L. N. TOLSTOJ

Ana Karenina

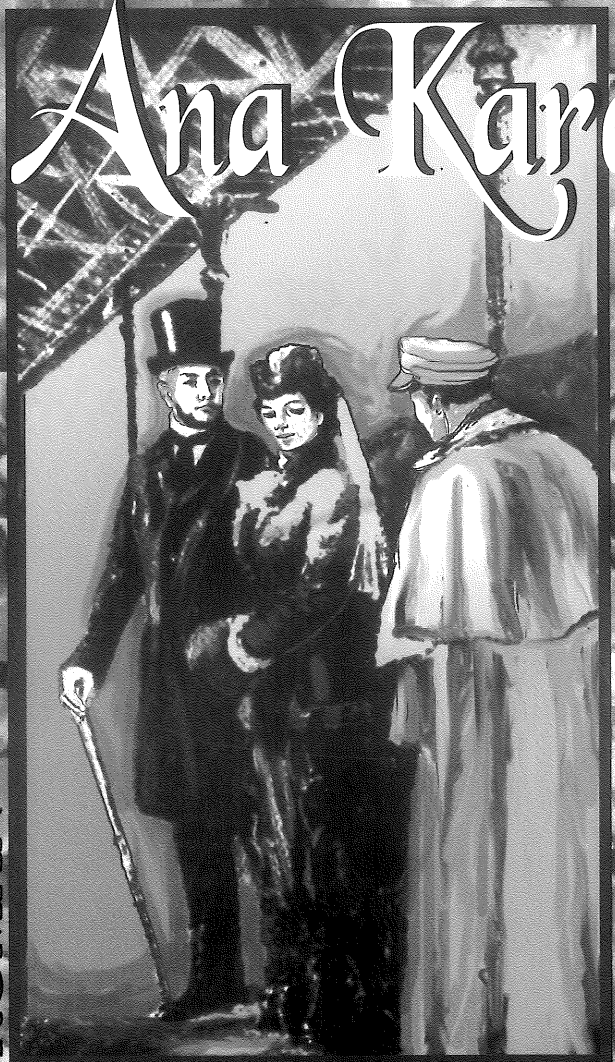

ROMAN

Vëllimi i parë

SHQIPËROI
VEDAT KOKONA

Botimet "KOKONA"

L. N. TOLSTOJ

Ana Karenina

Vëllimi i parë

Shqipëroi nga origjinali
VEDAT KOKONA

BOTIMET KOKONA

Redaktor: Loredan BUBANI
Në kompjuter: Arben ÇELA
Korrektore letrare: Mirvjen KOKONA
Piktore: Arianita MARKO
(Kopertina sipas origjinalit të Vrubelit)
Në përgatitjen për botim ndihmoi: Mimoza KOKONA

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Tolstoj, Lev N.
Ana Karenina: roman / Lev N. Tolstoj; përkth.
nga origj. Vedat Kokona; red. Loredan Bubani. -
Ribot. - Tiranë: Kokona, 2006.
V. 1, 498 f.; 21 cm.
Tit. origj.: Anna Karenina
ISBN 99943-627-9-8

821.161.1 -31

Botuese: Mirvjen KOKONA

BOTIMET KOKONA 2006
E-mail shbkokona@yahoo.com
Rruga "Beqir Luga" Nr.24 Ap.11- Tiranë
Tel.: (04) 233709 Cel.: O68 22 53 505

PJESA E PARË

Mua me përket shpagimi dhe
unë do të shpaguhem.

I

Të gjitha familjet e lumtura i ngjajnë njëra-tjetrës, çdo familje fatkeqe është fatkeqe ndryshe nga të tjerat.

Punët ishin si mos më keq në familjen e Obllonskëve. Gruaja kishte mësuar se i shoqi e kishte ndrequr me guvernanten franceze që kishin pasur në shtëpi dhe i kishte thënë atij se nuk mund të rronin bashkë këtej e tutje. Kjo gjendje vazhdonte prej tri ditësh dhe rëndonte shumë si në shpirtit e bashkëshortëve, ashtu edhe në atë të gjithë pjesëtarëve të familjes e të shërbëtorëve. Të gjithë këta e ndienin se nuk kishte asnjë kuptim që të rronin bashkë, sepse edhe njerëzit që i mbledh hera në një han, janë më të lidhur në mes tyre nga ç'ishin ata: pjesëtarët e familjes dhe shërbëtorët e Obllonskëve. Gruaja nuk dilte nga dhomat e saj, burri kishte tri ditë që s'mblidhej në shtëpi. Fëmijët vraponin nëpër shtëpi si të çakërdisur: anglezja qe zënë me ekonomen dhe i kishte shkruar një shoqeje një pusullë, në të cilën i lutej t'i gjente punë në një vend tjetër; kuzhinieri kishte ikur një ditë më parë nga shtëpia, në kohë të drekës; akçesha arapeshë dhe karrocieri kishin kërkuar t'u bënin llogarinë.

Ditën e tretë pas zënies, princ Stepan Arkadiç Obllonski - Stiva, siç e thërrisnin në shoqëri - në orën e zakonshme, domethënë më ora tetë të mëngjesit, nuk u gdhi në dhomën e gjumit të së shoqes, por në studion e tij, në kanapenë e veshur me marokin. E ktheu trupin e mbushur dhe të mbajtur

mirë mbi sustat e kanapesë, sikur donte të flinte përsëri një copë herë, shtrëngoi fort jastëkun duke e mbështetur pas faqes, por papritmas u ngrit, ndenji ulur në kanape dhe hapi sytë.

"Po, po si ndodhi? - mendonte duke kujtuar ëndrrën që kishte parë. - Po si ndodhi? Po! Allabini kishte shtruar një drekë në Damarshtadt; jo, jo, në Darmshtadt, diçka që ka një emër amerikan. Po, por Darmashtadti ishte në Amerikë. Po, Allabini kishte shtruar një drekë në tryeza të qelqta, po dhe tryezat këndonin: *Il mio tesoro*[1], jo, jo *Il mio tesoro*, por diçka më të mirë dhe ca shishe të vogla ishin... gra", - kujtonte ëndrrën që kishte parë.

Sytë e Stepan Arkadiçit shkreptinin nga gëzimi; ai kishte bërë buzën në gaz dhe rrinte e mendonte: "Po, ishte bukur, shumë bukur. Atje kishte edhe shumë gjëra të tjera fort të bukura, të cilat asnjeri nuk mund t'i shprehë me fjalë ose t'i marrë me mend edhe kur është zgjuar". Me të vënë re rrezen e dritës, që futej anash perdes prej cohe, i uli këmbët me gëzim nga kanapeja, kërkoi me to papuçet prej marokini të stolisura me temina dhe me ar, qe ia kishte qëndisur e shoqja (dhuratë për ditëlindjen vitin e kaluar) dhe, pa u ngritur, siç e kishte bërë zakon prej nëntë vjetësh, shtriu dorën drejt vendit ku rrinte varur petku i dhomës në odën e gjumit. Po atë çast iu kujtua papritmas se për ç'punë kishte fjetur në studio dhe jo në dhomën e gjumit të së shoqes; nënqeshja iu zhduk nga fytyra dhe balli iu rrudh.

"Oh, oh, oh! Oo!" - rënkoi duke sjellë ndër mend të gjitha ato që kishin ndodhur. Dhe në përfytyrimin e tij u paraqitën përsëri të gjitha hollësitë e grindjes që kishte pasur me të shoqen, gjithë gjendja e tij fort e ndërlikuar dhe, ajo që e brengoste më shumë, të qenit i vetëdijshëm për fajin që kishte bërë.

"Jo, ajo nuk do të ma falë kurrë këtë gabim dhe s'mund të ma falë. Dhe gjëja më e tmerrshme është se gjithë fajin e kam unë, po, unë e kam, megjithëse nuk jam fajtor. Ja, këtu qëndron gjithë drama, - mendonte ai. - Oh, oh, oh!" - rënkonte përsëri me dëshpërim, duke sjellë ndër mend përshtypjet më të hidhura nga ajo zënkë.

Gjëja më e papëlqyer kishte qenë çasti kur ai qe kthyer nga teatri, i gëzuar dhe i kënaqur, me një dardhë të madhe në dorë për të shoqen, të cilën nuk e kishte gjetur në sallon; për çudi nuk e kishte gjetur as në studio;

---

1) Thesari im.

më në fund, e kishte parë në dhomën e gjumit me atë pusullë të shkretë në dorë, që ia kishte nxjerrë në shesh të gjitha.

Ajo, Dolli, që kujdesej e përpiqej ngaherë për shtëpinë e për fëmijët e që nuk qe shumë mendjehollë - sipas mendimit të tij, - rrinte pa lëvizur, me pusullë në dorë dhe e vështronte me ata sy të tmerruar, plot dëshpërim e zemërim.

- Ç'është kjo? Kjo!? - pyeste duke treguar pusullën.

Dhe, duke sjellë ndër mend këtë kujtim, ashtu siç ndodh dendur, Stepan Arkadiçin nuk e mundonte aq shumë ngjarja vetë sesa mënyra me të cilën u qe përgjigjur pyetjeve të së shoqes.

Atë minutë i ndodhi ajo që u ndodh atyre njerëzve që i kapin në faj e sipër duke bërë një punë shumë të turpshme. Nuk kishte qenë i zoti t'i jepte fytyrës së tij atë shprehje që i përshtatej gjendjes në të cilën ndodhej përpara së shoqes pasi qe zbuluar faji që kishte bërë. Në vend që të prekej, të mohonte, të shfajësohej, të kërkonte ndjesë, madje të rrinte edhe i qetë - më mirë të bënte një nga këto sesa atë që kishte bërë! - fytyra e tij, ashtu, padashur ("reflekset e trurit", - mendoi Stepan Arkadiçi, të cilit i pëlqente fiziologjia), u çel nga ajo nënqeshje e zakonshme prej babaxhani, që s'kishte pikë kuptimi atë çast.

Këtë nënqeshje pa pikë kuptimi ai s'ia falte kurrë vetes. Me të parë këtë nënqeshje, Dolli qe dridhur, sikur të kish ndier një dhembje fizike, qe rrëmbyer, ashtu siç e kishte zakon ajo, s'i kishte lënë gjë pa thënë dhe pastaj kishte dalë me të shpejtë nga dhoma. Që atëherë nuk donte më ta shihte me sy të shoqin.

"Gjithë fajin e ka ajo nënqeshja pa kuptim", - mendonte Stepan Arkadiçi. - Po ç'të bëj? Ç'të bëj?" - thoshte me vete ashtu i dëshpëruar dhe nuk po gjente dot përgjigje.

II

Stepan Arkadiçi qe i sinqertë dhe nuk mund ta gënjente veten e ta bindte se qe penduar për atë që kishte bërë. Si burrë i pashëm tridhjetë e katër vjeç që ishte e që binte shpejt në dashuri, ai nuk mund të pendohej tani që nuk e donte të shoqen, nënën e pesë fëmijëve të gjallë dhe të dy

femijëve të vdekur, që ishte vetëm një vit më e vogël se ai. Pendohej vetëm për një gjë: që nuk kishte qenë i zoti ta mbante fshehur nga e shoqja çapkënllëkun që kishte bërë. Por e ndiente sa e brishtë qe gjendja në të cilën ndodhej tani dhe i vinte keq për të shoqen, për fëmijët e për veten e tij. Ndoshta do të kishte qenë i zoti t'i mbante fshehur nga e shoqja mëkatet që bënte sikur ta dinte se zbulimi i një të fshehte të tillë do ta kishte tronditur gruan aq tepër. Për këtë çështje ai nuk kishte menduar kurrë ashtu si duhej, por e merrte me mend, ashtu turbull, se e shoqja e kishte kuptuar qëkur se ai nuk i qëndronte besnik, por bënte sikur nuk dinte gjë. Madje atij i dukej se ajo - një grua e dobësuar, e plakur para kohe, tani jo e bukur, e thjeshtë, që nuk kishte asgjë tërheqëse, por që ishte vetëm një nënë e mirë - duhej, ç'është e drejta, të qe më zemërgjerë. Por ja që kishte ndodhur e kundërta.

"Oh, është e tmerrshme, është e tmerrshme! - thoshte me vete Stepan Arkadiçi dhe nuk dinte ç'të bënte. - Sa mirë që ishim më parë, sa mirë që rronim! Ajo qe e kënaqur, e lumtur me fëmijët, unë nuk i bija kurrë në qafë, e lija të merrej me ta dhe të qeveriste shtëpinë ashtu si donte vetë. Të them të drejtën, s'ishte hiç mirë që *ajo* qe guvernante në shtëpinë tonë. S'ishte mirë! Është një gjë e shëmtuar dhe e poshtër t'i vish rrotull guvernantes së femijëve të tu. Po ç'guvernante! (iu kujtuan qartë sytë e zinj plot dinakëri të madmuazel Rolandit dhe nënqeshja e saj). Po gjersa qe në shtëpinë tonë unë u solla ashtu si duhej me të. Dhe gjëja më e keqe është se ajo tani... Sikur ta kishte bërë njeri me qëllim! Obobo, po ç'të bëj, ç'të bëj?"

Përgjigje nuk kishte, përveç asaj përgjigjeje të zakonshme që u jep jeta pyetjeve më të ndërlikuara dhe të pazgjidhura. Përgjigjja ishte kjo: duhej jetuar mes tallazeve të jetës së përditshme, domethënë të harroje. Ta harroje këtë hall duke rënë në gjumë, s'qe e mundur, të paktën gjersa të bëhej natë; nuk qe e mundur të kthesheshe prapë tek ajo muzikë që e këndonin ato shishet-gra; prandaj hallin mund ta harroje duke rënë në gjumin e jetës.

"Pastaj shohim e bëjmë", - tha me vete Stepan Arkadiçi; u ngrit, veshi petkun e dhomës ngjyrë hiri me astar mëndafshi të kaltër, lidhi kordonin me xhufka, thithi thellë ajrin duke mbushur kraharorin e gjerë dhe, duke ecur plot gjallëri me ato këmbë pajmake qe e mbanin aq lehtë trupin e tij të mbushur, iu afma dritares, ngriti perden dhe i ra ziles fort. Me të dëgjuar zilen, hyri brenda shërbëtori dhe miku i vjetër Matvei, që i solli petkat, këpucët dhe një telegram. Pas Matveit hyri berberi me takëmin e të rruarit.

- A kanë sjellë akte nga gjyqi? - pyeti Stepan Arkadiçi, pasi mori telegramin dhe u ul para pasqyrës.

- Janë mbi tryezë, - u përgjigj Matvei, duke vështruar zotërinë me simpati sikur donte ta pyeste për diçka dhe, pas një copë here, shtoi me një nënqeshje plot dinakëri: - Erdhi një burrë nga qiraxhiu i karrocave.

Stepan Arkadiçi nuk tha asnjë fjalë dhe e vështroi Matvein në pasqyrë; nga vështrimet e tyre, që u takuan në pasqyrë, u duk që e kuptonin njëri-tjetrin. Vështrimi i Stepan Arkadiçit dukej sikur pyeste: "Pse ma thua këtë fjalë? Sikur s'e di!"

Matvei futi duart në xhepat e xhaketës, largoi pak këmbën dhe, ashtu në heshtje, me atë pamje prej babaxhani dhe duke nënqeshur lehtë, vështroi zotërinë.

- I thashë të vinte të dielën dhe të mos e shqetësonte më kot as zotërinë, as veten e tij, - tha ai frazën që, me sa dukej, e kishte përgatitur.

Stepan Arkadiçi e kuptoi që Matvei deshi të bënte shaka dhe t'i tërhiqte vëmendjen. Hapi telegramin, e lexoi, duke i marrë me mend ato fjalë që ishin ngatërruar, siç ndodhte ngaherë dhe atë çast fytyra iu çel.

- Matvei, motra ime, Ana Arkadjevna, do të vijë nesër, - tha pasi e ndali për një çast dorën e majme dhe të ndritur të berberit që po hapte një shteg ngjyrë trëndafili në mes të basetave të gjata krela-krela.

- Lavdi Zotit, - tha Matvei duke treguar me këtë përgjigje se, ashtu si zotëria, edhe ai e kuptonte rëndësinë e kësaj vizite, domethënë se Ana Arkadjevna, motra e dashur e Stepan Arkadiçit, mund të ndërhynte për të pajtuar burrin me gruan.

- Vetëm apo me të shoqin? - pyeti Matvei.

Stepan Arkadiçi nuk mund të fliste sepse berberi po i rruante atë çast buzën e sipërme; prandaj ngriti përpjetë një gisht. Atje në pasqyrë Matvei tundi kokën.

- Vetëm. Të bëjmë gati dhomën lart?

- Thuaji Darja Aleksandrovnës, ku të japë urdhër ajo.

- Darja Aleksandrovnës? - pyeti Matvei si me dyshim.

- Po, thuaji. Na, shpjeri telegramin dhe pastaj eja të më thuash ç'urdhër të ka dhënë.

"Doni të provoni", - tha me vete Matvei dhe u përgjigj:

- Si urdhëron.

Stepan Arkadiçi tani qe i larë e i krehur dhe deshi të vishej, kur Matvei, duke shkelur ngadalë me ato këpucë që i kërcisnin, hyri në dhomë përsëri, me telegram në dorë. Berberi kishte ikur.

- Darja Aleksandrovna më urdhëroi t'ju them se po ikën dhe se zotëria le të bëjë ç'të dojë, - tha Matvei, të cilit i qeshnin vetëm sytë dhe, pasi futi duart në xhepa, anoi kokën e vështroi të zotin.

Stepan Arkadiçi nuk foli. Pastaj një nënqeshje plot dashamirësi dhe pak si e hidhur u pasqyrua në fytyrën e tij të bukur.

- Si thua ti, Matvei? - pyeti ai duke tundur kokën.

- Ska gjë, zotëri, do të rregullohet, - tha Matvei.

- Do të rregullohet?

- Po, s'ka dyshim.

- A thua? Kush është atje? - pyeti Stepan Arkadiçi kur dëgjoi fështërritjen e një fustani prapa derës.

- Jam unë, - u përgjigj një zë gruaje, i fortë e i ëmbël dhe atë çast u duk fytyra hijerëndë e vrarë lie e dados së fëmijëve, Matriona Filimonovnës.

- Ç'është, moj Matriosha? - pyeti Stepan Arkadiçi duke shkuar drejt derës.

Ndonëse gjithe fajin e grindjes me të shoqen e kishte Stepan Arkadiçi - faj të cilin e ndiente edhe ai vetë - pothuaj të gjithë të shtëpisë, edhe vetë dadoja, mikesha më e ngushtë e Dajra Aleksandrovnës, mbanin anën e tij.

- E, ç'është? - pyeti ai me hidhërim.

- Shkoni, zotëri dhe kërkoni ndjesë përsëri. Zoti mund të jetë mëshirëmadh. Ajo duket shumë e brengosur, të këput shpirtin kur e sheh, shtëpinë e ka marrë lumi. Duhet t'ju vijë keq për fëmijët, zotëri. Kërkoni ndjesë, zotëri. S'keni ç'të bëni! Kujt i pëlqen t'i hipë sajës duhet t'i pëlqejë edhe ta tërheqë...

- Po s'do të më pranojë...

- Provoni një herë. Zoti është përdëllestar, lutiuni Zotit, zotëri, lutiuni Zotit.

- Mirë, shko, - tha Stepan Arkadiçi dhe u skuq përnjëherësh. - Hajde, ndihmomë të vishem, - tha duke u kthyer nga Matvei dhe e hoqi petkun e dhomës me vendosmëri.

Matvei, që u frynte grimcave të padukshme të pluhurit, po mbante gati këmishën e kollarisur dhe me një kënaqësi të dukshme mbuloi me të trupin e mbajtur mirë të zotërisë.

III

Si u vesh, Stepan Arkadiçi u spërkat me livando, rregulloi mëngët e këmishës, futi në xhepa, ashtu si bënte ngaherë, cigaret, portofolin, shkrepëset, sahatin me qostekun e dyfishtë e me xhingla dhe, si shpalosi shaminë, duke e ndier veten të pastër, gjithë kundërmim, të shëndetshëm e të gëzuar, me gjithë hallin që kishte, me ato këmbë të zhdërvjellëta shkoi në dhomën e bukës, ku e prisnin kafeja, letrat dhe shkresat që kishin sjellë nga gjyqi.

I lexoi letrat. Njëra nuk qe aspak e këndshme: atë ia kishte dërguar tregtari që donte të blinte pyllin që ishte në emrin e së shoqes. Ky pyll duhej shitur medoemos; por tani, para se të pajtohej me të shoqen, as që mund të bëhej fjalë për këtë shitje. E keqja më e madhe e kësaj pune ishte se në çështjen e pajtimit me të shoqen përzihej një interes të hollash. Dhe mendimi se ai mund të vepronte duke qenë i shtyrë nga ky interes, se do të kërkonte të pajtohej me gruan për të shitur këtë pyll, e prekte në sedër.

Si mbaroi së lexuari letrat, Stepan Arkadiçi afroi shkresat që kishin ardhur nga gjyqi, shfletoi shpejt e shpejt dy dosje, bëri disa shënime me një laps të madh dhe, pasi i largoi dosjet, zuri të pijë kafen. Duke e pirë, hapi gazetën e mëngjesit, ku boja e shtypit ende nuk qe tharë mirë, dhe nisi ta lexojë.

Stepan Arkadiçi merrte dhe lexonte gazetën liberale, jo atë me pikëpamje shumë të guximshme, por atë që shprehte mendimet të cilave u përmbahej shumica. Dhe, megjithëse nuk interesohej shumë as për shkencën, as për artin dhe as për politikën, në të gjitha këto ai ndiqte pikëpamjet e shumicës dhe të gazetës së tij dhe i ndryshonte vetëm atëherë kur i ndryshonte shumica, ose, më mirë të themi, nuk i ndryshonte, por ato ndryshoheshin vetvetiu, pa u vënë re fare.

Stepan Arkadiçi nuk i zgjidhte as mendimet, as pikëpamjet, sepse këto mendime e pikëpamje i vinin vetë, ashtu siç nuk zgjidhte formën e kapelës ose modelin e xhaketës, por blinte ato që vishnin të gjithë. Si njeri që rronte në një shoqëri të ngritur, ku njëfarë veprimtarie intelektuale bëhet e domosdoshme dhe zhvillohet zakonisht në vitet e pjekurisë, ai duhej të kishte medoemos pikëpamje ashtu siç kishte kapelë. Ai ndiqte pikëpamjet liberale dhe jo konservatore, siç ndiqnin shumë njerëz të rrethit të tij, jo

sepse pikëpamjet liberale i dukeshin më të arsyeshme, por sepse ato i afroheshin më shumë mënyrës së jetesës së tij. Partia liberale thoshte se në Rusi punët ishin si mos më keq dhe, me të vertetë, Stepan Arkadiçi kishte shumë borxhe dhe pak të holla. Partia liberale thoshte se martesa është një institucion, të cilit i ka kaluar koha dhe se qe e domosdoshme të pësonte ndryshime të mëdha dhe, me të vërtetë, jeta familjare nuk e kënaqte shumë Stepan Arkadiçin dhe e detyronte të gënjente e të mos tregohej i sinqertë, e kjo ishte e neveritshme për natyrën e tij. Partia liberale thoshte, ose më mirë linte të kuptohej, se feja nuk është veçse një fre për pjesën barbare të popullsisë dhe, me të vertetë, Stepan Arkadiçi nuk mund të rrinte më këmbë pa ndier lodhje për të dëgjuar qoftë edhe një lutje të vogël në kishë dhe nuk mund ta kuptonte se në ç'punë hynin gjithë ato fjalë të tmerrshme e të madhërishme për atë botën tjetër kur edhe në këtë botë njeriu mund ta kalonte jetën me gëzim të madh. Përveç kësaj, Stepan Arkadiçit, që i pëlqente të bënte shaka, nganjëherë ia kishte ënda t'i shtinte në merak njerëzit e qetë duke u thënë se, meqë mburreshin për fisin tonë, nuk duhej të ndaleshin te Ruriku dhe të bënin hasha të parin e fisit - majmunin. Kështu, pikëpamjet liberale qenë bërë diçka e zakonshme për Stepan Arkadiçin dhe atij i pëlqente gazeta e tij ashtu siç i pëlqente të pinte puro pas buke, që ia mbulonte kokën si me një mjegull të lehtë. Lexoi kryeartikullin, ku thuhej se në kohën tonë ishte krejt e kotë të vije kujën se gjoja radikalizmi kërcënonte të gëlltiste të gjithë elementët konservatore dhe sikur qeveria qenkësh e detymar të marrë masa për të shtypur kuçedrën revolucionare, se, përkundrazi, "sipas mendimit tonë, rreziku nuk qëndron te kuçedra e përfytyruar revolucionare, por te fryma konservatore që pengon përparimin", etj. Ai lexoi edhe artikullin tjetër, një artikull financiar, ku flitej për Bentamin dhe Millin dhe ku i drejtoheshin disa thumba ministrisë. Duke qenë i mprehtë, e kuptonte menjëherë se ku rrihte çdo thumb, kush e kishte shkruar, kujt dhe për ç'arsye i drejtoheshin ato dhe kjo gjë, siç ndodhte ngaherë, i falte njëfarë kënaqësie. Por sot kjo kënaqësi prishej nga kujtimi i porosive që i kishte dhënë Matriona Filimonovna dhe nga kujtimi i asaj gjendjeje të keqe në të cilën ndodhej shtëpia. Ai lexoi gjithashtu se konti Bejst, siç thuhej, kishte vajtur në Visbaden, se flokët e thinjur qenë zhdukur nga qarkullimi, se shitej një pajton i lehtë dhe një grua në moshë të re kërkonte punë; por këto lajme nuk i sollën atë kënaqësi të qetë dhe ironike që ndiente më parë.

Si mbaroi gazetën, filxhanin e dytë të kafes dhe kulaçin me gjalpë, u ngrit, shkundi thërrimet nga jeleku dhe, duke nxjerrë kraharorin e gjerë, bëri buzën në gaz me gëzim, por jo se ndiente ndonjë kënaqësi të veçantë në shpirt: nënqeshja gazmore qe shkaktuar nga tretja e mirë e ushqimit.

Por kjo nënqeshje gazmore ia solli ndër mend aty për aty të gjitha, kështu që ra përsëri në mendime.

Dy zëra kalamajsh (Stepan Arkadiçi njohu zërin e Grishës, djalit të tij të vogël dhe të Tanjës, bijës së madhe) u dëgjuan prapa derës. Ata po tërhiqnin diçka që u rrëzua në çast.

- Të thashë që të mos i vinim pasagjerët mbi çati, - thirri vajza duke folur anglisht. - Hajde, mblidhi tani!

"Punët janë si mos më keq, - tha me vete Stepan Arkadiçi, - e ja, fëmijët kanë mbetur vetëm". Iu afrua derës dhe i thirri. Ata e lanë mënjanë kutinë që e kishin bërë si tren dhe vajtën te babai.

Vajza, kanakarja e babait, u vërsul me guxim, i hodhi duart dhe, duke qeshur, iu var në qafë, ashtu siç bënte ngaherë, duke thithur gjithë gaz kundërmimin që lëshonin basetat e tij. Si ia puthi më në fund fytyrën e skuqur nga të kërrusurit dhe që shndrinte plot dashuri, vajza zgjidhi duart dhe deshi të largohej me të shpejtë, por i ati nuk e la.

- Ç'bën mamaja? - pyeti ai duke përkëdhelur qafën e lëmuar dhe të brishtë të së bijës. - Mirëdita, - shtoi me buzë në gaz duke u kthyer nga i biri, që po e përshëndeste.

Ai e donte më shumë të bijën se të birin dhe mundohej gjithmonë të mos e shfaqte sheshit këtë dashuri, por i biri e ndiente këtë dhe nuk iu përgjigj me buzëqeshje nënqeshjes së ftohtë të t'et.

- Mamaja është ngritur, - u përgjigj vajza.

Stepan Arkadiçi psherëtiu: "Domethënë s'paska fjetur prapë gjithë natën", - tha me vete.

- Si është? A është e gëzuar?

Vajza e dinte që babai qe zënë me nënën dhe se e ëma nuk mund të qe e gëzuar; babai duhej ta dinte këtë, por shtirej sikur nuk dinte gjë duke e pyetur ashtu si pa të keq. Në vend që të skuqej ai u skuq ajo. Ai e kuptoi se ç'mendonte e bija kështu që u skuq edhe ai.

- Nuk e di, - u përgjigj ajo. - Ajo na tha të mos mësonim por të shkonim te gjyshja bashkë me mis Hullin.

- Mirë, shko, Tançuroçka ime. Dale, prit, - tha duke e mbajtur edhe pak dhe ia përkëdheli dorën e vogël e të butë.

Mori nga vatra kutinë e bonboneve, që e kishte vënë një ditë më parë dhe nxori andej dy, duke zgjedhur ato që i pëlqenin më tepër asaj: një me çokollatë dhe një nga ato që shkrijnë në gojë.

- Për Grishën? - pyeti vajza duke treguar sheqerkën me çokollatë.

- Po, po, - u përgjigj Stepan Arkadiçi dhe, pasi i përkëdheli edhe një herë supin e vogël dhe ia puthi flokët dhe qafën, e la të ikte.

- Karroca është gati, - tha Matvei. - Ka ardhur një zonjë që ka një hall, - shtoi ai.

- Ka shumë që pret? - pyeti Stepan Arkadiçi.

- Gjysmë ore.

- Sa herë të kam thënë të më lajmërosh menjëherë!

- Doja t'ju lija ta pinit kafen rehat, - tha Matvei me atë tonin e tij të vrazhdë dhe miqësor, për të cilin nuk qe e mundur t'i zemëroheshe.

- Fute brenda shpejt, - tha Obllonski duke rrudhur ballin me zemërim.

Zonja që kishte ardhur për një lutje, e shoqja e kapiten Kalininit, kërkonte një gjë të pamenduar dhe të paarsyeshme; por Stepan Arkadiçi, siç e kishte zakon, e ftoi të ulej, e dëgjoi me vëmendje, pa ia ndërprerë fjalën, e këshilloi, duke shpjeguar me hollësi se kujt t'i drejtohej, dhe, më në fund, i dha edhe një pusullë me atë shkrimin e tij të bukur e të qartë për personin që mund ta ndihmonte. Si e përcolli të shoqen e kapitenit, Stepan Arkadiçi mori kapelën dhe pastaj u ndal e u mendua një copë herë se mos kishte harruar ndonjë gjë. Ai nuk kishte harruar asgjë, përveç asaj që donte të harronte: të shoqen.

"Po, po!" - tha me vete. Uli kokën dhe fytyra e tij e bukur atë çast mori një shprehje të helmuar. "Të vete a të mos vete?" Dhe një zë nga brenda i thoshte se nuk duhej të shkonte, se, përveç gënjeshtrës, asgjë s'mund të priste nga ky takim: s'qe e mundur të rregulloheshin e të ndreqeshin marrëdhëniet e tyre, sepse s'qe e mundur që Dolli të bëhej përsëri një grua tërheqëse që të robëron me dashurinë e saj, ose ai të bëhej plak dhe të mos qe i zoti të dashuronte. Përveç mashtrimit dhe gënjeshtrës asgjë tjetër s'mund të kishte tani ndërmjet tyre, por mashtrimi dhe gënjeshtra qenë diçka e neveritshme për natyrën e tij.

"Sidoqoftë, në mos sot, nesër, kjo gjë do të bëhet, sepse nuk mund

të mbetet kështu", - tha me vete duke u munduar të tregohej i guximshëm. Nxori përpara kraharorin, ndezi një cigare, e thithi dy herë, e hodhi në guaskën e sedeftë që shërbente si taketuke, shkoi me hapa të shpejtë përmes sallonit të zymtë dhe hapi derën që çonte në dhomën e gjumit të së shoqes.

IV

Darja Aleksandrovna, veshur me bluzë, me ata flokë të rrallë që dikur kishin qenë të dendur e të bukur dhe që i kishte lidhur gërshet e i mbante shtrënguar me furqeta te zverku, me fytyrë të dobësuar e të hequr e me ata sy të frikësuar, që i dukeshin edhe më të mëdhenj nga dobësia, kishte qëndruar midis disa plaçkave të hedhura andej-këndej në dhomë përpara një komoje të hapur nga po merrte diçka. Me të dëgjuar hapat e të shoqit, ajo e la përgjysmë punën që bënte dhe vështroi nga dera duke u munduar që fytyra e saj të merrte një shprehje të rreptë dhe plot neveri. Ajo e ndiente se kishte frikë nga i shoqi dhe nga biseda që do të bëhej pas pak. Ajo sapo kishte vendosur të bënte atë për të cilën kishte menduar nja dhjetë herë brenda këtyre tri ditëve: të merrte plaçkat e saj dhe ato të fëmijëve dhe t'i shpinte tek e ëma, por prapëseprapë nuk vendoste dot të bënte një gjë të tillë. Po edhe tani, ashtu si më parë, ajo mendonte se faji i të shoqit s'mund të mbetej pa u dënuar, se ajo duhej të bënte diçka për ta ndëshkuar, për ta bërë me turp, për t'u hakmarrë qoftë edhe pak për atë hidhërim që i kishte shkaktuar. Ajo ende thoshte se do të ikte e do ta linte vetëm, por e ndiente fare mirë se nuk ishte e mundur ta bënte një gjë të tillë: nuk qe e mundur sepse s'kishte si të mos e donte të shoqin dhe të mos e quante burrin e vet. Përveç kësaj, ajo e kuptonte se në qoftë se mezi arrinte të kujdesej për të pesë fëmijët këtu, në shtëpi të saj, ata do të ishin edhe më keq atje ku kishte ndër mend të vente bashkë me ta. Gjatë këtyre tri ditëve ai më i vogli qe sëmurë sepse i kishin dhënë të hante supë të prishur, kurse të tjerët një ditë më parë kishin mbetur pothuajse pa drekë. Ajo e ndiente se qe e pamundur të ikte; por, duke gënjyer veten, vazhdonte të mblidhte plaçkat dhe bënte sikur po përgatitej për te ikur.

Kur pa të shoqin futi dorën në sirtarin e komosë gjoja për të kërkuar diçka dhe ktheu kokën nga ai vetëm atëherë kur ai i kishte ardhur shumë

afër. Por fytyra e saj, megjithëse ajo mundohej t'i jepte një shprehje të rreptë dhe plot vendosmëri, dukej e hutuar dhe e brengosur.

- Dolli! - tha ai me zë të ulët dhe të druajtur. Futi kokën në mes të supeve të mbledhura dhe deshi të dukej si i mjerë dhe i përulur, por trupi i tij ishte plot freski e shëndet.

Ajo i hodhi një vështrim të shpejtë nga koka gjer te këmbët: "Po, është i lumtur dhe i kënaqur! - tha me vete. - Po unë?... Edhe mirësia e tij, për të cilën e duan dhe e lëvdojnë të gjithë, është diçka e neveritshme për mua; këtë mirësi unë e urrej!" Mblodhi buzët dhe në fytyrën e saj të zbehtë e nervoze fërgëlloi një muskul i faqes së djathtë.

- Ç'kërkoni? - pyeti ajo me një zë pak të trashë që s'dukej si zëri i saj, duke folur me të shpejtë.

- Dolli! - tha përsëri Stepan Arkadiçi dhe atë çast zëri iu drodh. - Ana do të vijë sot.

- Ç'më hyn në punë mua? Nuk mund ta pres! - thirri ajo.

- Por është e domosdoshme, Dolli...

- Ikni, ikni, ikni! - thirri ajo pa e vështruar, sikur kjo britmë t'i kishte dalë nga një dhembje fizike.

Stepan Arkadiçi mund të ishte i qetë kur mendonte për të shoqen, mund të shpresonte se të gjitha do të **rregulloheshin**, siç kishte thënë Matvei, dhe mund të lexonte gazetën e të pinte kafen në qetësi të plotë, po, kur pa fytyrën e saj të vrarë dhe të halinosur, kur dëgjoi tingullin e atij zëri që i qe nënshtruar fatit dhe dëshpërimit, iu duk sikur do t'i zihej fryma e iu lidh komb diçka në grykë; sytë e përlotur i shkreptinë.

- O Perëndi, ç'kam bërë! Dolli! Për hir të Zotit! Unë... - nuk mundi të vazhdojë, sepse lotët, që i qenë mbledhur në grykë, nuk e lanë të fliste.

Ajo e shtyu me vrull sirtarin e komosë dhe e vështroi.

- Dolli, ç'mund të them?... Vetëm një gjë: më fal, më fal!... Mos i harro ata nëntë vjet që kemi kaluar bashkë... A nuk është e mundur që ata të lajnë fajin e një minute? Të një minute...

Ajo uli sytë dhe po dëgjonte se ç'do t'i thoshte, sikur po i lutej që ai të mundohej t'ia ndërronte mendjen.

- ... Të një minute hutimi... mezi mundi të thoshte Stepan Arkadiçi dhe deshi të vazhdonte, por, me të dëgjuar këto fjalë, sikur të kishte ndier një dhembje fizike, buzët e gruas u mblodhën përsëri dhe një muskul fërgëlloi prapë në faqen e saj të djathtë.

- Ikni, largohuni që këtu! - thirri ajo me një zë të mprehtë, - dhe mos më flisni për dashurinë dhe poshtërsitë tuaja!

Ajo deshi të ikte, por iu morën këmbët dhe u kap pas shpinëzës së karriges që të mos binte. Tani fytyra e Stepan Arkadiçit sikur qe zgjeruar, buzët i qenë fryrë dhe sytë i qenë mbushur me lot.

- Dolli! - tha me një zë të ngashëryer. - Për hir të Zotit mendo fëmijët. Ç'faj kanë ata? Fajin e kam unë, dënomë mua, unë duhet ta laj fajin që kam bërë! Jam gati të bëj atë që kam në dorë! Jam fajtor! S'gjej fjalë të them se ç'faj të madh kam bërë! Më fal, Dolli!

Ajo u ul. Ai dëgjonte me sa vështirësi merrte frymë e shoqja dhe i erdhi shumë keq për të. Ajo u mat disa herë të fliste, por nuk mundi. Ai po priste.

- Ty të kujtohen fëmijët vetëm atëherë kur ke qejf të lozësh me ta, kurse unë nuk i harroj kurrë dhe tani e di që ata i ka marrë lumi, - tha ajo. Me sa dukej kjo qe një nga ato frazat që ajo i kishte përsëritur kushedi sa herë gjatë atyre tri ditëve.

Ajo i kishte thënë "ty" dhe ai e vështroi me mirënjohje e bëri një hap përpara për t'i kapur dorën, por ajo u largua me neveri.

- Unë mendoj për fëmijët dhe për këtë arsye do të bëja çmos për t'i shpëtuar; por as unë vetë nuk e di se ç'mund të bëj për t'i shpëtuar: t'i largoj nga i ati, apo t'i lë me një baba të shthurur. Po, të shthurur!... Thomëni, a është e mundur të rrojmë bashkë... pas asaj që ndodhi? A është e mundur?

Thomëni, a është e mundur? - tha përsëri duke ngritur zërin. - Kur unë e di se im shoq, babai i fëmijëve të mi, ka lidhje dashurie me guvernanten e fëmijëve të tij...

- Po ç'të bëj? Ç'të bëj? - tha ai me një zë plot hidhërim, duke mos ditur as vetë se ç'të thoshte dhe uli kokën më shumë.

- Nuk ju shoh dot me sy, jeni i neveritshëm! - klithi ajo duke u nxehur gjithnjë e më shumë. - Lotët që derdhni, janë sa për sy e faqe! Ju nuk më keni dashur kurrë; s'keni as zemër dhe as fisnikëri! Jeni i poshtër, i neveritshëm, jeni i huaj për mua, po, krejt i huaj! - Fjalën "i huaj", që ishte një fjalë e tmerrshme për atë vetë, ajo e tha me hidhërim e zemërim...

Stepan Arkadiçi e vështroi, u tremb e u habit nga zemërimi i madh që shprehej në fytyrën e saj. Ai nuk e kuptonte se keqardhja që tregonte për të shoqen e zemëronte edhe më tepër këtë, sepse ajo e ndiente fare mirë se ai

nuk e donte, por e mëshironte. "Jo, ajo më urren, nuk do të më falë", - tha me vete Stepan Arkadiçi.

- Kjo është e tmerrshme! E tmerrshme! - tha ai.

Atë çast në dhomën tjetër u dëgjua britma e një fëmije që, siç duket, ishte rrëzuar. Darja Aleksandrovna mbajti vesh dhe fytyra e saj u zbut menjëherë. Ndenji ashtu e menduar për disa çaste, sikur nuk dinte se ku ndodhej dhe as se ç'duhej të bënte, pastaj u ngrit me të shpejtë dhe shkoi drejt derës.

"E do fëmijën tim, - tha me vete Stepan Arkadiçi, kur vuri re ndryshimin që kishte pësuar fytyra e saj, kur foshnja kish bërtitur, - foshnjën time. Si është e mundur të më urrejë?"

- Dolli, edhe një fjatë! - tha ai duke e ndjekur pas.

- Në qoftë se vini pas meje do t'i thërres shërbëtorët, fëmijët! Le ta marrin vesh të gjithë se jeni i poshtër! Do të iki që sot, kështu që mund të rrini këtu bashkë me dashnoren!

Dhe doli duke përplasur derën.

Stepan Arkadiçi psherëtiu, fshiu fytyrën me shami dhe shkoi drejt derës. "Matvei thotë se kjo punë do të rregullohet. Po si do të rregullohet?! Më duket e pamundur. Ç'bela që më zuri! Si bërtiti ashtu, si ato rrugaçet, - tha me vete kur iu kujtuan britma dhe fjalët e saj "i poshtër" dhe "dashnore". - Mund ta kenë dëgjuar shërbëtorët! Sa e ulët që u tregua, sa e ulët!"

Stepan Arkadiçi ndenji ashtu vetëm një copë herë, fshiu sytë, psherëtiu dhe pastaj doli nga dhoma duke nxjerrë kraharorin përpara.

Qe e premte dhe, në odën e bukës, sahatçiu, që ishte gjerman, po kurdiste sahatin e varur në mur. Stepan Arkadiçit iu kujtua shakaja që kishte bërë një ditë për këtë sahatçi tullac e të përpiktë, duke thënë se "ai vetë qe kurdisur për tërë jetën që të kurdiste sahate", - dhe vuri buzën në gaz. I pëlqenin shakatë me kripë. "Po ndoshta edhe mund të rregullohet! - tha me vete. - Fjalë e bukur kjo: do të **rregullohet**".

- Matvei! - thirri. Kur erdhi shërbëtori, i tha: - Bashkë me Marien rregulloje dhomën e kanapeve për Ana Arkadjevnën.

- Si urdhëron.

Stepan Arkadiçi veshi qyrkun dhe doli në hajat.

- Nuk do ta hani drekën në shtëpi? - pyeti Matvei që po e përcillte.

- Si të shoh. Merri këto për harxhet, - tha ai pasi nxori portofolin

dhe i dha dhjetë rubla. - Të mjaftojnë?

- Mjaftojnë, s'mjaftojnë, duhet të rregullohem me to, - tha Matvei duke mbyllur derën e karrocës, dhe pastaj u kthye prapë në hajat.

Gjatë kësaj kohe Darja Aleksandrovna e kishte qetësuar fëmijën dhe, duke kuptuar nga zhurma e karrocës se ai kishte ikur, u kthye në dhomën e gjumit. Ky ishte i vetmi vend ku ajo e ndiente veten në siguri të plotë dhe shpëtonte nga hallet familjare, që e mbytnin sa dilte andej. Edhe tani, gjatë asaj kohe të shkurtër që kishte kaluar në dhomën e fëmijëve, mësuesja angleze dhe Matriona Filomonovna i kishin bërë disa pyetje për disa çështje të ngutshme, të cilave vetëm ajo mund t'u përgjigjej: Si duhej të visheshin fëmijët për t'i nxjerrë shëtitje? A duhet t'u jepnin qumësht? A duhej të kërkonin një akçi tjetër?

- Lërmëni, lërmëni! - tha ajo dhe, si u kthye në dhomën e saj, u ul përsëri po në atë vend ku ndodhej kur kishte folur me të shoqin; shtrëngoi duart e dobësuara me ata gishtërinj të holluar nga të cilët tani i binin unazat dhe deshi të sillte ndër mend gjithë kuvendimin që kishte zhvilluar me të shoqin.

"Iku! Po si u bë puna e asaj? - tha me vete. - A takohet vallë me të? Pse nuk e pyeta? Jo,jo, s'mund të bashkohemi përsëri! Edhe sikur të banojmë në një shtëpi do të jemi të huaj për njëri-tjetrin. Të huaj përngaherë! - Fjalën "të huaj", që ishte aq e tmerrshme për të, e tha përsëri duke i dhënë një rëndësi të veçantë. - Sa shumë që e doja, oh sa shumë që e doja, o Perëndi!... Sa shumë! Po pse, a nuk e dua edhe tani? A nuk e dua më shumë nga ç'e doja më parë? Por gjëja më e keqe është se..." - zuri të thoshte ajo, por nuk pati kohë të mbaronte mendimin sepse Matriona Filimonovna futi kokën te dera dhe tha:

- Jepni urdhër të dërgojmë të thërresim vëllanë: ai do të bëjë drekën, se përndryshe fëmijët do të mbeten pa ngrënë gjer në orën gjashtë, ashtu siç ndodhi dje.

- Mirë, tani do të jap urdhër. Keni dërguar njeri të marrë qumësht të freskët?

Dhe Darja Aleksandrovna u zhyt përsëri në hallet e përditshme dhe mbyti për një copë herë në to hidhërimin e saj.

V

Stepan Arkadiçi, si djalë i aftë që kishte qenë, në shkollë kishte mësuar mirë, por kishte qenë përtac e i prapë dhe, për këtë arsye, kishte dalë nga të fundit; por, me gjithë jetën e shthurur që kishte bërë gjithmonë, me gjithë gradat e ulëta që kishte pasur dhe moshën e tij pak a shumë të re, ai kishte një ofiq të lartë me rrogë të mirë si kryetar i një gjyqi të Moskës. Këtë ofiq ia kishte siguruar dhëndri, Aleksej Aleksandroviç Karenini, burri i Anës, që zinte një nga postet më të larta në ministrinë nga e cila varej ky gjyq. Por edhe sikur Karenini të mos e kishte emëruar të kunatin në këtë detyrë, me ndërmjetësinë e shumë personave të tjerë: vëllezërve, motrave, kushërinjve të parë e kushërinjve të dytë, xhaxhallarëve e tetove, Stiva Obllonski do të emërohej që do të emërohej në këtë post ose në ndonjë ofiq tjetër të asaj shkalle, me një rrogë prej gjashtë mijë rublash, për të cilat kishte nevojë, sepse, ndonëse të shoqen e kishte të pasur, gjendja e tij financiare nuk qe aspak e mirë.

Gjysma e Moskës dhe e Peterburgut qenë kushërinj dhe miq të Stepan Arkadiçit. Ai kishte lindur në mjedisin e atyre njerëzve që ishin berë të fuqishmit e kësaj bote. Një e treta e personaliteteve të shtetit, që përbëhej nga pleq, kishin qenë shokë të babait të tij dhe e kishin njohur që kur qe foshnjë; e treta tjetër i fliste me "ti", kurse e treta e fundit ishin miq e dashamirës të tij; për këtë arsye, të gjithë shpëmdarësit e të mirave të kësaj bote në formë ofiqesh, qiraje, koncesionesh e të tjera të këtij lloji, ishin miq të tij dhe nuk mund ta linin pas dore një njeri të rrethit të tyre. Obllonski nuk qe munduar shumë për të gjetur një punë të frytshme; mjaft që të mos kundërshtonte, të mos i kishte zili të tjerët, të mos zihej, të mos zemërohej, gjëra që, si njeri i mirë që ishte nuk i bënte kurrë. Atij do t'i dukej një gjë qesharake sikur t'i thoshin se nuk do t'i jepnin një punë me atë rrogë që i nevojitej, aq më tepër se nuk kërkonte asgjë të jashtëzakonshme; nuk donte asgjë më tepër se atë që merrnin vërsnikët e tij dhe këtë detyrë ai mund ta kryente aq mirë sa ç'e kryenin edhe të tjerët.

Stepan Arkadiçinjo vetëm që e donin të gjithë ata që e njihnin për karakterin e tij të mirë e gazmor dhe për ndershmërinë e tij të padiskutueshme, por në paraqitjen e tij të hijshme, në ata sy të shkëlqyer, në vetullat e flokët e zinj dhe në çehren e tij të freskët kishte diçka që ndillte fizikisht

simpati dhe gëzim tek ata që takoheshin me të. "Ah, Stiva! Oblonski! Ja tek është!" - thoshin pothuaj ngaherë me buzë në gaz ata që e shihnin. Dhe, megjithëse nganjëherë nuk ndodhte diçka shumë gazmore pasi takoheshin me të, të nesërmen ose të pasnesërmen të gjithë gëzoheshin kur takonin Stivën.

Kishin kaluar tre vjet që Stepan Arkadiçi qe emëruar kryetar i një gjyqi të Moskës dhe, gjatë kësaj kohe, përveç dashurisë, ai kishte fituar edhe respektin e kolegëve të tij, të vartësve, të shefave, si edhe të gjithë atyre që kishin punë me të. Cilësitë kryesore të Stepan Arkadiçit, që e kishin bërë të fitonte respektin e të gjithëve ne mjedisin ku punonte, qëndronin këtu: e para, në zemërbutësinë e tepruar që tregonte ndaj njerëzve dhe që ishte bazuar në të qenit i ndërgjegjshëm për të metat e tij; e dyta, në liberalizmin e plotë, jo në atë liberalizëm që kishte mësuar duke lexuar gazetat, por në atë që e kishte në thua dhe me të cilin i trajtonte njëlloj të gjithë njerëzit, të çdo kategorie që të ishin këta dhe, e treta - dhe kjo qe kryesorja - në moskokëçarjen e plotë ndaj asaj pune me të cilën merrej, kështu që nuk rrëmbehej kurrë dhe as nuk bënte gabime.

Si erdhi në zyrë, Stepan Arkadiçi, të cilin e përcillte plot respekt portieri, që i mbante çantën, hyri në zyrën e tij të vogël, veshi uniformën dhe pastaj vajti në sallën e këshillit. Të gjithë shkruesit dhe nëpunësit u ngritën në këmbë dhe e përshëndetën plot gëzim e respekt. Stepan Arkadiçi, duke ecur me të shpejtë, siç e kishte zakon, shkoi në vendin e tij, u shtrëngoi dorën anëtarëve të këshillit dhe pastaj u ul. Ai bëri shaka dhe kuvendoi aq sa të mos e kalonte cakun e mirësjelljes dhe iu përvesh punës. Askush më mirë se Stepan Arkadiçi nuk dinte të gjente atë kufi të lirisë, të thjeshtësisë dhe të qëndrimit zyrtar që e bën të këndshme punën në zyrë. Sekretari, plot gaz e respekt, si të gjithë nëpunësit kur ndodheshin faqe Stepan Arkadiçit, iu afrua me disa shkresa dhe zuri t'i thoshte me atë ton familjar e liberal që e shquante vetë Stepan Arkadiçin:

- Më në fund na erdhën informatat që kërkonim nga drejtoria e guvernës së Penzës. Ja tekjanë, po të doni...

- Na erdhën më në fund? - tha Stepan Arkadiçi duke bërë një shënim mbi shkresën. - Atëherë, zotërinj...

Dhe seanca filloi.

"Sikur ta dinin, - tha me vete, ashtu kokulur e hijerëndë siç rrinte duke dëgjuar raportin, - se si dukej kryetari i tyre gjysmë ore më parë, si

një kalama i kapur në faj e sipër - dhe sytë e tij shndritnin gjatë leximit të raportit. Puna e zyrës duhej të vazhdonte gjer në orën dy pa ndërprerje dhe pastaj në orën dy do të hanin drekën.

Ora nuk kishte vajtur ende dy kur dera e madhe me xham e sallës së këshillit u hap përnjëherësh dhe dikush hyri brenda. Të gjithë anëtarët e këshillit, që ishin ulur nën portretin e Carit dhe nën stemën perandorake, u gëzuan për këtë ngjarje që prishte monotoninë e mbledhjes dhe kthyen kokën nga dera: por, portieri që rrinte më këmbë te dera, e nxori jashtë menjëherë atë që kishte hyrë dhe mbylli derën me xham.

Si u lexua raporti, Stepan Arkadiçi u ngrit duke u shtriqur dhe, për t'i qëndruar besnik frymës së liberalizmit të kohës, mori një cigare para se të dilte nga salla e këshillit dhe pastaj shkoi në zyrën e vet. Bashkë me të dolën andej dy shokë të tij: Nikitini, një nëpunës i vjetër dhe Grineviçi, një fisnik i oborrit.

- Pas dreke do të kemi kohë ta mbarojmë, - tha Stepan Arkadiçi.

- Do ta mbarojmë që ç'ke me të! - tha Nikitini.

- Batakçi i madh duhet të jetë ky Fomini, - tha Grineviçi për një nga ata persona që kishin gisht në çështjen që po shqyrtonin.

Me të dëgjuar fjalët e Grineviçit, Stepan Arkadiçi rrudhi vetullat, duke i dhënë kështu të kuptonte se nuk qe aspak mirë të shprehte një mendim të parakohshëm dhe nuk iu përgjigj.

- Kush ishte ai që hyri? - e pyeti portierin.

- Nuk e njoh, shkëlqesi: hyri brenda pa leje, kur i kisha kthyer kurrizin. Donte të takohej me ju. I thashë: "Kur të dalin anëtarët, atëherë..."

- Ku është?

- Do të jetë ndoshta në korridor, këtu sillej gjithë kohën. Ja tek është, - tha portieri duke treguar një burrë shpatullgjerë me një trup të lidhur, mjekërkaçurrel, i cili, pa hequr nga koka shapkën prej lëkure dashi, po u ngjitej me të shpejtë dhe me hapa të lehtë shkallëve të gurta e të vjetra. Një nëpunës thatim, që po zbriste poshtë me çantën nën sqetull, u ndal, vështroi si me qortim këmbët e atij që po vraponte dhe pastaj Obllonskin, sikur po priste ndonjë përgjigje prej tij.

Stepan Arkadiçi kishte qëndruar në krye të shkallëve. Fytyra e tij prej njeriu babaxhan, që shkëlqente sipër jakës së uniformës, ndriti edhe më shumë kur e njohu atë që vinte me vrap drejt tij.

- Ai qenka! Levini! Erdhe më në fund! - tha me një nënqeshje plot dashamirësi dhe pak si tallës kur po vështronte Levinin që afrohej. - Si bëre kabull dhe erdhe të më gjesh në këtë limer? - pyeti Stepan Arkadiçi, i cili jo vetëm që i shtrëngoi dorën por edhe e puthi shokun. - Ke shumë që ke ardhur?

- Tani sapo erdha dhe kisha shumë qejf të të takoja, - u përgjigj Levini duke vështruar rreth e përqark me druajtje, me zemërim e me shqetësim.

- Eja të shkojmë në zyrën time, - tha Stepan Arkadiçi, që e dinte se ç'njeri i druajtur dhe me sedër qe shoku i tij. Dhe, pasi e kapi për dore, e tërhoqi sikur po i hapte udhë përmes rreziqeve.

Stepan Arkadiçi fliste me "ti" pothuaj me të gjithë ata që njihte: me pleq gjashtëdhjetëvjeçarë, me djelmosha njëzetvjeçarë, me aktorë, me ministra, me tregtarë dhe me adjutant-gjeneralë, kështu që shumë veta, që i kishin thënë "ti" duke biseduar me të dhe që ndodheshin në dy majat e kundërta të shkallës shoqërore, do të çuditeshin shumë kur të mermin vesh se Obllonski kishte diçka që i bashkonte të gjithë këta njerëz. Obllonski fliste me "ti" me të gjithë ata që pinin shampanjë me të dhe shampanjë ai pinte me të gjithë; prandaj, kur takonte në sy të vartësve ndonjë nga ata shokët e tij që e kompromenonin, të cilët ai i quante me shaka "ti turpërues", me atë taktin e tij të veçantë dinte të zbuste përshtypjen e keqe që mund të krijonte ky familjaritet te vartësit e tij. Levini nuk ishte "ti turpërues", por Obllonski, me atë taktin e vet, e ndiente se Levini mendonte që ai nuk dëshironte të tregonte sheshit miqësinë që kishte me të, prandaj edhe qe ngutur ta çonte në zyrën e tij.

Levini qe pothuaj vërsnik me Obllonskin dhe ky i fliste me "ti" jo vetëm se kishin pirë shampanjë bashkë: Levini qe shoku dhe miku i rinisë së parë. Ata duheshin shumë me gjithë ndryshimin e karaktereve dhe të shijeve, ashtu siç e duan njëri-tjetrin shokët që kanë zënë miqësi që në kohën e miturisë. Por, megjithëkëtë, ashtu siç ndodh dendur ndërmjet njerëzish që kanë zgjedhur lloje të ndryshme veprimtarie, secili nga ata, ndonëse me arsye e justifikonte veprimtarinë e tjetrit, me zemër e përbuzte atë. Secilit i dukej se jeta që bënte ai ishte jeta e vërtetë, kurse jeta që kalonte shoku i tij, nuk qe veçse një vegim. Sa herë që e shihte Levinin, Obllonski do ta vinte buzën në gaz si me tallje. Ai e kishte parë shumë herë Levinin që kthehej nga fshati, ku merrej me disa punë, po se me çfarë

Obllonski nuk e kishte marrë vesh mirë dhe as që ishte interesuar për këtë gjë. Kur vinte në Moskë, Levini dukej i tronditur, i ngutur, pak i druajtur e i zemëmar nga druajtja që ndiente dhe pothuaj gjithmonë me disa mendime të reja. Stepan Arkadiçi tallej me këto mendime dhe i pëlqente një gjë e tillë. Por as Levinit nuk i pëlqente jeta që bënte shoku i tij, as edhe puna me të cilën merrej; ai e quante punë boshe këtë dhe tallej me të. Por ndryshimi qëndronte këtu: Obllonski, që jetonte ashtu si jetojnë të gjithë, tallej me shokun e vet me dashamirësi e me bindje, kurse Levini nuk qe i bindur në ato që thoshte dhe nganjëherë edhe zemërohej.

- Kemi shumë që po të presim, - tha Stepan Arkadiçi duke hyrë në zyrë pasi lëshoi dorën e Levinit, sikur donte t'i tregonte kështu se tani nuk qenë më në rrezik. - Gëzohem shumë, shumë që po të shoh, - vazhdoi ai. - E, si vete? Kur erdhe?

Levini rrinte i heshtur dhe vështronte fytyrat e panjohura të dy shokëve të Obllonskit dhe sidomos dorën e Grineviçit të pispillosur, me ata gishtërinjtë aq të bardhë e të gjatë, me ata thonj aq të gjatë, të verdhë e të përkulur në majë dhe me ato kopsa aq të mëdha e të shkëlqyera te kapakët e mëngëve të këmishës, saqë ato duar, me sa dukej, kishin përpirë gjithë vëmendjen e tij dhe nuk e linin të mendohej për asgjë tjetër. Obllonski e vuri re menjëherë këtë dhe bëri buzën në gaz.

- Ah, po, - tha - më lejoni t'ju paraqes. Këta janë shokët e mi: Filip Ivaniç Nikitini dhe Mihail Stanisllaviç Grineviçi - dhe, duke u kthyer nga Levini: - një anëtar aktiv i zemstvos[1)], një njeri i ri i zemstvos, atlet, që është i zoti të ngrejë me një dorë pesë pudë, blegtor, gjahtar dhe miku im i dashur, Konstantin Dmitriç Levini, vëllai i Sergej Ivanoviç Koznishevit.

- Gëzohem shumë, - tha plaku.

- Kam nderin të njoh vëllanë tuaj, Sergej Ivanoviçin, - tha Grineviçi duke zgjatur dorën e hollë me thonj të gjatë.

Levini mblodhi vetullat, shtrëngoi me ftohtësi atë dorë dhe pastaj u kthye përnjëherësh nga Obllonski. Ndonëse ai kishte respekt të madh për vëllanë e tij prej nëne, për shkrimtarin që e njihte gjithë Rusia, i vinte shumë rëndë kur flisnin me të jo si me Konstantin Levinin, por si me vëllanë e Koznishevit të mirënjohur.

---

1) Zemstvo - në Rusinë cariste, administrata lokale dhe krahinore të zgjedhura nga fisnikët dhe nga klasat e privilegjuara.

- Jo, unë nuk jam më një militant i zemstvos. Jam zënë me të gjithë dhe nuk shkoj më në mbledhjet, - tha ai duke u kthyer nga Obllonski.

- Sa shpejt që paske ndryshuar! - tha Obllonski duke vënë buzën në gaz. - Po si kështu? Pse?

- Histori e gjatë. Do të ta tregoj ndonjëherë, - tha Levini, por zuri ta tregojë aty për aty. - Që t'i bie shkurt, duhet të them se u binda që zemstvoja nuk zhvillon dhe as që mund të zhvillojë ndonjë veprimtari, - tha ai me një ton sikur ta kishte fyer njeri pak çaste më parë. - Nga njëra anë është një lojë, lozin në parlament dhe unë nuk jam as shumë i ri dhe as shumë plak për t'u zbavitur me lojëra; dhe, nga ana tjetër (kur tha këto fjalë belbëzoi), ky është një mjet për *koterie-në*[1] e qarkut, që të fitojë të holla. Më parë ishin tutoritë, gjyqet, kurse tani është zemstvoja; më parë merrnin ryshfete, tani marrin rrogë pa bërë asnjë punë, - tha ai duke folur me një ton kaq të rrëmbyer, sa të dukej sikur dikush nga te pranishmit kundërshtonte mendimin e tij.

- Oh, oh, me sa shoh paske hyrë prapë në një fazë të re, në fazën konservatore, - tha Stepan Arkadiçi. - Po për këtë do të flasim më vonë.

- Po, më vonë. Por duhet të takohesha me ty, - tha Levini duke vështruar me neveri dorën e Grineviçit.

Stepan Arkadiçi nënqeshi shumë lehtë.

- Dhe the se nuk do vishje kurrë rroba evropiane! - tha ai duke vështruar petkat e reja të shokut, qepur, sigurisht, te ndonjë rrobaqepës francez. - Po e shoh! Një fazë e re!

Levini u skuq përnjeherësh, jo ashtu si skuqen njerëzit e rritur, domethënë lehtë, pa e kuptuar as vete, por ashtu si skuqen kalamajtë, duke e ndier se ata bëhen qesharakë nga druajtja e tyre dhe, si pasojë, turpërohen e skuqen edhe më tepër, pothuaj sa s'qajnë. Dhe ishte një gjë kaq e çuditshme të shihje këtë fytyrë burrërore dhe plot zgjuarsi me atë shprehje foshnjarake në fytyrë, sa Obllonski nuk e vështroi më.

- Kur do të takohemi? Duhet të bisedoj medoemos me ty, - tha Levini.

Obllonski sikur u mendua një copë herë.

- E di ç'të bëjmë? Shkojmë e hamë drekën te Gurini dhe atje bisedojmë. Deri në orën tre jam i lirë.

---

1) Coterie. (frëngj.) parti, taraf.

- Jo, - u përgjigj Levini, pasi u mendua një copë herë, - duhet të vete edhe në disa vende.

- Mirë pra, atëherë drekën e hamë bashkë.

- Ta hamë drekën bashkë? Vetëm dy fjalë dua të të them, të të pyes për diçka se kuvendojmë pastaj.

- M'i thuaj tani ato dy fjalë se për të biseduar bisedojmë duke ngrënë drekë.

- Ja ç'janë këto dy fjalë, - tha Levini, - fundi s'kam asgjë të veçantë.

Fytyra e tij mori menjëherë një shprehje të zemëruar, që ishte shkaktuar nga përpjekja për të mposhtur druajtjen e tij.

- Ç'bëjnë Sherbackët? Gjithmonë si më parë? - pyeti ai.

Stepan Arkadiçi, që e dinte prej shumë kohësh se Levini kishte rënë në dashuri me kunatën e tij, Kitin, bëri buzën në gaz shumë lehtë dhe sytë i shndritën plot ngazëllim.

- Ti the dy fjalë, por unë nuk mund të të përgjigjem me dy fjalë sepse... Më fal një minutë...

Hyri sekretari dhe, me atë respekt familjar e si me njëfarë vetëdije të thjeshtë të epërsisë së tij përpara shefit për sa u përket njohurive rreth çështjeve - që është karakteristike për të gjithë sekretarët - iu afrua Obllonskit me disa shkresa në dorë; pastaj, sikur ta pyeste për diçka, zuri t'i shpjegojë për disa vështirësi që kishin dalë. Stepan Arkadiçi, pa e dëgjuar gjer në fund, vuri ngadalë dorën te mënga e sekretarit.

- Jo, bëni ashtu si ju thashë, - tha ai duke zbutur me një nënqeshje vërejtjen e tij dhe, pasi i shpjegoi shkurt se si e kuptonte çështjen ai, i shtyu shkresat dhe tha: - Kështu bëni, kështu, ju lutem, Zahar Nikitiç.

Sekretari iku i turbulluar. Levini, që e kishte mbledhur veten fare mirë dhe e kishte mposhtur turbullimin në kohën që Obllonski bisedonte me sekretarin, rrinte më këmbë me duar të mbështetura te shpinëza e karriges dhe në fytyrën e tij dukej një shprehje ironie.

- Nuk kuptoj, nuk kuptoj, - tha ai.

- Çfarë nuk kupton? - pyeti Obllonski duke nënqeshur me gëzim dhe mori një cigare. Ai priste që Levini t'i bënte një pyetje të çuditshme.

- Nuk kuptoj se ç'bëni, - tha Levini duke mbledhur supet. - Si mund të merresh seriozisht me një punë të tillë?

- Pse?

- Sepse s'është punë kjo.

- Ashtu thua ti, por ne jemi mbytur në punë.

- Dava shkresash! Por ti ke prirje për këto gjëra, - tha Levini.

- Domethënë, ti mendon se mua më mungon diçka?

- Ndoshta po, - tha Levini. - Sidoqoftë, unë rri e sodit pamjen tënde madhështore dhe mburrem që kam një mik me kaq rëndësi. Por s'iu përgjigje pyetjes sime, - shtoi ai duke u munduar shumë që ta vështronte Obllonskin në sy.

- Mirë, mirë. Dale pa e sheh, edhe ti do të vish këtu. Është gjë e mirë që ke tri mijë desiatina në qarkun e Karazinit, muskuj të fuqishëm dhe freskinë e një vajze dymbëdhjetëvjeçare... por edhe ti do të vish te ne. Dhe, për sa më pyete, ja ku po të them se s'ka ndodhur ndonjë ndryshim; por gjynah që ke munguar për një kohë të gjatë.

- Pse? - pyeti Levini si i frikësuar.

- Kot, - u përgjigj Obllonski. - Do të flasim pastaj. Por a s'më thua, pse erdhe?

- Edhe për këtë do të flasim pastaj, - tha Levini, të cilit i qenë skuqur edhe veshët.

- Mirë, mirë. E kuptova, - tha Stepan Arkadiçi. - Do të të kisha ftuar në shtëpi, por gruan e kam pak të pamundur. Ja ç'desha të të them: Kiti bën patinazh në Kopshtin Zoologjik nga katra gjer në pesë; në do ta shikosh, shko atje. Unë vij e të marr dhe pastaj drekën shkojmë e hamë bashkë.

- Shumë mirë. Mirupafshim.

- Po shiko, mos harro! Të njoh mirë: ti ose harron, ose nisesh menjëherë për në fshat! - thirri Stepan Arkadiçi duke qeshur.

-Jo, Jo.

Levini doli nga zyra dhe vetëm atëherë, kur po mbyllte derën, iu kujtua se nuk i kishte përshëndetur kolegët e Obllonskit.

- Duhet të jetë një zotni shumë energjik, - tha Grineviçi kur doli Levini.

- Po, i dashur, - tha Stepan Arkadiçi duke tundur kokën. - Këtij i thonë njeri me fat! Tri mijë desiatina në qarkun e Karazinit, gjithë jetën përpara dhe çfarë freskie! Jo si ne me shokë!

- Po ju pse ankoheni, Stepan Arkadiç?

- Se s'i kam punët mirë, - tha Stepan Arkadiçi dhe psherëtiu thellë.

VI

Kur Obllonski e pyeti Levinin se për ç'arsye kishte ardhur, Levini qe skuqur dhe ishte zemëruar me veten e tij ngaqë qe skuqur dhe nuk kishte mundur t'i përgjigjej: "Kam ardhur për të kërkuar tët kunatë," ndonëse kishte ardhur vetëm për këtë.

Levinët dhe Sherbackët qenë familje të vjetra moskovite fisnikësh dhe kishin shumë kohë që shkonin mirë me njëra-tjetrën. Kjo miqësi qe trashur edhe më shumë në kohën kur Levini kishte qenë student, sepse ai kishte hyrë në universitet bashkë me princin e ri Sherbacki, me vëllanë e Dollit dhe të Kitit. Në atë kohë Levini shkonte dendur në shtëpinë e Sherbackëve dhe kishte rënë në dashuri me këtë shtëpi. Mund të duket një gjë fort e çuditshme, por Konstantin Levini kishte rënë në dashuri pikërisht me këtë shtëpi, me familjen që banonte atje dhe, sidomos, me pjesën femërore të familjes së Sherbackëve. Levini nuk e mbante mend t'ëmën dhe motra e tij e vetme qe më e madhe se ai, kështu që në shtëpinë e Sherbackëve ai kishte gjetur për herë të parë mjedisin e një familjeje të ndershme e të mësuar prej fisnikësh, atë mjedis që ai nuk e njihte, sepse i ati dhe e ëma i kishin vdekur. Të gjithë pjesëtarët e kësaj familjeje, sidomos pjesa femërore, i dukeshin atij si të mbuluar me një vel misteri e poezie dhe jo vetëm që ai nuk shihte asnjë të metë tek ata, por prapa atij veli poezie që i mbulonte, ai merrte me mend cilësitë më të larta dhe të gjitha përsosuritë. Për ç'arsye këto tri zonjusha duhej të flisnin një ditë frëngjisht dhe një ditë anglisht? Për ç'arsye i binin pianos me radhë në orë të caktuara aq fort saqë tingujt e saj dëgjoheshin edhe në katin e sipërm, në dhomën e vëllait, ku mësonin studentët? Pse vinin në shtëpi këta mësues të letërsisë frënge, të muzikës, të vizatimit dhe të dansit? Për ç'arsye këto tri zonjusha, në orë të caktuara, dilnin me karrocë në bulevardin "Tvjerskoi" bashkë me madmuazel Linonin, të veshura me qyrk atllasi - ai i Dollit i gjatë, ai i Natalisë më i shkurtër, kurse i Kitit fare i shkurtër, saqë linte zbuluar këmbët e saj të drejta me çorape të kuqe të puthitura pas tyre? Pse shëtitnin nëpër bulevardin "Tvjerskoi" të shoqëruara me shërbëtorin që kishte një kokardë të artë në kapelë? Të gjitha këto dhe shumë gjëra të tjera që i takonin botës së tyre të fshehtë, Levini nuk i kuptonte; por dinte se të gjitha ato që bëheshin atje, qenë të bukura dhe ai kishte rënë në dashuri pikërisht me këtë mister.

Atëherë kur qe student ai edhe për pak do të kishte rënë në dashuri me atë të madhen, me Dollin, por, pas pak kohësh, këtë e martuan me Obllonskin. Pastaj ai kishte renë në dashuri me të mesmen, sikur ta ndiente se duhej të dashuronte një nga të tri motrat, pa ditur se kë të zgjidhte. Po edhe Natalia, me të dalë në shoqëri, qe martuar me diplomatin Lvov. Kiti qe ende kalama kur Levini e kishte lënë universitetin. Sherbacki i ri, që kishte hyrë në marinë, qe mbytur në detin Balltik dhe lidhjet e Levinit me familjen e Sherbackëve ishin bërë më të rralla. Por atë vit, më të hyrë të dimrit, kur Levini qe kthyer në Moskë, pas një viti që kishte kaluar në fshat, dhe kishte parë Sherbackët, ai kishte kuptuar se cilën nga të tri motrat dashuronte me të vërtetë.

Dukej sikur nuk kishte gjë më të thjeshtë sesa të kërkonte për grua princeshën Sherbackaja: ai qe nga një derë e mirë, i pasur, tridhjetë e dy vjeç dhe kishte shumë të ngjarë që t'iajepnin Kitin, sepse burrë më të mirë s'kishin ku të gjenin. Por Levini kishte rënë në dashuri dhe, për këtë arsye, i dukej sikur Kiti qe një vajzë kaq e përkryer nga çdo pikëpamje, një qenie që qëndronte kaq lart mbi çdo gjë të kësaj bote, sa as që mund të merrej me mend që të tjerët dhe ajo vetë ta quanin të denjë për të një burrë të thjeshtë si ai.

Si kaloi dy muaj në Moskë, si në ëndërr, duke takuar Kitin pothuaj çdo ditë në atë shoqëri ku ai kishte filluar të dukej për të qenë pranë saj, Levini kishte menduar përnjëherësh se një gjë e tillë qe e pamundur dhe ishte nisur për në fshat.

Levini qe i bindur se kjo martesë ishte e pamundur, sepse, sipas mendimit të tij, prindërit nuk ia jepnin kurrë atij vajzën e tyre të bukur, se ai nuk ishte i denjë për të dhe se vetë Kiti nuk mund ta donte. Për mendimin e prindërve të saj ai nuk kishte asnjë punë të caktuar, asnjë pozitë në shoqëri, kurse shokët e tij, tani që ai ishte tridhjetë e dy vjeç, qenë kush kolonel dhe adjutant kampi, kush profesor, kush drejtor banke dhe hekurudhe ose kryetar gjyqi, si Obllonski. Ai e kuptonte fare mirë se ç'mendim mund të kishin të tjerët për të: për ata ai ishte një çifligar që merrej me rritjen e lopëve, me gjahun e shapkave dhe me ndërtime, domethënë një djalë i paaftë, që s'kishte qenë i zoti të bënte asgjë dhe që, sipas mendimit të shoqërisë, bënte atë që bëjnë njerëzit që nuk vlejnë një dysh.

Edhe vetë e bukura dhe e mistershmja Kiti nuk mund të dashuronte

një djalë kaq të shëmtuar - siç i dukej vetja atij - dhe sidomos kaq të thjeshtë, që nuk ishte shquar për asgjë. Përveç kësaj, marrëdhëniet e tij të dikurshme me Kitin - marrëdhëniet e një të rrituri me një vajzë të vogël, si pasojë e miqësisë që kishte lidhur me vëllanë e saj - i dukeshin atij edhe si një pengesë tjetër për dashurinë. Një djalë të shëmtuar por të mirë - këtë mendim kishte ai për veten e tij - mund ta doje si shok; por, që të të donin me atë dashuri që ndiente ai për Kitin, duhej të ishe i pashëm dhe sidomos njeri veçan nga të tjerët.

Ai kishte dëgjuar se gratë dashurojnë dendur burra të shëmtuar dhe të thjeshtë, por nuk e besonte një gjë të tillë sepse gjykonte sipas vetes së tij: ai mund të binte në dashuri vetëm me gra të bukura, të mistershme, që nuk ishin si të gjitha të tjerat.

Por, pasi kishte ndenjur dy muaj në fshat, i qe mbushur mendja se ndjenja e zjarrtë që kishte për Kitin, nuk qe si ato dashuriçkat e kohës së miturisë, se kjo ndjenjë e mundonte shumë dhe nuk e linte të qetë asnjë minutë, se nuk mund të rronte pa e zgjidhur këtë çështje: a do të bëhej Kiti gruaja e tij apo jo? Ai kishte kuptuar se dëshpërimi i tij e kishte burimin vetëm në përfytyrimin e tij, se nuk kishte asnjë provë që Kiti nuk pranonte të martohej me të. Dheja tani kishte ardhur në Moskë me vendim të prerë që ta kërkonte Kitin për grua dhe të martohej me të po t'ia jepnin... Ose... Por nuk mund të parashikonte se ç'mund të ndodhte sikur të mos ia jepnin.

VII

Si erdhi në Moskë me trenin e mëngjesit, Levini vajti në shtëpinë e Koznishevit, të cilin e kishte vëlla prej nëne dhe, pasi u ndërrua, hyri në studion e tij me qëllim që t'i thoshte se për ç'punë kishte ardhur, e t'i kërkonte një këshillë. Por i vëllai nuk qe vetëm: tek ai kishte ardhur një profesor i shquar i filozofisë, që nga Harkovi, posaçërisht për të sqaruar një mosmarrëveshje që pati lindur në mes tyre për një çështje filozofike me shumë rëndësi. Profesori zhvillonte një polemikë të zjarrtë kundër materialistëve dhe Sergej Koznishevi këtë polemikë e ndiqte me interesim dhe, pasi kishte lexuar artikullin e fundit të profesorit, i kishte shkruar një letër, ku kishte shprehur vërejtjet e tij: ai e kritikonte profesorin duke thënë

se u kishte bërë shumë lëshime materialistëve. Dhe profesori kishte ardhur përnjëherë të shpjegohej me të. Qe fjala për çështjen që ishte shumë në modë atëherë: a ka një kufi midis dukurive psikike dhe fiziologjike në veprimtarinë e njeriut dhe ku është ky kufi?

Sergej Ivanoviçi e priti të vëllanë me atë nënqeshjen e tij të zakonshme, të ëmbël e të ftohtë dhe, pasi ia paraqiti profesorit, vazhdoi bisedën.

Profesori, një burrë i shkurtër me syze, me fytyrë të zbehtë dhe me ballë të ngushtë, e ndërpreu për një çast bisedën për t'iu përgjigjur përshëndetjes dhe pastaj vazhdoi të fliste pa i kushtuar vëmendje Levinit, i cili qe ulur dhe priste që profesori të ngrihej e të shkonte; por pas një copë here tema e diskutimit e tërhoqi shumë.

Levini kishte parë në revista artikuj për të cilët po bëhej fjalë dhe i kishte lexuar me interesim të madh, sepse duheshin thelluar bazat e shkencave të natyrës, të cilat ai i kishte marrë në universitet, por këto përfundime shkencore rreth prejardhjes zoologjike të njeriut, rreth refleksеve, biologjisë dhe sociologjisë, ai nuk i kishte lidhur kurrë me problemet e jetës dhe të vdekjes, të cilat i vinin gjithnjë e më shpesh në mendje kohët e fundit.

Duke dëgjuar kuvendimin e të vëllait me profesorin, ai vuri re se ata i lidhnin problemet shkencore me ato psikike, disa herë pothuajse u ishin afruar këtyre çështjeve por, sa herë që i afroheshin pikës kryesore, siç i dukej atij, largoheshin përnjëherë dhe thelloheshin përsëri në lëmin e dallimeve shumë të vogla, të citateve, aluzioneve, duke iu referuar mendimeve të shkencëtarëve kompetentë dhe ai mezi kuptonte se për çfarë bëhej fjalë.

- Nuk mund ta pranoj, - tha Sergej Ivanoviçi me qartësinë e zakonshme të shprehjes dhe me atë shqiptim të bukur, - nuk mund te pajtohem në asnjë mënyrë me mendimin e Kejsit se koncepti që kam unë për botën e jashtme rrjedh vetëm nga përshtypjet. Vetë koncepti i jetës, i qenies, nuk më vjen mua nëpërmjet shqisave, sepse nuk ka ndonjë organ të veçantë për të transmetuar këtë koncept.

- Po, por Vursti, Knausti dhe Pripasoviju përgjigjen se vetëdija juaj e qenies rrjedh nga shuma e të gjitha ndiesive, se kjo vetëdije është pasojë e përshtypjeve të shqisave. Madje Vursti thotë se kur s'ka më ndiesi nuk ka as koncept qenieje.

- Do të thosha përkundrazi... - nisi Sergej Ivanoviçi.

Por atë çast Levinit iu duk përsëri sikur ata, kur po i afroheshin pikës më me rëndësi, u larguan prapë, kështu që vendosi t'i bënte një pyetje profesorit:

- Domethënë, në qoftë se ndjenjat e mia pushojnë së qeni, në qoftë se trupi im vdes, nuk mund të ketë më jetë për mua? - pyeti ai.

Profesori, sikur të kishte ndier një dhembje mendore nga ndërprerja e bisedës, u kthye me zemërim nga ky njeri i çuditshëm, që i ngjante më tepër një burllaku[1] sesa një filozofi dhe ia hodhi sytë Sergej Ivanoviçit, sikur donte ta pyeste: "E, si mund t'i përgjigjesh kësaj pyetjeje?" Por Sergej Ivanoviçi, që nuk ishte i njëanshëm si profesori, që nuk bënte përpjekje të mëdha për të folur dhe që e kishte mendjen mjaft të gjerë për t'iu përgjigur profesorit si edhe për të kuptuar atë pikëpamje të thjeshtë dhe të natyrshme për të cilën qe bërë pyetja, vuri buzën në gaz dhe tha:

- Nuk kemi ende të drejtë ta zgjidhim këtë çështje...

- Nuk kemi të dhëna, - tha profesori dhe vazhdoi argumentimin e tij. - Jo, - tha ai, - në qoftë se ndiesia ka si bazë përshtypjen, siç thotë qartë Pripasovi, atëherë ne duhet t'i dallojmë mirë këto dy koncepte.

Levini nuk dëgjonte më dhe priste që të ikte profesori.

VIII

Kur u largua profesori, Sergej Ivanoviçi u kthye nga i vëllai:

- Gëzohem tepër që erdhe. Do të rrish shumë? Si i ke punët? Levini e dinte se i vëllai nuk bëhej fort merak për punët e tij që kishin të bënin me bujqësinë; ai i kishte bërë këtë pyetje sa për t'u treguar i njerëzishëm dhe, për këtë arsye, iu përgjigj shkurt duke folur vetëm për shitjen e grurit dhe për të hollat.

Levini donte t'i thoshte të vëllait se kishte ndër mend të martohej dhe të kërkonte një këshillë nga ai; madje ai kishte marrë vendim të prerë për këtë; po kur pa të vëllanë, kur dëgjoi kuvendimin e tij me profesorin, kur dëgjoi pastaj atë tonin atëror me të cilin i vëllai e kishte pyetur për punët

---

1) Burllak - punëtor që tërheq lundrat në lumë.

e tij bujqësore (pasuria që u kishte lënë nëna nuk qe ndarë dhe Levini i administronte të dy pjesët), Levini ndjeu se nuk qe në gjendje të fillonte të fliste me të vëllanë për vendimin që kishte marrë për t'u martuar. Ai e ndiente se i vëllai nuk do ta shikonte me atë sy që dëshironte ta shihte ai.

- E, si shkojnë punët në atë zemstvon tuaj? - pyeti Sergej Ivanoviçi, i cili interesohej shumë për zemstvon dhe i jepte një rëndësi të madhe.

- Të them të drejtën, nuk e di...

- Si nuk e di? A nuk je anëtar i këshillit?

- Jo, s'jam më anëtar; kam dhënë dorëheqjen, - u përgjigj Konstantin Levini - dhe nuk vete më në mbledhjet.

- Sa keq! - tha Sergej Ivanoviçi duke ngrysur vetullat.

Për t'u shfajësuar, Levini nisi të tregonte se ç'ndodhte në mbledhjet që bëheshin në qarkun e tij.

- Gjithmonë kështu! - ia preu fjalën Sergej Ivanoviçi. - Ne rusët kështu bëjmë ngaherë. Aftësia për t'i kapur të metat tona është ndoshta një tipar i mirë i natyrës sonë, por e teprojmë dhe ngushëllohemi duke bërë ironi, të cilën e kemi gati kurdoherë në majë të gjuhës. Ja ku po të them se sikur këto të drejta që kanë institucionet tona të zemstvos, t'i kishte një popull tjetër në Evropë, gjermanët ose anglezët, ata do të dinin të nxirmin andej lirinë, kurse ne s'bëjmë tjetër veçse qeshim.

- Po ç'të bëjmë? - pyeti Levini sikur t'i kishin ngarkuar ndonjë faj. - Kjo ishte përpjekja ime e fundit. Dhe unë u mundova me gjithë shpirt. Nuk mund të vazhdoj. S'jam i zoti.

- Jo se s'je i zoti, - tha Sergej Ivanoviçi. - Nuk e shikon çështjen ashtu si duhet.

- Ndoshta, - u përgjigj Levini si me hidhërim.

- A e di se Nikollaji është prapë këtu?

Nikollaji, vëllai i madh i Konstantin Levinit dhe vëlla prej nëne i Sergej Ivanoviçit, pasi kishte bërë rrush e kumbulla pjesën më të madhe të pasurisë, kishte zënë miqësi me ca njerëz të çuditshëm e të ligj, qe prishur me të vëllezërit dhe mund të thuhej se ishte marrë në qafë.

- Ç'thua?! - klithi me frikë Levini. - Nga e more vesh?

- Prokofi e pa në rrugë.

- Këtu në Moskë? Ku është? A e di?

Levini qe ngritur nga karrigia dhe dukej sikur qe gati të nisej për tek ai.

- Më vjen keq që ta thashë, - tha Sergej Ivanoviçi duke tundur kokën me keqardhje për tronditjen e vëllait të vogël. - Kam dërguar të pyes ku banon dhe i kam dërguar kambialin që ka lëshuar në emrin e Trubinit, të cilin kambial e kam paguar. Ja ç'përgjigje më ka dhënë. Dhe Sergej Ivanoviçi i dha të vëllait një pusullë që ishte nën një letërmbajtëse.

Levini lexoi rreshtat e shkruar me një shkrim të çuditshëm, të cilin e njihte mirë:

"Ju lutem shumë më lini të qetë. Vetëm kaq kërkoj nga vëllezërit e mi të dashur. Nikollaj Levin."

Levini e lexoi dhe, pa ngritur kokën, me pusullë në dorë, po qëndronte përpara Sergej Ivanoviçit.

Në shpirtin e tij tani luftonin dy ndjenja të kundërta: dëshira për të harruar vëllanë fatkeq dhe vetëdija se ishte keq që ta harronte.

- Me sa duket ai kërkon të më fyejë, - vazhdoi Sergej Ivanoviçi, - por nuk mund të më fyejë. Unë dëshiroj me gjithë shpirt ta ndihmoj, por e di që nuk është e mundur.

- Po, po, - tha Levini. - Të kuptoj dhe e çmoj qëndrimin që mban kundrejt tij, por unë do të vete tek ai.

- Shko, po të duash, por të këshilloj të mos vesh, - tha Sergej Ivanoviçi. - Jo se kam frikë për veten time, se mos të të bëjë të zihesh me mua, po për ty: të këshilloj të mos vesh. Nuk është e mundur ta ndihmojmë. Por ti bëj si të duash.

- Ndoshta nuk është e mundur ta ndihmojmë, por unë e ndiej, sidomos këtë minutë... por kjo është një çështje tjetër... unë e ndiej se nuk do të jem i qetë.

- Këtë nuk e kuptoj, - tha Sergej Ivanoviçi. - Unë kuptoj vetëm një gjë, - shtoi ai. - Ky është një mësim përulësie për ne. Që kur Nikollaji është bërë kështu siç është tani, unë e shikoj me një zemërbutësi më të madhe atë që quhet poshtërsi... Ti e di se ç'ka bërë ai...

- Ah, është e tmerrshme, e tmerrshme! - tha Levini.

Pasi mori adresën e të vëllait nga shërbëtori i Sergej Ivanoviçit, Levini deshi të shkonte menjëherë tek ai, por, si u mendua mirë, vendosi të nisej ndajnatëherë. E para e punës, për të mbledhur mendjen, duhej zgjidhur ajo çështja për të cilën kishte ardhur në Moskë. Levini iku nga shtëpia e të vëllait dhe i vajti Obllonskit në zyrë dhe, si e pyeti për Sherbackët, shkoi atje ku i thanë se mund ta gjente Kitin.

IX

Pas dreke, në orën katër, me zemrën që i luftonte në kraharor, Levini zbriti nga pajtoni te Kopshti Zoologjik dhe mori udhën që shpinte te kodrinat dhe te sheshi i patinazhit; ai e dinte me siguri se do ta gjente Kitin atje, sepse përpara hyrjes kishte parë karrocën e Sherbackëve.

Moti qe i kthjellët dhe i ftohtë acar. Përpara hyrjes së Kopshtit ishin vënë në radhë karrocat, sajat, karrocierët dhe xhandarët. Një tufë njerëzish, veshur me petka të reja, me ato kapela që u shkëlqenin në diell, buiste te hyrja dhe derdhej nëpër udhët e pastruara nga bora, në mes të shtëpive të vogla ruse të zbukuruara me dru të gdhendur. Mështeknat e moçme gjethekaçurrele të kopshtit, me ato degë ngarkuar me borë, dukeshin sikur qenë nisur e stolisur me petrahila të reja madhështore.

Levini shkonte udhës që të çonte te sheshi i patinazhit dhe thoshte me vete: "Nuk duhet të tronditem, duhet të jem i qetë. Ç'ke? Ç'të zuri? Pusho, moj e marrë". Kështu i thoshte zemrës. Dhe, sa më shumë që përpiqej të qetësohej, aq më tepër i dukej sikur do t'i zihej fryma. Dikush, që e njihte, e thirri me emër kur e takoi, por Levini as që e njohu kush qe. Iu afrua kodrinave, ku vringëllinin zinxhirët e sajave që zbrisnin e ngjiteshin, ku oshëtinin sajat që rrëshqitnin dhe kumbonin zëra gazmorë. Bëri edhe disa hapa dhe përpara syve të tij u shfaq sheshi i patinazhit; po atë çast, në mes të gjithë atyre që patinonin, e njohu.

Zemra e trembur dhe e ngazëlluar i tha se ajo ishte atje. Ajo kishte qëndruar dhe po fliste me një zonjë në anën tjetër të sheshit. Si në veshje, ashtu edhe në qëndrimin e saj, nuk kishte asgjë të veçantë, por Levini mund ta njihte aq lehtë midis kësaj turme, ashtu si trëndafilin ne mes të hithrave. Gjithë sheshi anembanë shndrinte nga ajo. Ajo ishte buzëqeshja nga e cila çdo gjë rrënjente rreth e përqark.

"A është e mundur të zbres atje mbi akull dhe t'i afrohem?" - tha me vete. Vendi, ku kishte qëndruar ajo, iu duk si një vend i shenjtë, ku s'mund të shkelte këmba e tij dhe, për një çast, për pak iku, se u tremb shumë. Duhej të përpiqej të mposhtte këtë frikë, duke bërë këtë arsyetim: meqë rreth saj silleshin gjithfarë njerëzish, edhe ai mund të vente atje e të rrëshqiste me patina. Zbriti poshtë, pa e vështruar një copë herë, ashtu si bëjmë me diellin, por, edhe pa e vështruar, ai e shihte, siç e shohim diellin.

Atë ditë javë dhe në atë kohë të ditës, në sheshin e patinazhi mblidheshin njerëzit e një rrethi, që e njihnin mirë njëri-tjetrin. Këtu kishin mjeshtra patinazhi që tregonin artin e tyre, kishte dhe nga ata që mësonin të patinonin prapa karrigeve duke bërë ca lëvizje plot druajte e plogështa si edhe njerëz në moshë të kaluar që bënin patinazh, si të thuash, për shëndet. Që të gjithë këta iu dukën Levinit njerëz të lumtur, sepse ishin atje, pranë saj. Por të gjithë ata që patinonin dukeshin sikur nuk e përfillnin këtë fat të madh, e arrinin Kitin, e kalonin, flisnin edhe me të, madje edhe dëfrenin duke shijuar bukurinë e asaj dite dhe gjendjen e mirë të sheshit të patinazhit, pavarësisht nga prania e saj.

Nikollaj Sherbacki, kushëriri i parë i Kitit, me xhaketë të shkurtër dhe me një palë pantallona të ngushta, që ishte ulur në një fron, me patina në këmbë, thirri, me te parë Levinin:

- Ah, patinatori i parë i Rusisë! Keni shumë që keni ardhur? Akulli është shumë i mirë, mbathini patinat.

- Nuk i kam me vete, - u përgjigj Levini duke u habitur me guximin dhe me gjakftohtësinë që kishte faqe Kitit, të cilën nuk e humbiste asnjë sekondë nga sytë ndonëse nuk e vështronte. Ai e ndiente se dielli po i afrohej. Ajo qe te këndi i sheshit dhe, pak si e druajtur, me ato këmbë të bukura në patinat e larta, po vinte duke patinuar drejt tij. Një djalë i vogël, veshur me një palë rroba ruse, që ishte përkulur, e kaloi duke tundur krahët me frikë. Kiti nuk patinonte me siguri të madhe; i kishte nxjerrë duart nga manshoni i vogël që i varej në qafë te një gajtan i mëndafshtë dhe i mbante gati për t'u kapur pas ndonjë gjëje; vështronte Levinin, të cilin e kishte njohur, dhe i nënqeshte atij për frikën që ndiente. Kur mbaroi kthesa, ajo mori vrull duke përpjekur një herë me shkathtësi këmbën e vogël, rrëshqiti drejt gjer te Sherbacki, u kap pas tij me një dorë dhe, ashtu buzagaz, e përshëndeti Levinin me kokë. Ajo qe më e bukur nga ç'e kishte përfytyruar ai.

Kur mendonte për të, Levini e përfytyronte krejt ashtu si mund ta kishte përpara syve dhe sidomos bukurinë e mahnitshme të asaj koke të vogël me flokë te verdhë, supet e saj të hirshme dhe atë shprehje dëlirësie dhe mirësie miturishte. Pikërisht nga shprehja miturishte e fytyrës së saj dhe nga bukuria e rrallë e atij shtati të derdhur, rrënjente ai nur i veçantë të cilin ai e njihte shumë mirë; por ajo që ia lëndonte ngaherë plagën e zemrës sa herë që e shihte, ngaqë i dukej gjithmonë e re, qe shprehja e atyre syve

të ëmbël, të qetë e të kulluar dhe sidomos nënqeshja e saj, që e rrëmbente Levinin dhe e shpinte në një botë magjike, ku e ndiente veten të mallëngjyer e të urtësuar, siç i kujtohej që kishte qenë disa herë në kohën e vegjëlisë.

- Keni shumë që keni ardhur? - pyeti ajo duke i dhënë dorën. - Ju falem nderit, - shtoi kur Levini ngriti shaminë që i kishte rënë nga manshoni.

- Unë? S'ka shumë kohë, dje... sot, dua të them... erdha, - u përgjigj Levini, i cili nuk e kishte kuptuar pyetjen e saj aty për aty sepse qe tronditur.

- Doja të shkoja në shtëpinë tuaj, - shtoi dhe, po atë çast, kur iu kujtua se për ç'qëllim kishte ardhur, u turbullua e u skuq. - Nuk e dija që patinoni dhe që patinoni shumë bukur.

Ajo e vështronte me vëmendje sikur deshte të kuptonte arsyen e turbullimit të tij.

- Lavdërimi juaj duhet çmuar. Këtu ka mbetur si legjendë se ju jeni patinatori më i mirë, - tha ajo duke shkundur me dorën e vogël me dorashkë të zezë fjollat e borës që kishin ngrirë në manshonin e saj.

- Po, dikur patinoja me pasion; doja të arrija përsosmërinë.

- Ju, si duket, çdo gjë e bëni me pasion, - tha ajo dhe vuri buzën në gaz. - Kam shumë qejf të shoh si patinoni. Mbathini patinat dhe le të patinojmë bashkë.

"Të patinojmë bashkë! A është e mundur?" - tha me vete Levini duke e vështruar.

- Po i mbath tani, - tha ai.

Dhe shkoi të merrte patinat.

- Ka shumë kohë që s'keni ardhur këtu, zotëri, - tha shërbyesi i sheshit të patinazhit, që ia mbante këmbën dhe fiksonte patinën tek taka e këpucës.

- Pas jush nuk kemi pasur asnjë mjeshtër patinazhi ndër zotërinjtë. A është mirë kështu? - pyeti ai duke shtrënguar rripin.

- Mirë, mirë, më shpejt, ju lutem, - iu përgjigj Levini duke përmbajtur me mundim atë nënqeshje lumturie që i shprehej padashur në fytyrë.

"Po, - thoshte me vete, - kjo është jeta, kësaj i thonë lumturi! **Bashkë**, tha ajo, **le të patinojmë bashkë**. A t'ia them tani? Kam frikë t'ia them, sepse tani jam i lumtur, jam i lumtur sepse shpresoj... Po sikur t'ia them?... Duhet t'ia them! Duhet, duhet! Pse të kem frikë?"

Levini u ngrit në këmbë, hoqi pallton dhe, pasi rrëshqiti me nxitim

mbi akullin e ashpër pranë shtëpisë së vogël, doli mbi akullin e lëmuar dhe patinoi pa mundim, herë duke shpejtuar e herë duke ngadalësuar vrapin sipas dëshirës. Iu afrua Kitit me druajtje, po nënqeshja e saj e qetësoi përsëri.

Ajo i dha dorën dhe të dy nisën të rrëshqisnin pranë e pranë, duke shtuar shpejtësinë dhe, sa më shpejt që shkonin, aq më fort ia shtrëngonte dorën ajo.

- Me ju do të kisha mësuar më shpejt. Nuk e di pse kam besim te ju, - i tha ajo.

- Edhe unë kam besim në veten time, kur mbështeteni tek unë, - tha ai, por atë çast u tremb nga ajo fjalë që tha dhe u skuq. Dhe me të vërtetë, sapo i tha këto fjalë, papritmas iu duk sikur dielli u fsheh prapa reve: fytyra e Kitit humbi gjithë ëmbëlsinë, ajo mori një shprehje tjetër, të cilën Levini e njihte mirë dhe që tregonte mundimin për të përqendruar mendimin: në fytyrën e saj të lëmuar u shfaq një rrudhë.

- Mos keni ndonjë brengë? Por unë s'kam të drejtë t'ju pyes, - tha Levini duke folur me të shpejtë.

- Çfarë brenge?... Jo, s'kam asnjë brengë, - u përgjigj ajo me një ton të ftohtë dhe shtoi aty për aty: - Nuk e keni parë madmuazel Linonin?

- Ende jo.

- Shkoni dhe përshëndeteni, se ju do shumë.

"Ç'është kështu? Mos i mbeti qejfi? Ndihmomë, o Perëndi!" - tha me vete Levini dhe u sul të shkonte te plaka franceze me kaçurrela të thinjura, që ishte ulur te froni. Ashtu me buzë në gaz, duke nxjerrë dhëmbët e saj të rremë, ajo e priti si mikun e vjetër.

- Ja, po rritemi, - i tha ajo, duke i treguar Kitin me sy, - dhe ne po plakemi. **Tini bear**[1] është rritur - vazhdoi francezja duke qeshur dhe i solli ndër mend atij se një ditë, duke bërë shaka, ai i kishte quajtur të tri zonjushat me emrat e tre arinjve të një përralle angleze. - Ju kujtohet që një ditë e keni quajtur kështu?

Atij nuk i kujtohej aspak, por plaka kishte dhjetë vjet që qeshte me këtë shaka që i kishte pëlqyer shumë.

- Shkoni, shkoni të patinoni. Si ju duket, a nuk ka mësuar të patinojë mirë Kiti jonë?

---

1) Tiny bear (angl.) - ari i vogël.

Kur Levini vajti përsëri te Kiti, fytyra e saj nuk e kishte më atë pamje të rreptë dhe sytë e vështruan përsëri me atë shprehjen e tyre të sinqertë e të ëmbël; por Levinit iu duk sikur në këtë ëmbëlsi kishte një laryshi të veçantë qetësie të shtirur. U hidhërua për këtë. Si foli pak për guvernanten e saj të vjetër dhe për zakonet e saj të çuditshme, Kiti e pyeti për jetën e tij.

- Si është e mundur të mos mërziteni dimrit në fshat?

- Jo, nuk mërzitem, jam shumë i zënë me punë, - tha ai duke e ndier se Kiti ndikonte tek ai me atë tonin e saj të qetë nga i cili nuk do të qe i zoti të shpëtonte, siç i kishte ndodhur në të hyrë të dimrit.

- Do të rrini shumë? - e pyeti Kiti.

- Nuk e di, - u përgjigj ai pa u menduar se ç'të thoshte.

Mendimi se mund t'i nënshtrohej atij toni të qetë e miqësor të Kitit, që do ta bënte të nisej prapë pa mbaruar punë, e nxiti të kundërvepronte.

- Si nuk e dini?

- Nuk e di. Kjo varet nga ju, - tha ai dhe, po atë çast, u tremb nga këto fjalë që tha.

Nuk i kishte dëgjuar ajo këto fjalë apo nuk kishte dashur t'i dëgjonte?

Ajo sikur u pengua, përplasi këmbën e vogël dy herë mbi akull dhe rrëshqiti me të shpejtë e u largua prej tij. Shkoi te madmuazel Linoni, i tha diçka dhe pastaj vajti në shtëpinë e vogël, ku zonjat hiqnin patinat.

"O Perëndi, ç'bëra kështu! O Zot i madh! Ndihmomë, mësomë!" - thoshte Levini duke u lutur dhe, duke ndier nevojën që të bënte një lëvizje të fuqishme, sulej me vrull dhe vinte rrotull e përshkruante gjithfarë rrathësh.

Në këtë kohë, një nga djemtë e rinj, më i miri i patinatorëve të rinj, me cigare në gojë dhe me patina në këmbë, doli nga kafeneja dhe, pasi mori vrull, i zbriti shkallët duke kërcyer me patinat që vringëllinin. Shkoi poshtë fluturim dhe, pa ndryshuar pozicionin e krahëve, rrëshqiti mbi akull.

- Qenka një marifet i ri! - tha Levini dhe u ngjit lart me të shpejtë për ta provuar edhe ai.

- Do të vriteni, duhet stërvitje për këtë! - i tha Nikollaj Sherbacki duke bërtitur.

Levini mori vrull të madh dhe u lëshua tatëpjetë shkallëve duke mbajtur ekuilibrin me krahë në këtë lëvizje që ishte e re për të. Te shkalla e

fundit u pengua, por, pasi preku akullin shumë lehtë me një dorë, drejtoi trupin me një lëvizje të shkathët dhe, duke qeshur, vazhdoi të rrëshqiste.

"Ç'djalë i mirë!" - tha me vete Kiti, e cila atë kohë dilte nga shtëpia e vogël bashkë me madmuazel Linonin dhe e vështroi me buzë në gaz e dashuri, sikur ta kishte vëlla të dashur. "Mos kam faj unë? Mos bëra ndonjë gjë të keqe? Thonë se jam nazemadhe. Unë nuk e dua atë, e di, por megjithatë më pëlqen të rri me të, se është djalë i mirë. Po pse ma tha atë fjalë?..." - mendonte ajo.

Kur pa Kitin që po ikte bashkë me t'ëmën, që e kishte takuar te shkallët, Levini, ashtu i skuqur nga lëvizja e shpejtë që kishte bërë, u ndal dhe u mendua një copë herë. Pastaj hoqi patinat dhe i arriti nënën me të bijën te dalja.

- Gëzohem shumë që po ju shoh, - i tha princesha. - E enjtja, si ngaherë, është dita që presim miqtë.

- Domethënë sot?

- Do t'ju presim me gëzim të madh, - tha princesha me një ton të thatë.

Ky ton i thatë e hidhëroi Kitin, e cila nuk mundi të mposhtte dëshirën për të zbutur ftohtësinë e nënës. Ajo ktheu kokën nga Levini dhe i tha me buzë në gaz:

- Mirupafshim.

Në këtë kohë Stepan Arkadiçi, me kapelë mbi sy, me fytyrë të çelur dhe me sytë që i shkreptinin, hyri në Kopsht si një ngadhënjimtar gjithë shend e verë. Por, kur iu afrua së vjehrrës, u duk i pikëlluar dhe si fajtor dhe iu përgjigj pyetjeve që i bëri ajo për shëndetin e Dollit. Pasi kuvendoi me të vjehrrën me zë të ulët dhe si me trishtim, drejtoi trupin dhe i futi krahun Levinit.

- E, a shkojmë? - pyeti ai. - E kisha mendjen tek ti. Jam shumë i gëzuar që erdhe! - tha dhe i hodhi një vështrim kuptimplotë.

- Shkojmë, shkojmë, - u përgjigj Levini, që e ndiente veten të lumtur se ende dëgjonte atë zë që i kishte thënë "mirupafshim" dhe e kishte të gjallë para syve nënqeshjen me të cilën ajo i kishte thënë këto fjalë.

- Në restorantin "Anglia" apo në "Ermitazh"?

- Ku të duash ti.

- Atëherë shkojmë tek "Angliá", - tha Stepan Arkadiçi. Ky e kish

zgjedhur këtë restorant, sepse të zotit të këtij restoranti i detyrohej një shumë më të madhe të hollash nga ç'i detyrohej të zotit të "Ermitazhit". Nuk ishte mirë për të të mos shkelte më në këtë hotel. - Ke karrocë? Shumë mirë, sepse unë e lashë timen të lirë.

Gjatë gjithë udhës të dy shokët nuk thanë asnjë fjalë. Levini mendonte se ç'kuptim mund të kishte ndryshimi i shprehjes në fytyrën e Kitit dhe aty i ngrohej zemra nga një fije shprese e aty dëshpërohej duke parë qartë se shpresa e tij ishte pa pikë kuptimi. Megjithatë e ndiente veten krejt të ndryshuar, jo ashtu siç kishte qenë para se ajo t'i nënqeshte e t'i thoshte "mirupafshim".

Stepan Arkadiçi nuk fliste, e kishte mendjen te gjellët që do të porositnin për drekë.

- Të pëlqen koca? - e pyeti Levinin, kur po i afroheshin hotelit.

- Çfarë? - pyeti Levini. - Koca? Po, më pëlqen shumë.

X

Kur hyri në hotel bashkë me Obllonskin, Levini nuk mundi të mos vinte re një shprehje të veçantë kënaqësie, e cila, ndonëse qe e përmbajtur, shndrinte në fytyrën dhe në tërë shtatin e Stepan Arkadiçit. Obllonski hoqi pallton dhe, me kapelë mbi sy, hyri në sallën e bukës duke u dhënë porositë kamerierëve tatarë të veshur me frak dhe me peceta në duar, që gëlonin rreth tij. Duke përshëndetur djathtas e majtas ata që e njihnin dhe e prisnin me gëzim edhe këtu, si kudo gjetkë, ai shkoi në bufe, piu një kupë vodkë shoqëruar me një peshk të vogël dhe i tha ca fjalë arkëtares franceze të nisur e të stolisur me kordele, dantella e me kaçurrela, ca fjalë që e bënë francezen të qeshte e të kukurisej me gjithë zemër. Levini nuk piu vodkë vetëm ngaqë kjo franceze, që dukej sikur përbëhej nga flokë artificialë, *poudre de riz* dhe *vinaigre de toilette*[1], e fyente me pamjen e saj. U largua me të shpejtë nga ajo si nga ndonjë vend i ndyrë. Shpirti i qe mbushur plot me kujtimin e Kitit dhe në sytë e tij shkreptinte gazi i triumfit dhe i lumturisë.

- Këtej, shkëlqesi, urdhëroni, këtu shkëlqesinë tuaj nuk do ta shqetësojë

1) Pudër orizi dhe uthull tualeti.

askush, - tha një tatar i vjetër i bardhemë që nuk u ndahej, me ca këllqe
gjera dhe me pëqinj të hapur të frakut. - Urdhëroni, shkëlqesi, - i tha Levi
në shenjë respekti ndaj Stepan Arkadiçit duke u kujdesur edhe për miku
e tij.

Pasi shtroi shpejt e shpejt një mësallë të pastër mbi tryezën e rrumbu
llakët që ndodhej nën llambën prej bronzi, afroi karriget e veshura me kadif
dhe qëndroi përpara Stepan Arkadiçit me pecetë dhe me listën e gjellëv
në dorë, duke pritur porositë.

- Shkëlqesi, në qoftë se dëshironi një dhomëz të veçantë, tani do t
lirohet njëra: princi Golicin me zonjën po ngrihen. Kemi goca deti, të cila
sapo na kanë ardhur.

- Ah, goca deti...

Stepan Arkadiçi u duk i menduar.

- A e ndërrojmë planin, Levin? - pyeti ai duke ndaluar gishtin në listën e gjellëve, ndërsa në fytyrën e tij pasqyrohej një shprehje hutimi të madh. - A janë me të vërtetë të mira gocat e detit? Shiko mirë!

- Janë të Flensburgut, shkëlqesi. Nga të Ostendit nuk kemi.

- Mirë, qenkan të Flensburgut, por a janë të freskëta?

- Dje na erdhën.

- Si thua, a fillojmë nga gocat e detit dhe pastaj ndërrojmë planin? Ë?

- Për mua është njëlloj. Mua më pëlqen më shumë *shçi* dhe *kasha*[1], por këtu s'ka nga këto.

- Dëshironi *kasha à la russe*? - pyeti tatari duke u përkulur mbi Levinin si taja mbi foshnjën.

- Jo, pa shaka, mua do të më pëlqente çfarëdo që të zgjedhësh ti. Patinova dhe tani më ka marrë uria. Dhe mos pandeh se nuk e çmova zgjedhjen tënde, - shtoi ai kur vuri re një shprehje pakënaqësie në fytyrën e Obllonskit. - Do t'i ha me kënaqësi të gjitha.

- E besoj! Thuaj ç'të duash, por kjo është një nga kënaqësitë e jetës, - tha Stepan Arkadiçi. - Atëherë na sill nja njëzet goca deti, o mik, jo, tridhjetë, se mund të jenë pak, supë me barishte...

- *Printanière*, - ia rrëmbeu fjalën nga goja kamerieri tatar. Por Stepan Arkadiçi, me sa dukej, nuk donte t'i falte kënaqësinë për t'i quajtur gjellët me emrat francezë.

---

1) Supë me lakra dhe çorbë.

- Me barishte, e di? Pastaj kocë me salcë të trashë, pastaj... rostbif; por shiko të jetë i mirë. Dhe nga një këndes të majmë... dhe konserva frutash.

Tatari, që iu kujtua zakoni i Stepan Arkadiçit, i cili nuk i quante gjellët me emrat e tyre francezë, nuk e ndërpreu, por pastaj pati kënaqësinë të përsëriste gjithë porosinë sipas emrave që ishin shkruar në listë: *"Soupe printanière, turbot sauce Beaumarchais, poularde à l'estragon, macédoine de fruits..."* dhe, menjëherë, sikur ta kishte vënë në lëvizje një sustë, vuri mënjanë listën e gjellëve, mori atë të verërave dhe ia paraqiti Stepan Arkadiçit.

- Ç'dëshironi të pini?

- Ç'të duash, por jo shumë... sill shampanjë për mua, - tha Levini.

- Si? Që në fillim? Po, mirë thua. Të pëlqen ajo me markë të bardhë?

- *Cachet blanc?* - ndërhyri tatari.

- Na e sill këtë markë me gocat e detit dhe pastaj shohim e bëjmë.

- Si urdhëron. Ç'verë dëshironi?

- Na sill *Nuit*. Jo, më mirë *Chablis* klasik.

- Si urdhëron. Djathin **tuaj** të zakonshëm?

- Po, parmixhanin. Apo dëshiron ndonjë tjetër?

- Jo, për mua është njëlloj, - tha Levini, i cili mezi e mbante të qeshurit.

Tatari, me pëqinjtë e frakut që i valëviteshin, iku me të shpejtë dhe, pas pesë minutash, erdhi fluturim me një pjatë guaskash të sedefta të hapura dhe me një shishe, të cilën e mbante në mes të gishtërinjve.

Stepan Arkadiçi mori pecetën e kollarisur, futi një cep nën jelek dhe, pasi u rregullua mirë, nisi të hante gocat e detit.

- S'qenkan të këqija, - tha duke i kruajtur guaskat e sedefta me një pirun të vogël të argjendtë dhe duke i gëlltitur një pas një stridhet që fërgëllonin. - S'qenkan të këqija, - tha përsëri duke ngritur nga pjata sytë e përlotur e të ndritur për të vështruar herë Levinin, herë tatarin.

Levini hëngri stridhet, ndonëse atij i pëlqente më shumë të hante bukë të bardhë me djathë. Ai sodiste Obllonskin, madje edhe tatarin, i cili, pasi kishte hequr tapën e shishes dhe kishte derdhur verën shkumuese në kupa të holla kristali, rrinte e vështronte Stepan Arkadiçin me një nënqeshje kënaqësie duke rregulluar kravatën e bardhë.

- Nuk të pëlqejnë shumë stridhet? - pyeti Stepan Arkadiçi, pasi ktheu gotën e tij. - Apo mos ke ndonjë hall?

ndjerë se i dridheshin të gjithë muskujt e fytyrës. - Ç'mendim ke për këtë

Stepan Arkadiçi e ktheu ngadalë gotën me *shabli*[1] pa i hequr sy nga Levini.

- Unë? - pyeti Stepan Arkadiçi. - Nga ana ime nuk do të dëshiroj asgjë tjetër. S'ka si bëhet më mirë.

- Mos e ke gabim? A e di për çfarë po bisedojmë? - pyeti Levini duke e përpirë me sy bashkëfolësin. - Mendon se mund të bëhet një gjë e tillë

- Mendoj se mund të bëhet. Pse të mos bëhet?

- E beson me të vërtetë se mund të bëhet? Jo, m'i thuaj të gjitha atë që mendon! Po sikur... po sikur të kundërshtojnë?... Madje jam i sigurt...

- Pse mendon kështu? - pyeti Stepan Arkadiçi me buzë në gaz kur pa sa i tronditur qe Levini.

- Kështu më duket nganjëherë. Kjo do të ishte e tmerrshme si për mua ashtu edhe për atë.

- Sidoqoftë për vajzën nuk ka pse të jetë e tmerrshme. Çdo vajzë e ka për mburrje kur e kërkojnë për grua.

- Çdo vajzë po, por jo ajo.

Stepan Arkadiçi vuri buzën në gaz. Ai e njihte mirë këtë ndjenjë të Levinit dhe e dinte se për atë të gjitha vajzat në këtë botë ndaheshin në dy kategori: njëra kategori përfshinte të gjitha vajzat që ishin në këtë botë, përveç Kitit dhe të gjitha këto vajza i kishin tërë dobësitë njerëzore, qenë vajza krejt të zakonshme, kurse në kategorinë tjetër hynte vetëm ajo që nuk kishte as cenin më të vogël dhe që qëndronte mbi gjithë njerëzit e tjerë.

- Dale, merr pak salcë, - tha ai dhe mbajti dorën e Levinit që shtynte salcën.

Levini iu bind, mori salcë, por nuk e la Stepan Arkadiçin të hante i qetë.

- Jo, dale, dale, - tha ai. - Duhet ta dish se kjo eshtë për mua çështje për jetë a vdekje. Nuk kam folur me asnjeri për këtë. Dhe nuk do të bisedoj me asnjeri kështu siç po bëj me ty. Ne të dy nuk përputhemi kurrkund me njëri-tjetrin: shijet dhe pikëpamjet tona ndryshojnë krejt, por unë e di se ti më do dhe më kupton, prandaj edhe të dua me gjithë zemër. Por ji krejt i sinqertë me mua, në ke besuar Perëndinë!

---

1) Shabli (frëngj. chablis) - verë e bardhë shumë e mirë.

- Të them atë që mendoj, - tha Stepan Arkadiçi me buzë në gaz. - Por po të them edhe diçka tjetër: ime shoqe është një grua e mrekullueshme... - Stepan Arkadiçi psherëtiu kur solli ndër mend se në ç'gjendje qenë marrëdhëniet me të shoqen dhe, pasi heshti një copë herë, vazhdoi: - Ajo është e zonja të parashikojë. Ua gjen të gjitha të fshehtat njerëzve. Jo vetëm kaq, por di dhe se ç'do të ndodhë në të ardhmen, sidomos për sa u përket krushqive. Për shembull, ajo parashikoi dhe tha se Shahovskaja do të martohej me Brentelnin. Askush nuk deshi ta besonte një gjë të tillë, po ja që kështu ndodhi. Ja ku po e them se gruaja ime mban anën tënde.

- Ç'kërkon të thuash?

- Ajo jo vetëm që të do, por thotë se Kiti do të bëhet gruaja jote medoemos.

Menjëherë pas këtyre fjalëve fytyra e Levinit ndriti përnjëherë nga një ngazëllim që ishte shumë afër lotëve të mallëngjimit.

- Kështu thotë ajo?! - klithi Levini. - Ngaherë kam thënë se gruaja jote është shumë e mirë! Por mjaft folëm për këtë, mjaft! - tha duke u ngritur.

- Mirë, por ulu.

Por Levini nuk mund të rrinte ulur. I ra nja dy herë lart e poshtë dhomës së vogël me hapa që kumbonin, kapsiti sytë, që të mos dukeshin lotët dhe pastaj u ul përsëri në tryezë.

- Duhet ta kuptosh, - tha ai, - se kjo nuk është një dashuri si të gjitha të tjerat. Kam dashuruar dhe herë të tjera, por kjo dashuri është ndryshe nga ato. Nuk është ndjenja ime, po sikur një fuqi e jashtme më ka pushtuar krejt. Unë ika sepse më dukej që një gjë e tillë qe e pamundur, një lumturi shumë e bukur për këtë botë... Por luftova me veten time dhe u binda se pa të s'ka jetë për mua. Dhe duhet vendosur...

- Po pse ike?

- Ah, prit! Sa mendime që po më vijnë! Për sa gjëra duhet të të pyes! Dëgjomë. Nuk mund ta marrësh me mend se ç'ke bërë për mua me ato fjalë që më the! Jam kaq i lumtur sa po bëhem edhe i poshtër, po harroj çdo gjë! Sot mora vesh se vëllai im, Nikollaji... është këtu... Edhe atë e harrova. Më duket sikur edhe ai është i lumtur. Kjo është një marrëzi. Por një gjë më trondit shumë... Ti je i martuar dhe e njeh këtë ndjenjë... Është një gjë e tmerrshme që ne, pleqtë me një të kaluar jo plot dashuri, por plot

mëkate... t'i afrohemi pëmjëherë një vashe të dëlirë e të pafajshme... Është diçka e neveritshme dhe, për këtë arsye, nuk e ndiej veten të denjë.

- Se mos ke shumë mëkate ti!

- Sidoqoftë kam, - tha Levini, - sidoqoftë, "duke lexuar me neveri jetën time, dridhem e mallkoj dhe ankohem me hidhërim..." Po.

- S'ke ç'i bën, ja që kështu është stisur kjo botë, - tha Stepan Arkadiçi.

- Kam vetëm një ngushëllim, atë të një lutjeje që e kam dashur gjithmonë: "Ndjemë, jo sipas meritave të mia, po sipas përdëllimit tënd".

Vetëm kështu mund të m'i ndjejë mëkatet Kiti.

XI

Levini e ktheu gotën e tij dhe të dy ndenjën një copë herë pa folur.

- Duhet të të them edhe diçka. A e njeh Vronskin? - pyeti Stepan Arkadiçi.

- Jo, nuk e njoh. Pse më pyet?

- Na sill edhe një shishe tjetër, - i tha Stepan Arkadiçi tatarit, i cili i kishte mbushur gotat dhe vërtitej rreth tyre pikërisht atëherë kur nuk duhej.

- E pse ta njoh Vronskin?

- Vronskin duhet ta njohësh se është një nga rivalët e tu.

- Cili është ky Vronski? - pyeti Levini dhe fytyra e tij humbi përnjëherë shprehjen e entuziazmit fëminor, të cilën e sodiste pak kohë më parë Obllonski dhe mori një shprehje të egër e të papëlqyer.

- Vronski është një nga djemtë e kontit Kirill Ivanoviç Vronski dhe një nga modelet më të mira të rinisë së praruar të Peterburgut. E kam njohur në Tver, atëherë kur shërbeja atje; kishte ardhur për rekrutim. Është shumë i pasur, i pashëm, ka të bëjë me njerëzit e aristokracisë së lartë, është adjutant kampi i perandorit dhe, mbi të gjitha, është deli djalë. Jo vetëm që është deli djalë por, me sa e kam njohur, është i mësuar dhe shumë i zgjuar. Ka një të ardhme të mirë.

Levini rrinte i heshtur dhe vetullngrysur.

- Që thua ti, ai erdhi këtu menjëherë pas largimit tënd dhe, me sa kam kuptuar, digjet e përvëlohet për Kitin... Dhe ti e kupton se nëna...

- Më fal, por unë nuk kuptoj asgjë! - tha Levini dhe atë çast u duk

edhe më i zymtë. Dhe, po atë çast, iu kujtua vëllai i tij Nikollaji dhe e vrau ndërgjegjja që e kishte harruar.

- Mos u ngut, mos u ngut, - tha Stepan Arkadiçi duke vënë buzën në gaz dhe duke i prekur dorën. - Të thashë atë që di dhe ja ku po ta them përsëri se në këtë çështje shumë delikate, me sa më duket mua, fati do të të buzëqeshë ty.

Levini, me fytyrë të zbehtë, u mbështet pas shpinëzës së karriges.

- E mira është që këtë çështje ta zgjidhësh sa më shpejt, - vazhdoi Obllonski duke ia mbushur gotën.

- Jo, të falem nderit, nuk mund të pi më, - tha Levini duke shtyrë gotën e vet. - Se do të dehem... Tani dua të më flasësh për veten tënde, - vazhdoi ai, sepse deshi të ndryshonte temën e bisedës.

- Edhe një fjalë: sidoqoftë, të këshilloj ta zgjidhësh çështjen sa më shpejt që të jetë e mundur. Nuk të këshilloj të flasësh sot, - tha Stepan Arkadiçi. - Shko nesër në mëngjes dhe kërkoje në mënyrë klasike. Perëndia të ndihmoftë...

- Ti ke dashur shumë herë të vije për gjah në çifligun tim. Eja në pranverë, - tha Levini.

Tani qe penduar me gjithë mend që e kishte filluar këtë bisedë me Stepan Arkadiçin. Ndjenja e tij "e veçantë" ishte përlyer me bisedën rreth rivalitetit të një oficeri nga Peterburgu, me propozimet dhe këshillat e Stepan Arkadiçit.

Stepan Arkadiçi kishte vënë buzën në gaz: ai e kuptonte se ç'po ndodhte në shpirtin e Levinit.

- Do të vij një ditë - tha ai. - Po, vëlla, gratë janë boshte rreth të cilit vërtiten të gjitha. Edhe unë e kam punën keq, shumë keq! Dhe gjithë nga shkaku i grave. Më thuaj sinqerisht, - vazhdoi pasi ndezi një puro dhe mori gotën në dorë, - më jep një këshillë.

- Si është puna?

- Ja si është. Le ta zëmë se je i martuar, se e do gruan dhe se të pëlqen një grua tjetër.

- Më fal, por këtë gjë me të vërtetë nuk e kuptoj... ashtu si nuk kuptoj si mund të ndodhë që tani, pasi kam ngrënë mirë e mirë, të kaloj pranë një furre dhe të vjedh një bukë.

Sytë e Stepan Arkadiçit tani shkëlqenin më shumë.

- Pse jo? Buka nganjëherë kundërmon kaq mirë, sa ti nuk i bën d ballë tundimit.

Himmlisch its's, wenn ich bezwungen
Meine irdische Begier;
Aber noch wenn's nicht gelungen,
Hatt' ich auch hubsch Plaisir![1)]

Duke recituar këto vargje, Stepan Arkadiçi nënqeshte lehtë. Edh Levini nuk mundi të mos vinte buzën në gaz.

- Ti lëmë shakatë, - vazhdoi Obllonski. - Kuptomë se ç'dua të të them: një grua, një qenie e dashur, e ëmbël, që të do, që është e varfër dhe e vetme në botë, ka sakrifikuar çdo gjë. Tani që puna ka marrë fund, thuamë, a është e mundur ta neveritësh? Le ta zëmë se duhet të ndahesh nga ajo për të mos shkatërruar jetën familjare; por a është e mundur të mos të vijë keq për të, të mos kërkosh të rregullosh diçka për të, të lehtësosh brengën e saj?

- Më fal, ti e di se për mua të gjitha gratë ndahen në dy kategori... ose më mirë të themi kështu: ka gra, ka edhe... Unë nuk kam takuar kurrë gra mëkatare të bukura dhe besoj se nuk do të shikoj kurrë. Gratë si ajo francezja e pispillosur që rri tek arka, me kaçurrela, për mua janë lavire dhe të këtilla janë të gjitha mëkataret.

- Po ajo e Ungjillit?

- Ah, mjaft! Krishti nuk do t'i kishte thënë kurrë ato fjalë sikur ta dinte se si do t'i shpërdoronin. Nga gjithë Ungjilli kujtojnë vetëm këto fjalë. Unë nuk shpreh atë që mendoj, por atë që ndiej. Mua më neveritin gratë mëkatare. Ti ke frikë nga merimangat kurse unë nga këto lavire. Ti, sigurisht, nuk e ke studiuar natyrën dhe zakonet e merimangave, as unë ato të grave mëkatare.

- Është lehtë për ty të flasësh kështu; bën si ai personazhi i një romani të Dikensit, i cili me dorën e majtë hedh prapa supit të djathtë të gjitha

---

1) Është diçka hyjnore kur i mposht
Epshet e kësaj bote;
Po edhe kur nuk i mposht dot,
Ndien një kënaqësi të thellë!

çështjet e ndërlikuara. Po mohimi i faktit nuk është përgjigje. Ç'duhet bërë atëherë, thuamë, ç'duhet bërë? Gruaja të plaket kurse ti je plot jetë. S'ke kohë të kthesh kokën për të vështruar prapa dhe e ndien se nuk mund të dashurosh gruan tënde, me gjithë respektin e madh që ke për të. Dhe atëherë, papritur e pa pandehur, takon një dashuri tjetër dhe të merr lumi, po, të merr lumi! - tha Stepan Arkadiçi me hidhërim të thellë.

Levini vuri buzën në gaz.

- Po, të merr lumi, - vazhdoi Obllonski. - Ç'duhet bërë atëherë?

- Të mos vjedhësh bukë.

Stepan Arkadiçi qeshi.

- O moralist! Ja ku po ta them edhe një herë si qëndron puna: janë dy gra. Njëra bazohet në të drejtën e saj dhe kjo e drejtë është dashuria jote, të cilën ti nuk mund t'ia japësh më; tjetra sakrifikon çdo gjë për ty dhe nuk kërkon asgjë. Ç'duhet të bësh? Si të veprosh? Kjo është një dramë e tmerrshme.

- Në qoftë se dëshiron të të them sinqerisht se ç'mendoj për këtë, ja ku po të them se nuk besoj që kjo të jetë një dramë. Dhe ja pse. Sipas mendimit tim, dashuria... të dy llojet e dashurisë që, siç të kujtohet, Platoni i ka përcaktuar te "Gostia", shërbejnë si gur prove për njerëzit. Disa njerëz pranojnë vetëm një dashuri, të tjerë, vetëm dashurinë tjetër. Ata që pranojnë vetëm dashurinë jo platonike, kot e kanë që flasin për dramë. Me një dashuri të tillë nuk mund të ketë asnjë dramë. "Ju falem nderit shumë për kënaqësinë që më falët, nderimet e mia", - ja, kjo është e gjithë drama.

Sa për dashurinë platonike, atje nuk mund të ketë dramë, sepse në një dashuri të tillë çdo gjë është e kulluar dhe e pastër, sepse...

Atë çast Levinit iu kujtuan mëkatet e veta dhe lufta e brendshme së cilës i kishte bërë ballë; dhe shtoi papritmas:

- Por mund edhe që të kesh të drejtë. Ka shumë të ngjarë... Unë nuk e di, me të vërtetë që nuk e di.

- Ti je njeri që u përmbahesh pikë për pikë parimeve të tua, - tha Stepan Arkadiçi. - Kjo është cilësia dhe e meta jote. Ke një karakter koherent dhe kërkon që gjithë jeta të jetë e formuar prej ngjarjesh të plota, gjë që është e pamundur. Ti e përbuz veprimtarinë që i kushtohet shërbimit të shtetit, sepse dëshiron që çdo punë t'i përgjigjet gjithmonë një qëllimi, por kjo nuk mund të ndodhë ngaherë. Ti kërkon gjithashtu që veprimtaria e një

njeriu të ketë gjithmonë një qëllim, që dashuria dhe jeta familjare të jen gjithmonë po ajo. Por kjo s'mund të ndodhë. Gjithë larmia, shija dh bukuria e jetës përbëhet nga hija dhe nga drita.

Levini psherëtiu dhe nuk u përgjigj. I punonte mendja te halli i ti dhe nuk u vinte veshin fjalëve të Obllonskit.

Dhe, papritmas, të dy bashkë ndien se megjithëse ishin miq, ndonës kishin ngrënë e kishin pirë bashkë e kjo duhej t'i kishte afruar edhe m shumë, secili prej tyre mendonte vetëm për hallin e tij, pa çarë kokën pë atë që mendonte tjetri. Obllonski, që e kishte provuar edhe herë të tjera pas buke këtë ndjenjë shkëputjeje të madhe të mendimeve në vend që t ndodhte e kundërta, domethënë afrimi i tyre, dinte se ç'duhej bërë në raste të tilla.

- Llogarinë! - thirri ai dhe shkoi në sallën ngjitur, ku takoi menjëherë një mik, një adjutant, me të cilin nisi të bisedonte për një artiste dhe për burrin që e mbante. Dhe kjo bisedë me adjutantin e lehtësoi dhe i hoqi Obllonskit lodhjen nga ai kuvendimi që kishte pasur me Levinin, i cili nxiste ngaherë tek ai një tension të madh mendor dhe shpirtëror.

Kur tatari solli llogarinë prej njëzet e gjashtë rublash e disa kopekësh, pa llogaritur bakshishin, Levini, i cili një herë tjetër, si banor fshati që ishte, do të trembej nga një llogari ku pjesa e tij arrinte shumën prej katërmbëdhjetë rublash, tani nuk çau kokën për një gjë të tillë, pagoi dhe u nis për në shtëpi, që të ndërrohej e të shkonte te Sherbackët, ku do të vendosej fati i tij.

XII

Princeshëza Kiti Sherbackaja ishte tetëmbëdhjetë vjeç. Ky qe dimri i parë që po dilte në shoqëri. Sukseset e saj në botën e aristokracisë ua kalonin atyre të dy motrave të tjera, madje ishin edhe më të mëdha nga ç'e priste princesha nënë. Jo vetëm që djemtë e rinj, që vallëzonin në ballot e Moskës, kishin rënë pothuaj të gjithë në dashuri me Kitin, por, që dimrin e parë të jetës së saj në shoqëri, qenë paraqitur dy pretendentë seriozë: Levini dhe, menjëherë pas largimit të tij, konti Vronski.

Ardhja e Levinit në shtëpinë e Sherbackëve në fillim të dimrit, vizitat e tij të dendura dhe dashuria e tij e hapur për Kitin qenë bërë shkak i

bisedimeve të para serioze ndërmjet prindërve të Kitit për të ardhmen e saj si edhe i diskutimeve të princit me princeshën. Princi mbante anën e Levinit dhe thoshte se ai nuk dëshironte djalë më të mirë për Kitin. Po princesha, ashtu siç e kanë zakon të gjitha gratë për t'iu shmangur çështjeve, thoshte se Kiti qe ende shumë e re, se Levini nuk tregonte që kishte ndonjë qëllim serioz, se Kiti nuk kishte simpati për të. Përveç këtyre, ajo sillte edhe arsye të tjera; por nuk e zinte me gojë arsyen kryesore dhe nuk thoshte se ajo priste një fat më të mirë për të bijën; nuk thoshte që Levinin s'ia donte zemra dhe se ajo nuk e kuptonte. Kur Levini kishte ikur papritur e pa pandehur, princesha qe gëzuar shumë dhe i kishte thënë të shoqit me një shprehje triumfuese në fytyrë: "A e sheh që kisha të drejtë?" Kur kishte ardhur Vronski, ajo qe gëzuar edhe më tepër, qe kapur edhe më fort pas mendimit të saj se Kiti nuk duhej të martohej me një djalë të mirë, po me një djalë që të mos e kishte shokun.

Për nënën Vronski ndryshonte nga Levini si nata me ditën. Asaj nuk i pëlqenin gjykimet e ashpra dhe të çuditshme të Levinit, sjellja e tij e ngathët në shoqëri, që, sipas mendimit të saj, e kish burimin te krenaria dhe te jeta e egër që kalonte atje në fshat duke u marrë me punët e blegtorisë dhe të muzhikëve. Asaj nuk i kishte pëlqyer gjithashtu edhe një gjë tjetër: Levini, që kishte rënë në dashuri me të bijën, kishte hyrë e kishte dalë në shtëpinë e tyre një muaj e gjysmë, dukej sikur priste diçka, sillej sikur kishte frikë se mos i bënte nder të madh vajzës po ta kërkonte për nuse dhe nuk e kuptonte se, duke hyrë e duke dalë në një shtëpi ku kishte vajzë për t'u martuar, ai duhej të shpjegohej. Dhe pastaj papritur e pa kujtuar, ishte larguar pa thënë asnjë fjalë. "Gjene mirë që nuk është tërheqës dhe Kiti nuk ka rënë në dashuri me të", - mendonte nëna.

Vronski i plotësonte të gjitha dëshirat e nënës: ai qe shumë i pasur, i zgjuar, fisnik, kishte përpara një karrierë të shkëlqyer ushtarake pranë Oborrit dhe qe burrë shumë i pashëm. Dhëndër më të mirë s'kishe ku të gjeje.

Në ballot që organizoheshin, Vronski i vinte rrotull sheshit Kitit, vallëzonte me të dhe shkonte dendur në shtëpinë e saj: domethënë se nuk mund të dyshoje për seriozitetin e qëllimit të tij. Megjithatë, gjatë gjithë dimrit, nëna kishte qenë mjaft e shqetësuar dhe shumë e tronditur.

Princesha qe martuar tridhjetë vjet më parë me krushqi dhe krushqinë

ia kishte bërë tetoja e saj. Djali, për të cilin kishin pyetur e stërpyetur që më parë, kishte ardhur, kishte parë vajzën, siç e kishte parë edhe ajo bashkë me prindërit e saj; tetoja krushqare u kishte thënë të dy palëve se ç'përshtypje i kishin bërë njëra-tjetrës; përshtypja kishte qenë e mirë; pastaj, ditën e shënuar, i fejuari i ardhshëm ua kishte kërkuar vajzën prindërve zyrtarisht dhe ata nuk kishin pasur asnjë kundërshtim. Fejesa qe bërë shumë lehtë dhe në mënyrë të thjeshtë; të paktën kështu i qe dukur princeshës. Por kur kishte ardhur puna që të fejonte të bijat, ajo e kishte provuar vetë se të martoje vajzën s'qenkësh punë e lehtë dhe e thjeshtë, ose një gjë e zakonshme, siç mund të mendojë njeriu. Sa brenga kishte pasur ajo, sa mendime kishte bluar në mendjen e saj, sa të holla kishte harxhuar, sa herë qe grindur e qe zënë me të shoqin kur kishte ardhur koha të martonte vajzën e madhe e të mesme, Darjan dhe Natalinë! Tani që do të fejonte e do të martonte të voglën kishte prapë po ato andralla e dyshime dhe grindjet e saj me të shoqin qenë më të ashpra se ato që ishin shkaktuar me rastin e fejesave të vajzës së madhe dhe të mesme.

Princi plak, si të gjithë etërit, tregohej shumë i kujdesshëm për sa i përkiste nderit dhe pastërtisë së bijave të tij; ai i donte shumë të bijat dhe sidomos Kitin, që ishte kanakarja e babait; orë e çast ai zihej me princeshën, sepse kjo, sipas mendimit të tij, e kompromentonte të bijën. Princesha qe mësuar me këto grindje që në kohën e vajzës së madhe e të mesme, por tani e ndiente se shqetësimi i princit kishte një arsye të fortë. Ajo kishte vënë re kohët e fundit se shumë gjëra qenë ndryshuar në zakonet e shoqërisë dhe se detyrat e nënave qenë bërë edhe më të vështira. Ajo shikonte se shoqet e Kitit formonin disa shoqëri, venin në disa kurse për të mësuar, kuvendonin lirisht me burrat, shëtitnin vetëm rrugëve, shumë nga ato nuk përshëndetnin më duke u përkulur dhe, ajo që kishte më tepër rëndësi, që të gjitha qenë shumë të bindura se vajza burrin duhet ta zgjidhte vetë dhe jo t'ia jepnin prindërit. "Tani vajzat nuk martohen më si një herë e një kohë!" - mendonin dhe thoshin të gjitha këto vajza të reja; po këto fjalë thoshin edhe të vjetrit. Por princesha nuk merrte vesh prej askujt se si duhej martuar vajza tani. Zakoni francez, sipas të cilit fatin e vajzës duhej ta vendosnin prindërit, nuk pranohej më, madje ai dënohej. Zakoni anglez, që ijepte vajzës liri të plotë, nuk pranohej gjithashtu në shoqërinë ruse. Zakoni rus i martesës me krushqi dukej tani diçka e neveritshme, aq sa të gjithë qeshnin me një zakon të tillë, madje edhe vetë pricesha. Por asnjeri nuk dinte se ç'duhej bërë për të martuar

vajzën. Të gjithë ata me të cilët princesha fliste për këtë gjë, i thoshin keto fjalë: 'Të na falni, por tani ka ardhur koha të heqim dorë nga ky zakon i vjetër. Martohen të rinjtë dhe jo prindërit: prandaj të rinjtë duhet ta rregullojnë vetë këtë punë, ashtu si të duan ata". Mund të flisnin lehtë kështu ato që nuk kishin vajza; por princesha kishte frikë për një gjë: duke qenë pranë një burri, e bija mund të binte në dashuri me të, me një burrë që mund të mos donte të martohej ose që nuk ishte i denjë për të. Dhe sado që kërkonin t'ia mbushnin mendjen princeshës se në kohët e tanishme të rinjtë duhej ta rregullonin vetë fatin e tyre, ajo nuk e pranonte një gjë të tillë, ashtu siç nuk mund të pranonte se revolverët e mbushur mund të jenë lojërat më të mira për fëmijët pesëvjeçarë. Për këtë arsye princesha qe e shqetësuar për Kitin më shumë nga ç'kishte qenë për dy vajzat e tjera.

Tani ajo kishte frikë se mos Vronski kufizohej vetëm me këtë dashuri të përkohshme që tregonte ndaj së bijës. Ajo e shikonte që e bija kishte rënë në dashuri me të, por ngushëllohej duke menduar se Vronski qe burrë i ndershëm, prandaj edhe nuk mund të bënte një gjë të tillë. Por ajo dinte gjithashtu se sa gjë e lehtë ishte t'ia prishje mendjen sot një vajze të re me lirinë që i kishin dhënë dhe ç'mendim kishin burrat përgjithësisht për një faj të tillë. Javën e kaluar Kiti i kishte treguar s'ëmës se ç'i kishte thënë Vronski ndërsa ishin duke kërcyer mazurkën. Ato fjalë e kishin qetësuar disi princeshën, por sidoqoftë ajo nuk mund të ishte fare e qetë. Vronski i kishte thënë Kitit se, si ai, ashtu dhe i vëllai, qenë mësuar të dëgjonin nënën për çdo gjë, se nuk mund të bënin kurrë diçka me rëndësi pa u këshilluar më parë me të. "Dhe tani unë pres ardhjen e nënës nga Peterburgu, si një lumturi të madhe", - kishte thënë ai.

Kështu i kishte thënë Kiti pa u dhënë rëndësi këtyre fjalëve. Por ndryshe i kishte kuptuar nëna këto fjalë. Ajo e dinte se konteshën plakë e prisnin dita-ditës dhe se plaka do të gëzohej për nusen që kishte zgjedhur i biri; megjithëse i dukej një gjë e çuditshme që Vronski nuk e kishte kërkuar Kitin nga frika se mos e fyente t'ëmën, princesha dëshironte kaq shumë që të bëhej kjo martesë dhe sidomos që të shpëtonte nga ato telashe e andralla që i kishin prishur qetësinë, saqë e besonte një gjë të tillë. Sado e pikëlluar të ishte princesha tani që shihte fatkeqësinë e vajzës së madhe, Dollit, që kishte ndër mend të ndahej nga i shoqi, shqetësimi që ndiente kur mendonte për fatin e bijës së vogël, qe më i fuqishëm se të gjitha ndjenjat e tjera. Atë ditë që kishte parë Levinin, asaj i qe shtuar edhe një hall tjetër: Princesha

kishte frikë se mos e bija, që kishte pasur më parë simpati për Levinin - si i qe dukur asaj - nuk pranonte të martohej me Vronskin për t'i qëndruar besnike ndjenjës së parë dhe se ardhja e Levinit mos i ngatërronte punët dhe pengonte zgjidhjen e një çështjeje që ishte në përfundim e sipër.

- Ka shumë që ka ardhur? - pyeti princesha duke folur për Levinin, kur u kthyen në shtëpi.

- Sot, mama.

- Vetëm një gjë dua të të them... - filloi princesha dhe nga shprehja e asaj fytyre hijerëndë e plot gjallëri Kiti e kuptoi se për çfarë do t'i fliste e ëma.

- Mama, - tha ajo ashtu flakë e kuqe dhe u kthye përnjëherë nga ajo, - të lutem shumë, të lutem shumë mos më thuaj asnjë fjalë për këtë. I di, i di të gjitha!

Ajo dëshironte po atë që ia donte zemra edhe nënës, por motivimi i dëshirës së nënës e fyente Kitin.

- Dua vetëm të të them se pasi i dhe shpresë njërit...

- Mama, shpirt, në ke bësuar Perëndinë, mos fol. Kam shumë frikë të flasim për këtë gjë.

- Nuk do të flas, nuk do të flas, - tha nëna, kur pa se e bija i kishte sytë të përlotur, - dua të të them vetëm një gjë, moj zemër: më ke dhënë fjalën se nuk do të më fshehësh asgjë. Nuk do të më fshehësh?

- Kurrë, mama, asnjë të fshehtë, - u përgjigj Kiti duke u skuqur dhe e vështroi t'ëmën në sy. - Tani nuk kam ç'të të them... Edhe sikur... edhe sikur të doja të thosha, nuk di se ç'mund të them dhe si... nuk di...

"Jo, me këta sy ajo nuk mund të gënjejë", - thoshte me vete e ëma, duke vështruar me buzë në gaz se sa e mallëngjyer dhe e lumtur që e bija. Princesha nënqeshte, sepse shikonte sa e madhe dhe me rëndësi i dukej asaj së shkrete ajo që po ndodhte tani në shpirtin e saj.

XIII

Pas buke dhe gjersa nisi të ngrysej, Kitin e kishte pushtuar një ndjenjë që i shëmbëllente asaj që e kapërthen ushtarin e ri para se të fillojë beteja. Zemra i rrihte fort dhe mendimet sikur kishin marrë arratinë.

Ajo e ndiente se fati i saj do të vendosej atë mbrëmje, kur ata të dy do të takoheshin për herë të parë. Ajo i përfytyronte të dy, Levinin dhe Vronskin, herë veç e veç dhe herë bashkë. Kur sillte ndër mend të kaluarën, ndalej me ëndje e mallëngjim tek ato kujtime që lidheshin me Levinin. Kujtimet e vegjëlisë dhe ato të miqësisë së ngushtë që kishte pasur Levini me vëllanë e saj të vdekur, u jepnin një bukuri të veçantë poetike marrëdhënieve që kishte me të. Ajo qe e bindur se Levini e donte dhe i vinte mirë e gëzohej për këtë dashuri. E kishte shpirtin të lehtësuar kur mendonte për Levinin. Kur mendonte për Vronskin, sikur ndiente diçka që e pengonte, ndonëse ai qe gjithmonë ashtu si duhet dhe njeri i salloneve në kuptimin e vërtetë të fjalës; ajo ndiente diçka si të rreme jo tek ai, sepse ai qe shumë i thjeshtë dhe i dashur, por te vetja, kurse me Levinin e ndiente veten shumë të thjeshtë dhe të dëlirë. Megjithatë sapo mendonte për të ardhmen e saj me Vronskin, përpara saj hapej një udhë plot dritë e lumturi; kurse me Levinin të ardhmen ajo e përfytyronte të mjegullt.

Kur u ngjit lart të vishte fustanin e mbrëmjes, u vështrua në pasqyrë dhe vuri re me gëzim se atë ditë qe me të vërtetë e bukur dhe e hirshme, gjë që ishte e nevojshme për atë që po përgatitej: nga pamja dukej e qetë dhe lëvizjet i bënte lirisht e plot hir.

Në orën shtatë e gjysmë, sapo hyri në sallon, shërbëtori erdhi e lajmëroi:

- Konstantin Dmitriç Levini.

Princesha ndodhej ende në dhomën e saj dhe princi s'po dukej.

"Ç'më gjeti..." - tha me vete Kiti dhe atë çast sikur ngriu në vend. Hodhi një sy nga pasqyra dhe u lemeris kur pa sa e zbehtë qe në fytyrë.

Ajo tani ishte e sigurt se Levini kishte ardhur para kohe që ta gjente vetëm dhe t'i shfaqte dashurinë. Dhe atëherë, përherë të parë, gjithë çështja iu paraqit ndryshe, nga një anë tjetër. Vetëm atëherë e kuptoi se çështja nuk kishte të bënte vetëm me të - me cilin do të ishte e lumtur ajo dhe kë dashuronte - por se pas një copë here ajo do të fyente një burrë, të cilin e donte. Dhe do ta fyente rëndë... Pse? Sepse ai i shkreti e donte dhe digjej për të. Por s'kish ç'të bënte: kështu duhej bërë, ishte e domosdoshme.

"O Perëndi, a është e mundur t'ia them me gojën time? - tha me vete. - A është e mundur t'i them që nuk e dua? Kjo nuk është e vërtetë. Po ç'ti them? Ti them se dua një tjetër? Jo, nuk është e mundur. Të iki, të iki".

Ajo po i afrohej derës kur dëgjoi hapat e tij. "Jo! Nuk do të ishte një gjë e ndershme. E pse të kem frikë? Se mos kam bërë ndonjë gjë të keqe! Le të bëhet ç'të bëhet! Do t'i them të vërtetën. Kur jam me të nuk e ndiej veten aspak të druajtur. Ja tek është!" - tha me vete, kur pa Levinin e fuqishëm dhe të druajtur që e vështronte me ata sy që i shkëlqenin. Kiti e pa drejt në sy, sikur i lutej që ta përdëllente dhe i dha dorën.

- Më duket se kam ardhur para kohe, shumë shpejt, - tha ai duke i hedhur një vështrim të shpejtë sallonit të zbrazët. Kur pa se dëshira e tij që plotësuar dhe se asgjë nuk do ta pengonte për të thënë atë që kishte në zemër, fytyrës së tij i ra një hije e rendë.

- Oh, jo! - tha Kiti dhe u ul pranë tryezës.

- Por unë këtë desha, që t'ju gjeja vetëm, - nisi të thoshte ai pa u ulur dhe pa e vështruar, që të mos ligështohej.

- Mamaja do të vijë tani. Ajo u lodh shumë dje. Dje...

Ajo fliste pa ditur se ç'fjalë shqiptonin buzët e saj dhe pa hequr nga ai atë vështrim të ëmbël që dukej sikur i lutej.

Levini e vështroi; ajo u skuq dhe heshti.

- Ju thashë se nuk e di a do të rri shumë kohë këtu... se kjo varet nga ju...

Ajo uli kokën dhe, ndërsa Levini vazhdonte të fliste, e uli edhe më shumë, ngaqë nuk dinte ç'përgjigje do t'i jepte asaj pyetjeje që sa vinte po afrohej.

- Se kjo varet nga ju, - përsëriti Levini. - Desha të them... desha të them... Për këtë kam ardhur... që... të bëheni gruaja ime! - tha ai pa ditur se ç'po thoshte; por tani e ndiente se fjalët më të tmerrshme i kishte thënë; heshti dhe vështroi Kitin.

Ajo mezi merrte frymë dhe nuk e vështronte. I dukej sikur do të fluturonte nga gazi; e kishte shpirtin të mbushur plot me lumturi. Nuk e pandehte kurrë që ky burrë ta trondiste kaq shumë me shfaqjen e dashurisë së tij. Por kjo përshtypje e fortë mbajti vetëm një çast. Asaj iu kujtua Vronski. Atëherë ngriti sytë e shkëlqyer e të kulluar dhe, kur pa fytyrën e mallëngjyer të Levinit, u përgjigj shpejt e shpejt:

- Nuk është e mundur... më falni.

Sa afër që e kishte një minutë më parë, sa rëndësi kishte pasur ajo për jetën e tij! Dhe ja tani ajo qe bërë përnjëherë e huaj dhe e largët!

- Nuk mund të ndodhte ndryshe, - tha ai pa e vështruar.
E përshëndeti duke u përkulur dhe deshi të ikte.

XIV

Por pikërisht atë çast hyri princesha. Fytyra e saj mori një pamje të lemerisur kur pa që ishin vetëm dhe shumë të shqetësuar. Levini e përshëndeti pa i thënë asnjë fjalë. Kiti rrinte e heshtur dhe nuk i ngrinte sytë. "Lavdi Zotit nuk ka pranuar", - tha me vete nëna dhe fytyra e saj ndriti nga nënqeshja e zakonshme me të cilën ajo i priste miqtë çdo të enjte. Princesha u ul dhe nisi ta pyeste Levinin për jetën që kalonte atje në fshat. Ai u ul përsëri, duke pritur që të vinin miqtë, që pastaj të ikte pa u vënë re.

Pesë minuta më vonë hyri një shoqe e Kitit, e cila ishte martuar dimrin e kaluar, kontesha Nordston.

Ishte një grua thatime, e zbehtë, me ca sy të zinj të ndritshëm, me një çehre të vrarë dhe nevrike. Ajo e donte Kitin dhe dashuria e saj për të, siç është ajo e çdo gruaje të martuar për një vajzë, shprehej në dëshirën që kishte për t'i gjetur një burrë sipas idealit të saj të lumturisë dhe, prandaj, donte që ajo të martohej me Vronskin. Levini, të cilin ajo e kishte takuar dendur në shtëpinë e Sherbackëve, nuk i kishte hyrë aspak në zemër dhe, sa herë që e takonte, i pëlqente të tallej me të.

- Më pëlqen kur ai rri e më vështron me mospërfillje, kur e pret përgjysmë bisedën e tij plot urtësi me mua, sepse unë jam budallaqe, ose kur tregohet zemërgjerë sa të pranojë të vihet në një radhë me mua. Më pëlqen shumë fjala "zemërgjerë"! Gëzohem shumë që nuk më sheh dot me sy, - thoshte ajo duke folur për të.

Kishte të drejtë sepse Levini me të vërtetë që nuk e shihte dot me sy dhe e përbuzte për të gjitha ato për të cilat ajo ishte aq krenare: për nervozitetin e saj, për përbuzjen e stërholluar dhe mospërfilljen që tregonte për çdo gjë të thjeshtë dhe të zakonshme.

Ndërmjet Nordstonit dhe Levinit ishin vendosur ato marrëdhënie që hasen dendur në shoqërinë e lartë, kur dy njerëz, duke pasur marrëdhënie miqësore sa për sy e faqe, e urrejnë njëri-tjetrin aq sa nuk mund të bisedojnë

seriozisht me shoku-shokun dhe as të fyhen nga njëri-tjetri.

Kontesha Nordston i ra në qafë menjëherë Levinit:

- Ah, Konstantin Dmitriç! Prapë paskeni ardhur në Babiloninë tonë të shthurur! - tha ajo duke i dhënë dorën e vogël të verdhë dhe duke sjellë ndër mend fjalët që kishte thënë ai në të hyrë të dimrit se Moska ishte Babiloni. - A s'më thoni: Babilonia ka hyrë në udhë të drejtë apo ju jeni prishur? - shtoi kontesha duke vështruar Kitin me një nënqeshje tallëse.

- Më vjen shumë mirë, konteshë, që s'i paskeni harruar fjalët e mia, - u përgjigj Levini që kishte pasur kohë të mblidhte veten dhe kishte gjetur lehtë atë ton tallës dhe therës që ishte diçka e zakonshme për të kur bisedonte me konteshën Nordston. - Duket se ju kanë bërë shumë përshtypje.

- Si jo? Unë i marr shënim të gjitha. E, Kiti, patinove prapë?

Dhe nisi të fliste me Kitin.

Nuk ishte aspak e hijshme për Levinin që të ikte tani, por e kishte më të lehtë të bënte një gjë që nuk i kishte hije, sesa të rrinte gjithë mbrëmjen dhe të shihte Kitin, e cila kohë më kohë i hidhte nga një sy dhe pastaj vështronte gjetkë për të mos takuar vështrimin e tij. Deshi të ngrihej, por princesha, kur vuri re se ai nuk po fliste, u kthye nga ai.

- Do të qëndroni shumë në Moskë? Me sa kam dëgjuar, merreni me çështjet e zemstvos, prandaj nuk mund të rrini shumë kohë.

- Jo, princeshë, nuk merrem më me punët e zemstvos, - tha ai. - Kam ardhur të rri disa ditë.

"Nuk është si herët e tjera, - tha me vete kontesha Nordston duke vështruar fytyrën e tij hijerëndë dhe serioze, - nuk po fillon ndonjë nga ato diskutimet e tij të zakonshme. Por unë do ta detyroj. Më pëlqen shumë ta bëj të duket qesharak përpara Kitit dhe do ta bëj."

- Konstantin Dmitriç, - i tha ajo, - a më shpjegoni, ju lutem, një gjë, se ju i dini të gjitha: si bëhet që në fshatin tonë Kaluga të gjithë fshatarët dhe fshataret i kanë prishur të gjitha të hollat duke pirë dhe tani nuk na paguajnë asgjë? Ç'do të thotë kjo? Ju flisni ngaherë mirë për muzhikët.

Atë çast një zonjë tjetër hyri në dhomë dhe Levini u ngrit.

- Më falni, konteshë, ju siguroj se nuk di asgjë dhe nuk mund t'ju them asgjë, - tha ai dhe ktheu kokën për të parë oficerin që vinte pas zonjës.

"Ky duhet të jetë Vronski", - mendoi Levini dhe, për të qenë i sigurt, vështroi Kitin. Ajo kishte pasur kohë të shikonte Vronskin, pastaj ktheu kokën dhe pa Levinin. Dhe, vetëm nga vështrimi i atyre syve, që kishin shkreptirë padashur, Levini kuptoi se ajo e donte atë burrë, e kuptoi kaq mirë, sa s'qe nevoja që ajo t'ia thoshte me fjalë. Po ç'njeri ishte ky?

Tani, pa menduar në bënte mirë apo keq, Levini vendosi të rrinte: dëshironte të dinte çfarë njeriu ishte ai që dashuronte Kiti.

Ka njerëz që, kur takojnë një kundërshtar që ka fat më shumë se ata, janë gati të hedhin poshtë çdo gjë të mirë që mund të ketë ai dhe të kërkojnë tek ai vetëm të meta; ka të tjerë që, përkundrazi dëshirojnë më shumë të gjejnë te kundërshtari më fatlum se ata ato cilësi me anën e të cilave ai i ka mundur dhe, me sëmbim në zemër, kërkojnë tek ai vetëm meritat që ka. Levini hynte në radhën e këtyre njerëzve. Por nuk ishte një gjë e vështirë për të që të vinte re te Vronski anën e mirë dhe tërheqëse të këtij burri. Kjo anë i ra në sy menjëherë. Vronski nuk qe i gjatë, qe një zeshkan me trup të lidhur mirë, i pashëm, fytyra e tij plot dashamirësi kishte një shprehje të qetë dhe të paepur. Në fytyrën dhe në shtatin e tij, nga flokët e zinj të prerë shkurt, nga mjekra e porsarruar dhe gjer te uniforma trëng e re, çdo gjë ishte e thjeshtë, por edhe elegante. Pasi e la të kalonte zonjën që kishte përpara, Vronski iu afrua princeshës dhe pastaj Kitit.

Ndërsa po i afrohej, sytë e tij të bukur shkreptinë plot ëmbëlsi dhe, me një nënqeshje shumë të lehtë lumturie dhe thjeshtësie, ku vihej re dhe një farë triumfi (siç iu duk Levinit), ai u përkul me respekt dhe me kujdes përpara saj duke shtrirë dorën e vogël po të gjerë.

Si i përshëndeti të gjithë dhe u tha disa fjalë, u ul pa vështruar asnjëherë Levinin, që s'ia hiqte sytë.

- Më lejoni t'ju paraqes, - tha princesha duke u kthyer nga Levini. - Konstantin Dmitriç Levini. Konti Aleksej Kirilloviç Vronski.

Vronski u ngrit dhe shtrëngoi dorën e Levinit duke e vështruar me dashamirësi.

- Në mos gabohem, këtë dimër duhet të takoheshim në një drekë, - tha ai duke vënë buzën në gaz, thjeshtë dhe plot sinqeritet, - por ju u nisët papritmas për në fshat.

- Konstantin Dmitriçi e përbuz dhe e urren qytetin, si edhe ne që banojmë në qytet, - tha kontesha Nordston.

- Duket se fjalët e mia ju kanë bërë shumë përshtypje, gjersa i mbakeni mend kaq mirë, - tha Levini; por atë çast iu kujtua se këto fjalë i kishte thënë më parë dhe u skuq.

Vronski vështroi Levinin, pastaj konteshën Nordston dhe vuri buzën në gaz.

- Rrini gjithnjë në fshat? - pyeti ai. - Besoj se në dimër është një gjë e mërzitshme.

- Po të kesh punë, nuk mërzitesh por edhe po të jesh vetëm, nuk mërzitesh, - ia preu shkurt Levini.

- Mua fshati më pëlqen, - tha Vronski duke vënë re tonin e Levinit, por bëri sikur s'kuptonte.

- Por besoj, kont, se nuk do të pranonit të jetonit ngaherë në fshat, - tha kontesha Nordston.

- Nuk e di, nuk kam provuar kurrë të rri për një kohë të gjatë. Kam provuar diçka të çuditshme, - vazhdoi ai. - Kurrë s'më ka marrë malli aq shumë për fshatin, për fshatin rus, me muzhikë që mbathin sandale, sa atëherë kur qëndrova një dimër në Nicë bashkë me nënën. Ju e dini që Nica është një qytet i mërzitshëm. Por edhe Napoli dhe Sorento të duken të bukur vetëm po të rrish për pak kohë. Pikërisht në ato vise të merr malli për Rusinë dhe sidomos për fshatin. Janë si...

Fliste duke u kthyer herë nga Kiti, herë nga Levini, duke kaluar nga njëri tek tjetri vështrimin e tij të qetë e plot dashamirësi; me sa dukej, ai thoshte ç'i vinte ndër mend.

Kur vuri re se kontesha Nordston donte të thoshte diçka, e la fjalën përgjysmë, pa thënë atë që kishte nisur, për ta dëgjuar me vëmendje.

Kuvendimi nuk u ndërpre asnjë minutë, kështu që princesha, që mbante rezervë, për raste mungese temash, dy të kalibrit të rëndë: arsimin klasik dhe real, si edhe shërbimin e detyruar ushtarak, nuk pati nevojë për to dhe kontesha Nordston nuk ndjeu nevojë të ngacmonte Levinin.

Levini donte por nuk mund të merrte pjesë në kuvendimin e përgjithshëm; orë e çast ai thoshte me vete: "Tani duhet të shkoj", - por nuk ikte, sikur priste diçka.

Ra fjala për tryezat që vërtiteshin dhe për shpirtrat dhe kontesha Nordston, që besonte në spiritizëm, nisi të tregonte çudirat që kishte parë.

- Ah, konteshë, duhet të më shpini medoemos, në keni besuar

Perëndinë, duhet të më shpini që t'i shoh. Nuk kam parë kurrë diçka të jashtëzakonshme, ndonëse e kërkoj nga të katër anët, - tha Vronski duke bërë buzën në gaz.

- Mirë, ju shpie të shtunën që vjen, - u përgjigj kontesha Nordston.

- Po ju, Konstantin Dmitriç, besoni? - e pyeti ajo Levinin.

- Pse më pyesni? Ju e dini përgjigjen time.

- Por dua të di mendimin tuaj.

- Mendimi im është ky, - u përgjigj Levini, - se këto tryeza që vërtiten, provojnë se e ashtuquajtura shoqëri e mësuar nuk qëndron më lart se muzhikët. Ata besojnë syrin e keq, magjitë dhe ne...

- Si, nuk besoni?

- Nuk mund të besoj, konteshë.

- Por unë i kam parë me sytë e mi...

- Edhe fshatarët tregojnë se si i kanë parë vitoret.

- Domethënë ju jeni i mendimit se unë gënjej?

Dhe qeshi si me hidhërim.

- Jo, Masha, Konstantin Dmitriçi thotë se nuk mund të besojë, - tha Kiti duke u skuqur për Levinin; Levini e kuptoi këtë dhe, duke u zemëmar edhe më shumë, deshi t'i përgjigjej, por Vronski, me atë nënqeshjen e tij të çiltër dhe gazmore, mori pjesë përnjëherë në bisedën që mund të shdërrohej në diçka të papëlqyer.

- Ju nuk pranoni asnjë mundësi të ekzistencës së këtyre dukurive? - pyeti ai. - Po pse? Ne pranojmë që ka elektricitet, megjithëse nuk dimë se ç'është. Pse të ketë atëherë një forcë të re, që është e panjohur për ne, e cila...

- Kur u zbulua elektriciteti, - ia preu fjalën Levini, - ky ishte vetëm zbulimi i dukurisë dhe nuk dihej se nga prodhohej ai e çfarë prodhonte; kaluan shekuj para se ta vinin në veprim. Spiritistët, përkundrazi, filluan duke i bërë tryezat që të shkruanin dhe të sillnin shpirtrat e të vdekurve dhe pastaj thanë se kjo është një forcë e panjohur.

Vronski e dëgjonte Levinin me vëmendje, ashtu siç dëgjonte ngaherë atë që fliste, duke treguar një interesim të madh për ato që thoshte.

- Po, por spiritistët thonë: "Tani ne nuk dimë se ç'forcë është kjo, por kjo forcë ekziston dhe ja në ç'kushte vepron ajo. Le ta gjejnë shkencëtarët se ç'është kjo forcë". Jo, unë nuk shoh pse të mos jetë një forcë e re, në qoftë se ajo...

- Sepse, - ia preu fjalën Levini, - kur është fjala për elektricitetin, sa herë që të fërkoni rrëshirën pas leshit, ndodh kjo dukuri, kurse në spiritizëm një gjë e tillë nuk ndodh përherë, domethënë se nuk është një dukuri e natyrshme.

Duke e ndier, me sa dukej, se kuvendimi po merrte një karakter shumë serioz për një sallon, Vronski nuk kundërshtoi dhe, duke u munduar që të ndryshonte temën e bisedës, vuri buzën në gaz gjithë hare dhe u kthye nga zonjat:

- A provojmë një herë, konteshë? - tha ai, por Levini dëshironte të thoshte atë që mendonte.

- Unë mendoj, - vazhdoi ai, - se përpjekja e spiritistëve për t'i shpjeguar mrekullitë e tyre me anën e një force të re është krejt e gabuar. Ata flasin për një fuqi shpirtërore dhe duan t'ia nënshtrojnë një prove materiale.

Të gjithë prisnin që të mbaronte dhe ai e ndiente këtë.

- Unë besoj se ju do të jeni një medium shumë i mirë, - tha kontesha Nordston. - Jeni plot entuziazëm.

Levini hapi gojën për të thënë diçka, u skuq dhe nuk tha asgjë.

- Princeshëz, ju lutem, le ta bëjmë tani provën e tryezës, - tha Vronski.

- Princeshë, na lejoni?

Dhe Vronski u ngrit dhe hodhi sytë rreth e përqark se mos shihte një tryezë të vogël.

Kiti u ngrit për të gjetur një tryezë të vogël dhe, kur po kalonte afër Levinit, vështrimet e tyre u takuan. Asaj i vinte shumë keq për të, sidomos ngaqë ajo qe shkaktarja e hidhërimit të thellë që ndiente ai. "Më falni nëse mund të më falni, - dukej sikur thoshte vështrimi i saj. - Jam shumë e lumtur".

"I urrej të gjithë ju dhe veten time", - iu përgjigj vështrimi i Levinit, i cili deshi të merrte kapelën, por nuk e bëri. Pikërisht atëherë kur do të uleshin përreth tryezës dhe kur Levini deshi të ikte, hyri princi i vjetër, i cili, si i përshëndeti zonjat, u kthye nga Levini.

- Ah! - filloi me një ton gazmor. - Ka shumë që keni ardhur? Nuk e dija që ishe këtu. Gëzohem shumë që jeni mirë.

Princi i vjetër i thoshte Levinit herë "ti" e herë "ju". E përqafoi Levinin dhe nisi të flasë me të pa e vënë re Vronskin, që ishte ngritur më këmbë dhe priste i qetë çastin kur princi do të kthehej nga ai.

Kiti e merrte me mend sa e rëndë do të ishte për Levinin dashamirësia e t'et pas asaj që kishte ndodhur. Ajo vuri re gjithashtu se sa ftohtë iu përgjigj i ati përshëndetjes së Vronskit dhe si e vështronte Vronski babanë e saj me habi e dashamirësi, duke u munduar më kot të kuptonte për ç'arsye tregohej i ftohtë kundrejt tij. Ajo u skuq.

- Princ, na e lini Konstantin Dmitriçin, - tha kontesha Nordston. - Duam të bëjmë një provë.

- Ç'provë? Mos doni të vërtitni tryezën? Më falni, zonja dhe zotërinj, në qoftë se ju them se, sipas mendimit tim, njeriu mund të argëtohet më shumë me lojën e unazës, - tha princi i vjetër duke vështruar Vronskin, sepse e kishte marrë me mend se ai e kishte nisur këtë lojë. - Të paktën ajo e unazës ka kuptim.

Vronski e vështroi princin me habi me ata sy që dukeshin plot vendosmëri dhe, duke bërë buzën në gaz shumë lehtë, nisi të flasë menjëherë me konteshën Nordston për ballon e madhe, që do të bëhej javën e ardhme.

- Besoj se do të jeni atje? - pyeti duke u kthyer nga Kiti.

Me t'u larguar princi nga aj, Levini doli pa u vënë re dhe përshtypja e fundit që mori me vete nga kjo mbrëmje, ishte fytyra buzagaze dhe e lumtur e Kitit, e cila po i përgjigjej Vronskit për pyetjen që i kishte bërë rreth ballos.

XV

Kur mori fund mbrëmja, Kiti i tregoi s'ëmës për kuvendimin që kishte pasur me Levinin dhe, megjithëse i vinte keq për të, e ndiente veten të gëzuar, kur mendonte që i kishin bërë **propozimin** e martesës. Ajo kishte vepruar ashtu si duhej dhe, për këtë, nuk kishte asnjë dyshim.

Por kur u shtri në shtrat s'qe e mundur ta zinte gjumi. Një mbresë e fortë kishte lënë një gjurmë të thellë në mendjen e saj. Kjo qe fytyra e Levinit, me vetulla të mbledhura dhe me ata sy të mirë që vështronin plot brengë e zymti, ndërsa ai rrinte më këmbë duke dëgjuar babanë e saj dhe duke vështruar atë dhe Vronskin. I erdhi kaq keq për të, sa iu mbushën sytë me lot. Por menjëherë pastaj i vajti mendja tek ai që ia donte zemra më shumë:

iu kujtua, sikur ta kishte përpara syve, fytyra e tij burrërore me një shprehje shumë energjike, ajo qetësi plot fisnikëri e mirësi për të gjithë, që dukej sikur rrënjente në gjithë shtatin e tij; iu kujtua dashuria që kishte për të ai të cilin ajo e dashuronte dhe e ndjeu shpirtin përsëri të gëzuar. Ashtu e lumtur siç qe, vuri buzën në gaz dhe mbështeti kokën në jastëk.

"Më vjen keq, më vjen keq, po ç'të bëj? Ç'faj kam unë?" - thoshte me vete, por zëri që dëgjonte përbrenda, i fliste ndryshe. Nuk kuptonte për se e ndiente veten të penduar: që e kishte bërë për vete Levinin apo që s'kishte pranuar të bëhej gruaja e tij? Lumturinë e saj ia helmonin dyshimet.

"O, Perëndi, mëshiromë; o Perëndi, mëshiromë!" - tha me vete, gjersa e zuri gjumi.

Gjatë kësaj kohe, në katin e poshtëm, në studion e princit zhvillohej ajo grindje që ndodh dendur ndërmjet prindërve për shkak të vajzës së përkëdhelur.

- Çfarë? Ja se çfarë! - bërtiti princi duke ngritur krahët dhe duke rregulluar menjëherë petkun e dhomës të veshur me gëzof ketri. - Ti nuk ke as sedër, as krenari; po e turpëron, po e merr në qafë vajzën me këtë krushqi të poshtër që s'ka pikë kuptimi!

- Po ç'kam bërë, në ke besuar Perëndi? - tha princesha, e cila sa s'po qante.

Ashtu e lumtur dhe e kënaqur siç qe pas bisedës me të bijën, kishte vajtur në studion e të shoqit, siç shkonte zakonisht, për t'i uruar natën e mirë dhe, megjithëse nuk kishte ndër mend të zinte në gojë propozimin e Levinit dhe mospranimin e Kitit, e kishte hedhur fjalën duke thënë se, me sa dukej, puna e martesës me Vronskin kishte marrë fund dhe do të vendosej sapo të vinte nëna e tij. Me të dëgjuar këto fjalë, princi qe rrëmbyer përnjëherësh dhe kishte filluar të thoshte fjalë të papëlqyera.

- Ç'ke bërë ti? Ja ç'ke bërë: e para e punës sjell në shtëpi një djalë për t'u martuar dhe gjithë Moska do të zërë të flasë pastaj dhe me të drejtë. Në qoftë se bën mbrëmje, ftoji të gjithë dhe jo vetëm ata që kërkon t'ia japësh sat bije! Ftoji të gjithë bukuroshët (kështu i quante princi djemtë e rinj moskovitë), thirr një sazexhi dhe le të vallëzojnë! Por jo si sonte, që u mundove të fejoje tët bijë. Më vjen ndot kur i shoh këto gjëra, më vjen ndot! U lodhe sa t'ia bëje vajzës mendjen firifiu dhe ia bëre. Levini është një qind herë më i mirë se ai i pispillosuri i Peterburgut, që duket sikur ka dalë nga

makina, ashtu si shumë të tjerë, që janë të gjithë të një kallëpi e që s'vlejnë asnjë dysht Edhe sikur gjak princi të ketë në damarë, ime bijë nuk ka nevojë të kërkojë asnjeri.

- Po ç'bëra unë?

- Atë që bëre... - klithi princi me zemërim.

- A e di se po të të dëgjojë ty, - ia preu fjalën princesha, - vajza nuk martohet kurrë? Më mirë të shkojmë e të rrimë në fshat.

- Më mirë do të qe.

- Një minutë. Pse, mos po e marr me të mirë? Nuk e marr aspak me të mirë. Një djalë i ri dhe për të qenë ka rënë në dashuri me bijën tonë dhe, siç më duket, edhe ajo...

- Po, të duket! Po sikur Kiti të bjerë në dashuri me të vërtetë?... Kurse ai ka ndër mend të martohet aq sa ç'kam ndër mend unë! Ah, më mirë të verbohem!... "Ah, spiritizmi, ah, Nica, ah, balloja!"... - Dhe princi, duke menduar sikur ishte në vendin e së shoqes, bënte reverencë pas çdo fjale që thoshte. - Dhe pasi ta marrë në qafë Katjenkën, kur ajo të ketë vendosur...

- Po pse mendon kështu?

- Nuk mendoj, por e di; prandaj i kemi sytë në ballë ne burrat, kurse ju s'i keni. Unë shoh një djalë që ka qëllime serioze, ky është Levini; pa shoh edhe atë karafilin pipiruq që e ka mendjen vetëm te kërcimi.

- Kur të mbushet mendja për një gjë...

- Do të të kujtohen fjalët e mia, por do të jetë vonë, ashtu si ndodhi me Dashenkën.[1)]

- Mirë, mirë, të mos flasim më për këtë, - tha princesha, së cilës iu kujtua e shkreta Dolli.

- Shumë bukur. Natën e mirë.

Pasi bënë kryq përpara njëri-tjetrit dhe u puthën, bashkëshortët u ndanë duke ndier se asnjëri nuk kishte hequr dorë nga mendimi i tij.

Princesha në fillim qe shumë e bindur se atë mbrëmje ishte vendosur fati i Kitit dhe se nuk mund të kishe anjë dyshim për qëllimin e Vronskit; por fjalët e të shoqit ia prishën mendjen. Dhe kur hyri në dhomën e saj dhe, ashtu e trembur siç qe përpara së ardhmes së panjohur, u lut me shpirt, siç ishte lutur edhe Kiti: "O Perëndi, mëshiromë; o Perëndi, mëshiromë!"

---

1) Emrat Dashenka, Darja, Dolli janë një.

XVI

Vronski nuk dinte ç'është jeta familjare. E ëma, në kohën e rinisë kishte qenë një grua e shquar salloni dhe, gjatë kohës së martesës, e sidomos pastaj, kishte pasur shumë aventura dashurie, që ia dinte gjithë shoqëria. Të atin pothuaj nuk e mbante mend fare dhe ishte edukuar në Korpin e Pazhëve.

Vronski kishte dalë nga shkolla një oficer shumë i ri e i shkëlqyer dhe kishte hyrë menjëherë në rrethin e ushtarakëve pasanikë të Peterburgut.

Ndonëse shkonte rrallë në mjedisin aristokratik të Peterburgut, të gjitha aventurat e dashurisë zhvilloheshin jashtë këtij mjedisi.

Pas jetës së bujshme plot madhështi e shthurje të Peterburgut, në Moskë kishte provuar për herë të parë ëmbëlsinë e asaj ndjenje që kishte përjetuar kur i ishte afruar një vajze të hijshme e të dëlirë aristokrate, e cila kishte rënë në dashuri me të. Atij as që i shkonte ndër mend se në marrëdhëniet e tij me Kitin mund të kishte diçka të keqe. Në ballo ai kërcente më shumë me të; shkonte në shtëpinë e saj; fliste me të për ato që flasin zakonisht në sallone, gjithfarë gjepurash, por duke u dhënë këtyre padashur një kuptim të veçantë. Megjithëse ai nuk i kishte thënë asnjë fjalë që nuk mund të thuhet faqe të tjerëve, e ndiente se ajo po lidhej gjithnjë më shumë pas tij dhe, sa më shumë që e ndiente këtë, aq më tepër i vinte mirë dhe ndjenja që kishte për Kitin, bëhej më e ëmbël. Ai nuk e dinte se një sjellje e tillë kundrejt Kitit kishte një emër të caktuar, se qe njëfarë miklimi për të mashtruar një zonjushë pa qëllim martese dhe se një miklim i tillë ishte një nga sjelljet e këqija që vihen re zakonisht ndër djemtë e rinj të salloneve, siç ishte ai vetë. I dukej sikur ai e kishte ndier i pari këtë kënaqësi dhe kënaqej sa s'thuhet, me zbulimin që kishte bërë.

Sikur të kishte dëgjuar fjalët që kishin thënë prindërit e vajzës atë mbrëmje, sikur të mendonte edhe ai ashtu siç mendonte edhe familja dhe të mësonte se Kiti do të pikëllohej po të mos martohej me të, ai do të habitej shumë dhe nuk do ta besonte këtë gjë. Nuk mund ta merrte me mend se një gjë që i dhuronte atij një ëndje kaq të madhe dhe sidomos asaj, mund të ishte e keqe. Edhe ca më pak mund t'i shkonte ndër mend që ai të ishte i detyruar të martohej me këtë vajzë.

Nuk kishte menduar kurrë të martohej. Atij jo vetëm që nuk i pëlqente jeta familjare, por, sipas pikëpamjes së përgjithshme të asaj bote beqarësh

ku jetonte, familja dhe sidomos burri i martuar ishin për të diçka e huaj, armiqësore dhe, ca më keq, qesharake. Por, megjithëse Vronski nuk mund ta merrte me mend se për çfarë bisedonin prindërit e Kitit, kur doli atë mbrëmje nga shtëpia e Sherbackëve, ndjeu se lidhja e fshehtë shpirtërore që ishte vendosur midis tij dhe Kitit, qe forcuar kaq shumë atë mbrëmje, sa duhej të bënte medoemos diçka. Por nuk dinte se ç'mund të bënte dhe ç'duhej të bënte.

"Sa gjë e bukur është, - thoshte me vete, ndërsa kthehej nga Sherbackët duke ndier si ngaherë atë ndjenjë të këndshme pastërtie dhe freskie që e pushtonte sa herë vente tek ata, që i kishte lindur pjesërisht ngaqë s'kishte pirë duhan atë mbrëmje dhe nga ajo ndjenjë e re mallëngjimi për dashurinë e Kitit ndaj tij, - sa gjë e bukur është që, pa i thënë asnjë fjalë njëri-tjetrit, ne u kuptuam kaq mirë në atë kuvendim të heshtur vështrimesh dhe intonacionesh, saqë sonte, më qartë se herët e tjera, ajo më shfaqi dashurinë.

Dhe sa hirshëm, sa thjesht dhe sidomos me ç'besim të madh tek unë! E ndiej që po bëhem më i mirë, më i pastër. E ndiej se kam një zemër dhe shumë gjëra të mira në veten time. Ah, ata sy të ëmbël që shkreptinin nga dashuria! Kur më tha: "...dhe shumë..." E ç'u bë? Asgjë. Mua më pëlqen, edhe asaj i pëlqen".

Dhe atë çast vrau mendjen se ku mund të shkonte për të kaluar pjesën tjetër të mbrëmjes. "Në Klub? Të shkoj të luaj *bezig,*[1] apo të pi shampanjë me Ignatovin? Jo, nuk po shkoj. Në *Château des fleurs?* Atje do të gjej Obllonskin, atje ka këngë dhe kankan. Jo, jam mërzitur me këto. Ja pse më pëlqen të shkoj te Sherbackët: sepse atje bëhem më i mirë. Po shkoj në shtëpi".

Shkoi drejt e në hotelin "Dysso", ku kishte zënë një dhomë, dha urdhër t'i sillnin darkën, pastaj u zhvesh dhe, me të vënë kokën në jastëk, e mbërtheu një gjumë i rëndë.

XVII

Të nesërmen, në orën njëmbëdhjetë, Vronski vajti në stacion për të pritur t'ëmën, që do të vinte me tren nga Peterburgu. Te shkallët e mëdha të stacionit takoi Obllonskin, i cili priste të motrën, që do të vinte po me atë tren.

---

1) Bezig (frëngj. besigue) - një lloj loje me letra.

- Ah, shkëlqesi! - thirri Obllonski. - Kë pret ti?

- Unë pres nënën, - u përgjigj Vronski me buzë në gaz, si çdo njeri që takohej me Obllonskin, duke i shtrënguar dorën dhe pastaj që të dy u ngjitën shkallëve. - Ajo duhet të vijë tani nga Peterburgu.

- Të prita gjer në orën dy pas mesnate. Ku shkove pasi ike nga Sherbackët?

- Në shtëpi, - u përgjigj Vronski. - Të them të drejtën, e ndjeva veten kaq mirë mbrëmë, pasi ika nga Sherbackët sa s'më pëlqente të veja asgjëkundi.

- I njoh kuajt e harbuar nga ca shenja me siguri, djemt e ri i njoh nga sytë kur bien në dashuri, - deklamoi Stepan Arkadiçi, pikërisht ashtu siç kishte bërë kur ishte me Levinin.

Vronski vuri buzën në gaz duke i dhënë kështu të kuptojë se nuk e mohonte një gjë të tillë, por e ndryshoi përnjëherë temën e bisedës.

- Po ti, kë pret? - pyeti.

- Unë? Një grua të bukur, - u përgjigj Obllonski.

- Ashtu!

- *Honni soit qui mal y pense!*[1]. Motrën time, Anën.

- Ah, Kareninën? - pyeti Vronski.

- Besoj se e njeh.

- Më duket se e njoh. Ndoshta jo... Të them të drejtën, nuk më kujtohet, - u përgjigj Vronski pa e pasur mendjen te fjalët që thoshte, sepse, kur kishte dëgjuar emrin e Kareninës, i qe dukur ashtu turbull se bëhej fjalë për një grua hundëmadhe dhe të mërzitshme.

- Por Aleksej Aleksandroviçin, dhëndrin tim, burrin e shquar, besoj se e njeh? Atë e njohin të gjithë.

- E njoh nga fama dhe nga pamja. E di që është burrë i zgjuar, shumë i ditur, që merret edhe me disa doktrina fetare... Por ti e di që kjo nuk është... *not in my line*[2] - tha Vronski.

- Po, është shumë burrë i mirë, pak konservator, por shumë i mirë, - tha Stepan Arkadiçi.

- Ca më mirë për të, - tha Vronski me buzë në gaz. - Ah, këtu qenke

---

1) Turp të ketë ai që mendon keq.

2) Nuk është në natyrën time.

ti? - tha pastaj duke u kthyer nga shërbëtori i vjetër i s'ëmës, që po qëndronte më këmbë te dera. - Eja këtu!

Kohët e fundit Vronski, përveç kënaqësisë që ndiente, ashtu siç ndienin të gjithë, duke ndenjur me Stepan Arkadiçin, kishte filluar ta donte më shumë, sepse në përfytyrimin e tij e lidhte me Kitin.

- E, a do të shtrohet darkë të dielën për divën?[1] - e pyeti me buzë në gaz duke i futur krahun.

- Medoemos. Unë do të mbledh nënshkrimet. A s'më thua: e njohe mbrëmë shokun tim, Levinin? - pyeti Stepan Arkadiçi.

- E njoha, por iku shpejt.

- Ç'djalë i mirë që është, - vazhdoi Obllonski. - Apo jo?

- Nuk e di, - u përgjigj Vronski, - për ç'arsye të gjithë moskovitët, me përjashtim, natyrisht, të atyre me të cilët bisedoj, - shtoi ai me shaka, - më duken pak si të vrazhdë. Rrëmbehen përnjëherë, zemërohen, sikur duan të tregojnë gjithmonë diçka...

- Po, ke të drejtë... - tha Stepan Arkadiçi duke qeshur me gëzim.

- A do të vonohet shumë treni? - pyeti Vronski një nëpunës të hekurudhës.

- Treni është nisur nga stacioni i fundit, - u përgjigj nëpunësi.

Afrimi i trenit ndihej gjithnjë e më shumë nga lëvizja që vihej re në stacion, nga gultimi i hamejve, nga ardhja e xhandarëve dhe e nëpunësve, si dhe e atyre që kishin dalë të prisnin udhëtarët. Përmes mjegullës së asaj dite me cingërimë dukeshin disa punëtorë me qyrk të shkurtër dhe me çizme prej cohe, që kapërcenin binarët e udhës së hekurt. Atje larg u dëgjua fërshëllima e një lokomotive dhe pastaj gjëmimi i diçkaje të rëndë që po afrohej.

- Jo, - tha Stepan Arkadiçi, që dëshironte shumë t'i tregonte Vronskit qëllimet e vërteta që kishte Levini ndaj Kitit. - Jo, ti nuk e ke çmuar ashtu si duhet Levinin tim. Ai është shumë nevrik dhe nganjëherë nuk është i këndshëm, është e vërtetë, por është shumë i dashur. Është djalë i ndershëm, i drejtë, shpirt njeriu. Por mbrëmë ka pasur arsye të veçanta, - vazhdoi Stepan Arkadiçi me një nënqeshje plot kuptim, duke harruar krejt atë simpati të sinqertë që kishte një ditë më parë për Levinin dhe që tani e ndiente për

---

1) Diva - artiste.

Vronskin. - Po, kishte arsye, sepse mund të qe o shumë i lumtur, o shumë i mjerë.

Vronski u ndal dhe e pyeti troç:

- Ç'kërkon të thuash? Mos i ka bërë propozimin e martesës *belle sœur*[1] sate?...

- Mundet, - tha Stepan Arkadiçi. - M'u duk sikur dje mendonte për një gjë të tillë. Ashtu do të jetë, përderisa paska ikur shpejt dhe nuk ishte më qejf... Ka rënë në dashuri me të qëkur, më vjen shumë keq për të.

- Ashtu?!... Por unë mendoj se ajo mund të gjejë një burrë më të mirë, - tha Vronski dhe, pasi nxori kraharorin, zuri të ecë përsëri. - Por, të them të drejtën, nuk e njoh, - shtoi ai. - Veç qenka në një gjendje të vështirë! Për këtë arsye shumicës së njerëzve i pëlqen të ketë të bëjë me Klarat. Me ato s'të ecën vetëm kur s'të ka xhepi, kurse këtu rrezikon nderin. Ja ku erdhi treni!

Me të vërtetë, atje larg u dëgjua fërshëllima e lokomotivës. Pas disa minutash platforma u drodh dhe lokomotiva, duke lëshuar shtëllungat e avullit, që cingërima i kthente nga toka, kaloi me atë levën e rrotës së mesme që mblidhej e shtrihej ngadalë me një lëvizje ritmike dhe me makinistin e mbuluar me brymë e me kokë të lidhur, që rrinte përkulur në dritare; pas tenderit, me një lëvizje më të ngadalshme, por që e shungullonte më shumë platformën e stacionit, kaloi vagoni i mallrave, me një qen që kuiste; më në fund, duke u dridhur para se të ndaleshin, kaluan vagonët e udhëtarëve.

Një konduktor guximtar i fryu bilbilit dhe u hodh nga treni; pastaj filluan të zbrisnin një nga një udhëtarët e paduruar: një oficer i gardës, që e mbante trupin drejt dhe vështronte rreptë rreth e rrotull; një tregtar trupvogël e i shkathët, me çantë në dorë, që qeshte me gëzim; një fshatar me trastë krahëqafë.

Vronski, që rrinte më këmbë pranë Obllonskit dhe vështronte vagonët dhe udhëtarët që zbrisnin andej, e kishte harruar fare t'ëmën. Lajmi që sapo kishte mësuar për Kitin, e kishte ngacmuar dhe e kishte gëzuar. Nxori kraharorin padashur dhe sytë i shkreptinë. E ndiente veten ngadhënjimtar.

- Kontesha Vronskaja është në këtë kompartiment, - tha konduktori duke iu afruar Vronskit.

---

1) Belle sœur (frëngj.) - kunatë.

Fjalët e konduktorit e sollën në vete dhe atë çast iu kujtua nëna dhe takimi që do të kishte me të. Thellë në shpirt ai nuk e respektonte t'ëmën dhe, pa e kuptuar as vetë për ç'arsye, nuk e donte; megjithatë, duke iu përshtatur frymës së atij mjedisi në të cilin jetonte dhe edukatës që kishte marrë, ai sillej me t'ëmën shumë urtë e gjithë respekt dhe nuk mund ta merrte me mend një sjellje të ndryshme kundrejt saj; duhej të sillej shumë urtë e plot respekt të paktën sa për sy e faqe, meqë thellë në shpirt mungonte respekti dhe dashuria e vërtetë.

XVIII

Duke shkuar pas konduktorit, Vronski hipi në vagon dhe, kur do të hynte në kompartiment, u ndal për t'i lëshuar udhë një zonje që po dilte andej. Vetëm nga një vështrim që i hodhi me taktin e zakonshëm të një njeriu të salloneve, Vronski e kuptoi se kjo zonjë ishte nga rrethi i aristokracisë. Kërkoi ndjesë dhe u mat të hynte brenda, por u detyrua ta vështronte edhe një herë atë grua, jo vetëm se ajo qe shumë e bukur, elegante dhe e hirshme - gjë që vihej re në tërë shtatin e saj - po se në shprehjen e asaj fytyre të hijshme kishte diçka të ëmbël e ledhatare, të cilën ai e vuri re kur ajo i kaloi pranë. Kur ktheu kokën ai, ktheu kokën edhe ajo. Sytë e saj të ndritshëm, ngjyrë hiri, që dukeshin të zinj nga qerpikët e dendur, u ngulën tek ai me një vëmendje plot dashamirësi, sikur ajo e njihte, por pastaj u kthyen përnjëherë nga turma që afrohej, sikur po kërkonin dikë. Në këtë vështrim të shpejtë Vronski kishte pasur kohë të vinte re atë gjallëri të përmbajtur që dukej sikur endej në fytyrën e saj dhe lodronte në mes të syve të ndritur dhe asaj nënqeshjeje shumë të lehtë të buzëve flakë të kuqe. Dukej sikur qenia e saj ishte mbushur kaq shumë me një gjallëri të tepruar, saqë, pa vullnetin e saj, shprehej herë në përshkënditjen e syve, herë në nënqeshjen. Ajo u mundua të shuante vezullimin e syve, por ai tejdukej gjithmonë, kundër vullnetit të saj, në atë nënqeshje shumë të lehtë.

Vronski hyri në vagon. E ëma, një plakë thatime me ca kaçurrela, me të parë djalin, kapsiti sytë e zinj dhe vuri lehtë në gaz buzët e holla. U ngrit nga kanapeja e vogël ku ishte ulur, i dha shërbëtores valixhen e vogël, shtriu dorën e vogël e të thatë që t'ia puthte i biri dhe, si ia ngriti kokën me dorë, e

puthi në ballë.

- E more telegramin? Je mirë? Lavdi Zotit!

- Udhëtuat mirë? - pyeti djali duke iu ulur pranë dhe mbajti vesh padashur e dëgjoi një zë gruaje, që vinte nga jashtë. Ai e dinte se ky zë ishte i asaj gruaje që e kishte takuar duke hyrë në vagon.

- Nuk jam në një mendje me ju, - tha zëri i zonjës.

- Pikëpamja juaj është peterburgase, zonjë.

- Jo peterburgase, por thjesht pikëpamje gruaje, - u përgjigj ajo.

- Atëherë lejoëni t'ju puth dorën.

- Mirupafshim, Ivaç Petroviç. Vështroni se mos më ka ardhur vëllai, dhe dërgomani, - tha zonja te dera e vagonit dhe pastaj hyri prapë në kompartiment.

- E, a e gjetët vëllanë? - pyeti Vronskaja duke u kthyer nga zonja. Vronski tani e kuptoi se kjo ishte Karenina.

- Vëllai juaj është këtu, - tha ai duke u ngritur më këmbë. - Më falni, nuk ju njoha. Ne patëm shumë pak kohë që të njiheshim, kështu që ju, sigurisht, nuk më mbani mend, - tha Vronski duke e përshëndetur.

- Oh, jo, - tha ajo, - do t'ju kisha njohur, sepse me nënën tuaj ne kuvenduam gjithë udhës vetëm përju, - shtoi Karenina duke lejuar më në fund gjallërinë e saj që të shprehej e tëra nëpërmjet buzëqeshjes. - Por vëllanë s'po e shoh.

- Aliosha, shko e thirre, - tha kontesha plakë.

Vronski zbriti në platformë dhe thirri:

- Obllonski! Këtu!

Por Karenina nuk e priti të vëllanë dhe, me ta parë, zbriti nga vagoni me hapa të lehtë. Sapo iu afrua, me një lëvizje plot hir e gjallëri, që e habiti Vronskin, i hodhi dorën e majtë të vëllait në qafë, e tërhoqi nga vetja dhe e puthi fort. Vronski e vështronte pa ia hequr sytë, ashtu me buzë në gaz, pa e ditur as ai vetë për ç'arsye. Por, kur iu kujtua se e ëma e priste, hyri prapë në kompartiment.

- Sa e bukur që është, ë? - tha kontesha për Kareninën. - I shoqi i gjeti vend pranë meje dhe unë u gëzova shumë. Gjithë udhës kuvenduam bashkë. Po ti... kam dëgjuar se.... *vous filez le parfait amour. Tant mieux, mon cher, tant mieux!*[1)]

1) Po merresh me një dashuri ideale. Aq më mirë, i dashuri im, aq më mirë!

- Nuk e di se ç'kërkoni të thoni, mama, - u përgjigj i biri me një ton të ftohtë. - E, mama, a shkojmë?

Karenina hyri prapë në kompartiment për t'u ndarë me konteshën.

- Kështu pra, konteshë, ju u takuat me djalin dhe unë me vëllanë, - tha ajo me një ton gazmor. - Unë u dhashë fund të gjitha historive të mia dhe nuk kisha se ç't'ju tregoja tjetër.

- Jo, jo, - tha kontesha duke i kapur dorën, - unë nuk do të mëzitesha me ju edhe sikur t'i bija botës rreth e përqark. Ju jeni një nga ato gratë e dashura me të cilat njeriut ia ka ëndajo vetëm të bisedojë por edhe të rrijë në heshtje. Ju lutem mos e kini mendjen te djali; nuk është e mundur që të mos ndaheni asnjëherë nga ai.

Karenina rrinte më këmbë pa lëvizur, duke mbajtur trupin drejt dhe sytë i nënqeshnin.

- Ana Arkadjevna, - tha kontesha për t'i shpjeguar të birit, - ka një djalë tetë vjeç, më duket... Ajo nuk është ndarë kurrë nga ai dhe tani i vjen keq që e ka lënë vetëm.

- Po, gjithë udhës kontesha dhe unë biseduam për bijtë tanë, unë për timin, ajo për të sajin, - tha Karenina dhe nënqeshja ia ndriti fytyrën përsëri, një nënqeshje ledhatare, që i drejtohej atij.

- Besoj se do të jeni mërzitur shumë, - tha ai duke e kapur fluturim këtë shaka prej gruaje nazemadhe që kishte bërë ajo. Por, me sa dukej, asaj nuk i pëlqente të vazhdonte bisedën me këtë ton, kështu që u kthye nga kontesha plakë:

- Ju falem nderit shumë. As që e vura re si na kaloi dita e djeshme. Mirupafshim, konteshë.

- Lamtumirë, e dashur, - u përgjigj kontesha. - Lërmëni ta puth fytyrën tuaj të bukur. Ja ku po ju them thjesht, ashtu siç mund të flasë një plakë, se më keni hyrë në zemër.

Megjithëse kjo frazë ishte diçka e zakonshme, prapëseprapë Karenina i besoi këto fjalë me gjithë zemër dhe u gëzua shumë. U skuq, u përkul lehtë për të afruar fytyrën te buzët e konteshës, pastaj drejtoi trupin përsëri dhe, po me atë nënqeshje që lodronte midis buzëve dhe syve, i dha dorën Vronskit. Ai e shtrëngoi dorën e vogël që i kishte dhënë ajo dhe u gëzua si nga një gjë e jashtëzakonshme, nga shtrëngimi i fortë i saj. Pastaj Karenina u largua me hapa të shpejtë e shumë të lehtë për atë trup mjaft të mbushur.

- Është shumë e lezetshme, - tha plaka.

Po kështu mendonte edhe i biri. Ai e përcillte me sy dhe me buzë në gaz, ndërsa ajo kalonte plot hir midis turmës. Nga dritarja e vagonit e pa kur iu afrua të vëllait, kur i vuri dorën te krahu dhe nisi t'i flasë plot gjallëri për diçka që, me sa dukej, nuk kish të bënte aspak me të, me Vronskin dhe i erdhi shumë keq për këtë gjë.

- Domethënë, *maman*, jeni shëndoshë e mirë? - e pyeti përsëri t'ëmën.

- Shumë, shumë mirë. Aleksandri ka qenë shumë i dashur. Edhe Maria është bërë shumë e bukur dhe shumë interesante.

Dhe nisi të fliste përsëri për atë që i pëlqente më shumë: për pagëzimin e nipit të vogël, që e kishte bërë të ngrihej e të shkonte në Peterburg, si edhe për dashamirësinë e veçantë që kishte treguar perandori për djalin e saj të madh.

- Ja edhe Laurenti ku është, - tha Vronski duke vështruar nga dritarja, - tani shkojmë, po të dëshironi.

Kryelakeu[1] plak, që e shoqëronte konteshën në udhëtim, hyri në kompartiment për ta lajmëruar se të gjitha ishin gati dhe atëherë kontesha u ngrit.

- Ikim, se tani s'ka shumë njerëz, - tha Vronski.

Shërbëtorja mori valixhen e vogël dhe konen, kryelakeu dhe një hamall morën plaçkat e tjera. Kontesha i futi krahun Vronskit, po, kur po zbrisnin nga vagoni, përpara tyre kaluan me të shpejtë disa njerëz me fytyra të trembura. Kaloi me nxitim edhe shefi i stacionit, me atë kasketë që kishte një ngjyrë të jashtëzakonshme.

Me sa dukej kishte ndodhur diçka jo e zakonshme. Ata që kishin zbritur nga treni, u vërsulën prapë në stacion.

"Ç'është? Ç'ka ngjarë?... Ku?... U fut nën rrotat e trenit!... E shtypi treni!..." - thoshin ata që kalonin.

Stepan Arkadiçi, bashkë me të motrën, së cilës i kishte futur krahun, erdhi e u ndal te dera e vagonit për t'iu shmangur turmës. Të dy dukeshin të trembur.

Zonjat hipën në vagon, kurse Vronski me Stepan Arkadiçin shkuan bashkë me të tjerët për të mësuar hollësitë e ngjarjes.

---

1) Kryeshërbëtor në një familje fisnikësh.

Një rojë, që mund të ishte ndoshta i dehur ose ngaqë ishte mbështjellë shumë nga të ftohtët, nuk e kishte dëgjuar trenin që vinte praptas dhe kishte përfunduar nën rrota.

- Para se të kthehej Vronski me Obllonskin, zonjat i kishin marrë vesh këto hollësi nga kryelakeu.

Obllonski dhe Vronski e panë që të dy kufomën e gjymtuar. Obllonski ishte tronditur kaq shumë sa dukej që vuante: ngërdheshte fytyrën dhe ishte gati të qante.

- Oh, sa gjë e tmerrshme! Oh, Ana sikur ta kishe parë! Sa gjë e tmerrshme! - tha ai.

Vronski rrinte i heshtur dhe fytyra e tij e hijshme qe serioze, por shumë e qetë.

- Ah, sikur ta kishit parë, konteshë, - tha Stepan Arkadiçi. - Atje ishte edhe e shoqja... Të zë tmerri kur e vështron... Ajo u hodh mbi kufomën e tij. Thonë se vetëm ai e mbante familjen e madhe. Sa tmerr!

- Nuk është e mundur të bëhet diçka për atë grua? - pyeti duke pëshpëritur Karenina e mallëngjyer.

Vronski e vështroi dhe zbriti menjëherë nga vagoni.

- Tani po vij, *maman*, - shtoi duke kthyer kokën te dera.

Kur u kthye pas disa minutash, Stepan Arkadiçi po kuvendonte me konteshën për një këngëtare të re, kurse kontesha vështronte me padurim nga dera duke pritur të birin.

- Tani të shkojmë, - tha Vronski kur hipi prapë në vagon.

Dolën bashkë të gjithë. Vronski përpara me t'ëmën; Karenina nga prapa me të vëllanë. Te dalja, Vronskit iu afrua shefi i stacionit.

- Ju i keni dhënë ndihmësit tim dyqind rubla. Kini mirësinë të na thoni se për kë i keni dhënë këto rubla.

- Për të venë, - tha Vronski duke mbledhur supet. - Nuk kuptoj pse ma bëni këtë pyetje.

- Paske dhënë? - thirri Obllonski nga prapa dhe duke shtrënguar krahun e së motrës, shtoi: - Shumë mirë, shumë mirë! A nuk është djalë xhevahir? Nderimet e mia, konteshë.

U ndanë dhe Obllonski me të motrën pritën edhe ça duke kërkuar shërbëtoren e Anës.

Kur dolën nga stacioni, karroca e Vronskëve kishte ikur. Ata që

dilnin, po bisedonin ende për atë që kishte ndodhur.

- Ç'vdekje e tmerrshme! - tha një zotëri duke kaluar aty pranë. - Thonë se treni e ndau më dysh.

- Përkundrazi, unë mendoj se ka qenë një vdekje pa vuajtje, e çastit, - tha një tjetër.

- Si nuk marrin masa! - tha një tjetër.

Karenina hipi në karrocë dhe Stepan Arkadiçi vuri re me habi të madhe se ajo mezi i mbante lotët dhe i dridheshin buzët.

- Ç'ke, Ana? - e pyeti pasi kishin bërë një copë udhë.

- Shenjë e keqe, - tha ajo.

- Marrëzi! - tha Stepan Arkadiçi. - Ti erdhe, kjo ka rëndësi. Nuk e merr dot me mend se ç'shpresë të madhe kam varur tek ti.

- Ke shumë që e njeh Vronskin? - pyeti ajo.

- Po. E di? Kemi shpresë të martohet me Kitin.

- Ashtu? - tha ngadalë Ana. - Tani le të flasim për ty, - shtoi ajo duke tundur kokën, sikur donte të largonte diçka të tepërt dhe të mërzitshme. - Le të flasim për punët e tua. Mora letrën tënde dhe ja ku erdha.

- Po, gjithë shpresën e kam varur tek ti, - tha Stepan Arkadiçi.

- Atëherë tregomi të gjitha.

Dhe Stepan Arkadiçi nisi të tregojë.

Kur karroca u ndal përpara portës së shtëpisë, Obllonski i dha dorën së motrës për ta ndihmuar të zbriste, psherëtiu, i shtrëngoi dorën dhe shkoi në zyrë.

XIX

Kur hyri në dhomë Ana, Dolli po rrinte në sallonin e vogël pranë djalit topolak e flokëverdhë, që i ngjante shumë t'et dhe po dëgjonte mësimin e frëngjishtes. Djali lexonte duke vërtitur me gishtërinj një kopsë të xhaketës, që mezi mbahej në një flll. Nëna ia kish hequr dorën disa herë, por dora e tij e vogël dhe e mbushur e kapte kopsën përsëri. Nëna e këputi kopsën dhe e futi në xhep.

- Lëri duart rehat, Grisha! - tha ajo dhe nisi prapë të punonte me shtizë nje kuvertë, që e kishte filluar qëkur dhe e merrte në duar vetëm

atëherë kur ishte e mërzitur. Edhe tani punonte me nervozitet dhe duke numëruar thiletë.

Megjithëse një ditë më parë i kishte dërguar fjalë të shoqit se s'donte t'ia dinte në vinte Ana apo jo, prapëseprapë ajo i kishte përgatitur të gjitha dhe priste të kunatën me njëfarë shqetësimi.

Dolli rrinte helmuar, krejt e kredhur në pikëllimin e saj. Megjithatë ajo nuk e harronte se Ana, e kunata, ishte e shoqja e një njeriu me rëndësi të Peterburgut dhe një *grande dame* peterburgase. Për këtë arsye, Dolli, në kundërshtim me atë fjalë që i kishte dërguar të shoqit, nuk kishte harruar që do t'i vinte e kunata.

"Fundi i fundit, Ana nuk ka asnjë faj, - mendonte Dolli. - S'mbaj mend të ketë bërë ndonjë gjë të keqe dhe me mua është sjellë gjithnjë mirë e më ka dashur". E vërteta është se, me sa i kujtohej përshtypja që kishte krijuar në Peterburg për Kareninët, asaj nuk i kishte pëlqyer shtëpia e tyre: në gjithë jetën e tyre familjare kishte diçka si të rreme, jo të natyrshme.

"E pse të mos e pres? Veç të mos kërkojë të më ngushëllojë! - thoshte Dolli me vete. - Të gjitha ngushëllimet dhe nxitjet për ndjesën e krishterë nuk vlejnë asnjë dysh. Për këto kam menduar e stërmenduar."

Gjatë atyre ditëve Dolli kishte ndenjur vetëm me fëmijët. Ajo nuk donte të fliste me asnjeri për brengën e saj dhe, ashtu e pikëlluar siç qe, nuk mund të fliste për asgjë që s'kishte të bënte me këtë hidhërim. Ajo e dinte se, në një mënyrë ose në një tjetër, do t'ia thoshte të gjitha Anës dhe mendimi se do t'ia thoshte të gjitha, aty e gëzonte dhe aty e zemëronte, sepse, duke bërë kështu, ajo do të poshtërohej përpara saj, përpara motrës së tij dhe do të dëgjonte nga ajo fjalët e përgatitura të ngushëllimit dhe të këshillave që do t'i jepte.

Siç ndodh shpesh, duke vështruar orën, ajo e priste orë e çast që të vinte, por s'e pati mendjen pikërisht në çastin kur erdhi Ana dhe as nuk e dëgjoi tringëllimën e ziles.

Ktheu kokën, kur dëgjoi fëshfërimën e një fustani dhe disa këmbë te dera dhe në fytyrën e saj të brengosur u shpreh padashur jo gëzimi por habia. U ngrit dhe e përqafoi të kunatën.

- Si, erdhe? - tha ajo duke e puthur.

- Dolli, sa gëzohem që po të shoh!

- Edhe unë gëzohem, - tha Dolli me një buzëqeshje të venitur dhe,

nga shprehja e fytyrës së Anës, u mundua të merrte me mend në ia dinte ajo brengën apo jo.

"Do ta dijë me siguri", - mendonte ajo kur vuri re hidhërimin në fytyrën e Anës.

- Eja të të shpie në dhomën tënde, - vazhdoi ajo duke u munduar të largonte sa të qe e mundur çastin e shpjegimit.

- Grisha është ky? O Perëndi, sa qenka rritur! - tha Ana dhe, si e puthi, pa i hequr sytë nga Dolli, u ndal dhe u skuq. - Jo, më mirë rrimë këtu.

Hoqi shallin, kapelën, që i kishte ngecur te një kaçurrel i flokëve të zinj e gjithmonë të dredhur, të cilët i shpupuriti duke tundur kokën.

- Të ndrit fytyra nga gazi e nga shëndeti! - tha Dolli pothuajse me zili.

- Mua?... Po, - tha Ana. - O Perëndi, Tanja! Vërsnikja e Seriozhës tim, - shtoi ajo kur pa vajzën e vogël që hyri në dhomë duke rendur. E mori në duar dhe e puthi. - Sa e bukur që është, nur! Pa m'i trego të gjithë! - Dhe Ana zuri në gojë emrat e fëmijëve të Dollit; ajo mbante mend jo vetëm emrat e tyre, por dinte edhe sa vjeç e sa muajsh ishin, karakteret e tyre, sëmundjet që kishin hequr dhe Dollit i erdhi mirë për këtë gjë.

- Mirë pra, le të shkojmë t'i shohim, - tha ajo. - Por gjynah që Vasja fle tani.

Shkuan të shihnin fëmijët, pastaj u kthyen e ndenjën vetëm në sallon, ku kishin sjellë kafen. Ana afroi tabakanë dhe pastaj e shtyu.

- Dolli, - nisi ajo, - ai më tha.

Dolli i hodhi Anës një vështrim të ftohtë. Ajo priste tani të dëgjonte fraza me anën e të cilave kunata do t'i shprehte keqardhjen e saj të shtirur; por Ana nuk tha asnjë fjalë të tillë.

- Dolli, e dashura ime, - nisi përsëri. - Nuk dua as të të flas për të dhe as të të ngushëlloj: nuk është e mundur. Por më vjen keq për ty, moj zemër, ta qaj hallin!

Që poshtë qerpikëve te dendur të syve të saj të ndritshëm papritmas u dukën lot. Ajo u ul më afër kunatës dhe ia kapi dorën e saj energjike. Dolli nuk u largua, por fytyra e saj nuk e ndryshoi shprehjen e ftohtë. Ajo tha:

- S'ka asnjë ngushëllim për mua. Asgjë s'ka mbetur më për mua pas asaj që ndodhi, asgjë!

Dhe, posa i tha këto fjalë, shprehja e fytyrës së saj papritur e pa pande-

hur u zbut. Ana ngriti dorën e thatë e të hollë të Dollit, e puthi dhe tha:

- Po ç'të bësh, moj Dolli, ç'të bësh? Ç'duhet bërë në këtë gjendje të tmerrshme? Ja, për këtë duhet menduar.

- Ç'do gjë ka marrë fund! Asgjë s'mund të bësh këtej e tutje, - tha Dolli. - Dhe më e keqja është, siç e kupton edhe vetë, se s'kam si ta lë; kam fëmijë, jam e lidhur. Por s'mund të rroj me të, nuk e shoh dot me sy.

- Dolli, e dashura ime, ai m'i tregoi të gjitha, por dua t'i dëgjoj nga goja jote. M'i thuaj të gjitha.

Dolli e vështroi me vëmendje.

Në fytyrën e Anës shprehej keqardhja dhe dashuria e sinqertë.

- Mirë pra, - tha ajo aty për aty. - Do të t'i tregoj të gjitha që nga fillimi. Ti e di si u martova unë. Me atë edukatë që më ka dhënë *maman*, unë isha jo vetëm e padjallëzuar, po edhe budallaqe. Nuk dija asgjë. Kam dëgjuar se burrat u tregojnë grave të gjitha ato që kanë bërë para se të martoheshin, por Stiva... - e ndreqi gabimin që kishte bërë - Stepan Arkadiçi nuk më ka treguar asgjë. Nuk do të më besosh po të të them se gjer tani unë pandehja se isha gruaja e vetme që kishte njohur në jetën e tij. Me këtë mendje shkova tetë vjet. Besomë, mua nuk më vente mendja kurrë jo vetëm që burri të më gënjente, por këtë gjë e quaja të pamundur dhe, ashtu e sigurt dhe e qetë siç isha, mund ta marrësh me mend se ç'mund të kem ndier kur mora vesh papritur e pa pandehur gjithë këtë ndyrësi... Ti duhet të më kuptosh: të jesh e sigurt në lumturinë tënde dhe papritmas... - vazhdoi Dolli me një zë të ngashëryer, - të gjesh letrën.... letrën që kishte shkruar për dashnoren, për guvernanten time. Jo, kjo është e tmerrshme! - Nxori me të shpejtë shaminë dhe mbuloi fytyrën me të. - Të kishte pasur ndonjë aventurë të vogël dashurie, e kuptoj, - vazhdoi ajo pasi heshti një copë herë, - por të më gënjejë me një gjakftohtësi e dredhi kaq të madhe... dhe me kë pa?... Të vazhdojë të jetë burri im dhe burri i saj... kjo është e tmerrshme. Ti s'mund të më kuptosh...

- Të kuptoj, posi! Të kuptoj, e dashur Dolli, të kuptoj, - tha Ana duke ia shtrënguar dorën.

- Pandeh se e kupton ai se në ç'gjendje të tmerrshme ndodhem unë? - vazhdoi Dolli. - Aspak. Ai është i lumtur dhe i kënaqur.

- Oh jo! - ja preu fjalën Ana përnjëherësh. - Të vjen keq kur e sheh, është penduar shumë...

- A është nga ata që pendohen? - ia preu fjalën Dolli duke vështmar me vëmendje shprehjen e fytyrës së kunatës.

- Po, unë e njoh mirë. Më këputi shpirtin kur e pashë. Ne e njohim që të dyja. Është zemërmirë, po krenar dhe tani e ndien veten shumë të poshtëruar. Ajo që më ka mallëngjyer më shumë... (Ana e kishte marrë me mend se çfarë mund ta prekte zemrën e Dollit), - ai është i brengosur për dy gjëra: i vjen turp nga fëmijët dhe i vjen turp ngaqë, duke të dashur ashtu si të do... po, po, duke të dashur më shumë se çdo njeri tjetër, - tha Ana duke folur me të shpejtë dhe pa e lënë Dollin që po matej ta kundërshtonte, - të bëri atë që të bëri, të helmoi. "Jo, jo, ajo nuk do të më falë", ja, këto fjalë m'i tha shumë herë.

Dolli dëgjonte fjalët e kunatës, por sytë i kishte gjetkë.

- Po, e kuptoj që është në hall të madh; fajtori ndodhet në një gjendje më të keqe se ai që nuk ka faj, - tha ajo, - në qoftë se e ndien se gjithë fatkeqësia ka rrjedhur nga faji i tij. - Po si është e mundur që ta fal? Si është e mundur të jem prapë gruaja e tij pas asaj që ndodhi? Jeta me të do të ishte tani për mua një brengë e madhe, sepse kujtimi i dashurisë që kam pasur më parë, është shumë i shtrenjtë për mua...

Dhe s'mundi të vazhdonte nga ngashërimet.

Por, sa herë që mallëngjehej, sikur ta bënte nergut, fillonte e fliste përsëri për atë që e zemëronte shumë.

- Ajo është e re, është e bukur, - vazhdoi ajo. - A e di ti, Ana, se kush ma ka rrëmbyer mua rininë e bukurinë? Ai dhe fëmijët e tij. Unë i dhashë ç'kisha për t'i dhënë dhe tani, ta pret mendja, atij i pëlqen më tepër një kuçkë e freskët dhe e lezetshme. Ata të dy sigurisht kanë folur për mua ose edhe më keq, nuk kanë thënë asgjë. Kupton? - Sytë e saj shkreptinë përsëri nga urrejtja. - Dhe, pas asaj që ndodhi, ai do të më thotë... E si mund t'i besoj atij? Kurrë! Jo, çdo gjë ka marrë fund, çdo gjë që ishte për mua ngushëllim, shpërblim i punës sime, i të gjitha vuajtjeve të mia... Më beson? Tani po e mësoja Grishën: më parë kjo ishte një gëzim i madh për mua, kurse tani është një mundim i madh. Pse përpiqem, pse lodhem? Pse kam fëmijë? Është një gjë e tmerrshme tani për mua, kur e ndiej shpirtin të tronditur kaq shumë, saqë, në vend të dashurisë që kisha për të, tani kam vetëm helm e zemërim. Do ta vrisja me dorën time dhe...

- Dolli, shpirt, të kuptoj, mos u helmo kaq shumë. E ndien veten kaq

të fyer e kaq të tronditur, saqë gjërat nuk i sheh ashtu siç janë në të vërtetë.

Dolli u qetësua dhe që të dyja ndenjën një copë herë pa folur.

- Më thuaj, Ana, ç'duhet të bëj, ndihmomë. Kam menduar shumë por s'di ç'të bëj.

Ana nuk dinte ç't'i thoshte për t'ia lehtësuar brengën, por në zemrën e saj gjente jehonë çdo fjalë dhe çdo shprehje e fytyrës së kunatës.

- Mund të të them vetëm këtë, - nisi Ana, - unë e kam vëlla e ia njoh karakterin, e di që ai i harron të gjitha, të gjitha (kur tha këto fjalë e shpuri dorën në ballë), hutohet pas qejfeve po pastaj pendohet shumë. Tani ai nuk e beson dhe nuk e kupton si mund ta ketë bërë atë që bëri.

- Jo, e kupton, e ka kuptuar! - ia preu fjalën Dolli. - Po unë... ti më harron mua... mos jam më pak e brengosur?

- Më lër të mbaroj fjalën. Të të them të drejtën, kur më foli për këtë gjë, nuk e kuptova sa e tmerrshme ishte gjendja në të cilën ndodheshe ti. Mendoja vetëm për atë dhe për familjen e shkatërruar; më vinte keq për të por, tani që bisedova me ty, unë, si grua, shoh edhe diçka tjetër: shikoj vuajtjet e tua dhe nuk e merr dot me mend sa keq që më vjen për ty! Dolli, të keqen motra, e kuptoj sa e brengosur je ti, por nuk di vetëm një gjë: nuk di... nuk di se sa dashuri ka mbetur në zemrën tënde për të. Vetëm ti e di këtë. Vetëm ti e di në qoftë se kjo dashuri është mjaft e madhe për t'ia falur gabimin që ka bërë. Në e do, fale!

- Jo, - tha Dolli, por atë çast Ana ia preu fjalën duke ia puthur dorën përsëri.

- Unë e njoh jetën më shumë nga ç'e njeh ti, - tha ajo. - I njoh njerëzit si Stiva dhe ç'mendim kanë ata për këto gjëra. Ti thua se ai ka folur me atë për ty. Këtë ai s'e ka bërë. Burrat si ai nuk u qëndrojnë besnik grave të tyre, por vatra dhe gruaja janë gjëra të shenjta për ta. Nuk e di si ndodh që ata i urrejnë ato gra që nuk e pengojnë familjen, por heqin si të thuash një vijë ndarjeje midis tyre dhe familjes. Nuk e kuptoj si ndodh një gjë e tillë, por kështu ndodh në jetë.

- Ashtu, por ai e ka puthur...

- Dolli, mos u rrëmbe, shpirti im. E kam parë Stivën kur kishte rënë në dashuri me ty. Më kujtohet ajo kohë kur vinte tek unë e qante duke më folur për ty; më kujtohet se në ç'lartësi poetike të ngrinte dhe e di gjithashtu se me kalimin e viteve admirimi i tij për ty është shtuar edhe më shumë. Ne

jemi tallur shumë herë me të sepse ai një e dy dhe thoshte: "Dolli i ka shoqet shumë të rralla". Ti ke qenë ngaherë si një perëndeshë për të dhe ashtu ke mbetur, kurse kjo aventurë e vogël nuk ka të bëjë fare me shpirtin e tij...

- Po sikur një aventurë e tillë të përsëritet?

- Nuk është e mundur , me sa kam kuptuar...

- A do ta falje ti?

- Nuk e di, nuk mund të gjykoj... Jo, mund të gjykoj, - tha Ana, pasi u mendua pak dhe e çmoi çështjen duke pyetur ndërgjegjen e saj: - Jo, mund, mund, mund. Unë do ta kisha falur . Nuk do të isha po ajo, por do ta kisha falur dhe këtë gjë do ta quaja si të fshirë përgjithmonë, sikur s'kishte ndodhur kurrë.

- Po, kuptohet vetvetiu, - ia preu fjalën Dolli me të shpejtë, sikur thoshte ato fjalë për të cilat kishte menduar kaq herë, - sepse përndryshe kjo nuk do të ishte falje. Kur fal, duhet t'i falësh të gjitha, të gjitha. Tani eja të të shpie në dhomën tënde, - tha ajo duke u ngritur dhe, kur po ecnin, e përqafoi Anën. - E dashura ime, sa gëzohem që erdhe. Tani e ndiej veten të lehtësuar, shumë të lehtësuar.

XX

Gjithë atë ditë Ana ndenji në shtëpi, domethënë te Obllonskët dhe nuk priti asnjë nga të njohurit e saj, të cilët, me të mësuar lajmin e arritjes së saj, kishin ardhur po atë ditë për t'i bërë një vizitë. Gjithë mëngjesin Ana e kaloi me Dollin dhe me fëmijët. I dërgoi një pusullë të vëllait duke e porositur që të vinte e të hante drekën medoemos në shtëpi. "Eja, se Zoti është mëshirëmadh", - i shkroi ajo.

Obllonski drekën e hëngri në shtëpi. Kuvenduan për gjëra të ndryshme; e shoqja fliste me të dhe i thoshte "ti", gjë që nuk ndodhte ato ditët e fundit. Ata ishin prapë si të huaj për njëri-tjetrin, por tani nuk bëhej më fjalë për ndarjen dhe Stepan Arkadiçi mendonte se kjo punë mund të sqarohej dhe ata të pajtoheshin.

Sapo i kishin dhënë fund drekës erdhi Kiti. Ajo e njihte shumë pak Ana Arkadjevnën dhe, duke shkuar tek e motra, ndiente njëfarë frike kur

mendonte se do të takohej me atë zonjë të madhe peterburgase, të cilën e lavdëronin të gjithë. Por ajo i përlqeu Ana Arkadjevnës dhe këtë e vuri re menjëherë. Me sa dukej, Ana sodiste bukurinë dhe rininë e saj dhe sapo e mblodhi pak veten, Kiti ndjeu jo vetëm që ndodhej nën ndikimin e Anës por edhe që kishte rënë në dashuri me të, ashtu siç bien shpesh vajzat e reja me gratë e martuara që janë më të mëdha se ato në moshë. Ana nuk i shëmbëllente një zonje të madhe të aristokracisë, as nuk mund të thoshe për të se ishte nëna e një djali tetë vjeç. Nga shkathtësia e lëvizjeve të saj, nga freskia dhe gjallëria e përhershme që shkreptinte herë në nënqeshjen dhe herë në vështrimin e saj, ajo do të dukej si një vajzë njëzet vjeç sikur të mos ishte shprehja serioze dhe nganjëherë e zymtë e syve të saj, që e mahniti dhe e joshi Kitin. Kiti e ndiente se Ana qe shumë e thjeshtë, shumë e sinqertë, por edhe se ajo kishte në veten e saj një botë të veçantë poezie dhe mendimesh të larta, që ishin të ndërlikuara për Kitin.

Pasdreke, kur Dolli u ngrit dhe shkoi në dhomën e saj, Ana iu afrua me të shpejtë të vëllait që po ndizte një puro.

- Stiva, - i tha ajo duke i shkelur syrin me gëzim, bëri kryq përpara tij dhe i tregoi derën me sy. - Shko dhe Zoti të ndihmoftë!

Ai e kuptoi, la puron dhe u zhduk pas dere.

Kur doli Stepan Arkadiçi, Ana erdhi e u ul prapë në kanape, në mes të fëmijëve. Fëmijët, që e kishin vënë re ndoshta se e ëma e donte këtë teto, ose ngaqë vetë ata e ndienin sa e bukur ishte ajo, i ishin qepur Anës, më parë dy më të mëdhenjtë e pastaj më të vegjlit, ashtu siç ndodh dendur me fëmijët, dhe që para dreke e tani nuk i shqiteshin. Kishin sajuar njëfarë loje se kush prej tyre do t'i rrinte më afër, do ta prekte, do ta mbante dorën e saj të vogël, do ta puthte, do të lozte me unazën e saj ose do të prekte frudat e fustanit të saj.

- Le të rrimë ashtu siç rrinim më parë, - tha Ana Arkadjevna, duke u ulur në vendin e saj.

Grisha e futi prapë kokën nën krahun e saj dhe mbështeti faqen te fustani; i qeshte fytyra, sepse e ndiente veten krenar e të lumtur.

- Kur e kemi ballon? - pyeti duke u kthyer nga Kiti.

- Javën që vjen. Do të jetë një ballo e bukur, një nga ato ballo ku s'është e mundur të mos dëfresh.

- A ka ballo ku s'është e mundur të mos dëfresh? - pyeti Ana me një buzëqeshje të ëmbël që shprehte një ironi të lehtë.

- Është për t'u çuditur por ka. Në ballot që japin Bobrishevët njerëzit dëfrejnë ngaherë, po ashtu edhe tek ato që japin Nikitinët, kurse te Mezhkovët është një mërzi e madhe. Nuk e keni vënë re?

- Jo, moj zemër, për mua s'ka ballo ku mund të dëfrej, - tha Ana dhe Kiti pa me sytë e saj atë botë të veçantë që nuk i ishte zbuluar. - Për mua ka vetëm ballo ku mund të mërzitem një çikë më pak se tek të tjerat...

- Si mund të mërziteni në ballo **ju**?

- E pse të mos mërzitem në ballo **unë**? - pyeti Ana.

Kiti vuri re se Ana e dinte se ç'përgjigje do t'i jepte ajo.

- Sepse ju jeni gjithmonë mbi të gjitha.

Ana u skuq dhe tha:

- Nuk është ashtu, por , edhe sikur të ishte, ç'më hyn në punë?

- Do të vini në këtë ballo? - pyeti Kiti

- Besoj se s'kam si të mos vij... Merre këtë, - i tha Tanjas, e cila po tërhiqte unazën që dilte lehtë nga gishti i bardhë me majë të hollë.

- Do të gëzohem shumë sikur të vini. Kam shumë qejf t'ju shoh në ballo.

- Po të vij, të paktën do të më vijë mirë kur të mendoj se ju kam kënaqur **ju**... Grisha, të lutem mos m'i tërhiq kështu flokët, se mjaft më janë shpupurishur, - tha ajo duke rregulluar një kaçurrel që i qe varur me të cilin Grisha po luante.

- Ju përfytyroj në ballo me një fustan ngjyrë jargavani.

- Pse pikërisht ngjyrë jargavani? - pyeti Ana me buzë në gaz. - Pa ikni tani ! Dëgjoni apo jo? Mis Hulli po ju thërret të pini çajin, - tha ajo dhe i dërgoi fëmijët në sallën e bukës.

- Unë e di pse keni qejf që të vij në këtë ballo. Ju prisni shumë nga kjo ballo dhe dëshironi që të gjithë të jenë aty, që të gjithë të marrin pjesë...

- Nga e dini ju? Po, ashtu është.

- Oh, sa e bukur është mosha juaj! - vazhdoi Ana. - Më kujtohet ajo mjegulla e kaltër që i shëmbëllen asaj të maleve të Zvicrës, mjegulla që i mbulon të gjitha në atë moshë, kur sapo ka mbaruar vegjëlia dhe pastaj nga ky rreth i madh, plot gaz e lumturi, fillon një udhë që sa vete ngushtohet; njeriu ka qejf por edhe frikë të kalojë nëpër këtë shteg, megjithëse ai i duket i bukur dhe plot dritë. Kush nuk ka kaluar nëpër këtë udhë?

Kiti dëgjonte me buzë në gaz. "Po ajo, si ka kaluar vallë nëpër atë

udhë? Ah, sikur ta dija gjithë romanin e jetës së saj!", - mendonte Kiti duke sjellë ndër mend pamjen shumë pak poetike të të shoqit, Aleksej Aleksandroviçit.

- Unë di diçka. Stiva më ka treguar. Ju përgëzoj: ai më pëlqeu shumë, - vazhdoi Ana, - Vronskin e takova në stacion.

- Ah, ishte atje? - pyeti Kiti duke u skuqur. - Çfarë ju ka thënë Stiva?

- Stiva m'i ka treguar të gjitha, se atij s'i rri goja. Do të gëzohesha shumë për ju. Udhëtova me t'ëmën e Vronskit, e cila s'pushoi së foluri për të. Ajo e do shumë të birin. Unë e di se nënat i duan shumë fëmijët, por...

- Ç'ju ka thënë nëna e tij?

- Ah, shumë gjëra! E di për shembull se ai është i përkëdheluri i nënës, por, megjithatë, duket se ka një zemër kreshniku... Ajo më tregoi se ai, në vegjëli, donte t'ia jepte gjithë pasurinë të vëllait; prapë, në moshën e vegjëlisë, kishte bërë diçka të jashtëzakonshme: kishte shpëtuar një grua që po mbytej. Shkurt, është një hero, - tha Ana me buzë në gaz dhe duke sjellë ndër mend ato dyqind rublat që Vronski kishte dhënë në stacion.

Por ajo nuk i zuri në gojë ato dyqind rubla. Kush e di për ç'arsye, nuk i pëlqente ta kujtonte këtë gjë. E ndiente se ajo që kishte bërë Vronski kishte diçka që lidhej me të, gjë që nuk duhej të ndodhte.

- Ajo m'u lut të shkoj t'i bëj një vizitë, - vazhdoi Ana. - Edhe mua më pëlqen të vete ta shoh konteshën plakë. Do të shkoj nesër... Po ç'është kështu? Stiva dhe Dolli mbetën në dhomë! Lavdi Zotit! - shtoi Ana që kështu të fliste për diçka tjetër dhe u ngrit.

Kitit nuk iu duk sikur ajo ishte e kënaqur .

- Jo, unë më parë! Jo, unë! - thërrisnin fëmijët, që kishin mbaruar çajin dhe kishin ardhur me vrap tek teto Ana.

- Që të gjithë bashkë! - tha Ana dhe u doli përpara duke qeshur, i përqafoi e i mblodhi gjithë grumbull fëmijët që qeshnin e bërtisnin nga gëzimi.

XXI

Kur erdhi koha të pinin çaj të mëdhenjtë, Dolli doli nga dhoma e saj. Stepan Arkadiçi nuk po dukej. Siç duket ai kishte dalë nga dhoma e së shoqes nga një derë tjetër.

- Kam frikë se lart do të mërdhish, - tha Dolli duke u kthyer nga Ana. - Kam qejf të zbresësh poshtë. Kështu do të jemi më afër.

- Mos u bëj merak për mua, - u përgjigj Ana duke vështruar fytyrën e Dollit: ajo mundohej të kuptonte a ishin pajtuar apo jo.

- Këtu do të kesh më shumë dritë, - tha Dolli.

- Të them se unë fle kudo që të jetë.

- Për çfarë po bisedoni? - pyeti Stepan Arkadiçi duke dalë nga studioja.

Këtë pyetje ia kishte bërë së shoqes dhe nga toni i zërit, Kiti dhe Ana kuptuan aty për aty se ata ishin pajtuar.

- Unë dua që Ana të zbresë poshtë, por duhen vënë perdet. Asnjeri nuk është i zoti ta bëjë këtë gjë. Duhet ta bëj vetë, - tha Dolli duke u kthyer nga i shoqi.

"A janë pajtuar si duhet?" - tha me vete Ana, kur dëgjoi tonin e saj të ftohtë dhe të qetë.

- Ah, Dolli, ti na nxjerr gjithnjë telashe, - tha i shoqi. - Do që ta bëj unë...?

"Po, do të jenë pajtuar", - mendoi Ana.

- E di se si e bën ti! - u përgjigj Dolli. - I thua Matveit të bëjë atë që s'mund ta bëjë, vetë ikën dhe Matvei i ngatërron të gjitha!

Nënqeshja tallëse e zakonshme u duk lehtë në cepin e buzëve të Dollit, kur ajo tha këto fjalë.

"Qenkan pajtuar, qenkan pajtuar si duhet, - tha me vete Ana, - lavdi Zotit!" - dhe, ashtu e gëzuar siç ishte kur mendonte se ajo kishte ndihmuar për këtë pajtim, iu afrua Dollit dhe e puthi.

- Nuk është aspak ashtu si thua ti ! Pse më përbuz kaq shumë mua dhe Matvein? - tha Stepan Arkadiçi duke vënë buzën në gaz shumë lehtë dhe duke u kthyer nga e shoqja.

Gjithë mbrëmjen, ashtu si herët e tjera, Dolli i foli të shoqit me një ton pak tallës, kurse Stepan Arkadiçi ishte i kënaqur dhe i gëzuar, por aq sa të mos e tepronte dhe të mos pandehnin se, pas faljes, ai e kishte harruar fajin që kishte bërë.

Nga ora nëntë e gjysmë kuvendimi gazmor dhe i këndshëm familjar rreth tryezës së çajit në shtëpinë e Obllonskit u ndërpre nga një ngjarje shumë e zakonshme, e cila, megjithatë, iu duk e çuditshme të gjithëve. Bisedonin për miqtë që kishin të dy palët në Peterburg, kur Ana u ngrit përnjëherësh.

- Fotografinë e kësaj zonje e kam në albumin tim, - tha ajo. - Do t'ju tregoj edhe fotografinë e Seriozhës tim, - shtoi me buzëqeshjen krenare të nënës.

Rreth orës dhjetë, kur zakonisht i uronte natën e mirë të birit dhe e vinte shpesh të flinte ajo vetë para se të shkonte në ballo, Ana rrinte si e helmuar se ishte shumë larg nga djali; për çfarëdo që të flisnin, asaj i shkonte mendja te Seriozha i saj flokëkaçurrel. Pati dëshirë të vështronte fotografinë e tij dhe të fliste për të. Duke përfituar nga rasti i parë, ajo u ngrit dhe me hapin e saj të lehtë e të sigurt, shkoi të merrte albumin. Shkallët që shpinin lart në dhomën e saj ishin në korridorin e madh e të ngrohtë, që shërbente si hyrje.

Atë çast që Ana po dilte nga dera e sallonit, në paradhomë u dëgjua zilja.

- Kush mund të jetë? - pyeti Dolli

- Është shumë shpejt ende që të kenë ardhur për të më marrë dhe shumë vonë për atë që mund të ketë ardhur për vizitë, - tha Kiti.

- Mos më kanë sjellë ndonjë shkresë, - shtoi Stepan Arkadiçi dhe, kur Ana po kalonte përpara shkallëve, shërbëtori u ngjit me të shpejtë lart për të lajmëruar se kush kishte ardhur, kurse vetë vizitori po rrinte më këmbë nën llambën e korridorit. Ana vështroi poshtë dhe e njohu Vronskin menjëherë. Një ndjenjë kënaqësie dhe frike ia pushtoi zemrën aty për aty. Ai s'po e hiqte pallton dhe po nxirrte diçka nga xhepi. Atë çast që Ana ishte në një vijë me mesin e shkallëve, ai ngriti sytë dhe e pa. Nga shprehja e fytyrës dukej si i turpëruar dhe i trembur. Ana uli kokën shumë pak, kaloi dhe prapa krahëve të saj kumboi zëri i lartë i Stepan Arkadiçit, i cili e ftonte Vronskin të hynte brenda, pastaj u dëgjua edhe zëri i ulët, i ëmbël e i qetë i Vronskit, që nuk donte të hynte.

Kur u kthye Ana në sallon me albumin, Vronski kishte ikur. Stepan Arkadiçi tha se kishte pyetur për darkën që do të shtronin të nesërmen mbrëma për një artiste të shquar që kishte ardhur në Moskë.

- Nuk deshi që nuk deshi të hynte. Nuk e di pse m'u duk i çuditshëm, - shtoi Stepan Arkadiçi.

Kiti u skuq. Pandehu se vetëm ajo e kishte kuptuar pse kishte ardhur Vronski dhe pse nuk kishte dashur të hynte. "Ka qenë te ne, - tha ajo me vete, - s'më ka gjetur dhe ka menduar se jam këtu; por nuk hyri sepse është vonë dhe se Ana është këtu".

Të gjithë vështruan njëri-tjetrin, pa thënë asnjë fjalë dhe pastaj panë albumin e Anës.

Nuk ishte ndonjë gjë e jashtëzakonshme dhe e çuditshme që një burrë kishte ardhur te shoku i tij në orën nëntë e gjysmë, për të pyetur për disa hollësi rreth darkës që do të shtrohej të nesërmen mbrëma dhe s'kishte dashur të hynte; por të gjithëve kjo gjë iu duk e çuditshme. Më shumë nga të gjithë u habit Ana, së cilës kjo nuk i pëlqeu.

XXII

Balloja sapo kishte filluar kur Kiti bashkë me t'ëmën zunë t'u ngjiteshin shkallëve të mëdha plot dritë, plot lule dhe lakej[1] të pudrosur veshur me kaftanë të kuq.Nga sallat vinte një shushuritje e rregullt, si zukamë koshereje dhe, ndërsa ato ishin ndalur pak përpara pasqyrës që ishte vënë midis pemëve, për të rregulluar flokët dhe fustanet, nga salla erdhën tingujt e shkoqur të violinave të orkestrës, që kishin filluar valcin e parë. Një zotëri plak, që kundërmonte livando dhe ndreqte flokët e thinjur tek tëmthat në pasqyrën tjetër, u përpoq me to te shkallët dhe u hapi udhë duke soditur Kitin, të cilën nuk e njihte. Një djalë i ri, që s'i kishte dirsur ende mustaqja, një nga ata që princi i vjetër Sherbacki i quante bukuroshë, me një jelek shumë të hapur, që rregullonte kravatën e bardhë duke ecur, i përshëndeti dhe, pasi bëri disa hapa, u kthye dhe e ftoi Kitin të kërcenin kadrilin. Kadrilin e parë ajo ia kishte premtuar Vronskit, prandaj këtij djaloshi i mbetej kadrili i dytë. Një ushtarak, që kopsiste dorezën te dera, drodhi mustaqet dhe soditi Kitin, fytyra e së cilës kishte marrë një ngjyrë trëndafili.

Ndonëse fustani, ondulacioni dhe të gjitha përgatitjet e tjera për këtë ballo e kishin munduar Kitin mjaft dhe e kishin bërë të vriste mendjen, tani, me atë fustan të ndërlikuar prej tyli me astar ngjyrë trëndafili, ajo po hynte në sallën e ballos kaq lirisht dhe kaq thjesht, sa të dukej sikur të gjithë ata trëndafila të vegjël, dantella e hollësi të tjera të fustanit që kishte veshur, nuk i kishin kushtuar asaj dhe njerëzve të shtëpisë as edhe një minutë punë,

1) Nga frëngjishta "Jaquais" - shërbëtor në shtëpi zotërinjsh. Kështu thirreshin edhe në Rusi para Revolucionit.

sikur ajo kishte lindur me këtë tyl e me këto dantella, me ata flokë të krehur lart, me një trëndafil me dy gjethe të vogla në majë.

Para se të hynin në sallë, kur princesha e vjetër deshi t'i rregullojë kordelen e belit, që i ishte kthyer, Kiti u largua; ajo e ndiente se çdo gjë që e stoliste duhej të dukej e bukur dhe e hirshme vetvetiu dhe nuk qe nevoja të prekje asgjë me dorë. Kiti e ndiente veten të lumtur. Fustani nuk e shtrëngonte asgjëkundi, dantellat e supeve nuk i kishin rënë, trëndafilat e vegjël të kordeleve nuk ishin tutluar dhe as këputur; këpucët bojë trëndafili me taka të larta jo vetëm që nuk e shtrëngonin, po sikur ia përkëdhelnin këmbët. Kaçurrelat e dendur të flokëve të verdhë i rrinin shumë bukur në kokën e vogël; tri kopsat e çdo doreze qenë mbërthyer e nuk ishin shkopsitur dhe tani dorezat e gjata, që i rrinin tamam, nuk ia ndryshonin aspak formën e duarve. Binte sidomos në sy kordelja e zezë prej kadifeje, ku ishte varur medalioni, që dukej sikur e përqafonte plot dashuri. S'kish gjë më të bukur se kjo kordele dhe, në shtëpi, kur po vështrohej në pasqyrë, Kitit i kishin mbetur sytë te qafa, sepse i dukej sikur ajo kordele kadifeje kishte gojë e fliste. Të gjitha të tjerat mund të kishin ndonjë cen të vogël, po për atë kordele kadifeje s'kishe ç'të thoshe: s'kish gjë më të bukur. Edhe atje në ballo Kiti bëri buzën në gaz kur e pa në pasqyrë. Në shpatullat dhe krahët lakuriq Kiti ndiente freskinë e mermertë dhe kjo ndiesi i pëlqente aq shumë sa s'thuhet. Sytë i shndritnin dhe buzët e kuqe nuk kishin si të mos nënqeshnin: e dinte sa e bukur qe.

Sa hyri në sallë dhe pa arritur ende tek ajo turmë e larme tylesh, kordelesh, dantellash të zonjave që prisnin t'i ftonin për të vallëzuar (Kiti nuk priste kurrë në atë grumbull), e ftuan për të kërcyer valcin; atë nuk e ftoi një kavalier dosido, por kavalieri më i mirë sipas hierarkisë së ballos, drejtuesi i shquar i ballove dhe mjeshtri i ceremonive, Jegorushka Korgunski, një burrë i pashëm, i martuar dhe me një trup të derdhur. Sa e la konteshën Banina, me të cilën kishte vallëzuar rrethin e parë të valcit, ai i kishte hedhur një sy rreth e përqark çifligut të tij të vogël, domethënë atyre pak çifteve që ishin duke kërcyer, kishte parë Kitin që hynte në sallë dhe kishte vajtur me të shpejtë tek ajo me atë të ecurit e tij të veçantë, të lirë, që është diçka krejt e natyrshme për drejtuesit e ballove, e kishte përshëndetur duke u përkulur dhe, pa e pyetur në dëshironte të kërcente, kishte zgjatur krahun për të përfshirë belin e saj të hollë.

Kiti vështroi rreth e rrotull për të parë se kujt mund t'ia linte elbazenë. E zonja e shtëpisë vuri buzën në gaz dhe ia mori.

- Sa mirë bëtë që erdhët në kohën e duhur, - i tha ai duke e rrokur për beli. - Nuk e kuptoj pse duhet të vijë vonë njeriu.

Ajo mbështeti krahun e majtë të përkulur në supin e tij dhe këmbët e saj të vogla, me ato këpucë ngjyrë trëndafili, nisën të lëviznin shpejt e lehtë në parketin e shkëlqyer sipas ritmit të muzikës.

- Njeriu çlodhet kur kërcen valcin me ju, - i tha kavalieri, pasi bëri hapat e parë pak të ngadalshëm të valcit. - Sa bukur! Ç'lehtësi, *precision*![1] - Këto fjalë ai ua thoshte pothuaj të gjitha damave të bukura.

Kiti, ashtu buzagaze siç ishte nga këto fjalë të bukura që i thoshin, vështronte sallën që sipër supit të kavalierit të saj. Ajo nuk ishte vajza që vjen në ballo për herë të parë, vajza për të cilën të gjitha fytyrat shkrihen e bëhen një duke formuar një përshtypje magjike; nuk ishte as edhe vajza që vete në çdo ballo dhe për të cilën të gjitha fytyrat janë kaq të njohura sa bëhen të mërzitshme. Ajo qëndronte në mes të këtyre të dyjave; ishte e tronditur, por, megjithatë, e zotëronte veten, aq sa të ishte e zonja të vështronte rreth e përqark.

Në këndin e majtë të sallës pa grupin që ishte formuar nga lulja e shoqërisë. Atje qe Lidja e bukur, e shoqja e Korsunskit, me ato llërë, krahë e supe lakuriq; ishte e zonja e shtëpisë; atje shkëlqente koka e shogët e Krivinit, që ndodhej gjithmonë atje ku mblidhej ajka e shoqërisë; atje i ngulnin sytë djelmoshat dhe nuk guxonin t'i afroheshin atij grupi. Atje ajo pa edhe Stivën dhe pastaj kokën dhe gjithë shtatin magjiplotë të Anës, veshur me një fustan të zi të kadifenjtë. Edhe ai ishte atje. Kiti nuk e kishte parë që atë mbrëmje kur nuk kishte pranuar propozimin e martesës që i kishte bërë Levini. Kiti i kishte sytë të fortë dhe e njohu përnjëherë, madje vuri re që ai po e vështronte.

- Bëjmë edhe një rreth? Mos jeni lodhur? - pyeti Korsunski, që gulçonte pak.

- Jo, ju falem nderit.

- Ku t'ju shpie?

- Më duket se atje është Karenina... Më çoni tek ajo.

- Ku të dëshironi.

---

1) Lexo: presizion (frëngj.) - saktësi.

Dhe Korsunski, duke valcuar me hapa më të ngadalshëm, shkoi bashkë me damën drejt grupit që ndodhej në këndin e majtë të sallës, duke thënë: *"pardon, mesdames, pardon, mesdames"*;[1] dukej sikur lundronte lakadredhas në mes të atij deti dantellash, tylesh e kordelesh, pa ngecur gjëkundi; më në fund, ai e ktheu damën kaq shpejt, sa vashës iu dukën këmbët e bukura me çorape të tejpashme, kurse bishti i fustanit të ballos u hap si elbaze dhe mbuloi gjunjët e Krivinit. Korsunski u përkul përpara damës së tij, drejtoi trupin dhe i dha dorën për ta shpënë tek Ana Arkadjevna. Kiti, ashtu e skuqur siç ishte, hoqi bishtin e fustanit nga gjunjët e Krivinit dhe, pak si e hutuar, vështroi përqark duke kërkuar Anën.

Ana nuk kishte veshur fustan ngjyrë jargavani, siç dëshironte Kiti, por një fustan të zi kadifeje, shumë të hapur nga prapa, që zbulonte gushën dhe supet e saj të mbushura si të skalitura në fildish, si edhe krahët e bukur me ato duar të vogla. Gjithë fustani qe zbukuruar me dantellë të trashë veneciane me ojme të gjera. Në flokët e saj të zinj, ku s'kishte asnjë fije floku të rremë, kishte një kurorëz vjollcash dhe një kurorëz tjetër të tillë e kish citosur në kordelen e zezë të belit, mes dantellave të bardha. Flokët e saj dukeshin sikur qenë krehur pa ndonjë kujdes të veçantë, por ajo që binte në sy, ishin kaçurrelat e vegjël lozonjarë që i binin te zverku e tek tëmthat dhe ia zbukuronin fytyrën. Në qafen e bukur si të skalitur kishte varur një varg me margaritarë.

Kiti e shihte Anën në ditë të zakonshme, e donte shumë dhe e përfytyronte gjithmonë të veshur me fustan ngjyrë jargavani. Por tani që e shihte të veshur me fustan të zi, e ndiente se nuk e kishte kuptuar kurrë deri atëherë magjinë e bukurisë së saj të mahnitshme. Papritur e pa pandehur ajo iu duk krejt ndryshe. Tani ajo e kuptoi se nuk ishte nevoja që Ana të vishte fustan ngjyrë jargavani dhe se gjithë bukuria e saj robëruese nuk varej aspak nga fustani, sepse ky, në trupin e saj, as që mund të binte në sy. As ky fustan i zi me ato dantella të mëdha, nuk binte në sy në trupin e saj: ai ishte vetëm një kornizë; në këtë kornizë dukej vetëm ajo, gruaja e thjeshtë, elegante, gazmore dhe plot gjallëri.

Ajo rrinte më këmbë duke mbajtur trupin drejt, si ngaherë dhe, kur Kiti iu afrua këtij grupi, Ana po kuvendonte me të zotin e shtëpisë me kokën të kthyer pak nga ai.

---

1) Më falni zonja, më falni zonja.

- Jo, unë nuk do ta hidhja gurin, - iu përgjigj ajo një pyetjeje që i kishte bërë, siç dukej, ai, - ndonëse nuk kuptoj, - vazhdoi ajo duke mbledhur supet dhe, po në atë çast, vuri re Kitin e u kthye nga ajo me një buzëqeshje plot dashamirësi. Si i hodhi një vështrim të shpejtë fustanit të Kitit, një vështrim prej gruaje, bëri një lëvizje shumë të lehtë me kokë, që shprehte pëlqimin e saj për sa i përket fustanit dhe bukurisë së Kitit; kjo e kuptoi këtë shenjë.

- Ju edhe në sallë hyni duke vallëzuar, - i tha ajo.

- Kjo është një nga ndihmëset e mia më besnike, - tha Korsunski duke u përkulur përpara Ana Arkadjevnës, të cilën nuk e kishte parë ende.

- Princesha na ndihmon ta bëjmë ballon të bukur dhe gazmore. Ana Arkadjevna, një rreth valci? - tha ai duke u përkulur.

- Domethënë se njiheni? - pyeti i zoti i shtëpisë.

- Kush nuk na njeh ne? Unë dhe gruaja ime jemi si ujq të bardhë: të gjithë na njohin, - u përgjigj Korsunski. - Dëshironi të kërcejmë një rreth valci, Ana Arkadjevna?

- Unë nuk vallëzoj kur mund të mos vallëzoj, - tha ajo.

- Por sonte s'është e mundur, - u përgjigj Korsunski.

Atë çast u afrua Vronski.

- Meqë sonte s'qenka e mundur të mos vallëzoj, atëherë le të vallëzojmë! - tha ajo pa vënë re përshëndetjen e Vronskit, ngriti dorën shpejt dhe e mbështeti te supi i Korsunskit.

"Pse më duket si e zemëruar me të?" - tha me vete Kiti, që kishte vënë re se Ana enkas nuk i ishte përgjigjur përshëndetjes së Vronskit. Ky iu afrua Kitit, duke i sjellë ndër mend se duhej të kërcenin bashkë kadrilin e parë dhe i shprehu keqardhjen e tij që këto ditët e fundit nuk kishte pasur kënaqësinë ta shihte. Kiti e dëgjonte duke vështruar plot admirim Anën që kërcente valcin. Ajo priste që Vronski ta ftonte në këtë valc, por, meqë ai nuk po e grishte, e vështroi me habi. Ai u skuq dhe e ftoi që atë çast, por, sa kishte rrokur belin e saj të hollë dhe kishte bërë hapin e parë, muzika pushoi përnjëherësh. Kiti vështroi fytyrën e tij, që ishte shumë afër fytyrës së saj dhe për një kohë të gjatë pastaj, për disa vjet, ky vështrim plot dashuri, që i kishte hedhur ajo atëherë dhe të cilit ai nuk i qe përgjigjur, e therte mu në zemër për atë fyerje plot brengë.

- Pardon, pardon! Valc, valc! - thirri Korsunski nga ana tjetër e sallës dhe, pasi rroku zonjushën e parë që gjeti, nisi të vallëzonte.

XXIII

Vronski me Kitin bënë disa rrathë valci. Pas valcit Kiti shkoi pranë s'ëmës dhe, sa kishte biseduar pak me konteshën Nordston, Vronski erdhi ta merrte për kadrilin e parë. Gjatë këtij kadrili ata nuk thanë asnjë fjalë me rëndësi; biseda, që ndërptitej shpesh, prekte herë një temë, herë një tjetër; kuvenduan për bashkëshortët Korsunski, të cilët Vronski, duke qeshur, i karakterizoi si fëmijë të dashur dyzetvjeçarë, pastaj për teatrin që do të hapej në të ardhmen; vetëm një herë kuvendimi preku Kitin drejtpërdrejt, kur ai e pyeti në ishte Levini në këtë ballo dhe shtoi se ai i kishte pëlqyer shumë. Por Kiti nuk priste më shumë nga kadrili. Ajo priste mazurkën me zemër të ngrirë. I dukej sikur gjatë mazurkës do të vendosej fati i saj. Nuk prishte punë në qoftë se Vronski nuk e kishte ftuar gjatë kadrilit që të vallëzonin mazurkën bashkë. Ajo ishte e sigurt se mazurkën ata do ta kërcenin bashkë, ashtu siç kishin bërë edhe në ballot e mëparshme; kaq e sigurt ishte për këtë, sa nuk pranoi ftesën e pesë kavalierëve, duke thënë se ishte e zënë.

Gjithë balloja, gjer në kadrilin e fundit, qe për Kitin një ëndërr e mrekullueshme lulesh, tingujsh dhe lëvizjesh. Ajo nuk vallëzonte vetëm atëherë kur e ndiente veten shumë të lodhur dhe u kërkonte ndjesë kavalierëve që ta linin të çlodhej pak. Por, kur po vallëzonte kadrilin e fundit me një nga djelmoshat e mërzitshëm me të cilin nuk qe e mundur të mos kërcente, ajo u ndodh ballë për ballë me Vronskin dhe me Anën. Kiti nuk qe ndodhur pranë Anës që kur pati biseduar me të në fillim të ballos dhe tani ajo iu duk përsëri krejt e re, një grua tjetër. Vuri re tek ajo tiparin e mallëngjimit të lindur nga suksesi, që ajo vetë e njihte aq mirë. Ajo shihte se Ana qe dehur nga vera e admirimit që kishte ngjallur. Ajo e njihte këtë ndjenjë, i njihte shenjat e saj dhe këto i gjente tek Ana: shihte shkëlqimin e dridhshëm të atyre syve që shkreptinin, nënqeshjen plot gaz e lumturi që ia lakonte buzët padashur, si edhe lëvizjet e hirshme që i bënte me lehtësi e siguri.

"Kush? - tha me vete Kiti. - Të gjithë apo vetëm një?" Dhe pa e ndihmuar djaloshin e gjorë me të cilin vallëzonte, që të kapte fillin e bisedës së këputur, e duke iu bindur sa për sy e faqe britmave gazmore e të forta të

Korsunskit, i cili jepte urdhër herë të formonin *grand rond*[1] dhe herë të viheshin në *chaine*[2], ajo vështronte me vëmendje dhe zemra i lëndohej gjithnjë e më shumë.

"Jo, ajo nuk është dehur nga admirimi i të gjithëve, por vetëm nga admirimi i një njeriu. Dhe ky njeri... a është e mundur të jetë ai?"

Sa herë Vronski fliste me Anën, në sytë e saj shkreptinte një dritë gazmore dhe një buzëqeshje lumturie ia lakonte buzët e kuqe. Dukej sikur ajo mundohej të mos i linte të dukeshin këto shenja ngazëllimi, por ato shpreheshin vetvetiu në fytyrën e saj. "Ai të jetë?" Kiti e vështroi dhe u lebetit. Atë që kishte parë aq qartë si në pasqyrë në fytyrën e Anës, e pa dhe në fytyrën e tij. Ku ishte zhdukur sjellja e tij e qetë dhe e sigurt, shprehja e qetë dhe e shkujdesur e fytyrës së tij? Tani, sa herë që kthehej nga Ana, ai ulte pak kokën sikur donte t'i binte ndër këmbë dhe në sytë e tij shprehej vetëm bindja dhe frika. "Nuk dua t'ju fyej, - dukej sikur thoshte çdo herë vështrimi i tij, - dua të shpëtoj veten time, por nuk di se si". Fytyra e tij kishte një shprehje që ajo nuk e kishte parë kurrë.

Ata flisnin për njerëzit që i njihnin të dy dhe, megjithëse biseda e tyre ishte nga ato që nuk kanë asnjë rëndësi, Kitit i dukej sikur çdo fjalë që thoshin ata, vendoste fatin e tyre dhe fatin e saj. Dhe, për çudi, ndonëse ata flisnin për Ivan Ivanoviçin duke thënë sa qesharak bëhej kur fliste frëngjisht, ndonëse flisnin për Eleckajan duke thënë se ajo mund të merrte një burrë më të mirë, prapëseprapë fjalët që thoshin kishin rëndësi për ta dhe këtë ata e ndienin, ashtu siç e ndiente edhe Kiti. Në shpirtin e Kitit balloja dhe gjithë bota po mbuloheshin me mjegull. Vetëm rregullat e asaj shkollës së rreptë të edukatës që kishte marrë, e mbanin dhe e detyronin të bënte atë që duhej bërë në këtë vend, domethënë të vallëzonte, t'u përgjigjej pyetjeve, të fliste, madje edhe të vinte buzën në gaz. Por, përpara se të fillonte mazurka, kur nisën të vinin karriget dhe kur disa çifte erdhën nga sallat e vogla në sallën e madhe, Kiti u dëshpërua e u tmerrua. Ajo nuk kishte pranuar të kërcente me pesë kavalierët që e kishin grishur dhe tani nuk po e vallëzonte mazurkën. As nuk kishte shpresë që të vinte e ta ftonte dikush, pikërisht sepse ajo kishte sukses të madh në sallonet dhe askujt nuk mund t'i shkonte

---

1) Rreth i madh.

2) Varg.

në mendje se ajo nuk e kishte kavalierin e saj. Duhej t'i thoshte s'ëmës se nuk e ndiente veten mirë dhe të shkonin në shtëpi; por s'ishte aq e fortë për të bërë një gjë të tillë. Qe e dërrmuar.

Shkoi në fund të një salloni të vogël dhe u ul e rraskapitur në një kolltuk. Fundi i fustanit prej tyli u ngrit si re rreth belit të saj të hollë; njëra dorë, e hollë dhe e brishtë, ra si e këputur dhe sikur u mbyt në kindat e fundit ngjyrë trëndafili; në dorën tjetër ajo mbante elbazenë, të cilën e tundte shpejt përpara fytyrës flakë të kuqe. Por, ndonëse i shëmbëllente një fluture që sapo ka qëndruar mbi një fije bari dhe është gati t'i hapë përsëri krahët e larmë e të fluturojë, një pikëllim i thellë ia copëtonte zemrën.

"Mos gabohem vallë? Ndoshta nuk është ashtu si mendoj unë?" Dhe sillte ndër mend prapë atë që kishte parë.

- Kiti, si kështu? - tha kontesha Nordston, që i qe afruar pa u dëgjuar duke shkelur mbi qilim. - Nuk e kuptoj këtë.

Kitit iu drodh buza e poshtme; ajo u ngrit përmjëherësh.

- Kiti, nuk e kërcen mazurkën?

- Jo, jo, - tha Kiti me një zë plot ngashërim.

- Ai e ftoi përpara syve të mi për të vallëzuar mazurkën, - tha kontesha Nordston, duke e ditur fare mirë se Kiti do ta kuptonte se për kë bëhej fjalë. - Ajo e pyeti: "Nuk do ta kërceni mazurkën me princeshën Sherbackaja?"

- Oh, aq më bën! - u përgjigj Kiti.

Askush tjetër, përveç asaj vetë, nuk mund ta kuptonte se në ç'gjendje ndodhej; askush nuk dinte se një ditë më parë ajo nuk kishte pranuar të martohej me një burrë të cilin ndoshta ajo e donte dhe këtë gjë e kishte bërë se kishte besim tek ai tjetri.

Kontesha Nordston vajti e gjeti Korsunskin, me të cilin do të vallëzonte mazurkën dhe i tha ta ftonte Kitin.

Kiti vallëzonte në radhë të parë dhe, për fat të mirë, nuk qe nevoja të fliste, sepse Korsunski, si drejtues balloje që ishte, kërcente dhe organizonte figurat e ndryshme. Vronski dhe Ana ishin pothuaj ballë për ballë me të. Ajo i shihte me sytë e saj të mprehtë, pastaj i pa edhe nga afër, kur çiftet u takuan duke vallëzuar dhe, sa më shumë që i vështronte, aq më shumë i mbushej mendja se për të mynxyra kishte ndodhur. Në sallën e mbushur plot me njerëz atyre u dukej sikur ishin vetëm dhe Kiti e vinte re këtë. Në fytyrën e Vronskit, që ishte gjithmonë e qetë dhe plot krenari, Kiti pa atë

shprehje hutimi dhe nënshtrimi që i bëri shumë përshtypje dhe që i shëmbëllente shprehjes së një qeni të zgjuar që e ndien se është fajtor.

Sa bënte buzën në gaz Ana, edhe atij i çelej fytyra; kur ajo dukej e menduar, edhe atij i binte një hije e rëndë. Një forcë e mbinatyrshme e detyronte Kitin t'i kthente sytë nga Ana. Asaj i kishte rënë një nur i rrallë; ç'ta shihje me atë fustan të zi të thjeshtë, me ato llërë plot byzylykë, me atë gushë që ia stolisnin margaritarët, me ata kaçurrela të flokëve pak të shpupurishur; të mbeteshin sytë te lëvizjet e hirshme të këmbëve e të duarve të vogla dhe te fytyra e saj e bukur e plot gjallëri; por në këtë nur që lëshonte, ajo kishte diçka të lemerishme dhe mizore.

Kiti e sodiste më shumë se më parë dhe vuante edhe më tepër. E ndiente veten të dërrmuar dhe gjendja e saj shpirtërore i shprehej në fytyrë. Vronski kur u ndodh pranë saj ndërsa bënin figurën e një mazurke, nuk e njohu menjëherë, sepse fytyra e saj kishte ndryshuar shumë.

- Ç'ballo e bukur! - i tha ai, ashtu duke kaluar, sa për t'i thënë diçka.

- Po, - u përgjigj Kiti.

Në mes të mazurkës, duke përsëritur një nga figurat e ndërlikuara që kishte sajuar Korsunski, Ana doli midis rrethit, mori dy kavalierë dhe thirri dy dama, nga të cilat njëra ishte Kiti. Kiti iu afrua duke e vështruar me frikë. Ana ia nguli sytë, vuri buzën në gaz dhe i shtrëngoi dorën. Por, kur vuri re se në fytyrën e Kitit kishte vetëm një shprehje dëshpërimi dhe hutimi, në përgjigje të buzëqeshjes së saj, ajo u kthye nga dama tjetër dhe i tha ca fjalë me një ton gazmor.

"Po, ajo ka diçka të çuditshme, diçka djallëzore, por edhe të mahnitshme", - mendoi Kiti.

Ana nuk donte të rrinte për darkë, por i zoti i shtëpisë ngulte këmbë.

- Mos ikni, Ana Arkadjevna, - tha Korsunski dhe ia kapi krahun lakuriq, të cilin e futi nën krahun e tij. - Çfarë shpikje *kotijoni*[1] im! *Un bijou*![2]

Dhe bëri një hap duke u munduar që ta merrte me vete. I zoti i shtëpisë vuri buzën në gaz duke shprehur kështu miratimin e tij.

- Jo, nuk mund të rri, - u përgjigj Ana duke buzëqeshur, por, me

1) Lloj valleje me figura.

2) Diçka fort e bukur.

gjithë buzëqeshjen, si Korsunski, ashtu dhe i zoti i shtëpisë, nga tingulli plot vendosmëri i zërit të saj, e kuptuan se ajo nuk do të rrinte.

- Jo! Vetëm në këtë ballon tuaj në Moskë kam kërcyer më shumë nga ç'kam kërcyer gjithë dimrin atje në Peterburg, - tha Ana duke vështruar Vronskin, që qëndronte pranë saj. - Duhet të çlodhem para se të nisem për udhë.

- Keni vendosur të niseni nesër? - pyeti Vronski.

- Po, besoj se do të nisem, - u përgjigj Ana si e çuditur nga pyetja e guximshme që kishte bërë ai; kur i tha këto fjalë, shkëlqimi i drithëruar i syve dhe buzëqeshja e saj e përvëluan Vronskin.

Ana Arkadjevna nuk ndenji për darkë, iku.

XXIV

"Po, siç duket, unë kam diçka të pështirë e të neveritshme në veten time", - thoshte me vete Levini, kur doli nga shtëpia e Sherbackëve dhe po shkonte më këmbë tek i vëllai. - Nuk u pëlqej të tjerëve. Thonë se jam krenar. Të isha krenar nuk do të ndodhesha në një gjendje të tillë". Dhe përfytyronte Vronskin, Vronskin e lumtur, të mirë, të zgjuar e të qetë, i cili me siguri nuk kishte qenë kurrë në një gjendje kaq të tmerrshme. "Po, atë duhej të zgjidhte ajo. S'kish si bënte ndryshe dhe s'kam pse të ankohem e për këtë të ankohem. Fajin s'ma ka njeri. Ç'të drejtë kisha unë të mendoja se ajo do të donte të lidhte fatin e saj me timin? Kush jam unë? Ç'jam unë? Një hiç, që s'i duhet asnjeriu". Atë çast iu kujtua i vëllai, Nikollaji dhe u ndal gjithë kënaqësi te ky kujtim. "A nuk ka vallë të drejtë ai kur thotë se në këtë botë çdo gjë është e keqe dhe e pështirë? A kemi qenë të drejtë në gjykimin që kemi dhënë për Nikollajin? Sigurisht, sipas pikëpamjes së Prokofit, që e ka parë të pirë me qyrk të grisur, Nikollaji është për t'u urryer, por unë e njoh ndryshe atë. Unë ia njoh shpirtin dhe e di se ne i ngjajmë njëri-tjetrit. Unë, në vend që të shkoja ta kërkoja, vajta të haja drekë dhe pastaj, atje".

Levini iu afrua një feneri, lexoi adresën e të vëllait, që e kishte në portofol dhe pastaj thirri një karrocë. Gjatë udhës, që ishte e gjatë, Levini solli ndër mend të gjitha ngjarjet e jetës së vëllait, të cilat ai i njihte. Iu kujtua se ai, kur ishte në universitet dhe një vit pasi e kishte mbaruar këtë,

megjithëse shokët e tij talleshin, kishte jetuar si murg, duke kryer pikë për pikë të gjitha ato që thoshte feja, shërbimet fetare, kreshmët, duke qëndruar larg dëfrimeve dhe sidomos grave; pastaj, papritur e pa pandehur, kishte marrë dalldi, qe mpleksur me ca njerëz që qenë të hurit e të litarit dhe kishte nisur një jetë me të vërtetë të shthurur. Pastaj iu kujtua historia e djalit të vogël, të cilin i vëllai e kishte marrë nga fshati për ta mësuar dhe një ditë, kur qe i zemëruar në kulm, e kishte rrahur kaq shumë sa e kishin paditur në gjyq për rrahje. Iu kujtua historia e atij batakçiu që ia kishte fituar paratë në lojë dhe të cilit i kishte lëshuar një kambial, duke iu drejtuar pastaj gjyqit sepse e kishin mashtruar. (Ishte kambiali që kishte pasur Sergej Ivanoviçi.) Iu kujtua nata që kishte kaluar i vëllai në polici, sepse kishte bërë zhurmë në mes të natës, padia e turpshme që kishte ngritur kundër vëllait të tij Sergej Ivanoviçi, duke nxjerrë si shkak se ky s'i paskësh paguar pjesën që i binte nga trashëgimi i nënës. Më në fund iu kujtua aventura e tij e fundit, kur kishte vajtur të shërbente në një vend në Perëndim dhe atje e kishin paditur në gjyq për drurin që i kishte dhënë një eprori... Të gjitha këto ishin me të vërtetë të neveritshme, por për Levinin nuk qenë dhe aq sa ç'mund të ishin për ata që nuk e njihnin Nikollajin, që nuk ia dinin gjithë historinë dhe nuk ia njihnin zemrën.

Levinit i kujtohej se kur Nikollaji kalonte periudhën fetare të jetës së tij, periudhën e kreshmëve dhe të shërbimeve fetare, kur kërkonte te besimi një ndihmë dhe një fre për epshet e tij, jo vetëm që askush nuk e kishte ndihmuar, por të gjithë, duke filluar nga ai vetë, Konstantini, qeshnin me të; e ngacmonin dhe e quanin Noe, murg. Pastaj, kur kishte dalldisur pas jetës së shthurur, askush nuk e kishte ndihmuar, përkundrazi, të gjithë i kishin kthyer krahët me tmerr e lemeri.Levini e ndiente se i vëllai, Nikollaji, thellë në zemër, me gjithë jetën e tij të shthurur, nuk ishte më shumë fajtor se ata që e përbuznin. Ai nuk kishte faj pse kishte lindur me një karakter të rrëmbyer dhe me një zgjuarsi pak si të kufizuar. Ai kishte dashur gjithmonë të qe i mirë. "Do t'ia them të gjitha dhe do ta detyroj të m'i thotë të gjitha; do t'i tregoj se e dua prandaj dhe e kuptoj", - tha me vete Levini, kur shkonte në orën njëmbëdhjetë të natës në hotelin që ishte shënuar në adresë.

- Në katin e sipërm, numrat dymbëdhjetë e trembëdhjetë, - u përgjigj portieri, kur e pyeti Levini.

- Është brenda?

- Brenda duhet të jetë.

Dera e dhomës dymbëdhjetë ishte gjysmë e hapur dhe andej, bashkë me një rreze drite, dilte një tym i dendur duhani shumë të keq; Levini dëgjoi një zë të panjohur, por, po atë çast, mësoi se i vëllai ishte atje, sepse dëgjoi kollën e tij.

Kur shtyu derën që të hynte brenda, dëgjoi zërin e të panjohurit që thoshte:

- Të gjitha varen nga mënyra se si do të bëhet puna, me zgjuarsi e vetëdije.

Levini futi kokën te dera dhe pa se ai që fliste, ishte një djalë i ri, me ca flokë të dendur e të gjatë, veshur me një xhaketë pak të gjatë, si ato që kanë fshatarët; atje ishte edhe një grua vrarë lie, veshur me një fustan të leshtë pa jakë e pa kapakë mënge, që ishte ulur në kanape. Vëllai nuk dukej. Konstantinit i therri në zemër kur pa se në ç'mjedis dhe me ç'njerëz jetonte i vëllai. Askush nuk e kishte dëgjuar dhe Konstantini, duke zbathur galloshet, mbajti vesh të dëgjonte se ç'thoshte burri me xhaketë të gjatë. Ai fliste për një punë.

- Në djall të venë klasat e privilegjuara! - tha Nikollaji pasi u koll. - Masha na bëj gati darkën dhe sillna verë, në ka mbetur; në mos, shko e merr.

Gruaja u ngrit dhe, duke dalë që prapa çatmës që ishte përpara hyrjes, pa Konstantinin.

- Nikollaj Dmitriç, ka ardhur një zotni, - tha ajo.

- Kë kërkon? - pyeti me zemërim zëri i Nikollaj Levinit.

- Jam unë, - u përgjigj Konstantin Levini dhe u duk te dera.

- Kush unë? - u dëgjua edhe më me zemërim zëri i Nikollajit. Levini e ndjeu që u ngrit përnjëherësh dhe u përpoq pas diçkaje dhe pastaj pa përpara tij shtatin e gjatë, të dobët e të kërrusur të vëllait, që ai e njihte mirë; u habit sa i egër e i sëmurë dukej me ata sy të mëdhenj e të trembur.

Ai ishte edhe më i dobët se tre vjet më parë, kur Konstantin Levini e kishte parë për herë të fundit. Kishte veshur një redingotë të shkurtër. Duart dhe kockat i dukeshin edhe më të mëdha. Flokët i qenë rralluar; mustaqet i vareshin mbi buzë ashtu si edhe më parë. Dhe sytë e tij, që nuk kishin ndryshuar aspak, e vështronin vizitorin me habi dhe naivitet.

- Ah, Kostja! - tha ai papritmas, kur e njohu të vëllanë dhe sytë i shkreptinë nga gëzimi. Por po atë çast vështroi nga ana e djalit të ri dhe tundi kokën e qafën me një lëvizje prej ngërçi, sikur e shtrëngonte kravata. Këtë lëvizje Konstantini e njihte mirë; pastaj, papritmas, në fytyrën e tij të dobësuar u duk një shprehje krejt e ndryshme - e egër dhe plot vuajtje.

- Ju kam shkruar juve dhe Sergej Ivanoviçit se nuk ju njoh dhe nuk dua të kem të bëj me ju. Ç'kërkon? Ç'kërkoni?

Ai nuk qe aspak ashtu siç e kishte përfytyruar Konstantini. Kur kishte menduar për të vëllanë, Konstantin Levini kishte harruar tiparin më të ashpër dhe më të keq të karakterit të tij, që e bënte shumë të vështirë çdo marrëdhënie me të. Dhe tani, duke vështruar fytyrën e tij, sidomos atë lëvizje si prej ngërçi të qafës, iu kujtuan të gjitha.

- Nuk dua asgjë prej teje, - tha ai me një zë të druajtur. - Erdha vetëm të të shoh.

Nikollaj u zbut kur e pa sa i druajtur ishte i vëllai. Mblodhi buzët.

- Ah, ashtu? - tha ai. - Atëherë hyrë, ulu. Ke ngrënë darkë? Masha, sillna tri racione. Jo, prit. A e di se kush është ky? - i tha të vëllait duke treguar djalin e ri me xhaketë të gjatë. - Ky është zoti Kricki, miku im që në kohën kur isha në Kiev, një djalë shumë i mirë. Natyrisht këtë e ndjek policia sepse nuk është i poshtër.

Dhe, siç e kishte zakon, hodhi sytë dhe i vështroi të gjithë ata që ishin në dhomë. Kur pa se gruaja, që ishte te dera, matej të dilte, i bërtiti: "Prit, të thashë!". Dhe, me atë ngathtësinë e vështirësinë që kishte në të folur, që Konstantini e njihte mirë, ai i vështroi edhe një herë të gjithë dhe nisi t'i tregojë të vëllait historinë e Krickit: si e kishin dëbuar nga universiteti, se kishte themeluar një shoqëri për t'u ardhur në ndihmë studentëve të varfër dhe shkollat e së dielës; si ishte emëruar pastaj mësues në një shkollë popullore, si e kishin dëbuar edhe andej dhe si e kishin nxjerrë pastaj në gjyq për diçka.

- Keni qenë në universitetin e Kievit? - e pyeti Konstantin Levini Krickin për të prishur qetësinë e mërzitshme që u bë në dhomë pas tregimit të Nikollajit.

- Po, atje kam qenë, - u përgjigj Kricki me zemërim duke ngrysur vetullat.

- Dhe kjo grua, - ia preu fjalën Nikollaj Levini duke treguar Mashën,

- është shoqja ime e jetës, Maria Nikollajevna. E kam marrë në një shtëpi, - kur tha këto fjalë, shtrembëroi prapë qafën. - Por e dua, e respektoj dhe të gjithë ata që duan të kenë të bëjnë me mua, - shtoi duke ngritur zërin e duke mbledhur vetullat, - duhet ta duan dhe ta nderojnë. - Është njëlloj sikur të jetë gruaja ime, njëlloj. Kështu pra, tani ti e di se me kë ke të bësh. Dhe në qoftë se mendon se poshtërohesh duke ndenjur me këta njerëz, ja dera, udha mbarë të qoftë.

Dhe i vështroi përsëri të gjithë sikur të priste ndonjë përgjigje prej tyre.

- Nuk e kuptoj pse do të poshtërohem.

- Atëherë, Masha, u thuaj të na sjellin darkën: tri racione, vodkë dhe verë... Jo, prit... Jo, nuk duhet... Shko.

XXV

- A e sheh? - vazhdoi Nikollaj Levini duke rrudhur ballin me mundim dhe duke shtrembëruar qafën si ngaherë, sepse nuk dinte ç'të thoshte dhe ç'të bënte. - Ja, e sheh?... - dhe tregoi disa shufra hekuri të lidhura me spango që ishin në këndin e dhomës. - I sheh ato? Ky është fillimi i një pune të re që po marrim përsipër. Kjo punë është një shoqatë punëtorësh që do të prodhojë...

Konstantini nuk ua vinte veshin fjalëve të tij. Ai vështronte atë fytyrë të sëmurë prej turbekulozi dhe i vinte edhe më shumë keq për të vëllanë, aq sa nuk ishte në gjendje të dëgjonte me vëmendje ato që i thoshte për shoqatën e punëtorëve. Ai e shihte se kjo shoqatë s'ishte gjë tjetër veçse një spirancë shpëtimi për Nikollajin që të mos e përbuzte veten. Nikollaj Levini vazhdonte të fliste:

- Ti e di se kapitali e shtyp punëtorin. Punëtorët tanë, muzhikë, mbajnë gjithë barrën e punës dhe ndodhen në kushte të tilla që, sado që të punojnë, prapëseprapë nuk mund të dalin nga gjendja e tyre shumë e vështirë. Të gjitha ato që fitojnë me djersën e ballit, që mund të shërbenin për ta bërë më të mirë gjendjen e tyre, t'u jepnin pak kohë të lirë dhe, si pasojë, mundësinë për të mësuar, shkojnë në dobi të kapitalistëve. Shoqëria është ndërtuar në një mënyrë të tillë që, sa më shumë të punojnë ata, aq më shumë do të

majmen tregtarët dhe çifligarët, kurse ata do të punojnë ngaherë si kau i parmendës. Kjo gjendje duhet ndryshuar, - përfundoi ai dhe e vështroi të vëllanë sikur priste ndonjë përgjigje nga ai.

- Po, kuptohet vetvetiu, - u përgjigj Konstantini duke vështruar dy njollat e kuqe që po formoheshin nën mollëzat e kërcyera të vëllait.

- Dhe ja, ne po formojmë shoqatën e kovaçëve, ku prodhimi, fitimet, dhe mjetet kryesore të prodhimit do të jenë pronë e përbashkët.

- Ku do ta ketë selinë shoqata? - pyeti Konstantin Levini.

- Në fshatin Vosdrema, në krahinën e Kazanit.

- Po pse në një fshat? Më duket se në fshatra ka mjaft punë për të bërë. Ç'punë ka në fshat një shoqatë kovaçësh?

- Sepse muzhikët edhe tani janë skllevër ashtu siç ishin më parë; prandaj ty dhe Sergej Ivanoviçit nuk ju pëlqen që ata t'i nxjerrin nga skllavëria, - tha Nikollaj Levini, i zemëruar nga kjo vërejtje.

Ndërsa ai fliste, Konstantin Levini vështronte dhomën e zymtë dhe të pafshirë; ai psherëtiu dhe kjo psherëtimë e zemëroi edhe më shumë Nikollajin.

- I njoh pikëpamjet aristokratike që ke ti dhe Sergej Ivanoviçi. E di se ai përdor gjithë zgjuarsinë e tij për të mbrojtur të këqijat që na dërrmojnë.

- Jo, pse flet për Sergej Ivanoviçin? - tha Levini me buzë në gaz.

- Për Sergej Ivanoviçin? Ja pse! - klithi Nikollaj Levini me të dëgjuar emrin e Sergej Ivanoviçit. - Ja sepse... Po kot që të flasim... A s'më thua... pse erdhe tek unë? Ti i përbuz këto, shumë bukur, udha mbarë të qoftë, shko! - thirri duke u ngritur nga karrigia. - Shko, ikë!

- Unë nuk i përbuz aspak, - tha Konstantin Levini me një zë të druajtur. - Madje as që diskutoj.

Atë çast u kthye Maria Nikollajevna. Nikollaj Levini e vështroi me zemërim. Ajo iu afrua me të shpejtë dhe i pëshpëriti ca fjalë në vesh.

- Nuk jam mirë me shëndet, zemërohem për hiç gjë, - tha Nikollaj Levini duke u qetësuar dhe duke marrë frymë me mundim - dhe ti më flet për Sergej Ivanoviçin dhe për atë artikullin e tij! Ato që thotë ai janë dokrra, gënjeshtra; është njëlloj sikur t'u hedhësh hi syve të tu. Ç'mund të shkruajë për drejtësinë një njeri që nuk e di ç'është drejtësia? A e keni lexuar artikullin e tij? - pyeti Krickin; u ul pranë tryezës dhe, për të hapur vend, shtyu me dorë cigaret që ishin pirë përgjysmë.

- Nuk e kam lexuar, - u përgjigj Kricki që dukej i zymtë dhe që nuk donte të merrte pjesë në bisedë.

- Pse? - e pyeti Nikollaj Levini me zemërim.

- Sepse s'dua të humbas kohë duke lexuar gjëra të tilla.

- Më falni: nga e dini se do të humbisni kohë? Për shumë veta ky artikull është i pakuptueshëm, sepse ata nuk arrijnë dot të kapin atë që ka dashur të thotë autori. Por ndryshe jam unë: unë atij ia lexoj mendimet si në pëllëmbë të dorës dhe e di pse është i dobët artikulli.

Asnjë nuk foli. Kricki u ngrit ngadalë dhe mori kapelën.

- Nuk do të rrini për darkë? Atëherë mirupafshim. Nesër ejani me mekanikun.

Me të dalë Kricki, Nikollaj Levini vuri buzën dhe gaz dhe shkeli syrin.

- Edhe ky s'i ka punët mirë, - tha ai. - E shoh...

Por atë çast Kricki e thirri nga dera.

- Ç'është? - pyeti Nikollaji dhe shkoi ta takonte në korridor.

Kur mbeti vetëm me Maria Nikollajevnën, Levini tha:

- Keni shumë kohë që jetoni me tim vëlla?

- Rreth dy vjet. Ka rënë shumë nga shëndeti. Pi shumë, - tha ajo.

- Ç'doni të thoni ?

- Pi vodkë dhe kjo e dëmton.

- Pi shumë? - pyeti Levini me zë të ulët.

- Po, - u përgjigj ajo duke vështruar me frikë nga dera, ku u duk Nikollaj Levini.

- Për çfarë bisedonit? - pyeti ai vetullngrysur dhe duke i hedhur sytë e frikësuar nga njëri tek tjetri. - Për çfarë?

- Për asgjë, - u përgjigj Konstantini, i turbulluar.

- Nuk doni të ma thoni? Mos ma thoni. Por kot e ke që bisedon me të. Ajo është një grua e ligë, kurse ti je fisnik, - tha ai duke shtrembëruar qafën. Pastaj vazhdoi duke ngritur zërin: - E shoh se i ke kuptuar dhe i ke çmuar të gjitha ashtu si duhet dhe i shikon me keqardhje gabimet e mia.

- Nikollaj Dmitriç, Nikollaj Dmitriç, - pëshpëriti përsëri Maria Nikollajevna duke iu afruar.

- Mirë, mirë!... Po darka ç'u bë? Ah, ja tek erdhi! - tha kur pa kamerierin me tabaka në dorë. - Këtu vëre, këtu, - tha me zemërim dhe po

atë çast mori gotën, e mbushi me vodkë dhe e shklluqi me etje. - Do të pish? - i tha të vëllait me fytyrë të çelur. - Le të mos flasim më për Sergej Ivanoviçin. Sidoqoftë, më bëhet qejfi që po të shoh. Thuaj si të duash, po gjaku ujë s'bëhet. Pi, të them. Thuajmë, ç'bën? - vazhdoi duke përtypur shpejt e shpejt një copë bukë dhe e mbushi gotën edhe një herë. - Si jeton?

- Jetoj vetëm, në fshat, siç kam jetuar më parë; merrem me bujqësi, - u përgjigj Konstantini duke vështruar me habi të vëllanë që hante e pinte me etje të madhe dhe duke u munduar që të fshinte përshtypjen që i bënte ai.

- Pse nuk martohesh?

- S'më ka qëlluar rasti, - u përgjigj Konstantini duke u skuqur.

- Si kështu? Unë kam marrë fund! Mora veten më qafë. Kam thënë dhe do ta them gjithmonë se po të më jepnin pjesën time të pasurisë, kur kisha nevojë, jeta ime do të kishte qenë krejt ndryshe.

Konstantin Dmitriçi u nxitua të ndryshonte bisedën.

- A e di se Vaniushka yt është në Pokrovskoje dhe punon në zyrë? - tha ai.

Nikollaji shtrembëroi qafën dhe ra në mendime.

- Po, më thuaj: ç'po bëhet atje në Pokrovskoje? Si është shtëpia, si janë mështeknat, si është dhoma ku mësonim? Po Filip kopshtari rron ende? Sa mirë më kujtohet qoshku dhe kanapeja! Shiko mirë, asgjë mos ndrysho në shtëpi, martohu sa më shpejt dhe fillo përsëri atë jetë që bëje më parë.

Atëherë do të vij tek ti, po të kesh një grua të mirë.

- Pse të mos vish tani tek unë? - tha Levini. - Sa mirë do të jemi bashkë!

- Do të vija, po ta dija se atje nuk do të gjeja Sergej Ivanoviçin.

- Nuk do ta gjesh. Unë nuk varem aspak nga ai.

- Sidoqoftë... duhet të zgjedhësh një nga të dy: o atë, o mua, - tha ai duke vështruar të vëllanë në sy me druajtje. Konstantini u mallëngjye nga kjo druajtje.

- Në do të dish se ç'mendoj unë me të vërtetë për mosmarrëveshjen që ke me Sergej Ivanoviçin, ja ku po ta them se nuk mbaj as anën e tij, as anën tënde. Asnjëri nuk ka të drejtë. Ti nuk ke të drejtë nga pikëpamja e jashtme, kurse ai nuk ka të drejtë nga pikëpamja e brendshme.

- Ah! E paske kuptuar, e paske kuptuar! - thirri Nikollaji me gëzim.

- Sa për mua, në do të dish të vërtetën, më shumë më pëlqen të kem miqësi me ty, sepse...

- Pse, pse?

Konstantini nuk mund të thoshte se i pëlqente të kishte miqësi me të, ngaqë Nikollaji ishte fatkeq dhe kishte nevojë për miqësinë e tij. Por Nikollaji e kuptoi se ç'donte të thoshte ai dhe, ashtu vetullngrysur, nisi prapë të pijë.

- Mjaft, Nikollaj Dmitriç! - tha Maria Nikollajevna duke zgjatur drejt shishes krahun e mbushur e lakuriq.

- Lërmë, mos më mërzit, se do të të rrah! - thirri ai.

Maria Nikollajevna bëri buzën në gaz me ëmbëlsi dhe, kur e pa nënqeshjen e saj, vuri buzën në gaz edhe Nikollaji. Pastaj ajo e largoi shishen.

- Pandeh se kjo nuk kupton asgjë? - tha Nikollaji. - Ajo i kupton të gjitha më mirë se ne. A nuk të duket se është e mirë dhe e dashur?

- S'kishit qenë ndonjëherë tjetër në Moskë më parë? - e pyeti gruan Konstantini sa për të thënë diçka.

- Mos i fol me "ju". Ajo ka frikë kur i flet kështu. Asnjeri, përveç gjykatësit të paqit, që e gjykoi kur ajo deshi të ikte nga shtëpia publike, nuk i ka folur asaj me "ju". O Perëndi, sa gjëra pa kuptim ka në këtë botë! - thirri papritur e pa pandehur. - Këto ente të reja, këta gjykatës paqi, zemstvoja! Ç'marrëzira!

Dhe nisi të tregojë mosmarrëveshjet e ndryshme që kishte me entet e reja.

Konstantin Levini e dëgjonte kur ai thoshte se këto ente shoqërore nuk kishin asnjë kuptim dhe, megjithëse edhe ai vetë kishte qenë shpesh i këtij mendimi dhe kishte shprehur dendur po këto mendime, prapëseprapë ato nuk i pëlqenin tani që i dëgjonte nga goja e të vëllait.

- Të gjitha këto do t'i kuptojmë në botën tjetër, - tha ai duke bërë shaka.

- Në botën tjetër? Oh, unë nuk e dua atë botën tjetër! Jo, nuk e dua, - tha dhe e vështroi të vëllanë me ata sy të frikësuar. - Mirë do të qe të shpëtoja nga të gjitha ndyrësitë, nga të gjitha ngatërresat e huaja dhe të miat, por ja që kam frikë nga vdekja, e kam frikë sa s'thuhet. - U drodh. - Pi diçka! Do shampanjë? Apo mos do që të shkojmë gjëkundi? Shkojmë te ciganët! Më pëlqejnë shumë ciganët dhe këngët ruse.

[illegible] t'i merrej dhe ai nisi të hidhej nga një temë në tjetr[illegible] Konstantinit dhe Masha ia mbushën mendjen që të mos shkonte asgjëku[illegible] [illegible] ashtu xurxull siç ishte.

Masha ia zotua Konstantinit se do t'i shkruante në rast nevoje [illegible] [illegible] t'ia mbushte mendjen Nikollaj Levinit që të shkonte të jet[illegible] [illegible]

XXVI

[illegible] në mëngjes Konstantin Levini u nis nga Moska dhe [illegible] [illegible] në fshat. Udhës, në vagon, bisedoi për politikë dhe [illegible] [illegible] me ata që kishte pranë dhe, ashtu si në Moskë, [illegible] [illegible] nga rrëmuja e atyre mendimeve të ngatërruar[illegible] [illegible] nga vetja e tij dhe i vinte turp për diçka. Por, ku[illegible] [illegible] pa Ignatin, karrocierin qorr, me jakën e ngritur [illegible] [illegible] e venitur që hynte nga dritaret e stacionit, saj[illegible] [illegible] qilim, kuajt e tij, që ua kishin lidhur bishtin, me ato zi[illegible] [illegible] kur Ignati, duke e rregulluar në sajë, nisi t'i tregojë për [illegible] [illegible] ardhur sipërmarrësi dhe se Pava[illegible] [illegible] po i kthjellohej pak nga pak dhe [illegible] [illegible]. Këtë ndjenjë kishte pasur vetëm duke [illegible] kur veshi tullupin[1] që kishin sjellë për të, ku[illegible] [illegible] i mbështjellë mirë edhe u nis duke menduar për urdhr[illegible] [illegible] dhe duke vështruar kalin e anës, [illegible] [illegible], edhe tani mjaft i harbuar, ndonë[illegible] [illegible] ndryshe ato që i kishin ndodhur. [illegible] [illegible] dhe as që donte të kishte ndodhur ndryshe. [illegible] donte të bëhej më i mirë nga ç'kishte qenë më parë. Para së gjithash, [illegible] që nga ajo ditë, ai nuk do të shpresonte të gjente lumturinë [illegible] [illegible] që do t'i sillte martesa dhe, për pasojë, nuk do ta përbuzte [illegible] [illegible] do të dinte t'i bënte ballë pasionit të keq që [illegible] [illegible] që kishte kërkuar Kitin për grua dhe kujtimi i të cilit

[1] [illegible]

Goja filloi t'i merrej dhe ai nisi të hidhej nga një temë në tjetrën. Konstantini dhe Masha ia mbushën mendjen që të mos shkonte asgjëkundi dhe e shtrinë të flinte ashtu xurxull siç ishte.

Masha iu zotua Konstantinit se do t'i shkruante në rast nevoje dhe do të përpiqej t'ia mbushte mendjen Nikollaj Levinit që të shkonte të jetonte me të vëllanë.

XXVI

Të nesërmen në mëngjes Konstantin Levini u nis nga Moska dhe në mbrëmje arriti në fshat. Udhës, në vagon, bisedoi për politikë dhe për udhët e reja të hekurta me ata që kishte pranë dhe, ashtu si në Moskë, e ndjeu veten si të hutuar nga rrëmuja e atyre mendimeve të ngatërruara; nuk ishte aspak i kënaqur nga vetja e tij dhe i vinte turp për diçka. Por, kur zbriti në stacion dhe pa Ignatin, karrocierin qorr, me jakën e ngritur të kaftanit, kur pa, në dritën e venitur që hynte nga dritaret e stacionit, sajën e tij të mbuluar me qilim, kuajt e tij, që ua kishin lidhur bishtin, me ato zile e linga në qafë, kur Ignati, duke e rregulluar në sajë, nisi t'i tregojë për të rejat e fshatit, duke i thënë se kishte ardhur sipërmarrësi dhe se Pava, lopa, kishte pjellë, ai ndjeu se mendja po i kthjellohej pak nga pak dhe se turpi e pakënaqësia po i zhdukeshin. Këtë ndjenjë kishte pasur vetëm duke parë Ignatin dhe kuajt, por, kur veshi tullupin[1] që kishin sjellë për të, kur u ul në sajë ashtu i mbështjellë mirë edhe u nis duke menduar për urdhrat e ndryshëm që do të jepte në fshat dhe duke vështruar kalin e anës, që kishte qenë dikur kalë shale, kalë Doni, edhe tani mjaft i harbuar, ndonëse i rraskapitur, ai nisi t'i kuptojë krejt ndryshe ato që i kishin ndodhur. E ndjeu se nuk kishte ndryshuar dhe as që donte të kishte ndodhur ndryshe. Ai tani donte të bëhej më i mirë nga ç'kishte qenë më parë. Para së gjithash, duke filluar që nga ajo ditë, ai nuk do të shpresonte të gjente lumturinë e jashtëzakonshme që do t'i sillte martesa dhe, për pasojë, nuk do ta përbuzte realitetin. Përveç kësaj, do të dinte t'i bënte ballë pasionit të keq që e kishte pushtuar ditën që kishte kërkuar Kitin për grua dhe kujtimi i të cilit

1) Gozhup.

e mundonte shumë. Pastaj, duke sjellë ndër mend vëllanë e tij Nikollajin, bëri be se nuk do ta harronte këtej e tutje, do të interesohej për të, do ta ndiqte këmba-këmbës, që të ishte gati për ta ndihmuar kur gjendja e tij të keqësohej dhe kjo, siç ia ndiente zemra, do të ndodhte për së shpejti. Edhe fjalët që i kishte thënë i vëllai për komunizmin, të cilave ai nuk u kishte dhënë rëndësinë e duhur, tani e bënë të mendohej thellë. Megjithëse ndryshimin e kushteve ekonomike ai e quante si diçka utopike, prapëseprapë e ndiente sa e padrejtë ishte pasuria e tij në krahasim me varfërinë në të cilën jetonte populli. Dhe, ndonëse edhe më parë kishte punuar shumë dhe nuk kishte jetuar me salltanet, tani, për ta pasur ndërgjegjen të qetë, vendosi të punonte më shumë dhe të bënte një jetë edhe më të thjeshtë. Dhe të gjitha këto mund të bëheshin aq lehtë, sa gjithë udhës ai u përkund i kredhur në ëndërrimet më të ëmbla. Si i përtërirë nga shpresa për të filluar një jetë të re dhe më të mirë, në orën nëntë të mbrëmjes arriti në shtëpi.

Nga dritaret e dhomës së Agafja Mihajllovnës, tajës plakë të Konstantinit, që bënte punën e ekonomes në shtëpinë e tij, drita binte mbi borën që kishte mbuluar sheshin e vogël përpara shtëpisë. Plaka nuk kishte rënë ende të flinte. Kuzmai, të cilin e kishte zgjuar ajo, ashtu përgjumshëm dhe zbathur siç ishte, doli me të shpejtë në hajat. Laska, bushtra e gjahut, që edhe për pak e rrëzoi Kuzmanë u sul gjithashtu dhe nisi të kuisë, u fërkua pas gjunjëve të Levinit, filloi të hidhej përpjetë, ngaqë donte t'ia mbështeste në kraharor dy këmbët e përparme, por nuk guxonte.

- Shpejt u kthyet, batjushka, - tha Agafja Mihajllovna.

- U mërzita, Agafja Mihajllovna. Mirë është të shkosh mysafir, por në shtëpi është edhe më mirë, - u përgjigj ai dhe shkoi në studion e tij.

Studioja u ndriçua ngadalë nga një qiri që sollën. Sendet, që ai i njihte mirë në këtë dhomë, filluan të shquheshin pak nga pak: brirët e një dreri, raftet plot me libra, pasqyra, soba e madhe me vrimën nga dilte ajri i ngrohtë, që duhej meremetuar qëkur, kanapeja e vjetër e t'et, tryeza e madhe, libri i hapur mbi tryezë, tavlla e thyer dhe fletorja me shkrimin e tij.

Kur i pa të gjitha këto, Levini pati këtë dyshim: a do të ishte vallë e mundur të fillonte atë jetë të re për të cilën kishte ëndërruar gjatë udhëtimit nga stacioni për në shtëpi? I dukej sikur të gjitha këto gjurmë të jetës së tij e kishin pushtuar dhe i thoshin: "Jo, nuk shpëton dot nga ne dhe nuk ke për

të ndryshuar , do të jesh ashtu siç ke qenë: me dyshimet e tua, i pakënaqur nga vetja, me përpjekjet e kota për t'u bërë më i mirë dhe me pritjen e përjetshme të një lumturie që s'ke për ta arritur kurrë".

Këto fjalë atij ia thoshin sendet, kurse një zë tjetër që fliste në shpirtin e tij, i thoshte se nuk duhej të qe skllav i së kaluarës dhe se njeriu mund të bënte ç'të donte. Duke iu bindur këtij zëri iu afrua këndit të dhomës, ku kishte dy pesha që peshonin secila një pudë; i ngriti për të bërë pak gjimnastikë, që ta ndiente veten të fortë e plot gjallëri. Te dera dëgjoi ca këmbë. I la peshat në vend menjëherë.

Hyri brenda qehajai dhe tha se, lavdi Zotit, të gjitha punët ishin në rregull, me përjashtim të hikrrës, që ishte djegur në makinën tharëse. Ky lajm e zemëroi Levinin. Makina e re tharëse ishte ndërtuar dhe pjesërisht sajuar nga Levini vetë. Qehajai kishte qenë ngaherë kundër kësaj makine dhe tani lajmin e djegies së hikrrës e jepte me një kënaqësi të cilën mezi e fshihte. Levini ishte i bindur se hikrra qe djegur sepse nuk ishin marrë ato masa për të cilat ai kishte dhënë urdhër njëqind herë. U zemërua dhe e qortoi qehajanë. Por kishte mësuar edhe një lajm gazmor dhe me rëndësi: Pava, lopa më e mirë, që e kishte blerë shtrenjtë në ekspozitë, kishte pjellë.

- Kuzma, sillmë tullupin. Ndizni fenerin se do të vete ta shoh, - i tha qehajait.

Stalla e lopëve të shtrenjta ishte pranë shtëpisë. Pasi kapërceu oborrin dhe kaloi afër pirgut me borë, që ishte ngritur te gëmushat e jargavanëve, Levini iu afrua stallës. Me të hapur derën që kishte zënë akull, Levini nuhati afshin e plehut; lopët, të habitura nga drita e fenerit, gjë që nuk ishte aspak e rëndomtë në atë orë, lëvizën mbi kashtën e njomë. Në dritën e zbehtë të fenerit vizëlluan vithet e lëmuara, të gjera e lara-lara të lopës holandeze. Berkuti, demi, me hallkë në buzë, që ishte shtrirë, deshi të ngrihej, por pastaj ndërroi mendje dhe turfulloi nja dy herë, kur burrat kaluan pranë tij. Pava, murra e bukur, e madhe sa një hipopotam, i kishte kthyer kurrizin derës dhe i merrte erë viçit, të cilin dukej sikur e fshihte që të mos e shihnin të tjerët.

Levini hyri në grazhdin e saj, e vështroi mirë e mirë dhe e ngriti viçin mbi ato këmbët e gjata që i fërgëllonin. Pava, e shqetësuar buluroi, po, kur Levini ia vuri viçin pranë përsëri, ajo u qetësua, psherëtiu thellë dhe zuri ta lëpinte me gjuhën e ashpër. Viçi futi kokën tek e ëma për të kapur sisën dhe tundi bishtin e vogël.

- Fjodor, bëmë dritë këtu, silleni fenerin këtu, - tha Levini duke vështruar viçin. - Eshtë tamam si e ëma! Vetëm qimen e ka si të babait. Është shumë i bukur. I gjatë dhe me bark të bukur. Vasil Fjodoroviç, thuaj: a nuk është i bukur? - e pyeti qehajanë dhe, ashtu i gëzuar siç ishte që kish lindur ky viç, e kishte harruar fare hikrrën e djegur.

- E si të mos jetë i bukur? Semion sipërmarrësi erdhi një ditë pasi ikët ju. Duhet të merreni vesh me të, Konstantin Dmitriç, - tha qehajai. -

Punën e makinës jua zura në gojë më parë.

Vetëm kjo çështje e futi Levinin në të gjitha hollësitë e çifligut të tij, i cili ishte i madh dhe i ndërlikuar. Nga stalla ai shkoi drejt e në zyrë, ku bisedoi me sipërmarrësin dhe me qehajanë, pastaj u kthye në shtëpi dhe iu ngjit shkallëve për të vajtur në sallon.

XXVII

Shtëpia e Levinit qe e madhe, e vjetër dhe, megjithëse ai banonte atje vetëm, e kishte zënë dhe e ngrohte të tërë. E dinte se kjo nuk ishte një gjë e arsyeshme, nuk qe gjë e mirë, ishte madje në kundërshtim me planin e tij të ri; por kjo shtëpi qe një botë e tërë për Levinin: bota në të cilën kishin jetuar dhe kishin vdekur i ati dhe e ëma. Ata kishin kaluar këtu atë jetë që ishte për Levinin ideali i përsosmërisë, të cilën ai ëndërronte ta përtërinte me të shoqen, me familjen e tij.

Levini e mbante mend t'ëmën shumë pak, por kujtimi i saj qe i shenjtë për të dhe gruaja e tij, po të martohej, ashtu siç e përfytyronte ai, duhej t'i shëmbëllente nënës së tij të bukur e të shenjtë, që ishte për të figura e gruas ideale.

Dashurinë e gruas ai jo vetëm që nuk e përfytyronte dot jashtë martesës, por, para së gjithash, përfytyronte familjen dhe pastaj gruan që do t'i jepte familjen. Për këtë arsye mendimet e tij për martesën ndryshonin shumë nga mendimet e shumicës së miqve të tij, për të cilët martesa ishte një nga çështjet e shumta të jetës shoqërore. Për Levinin ajo qe çështja kryesore e jetës, çështje nga e cila varej gjithë lumturia e tij. Dhe tani duhej të hiqte dorë nga kjo!

Kur hyri në sallonin e vogël, ku e pinte çajin përherë dhe u ul në

kolltukun e tij me një libër në dorë, kur Agafja Mihajllovna i solli çajin dhe u ul pranë dritares duke i thënë ashtu siç e kishte zakon: "Po ulem edhe unë një çikë, batjushka[1]", Levini e ndjeu se, sado e çuditshme që mund të dukej kjo, ai nuk kishte hequr dorë nga ëndrrat e tij dhe nuk mund të jetonte pa to. Ëndrra e tij do të realizohej, në mos me Kitin me ndonjë tjetër. Lexonte librin, mendonte për ato që kishte lexuar, e ndërpriste leximin një copë herë për të dëgjuar Agafja Mihajllovnën, që dërdëlliste pa pushim, ndërsa në përfytyrimin e tij parakalonin, të shkëputura nga njëra-tjetra, tablotë e ndryshme të jetës së ardhme familjare. E ndiente se thellë në shpirtin e tij po formohej e përcaktohej diçka.

Dëgjonte Agafja Mihajllovnën që thoshte se Prohori kishte harruar Zotin dhe, në vend që të blinte një kalë me ato të holla që i kishte dhënë Levini, kishte pirë pa pushim dhe e kishte rrahur të shoqen për vdekje; duke dëgjuar, lexonte librin dhe ndiqte fillin e mendimeve që i lindnin nga leximi. Ishte libri i Tindalit për nxehtësinë. Iu kujtua kritika që i kishte bërë Tindalit, të cilin e kishte qortuar se kishte qenë shumë i kënaqur nga vetvetja për shkathtësinë që kishte treguar në eksperimentet e tij dhe se atij i mungonte pikëpamja filozofike. Dhe papritmas i erdhi një mendim gazmor: "Pas dy vjetësh do të kem dy lopë holandeze, Pava do të jetë gjallë, pa do të kem edhe dymbëdhjetë mëshqerra nga Berkuti dhe me ato tri të tjera do të kem një kope shumë të bukur!" Dhe nisi përsëri të lexojë.

"Mirë pra, le të themi se elektriciteti dhe nxehtësia janë e njëjta gjë, po a mund të zëvendësohet njëra forcë me tjetrën në ekuacion për të zgjidhur problemën? Jo. Po atëherë si i bëhet? Instinkti e kap lidhjen që i bashkon fuqitë e natyrës... Sa bukur do të jetë kur e bija e Pavës do të jetë një murrë e bukur dhe kur gjithë kopeja me ato tri mëshqerra... Shumë bukur! Do të dal me gruan dhe me miqtë për të parë bagëtinë kur do të kthehen... Gruaja do të thotë: "Kostja dhe unë e kemi rritur si fëmijë këtë mëshqerrë". "Si mund të tregoni një kujdes kaq të madh për një kafshë?" - do të thotë miku. "Çdo gjë që i pëlqen tim shoqi, më pëlqen edhe mua"... Po cila do të jetë kjo grua? - Dhe atë çast iu kujtua se ç'kishte ndodhur në Moskë... - Po ç'mund të bëj?... Fajin nuk e kam unë. Veçse tani punët do të shkojnë krejt ndryshe.

---

1) Batjushka - baba; i thuhet në shenjë nderimi dhe në mënyrë familjare atij me të cilin kuvendon.

Është marrëzi të mendoj se jeta nuk do të më lërë të rroj i lumtur, se e kaluara do të më mbajë të lidhur përgjithmonë. Duhet luftuar për të jetuar më mirë, shumë më mirë..." - Ngriti kokën dhe ra në mendime. Laska e vjetër, që s'përmbahej dot ende nga gëzimi që i kishte ardhur i zoti dhe kishte vrapuar nëpër oborr duke lehur, u kthye duke tundur bishtin, solli nga jashtë ajrin e freskët, iu afrua dhe futi kokën nën dorën e tij duke kuisur si me ankim ngaqë donte që ai ta përkëdhelte.

- Vetëm që nuk flet, - tha Agafja Mihajllovna. - Megjithëse është qen, e kupton që i zoti është kthyer dhe është i mërzitur.

- E pse të jem i mërzitur?

- Pse, nuk kam sy në ballë, batjushka? Si të mos i njoh zotërit e mi? Që në vegjëli jam rritur tek ata. Po s'ka gjë, batjushka. Mjaft të kesh shëndet dhe ta kesh ndërgjegjen të pastër.

Levini e vështroi me vëmendje dhe me habi sepse ajo ia kishte kuptuar mendimet.

- Të të sjell prapë çaj? - pyeti ajo dhe doli me filxhan në dorë.

Laska nuk e hiqte kokën nga dora e të zotit. Ai e përkëdheli, ajo u mblodh kulaç në këmbët e tij dhe mbështeti turirin mbi këmbën e pasme që e kishte shtrirë përpara. Dhe, si për t'i treguar se tani punët ishin shumë në rregull, ajo hapi gojën pak, përplasi buzët lehtë dhe, pasi rregulloi më mirë buzët që i ngjiteshin rreth dhëmbëve të vjetër, ra në një qetësi të ëmbël. Levini vështroi me vëmendje lëvizjen e fundit që bëri.

"Kështu do të bëj edhe unë! - tha me vete, - Kështu do të bëj edhe unë! S'prish punë... Në rregull i kam të gjitha".

XXVIII

Pas ballos, në mëngjes herët, Ana Arkadjevna i dërgoi një telegram të shoqit për ta lajmëruar se do të nisej nga Moska po atë ditë.

- Jo, duhet të nisem, duhet të nisem, - tha ajo duke i shpjeguar kunatës se për ç'arsye kishte ndërruar mendje, me një ton që dukej sikur asaj i qe kujtuar që kishte shumë punë për të bërë. - Jo, më mirë të nisem sot!

Stepan Arkadiçi drekën nuk e hante në shtëpi, por u zotua se do të vinte ta përcillte të motrën në orën shtatë.

Kiti nuk erdhi dhe dërgoi një pusullë, ku thoshte se i dhembte koka. Dolli dhe Ana drekën e hëngrën bashkë me fëmijët dhe anglezen. Fëmijët, ngaqë janë të paqëndrueshëm ose shumë të ndjeshëm, e ndien se teto Ana nuk qe aspak ashtu siç kishte qenë atë ditë kur ata e kishin dashur aq shumë dhe se ajo tregohej si e ftohtë kundrejt tyre; nuk luajtën më me të dhe dashuria e tyre u pakësua aq shumë, sa ata as që bëheshin merak në do të ikte tetoja apo jo.

Gjithë mëngjesin Ana e kaloi me përgatitjet për udhëtimin: u shkroi disa letra të shkurtra lamtumire miqve që kishte në Moskë, mbajti shënim shpenzimet e saj dhe rregulloi valixhet. Dolli e shihte që e kunata nuk e kishte shpirtin të qetë; ajo vetë e kishte provuar atë gjendje shpirtërore të tronditur që e ka burimin në një shkak të caktuar dhe që, në të shumtat e rasteve, fsheh pakënaqësinë që ndien njeriu kundrejt vetes. Pas dreke Ana shkoi të vishej në dhomën e saj dhe Dolli i vajti pas.

- Sa e çuditshme që je sot! - i tha Dolli.

- Unë? Ashtu të duket. Nuk jam e çuditshme, por e keqe. Kështu më ndodh nganjëherë. Më vjen të qaj. Është marrëzi, por do të kalojë, - tha Ana duke folur me të shpejtë dhe afroi fytyrën te një çantë e vogël, ku po shtinte një skufje nate dhe shami batiste. Sytë e saj shkëlqenin shumë dhe mbusheshin orë e çast me lot. - Po kështu nuk doja të largohesha nga Peterburgu dhe tani nuk dua të iki këtej.

- Ti erdhe këtu për të bërë një punë të mirë, - tha Dolli duke e vështruar me vëmendje.

Ana e vështroi me sy të përlotur.

- Mos e thuaj atë fjalë Dolli. Unë nuk bëra asgjë dhe as që mund të bëja. Shpesh çuditem dhe vras mendjen për të ditur se për ç'arsye njerëzit janë marrë vesh në mes tyre që të më llastojnë. Ç'bëra dhe ç'mund të bëja unë? Ti pate mjaft dashuri në zemrën tënde për të falur...

- Zoti e di se ç'mund të ndodhte po të mos ishe ti! Sa e lumtur që je ti, Ana! - tha Dolli. - Në shpirtin tënd çdo gjë është e kulluar dhe e mirë.

- Secili në shpirtin e tij ka **skeletonet**[1] e vet, siç thonë anglezët.

- Çfarë **skeletone** mund të kesh ti? Jeta jote është shumë e kulluar.

- Kam, kam! - tha papritmas Ana dhe një nënqeshje plot dinakëri, që s'e prisje pas atyre lotëve, rrudhi buzët e saj.

---

1) Brengë.

- Atëherë **skeletonet** e tua qenkan gazmore dhe jo të zymta, - tha Dolli duke bërë buzën në gaz.

- Jo, janë të zymta. A e di pse nisem sonte dhe jo nesër? Këtë të fshehtë që më mundon kaq shumë, dua të ta zbuloj ty, - tha Ana duke u mbështetur te shpinëza e kolltukut dhe e vështroi Dollin drejt në sy.

Dolli u habit shumë kur e pa se Anës i qenë skuqur edhe veshët edhe rrënjët e krelave të zeza te qafa.

- Po, - vazhdoi Ana. - A e di pse nuk erdhi Kiti për drekë? Eshtë bërë xheloze. Unë prisha... unë jam shkaktarja që kjo ballo, në vend që ta kënaqte, e brengosi shumë. Por me të vërtetë, me të vërtetë që nuk kam faj, ose kam shumë pak faj, - tha ajo me një zë shumë të hollë duke theksuar fjalët "shumë pak".

- Oh, sa shumë i ngjave Stivës kur the këto fjalë! - tha Dolli duke qeshur.

Anës i erdhi rëndë.

- Oh,jo,jo! Unë nuk jam si Stiva, - tha ajo dhe mblodhi vetullat. - T'i them këto fjalë se nuk mund të kem dyshim as edhe një çast në veten time!

Por atë çast që thoshte këto fjalë e ndiente sa të rreme ishin ato: ajo jo vetëm që kishte dyshim në veten e saj, por edhe tronditej kur i kujtohej Vronski dhe, për të mos u takuar me të, kishte vendosur të nisej më shpejt nga ç'mendonte.

- Po. Stiva më tha se kërceve mazurkën me të dhe se ai...

- Nuk e merr dot me mend sa qesharake na doli kjo gjë: unë mendoja të bëhesha krushqare, po ja që ndodhi krejt ndryshe. Ndoshta kundër vullnetit tim.

Ajo u skuq dhe heshti.

- Oh, këto gjëra burrat i ndiejnë përnjëherë! - tha Dolli.

- Do të më vinte shumë keq sikur të kishte diçka serioze nga ana e tij, - ia preu fjalën Ana. - Jam e sigurt se të gjitha këto do të harrohen shpejt dhe Kiti nuk do të më urrejë më.

- Të them të drejtën, Ana, nuk kam ndonjë dëshirë të madhe që të bëhet kjo martesë: më mirë që Kiti të mos martohet me Vronskin, në qoftë se ai ra në dashuri me ty brenda një dite.

- O Perëndi, sa marrëzi që do të ishte! - tha Ana dhe fytyra iu skuq përsëri nga kënaqësia që ndjeu kur dëgjoi ato fjalë që shprehnin mendimin

e saj. - Kështu pra, po nisem pasi e bëra armike Kitin, të cilën e doja kaq shumë. Ah, sa e dashur që është! Por ti do ta rregullosh punën, Dolli, apo jo?

Dolli mezi e mbante nënqeshjen. Ajo e donte Anën, por i vinte mirë, kur shihte se edhe Ana kishte dobësitë e veta.

- Armike? Nuk është e mundur.

- Dëshiroj që ju të më doni ashtu siç ju dua unë! Tani unë ju dua edhe më shumë, - tha ajo me ata sy të përlotur. - Oh, sa budallaqe që jam sot!

Fshiu fytyrën me shami dhe zuri të vishej.

Atë çast që do të nisej erdhi Stepan Arkadiçi me fytyrë të skuqur e plot gaz, kundërmonte verë dhe puro.

Mallëngjimin e Anës e ndjeu edhe Dolli dhe, kur po e puthte për herë të fundit të kunatën, ajo pëshpëriti:

- Ta dish mirë, Ana: atë që bëre ti për mua, s'kam për të ta harruar kurrë. Mos harro gjithashtu se unë të kam dashur dhe do të të dua ngaherë si shoqen time më të mirë!

- Nuk e kuptoj pse, - tha Ana duke e puthur dhe duke fshehur lotët.

- Ti më ke kuptuar dhe më kupton edhe tani. Lamtumirë, e dashura ime!

XXIX

"Më në fund, edhe kjo mbaroi, lavdi Zotit!" Ky ishte mendimi i parë që i erdhi Anës kur u përshëndet për herë të fundit me të vëllanë, i cili, gjersa ra zilja e tretë, e kishte zënë korridorin e vagonit me trupin e tij. Ajo u ul në kanapenë e vogël, pranë Anushkës, shërbëtores së vet dhe hodhi sytë rreth e përqark vagonit të gjumit të ndriçuar nga një dritë e dobët. "Lavdi Zotit, nesër do të shoh Seriozhën dhe Aleksej Aleksandroviçin dhe do të nis përsëri jetën time të qetë e të zakonshme, ashtu si edhe më parë".

Ashtu e tronditur siç kishte qenë gjithë atë ditë, Ana u rregullua me kujdes e me kënaqësi për atë udhëtim: me ato duar të shkathëta e të vogla ajo hapi çantën e kuqe, nxori andej një jastëk të vogël, e vuri në prehër, mbështolli këmbët mirë e mirë dhe pastaj u ul rehat në kanape. Një zonjë e sëmurë po bëhej gati të flinte. Dy zonja të tjera deshën të bënin muhabet me

të, kurse një plakë trashaluqe po i mbështillte këmbët me batanije dhe ankohej duke thënë se vagoni nuk ishte ngrohur sa duhej. Ana u tha disa fjalë zonjave që donin të kuvendonin me të, por, meqë parashikonte se kjo bisedë nuk do të ishte aspak interesante për të, i tha Anushkës t'i jepte fenerin e vogël, të cilin e vuri te mbështetësja e kolltukut dhe pastaj nxori nga çanta romanin anglez dhe thikën që pret fletët.

Në fillim s'para kishte qejf të lexonte, udhëtarët e pengonin me gultimën dhe zhurmën e tyre; pastaj, kur u nis treni, nuk.ishte e mundur të mos dëgjonte tingujt e ndryshëm; pas këtyre tingujve asaj ia largoi mendjen nga leximi bora që përplasej në xhamin e dritares së majtë, konduktori i mbuluar me borë vetëm nga një anë e trupit, që kaloi aty pranë dhe, më në fund, fjalët që thuheshin rreth frullisë së lemerishme që tërbohej jashtë. Më vonë, meqë përshtypjet nuk ndryshonin dhe ishin po ato - korkolitjet e trenit dhe zhurma e tij, po ajo borë që përplasej pas xhamit të dritares, po ato ndryshime të shpejta të temperaturës nga e ngrohta në të ftohtë dhe pastaj përsëri në të ngrohtë, po ato fytyra që feksnin në mugëtirë dhe po ata zëra, - Ana nisi të lexojë dhe të kuptojë ato që lexonte. Anushkën e kishte kapitur gjumi; ajo kishte vënë çantën e kuqe në prehër dhe e mbante me duart e mëdha të veshura me doreza, nga të cilat njëra ishte e grisur. Ana lexonte dhe i kuptonte ato që lexonte, por asaj nuk i pëlqente të ndiqte ngjarjet që kishin ndodhur në jetën e njerëzve të tjerë. Ajo dëshironte me gjithë zemër të jetonte vetë. Kur lexonte se heroina e romanit kujdesej për të sëmurin, asaj ia kishte ënda të ecte me hapa shumë të lehtë në dhomën e të sëmurit; kur lexonte se një anëtar i parlamentit kishte mbajtur një fjalë, asaj ia kishte ënda ta mbante këtë fjalë; kur lexonte se ledi Meri shkonte kaluar pas zogorisë, e ngacmonte të kunatën dhe i linte pa mend të gjithë me guximin e saj, asaj ia kish ënda t'i bënte vetë të gjitha këto. Por meqë s'i bënte dot, luante me thikën e vogël me ato duar të vogla dhe mundohej të vazhdonte leximin.

Heroi i romanit po arrinte kulmin e lumturisë që mund të ëndërrojë një anglez: të kishte titullin e baronit dhe një çiflig dhe Ana deshi të shkonte bashkë me të në atë çiflig, kur, papritmas, ndjeu se heroit të romanit duhej t'i vinte turp, ashtu siç duhej t'i vinte turp edhe asaj. Po për se t'i vinte turp atij? "Për se të më vijë turp mua?" - tha me vete e habitur dhe si e fyer. E la librin dhe u mbështet pas shpinëzës së kolltukut duke shtrënguar thikën e

vogël me të dy duart. Nuk kishte për se të turpërohej. Solli ndër mend kujtimet e Moskës: të gjitha ishin të bukura e të këndshme. Solli ndër mend ballon, Vronskin, fytyrën e tij plot përulësi e dashuri; solli ndër mend sjelljen e saj kundrejt tij: asgjë nuk kish të turpshme në këto kujtime. Megjithatë, kur arrinte në këtë pikë të kujtimeve, ndjenja e turpit bëhej më e fuqishme dhe asaj i dukej sikur një zë nga brenda i përshpëriste pikërisht atëherë, atëherë kur ajo sillte ndër mend Vronskin: "Të djeg, të djeg shumë, të përvëlon."

"Po ç'është kështu? - tha ajo me vete plot vendosmëri dhe ndërroi vend në kolltuk. - Ç'do të thotë kjo? Mos kam frikë ta vështroj drejt këtë kujtim? Ç'është kështu? A mund të ketë në mes meje dhe atij oficeri kalama tjetër gjë përveç asaj sjelljeje të mirë që mund të ketë njeriu ndaj atyre që njeh?"

Bëri buzën në gaz me përbuzje dhe mori prapë librin në dorë; tani nuk ishte e mundur t'i kuptonte ato që lexonte. E mbajti thikën një copë herë pas xhamit të dritares, pastaj e mbështeti pas faqes sipërfaqen e saj të lëmuar dhe të ftohtë dhe, ashtu e pushtuar siç qe nga një ndjenjë ngazëllimi, që i kishte lindur papritmas dhe pa ndonjë shkak, mend ia krisi gazit me të madhe. Ajo e ndiente fare mirë se nervat e saj tërhiqeshin gjithnjë e më shumë si telat e një instrumenti, se sytë i hapeshin tej masës; gishtërinjtë e duarve dhe të këmbëve i lëviznin me nervozitet; diçka sikur do t'ia zinte frymën dhe të gjitha ninëzat dhe tingujt në këtë mugëtirë valëvitëse e habitnin me qartësinë e tyre të jashtëzakonshme. Orë e çast e kapte dyshimi dhe nuk dinte ç'po ndodhte: a shkonte përpara treni, apo prapa, apo mos ishte ndalur? Anushka ishte ajo që i rrinte pranë, apo ndonjë tjetër? "Ç'është varur aty te doreza e derës, një qyrk apo një bishë? Po unë cila jam këtu? Unë jam apo ndonjë tjetër?"

Kishte frikë të nanuritej në këtë gjendje gjysmë kllapie, por diçka e tërhiqte atje dhe ajo, me forcën e vullnetit të saj, aty e lëshonte dhe aty e mbante veten. U ngrit në këmbë për të shkundur dremitjen, hoqi batanijen me të cilën kishte mbështjellë këmbët dhe pelerinën e trashë që kishte hedhur krahëve. Ajo e mblodhi veten një copë herë dhe kuptoi se muzhiku thatim që kishte hyrë brenda, qe ai që kujdesej për sobat; ai kishte veshur një pallto të gjatë të leshtë, së cilës i qe këputur një kopsë dhe kishte ardhur për të parë termometrin; ajo kuptoi gjithashtu se era dhe bora kishin hyrë

nga dera, që kishte hapur ai; por pastaj të gjitha u ngatërruan në mendjen e saj... Muzhiku shtatgjatë kishte filluar të brente diçka në mur, plaka po shtrinte këmbët sa mundte dhe e mbushte vagonin me një re të zezë; pastaj diçka krisi e goditi me lemeri, sikur po vrisnin dikë; një dritë e kuqe i verboi sytë dhe pastaj të gjitha u zhdukën pas një muri. Anës iu duk sikur po fundosej në një greminë. Veçse të gjitha këto vegime e ndiesi nuk qenë të frikshme, po gazmore. Zëri i burrit të mbështjellë dhe të mbuluar me borë i tha diçka në rrëzë të veshit me zë të lartë. Ajo u ngrit dhe e mblodhi veten: kuptoi se po i afroheshin një stacioni dhe se ai burrë ishte konduktori. I tha Anushkës t'i jepte pelerinën që kishte hedhur mënjanë dhe shallin dhe shkoi drejt derës.

- Dëshironi të dilni? - pyeti Anushka.

- Po, dua të marr pak ajër. Këtu bën shumë vapë.

Dhe hapi derën. Frulliza dhe era iu vërsulën atë çast sikur donin ta pengonin; iu duk sikur po zbavitej. Hapi derën dhe doli. Era sikur po e priste jashtë; ajo fërshëllente plot gaz dhe donte ta rrëmbente, por Ana u kap pas një shtylle të ftohtë dhe, duke mbajtur fustanin me dorë, zbriti në platformë e u fut prapa vagonit. Atje era nuk ishte dhe aq e fuqishme; Ana thithi me kënaqësi dhe thellë ajrin e ftohtë gjithë borë dhe, duke qëndruar pranë vagonit, vështroi platformën dhe stacionin plot dritë.

XXX

Tufani i frikshëm vazhdonte të vërsulej: fërshëllente midis rrotave të vagonëve dhe shtyllave, duke u vërsulur nga këndi i stacionit. Vagonët, shtyllat, njerëzit, të gjitha ato që dukeshin, mbuloheshin me borë nga njëra anë dhe shtresa e borës sa vinte trashej. Kohë më kohë frulliza qetësohej pak, por pastaj ia fillonte përsëri me kaq vrull e tërbim, sa dukej sikur s'qe e mundur t'i bëje ballë. Disa njerëz vraponin mbi dërrasat e platformës që kërcisnin, duke biseduar me gaz dhe hapnin e mbyllnin pa pushim dyert e mëdha. Hija e një njeriu të kërrusur rrëshqiti te këmbët e Anës dhe atë çast u dëgjua tingulli i një çekiçi që goditi hekurin. "Bëj një telegram!" - u dëgjua një zë i zemëruar nga ana tjetër e stacionit, atje thellë në errësirë, ku tërbohej stuhia. "Këtej, ju lutem! Nr. 28!" - thërrisnin ca zëra të tjerë dhe

njerëzit e mbështjellë mirë e mirë kalonin me nxitim ashtu të mbuluar me borë. Dy zotërinj, me cigare të ndezur në gojë, i kaluan afër. Ajo thithi edhe një herë ajrin për të mbushur mushkëritë me ajrin e pastër dhe po nxirrte dorën nga manshoni për t'u kapur pas shtyllës që të hipte në vagon kur një burrë me një kapotë ushtarake, që po i afrohej, zuri dritën e lëkundshme të fenerit. Ajo ktheu kokën dhe e njohu: ishte Vronski.

Ai shpuri dorën te streha e kasketës, u përkul përpara saj dhe e pyeti se mos kishte nevojë për ndonjë gjë, në mund t'i bënte ndonjë shërbim. Ana e vështroi një copë herë pa thënë asnjë fjalë dhe, megjithëse ai kishte qëndruar në hije, ajo shihte, ose i dukej sikur shihte, shprehjen e fytyrës dhe të syve të tij. Ishte përsëri ajo shprehje admirimi plot respekt, që i kishte bërë asaj shumë përshtypje një natë më parë. Sa herë kishte thënë me vete gjatë atyre ditëve të fundit, madje edhe disa minuta më parë, se Vronski ishte për të si ata qindra djem të rinj që mund t'i takosh kudo dhe se ajo nuk do të pranonte kurrë të mendonte për të; por tani, në çastin e parë të këtij takimi, ajo e ndjeu veten të gëzuar dhe krenare. Nuk qe nevoja të pyeste pse ndodhej këtu ai. Arsyen e dinte po aq mirë, sikur t'ia kishte thënë me gojën e tij: ai kishte ardhur atje për të qenë pranë saj .

- Nuk e dija se edhe ju po shkoni në Peterburg. Për se shkoni? - pyeti ajo duke ulur dorën që do të kapte shtyllën. Dhe atë çast një gaz i përmbajtur dhe plot gjallëri shkrepi në fytyrën e saj.

- Përse shkoj? - tha ai duke e vështruar drejt e në sy. - Ju e dini: po shkoj për të qenë atje ku jeni ju. Ndryshe s'mund të bëj.

Atë çast era, sikur të kishte kapërcyer një pengesë, e fshiu borën nga çatia e vagonëve dhe shkundi me tërbim një tabak llamarine; atje përpara sirena e lokomotivës fërshëlleu si me hidhërim e me ankim. Tufani i borës nuk i qe dukur Anës asnjëherë kaq i bukur. Vronski i kishte thënë pikërisht ato fjalë që ia donte zemra por nga të cilat kishte frikë arsyeja. Ajo nuk u përgjigj dhe në fytyrën e saj Vronski pa qartë betejën që po zhvillohej tek ajo.

- Më falni, në ju thashë ndonjë fjalë të papëlqyer , - tha plot përulësi.

Ai fliste plot respekt, por me një ton kaq të vendosur e me ngulm, sa Ana ndenji një copë herë pa folur, se s'dinte ç'ti përgjigjej.

- Nuk bëni mirë që flisni kështu dhe, ju lutem, në qoftë se jeni njeri i mirë, t'i harroni këto fjalë që thatë, ashtu siç do t'i harroj edhe unë, - tha ajo më në fund.

- Nuk do të harroj asnjë fjalë që keni thënë, asnjë lëvizje që keni bërë... nuk mund të harroj...

- Mjaft, mjaft! - klithi ajo duke u munduar më kot që t'i jepte fytyrës një shprehje të rreptë, fytyrës së saj që ai e sodiste me dëshirë të zjarrtë. U kap pas shtyllës së ftohtë, hipi me të shpejtë në shkallët e vagonit dhe pastaj hyri brenda me nxitim. Sa u fut brenda u ndal dhe mendoi për atë që kishte ndodhur një minutë më parë. Nuk i kujtoheshin as fjalët e saj, as ato që i kishte thënë Vronski: ajo e ndiente fare mirë se ky kuvendim i shkurtër i kishte afruar shumë, kështu që ishte edhe e trembur, edhe e lumtur. Si qëndroi atje një copë herë, hyri në kompartimentin e vagonit dhe u ul në vendin e saj. Gjendja e shpirtit të tronditur, që e kishte munduar në fillim, jo vetëm që u përtëri, por u keqësua edhe më tepër dhe arriti gjer në atë pikë sa ajo zuri të ketë frikë për një gjë: i dukej sikur orë e çast do t'i thyhej diçka përbrenda. Gjithë natën s'mbylli sy. Por në këtë gjendje të tronditur dhe në ato ëndërrime që buisnin në përfytyrimin e saj, nuk kishte asgjë të papëlqyer dhe të zymtë; përkundrazi: kishte diçka gazmore, që digjte e nxiste përfytyrimin.

Ndaj të gdhirë nisi të kotej, ashtu e ulur në kolltuk; kur u zgjua, kishte zbardhur e qe bërë ditë dhe treni po i afrohej Peterburgut. Po atë çast i vajti mendja te shtëpia, tek i shoqi, tek i biri, tek telashet që e prisnin atë ditë dhe ditët e tjera.

Kur u ndal treni në stacionin e Peterburgut dhe kur zbriti Ana nga vagoni, fytyra e parë që pa, ishte ajo e të shoqit. "O Zot i madh, sa i qenkan rritur veshët!" - tha Ana me vete, kur pa fizionominë e ftohtë e hijerëndë të të shoqit dhe sidomos llapat e veshëve që e habitnin tani, se qenë mbështetur tek ana e kapelës së rrumbullakët.

Sa e pa, ai i doli përpara, me atë nënqeshje të zakonshme tallëse në buzët e mbledhura dhe duke e vështruar me ata sy të mëdhenj e të lodhur.

Ky vështrim i ngulët dhe i lodhur i ngjalli një ndjenjë të papëlqyer: iu duk sikur priste ta shihte të shoqin ndryshe nga ç'e kishte lënë. Sidomos u habit nga ajo ndjenjë pakënaqësie që kishte ndaj vetes dhe që e kishte provuar në çastin e takimit. Këtë ndjenjë, që ishte e vjetër, ajo e njihte mirë; ajo i shëmbëllente mashtrimit, që nuk ishte diçka e huaj në sjelljen e saj kundrejt të shoqit; por më parë ajo nuk e kishte vënë re këtë ndjenjë; kurse tani e provoi fare mirë, aq sa iu duk sikur ia lëndoi zemrën.

- Siç e sheh, burri yt i dashur, i dashur ashtu siç ishte vitin e parë të martesës, digjej nga dëshira për të të parë, - tha ai me atë zë të hollë e të ngadalshëm dhe me tonin që kishte pothuaj gjithmonë kur fliste me të: një ton gjithë ironi, me të cilin dukej sikur tallej me dikë tjetër që do t'i kishte thënë me gjithë mend këto fjalë.

- Si është Seriozha? - pyeti ajo.

- A, kështu e shpërblen ti afshin e dashurisë sime? - e pyeti ai. - Mirë është, mirë...

XXXI

Vronski as që u mundua të flinte atë natë. Rrinte në kolltukun e tij, herë me sy të ngulur drejt përpara, herë duke vështruar ata që hynin e dilnin; dhe, në qoftë se më parë ai u tërhiqte vëmendjen njerëzve që nuk e njihnin me atë pamjen e tij të qetë që dukej sikur s'donte t'ia dinte për asgjë, tani dukej edhe më kryelartë e sikur s'përfillte asnjeri. Njerëzit i vështronte me atë sy që vështronte edhe sendet. Një nëpunës gjyqi, një djalë i ri nervoz, që rrinte kundrejt tij, kishte filluar ta urrejë për atë pamje madhështie. Ai e pyeti mos kishte me se t'ia ndizte cigaren, i foli madje dhe e shtyu lehtë, që t'i jepte të kuptonte se nuk ishte një send pa shpirt, por njeri; por Vronski e vështronte ashtu siç vështronte fenerin dhe puna arriti gjer në atë pikë sa djali i ri, që e kuptoi se po e humbiste durimin përpara këtij njeriu që dukej sikur nuk e peshonte fare, nisi të ngërdheshëj.

Vronski nuk shikonte asnjeri dhe asgjë. Ai e ndiente veten mbret, jo sepse besonte që i kishte bërë përshtypje Anës - këtë ai ende nuk e besonte - por se përshtypja që i kishte bërë ajo atij, e bënte të lumtur dhe krenar.

Ai nuk dinte dhe as që mendonte se ku do ta shpinte kjo ndjenjë. Dinte vetëm një gjë: të gjitha fuqitë e tij, që ishin të hallakatura dhe lënë pas dore gjer atëherë, tani qenë bashkuar dhe, me një energji të tmerrshme, synonin të arrinin një qëllim që ishte burim lumturie. Dhe e ndiente veten fatlum për këtë. Ai e dinte se i kishte thënë asaj të vërtetën, se shkonte atje ku ishte ajo, se gjithë lumturia dhe i vetmi qëllim në jetë këtej e tutje ishte ky: të shihte Anën dhe të dëgjonte zërin e saj. Dhe, kur kishte zbritur nga treni në Bollogov për të pirë një gotë ujë mineral dhe kishte parë Anën,

padashur, me fjalën e parë që i kishte thënë, i kishte zbuluar asaj mendimin e tij. Qe i gëzuar që i kishte thënë ato fjalë, sepse ajo tani e dinte këtë dhe mendonte për këtë. Nuk fjeti gjithë natën. Si u kthye në kompartimentin e vagonit, solli ndër mend të gjitha çastet kur e kishte parë, të gjitha fjalët që i kishte thënë ajo dhe në përfytyrimin e tij parakalonin ninëzat e një të ardhmeje të mundshme që, kur e kujtonte, i dukej sikur do t'i pushonte zemra së rrahuri.

Kur zbriti nga treni në Peterburg, ndonëse nuk kishte fjetur atë natë, e ndiente veten të freskët e plot gjallëri, si pas një banjoje të ftohtë. U ndal përpara vagonit të tij dhe priti gjersa të dilte ajo. "Do ta shoh edhe një herë", - thoshte me vete duke nënqeshur pa dashje, - do të shoh të ecurit e saj, fytyrën e saj; ndoshta më thotë ndonjë fjalë, kthen kokën, vështron, bën buzën në gaz, ku ta dish..."

Por, para se të shihte Anën, pa të shoqin, të cilin shefi i stacionit po e përcillte plot nderim përmes turmës.

"Ah po, i shoqi!" - tha me vete dhe vetëm atë çast Vronski e kuptoi, qartë se Ana ishte lidhur me një tjetër. Ai e dinte se Ana qe e martuar por nuk donte të besonte që ajo kishte burrë; këtë e besoi vetëm atëherë kur e pa me sytë e tij, kur ia pa kokën, supet dhe këmbët me pantallonat e zeza; sidomos atëherë kur ky burrë e kapi për dore Anën me një pamje të qetë, që të linte të kuptoje se ajo ishte pronë e tij.

Kur e pa Aleksej Aleksandroviçin me atë fytyrë të freskët prej peterburgasi, me atë pamje hijerëndë dhe plot besim në vetvete, me kapelë të rrumbullakët dhe me kurriz pak të kërrusur, Vronski pati një përshtypje të keqe: iu duk vetja si ai njeriu që ka vdekur për një pikë ujë dhe vjen gjer te burimi për të shuar etjen, por gjen atje një qen, një dele ose një derr, që e ka turbulluar ujin duke pirë. Vronski e ndjeu veten të fyer rëndë, sidomos kur pa se si ecte Aleksej Aleksandroviçi, duke tundur këllqet e duke hedhur me ngathtësi ato këmbë pajmake. Vetëm ai, Vronski dhe askush tjetër nuk kish të drejtë ta donte këtë grua. Por ajo ishte ashtu siç e kishte parë të parën herë dhe, me ta shikuar, ai u përtëri e u gjallërua, e ndjeu veten aq të lumtur sa s'thuhet. Shërbëtori i tij gjerman zbriti nga një vagon i klasës së dytë dhe po vinte drejt tij me hapa të shpejtë; ai i dha urdhër të merrte plaçkat e t'i shpinte në shtëpi, kurse vetë shkoi tek Ana. E kishte parë takimin e burrit me të shoqen dhe, me mprehtësinë e atij që ka rënë në dashuri, kishte vënë

re atë druajtje të lehtë me të cilën Ana bisedonte me të shoqin. "Jo, ajo nuk e do dhe as që mund ta dojë", - tha, me vete dhe për këtë u bind.

Kur po i afrohej Anës, që i kishte kthyer krahët, vuri re me gëzim se ajo e ndiente afrimin e tij; atë çast ktheu kokën, e njohu dhe pastaj u kthye prapë nga i shoqi.

- A e kaluat mirë natën? - e pyeti ai duke u përkulur përpara Anës dhe burrit të saj njëkohësisht, për t'i dhënë mundësi Aleksej Aleksandroviçit që të përfshihej në këtë përshëndetje dhe ta njihte ose të mos e njihte, si të donte.

- Ju falem nderit, shumë mirë, - u përgjigj ajo.

Fytyra e saj dukej e lodhur; nuk vihej re ajo gjallëri lozonjare që shkreptinte herë në nënqeshjen e herë në sytë e saj; por, brenda një grime, në vështrimin që i hodhi ajo, diçka vezulloi në sytë e saj dhe, ndonëse ajo flakë e shua menjëherë, ai e ndjeu veten të lumtur.

Ana e vështroi të shoqin për të kuptuar në e njihte Vronskin apo jo. Aleksej Aleksandroviçi e vështroi Vronskin si i pakënaqur, sikur sillte ndër mend ashtu turbull se kush qe ky njeri. Këtë radhë gjakftohtësia dhe siguria e Vronskit hasën si sharra në gozhdë në krenarinë e akullt të Aleksej Aleksandroviçit.

- Kont Vronski, - tha Ana.

- Ah! Më duket se njihemi, - tha Aleksej Aleksandroviçi me mospërfillje duke i dhënë dorën. - Në Moskë shkove me të ëmën dhe u ktheve andej me të birin, - tha duke i shqiptuar fjalët shkoqur, sikur po e paguante një rubël çdo fjalë. - Sigurisht që ktheheni nga leja? - pyeti Vronskin dhe, pa pritur përgjigje, u kthye nga e shoqja dhe tha me atë ton tallës: - A s'më thua, a u derdhën shumë lot në Moskë kur do të ikje?

Duke u kthyer nga e shoqja i dha të kuptojë Vronskit se dëshironte të mbetej vetëm me gruan e tij; pastaj e përshëndeti duke prekur lehtë kapelën, por Vronski i tha Ana Arkadjevnës:

- Besoj se do të kem nderin t'ju vij në shtëpi?

Aleksej Aleksandroviçi e vështroi Vronskin me ata sy të lodhur.

- Do të gëzohem shumë, - tha ai me një ton të ftohtë. - Miqtë i presim të hënave.

Pastaj, pasi u nda me Vronskin, i tha gruas:

- Sa mirë që pata gjysmë ore kohë që të vija këtu për të të takuar dhe për të treguar dashurinë time, - foli prapë me atë ton tallës.

- Si shumë më flet për atë dashurinë tënde që të mund ta çmoj ashtu si duhet, - tha ajo me po atë ton tallës dhe, ashtu padashur, dëgjonte këmbët e Vronskit, i cili ecte pas tyre. "Ç'më hyn në punë?" - tha me vete dhe e pyeti të shoqin si e kishte kaluar kohën Seriozha gjatë mungesës së saj.

- Oh, shumë mirë! Marjeta thotë se ai ka qenë shumë i urtë dhe... do të të them diçka që s'do të të pëlqejë... ai nuk u mërzit pa ty, nuk u mërzit aq sa yt shoq. Por *merci*[1] edhe një herë, e dashur, që më erdhe një ditë më shpejt. Samovari ynë i dashur do të fluturojë nga gazi. (Samovar ai ia kishte vënë emrin konteshës Lidja Ivanovna, sepse ajo rrëmbehej dhe mallëngjehej shumë për çdo gjë.) Ajo më ka pyetur për ty. Po të guxoja të të jepja një këshillë, do të të thosha të shkoje sot tek ajo. Ajo bëhet merak dhe prish gjakun për çdo gjë. Tani, përveç telasheve të saj, ajo kërkonte si e si që Obllonskët të pajtoheshin.

Kontesha Lidja Ivanovna ishte shoqja e burrit të saj, qendra e një rrethi aristokratësh të Peterburgut me të cilin Ana ishte lidhur më shumë se të gjithë për shkak të burrit.

- I shkrova letër.

- Ajo kërkon t'i dijë të gjitha me hollësi. Shko, e dashur, po të mos jesh e lodhur. Të pret karroca që ta ka bërë gati Kondrati, unë po shkoj në komitet. Tani nuk do të shtrohem më në tryezë vetëm, - vazhdoi Aleksej Aleksandroviçi, por jo me atë ton tallës. - Nuk e merr dot me mend se sa jam mësuar...

Ia shtrëngoi dorën një copë herë, me një nënqeshje të veçantë dhe e ndihmoi të hipte në karrocë.

XXXII

I pari që i doli Anës përpara, kur hyri në shtëpi, ishte i biri. Ndonëse guvernantja i bërtiti, ai u vërsul tatëpjetë shkallëve duke thirrur me ngazëllim: "Mama, mama!" - dhe i hodhi duart në qafë.

- Ju thashë se ishte mamaja! - i tha guvernantes duke bërtitur. - E dija!

---

1) Falemnderit.

Po edhe i biri, ashtu si i shoqi, ngjalli në shpirtin e Anës një ndjenjë pakënaqësie. Ajo e përfytyronte më të bukur nga ç'ishte në të vërtetë. Duhej të zbriste nga ëndrra në realitet për t'u kënaqur me të birin ashtu siç ishte në të vërtetë. Po edhe ashtu siç ishte, ai qe nur, me ata kaçurrela të verdhë, me ata sy të kaltër, me ato këmbë të vogla të bukura që ia shtrëngonin çorapet. Ana ndiente pothuaj një kënaqësi fizike tani që kishte pranë djalin që e përkëdhelte; ajo ndiente dhe një qetësi shpirtërore sa herë që e shikonte në ata sy të kulluar, plot besim e dashuri dhe dëgjonte pyetjet e tij miturishte. Hapi pakot ku ishin dhuratat që i kishin dërguar fëmijët e Dollit dhe i tregoi të birit se atje në Moskë ishte një vajzë që quhej Tania, e cila jo vetëm që dinte të lexonte vetë, por i mësonte edhe fëmijët që të lexonin.

- Pse, mos bie më poshtë se ajo? - pyeti Seriozha.

- Jo, për mua ti je mbi gjithë të tjerët në botë.

- E di, - tha Seriozha me buzë në gaz.

Ana s'e kishte pirë ende kafen gjer në fund, kur e lajmëruan se kishte ardhur kontesha Lidja Ivanovna.

Kontesha Lidja Ivanovna qe një grua e gjatë dhe e bëshme, me një çehre të vrarë e të zbehtë dhe me ca sy të zinj të bukur e ëndërrimtarë. Ana e donte shumë, por atë ditë, për herë të parë, ajo vuri re të gjitha të metat e saj.

- E, e dashur, a na solle degën e ullirit?[1] - pyeti kontesha me të hyrë në dhomë.

- Po, të gjitha u rregulluan: çështja nuk ishte dhe aq me rëndësi sa ç'pandehnim ne, - u përgjigj Ana. - Kunata ime është gjithmonë shumë e rrëmbyer.

Por kontesha Lidja Ivanovna që interesohej për çdo gjë që nuk i përkiste asaj, e kishte zakon të mos ua vinte veshin atyre fjalëve për të cilat duhej të interesohej; ajo ia preu fjalën Anës:

- Po, shumë brenga e taksirate ka në këtë botë; sot e ndiej veten të rraskapitur.

- Pse? - pyeti Ana duke u munduar të mos e vinte buzën në gaz.

- Kam filluar të lodhem duke luftuar më kot për të vërtetën dhe nga-

1) Në kohëra të lashta ullirin e kishin si simbol urtësie, paqeje, pjellorie dhe lavdie (shën. i përkth.).

njëherë më prishet gjaku. Puna e motrave (ky ishte një insitucion filantropik, fetar dhe patriotik) kishte nisur shumë mirë, por me këta zotërinj nuk mund të bësh asgjë! - tha Lidja Ivanovna me një ton plot ironi, sikur po i nënshtrohej fatit. - Ata e kapën këtë mendim, e gjymtuan dhe tani diskutojnë për gjërat në mënyrë shumë të ulët e të varfër! Vetëm nja dy a tre veta, ndër ta edhe burri yt, e kuptojnë gjithë rëndësinë e kësaj çështjeje, kurse të tjerët prishin punë. Dje më shkruante Pravdini...

Pravdini ishte një pansllavist i njohur, që jetonte jashtë. Kontesha Lidja Ivanovna i tregoi se ç'i shkruante ai, pastaj foli për andrallat dhe spicat që i futnin punës së bashkimit të kishave dhe pastaj iku me nxitim, sepse gjithë atë ditë duhej të shkonte në mbledhjen e një shoqërie dhe në komitetin sllav.

"Të gjitha këto ishin edhe më parë, por si nuk i vija re atëherë? - tha me vete Ana. - Apo mos është më nervoze sot? Po sa qesharake më duket kjo gjë: qëllimi i saj është virtyti, është e krishterë e flaktë dhe të gjithë i ka bërë armiq po për punë besimi dhe virtyti."

Pas konteshës Lidja Ivanovna i erdhi një shoqe, gruaja e një drejtori dhe i tregoi Anës të gjitha të rejat e qytetit. Ajo iku në orën tre pas dreke dhe tha se do të vinte për darkë. Aleksej Aleksandroviçi ishte në ministri. Pasi mbeti vetëm, Ana e kaloi pasdreken kështu: ndenji me të birin kur ky po hante drekën (ai hante veç), rregulloi plaçkat e saj, lexoi letrat që i kishin dërguar dhe që ishin grumbulluar mbi tryezë, dhe pastaj iu, përgjigj të gjithave.

Ndjenja e çuditshme e turpit dhe tronditja që kishte pasur gjatë gjithë udhëtimit, tani qenë zhdukur. Në kushtet e zakonshme të jetesës ajo e ndiente veten përsëri të fortë e të kulluar.

Çuditej me atë gjendje shpirtërore që kishte provuar një natë më parë. "Ç'u bë? Asgjë. Vronski tha një marrëzi, por unë i tregova vendin dhe iu përgjigja ashtu si duhet. Këtë s'duhet t'ia tregoj burrit, se po t'ia tregoj, do të thotë se i jap rëndësi një gjëje që në vetvete s'ka rëndësi". Iu kujtua se një ditë i kishte treguar të shoqit për një nëpunës të ri, që varej nga ai, i cili pothuaj i kishte shfaqur dashurinë që ndiente për të dhe se Aleksej Aleksandroviçi i qe përgjigjur duke i thënë se një gjë e tillë mund t'u ndodhte të gjitha grave të salloneve, por ai kishte besim të madh të sjelljen e saj dhe nuk do ta poshtëronte kurrë as atë, as veten e tij duke u bërë xheloz për gjëra të tilla.

"Domethënë është e kotë t'ia them? Po, lavdi Zotit, as që kam ç't'i them", - mendoi Ana.

XXXIII

Aleksej Aleksandroviçi u kthye nga ministria në orën katër, por, siç i ndodhte shpesh, nuk pati kohë të shkonte në dhomën e së shoqes. Hyri në studion e tij për të pritur ata që kishin ardhur të qanin ndonjë hall dhe për të nënshkruar disa shkresa që ia kishte sjellë sekretari.

Për drekë (Kareninëve u vinin gjithmonë miq për drekë) erdhën: kushërira plakë e Aleksej Aleksandroviçit, drejtori i departamentit me të shoqen dhe një djalë i ri që ia kishin rekomanduar Aleksej Aleksandroviçit për t'i gjetur një punë. Ana shkoi në sallon për t'i pritur ashtu siç i ka hije zonjës së shtëpisë. Pikërisht në orën pesë, kur sahati prej bronzi Pjetri I nuk kishte mbaruar ende së rëni, Aleksej Aleksandroviçi hyri në sallë: qe veshur me frak, kishte lidhur një kravatë të bardhë dhe në kraharor kishte vënë dy dekorata, sepse duhej të ikte menjëherë pas buke. Çdo minutë e jetës që Aleksej Aleksandroviçit ishte e numëruar dhe e zënë. Ai u përmbahej pikë për pikë disa rregullave që kishte vendosur për të kryer punët që duheshin mbaruar çdo ditë "Pa nxitim dhe pa pushim", - ja kjo ishte parulla e tij.

Hyri në sallon, i përshëndeti të gjithë dhe, duke vështruar të shoqen me buzë në gaz, u ul me të shpejtë.

- Po, vetmia ime mori fund. Nuk e merr dot me mend se sa mërzi është të ulesh vetëm në tryezë! - ai e theksoi fjalën "mërzi".

Gjatë drekës, foli me të shoqen për ata që ishin në Moskë dhe me një nënqeshje tallëse e pyeti për Stepan Arkadiçin. Por në përgjithësi biseda prekte çështjet e shërbimit të tij dhe ngjarjet e shoqërisë së Peterburgut. Pas dreke Aleksej Aleksandroviçi qëndroi gjysmë ore me miqtë dhe, pasi i shtrëngoi dorën së shoqes ashtu me buzë në gaz, u nis për në Këshill.

Atë ditë Ana nuk vajti as në shtëpinë e princeshës Beci Tvjerskaja, e cila kishte marrë vesh se Ana qe kthyer dhe e kishte ftuar për të kaluar mbrëmjen dhe as në teatër, ku e kishte lozhën për atë natë. Nuk shkoi, sepse fustani nuk qe gati. Si ikën miqtë, Ana u mor me tualetin e saj dhe u zemërua shumë. Si e zonja që ishte për t'u veshur mirë jo me shumë

shpenzime, para se të nisej për në Moskë i kishte shpënë rrobaqepëses tri fustane për t'i shqepur e për t'i qepur sipas modës, në mënyrë që të mos njiheshin fare se ishin të veshura; këto fustane duhej të ishin gati tri ditë më parë. Dy nga ato nuk ishin ende gati, kurse fustani i tretë nuk qe ndrequr ashtu siç dëshironte Ana. Rrobaqepësja erdhi të thoshte se si qëndronte puna, se fustani kështu i rrinte më mirë, por Ana u zemërua kaq shumë sa pastaj i vinte turp kur i kujtohej sjellja e saj. Për t'u qetësuar ashtu siç duhej, vajti në dhomën e të birit, e vuri vetë të flinte, i bëri kryqin dhe e mbuloi me jorgan. Qe e gëzuar që nuk kishte vajtur asgjëkundi dhe që po e kalonte aq mirë atë mbrëmje. E ndiente shpirtin të qetë, si të lehtësuar nga një barrë e rëndë dhe e kuptonte qartë se ajo që i qe dukur e rëndësishme gjatë udhëtimit nuk ishte veçse një nga rastet e zakonshme dhe pa rëndësi të jetës së salloneve dhe se nuk kishte pse të turpërohej as përpara të tjerëve dhe as nga vetja. Duke pritur të shoqin, Ana u ul pranë vatrës me një roman anglez në dorë. Pikërisht në orën nëntë e gjysmë ra zilja dhe Aleksej Aleksandroviçi hyri në dhomë.

- Erdhe më në fund! - tha ajo duke i dhënë dorën.

Ai ia puthi dhe u ul pranë saj.

- Me ç'shoh, udhëtimi nuk të vajti kot, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

- Jo, aspak, - u përgjigj ajo dhe nisi t'i tregojë të gjitha nga fillimi: udhëtimin që kishte bërë me Vronskajan, arritjen në Moskë, aksidentin që kishte ndodhur në stacion. Pastaj i tha se i kishte ardhur keq në fillim për të vëllanë dhe pastaj për Dollin.

- Nuk pranoj kurrsesi që t'i falet faji një njeriu të tillë, megjithëse ai është vëllai yt, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

Ana bëri buzën në gaz. Ajo e kuptoi se këto fjalë i shoqi i kishte thënë për t'i treguar se lidhjet e gjinisë nuk mund ta pengonin atë që të shprehte sinqerisht mendimin e vet. Ky tipar i karakterit të burrit asaj i pëlqente.

- Gëzohem që kjo punë mbaroi mirë dhe u kthyet në shtëpi, - vazhdoi ai. - Po ç'thonë atje në Moskë për reformën që kam bërë në gjirin e Këshillit?

Ana nuk kishte dëgjuar asnjë fjalë për këtë reformë dhe i erdhi turp që kishte harruar kaq lehtë një gjë që kishte një rëndësi kaq të madhe për të shoqin.

- Këtu, përkundrazi, kjo gjë ka bërë bujë të madhe, - tha ai me një nënqeshje plot kënaqësi.

Ajo e kuptoi se Aleksej Aleksandroviçi donte t'i rrëfente diçka të kënaqshme për veten e tij rreth kësaj reforme, ndaj i bëri ca pyetje për ta nxitur, që t'i tregonte. Po me atë nënqeshje plot kënaqësi e krenari, ai nisi t'i tregojë se sa e kishin brohoritur reformën që kishte bërë ai.

- U gëzova shumë, shumë. Kjo provon se më në fund te ne kanë filluar t'i shikojnë gjërat nga një këndvështrim i arsyeshëm dhe serioz për sa i përket kësaj çështjeje.

Si piu filxhanin e dytë të çajit me ajkë e me bukë, Aleksej Aleksandroviçi u ngrit për të shkuar në studion e tij.

- Po ti, nuk shkove gjëkundi? Sigurisht që do të jesh mërzitur! - e pyeti.

- Oh, jo! - u përgjigj ajo duke u ngritur gjithashtu që ta përcillte gjer në studio. - Ç'lexon tani? - e pyeti.

- Tani lexoj *"Poesie des enfers" de Duc de Lille*, - u përgjigj ai. - Është një libër shumë i bukur. Ana vuri buzën në gaz ashtu siç bëjmë të gjithë kur i shohim dobësitë e atyre që duam dhe, duke i futur krahun të shoqit, e përcolli gjer te dera e studios. Ajo e dinte se atij i qe bërë zakon të lexonte çdo natë, aq sa s'mund të rrinte asnjë natë pa lexuar. Ajo e dinte se, me gjithë punët e shumta të nëpunësisë, që i rrëmbenin pothuaj gjithë kohën, ai e quante për detyrë të ndiqte çdo botim me vlerë që dilte në fushën intelektuale. Ajo e dinte gjithashtu se i shoqi interesohej veçanërisht për librat politikë, filozofikë dhe fetarë, se arti ishte diçka krejt e huaj për natyrën e tij dhe se megjithëkëtë, ose më mirë për shkak të kësaj, Aleksej Aleksandroviçi nuk linte t'i shpëtonte asgjë që bënte bujë në këtë fushë dhe e quante për detyrë t'i lexonte të gjitha. Ajo e dinte se në fushën e politikës, filozofisë dhe të fesë Aleksej Aleksandroviçi kishte disa dyshime që përpiqej t'i sqaronte, por për çështjet e artit dhe të poezisë, sidomos të muzikës, nga e cila nuk merrte erë fare, kishte disa mendime shumë të përcaktuara dhe të patundura. I pëlqente të fliste për Shekspirin, Rafaelin, Bethovenin, për rëndësinë e shkollave të reja të poezisë dhe të muzikës, të cilat i klasifikonte me një rregull të përpiktë.

- Po të lë të lexosh në qetësi, - tha ajo te dera e studios, ku ishin vënë, si çdo natë, pranë kolltukut, qiriu me abazhurin dhe kana e ujit. - Unë po vete të shkruaj një letër për në Moskë.

Ai ia shtrëngoi dorën dhe ia puthi përsëri.

"Sidoqoftë është burrë i mirë, i drejtë, i sinqertë dhe i shquar në sferën e tij, - tha Ana me vete, kur u kthye në dhomën e saj, sikur ta mbronte nga një njeri që kërkonte t'i vinte një faj përsipër dhe i thoshte se ajo nuk duhej ta donte këtë burrë. - Po pse i duken veshët aq të mëdhenj? Mos i ka qethur flokët shumë?"

Pikërisht në mes të natës, kur Ana po rrinte ende përpara tryezës duke shkruar letrën e Dollit, u dëgjuan këmbët e Aleksej Aleksandroviçit, i cili, duke ecur me hapa të rregullt, me papuçe në këmbë, ashtu i larë e i krehur, me libër nën sqetull, iu afrua dhe i tha me një buzëqeshje të veçantë:

- Të flemë, të flemë.

Dhe hyri në dhomën e gjumit.

"Me ç'të drejtë e vështroi ashtu?" - tha me vete Ana kur iu kujtua se si e kishte vështruar Vronski Aleksej Aleksandroviçin.

U zhvesh dhe pastaj hyri në dhomën e gjumit, por në fytyrën e saj nuk ishte më ajo gjallëri që shkreptinte nga sytë dhe nga nënqeshja e saj atò ditë që kishte qenë në Moskë; përkundrazi, flaka tani dukej sikur qe shuar ose sikur qe fshehur diku thellë në veten e saj.

XXXIV

Para se të largohej nga Peterburgu, apartamentin e madh që kishte në Morskaja, Vronski ia kishte lënë Petrickit, mikut dhe shokut të tij të dashur.

Petricki qe një toger i ri, jo nga një derë e madhe; ai jo vetëm që nuk ishte i pasur, por qe mbytur edhe në borxhe; mbrëmjeve qe ngaherë i dehur dhe shpesh e mbanin në polici për shkak të aventurave qesharake e skandaloze. Megjithatë, shokët dhe eprorët e tij e donin shumë.

Aty nga ora dymbëdhjetë, kur erdhi në apartamentin e tij nga stacioni, te hyrja, Vronski pa një karrocë, të cilën e njihte. I ra ziles dhe, që nga dera, dëgjoi kukurizmat e disa burrave, cicërimën e një gruaje dhe zërin e Petrickit që sokëlliu: "Në është ndonjë nga ata të mallkuarit mos e fut brenda!" Vronski i dha urdhër ordinancës së Petrickit që të mos lajmëronte se kush kishte ardhur dhe, pa bërë zhurmë, hyri në dhomën e parë.

Baronesha Shilton, mikesha e Petrickit, gjithë nur me atë fustan të shkëlqyer atllasi ngjyrë manushaqeje, leshverdhë e faqekuqe, qe ulur pranë

tryezës së rrumbullakët për të bërë kafen dhe, si një kanarinë, e mbushte tërë dhomën me cicërimën e saj pariziane. Petricki, me pallto në krahë dhe kapiten Kamerovski, veshur me uniformë, që kishte ardhur siç dukej nga shërbimi, qenë ulur pranë saj.

- Bravo, Vronski! - bërtiti Petricki duke u ngritur brof në këmbë dhe me zhurmë nga karrigia. - Erdhi i zoti i shtëpisë! Baroneshë, një filxhan kafe për të nga ibriku i ri i kafes. Na erdhe papritur e pa pandehur! Besoj se je i kënaqur që e sheh të stolisur kështu studion tënde, - tha ai duke i treguar baroneshën. - Besoj se njiheni?

- Edhe pyet? - tha Vronski duke nënqeshur me gëzim dhe shtrëngoi dorën e vogël të baroneshës. - Si jo! Jemi miq të vjetër!

- Erdhët në shtëpi pas udhëtimit? - pyeti baronesha. - Atëherë unë po iki. Po iki që ketë minutë, në qoftë se jam e tepërt.

- Ju, kudo që jeni, jeni në shtëpinë tuaj, baroneshë, - tha Vronski. - Tungjatjeta, Kamerovski, - shtoi ai dhe i shtrëngoi dorën, por jo me përzemërsi.

- Ju nuk dini të thoni kurrë fjalë kaq të bukura, - tha baronesha duke u kthyer nga Petricki.

- Pse thoni ashtu? Pas buke do të them fjalë po kaq të bukura.

- Pas buke s'është ndonjë meritë! Do t'ju bëj gati kafen, shkoni lahuni dhe ndërrohuni, - i tha Vronskit baronesha dhe u ul prapë e hapi me kujdes rubinetin e vogël të ibrikut të kafes. - Pjer, sillna kafen, - i tha Petrickit, të cilin e thërriste Pjer; këtë emër ajo e kishte sajuar nga llagapi i tij Petricki dhe tregonte kështu sheshit se ç'marrëdhënie kishte me të. - Do t'i shtie edhe ca.

- Do ta bëni të keqe.

- Jo, nuk do ta bëj të keqe. Po gruan si e keni? - tha papritmas baronesha duke ndërprerë kuvendimin e Vronskit me shokët. - Ne këtu ju kemi martuar. E keni sjellë gruan?

- Jo, baroneshë. Cigan kam lindur dhe cigan kam për të vdekur.

- Aq më mirë, aq më mirë. Ma jepni dorën.

Ajo s'e la të ikte Vronskin dhe, duke i kripur me shaka fjalët që thoshte, nisi t'i tregojë për planet e fundit të jetës së saj dhe deshi që ai ta këshillonte.

- Ai nuk do të më shkurorëzojë. Ç'të bëj unë? (Ai ishte i shoqi.) Dua

të ngre padi kundër tij. Si më këshilloni ju? Kamerovski, kini mendjen te kafja, se po derdhet! Nuk e shihni që jam zënë me punë? Dua të ngre padi sepse kërkoj të më kthehet pasuria ime. Keni parë ç'marrëzi? Thotë se s'i paskam qëndruar besnike, - këto fjalë i tha me përbuzje, - kështu që kërkon të përfitojë nga pasuria ime.

Vronski dëgjonte me kënaqësi cicërimën gazmore të kësaj femre të bukur, shfaqte miratimin e tij dhe i jepte këshilla duke folur si me shaka; ai nisi të flasë përmjëherë me tonin e zakonshëm që kishte kur fliste me gra të kësaj kategorie.

Në botën e Peterburgut, ashtu siç e përfytyronte ai këtë botë, të gjithë njerëzit ndaheshin në dy kategori që ndryshonin si nata me ditën nga njëra-tjetra. Njëra nga këto, kategoria e ulët, përbëhej nga njerëz vulgarë, budallenj dhe sidomos qesharakë, që besojnë se një burrë duhet të jetojë vetëm me gruan me të cilën është martuar, se vajzat duhet të jenë të pacenuara, gratë të turpshme, burrat të guximshëm, qokatarë dhe të patundur; se fëmijët duhen edukuar, se buka duhet fituar me djersën e ballit, se borxhet duhen paguar, e marrëzi të tjera si këto. Kjo ishte kategoria e njerëzve qesharakë të modës së vjetër. Kategoria tjetër, së cilës i përkiste Vronski me shokë, përfshinte njerëz krejt të ndryshëm, njerëz në kuptimin e vërtetë të fjalës. Për të hyrë në këtë kategori, në radhë të parë duhej të ishe elegant, i pashëm, bujar, trim, buzagaz, të jepeshe pas çdo pasioni pa u skuqur dhe të mos pyesje fare për ato që thonë bota.

Vetëm për disa minuta Vronski ndenji ashtu si i trallisur nën ndikimin e përshtypjeve të një bote krejt të ndryshme, që kishte sjellë nga Moska; pas një copë here ai u fut në botën e tij të mëparshme, gazmore e argëtuese, duke ndjer atë kënaqësi që ndien njeriu kur mbath një palë papuçe të vjetra.

Kafja, në vend që të bëhej e të pihej si duhej, u fry e u derdh nga ibriku, i spërkati të gjithë, e bëri me njollë qilimin e shtrenjtë dhe fustanin e baroneshës, por u bë shkak që të ndodhte pikërisht ajo që duhej të ndodhte: të gjithë qeshën me brohori.

- Dhe tani, lamtumirë, po iki, se pëmdryshe ju nuk do të shkoni kurrë të laheni dhe mua do të më vrasë ndërgjegjja për krimin më të madh që mund të bëjë një njeri për të qenë: të mos kujdeset për veten e tij. Atëherë ju më këshilloni t'i vë thikën në grykë?

- Medoemos dhe në mënyrë të atillë që dora juaj e vogël të jetë sa

më afër buzëve të tij. Ai do ta puthë atë dorë dhe kjo punë do të marrë fund shumë mirë, - u përgjigj Vronski.

- Atëherë takohemi sonte në Teatrin Francez!

Dhe baronesha u zhduk me atë fustan që fëshfërinte.

Edhe Kamerovski u ngrit, por Vronski, pa.pritur gjersa të ikte ai, i dha dorën dhe shkoi në kabinetin e tualetit. Ndërsa lahej, Petricki i tregoi shkurt ndryshimet që kishin ndodhur në gjendjen e tij pas largimit të Vronskit nga Peterburgu. Ai nuk kishte asnjë dysh. I ati i kishte thënë se nuk do t'i jepte më dhe as nuk do t'ia paguante borxhet. Rrobaqepësi kërkonte ta shtinte në burg; edhe një tjetër i qe kërcënuar duke i thënë se do ta fuste në burg, po të mos ia lante borxhin. Komandanti i regjimentit kishte thënë se në qoftë se Petricki nuk u jepte fund këtyre skandaleve, atëherë ai duhej të largohej nga shërbimi. Atij i qe mërzitur shumë baronesha, si një rrepë e hidhur, sidomos që ditën që ishte treguar bujare dhe kishte dashur t'i jepte të holla; ndërkaq kishte njohur një femër shumë të bukur, perri, si ato zallëmet e viseve të Lindjes një *"genre robine Rebeka"*, të cilën do t'ia tregonte Vronskit. Një natë më parë ishte zënë me Berkoshevin, i cili kishte dashur të dërgonte dëshmitarët e duelit, po që, sigurisht, s'kishte për të bërë gjë. Në përgjithësi, punët shkonin pupa, plot qyfyre. Dhe, pa e lënë shokun që të thellohej në hollësitë e gjendjes në të cilën ndodhej, Petricki nisi t'i tregojë të gjitha lajmet më interesante.

Duke dëgjuar tregimet e zakonshmë të Petrickit, në mjedisin e zakonshëm të atij apartamenti ku banonte prej tre vjetësh, Vronski e ndiente veten të kënaqur që ishte kthyer përsëri në jetën e tij të mëparshme, në atë jetë të shkujdesur të Peterburgut:

- Nuk është e mundur! - tha me zë të lartë duke hequr këmbën nga pedali i lavamanit ku lante qafën e shëndetshme ngjyrë trëndafili. - Nuk është e mundur! - Petricki i kishte thënë se Lora qe ndarë nga Fertingofi dhe qe bashkuar me Milejevin. - Dhe është gjithmonë budalla dhe i kënaqur për çdo gjë? Po Buzullukovi si i ka punët?

- Po Buzullukovit a e di ç'i ka ngjarë? Hajde ç'qyfyr! - tha Petricki me zë të lartë. - Ti e di sa i pëlqen të vejë në ballo dhe nuk lë që t'i shpëtojë asnjë ballo që jepet në Oborr. Na vete, pra, në ballon e madhe me helmetën e re. A i ke parë helmetat e reja? Janë shumë të bukura, të lehta. Kështu pra, po rrinte më këmbë atje... Por dëgjomë!

- Të dëgjoj, të dëgjoj, - iu përgjigj Vronski duke u fshirë me peshqir.

- Atë çast kalon dukesha e madhe bashkë me një ambasador dhe, për taksiratin e Buzullukovit, ata po bisedonin për helmetat e reja. Dukesha e madhe deshi t'i tregonte ambasadorit një helmetë të re... E shikon Buzullukovin që rrinte më këmbë me helmetë (duke thënë këto fjalë Petricki mori pozën e Buzullukovit atje në ballo) dhe i thotë që t'ia japë pak helmetën. Por ai s'ia jep. Si është e mundur? Të gjithë i shkelin syrin, i bëjnë shenjë me kokë, ngrysin vetullat: "Jepe, or budalla!" Por ai s'e jep. Rri kallkan. E përfytyron dot këtë skenë?... Atëherë njëri... si e thonë?... kërkon t'ia marrë helmetën me pahir, por ai s'e jep që s'e jep!... Ai ia rrëmben me zor dhe ia jep dukeshës së madhe. "Ja, kjo është helmeta e re", - thotë dukesha e madhe. E kthen helmetën dhe... hajde ç'qyfyr!... bëlldum!... andej bie përdhe një dardhë dhe afro një kile karamele! I haheshin, zavallit!

Vronski u shkul së qeshuri. Edhe më vonë, kur flisnin për një gjë tjetër, kur i kujtohej historia e helmetës, ia kriste gazit me gjithë zemër, duke zbuluar dhëmbët e fortë e të rregullt.

Si i mësoi të gjitha të rejat, Vronski u vesh me ndihmën e shërbëtorit dhe vajti të paraqitej në komandë. Pastaj kishte ndër mend të shkonte tek i vëllai, pastaj te Beci dhe, më në fund, të bënte disa vizita duke u dukur në ato sallone ku mund të takonte Kareninën. Dhe, sipas zakonit që kishte kur ndodhej në Peterburg, doli nga shtëpia me mendje që të kthehej atje natën vonë.

PJESA E DYTË

I

Në të dalë të dimrit, mjekët që ishin thirrur në shtëpinë e Sherbackëve, bënë një konsultë për të ditur se në ç'gjendje paraqitej shëndeti i Kitit dhe ç'masa duheshin marrë që vajza të çelitej. Ajo ishte e sëmurë dhe, me afrimin e pranverës, binte më shumë nga shëndeti. Mjeku i shtëpisë i kishte dhënë vaj peshku, pastaj hekur dhe pastaj nitrat argjendi; por, meqë asnjë nga këto barna nuk kishte sjellë ndonjë përmirësim në shëndetin e saj dhe meqë ai kishte këshilluar ta dërgonin jashtë shtetit në pranverë, kishin thirrur një mjek të shquar. Mjeku i famshëm, që ishte ende i ri dhe burrë shumë i pashëm, deshi ta vizitonte mirë të sëmurën. Ai dukej sikur ngulte këmbë me kënaqësi duke thënë se turpi që kanë vashat kur i viziton mjeku, nuk është veçse një mbeturinë barbarizmi dhe se është një gjë shumë e natyrshme që një mjek, qoftë edhe i ri, të prekë trupin e një vajze të zhveshur. Kjo ishte diçka e natyrshme për të, sepse këtë punë ai e bënte ditë për ditë, pa pasur asnjë ndjenjë ose mendim të keq, siç i dukej atij; prandaj, turpin e vashave ai e quante jo vetëm si një mbeturinë barbarizmi, por edhe si fyerje personale.

Kiti, deshi s'deshi, u bind, sepse, ndonëse të gjithë mjekët kishin mësuar në të njëjtën shkollë, kishin pasur po ata libra dhe kishin fituar po ato njohuri dhe megjithëse disa thoshin se ky mjek i shquar ishte një mjek i keq, në shtëpinë e princeshës dhe në rrethin e saj, kushedi për ç'arsye, ishin të mendimit se vetëm ky mjek i famshëm dinte diçka më tepër se të tjerët dhe se vetëm ai mund ta shpëtonte Kitin.

Si e vizitoi me kujdes të sëmurën, që dukej e hutuar dhe e trallisur nga turpi, mjeku i shquar i lau duart mirë e mirë dhe shkoi në sallon për të

biseduar me princin. Princi e dëgjonte vetullngrysur dhe kollej herë pas here. Si burrë i pjekur, jo budalla e gjithë shëndet siç qe, ai nuk kishte besim te mjekësia dhe, thellë në shpirt, zemërohej nga kjo komedi, meqenëse pothuaj vetëm ai e kishte kuptuar arsyen e vërtetë të sëmundjes së Kitit. "Ç'llafazan i madh!" - thoshte me vete princi duke e quajtur mjekun e shquar me këtë emër të nxjerrë nga fjalori i gjahut, ndërsa dëgjonte dërdëllisjen e tij rreth simptomave të sëmundjes së vajzës. Edhe mjeku, nga ana e tij, mezi e mbante veten për të mos shprehur përbuzjen që ndiente për këtë fisnik në moshë të shkuar dhe mundohej të zbriste aq poshtë sa ta kuptonte ai. Por kot që bisedonte me plakun, sepse ai e kishte kuptuar që në këtë shtëpi bënte emër e shoqja. Margaritarët e tij ai kishte ndër mend t'i derdhte përpara princeshës.

Atë çast princesha hyri në sallon bashkë me mjekun e shtëpisë. Princi u hoq mënjanë, që të mos vinin re ç'mendonte ai për këtë komedi qesharake. Princesha ishte hutuar dhe nuk dinte ç'të bënte. Ajo e ndiente veten fajtore përpara Kitit.

- Doktor, vendosni fatin tonë, - tha princesha. - Mos më fshihni asgjë. "A ka ndonjë shpresë?" - deshi të shtonte, por buzët iu drodhën dhe nuk qe e zonja ta bënte këtë pyetje. - E, doktor?

- Tani, princeshë, do të bisedoj me kolegun dhe pastaj do të kem nderin t'ju shfaq mendimin tim.

- Atëherë t'ju lëmë vetëm?

- Si të dëshironi.

Princesha psherëtiu dhe doli.

Kur mjekët mbetën vetëm, mjeku i shtëpisë nisi të shfaqte mendimin e tij duke thënë se dyshonte për një fillim procesi të turbekulozit, por... e të tjera e të tjera. Mjeku i shquar po e dëgjonte dhe, në mes të ligjëratës së tij, nxori nga xhepi sahatin e madh të florinjtë.

- Ashtu, - tha ai. - Por ...

Mjeku i shtëpisë heshti plot respekt pa e mbaruar fjalën.

- Ju e dini se nuk mund të përcaktojmë me siguri fillimin e procesit të turbekulozit: para shfaqjes së kavernave nuk ka asgjë të përcaktuar. Por kemi të drejtë të dyshojmë dhe kemi se ku të bazohemi: prerje oreksi, nervozizëm e të tjera. Çështja qëndron këtu: Në fazën e dyshimit të procesit të turbekulozit çfarë duhet bërë për ta ushqyer organizmin?

- Por ju e dini se këtu kemi të bëjmë ngaherë me shkaqe morale dhe

shpirtërore, - tha me druajtje mjeku i shtëpisë duke bërë buzën në gaz shumë lehtë.

- Po, kuptohet vetvetiu, - u përgjigj mjeku i shquar dhe vështroi sahatin përsëri. - Më falni, a mund të më thoni në është ndrequr ura e Jauzit apo duhet t'i vish rrotull prapë? - pyeti ai. - Ah, qenka ndrequr! Atëherë më duhen njëzet minuta për të shkuar atje... Kështu pra, çështja shtrohet në këtë mënyrë: ushqim dhe qetësim nervash. Njëri është i lidhur me tjetrin dhe duhet vepruar nga të dy anët.

- Po udhëtimi jashtë shtetit? - pyeti mjeku i shtëpisë.

- Unë jam armik i udhëtimeve jashtë shtetit. Më lejoni t'ju shpjegoj një gjë: në qoftë se kemi të bëjmë me një fillim procesi turbekular, gjë që s'mund ta dimë, atëherë udhëtimi jashtë shtetit nuk ka për të sjellë asnjë dobi. Duhet medoemos diçka që të shtojë oreksin e së sëmurës pa e dëmtuar organizmin.

Mjeku i shquar parashtroi planin e mjekimit të tij me anën e ujërave të Sodenit; mjekimi që propozonte ai kishte të mirë se nuk e dëmtonte aspak organizmin.

Mjeku i shtëpisë e dëgjoi me vëmendje dhe me respekt.

- Më lejoni t'ju them se udhëtimi jashtë shtetit është i dobishëm, se sjell një ndryshim në zakonet, largim nga kushtet që ngjallin në mendje kujtime të hidhura. Përveç kësaj, këtë e dëshiron vetë princesha.

- Ah! Po qe ashtu, le të shkojnë, po kam frikë se ata gjermanët sharlatanë do ta sëmurin edhe më keq vajzën... Duhet që ato të ndjekin pikë për pikë porositë tona. Atëherë le të nisen!

Vështroi prapë sahatin.

- Oh, tani duhet të iki, - tha dhe shkoi drejt derës.

Mjeku i shquar i tha princeshës (kështu e detyronte të bënte ndjenja e mirësjelljes) se duhej ta vizitonte të sëmurën edhe një herë.

- Si! Do ta vizitoni prapë? - tha nëna me lemeri.

- Oh jo, vetëm disa hollësi, princeshë.

- Urdhëroni.

Dhe nëna bashkë me mjekun hynë në dhomën e Kitit. Vashëza, shumë e tronditur, me ato faqe flakë të kuqe dhe me ata sy që shkreptinin, se i kishte ardhur shumë turp që e kishte vizituar mjeku, rrinte në këmbë në mes të dhomës. Kur hyri brenda mjeku, ajo u skuq edhe më tepër dhe sytë iu mbushën me lot. Sëmundja e saj dhe mjekimi që kërkonin t'i bënin, i

dukeshin gjëra pa kuptim, madje edhe qesharake. Të kërkoje ta mjekoje atë ishte njëlloj sikur të doje të ngjitje një vazo të thyer. Asaj i qe copëtuar zemra dhe ata kërkonin ta shëronin me hapje e me skone! Po nuk donte ta hidhëronte t'ëmën, aq më tepër që kjo e ndiente veten fajtore përpara së bijës.

- Uluni, ju lutem, princeshë, - tha mjeku i shquar.

Ai u ul kundrejt saj me buzë në gaz, preku pulsin dhe nisi përsëri nga pyetjet e tij të mërzitshme. Kiti iu përgjigj, pastaj, papritur e pa pandehur, u zemërua dhe u ngrit në këmbë.

- Më falni, doktor, por kot që mundoheni. Këtë pyetje po ma bëni për të tretën herë.

Mjeku i shquar nuk e ndjeu veten të fyer.

- Nervozizëm, - i tha princeshës, kur Kiti doli nga dhoma. - Por s'prish punë, se mbarova...

Duke i folur princeshës, sikur t'i fliste një gruaje shumë të mençme, mjeku i shpjegoi me fjalë shkencore gjendjen shëndetësore të princeshëzës dhe përfundoi duke e porositur se si duheshin pirë ato ujëra, që nuk ishin aspak të nevojshme për Kitin. Kur e pyeti princesha në duhet të shkonin jashtë shtetit, mjeku u zhyt në mendime sikur do të zgjidhte një çështje të vështirë. Më në fund ia shfaqi vendimin që kishte marrë: ato duhet të shkonin, por të mos u zinin besë atyre sharlatanëve dhe, për çdo gjë, ta pyesnin atë.

Si iku mjeku, në shtëpi sikur kishte ndodhur ndonjë ngjarje e gëzueshme. Nëna fluturonte nga gazi, erdhi pranë vajzës dhe Kiti bëri sikur ishte e gëzuar. Tani dendur, pothuaj gjithmonë, ajo detyrohej ta fshihte ndjenjën e saj të vërtetë.

- Nënë, me të vërtetë që jam shëndoshë e mirë. Por, në qoftë se ti do që ta bëjmë këtë udhëtim, e bëjmë! - tha ajo dhe, për t'i treguar se interesohej për udhëtimin e ardhshëm, nisi t'i fliste për përgatitjet që duheshin bërë.

II

Pas mjekut erdhi Dolli. Ajo e dinte se atë ditë do të bëhej konsulta e mjekëve dhe, megjithëse kishte pak kohë që qe ngritur nga lehonia (ajo kishte lindur një vajzë nga mbarimi i dimrit), ndonëse edhe vetë kishte

shumë brenga e andralla, la në shtëpi foshnjën që e kishte në gji dhe vajzën e sëmurë dhe vajti të merrte vesh se ç'vendim kishin marrë për Kitin.

- E, si u bë? - pyeti ajo duke hyrë në sallon dhe pa hequr kapelën nga koka. - Ju shoh të gëzuar. Domethënë kemi lajme të mira?

U munduan t'i tregonin se ç'kishte thënë mjeku, por, ndonëse ai kishte folur shumë gjatë dhe kish thënë ca fjalë mjaft të bukura, nuk qe e mundur t'i tregonin një për një fjalët e tij. Interesante ishte vetëm kjo gjë: kishin vendosur të shkonin jashtë...

Dolli psherëtiu padashur. Shoqja e saj më e mirë, motra e vogël, po ikte në një kohë kur jeta e saj nuk ishte aspak gazmore! Në marrëdhëniet e saj me të shoqin ajo e ndiente veten të poshtëruar pas pajtimit. Arna që kishte hedhur Ana, nuk kishte mbajtur dhe harmonia familjare qe prishur përsëri. Dolli nuk mund të ankohej për ndonjë gjë konkrete, por Stepan Arkadiçin nuk e gjeje kurrë në shtëpi, edhe të hollat mungonin ngaherë; Dollin e brente gjithmonë dyshimi se mos e tradhtonte i shoqi dhe tani ajo mundohej ta largonte këtë dyshim, sepse e kishte provuar një herë brengën e xhelozisë. Kriza e parë e xhelozisë që kishte kaluar, nuk mund të përsëritej; tani, edhe sikur të merrte vesh se i shoqi nuk i qëndronte besnik, ajo nuk do të tronditej ashtu siç qe tronditur herën e parë. Një zbulim i tillë do ta ftohte atë tani nga jeta familjare dhe ajo pranoi më mirë të gënjente veten duke përbuzur të shoqin dhe sidomos veten e saj për këtë dobësi. Përveç kësaj, telashet dhe andrallat e familjes së madhe e brengosnin pa pushim: herë nuk kishte qumësht sa duhej për foshnjën që kishte në gji, herë ikte taja dhe herë, si tani, i sëmurej një nga fëmijët.

- Si i ke fëmijët? - e pyeti e ëma.

- Ah, *maman*, ju vetë keni halle shumë. Lilin e kam të sëmurë dhe kam frikë mos më ka skarlatinën. Dola sa për të marrë vesh për Kitin po, në pastë skarlatinën, Zot na ruaj, do të detyrohem të rri mbyllur në shtëpi.

Kur iku mjeku, princi i vjetër doli nga studioja e tij, ia dha faqen Dollit që t'ia puthte dhe, si kuvendoi pak me të, e pyeti të shoqen:

- E, vendosët të shkoni? Po unë, ç'të bëhem?

- Unë them që ti të rrish këtu, Aleksandër, - i tha e shoqja.

- Si të doni.

- *Maman*, pse të mos vijë edhe babai me ne? - pyeti Kiti. - Edhe atij do t'i bëjë mirë ky udhëtim edhe neve.

Princi i vjetër u ngrit në këmbë dhe ia përkëdheli flokët Kitit. Ajo ngriti kokën dhe e vështroi duke vënë buzën në gaz me pahir. Asaj ngaherë i dukej sikur i ati e kuptonte më mirë se gjithë të tjerët në familje, ndonëse ai fliste pak me të. Ajo, si më e vogla që ishte, qe kanakarja e babait dhe Kitit i dukej sikur dashuria që kishte i ati për të, e bënte princin mendjehollë. Kur vështrimi i saj takoi shikimin e syve të tij të kaltër, që ishin ngulur tek ajo dhe e këqyrnin plot dashamirësi, asaj iu duk sikur i ati qe futur edhe në skutat më të fshehta të zemrës së saj dhe ia dinte të gjitha brengat. Ajo u skuq dhe ia afroi faqen, që t'ia puthte, por i ati ia lëmoi flokët dhe tha:

- Ç'modë e marrë kjo e flokëve të rremë! Në vend që të përkëdhelësh flokët e sat bije, ledhaton flokët e një gruaje të vdekur. E, moj Dolinkë, - tha duke u kthyer nga vajza e madhe, - ç'bën ai kapedani yt?

- Asgjë, baba, - u përgjigj Dolli, që e kishte kuptuar se i ati e kishte hedhur fjalën për të shoqin. - Është gjithnjë jashtë, nuk e shoh pothuaj kurrë, - shtoi me një nënqeshje plot ironi.

- Nuk ka shkuar ende në fshat për të shitur pyllin?

- Jo, gjithmonë ka ndër mend të shkojë. Bëhet gati.

- Ashtu! - tha princi. - Atëherë duhet të bëhem gati edhe unë? Si urdhëron, - i tha së shoqes duke u ulur dhe pastaj u kthye nga vajza e vogël dhe shtoi: - Ti, Katja, një ditë prej ditësh, sapo të zgjohesh nga gjumi, thuaj: "Sot jam shëndoshë e mirë dhe e gëzuar! Do të shkoj prapë me babanë të bëjmë një shëtitje në mëngjes herët në cingërimë". Ë?

Dukej sikur fjalët që kishte thënë i ati, ishin shumë të thjeshta, por Kiti u turbullua dhe e humbi, sikur ta kishte kapur njeri në faj e sipër: "Po, ai i di të gjitha, i kupton të gjitha dhe me këto fjalë më thotë se unë duhet ta mposht turpin, sado i madh që të jetë ky". Nuk qe e zonja t'i përgjigjej, ia shkrepi të qarit dhe doli nga dhoma me të shpejtë.

- Shaka të bukura që bën! - tha princesha, e zemëruar me të shoqin. - Ti ngaherë... - nisi ta qortojë ajo.

Princi dëgjoi një copë herë qortimet e saj dhe nuk foli, por sa vinte bëhej më i ngrysur.

- Ajo të këput shpirtin, e shkreta, kur e sheh, dhe ti nuk e kupton se asaj i ther në zemër edhe nga fjala më e vogël që mund ta lëndojë. Ah sa gabohemi kur pandehim se i njohim njerëzit! - tha princesha dhe nga ndryshimi i tonit të saj Dolli dhe princi kuptuan se ajo e hidhte fjalën për

Vronskin. - Nuk kuptoj si të mos ketë ligje për njerëz kaq të ligj e të poshtër.

- Ah, më mirë të mos të kisha dëgjuar! - tha princi me fytyrë të vrenjtur duke u ngritur nga kolltuku sikur donte të dilte jashtë nga dhoma, por u ndal te dera. - Ligje ka, moj grua dhe, meqë e lëndove këtë plagë, ja ku po ta them se kush e ka fajin për këtë që ngjau: fajin e ke ti dhe askush tjetër! Ligje për bandillë të tillë ka pasur gjithmonë, ka edhe tani: Po, ja kështu si të them unë! Sikur të mos ishte bërë ajo që s'duhej të bëhej, unë, plaku, do ta kisha thirrur në duel atë bukurosh. Po. Dhe tani mjekoje vajzën, thirri në shtëpi këta sharlatanë.

Dukej sikur princi kishte edhe shumë gjëra të tjera për të thënë por, me të dëgjuar tonin e tij, princesha, siç ndodhte ngaherë në çështjet serioze, u duk e penduar.

- Aleksandër, Aleksandër, - pëshpëriti ajo duke iu afruar dhe nisi të qante.

Princi u qetësua kur e pa të shoqen që qante dhe i vajti pranë.

- Mjaft, mjaft! Edhe ty të vjen shumë keq, e di. Po ç'të bëjmë? Nuk është ndonjë mynxyrë. Zoti është mëshirëmadh... Falemnderit... - tha pa ditur as ai vetë se ç'thoshte duke iu përgjigjur puthjes së përlotur të së shoqes që e ndjeu te dora dhe doli nga dhoma.

Që atë çast kur Kiti, me lot në sy, doli me nxitim nga dhoma, Dolli, me instinktin e saj prej nëne e ndjeu menjëherë se vetëm një grua mund t'ia lehtësonte brengën dhe u tregua e gatshme ta bënte këtë gjë. Hoqi kapelën dhe deshi t'i përvishej kësaj pune. Ndërsa e ëma i qe vërsulur t'et, ajo qe munduar ta përmbante, aq sa e lejonte respekti që duhet të ketë një bijë për t'ëmën. Kur qe rrëmbyer princi, ajo nuk kishte bërë zë; i vinte turp për t'ëmën dhe, kur pa se i ati u tregua prapë zemërmirë, ndjeu dhembshuri për të. Por, kur doli princi, ajo u mat të bënte atë që i dukej puna më me rëndësi: të shkonte te Kiti për ta qetësuar.

- Prej kohësh kam dashur të të them këtë, *maman*: a e di se Levini, kur ishte këtu herën e fundit, deshi të kërkonte Kitin? Ia ka thënë Stivës.

- E çë? Nuk kuptoj...

- Ndoshta Kiti nuk ka pranuar?... Nuk të ka thënë gjë?

- Jo, ajo nuk më ka thënë asgjë, as për njërin, as për tjetrin. Është shumë kryelartë. Por unë e di se gjithë nga shkaku i tij...

- Po merre me mend sikur të mos ketë pranuar të martohet me

Levinin... Unë e di se ajo do të pranonte të martohej me Levinin, sikur të mos ishte ai tjetri... Dhe pastaj ai e gënjeu shumë keq.

Princesha lemerisej kur mendonte sa fajtore e ndjente veten përpara së bijës, prandaj u zemërua.

- Nuk kuptoj asgjë! Tani të gjithë duan të bëjnë sipas kokës së tyre, nënave nuk u thonë as gjysmë fjale dhe pastaj, ja...

- *Maman*, po shkoj tek ajo.

- Shko. Se mos të ndaloj? - tha nëna.

III

Kur hyri në dhomën e vogël të Kitit, në dhomëzën e bukur ngjyrë trëndafili, me kukulla *vieux saxe*,[1] që ishte e re, e trëndafiltë dhe gazmore siç qe dhe vetë Kiti dy muaj më parë, Dollit. iu kujtua se me sa gëzim e dashuri e kishin zbukuruar të dyja bashkë para një viti. Asaj sikur i ngriu zemra kur e pa Kitin që rrinte në një karrige të ulët, pranë derës, me sy të ngulur te këndi i qilimit. Kiti vështroi të motrën dhe shprehja e ftohtë dhe disi e rreptë e fytyrës së saj nuk ndryshoi.

- Tani do të mbyllem në shtëpi dhe as ti nuk mund të vish të më shikosh, - tha Darja Aleksandrovna duke u ulur pranë saj. - Dua të flas me ty.

- Për çfarë? - pyeti Kiti me të shpejtë dhe ngriti kokën sikur të qe trembur.

- Për çfarë? Për brengën tënde.

- Unë s'kam ndonjë brengë.

- Mjaft, Kiti! Pandeh se unë s'di gjë? I di të gjitha. Të më besosh se kjo është një gjë shumë e vogël... Të gjithë e kemi provuar këtë.

Kiti nuk foli dhe fytyra e saj kishte përsëri atë shprehje të rreptë.

- Ai nuk vlen aq shumë sa të vuash për shkak të tij, - vazhdoi Darja Aleksandrovna duke hyrë drejt e në temë.

- Po, sepse më përbuzi, - tha Kiti me zë të dridhur. - Mos fol më mirë. Të lutem shumë, mos fol!

---

1) Bilur i vjetër, saks.

- Po kush ta tha këtë? Askush s'ka thënë. Jam e bindur se ai të donte dhe të do ende, por...

- Ah,ja, këto ngushëllimet sidomos nuk i duroj dot! - klithi Kiti duke u zemëruar përmjëherë. U kthye, ashtu e ulur siç ishte, u skuq dhe, me ata gishtërinjtë që i lëvizte me të shpejtë, herë me njërën dhe herë me dorën tjetër shtrëngonte togëzën e rripit. Dolli i njihte këto lëvizje nervoze që bënte e motra, kur rrëmbehej; ajo dinte gjithashtu se në çastet e zemërimit Kiti nuk e përmbante dot veten dhe thoshte shumë fjalë të papëlqyera. Deshi ta qetësojë, por ishte vonë.

- Ç'kërkon, ç'kërkon të më thuash? - tha Kiti duke folur me nxitim. - Se kisha rënë në dashuri me një burrë që nuk më deshi dhe se po shkrihem nga dashuria që ndiej për të? Dhe këto fjalë m'i thotë motra që pandeh se... se... më ngushëllon!... Nuk i dua këto fjalë përdëllestare e këto lajkatime!

- Kiti, s'ke të drejtë

- Pse më brengos?

- Përkundrazi, unë... E shoh që je e pikëlluar...

Por Kiti, ashtu e zemëruar siç ishte, nuk e dëgjonte.

- Nuk kam pse të helmohem dhe as të kërkoj ngushëllim. Jam aq krenare sa të mos pranoj kurrë të dua një burrë që nuk më do.

- Nuk të them... Vetëm një gjë dua të të pyes, të më thuash të drejtën, - vazhdoi Darja Aleksandrovna duke e kapur për dore. - Të tha gjë Levini?

Me të dëgjuar emrin e Levinit, Kiti nuk u përmbajt dot më, u ngrit nga karrigia me vrull, këputi tokëzën e rripit, e përplasi në dysheme dhe tha duke lëvizur duart me të shpejtë:

- Ç'hyn Levini në këtë mes? Nuk kuptoj për ç'arsye kërkon të më mundosh? Të thashë dhe ja ku po ta përsërit se unë jam kryelartë dhe **kurrë**, **kurrë** nuk do të bëj atë që bën ti: të kthehem te një njeri që më ka tradhtuar dhe ka dashuruar një femër tjetër. Nuk e kuptoj, nuk e kuptoj një gjë të tillë! Ti mund ta bësh, por unë nuk mund ta bëj kurrë!

Si tha këto fjalë, vështroi të motrën dhe, kur pa se Dolli rrinte e heshtur, kokulur dhe e pikëlluar, Kiti, në vend që të dilte nga dhoma, siç kishte ndër mend të bënte, qëndroi pranë derës dhe uli kokën duke mbuluar fytyrën me shami.

Heshtja zgjati nja dy minuta. Dolli mendonte për hallin e saj: për atë poshtërim që e ndiente gjithmonë dhe që e lëndonte edhe më tepër tani që e

motra ia kishte kujtuar. Ajo nuk e priste që Kiti të tregohej kaq zemërgure, dhe ishte zemëruar me të. Por, papritmas, dëgjoi aty fëshfëritjen e një fustani, ca ngashërime të mbytura dhe dy duar që iu lidhën në qafë. Kiti kishte rënë në gjunjë përpara saj.

- Dolinka, jam shumë fatkeqe! - pëshpëriti ajo e penduar.

Dhe fytyra e saj e bukur dhe e përlotur u fsheh në pëqirin e Darja Aleksandrovnës.

Lotët ishin si një vaj i domosdoshëm pa të cilin nuk mund të punonte si duhej makina e mirëkuptimit në mes të dy motrave. Si derdhën lot, të dy motrat nuk kuvenduan më për hallet e tyre; por, ndonëse flisnin për gjëra të tjera, ato e kuptonin njëra-tjetrën. Kiti kishte kuptuar se fjalët që i kishte thënë në zemërim e sipër për pabesinë e të shoqit dhe për poshtërimin që i kishte bërë ai, ia kishin lënduar motrës së shkretë plagën e hapur thellë në zemër, por që ajo e kishte falur. Edhe Dolli, nga ana e saj, kishte mësuar atë që kish dashur të mësonte; ajo u bind se hamendjet e saj ishin të vërteta, se Kiti qe helm e pikë ngaqë nuk kishte pranuar të bëhej gruaja e Levinit dhe ngaqë Vronski e kishte gënjyer; përveç kësaj, Dolli kuptoi se Kiti qe gati të dashuronte Levinin dhe ta përbuzte Vronskin. Kiti nuk tha asnjë fjalë për këtë; ajo foli vetëm për gjendjen e saj shpirtërore.

- Mua nuk më mundon asnjë brengë, - tha ajo si u qetësua - Por nuk di në më kupton: çdo gjë më duket e pështirë dhe e neveritshme, sidomos më vjen ndot edhe nga vetja. Nuk mund ta marrësh me mend se ç'mendime të këqija më vijnë për çdo gjë.

- Ç'mendime të këqija mund të të vijnë? - pyeti Dolli me buzë në gaz.

- Mendimet më të këqija, më të pështira. Nuk di si të t'i përshkruaj. Nuk është as hidhërim e as mërzi, por diçka shumë më e keqe. Më duket sikur çdo gjë e bukur që ishte tek unë, është fshehur dhe ka mbetur vetëm e liga. Si të ta shpjegoj? - vazhdoi ajo kur pa se e motra e vështronte me habi. - Babai qëparë zuri të më thotë... më duket sikur ai mendon se unë dua të martohem. Kur mamaja më shpie në ballo, më duket sikur kërkon të më martojë sa më shpejt për të më hequr qafe. E di që s'është kështu, por ja që nuk i largoj dot këto mendime. Nuk i shoh dot ata burra që nënat e vajzave kërkojnë t'i bëjnë dhëndurë. Më duket sikur ata rrinë e më marrin masën. Më parë ndieja një kënaqësi të madhe kur shkoja gjëkundi veshur me fustanin

e ballos, më mbeteshin sytë në pasqyrë, kurse tani më vjen turp, rri si mbi gjemba. Ç'të të them? Doktori... ja...

Kiti pushoi. Ajo deshi të thoshte se që ditën që kishte ndodhur ky ndryshim në shpirtin e saj, Stepan Arkadiçi i qe neveritur dhe, sa herë që e shihte, përfytyronte vegimet më të shëmtuara.

- Po, çdo gjë e përfytyroj nga një anë e vrazhdë dhe e neveritshme, - vazhdoi ajo. - Nga kjo vuaj unë. Ndoshta do të kalojë...

- Mos e ki mendjen atje...

- Nuk mund të bëj ndryshe. E ndiej veten mirë vetëm kur jam me fëmijët, vetëm kur jam në shtëpinë tënde.

- Gjynah që s'mund të vish tani.

- Jo, do të vij. Unë e kam kaluar skarlatinën; do t'i lutem mamasë të më lërë.

Kiti nguli këmbë që të shkonte tek e motra dhe, gjatë skarlatinës, që u hoq me të vërtetë, ajo, bashkë me Dollin, u kujdes për të gjashtë fëmijët, që e kaluan lehtë këtë sëmundje; por Kitit nuk iu kthye shëndeti dhe, në kohën e kreshmëve, familja Sherbacki u nis për në vend të huaj.

IV

Aristokracia e Peterburgut është si një rreth i kufizuar ku të gjithë e njohin njëri-tjetrin dhe shkojnë te njëri-tjetri. Po në këtë rreth të madh ka disa ndarje. Ana Arkadjevna Karenina kishte miq dhe lidhje të ngushta me tri grupe të ndryshme. Njëri nga këto, ku bënte pjesë i shoqi, ishte rrethi zyrtar, që përbëhej nga kolegët dhe vartësit e Kareninit, të cilët qenë lidhur ose ndarë ne mes tyre sipas mënyrës më të ndryshme e më lozonjare të kushteve shoqërore. Tani Anës mezi i kujtohej ajo ndjenjë respekti pothuaj besimtar që kishte pasur dikur për këta njerëz. Tani ajo i njihte të gjithë, ashtu siç njihen njerëzit në qytetet e krahinës; u kishte mësuar zakonet e dobësitë, dinte se në ç'dhëmballë të krimbur u vente gjuha, se ç'marrëdhënie kishin me njëri-tjetrin dhe me qendrën kryesore; dinte se në ç'grup bënte pjesë njëri e tjetri, si mbahej atje, në çfarë ishte dhe në çfarë s'ishte në një mendje me të tjerët. Por ky grup interesash qeveritarë, që u përshtatej më tepër burrave, me gjithë nxitjen e konteshës Lidja Ivanovna, nuk e tërhoqi kurrë Anën, e cila përpiqej të mos shkonte kurrë atje.

Një rreth tjetër ku Ana shkonte dendur, ishte rrethi me anën e të cilit Aleksej Aleksandroviçi kishte bërë karrierë. Kontesha Lidja Ivanovna ishte strumbullari i këtij rrethi. Këtu kishte gra të vjetra, të shëmtuara, të virtytshme dhe fetare, si edhe burra të zgjuar, të ditur dhe ambiciozë. Një nga burrat e mençëm, që i përkiste këtij rrethi, e kishte quajtur këtë rreth "ndërgjegjja e shoqërisë" së Peterburgut. Aleksej Aleksandroviçi e çmonte shumë këtë rreth dhe Ana, që ishte e afruar me të gjithë, gjatë periudhës së parë të qëndrimit në Peterburg, kishte zënë miq edhe në këtë rreth. Tani që ishte kthyer nga Moska, ky rreth i qe mërzitur shumë. I dukej sikur të gjithë ata që bënin pjesë atje, edhe ajo vetë, nuk ishin aspak të natyrshëm dhe ajo u mërzit aq shumë në këtë shoqëri, sa nisi të shkonte te Lidja Ivanovna sa më pak që të ishte e mundur.

Më në fund, rrethi i tretë, ku Ana kishte lidhje miqësie, ishte ai që quhej shoqëria e vërtetë, rrethi i aristokracisë - bota e ballove, e darkave, e fustaneve të farfurishme, bota që mbështetej me një dorë pas Oborrit për të mos rënë në atë që quhej gjysmaristokraci, të cilën pjesëtarët e këtij rrethi besonin se e përbuznin, ndonëse shijet e tyre nuk kishin asnjë ndryshim nga shijet e njërëzve të gjysmaristokracisë. Lidhjen me këtë rreth Karenina e mbante me anën e princeshës Beci Tvjerskaja, që ishte e shoqja e kushëririt të saj të parë. Kjo grua, që kishte njëqind e njëzet mijë rubla të ardhura në vit, kishte pasur një simpati të madhe për Anën që ditën që kjo kishte hyrë në botën e aristokracisë; ajo e shfaqte sheshit dashurinë e saj për të dhe e tërhiqte në rrethin e saj duke u tallur me rrethin e konteshës Lidja Ivanovna.

- Edhe unë ashtu do të bëhem kur të plakem e të shëmtohem, - thoshte Beci, po për ju, që jeni një grua e re dhe e bukur, është shpejt ende që të mbylleni në atë azil pleqsh.

Në fillim Ana ishte përpjekur, sa qe e mundur, të mos vente në rrethin e princeshës Tvjerskaja, sepse nuk ishte në gjendje t'u bënte ballë shpenzimeve që kërkonte ai mjedis; përveç kësaj, Anës i pëlqente më tepër të shkonte në rrethin tjetër. Por, pasi u kthye nga Moska, ndodhi krejt e kundërta: asaj s'ia kishte më ënda të rrinte me miqtë e rrethit të parë, që u mbaheshin pikë për pikë parimeve të moralit dhe nisi të shkonte në rrethin e aristokracisë. Atje ndeshte Vronskin dhe, sa herë që e takonte, ndjente një gëzim turbullues. Ajo e takonte sidomos dendur në shtëpinë e Becit, e cila ishte nga familja e Vronskëve dhe kushërira e parë e Vronskit.

Vronski shkonte në të gjitha ato vende ku mund të takonte Anën dhe, sa herë që të ishte e mundur, i fliste për dashurinë që ndjente për të. Ajo nuk i jepte asnjë shkas por, sa herë që takohej me të, në shpirtin e saj ndizej ajo ndjenjë gjallërie që e kishte pushtuar atë ditë në vagon kur e kishte ndeshur për herë të parë. Edhe ajo vetë e ndjente se, me ta parë, ngazëllimi shkreptinte në sytë e saj dhe e shtynte të vinte buzën në gaz; nuk ishte e mundur ta shuante shprehjen e këtij gëzimi.

Në fillim Ana besonte me të vërtetë se nuk ishte e kënaqur nga Vronski, i cili kishte guxim ta ndiqte si manar; por, pak kohë pasi ishte kthyer nga Moska, kur nuk e takoi Vronskin në një mbrëmje, ku pandehte se do ta shihte, ajo u hidhërua dhe e kuptoi fare mirë se po gënjente veten; sepse asaj jo vetëm që i pëlqente ta kishte Vronskin gjithnjë pranë, por kjo ndjekje nga ana e tij ishte i vetmi qëllim i jetës së saj.

Një këngëtare e shquar këndonte për herë të dytë dhe gjithë aristokracia ishte në teatrin e operës. Vronski, që ishte ulur në një kolltuk të rreshtit të parë, e pa të kushërirën në një lozhë dhe, pa pritur që të përfundonte akti, u ngrit e vajti tek ajo.

- Pse nuk erdhët për darkë? - e pyeti ajo. - Çuditem me të vërtetë me mprehtësinë e dashnorëve, - shtoi duke vënë buzën në gaz dhe duke folur me zë të ulët, kështu që ta dëgjonte vetëm ai: - **ajo** nuk ishte. Por ejani tek unë pas operës.

Vronski e vështroi me habi. Ajo uli kokën. Ai e kuptoi si qëndronte puna, bëri buzën në gaz për ta falënderuar dhe u ul pranë saj.

- Sa mirë që më kujtohen talljet tuaja! - vazhdoi princesha Beci, e cila ndjente një kënaqësi të madhe ndërsa ndiqte udhën që kishte nisur kjo dashuri e zjarrtë. - Ku shkuan gjithë ato tallje?! Ratë në grackë, i dashur!

- Atë dua edhe unë, që të bie në grackë! - u përgjigj Vronski me atë nënqeshjen e tij të qetë prej babaxhani. - Të them të drejtën, në u ankofsha, duhet të ankohem vetëm për një gjë: që nuk kam rënë në grackë ashtu si duhet. Kam filluar të humbas shpresën.

- E çfarë shprese mund të kesh? - tha Beci që e ndjeu veten të fyer për shoqen e saj. - *Entendons nous*[1]... - Por sytë e saj shkreptinë nga një dritë

1) Le të merremi vesh.

dinakërie që shprehte qartë se ajo, ashtu si ai, e kuptonte se çfarë shprese mund të kishte Vronski.

- Asnjë, - u përgjigj Vronski duke qeshur dhe zbuloi dhëmbët e bukur. - Me leje? - shtoi duke marrë dylbinë nga duart e saj dhe, që sipër supit lakuriq të kushërirës, vështroi lozhat përballë. - Kam frikë se mos bëhem qesharak.

Ai e dinte fare mirë se nuk ishte aspak rrezik që të bëhej qesharak në sytë e Becit dhe të gjithë njerëzve të salloneve. Ai e dinte fare mirë se në sytë e këtyre njerëzve një burrë bëhej qesharak kur dashuronte pa shpresë një vajzë ose një grua pa burrë; por një burrë, që i qepej një gruaje të martuar dhe bëhej copë për ta shtënë në dorë, luante, sipas mendimit të tyre, një rol të bukur e të madhërishëm dhe nuk mund të bëhej kurrë qesharak. Prandaj, duke ulur dylbinë, vështroi kushërirën me një nënqeshje plot gaz e krenari, që i lodronte nën mustaqet.

- Po pse nuk erdhët për darkë? - pyeti ajo duke e soditur.

- Duhet t'jua shpjegoj arsyen. Nuk isha i lirë. Me se isha i zënë? E pamundur ta merrni me mend! E pamundur! Pajtova dy veta, nga të cilët njëri ia kishte fyer të shoqen tjetrit.

- U pajtuan?

- Pothuaj!

- Duhet të ma tregoni, - tha ajo duke u ngritur në këmbë. - Ejani në kohën e pushimit.

- S'kam se si. Do të shkoj në Teatrin Francez.

- Si, po e lini Nilsonin? - pyeti si e tmerruar Beci, e cila nuk ishte aspak në gjendje të dallonte zërin e këngëtares së shquar nga ai i një koristeje e aq.

- Ç'të bësh? Kam lënë një takim pikërisht për atë çështjen e pajtimit.

- "Si lum pajtuesit se ata kanë për të shpëtuar!", - tha Beci duke përsëritur pak a shumë ato fjalë që kishte dëgjuar nga një njeri. - Uluni, më tregoni si është puna.

Dhe u ul përsëri.

V

- Është një histori pak e fëlliqur, po kaq e bukur, sa nuk më rrihet pa e treguar, - tha Vronski duke e vështruar me ata sy gjithë gëzim. - Emrat s'po i zë në gojë.

- Do t' i marr me mend. Aq më mirë.

- Dëgjoni pra: dy djem të rinj nisen me karrocë...

- Sigurisht dy oficerë të regjimentit tuaj?

- Nuk thashë oficerë, por thjesht dy djem të rinj, të cilët kishin ngrënë mëngjesin...

- Domethënë: kishin pirë...

- Ndoshta. Shkojnë, pra, me karrocë te një shok që i ka ftuar për darkë dhe janë shumë në qejf. Një karrocë, me një grua të bukur brenda, e kalon karrocën e tyre dhe gruaja e bukur kthen kokën e, siç u duket atyre, vë buzën në gaz dhe u bën shenjë me kokë. Ta pret mendja që ata e ndjekin nga pas me karrocën e tyre, që e ngasin me të katra. Habiten shumë kur shohin se gruaja e bukur ndalet përpara hyrjes së asaj shtëpie ku shkojnë ata. Gruaja e bukur ngjitet në katin e sipërm. Ata shohin vetëm buzët e saj bojë alle nën velin e shkurtër, pastaj edhe dy këmbë të vogla të bukura.

- Ju e tregoni këtë me kaq pasion, sa më duket sikur jeni njëri nga ata të dy.

- Harruat ç'më thatë pak më parë? Kështu pra, djemtë e rinj hyjnë në shtëpinë e shokut, i cili ka shtruar një darkë lamtumire. Në këtë gosti ata pijnë më shumë se ç'duhet, siç ndodh ngaherë në gostitë e lamtumirës.

Duke ngrënë, pyesin kush banon në katin e sipërm të asaj shtëpie. Askush s'e di dhe vetëm shërbëtori i të zotit të shtëpisë, kur e pyesin në banon lart ndonjë *"mamzel"*, u përgjigjet se në atë shtëpi ka plot zonjusha. Pas darke, dy djemtë e rinj shkojnë në studion e të zotit të shtëpisë dhe i shkruajnë një letër gruas së panjohur. I shkruajnë një letër të zjarrtë ku shprehin dashurinë e tyre dhe e shpien vetë lart për të shpjeguar, në rast nevoje, pikat e errëta të letrës.

- Pse më flisni për gjëra të tilla të ndyra? Po pastaj?

- I bien ziles. Del shërbëtorja. Ata ia japin letrën dhe mundohen t'ia mbushin mendjen vajzës se kanë rënë kaq shumë në dashuri, sa janë gati të japin shpirt aty te pragu i derës. Kërkojnë të hyjnë brenda. Shërbëtorja, fort

e habitur, nis të bisedojë me ta. Papritmas del një zotni me dy baseta si suxhukë, i kuq si gjeldeti dhe u thotë se në shtëpi nuk ka asnjë njeri tjetër përveç së shoqes dhe i dëbon.

- Nga e di se ai zotnia i ka basetat si suxhukë, sipas shprehjes suaj?

- Dëgjomë. Sot shkova t'i pajtoj.

- Si vajti puna?

- Këtu është pika më interesante. Marrim vesh se kemi të bëjmë me një çift të lumtur: me një këshilltar titullar dhe me bashkëshorten e tij. Këshilltari titullar ngre padi dhe unë bëhem ndërmjetës për t'i pajtuar dhe ç'ndërmjetës!... Të siguroj se Talejrandi s'është asgjë në krahasim me mua.

- Ku qe vështirësia?

- Jua them tani... I kërkojmë ndjesë sipas zakonit: "Na vjen shumë keq, ju lutem të na falni për këtë keqkuptim". Këshilltari titullar, me basetat si suxhukë, fillon të zbutet, por, ngaqë dëshiron të shprehë ndjenjat e tij, nis e zemërohet përsëri dhe thotë marrëzira, aq sa m'u desh të shkrija në këtë lojë gjithë talentin tim diplomatik. "E pranoj që sjellja e tyre nuk është aspak e mirë, por ju lutem të keni parasysh keqkuptjmin si edhe moshën e tyre të re; përveç kësaj, ata sapo kishin ngrënë mëngjesin,ju e kuptoni edhe vetë. Ata janë penduar shumë dhe ju luten që t'ua falni gabimin". Këshilltari titullar fillon të zbutet përsëri. "Nuk kam asnjë kundërshtim, kont, jam gati që t'i fal, po ja si është puna: gruaja ime, një grua e ndershme, nuk mund të durojë që ta ndjekin nga prapa, me një sjellje të vrazhdë e fyese, ca ronxhobonxho, ca mas..." Dhe duhet ta dish se një nga ata ronxhobonxhot ndodhet aty dhe unë duhet t'i pajtoj! Unë nis prapë nga diplomacia ime dhe, kur vjen puna që të mbyllet kjo çështje, këshilltari titullar rrëmbehet prapë, skuqet, suxhukët i ngrihen përpjetë dhe unë filloj përsëri nga ato stërhollimet diplomatike.

- Ah, duhet t'jua tregoj këtë! - tha Beci duke qeshur dhe u kthye nga një zonjë që hynte atë çast në lozhën e saj. - Më shkuli gazit.

- Kështu pra, *bonne chanse*,[1] - shtoi ajo duke i dhënë Vronskit vetëm një gisht, sepse të tjerët mbanin elbazenë dhe pastaj, me një lëvizje të supeve, uli jakën e hapur të fustanit, që i ishte ngritur, për t'u dukur gushë-e-supzbuluar kur të dilte përpara, te buza e lozhës, në dritën e gazit, dhe ta shihnin të gjithë.

---

1) Fat të mirë.

Vronski shkoi në Teatrin Francez, ku kishte lënë me të vërtetë takim me komandantin e regjimentit, që nuk mungonte në asnjë shfaqje të këtij teatri; ai do të takohej me komandantin për të biseduar rreth atij pajtimi me të cilin kishte tri ditë që merrej e zbavitej. Në këtë çështje qe ngatërruar Petricki, të cilin Vronski e donte shumë dhe princi i ri Kedrov, një djalë i mirë dhe një shok i shkuar me të gjithë, që kishte hyrë në regjiment para pak kohësh. Dhe ajo që kishte më tepër rëndësi, qe kjo: në këtë çështje ishin përzier interesat e regjimentit, mbasi ata të dy bënin pjesë në skuadronin e Vronskit.

Këshilltari titullar Venden kishte vajtur te komandanti i regjimentit dhe i qe ankuar për oficerët e tij, që ia kishin fyer të shoqen. Gruaja e tij e re, sipas fjalëve të Vendenit - ai kishte gjashtë muaj që qe martuar - ishte në kishë bashkë me t'ëmën kur, papritmas, nuk e kishte ndier veten mirë, se qe shtatzënë dhe nuk mund të rrinte më në këmbë. Për këtë arsye i kishte hipur pajtonit të parë që kishte gjetur dhe kishte vajtur në shtëpi. Asaj i ishin qepur nga prapa ata oficerët, ajo ishte trembur, u qe ngjitur shkallëve me vrap dhe pastaj e kishte ndier veten edhe më keq. Vendeni, që ishte kthyer nga zyra, kishte dëgjuar tringëllimën e ziles dhe disa zëra, kishte dalë të shihte se ç'po ndodhte dhe, me të parë oficerët e dehur me letër në dorë, i kishte dëbuar. Kërkonte që ata të dënoheshin rëndë.

- Jo, thoni ç'të doni, - i kishte thënë Vronskit komandanti i regjimentit duke e ftuar që të shkonte në shtëpinë e tij. - Petricki e ka tepruar shumë. S'ka javë që të mos ndodhë një nga ato historitë e tij. Ai funksionari do ta shpjerë këtë çështje më lart.

Vronski e shihte se këtu kishte të bënte me një çështje serioze, e cila nuk mund të zgjidhej me anën e duelit; duhej të bënte çmos për të zbutur këshilltarin titullar dhe për t'i vënë kapak këtij skandali. Komandanti i regjimentit e kishte ftuar Vronskin sepse e dinte që ai ishte burrë fisnik dhe i mençëm dhe sidomos se Vronski e çmonte shumë nderin e regjimentit. Ata kuvenduan dhe vendosën që Petricki me Kedrovin bashkë, me Vronskin të shkonin te këshilltari titullar për t'i kërkuar ndjesë. Si komandanti i regjimentit, ashtu edhe Vronski e kuptonin se emri i Vronskit dhe grada e tij e adjutantit të perandorit do të ndikonin shumë për ta zbutur këshilltarin titullar. Dhe, me të vërtetë, këto dy gjëra kishin ushtruar njëfarë ndikimi në këtë çështje, por përfundimi i pajtimit kishte mbetur pezull, siç tha Vronski.

Si shkoi në Teatrin Francez, Vronski e mori mënjanë komandantin e regjimentit në *fuajé*[1] dhe i tregoi përpunën, që kishte marrë ose më mirë që s'kishte marrë për së mbari. Si u mendua mirë e mirë, komandanti i regjimentit vendosi ta mbyllte këtë çështje me kaq, por pastaj, ashtu për t'u zbavitur, nisi ta pyesë Vronskin për hollësitë e takimit me funksionarin dhe qeshi një copë herë duke dëgjuar se si qe nxehur përnjëherë këshilltari titullar kur i qenë kujtuar hollësitë e kësaj çështjeje dhe si qe tërhequr Vronski me shkathtësi duke shtyrë përpara Petrickin në fjalën e fundit të pajtimit.

- Histori e keqe, por zbavitëse! Kedrovi nuk mund të ndeshet me atë zotëri! Aq shumë u zemërua? - pyeti ai duke qeshur. - Si ju duket Kleri sonte? Mrekulli! - tha ai për artisten franceze. - Mund ta dëgjosh çdo natë, sepse çdo natë të duket sikur dëgjon një artiste të re. Vetëm francezët janë të zotë për këto gjëra.

VI

Princesha Beci u largua nga teatri para se të mbaronte akti i fundit. Sa hyri në kabinetin e tualetit për t'i vënë pudër fytyrës së gjatë e të zbehtë, për të rregulluar flokët e fustanin dhe me të dhënë urdhër që çajin t'ua nxirrnin miqve në sallonin e madh, karrocat, njëra pas tjetrës, filluan të ndaleshin përpara hyrjes së shtëpisë së saj të madhe në rrugën "Morskaja e Madhe". Miqtë zbrisnin nga pajtonët dhe u ngjiteshin shkallëve të gjera të hyrjes; portieri i bëshëm, që lexonte gazetën në mëngjes përpara derës me xham duke tërhequr vëmendjen e kalimtarëve, e hapte portën e madhe pa bërë zhurmë dhe i linte të hynin brenda.

E zonja e shtëpisë, me fytyrë të çlodhur e plot freski dhe me flokë të krehur e të rregulluar mirë e bukur, hyri në sallonin e madh me mure të veshura me cohë të errët, me qilima të butë, me tryezën ku binte drita e fortë e llambadarit dhe që shkëlqente nga mbulesa borë e bardhë, nga samovari i argjendtë dhe nga filxhanët e pjatat e tejpashme prej biluri të çajit; pothuaj bashkë me të, nga dera tjetër, hynë miqtë.

---

1) Nga frëngjishtja "foyer" - sallë në teatër ku dalin njerëzit në kohën e pushimit.

E zonja e shtëpisë u ul pranë samovarit dhe hoqi dorezat. Ndërsa lakejtë afronin karriget pa u ndier fare, miqtë zunë vend, pasi u ndanë në dy grupe: një palë u ulën pranë samovarit, ku qe e zonja e shtëpisë dhe një palë në anën tjetër të sallonit, rreth gruas së bukur të një ambasadori, me një palë vetulla të zeza e si qemerë dhe veshur me një fustan kadifeje të zezë. Ashtu si ndodh ngaherë në çastet e para, kuvendi në të dy grupet zhvillohej me ngurrim, ndërpritej nga të ftuarit e tjerë që vinin, nga përshëndetjet dhe nga grishjet për të pirë një filxhan çaj, sikur kërkonte një temë ku mund të ndalej.

- Ajo është shumë e mirë si artiste; duket që ka studiuar Kaulbahun, - tha një diplomat, që ishte në grupin e gruas së ambasadorit. - A e vutë re si ra?...

- Ju lutem shumë, le të mos flasim për Nilsonin! Për atë s'ke ç'të thuash asgjë të re, - tha një zonjë leshverdhë dhe e trashë, me fytyrë të kuqe, pa vetulla, që nuk i mblidhte flokët topuz te zverku dhe që kishte veshur një fustan të vjetër të mëndafshtë. Kjo ishte princesha Mjagkaja, të cilën e njihnin të gjithë nga thjeshtësia e saj, nga sjellja e vrazhdë dhe që e quanin *enfant terrible*[1]. Princesha Mjagkaja ishte ulur në mes të dy grupeve dhe, pasi mbante vesh, merrte pjesë në kuvendimet që zhvilloheshin në të dy grupet. - Tre veta ma thanë sonte po këtë frazë për Kaulbahun, sikur ta kishin bërë me fjalë. Nuk e kuptoj pse u ka pëlqyer kjo frazë.

Kuvendi u ndërpre nga kjo vërejtje dhe tani duhej gjetur një temë tjetër.

- Na tregoni diçka të këndshme, por që të mos jetë e keqe. - Këto fjalë, duke u kthyer nga diplomati që s'dinte tani për çfarë të fliste, i tha e shoqja e ambasadorit, që tregonte mjeshtëri të madhe në kuvendimin elegant të cilin anglezët e quajnë *small-talk*.

- Thuhet se kjo është një gjë shumë e vështirë, sepse vetëm ligësia të bën të qeshësh, - tha diplomati duke vënë buzën në gaz. - Por do të provoj. Më jepni një temë. Gjithë puna qëndron tek tema. Kush ka gjergjefin përpara, mund edhe të qëndisë lehtë. Shpesh mendoj se kuvendarët e mëdhenj të shekullit të kaluar do ta kishin punën pisk tani, po të flisnin me mend. Tani njerëzia janë lodhur nga fjalë të tilla...

---

1) Fëmijë i tmerrshëm.

- Këtë e kanë thënë qëkur, - ia preu fjalën duke qeshur e shoqja e ambasadorit.

Kuvendimi kishte nisur bukur, por pikërisht pse kishte nisur shumë bukur, u ndërpre përsëri. Deshën, s'deshën, përdorën mjetin e sigurt që nuk i linte kurrë në baltë: kasnisjen.

- A nuk ju duket se Tushkeviçi ka diçka nga Luigji XV? - tha diplomati duke treguar me sy djalin e ri flokëverdhë e të pashëm, që rrinte më këmbë pranë tryezës.

- Oh, vërtet! Është i stilit të këtij salloni, prandaj vjen shpesh këtu.

Kjo bisedë mori për së mbari, sepse po kuvendonin me thumba pikërisht për atë që nuk duhej të zihej në gojë në këtë sallon, domethënë për marrëdhëniet e Tushkeviçit me të zonjën e shtëpisë.

Ndërkaq, rreth samovarit të princeshës Beci kuvendi u soll një copë herë rreth tri temave të pashmangshme: rreth lajmit të fundit të ditës, rreth teatrit dhe rreth zakonit që kanë njerëzit të marrin nëpër gojë njërin e tjetrin; me të prekur temën e fundit, domethënë kasnisjen, kuvendimi u ndërpre.

- Keni dëgjuar se Maltisheva - jo vajza, po nëna - ka prerë një kostum *diable rose*?[1)]

- Ç'thoni kështu! Kush e di sa e bukur do të bëhet!

- Çuditem për një gjë: ajo s'është budallaqe, por, megjithatë, nuk shikon se sa qesharake bëhet.

Secili kishte ç'të thoshte për ta kritikuar dhe për ta qesëndisur Maltishevën e mjerë dhe kuvendi nisi të ndizej plot gaz si ato shkarpat që digjen duke kërcitur.

I shoqi i princeshës Beci, një trashaluq babaxhan, që ishte një koleksionist i flaktë gravurash, kur mori vesh se gruas i kishin ardhur miq, para se të shkonte në klub hyri në sallon. Duke shkelur lehtë mbi qilimin e butë, iu afrua princeshës Mjagkaja.

- A ju pëlqeu Nilsoni? - e pyeti.

- Si mund të afrohet njeriu kështu tinës si hajdut? Sa më trembët! - tha ajo. - Të mos flasim për operën, ju lutem shumë! Ju s'kuptoni aspak nga muzika. Më mirë të zbres gjer te ju dhe të flasim bashkë për majoliket dhe gravurat tuaja. A s'më thoni më mirë, ç'thesare keni blerë këto kohët e fundit në pazarin e sendeve të vjetra?

---

1) Djall bojë trëndafili.

- Do t'jua tregoj. Por ju s'do të kuptoni.

- Tregomani. Kam mësuar të kuptoj diçka në shtëpinë e atyre... si i quajnë... bankierëve... Ata kanë gravura shumë të bukura. Na i kanë treguar.

- Si? Keni qenë në shtëpinë e Shycburgëve? - pyeti e zonja e shtëpisë, që rrinte pranë samovarit.

- Po, kam qenë, *ma chère*.[1] Më ftuan mua dhe tim shoq për darkë dhe më thanë se salca që na shërbyen atë darkë, kishte kushtuar një mijë rubla, - tha me zë të lartë princesha Mjagkaja, sepse e ndiente që e dëgjonin të gjithë. - Ishte një salcë shumë e keqe dhe me një ngjyrë si në të gjelbër. Meqë duhej t'i ftonim edhe ne, bëra një salcë që më kushtoi vetëm tetëdhjetë e pesë kopekë dhe të gjithë mbetën të kënaqur. Unë s'ia kam ngenë të bëj një salcë që të më kushtojë një mijë rubla.

- Është e vetmja! - tha e zonja e shtëpisë.

- Është e çuditshme! - tha një tjetër.

Fjalët që thoshte princesha Mjagkaja, bënin gjithmonë efekt dhe sekreti i këtij efekti qëndronte këtu: ajo thoshte fjalë të thjeshta, që kishin kuptim, ndonëse jo shumë me vend, si për shembull në këtë rast. Në shoqërinë ku jetonte ajo, fjalë të tilla çmoheshin si një shaka shumë e hollë. Princesha Mjagkaja nuk e kuptonte pse ndodhte kjo gjë, por e dinte se kështu ishte dhe përfitonte nga rasti.

Meqë të gjithë dëgjonin princeshën Mjagkaja dhe kuvendi rreth gruas së ambasadorit qe ndërprerë, e zonja e shtëpisë deshi t'i bashkonte dy grupet dhe, për këtë arsye, iu drejtua gruas së ambasadorit.

- Vërtet nuk doni të pini një filxhan çaj? Ejani këtu te ne!

- Jo, ne jemi shumë mirë këtu, - iu përgjigj e shoqja e ambasadorit duke buzëqeshur dhe vazhdoi bisedën që kishin nisur.

Biseda qe shumë e këndshme: kritikonin Kareninët, gruan dhe burrin.

- Ana ka ndryshuar shumë, që kur është kthyer nga Moska. Ajo sikur ka diçka të çuditshme, - tha një nga shoqet e saj.

- Ndryshimi kryesor është ky: ajo ka sjellë me vete hijen e Aleksej Vronskit, - tha e shoqja e ambasadorit.

- E çë'? Më kujtohet një përrallë e Grimit, ku një njeri, për një dënim që i japin, mbetet pa hijen e tij. Nuk e kam kuptuar kurrë se çfarë dënimi

---

1) E dashur.

mund të jetë ky. Po për një grua nuk do të jetë aspak e këndshme sikur të mbetet pa hije.

- Ashtu vërtet, por gratë që kanë nga një hije, zakonisht përfundojnë keq, - tha shoqja e Anës.

- Ju thaftë gjuha! - tha papritmas princesha Mjagkaja, kur dëgjoi këto fjalë. - Karenina është një grua shumë e mirë. Të shoqin nuk e dua, por atë e dua shumë.

- Pse nuk e doni të shoqin? Është një burrë i shquar, - tha gruaja e ambasadorit. - Im shoq thotë se burra të tillë shteti ka pak në Evropë.

- Edhe mua ashtu më thotë im shoq, por unë s'besoj, - tha princesha Mjagkaja. - Sikur burrat tanë të mos na i kishin thënë këto fjalë, ne do ta kishim parë Aleksej Aleksandroviçin ashtu siç është në të vërtetë dhe, sipas mendimit tim, ai është budalla. Këtë po e them me zë të ulët... Por a s'është e vërtetë se kjo gjë po sqarohet mirë? Më parë, kur më thoshin se ai është burrë i mençëm, mundohesha të gjeja arsyen pse ishte i mençëm dhe, ngaqë nuk e gjeja, thosha se budallaqe isha unë. Po, kur thashë "ai është budalla" - me zë të ulët, sigurisht -, kjo gjë u sqarua përnjëherë. Apo jo?

- Sa e keqe që jeni sonte!

- Aspak. Ndryshe s'kam si të ta shpjegoj këtë gjë. Njëri nga ne të dy është budalla. Dhe ju e dini se askush nuk pranon të jetë budalla.

- Askush nuk është i kënaqur nga fati i tij, por secilit i pëlqen mendja e tij, - tha diplomati duke përsëritur fjalët e një vargu francez.

- Po, pikërisht ashtu është, si thoni ju! - tha princesha Mjagkaja duke u kthyer me të shpejtë nga ai. - Por puna është se nuk lejoj që ta mermi Anën nëpër gojë. Ajo është shumë e mirë dhe shumë e dashur. Ç'faj ka ajo në qoftë se të gjithë bien në dashuri me të dhe e ndjekin si hije nga prapa?

- Unë s'kam aspak ndër mend ta kritikoj, - tha shoqja e Anës për t'u shfajësuar.

- Në qoftë se askush nuk na ndjek nga prapa si hije, kjo nuk do të thotë se kemi të drejtë të kritikojmë të tjerët.

Dhe, pasi i dha një mësim të mirë shoqes së Anës, princesha Mjagkaja u ngrit në këmbë dhe, bashkë me gruan e ambasadorit, u afrua tek tryeza ku kishte nisur kuvendimi rreth mbretit të Prusisë.

- Kë kasnisët tani? - pyeti Beci.

- Kareninët. Princesha na foli për tiparet karakteristike të Aleksej

Aleksandroviçit, - u përgjigj e shoqja e ambasadorit dhe u ul pranë tryezës me buzë në gaz.

- Gjynah që s'ju dëgjuam, - tha e zonja e shtëpisë duke vështruar nga dera. - Erdhe më në fund! Shtoi me buzë në gaz duke u kthyer nga Vronski, që po hynte brenda.

Vronski jo vetëm që i njihte të gjithë, por i shihte pothuaj përditë ata që takonte aty; prandaj hyri lirisht dhe i qetë, ashtu siç mund të hyjë njeriu në një dhomë ku ndodhen ata nga të cilët sapo është ndarë.

- Nga po vij? - iu përgjigj pyetjes që i kishte bërë e shoqja e ambasadorit. - S'kam ç'të bëj: duhet të them të vërtetën. Vij nga Buff-ët.

Kam qenë nja njëqind herë, por , megjithatë, sa herë që shkoj, ndiej një kënaqësi të madhe. Sa gjë e bukur! E di se duhet të më vijë turp që i them këto fjalë, por në operë më zë gjumi, kurse në Buff rri me kënaqësi gjer në minutën e fundit. Sonte...

Zuri në gojë emrin e një artisteje franceze dhe deshi të thoshte diçka për të, por e shoqja e ambasadorit ia preu fjalën duke thënë me shaka si e tmerruar:

- Ju lutem, mos flisni për një tmerr të tillë!

- Nuk do të flas, aq më tepër që këto tmerre i njohin të gjithë.

- Dhe të gjithë do të shkonin atje sikur të qe zakon, ashtu si shkojnë në operë, - tha princesha Mjagkaja.

VII

Te dera u dëgjuan hapa dhe princesha Beci, e bindur se ajo që po hynte, ishte Karenina, vështroi Vronskin. Ai qe kthyer nga dera dhe fytyra e tij kishte marrë një shprehje të re dhe si të çuditshme. Në sallon po hynte Ana: ai ia kishte ngulur sytë dhe e vështronte gjithë shend e si me frikë. U ngrit ngadalë nga karrigia. Ana iu afrua zonjës së shtëpisë duke vështruar përpara, me trupin fare drejt, si ngaherë, me hapa të lehtë, të shpejtë e të sigurt, që e dallonin të ecurit e saj nga ai i grave të tjera të salloneve, i shtrëngoi dorën duke nënqeshur dhe, ashtu buzagaze, vështroi Vronskin. Ky e përshëndeti duke u përkulur shumë dhe i afroi karrigen.

Ana e përshëndeti me kokë, u skuq dhe mblodhi vetullat. Por

menjëherë pastaj i përshëndeti ata që ishin në sallon, u shtrëngoi dorën atyre që ishin afruar dhe i tha zonjës së shtëpisë:

- Isha te kontesha Lidja. Desha të vija më parë, po nuk më lanë. Atje ishte sër Xhoni. Një njeri shumë interesant.

- Ah, ai misionari?

- Po, na tregoi disa gjëra shumë interesante rreth jetës së indianëve.

Kuvendimi, që ishte ndërprerë nga prania e Anës, u lëkund përsëri si flaka e kandilit kur është më të shuar.

- Sër Xhoni! Po, sër Xhoni! E kam parë. Flet bukur. Vllasjeva ka rënë në dashuri me të.

- A është e vërtetë se Vllasjeva, e vogla, do të martohet me Topovin?

- Po, thonë se ashtu kanë vendosur.

- Çuditem me prindërit. Thonë se është martesë dashurie.

- Dashurie? Ç'mendime të mykura që keni! Kush flet sot për dashuri? - tha e shoqja e ambasadorit.

- Ç'të bësh? Kjo modë e vjetër e marrë s'është e mundur të zhduket! - tha Vronski.

- Aq më keq për ata që e ndjekin këtë modë. Martesa të lumtura janë vetëm ato që bëhen me arsye.

- Ashtu... por shpesh martesat e lumtura, që janë bërë me arsye, bëhen pluhur pikërisht sepse lind ajo dashuri e zjarrtë që nuk ishte marrë parasysh, - tha Vronski.

- Martesë me arsye ne quajmë atë kur të dy bashkëshortët janë harbuar në rini dhe pastaj janë martuar. Dashuria është si skarlatina, të cilën duhet ta heqin të gjithë.

- Atëherë duhet gjetur mënyra që të vaksinohemi kundër dashurisë, ashtu siç bëjmë kundër lisë.

- Kur isha e re, kisha rënë në dashuri me një dhjak, - tha princesha Mjagkaja. - Nuk e di në më ka shërbyer më vonë si mjet mbrojtjeje.

- Jo, pa shaka, mendoj se, për të njohur dashurinë, njeriu duhet më parë të gabojë dhe pastaj të ndreqë gabimin, - tha princesha Beci.

- Edhe pas martesës? - pyeti me shaka e shoqja e ambasadorit.

- Nuk është kurrë vonë për t'u penduar, - tha diplomati duke zënë në gojë një proverb anglez.

- Pikërisht, - tha Beci. - Duhet të gabosh një herë dhe pastaj të ndreqësh

gabimin. Po ju, si thoni? - pyeti ajo duke u kthyer nga Ana, e cila kishte vënë buzën në gaz shumë lehtë dhe po dëgjonte këtë bisedë.

- Unë mendoj, - tha Ana duke luajtur me dorezën që kishte hequr, - unë mendoj... se, po të jetë e vërtetë fjala e urtë që thotë "sa kokë, aq mendime", atëherë mund të thuhet edhe "sa zemra, aq dashuri".

Vronski vështroi Anën dhe priste me zemër të ngrirë se ç'do të thoshte ajo. Kur i tha Ana këto fjalë, ai psherëtiu sikur të kishte kaluar ndonjë rrezik.

Ana u kthye përnjëherë nga ai.

- Kam marrë një letër nga Moska. Më shkruajnë se Kiti Sherbackaja është shumë sëmurë.

- Vërtet? - pyeti Vronski duke ngrysur vetullat.

Ana i hodhi një vështrim të rreptë.

- Nuk qenka diçka me rëndësi për ju?

- Përkundrazi, me shumë rëndësi. Çfarë ju shkruajnë pikërisht, a mund ta di? - pyeti.

Ana u ngrit dhe iu afrua Becit.

- Më jepni një filxhan çaj, - tha ajo duke qëndruar më këmbë prapa karriges së saj.

Ndërsa princesha Beci po ia mbushte filxhanin me çaj, Vronski iu afrua Anës.

- Po çfarë ju shkruajnë? - pyeti përsëri.

- Unë mendoj shpesh dhe them se burrat nuk dinë të dallojnë atë që është fisnike, nga ajo që nuk është dhe, megjithatë, flasin gjithnjë për këtë, - tha Ana pa iu përgjigjur. - Doja t'ju thosha qëkur ... - shtoi ajo dhe, si bëri disa hapa, u ul pranë tryezës që ishte në këndin e sallonit, ku ndodheshin disa albume.

- Nuk e kapa dot kuptimin e fjalëve tuaja, - tha ai duke i dhënë filxhanin.

Ajo vështroi kanapenë që kishte pranë dhe ai u ul menjëherë.

- Po, desha t'ju them, - nisi të fliste Ana pa e vështruar, - desha t'ju them se bëtë shumë keq, shumë keq...

- Pse? A nuk e di unë që bëra keq? Po kush e ka fajin që u solla në atë mënyrë?

- Pse m'i thoni këto fjalë? - pyeti ajo duke e vështruar rreptë.

- Ju e dini psenë, - u përgjigj ai me guxim e me gëzim, kur takoi vështrimin e saj dhe nuk i uli sytë.

Nuk u turbullua ai, por ajo.

- Domethënë se ju s'paskeni zemër, - tha ajo. Por vështrimi i saj fliste ndryshe; ky vështrim thoshte se Ana e dinte që Vronski kishte zemër, dhe për këtë arsye, kishte frikë nga ai.

- Ajo për të cilën ju folët qëparë, ishte një gabim dhe jo dashuri.

- Ju kujtohet, besoj, se ju kam ndaluar ta zini në gojë këtë fjalë, këtë fjalë të keqe, - tha Ana duke u dridhur. Por e ndjeu menjëherë se vetëm me fjalën "ndaluar" ajo i njihte vetes të drejtën që kishte mbi të dhe, me këtë fjalë, ajo e nxiste që ai t'i fliste për dashuri. - Kam dashur t'jua them qëkur këtë, - vazhdoi ajo duke e vështruar drejt e në sy dhe duke ndjer se faqet i qenë bërë flakë. - Dhe sonte erdha se e dija që do t'ju takoja këtu. Erdha t'ju them se kjo gjë duhet të marrë fund. Unë nuk jam skuqur nga turpi përpara askujt dhe tani ju më bëni ta ndiej veten fajtore për diçka...

Ai po e vështronte i habitur nga ai nur i ri që i kishte rënë fytyrës së saj.

- Ç'doni nga unë? - pyeti Vronski thjesht dhe seriozisht.

- Dua që të shkoni në Moskë dhe t'i kërkoni ndjesë Kitit, - tha ajo.

- Ju nuk doni që unë të bëj atë që thoni, - tha Vronski.

Ai e kuptoi se Ana mundohej të fliste në këtë mënyrë dhe nuk thoshte atë që donte të thoshte.

- Në qoftë se më dashuroni ashtu si thoni, - pëshpëriti ajo, - atëherë mos ma prishni qetësinë.

Atij i ndriti fytyra.

- A nuk e dini që jeni gjithë jeta për mua? Edhe unë e kam humbur qetësinë, prandaj nuk mund t'ju lë të qetë.Mund t'ju jap shpirtin, dashurinë, por qetësinë s'kam si t'jua fal. Nuk mund të mendoj për ju dhe për veten time veç e veç. Për mua, ju dhe unë jemi një. Në të ardhmen nuk është e mundur të jemi të qetë as unë, as ju. Mund të ndodhë njëra nga të dyja: ose do të jemi të dëshpëruar e fatkeqë, ose do të jemi të lumtur... dhe sa të lumtur! Pse, a nuk mund të jemi? - shtoi duke folur me zë shumë të ulët; por ajo i dëgjoi këto fjalë.

Ana u mundua të përmblidhte të gjitha forcat e mendjes për të thënë ato fjalë që duheshin thënë; por, në vend që të bënte kështu, i nguli një vështrim plot dashuri dhe nuk tha asnjë fjalë.

"Ja lumturia! - mendoi Vronski me ngazëllim. - Atëherë kur isha i dëshpëruar dhe më dukej sikur e kisha humbur shpresën, ja ku më erdhi lumturia! Ajo më dashuron dhe dashurinë e saj po ma shfaq sheshit!"

- Mos flisni më kurrë kështu, bëjeni këtë për mua dhe do të jemi miq të mirë, - tha ajo me fjalë, por vështrimi i saj fliste krejt ndryshe.

- Miq s'kemi për të qenë kurrë, këtë e kuptoni edhe vetë. Ne do të jemi të lumtur ose fatkeqë, këtë e keni ju në dorë.

Ajo deshi të thoshte diçka, por ai nuk e la.

- Vetëm një gjë kërkoj nga ju: kërkoj të drejtën që të shpresoj dhe të vuaj kështu siç po vuaj tani; por, në qoftë se edhe kjo nuk është e mundur, atëherë më jepni urdhër të zhdukem dhe kam për t'u zhdukur. Në qoftë se vuani kur më keni pranë, atëherë nuk do të më shihni më.

- Nuk dua t'ju dëboj asgjëkundi.

- Atëherë mos ndryshoni asgjë. I lini të gjitha kështu siç janë, - tha ai me një zë të dridhur. - Ja burri juaj.

Me të vërtetë, atë çast Aleksej Aleksandroviçi po hynte në sallon me atë të ecurit e tij të qetë e të ngathët.

Si i hodhi një vështrim së shoqes dhe Vronskit, iu afrua zonjës së shtëpisë, u ul pranë tryezës për të pirë një çaj dhe pastaj nisi të flasë ngadalë me atë zë që dëgjohej mirë dhe si me shaka, siç e kishte zakon, sikur tallej me dikë.

- *Rambujenë*[1] e paskeni komplet, - tha ai duke e vështruar gjithë shoqërinë. - Hiret dhe Zanat.

Por princesha Beci nuk e duronte dot tonin e tij, të cilin e quante *sneering*[2] dhe, si zonjë e zgjuar shtëpie që ishte, e futi përmjëherë në një kuvend serioz: në atë të shërbimit ushtarak të detyruar. Aleksej Aleksandroviçi mori pjesë menjëherë në këtë bisedë dhe nisi të mbrojë seriozisht dekretin e ri përpara princeshës Beci, e cila e kritikonte.

Vronski dhe Ana s'po ngriheshin nga vendi ku rrinin.

- Po e teprojnë, - pëshpëriti një zonjë duke treguar me sy Kareninin, të shoqen dhe Vronskin.

---

1) Është fjala për sallonin e famshëm të markezes Rambuje (Rambouillet), ku mblidhej një shoqëri e zgjedhur gjatë viteve 1620-1665.

2) Tallës.

- A nuk ju thashë? - ia priti shoqja e Anës.

Këtë nuk e kishin vënë re vetëm zonjat, por pothuaj të gjithë ata që ishin në sallon, madje edhe princesha Mjagkaja, edhe vetë Beci; ata kthyen kokën disa herë për të parë çiftin që rrinte larg të tjerëve, sikur këta i bezdisnin. Vetëm Aleksej Aleksandroviçi nuk vështroi as edhe një herë nga ajo anë dhe nuk e largoi vëmendjen nga biseda interesante që kishte filluar.

Kur vuri re përshtypjen e keqe që u bënte të gjithëve sjellja e Anës dhe e Vronskit, princesha Beci la një person tjetër në vendin e saj për të kuvenduar me Aleksej Aleksandroviçin dhe iu afrua Anës.

- Gjithnjë habitem me qartësinë dhe saktësinë e shprehjes së burrit tuaj, - tha ajo. - Kur flet ai unë i kuptoj edhe mendimet më të larta.

- Po, po! - tha Ana me buzë në gaz dhe me atë fytyrë që i shndrinte nga lumturia, pa kuptuar asnjë nga fjalët që i thoshte Beci. Ajo iu afrua tryezës së madhe dhe mori pjesë në kuvendimin e përgjithshëm.

Aleksej Aleksandroviçi ndenji gjysmë ore, iu afrua së shoqes dhe i tha të shkonin bashkë në shtëpi. Por Ana, pa e vështruar në sy, iu përgjigj se do të rrinte për darkë. Aleksej Aleksandroviçi i përshëndeti të gjithë dhe iku.

Karrocieri i vjetër i Kareninëve, një tatar i trashë, që kishte veshur një xhaketë lëkure të ndritur, mezi mbante kalin kërr të anës së majtë, që kishte ngrirë nga të ftohtët dhe tërhuzej përpara portës së madhe. Shërbëtori rrinte në këmbë dhe mbante të hapur derën e karrocës, kurse portieri rrinte në këmbë te porta e hyrjes. Ana Arkadjevna, me një lëvizje të shpejtë të dorës së vogël, mundohej të shkëputste dantellën e mëngës që kishte ngecur te kopsa e gëzofit dhe, me kokën ulur, dëgjonte me ngazëllim fjalët që i thoshte Vronski duke e përcjellë.

- Ju nuk më keni premtuar asgjë dhe le ta zëmë se unë nuk kërkoj asnjë premtim nga ju, - i thoshte ai. - Por ju e dini se unë nuk kërkoj miqësinë tuaj. Për mua, lumturia e vetme e jetës përfshihet tek ajo fjalë, e cila nuk ju pëlqen aspak... po, te fjala dashuri...

- Dashuria... - tha Ana ngadalë, me një zë që i dilte thellë nga brenda dhe, papritmas, po atë çast që shkëputi dantellën nga kopsa, shtoi: - Unë nuk e dua këtë fjalë, sepse ajo ka për mua një kuptim shumë më të madh nga, ç'mund të ketë për ju. - Dhe e vështroi në sy. - Mirupafshim!

I dha dorën dhe, me hapa të shpejtë e të shkathët, kaloi pranë portierit dhe u fut në karrocë.

Vështrimi dhe të prekurit e dorës së saj sikur e përvëluan Vronskin. Ai puthi pëllëmbën që kishte prekur dora e saj dhe vajti në shtëpi i lumtur, sepse e ndiente fare mirë se atë natë ai i ishte afruar qëllimit të tij më shumë nga ç'i qe afruar gjatë dy muajve të fundit.

VIII

Për Aleksej Aleksandroviçin nuk ishte aspak një gjë e jashtëzakonshme dhe e pahijshme që e shoqja të rrinte me Vronskin pranë një tryeze që ishte mënjanë dhe të kuvendonte plot gjallëri për diçka; por ai vuri re se kjo gjë iu duk e jashtëzakonshme dhe e pahijshme atyre që ishin në sallon dhe, për këtë arsye, kështu iu duk edhe atij. Prandaj vendosi të fliste me të shoqen për këtë gjë.

Kur erdhi në shtëpi, Aleksej Aleksandroviçi shkoi në studion e tij, ashtu siç bënte zakonisht, u ul në kolltuk, hapi librin te faqja ku qe vënë thika që pret fletët dhe nisi të lexojë historinë e papizmit, deri në orën një pas mesnate, ashtu siç bënte zakonisht. Më të rrallë fërkonte me dorë ballin e madh dhe tundte kokën sikur donte të largonte diçka që e mërziste. Në orën e zakoshme u ngrit dhe bëri tualetin e natës. Ana nuk kishte ardhur ende. Me libër nën sqetull, u ngjit në katin e sipërm për të shkuar në dhomën e gjumit; por atë natë, në vend të mendimeve të zakonshme rreth çështjeve të zyrës, në kokën e tij zienin mendimet që vërtiteshin rreth së shoqes, sepse i dukej sikur asaj i kishte ndodhur diçka e papëlqyer. Në vend që të shtrihej në shtrat, ashtu siç bënte çdo natë, lidhi duart prapa dhe zuri të çapitej lart e poshtë nëpër dhomë. Nuk qe e mundur të shtrihej, sepse e ndjente që ishte e domosdoshme të mendonte përsëri për gjendjen e re që ishte krijuar.

Aleksej Aleksandroviçit i qe dukur punë shumë e lehtë dhe e thjeshtë kur kishte vendosur të bisedonte me të shoqen, sepse ashtu dukej; por tani që kishte filluar të mendonte përsëri për këtë gjendje të re të krijuar, kjo punë i dukej shumë e vështirë dhe fort e koklavitur.

Aleksej Aleksandroviçi nuk ishte xheloz. Xhelozia, sipas mendimit të tij, ishté një fyerje për gruan, te gruaja njeriu duhet të ketë besim. Nuk e pyeste veten pse duhej të kishte besim, domethënë siguri të plotë se gruaja e tij e re do ta donte gjithmonë; por ai nuk ishte nga ata që nuk zënë besë:

përkundrazi, kishte besim tek e shoqja dhe thoshte se duhej të kishte. Tani, megjithëse bindja e tij se xhelozia është një ndjenjë e turpshme dhe se burri duhet të ketë besim tek e shoqja, nuk kishte ndryshuar, ai e kuptonte fare mirë se ndodhej ballë për ballë diçkaje që s'kishte as logjikë e as kuptim dhe nuk dinte se ç'duhej të bënte. Aleksej Aleksandroviçi qëndronte ballë për ballë me jetën, kundrejt mundësisë që e shoqja të dashuronte një burrë tjetër dhe jo atë dhe pikërisht kjo gjë i dukej pa pikë lidhjeje e kuptimi, sepse kjo ishte jeta vetë.

Gjithë jetën e tij Aleksej Aleksandroviçi kishte jetuar, kishte punuar në sferën e punëve të zyrës që kishin të bënin me pasqyrimin e jetës. Dhe, sa herë që përplasej me vetë jetën, ai shmangej. Tani kishte po atë ndjenjë që do të provonte një njeri që, duke kaluar i qetë nëpër një urë sipër një gremine, shikon papritmas se ura shembet dhe se atë e pret honi i lemerishëm. Kjo greminë qe jeta vetë, kurse ura ishte ajo jetë e rreme që kishte kaluar gjer atëherë Aleksej Aleksandroviçi. Për herë të parë u ndodh ballë për ballë me dyshimin se e shoqja mund të dashuronte një burrë dhe u tmerrua.

As që i shkonte ndër mend të zhvishej dhe, me hapa të rregullt, shkonte e vinte mbi parketin kumbues të dhomës së bukës, që ndriçohej nga një llambë, kalonte mbi qilimin e sallonit të kredhur në errësirë, ku drita e dhomës së bukës binte vetëm në portretin e tij të madh, që ishte bërë para pak kohësh dhe që e kishin varur sipër kanapesë; pastaj kalonte mespërmes dhomës së gruas, ku digjeshin dy qirinj duke ndriçuar portretet e prindërve dhe të shoqeve të saj si edhe stringlat e saj të bukura, që ishin mbi tryezën e shkrimit dhe që ai i njihte prej kohësh. Duke kaluar nga dhoma e saj, shkonte gjer te dera e dhomës së gjumit dhe pastaj kthehej përsëri.

Gjatë kësaj ecejakeje, më të shumtën e herës, kur ndodhej mbi parketin e dhomës së ndriçuar të bukës, ndalej dhe thoshte me vete: "Po, duhet vendosur medoemos t'i jepet fund kësaj gjëje. Duhet t'i them se ç'mendoj unë për këtë gjë dhe ç'vendim kam marrë". - Dhe kthehej prapë: "Po çfarë t'i them? Çfarë vendimi të marr? - thoshte në sallon dhe nuk dinte ç'përgjigje t'i jepte kësaj pyetjeje. - Po fundi i fundit ç'ka ndodhur? - pyeste veten kur i afrohej dhomës së gruas. - Asgjë. Ajo kuvendoi një copë herë të mirë me të. E çë? Pak gra ka në sallone që kuvendojnë me burra? Të bëhem xheloz, do të thotë të poshtëroj atë dhe veten time", - thoshte duke hyrë në dhomën e gruas. Ky arsyetim, që kishte pasur një peshë mjaft të madhe për të më

parë, tani nuk peshonte fare dhe nuk kishte asnjë kuptim. Dhe, nga dera e dhomës së gjumit, kthehej përsëri në sallon; por, me t'u kthyer dhe me të hyrë në sallën e errët, një zë dukej sikur i thoshte se puna s'qe ashtu, sepse, në qoftë se të tjerët e kishin vënë re këtë gjë, domethënë se kishte diçka në këtë mes. Dhe, kur ishte në dhomën e bukës, thoshte përsëri me vete: "Po, duhet vendosur medoemos, i duhet dhënë fund kësaj gjëje, duhet t'i them pikëpamjen time..." Dhe përsëri në sallon, para se të kthehej, pyeste veten: "Si t'ia bëj?" Dhe pastaj pyeste: "Po ç'ka ngjarë?" Dhe përgjigjej: "Asgjë" Dhe i kujtohej se xhelozia është një ndjenjë që e poshtëron gruan, por, kur kthehej në sallon, bindej përsëri se kish ndodhur diçka. Si mendimet ashtu edhe trupi i tij vërtiteshin në një rreth të mbyllur, pa zbuluar asgjë të re. E vuri re këtë, fërkoi ballin dhe u ul në dhomën e së shoqes.

Atë çast i vajtën sytë tek tryeza e shkrimit të së shoqes dhe te letërthithësja prej malakiti, ku qe filluar një pusullë dhe mendimet e tij morën përnjëherë një drejtim tjetër. Ai nisi të mendojë për të shoqen, për ndjenjat dhe dëshirat që mund të kishte ajo. Për herë të parë përfytyroi ashtu qartë jetën e saj, mendimet e saj, mendimet e saj dhe, mendimi se ajo mund dhe duhej të kishte një jetë të sajën, iu duk aq i tmerrshëm, sa e dëboi menjëherë. Ky ishte ai hon i lemerishëm që i kallte tmerrin kur e vështronte. Të futej me anën e mendimit dhe të ndjenjës në shpirtin e një tjetri, ishte diçka e panjohur për Aleksej Aleksandroviçin, këtë ai e quante fantazi të dëmshme e të rrezikshme.

"Gjëja [illegible] tmerrshme, - mendonte ai, - është se ky ankth nuk po më lë të qetë [illegible] kërisht tani, kur vepra ime po i afrohet fundit (mendonte për projektin që do të paraqiste), tani që kam nevojë për një qetësi të madhe dhe për të gjitha fuqitë e shpirtit. E si të bëj? Por unë nuk jam nga ata që janë mësuar t'i durojnë shqetësimet dhe dyshimet e nuk kanë forcën e duhur për t'i vështruar drejt."

- Duhet të mendohem, të vendos dhe t'i jap fund këtij ngurrimi, - tha me zë të lartë.

"Çështja e ndjenjave të saj, se ç'po ndodh dhe ç'mund të ndodhë në shpirtin e saj, nuk është puna ime, ajo është një punë për ndërgjegjen e saj dhe me atë le të merret feja", - tha me vete dhe e ndjeu veten të lehtësuar, kur gjeti një ligj që mund t'ia zbatonte rrethanës që kishte lindur.

"Kështu pra, - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi, - çështjet e ndjenjave të saj dhe të të gjithë atyre që lidhen me të, kanë të bëjnë drejtpër-

drejt me ndërgjegjen e saj dhe kjo s'më hyn në punë mua. Detyra ime është përcaktuar qartë. Si kryetar familjeje, e kam për detyrë ta udhëheq gruan time dhe, për këtë arsye, pjesërisht kam përgjegjësi ndaj asaj. Duhet t'i tregoj rrezikun që shoh, ta ruaj nga ky rrezik, madje edhe të ushtroj të drejtat që më ka dhënë ligji. Duhet të flas me të".

Dhe në kokën e Aleksej Aleksandroviçit u përcaktuan qartë ato që do t'i thoshte tani së shoqes. Duke menduar për ato që do t'i thoshte gruas, i erdhi keq që po humbiste kohën dhe forcat mendore për një çështje familjare që nuk kishte aspak rëndësi; por, megjithatë, fjalët që do t'i thoshte së shoqes, u radhitën varg e vistër në mendje me qartësinë e saktësinë e një raporti.

"Ja se ç'duhet t'i them: e para, duhet t'i shpjegoj se ç'rëndësi ka opinioni publik dhe mirësjellja: e dyta, t'i shpjegoj kuptimin fetar të martesës; e treta, po të jetë e domosdoshme, do t'i jap të kuptojë se mund ta marrë në qafë të birin dhe, e katërta, t'i them se do të marrë veten më qafe". Dhe, pasi i puqi pëllëmbët e duarve, Aleksej Aleksandroviçi u mëshoi gishtërinjve duke i kërcitur.

Ky gjest - bashkimi i pëllëmbëve dhe kërcitja e gishtërinjve - që ishte një zakon i keq, e qetësonte ngaherë dhe i sillte atë prehje shpirtërore për të cilën kishte shumë nevojë tani..

Te porta e shtëpisë u dëgjua zhurma e një karroce. Aleksej Aleksandroviçi u ndal në mes të sallës.

Nëpër shkallë dëgjoheshin hapat e një gruaje. Aleksej Aleksandroviçi, që ishte gati të thoshte fjalët që kish përgatitur, po rrinte më këmbë; i kishte gërshetuar gishtërinjtë dhe i shtrëngonte që t'i kërcisnin prapë. Njëri nga ata kërciti përsëri.

Nga ata hapa të lehtë që dëgjoheshin nëpër shkallë, ai e ndjente se Ana po afrohej dhe, ndonëse qe i kënaqur për fjalët që kishte përgatitur, nisi të ketë frikë nga ajo që do të ndodhte pas disa çastesh...

IX

Ana hyri brenda kokulur dhe duke luajtur me xhufkat e kapuçit. Asaj i ndrinte fytyra, por jo nga një dritë gazmore: drita e asaj fytyre i shëmbëllente flakës së një zjarri në'një natë shumë të errët. Me të parë të shoqin, Ana

ngriti kokën dhe bëri buzën në gaz, sikur po zgjohej nga gjumi.

- S'paske rënë në shtrat? Çudi e madhe! - tha ajo, hodhi mënjanë kapuçin dhe, pa u ndalur, shkoi drejt kabinetit të tualetit. - Është vonë, Aleksej Aleksandroviç, - tha ajo që prapa derës.

- Ana, duhet të bisedoj me ty.

- Me mua? - pyeti ajo e habitur, duke hyrë prapë në sallon dhe e vështroi. - Ç'është? Për çfarë? - pyeti duke u ulur. - Le të bisedojmë, pra, meqë dashke. Por do të ishte më mirë sikur të shkonim të flinim.

Ana fliste dhe thoshte ato fjalë që i vinin në majë të gjuhës, duke u habitur se si mund të gënjente aq lehtë. Sa të thjeshta e të natyrshme ishin fjalët e saj! Dukej me të vërtetë sikur asaj i flihej shumë! I dukej se atë e mbronte nga çdo rrezik ai pancir gënjeshtre që ia kishte pështjellë gjithë trupin. I dukej sikur e ndihmonte dhe e përkrahte një fuqi e panjohur.

- Ana, të paralajmëroj të kesh mendjen, - tha ai.

- Të kem mendjen! Nga se?

Ajo e vështronte kaq miturisht dhe me kaq gëzim sa, kushdo që nuk e njihte ashtu siç e njihte i shoqi, nuk do të kishte vënë re asgjë të rreme në tingullin ose në kuptimin e fjalëve të saj. Por ai, që e njihte të shoqen, që dinte se Ana e pyeste për ç'arsye kishte rënë në shtrat qoftë edhe pesë minuta më vonë, që dinte se ajo i tregonte çdo gëzim e hidhërim që të kishte, tani, që shihte se ajo bënte sikur nuk shihte se në ç'gjendje ndodhej ai dhe nuk donte t'i thoshte asnjë fjalë për veten e saj, kuptoi se e shoqja kish me të vërtetë diçka që nuk donte t'ia tregonte. Shpirti i saj i thellë, që ishte gjithmonë i hapur më parë për të, tani qe i mbyllur. Jo vetëm kaq, por, nga toni i zërit të saj, ai kuptoi se Ana nuk qe aspak e turbulluar dhe dukej sikur i thoshte: "Po, është mbyllur dhe kështu ka për të qenë ngaherë". Tani i dukej vetja si ai njeriu që kthehet në shtëpi dhe e gjen portën të mbyllur. "Por ndoshta çelësin mund ta gjej pak më vonë", - mendonte Aleksej Aleksandroviçi.

- Dua të të paralajmëroj për një gjë, - tha ai me një zë të qetë. - Nga pakujdesia ose nga mendjelehtësia mund t'i japësh shkas botës që të flasin për ty. Kuvendimin tënd shumë të gjallë me kontin Vronski (këtë emër e shqiptoi me një ton plot vendosmëri dhe ngadalë) sonte e vunë re të gjithë.

Ai fliste dhe shikonte sytë e qeshur të gruas që i dukeshin tani të padepërtueshëm dhe, duke folur, ndiente se fjalët që thoshte, ishin krejt të kota.

- Kështu je gjithnjë ti, - u përgjigj ajo sikur nuk e kuptonte aspak, duke folur vetëm për fjalët e fundit që kishte thënë ai, gjë që e bëri me qëllim. - Herë s'të vjen mirë kur më sheh të mërzitur dhe herë s'të vjen mirë kur më sheh të gëzuar. Ja që sonte nuk u mërzita. S'të vjen mirë?

Aleksej Aleksandroviçi u drodh dhe u mëshoi pëllëmbëve, që t'i kërcisnin gishtërinjtë.

- Të lutem shumë, mos i kërcit, se nuk e duroj dot këtë gjë, - tha ajo.

- Ana, ti je vërtet? - tha Aleksej Aleksandroviçi pa e ngritur zërin dhe e mbajti veten që të mos i kërciste gishtërinjtë.

- Po ç'është, a s'më thua? - pyeti ajo me një habi të sinqertë dhe pothuaj komike. - Ç'kërkon nga unë?

Aleksej Aleksandroviçi heshti një copë herë dhe fërkoi me dorë ballin dhe sytë. Ai e ndiente se në vend që të bënte atë që duhej, domethënë ta ruante të shoqen nga gabimet në sy të botës, tronditej padashur për atë që kishte të bënte me ndërgjegjen e saj dhe luftonte me një pengesë të përfytyruar.

- Ja se ç'dua të të them, - vazhdoi ai me një ton të ftohtë dhe të qetë - dhe të lutem të më dëgjosh. Ti e di se për mua xhelozia është një ndjenjë fyese dhe poshtëruese dhe unë nuk e bëj kurrë veten t'i nënshtrohem një ndjenje të tillë. Por ka disa ligje të mirësjelljes, të cilat njeriu s'mund t'i shkelë pa u dënuar. Sonte ti nuk u solle ashtu si duhej dhe këtë nuk e vura re vetëm unë, por të gjithë.

- Me të vërtetë që nuk po të kuptoj , - tha Ana duke mbledhur supet. "Atij aq i bën, - tha me vete, - por është shqetësuar sepse këtë gjë e kanë vënë re të tjerët". - Nuk je mirë sonte, Aleksej Aleksandroviç, - shtoi ajo, u ngrit dhe zuri të shkojë drejt derës; por i shoqi bëri nja dy hapa sikur deshi ta ndalte.

Fytyra e tij qe aq e shëmtuar dhe e zymtë, sa Ana nuk e kishte parë kurrë ashtu. Ana u ndal, ngriti kokën, e vari pak mënjanë dhe me dorë të shkathët filloi të hiqte furqetat nga flokët.

- Hë, pra, po të dëgjoj se ç'do të më thuash, - tha ajo me një ton të qetë dhe tallës. - Madje po të dëgjoj dhe me interesim, sepse dëshiroj të di se ku e ke hallin.

Duke folur habitej edhe vetë për tonin e natyrshëm, të qetë e të sigurt dhe për zotësinë që kishte në të zgjedhurit e fjalëve që thoshte.

- Nuk kam të drejtë të hyj në të gjitha hollësitë e ndjenjave të tua; përgjithësisht, sipas mendimit tim, një gjë e tillë është e kotë, madje edhe e dëmshme, - nisi të thotë Aleksej Aleksandroviçi. - Duke rrëmuar në shpirtin tonë, ne zbulojmë shpesh disa gjëra që do të ishte më mirë sikur të mbeteshin atje të mbuluara. Ndjenjat e tua i përkasin ndërgjegjes sate, por unë e kam për detyrë përpara teje, përpara vetes sime dhe Zotit të të tregoj detyrat e tua. Jeta jonë nuk është lidhur nga njerëzit, por nga Zoti. Vetëm krimi mund ta këputë këtë lidhje dhe një krim i këtij lloji sjell me vete një dënim të rëndë.

- Nuk kuptoj asgjë. O Perëndi, sa më flihet! - tha ajo duke shprishur flokët shpejt e shpejt dhe duke hequr furqetat e fundit.

- Ana, mos fol kështu, në ke besuar Perëndinë! - tha ai me një zë të ëmbël. - Ndoshta e kam gabim, por këto që po t'i them, i them si për mua, ashtu edhe për ty. Unë jam burri yt dhe të dua.

Ajo uli kokën vetëm një grimë dhe shkëndija tallëse u shua në sytë e saj; por, me të dëgjuar fjalën "të dua", u zemërua përsëri. Tha me vete: "Më do? A mund të më dojë? Sikur të mos kishte dëgjuar fjalën "dashuri", ai nuk do ta zinte në gojë kurrë këtë fjalë. Ai nuk di ç'është dashuria".

- Aleksej Aleksandroviç, nuk po të kuptoj me të vërtetë, - tha ajo. - Më shpjego më mirë se çfarë të ka...

- Lërmë të flas gjer në fund, të lutem. Unë të dua. Por nuk flas për veten time; këtu kanë rëndësi dy veta: djali ynë dhe ti. Ka shumë të ngjarë, po e përsërit, që fjalët e mia të të duken krejt të kota dhe fare pa vend; ndoshta këto fjalë janë pasojë e gabimit tim. Në është kështu, të lutem të më ndjesh. Por, në qoftë se ti vetë e ndien se fjalët e mia kanë qoftë edhe një arsye të vogël ku të mbështeten, atëherë, të lutem, të mendosh dhe, në qoftë se ta thotë zemra, të më tregosh...

Pa e vënë re një gjë të tillë, Aleksej Aleksandroviçi thoshte ato fjalë që nuk i kishte përgatitur aspak.

- Nuk kam ç'të them. Përveç kësaj... - tha ajo duke folur me nxitim dhe u mundua të mos e bënte buzën në gaz, - ka ardhur me të vërtetë koha që të flemë.

Aleksej Aleksandroviçi psherëtiu dhe, pa thënë asnjë fjalë, shkoi në dhomën e gjumit.

Kur hyri Ana atje, i shoqi qe shtrirë. Ai i kishte mbledhur buzët fort

dhe nuk e vështronte gruan. Ana u shtri në shtratin e vet dhe priti që ai të fliste prapë me të. Edhe kishte frikë nga fjalët që mund t'i thoshte, edhe i pëlqente t'i dëgjonte. Por ai nuk fliste. Ajo priti një copë herë pa lëvizur aspak dhe pastaj nuk mendoi më për të. Ajo e kishte mendjen gjetkë; shihte atë tjetrin dhe e ndjente se zemra e saj tronditej dhe mbushej me një gëzim fajtor. Papritmas dëgjoi që i shoqi gërhiste ngadalë duke fërshëllyer me hundë. Në fillim Aleksej Aleksandroviçi sikur u tremb nga fërshëllima e tij dhe pushoi; por, pasi mori frymë dy herë, fërshëllima filloi përsëri ashtu ngadalë.

- Është vonë, është vonë, - pëshpëriti Ana me buzë në gaz. Ndenji shtrirë një copë herë, pa lëvizur, me sytë hapur; i dukej sikur shihte si i shkëlqenin ata në errësirë.

X

Që atë natë, një jetë e re filloi për Aleksej Aleksandroviçin dhe të shoqen. Dukej sikur nuk kishte ndodhur asgjë me rëndësi: Ana, ashtu si edhe më parë, shkonte në shoqërinë aristokrate dhe sidomos dendur në shtëpinë e princeshës Beci dhe takohej kudo me Vronskin. Aleksej Aleksandroviçi e shihte këtë gjë, por s'kish ç'të bënte. Sa herë që mundohej të shpjegohej me të shoqen, ajo i priste fjalët e tij me një habi gazmore, që ishte për të si një pengesë e pakapërcyeshme. Në dukje ata ishin si më parë, por, në të vërtetë, marrëdhëniet e tyre kishin ndryshuar krejt: Aleksej Aleksandroviçi, që tregohej burrë shumë i fortë, kur kish të bënte me punët e shtetit, e ndiente veten të dobët në situatën familjare që ishte krijuar dhe, si ai demi që pret kokulur në thertore që ta godasin me tunin e sëpatës, edhe ai priste grushtin, të cilin e ndiente që i rrinte pezull mbi kokë. Sa herë që niste të mendonte për këtë gjë, e ndjente se duhej të përpiqej edhe një herë për ta shpëtuar të shoqen, duke u treguar i mirë e i dashur me të, si edhe duke u munduar që t'ia mbushte mendjen të kthehej në udhën e drejtë, ta detyronte të mblidhej dhe çdo ditë matej të fliste me të. Por, sa herë që fillonte të fliste me të, e ndjente se ai xhind i ligësisë dhe i gënjeshtrës që e kishte mbërthyer Anën, e pushtonte edhe atë, kështu që nuk i thoshte aspak ato fjalë që duheshin thënë dhe me atë ton që duhej. Padashur, ai i fliste me

atë tonin e zakonshëm, ironik, ashtu si do të tallej me një njeri që do të fliste kështu, po të ndodhej në vendin e tij. Dhe me këtë ton nuk qe e mundur të thoshte ato fjalë që duheshin thënë .....
.....
.....

XI

Ajo që pothuaj për një vit kishte qenë për Vronskin i vetmi qëllim i jetës, dëshira e zjarrtë që kishte zëvendësuar të gjitha dëshirat e tjera, dhe për Anën, një ëndërr e lemerishme dhe e pamundur lumturie, aq fort e bukur, u krye. I zbehtë, me mjekrën që i dridhej, ai rrinte më këmbë i përkulur përpara saj dhe i lutej të qetësohej, pa e ditur as edhe ai vetë për se dhe si të qetësohej.

- Ana! Ana! - thoshte ai me një zë të dridhur. - Ana, në ke besuar Perëndinë!

Por, sa më shumë e ngrinte zërin ai, aq më poshtë e ulte kokën ajo, atë kokë që dikur kish qenë krenare dhe e gëzuar dhe që tani qe mbuluar me turp; ajo përkulej e tëra dhe do të kishte rënë nga kanapeja ku qe ulur, në dysheme, te këmbët e Vronskit, mbi qilim, sikur të mos e kishte mbajtur ai.

- Më fal! O Perëndi! - thoshte ajo me një zë të ngashëryer, duke shtrënguar duart e tij në kraharor.

E ndiente veten aq të poshtëruar dhe aq fajtore, sa s'i mbetej tjetër veçse të përulej dhe të kërkonte ndjesë; dhe, meqë përveç tij ajo s'kishte njeri tjetër në këtë botë, atij ia drejtonte edhe lutjen përdëllestare. Duke vështruar Vronskin, ajo e ndiente fizikisht poshtërimin e saj dhe nuk qe e zonja të thoshte asgjë tjetër.

Ai ndiente atë që duhet të ndiejë vrasësi përpara trupit që ka shtrirë përdhe. Trupi që nuk kish më jetë, qe dashuria e tyre, koha e parë e dashurisë së tyre. Tmerroheshin dhe u neveritej vetja, kur kujtonin atë që kishin paguar me çmimin e llahtarshëm të turpit. Ana e ndiente veten të dërrmuar nga turpi i poshtërimit të saj dhe këtë ndjenjë e tejçonte edhe tek ai. Por, sado i madh që të jetë tmerri i vrasësit përpara kufomës së të vrarit, vrasësi duhet ta bëjë copë e çikë këtë kufomë dhe ta fshehë, për të nxjerrë përfitim nga vrasja që ka bërë.

Dhe, ashtu si i vërsulet vrasësi trupit që ka shtrirë përdhe, me tërbim dhe si me një dëshirë të zjarrtë, e zvarrit dhe e peleqit, ashtu edhe Vronski ia mbulonte me të puthura Anës fytyrën dhe supet. Ajo mbante dorën e tij dhe nuk lëvizte fare. Po, këto të puthura ishin çmimi me të cilin e kishin blerë këtë turp. "Dhe kjo dorë, që ka për të qenë ngaherë imja, është dora e bashkëfajtorit tim", - thoshte ajo me vete. E ngriti këtë dorë dhe e puthi. Ai ra në gjunjë përpara saj dhe deshi t'ia shihte fytyrën, por ajo e fshehu dhe ndenji ashtu e nemitur. Më në fund, duke bërë një përpjekje të madhe, ajo u ngrit në këmbë dhe e shtyu. Fytyra e saj ishte po aq e bukur sa edhe më parë, po, kur e pa, Vronskit i erdhi edhe më shumë keq për të.

- Tani çdo gjë mori fund, - tha ajo. - Përveç teje nuk kam asgjë. Këtë mos e harro!

- Nuk kam si të harroj atë që është jeta ime. Për një grimë të kësaj lumturie...

- Ç'lumturi! - tha ajo me tmerr e neveri dhe tmerrin e saj e ndjeu edhe ai. - As një fjalë më tepër, në ke besuar Perëndinë!

Ajo u ngrit përnjëherësh dhe u largua nga ai.

- As një fjalë më tepër, - tha përsëri dhe, me një shprehje të zymtë dëshpërimi në fytyrë, që ai nuk e njihte, u nda prej tij. Ajo e ndiente se atë minutë nuk qe e zonja të shprehte me fjalë atë ndjenjë turpi, ngazëllimi dhe lemerie që e kishte pushtuar në pragun e jetës së re dhe nuk donte të fliste për këtë gjë, nuk donte ta shprehte keq këtë ndjenjë me fjalë të pasakta. Por edhe më vonë, të nesërmen dhe të pasnesërmen, ajo jo vetëm që nuk gjente dot fjalët për të shprehur ndjenjat e saj të ndërlikuara, por nuk gjente as mendimet që do ta ndihmonin për të kuptuar atë që po ndodhte në shpirtin e saj.

Thoshte me vete: "Jo, tani nuk mund të mendoj për këtë gjë; pastaj, kur të jem më e qetë". Por kjo qetësi për t'u lënë rrugë mendimeve nuk vinte kurrë. Sa herë që rrinte e mendonte se ç'kishte bërë, si e kishte hallin dhe ç'duhej të bënte, e zinte frika dhe i largonte këto mendime.

"Pastaj, pastaj, - thoshte ajo, - kur të jem më e qetë."

Por, në gjumë, kur nuk ishte në gjendje t'i mposhtte mendimet, gjendja në të cilën ndodhej, i paraqitej në tërë lakuriqësinë e saj të shëmtuar. Pothuaj çdo natë shihte po atë ëndërr: ëndërronte sikur ata të dy ishin burrat e saj dhe e përkëdhelnin me radhë. Aleksej Aleksandroviçi ia puthte duart, qante

dhe thoshte: "Sa mirë që jemi tani!". Edhe Aleksej Vronski qe aty, edhe ai ishte burri i saj. Dhe ajo, që habitej se si mund t'i qe dukur e pamundur më parë kjo gjë, u shpjegonte, duke qeshur, se kjo gjë qe shumë më e thjeshtë nga ç'mund të kujtonin dhe se që të dy tani ishin të kënaqur e të lumtur. Por kjo ëndërr, si një ankth, ia zinte frymën dhe ajo zgjohej e lebetitur.

XII

Kohët e para kur ishte kthyer nga Moska, Levini, sa herë që dridhej dhe skuqej kur sillte ndër mend turpin që kishte ndier atë çast që Kiti s'kishte pranuar të bëhej gruaja e tij, thoshte me vete: "Kështu u skuqa dhe u drodha edhe atëherë kur pandehja se çdo gjë kishte marrë fund për mua, atëherë kur nuk e kalova dot provimin e fizikës dhe përsërita vitin e dytë; kështu më dukej sikur çdo gjë kishte marrë fund për mua, kur e prisha atë punën e motrës që më kishin ngarkuar. E çë? Tani që kanë kaluar shumë vjet që atëherë, kur i sjell ndër mend këto, çuditem me veten time se si mund të jem dëshpëruar aq shumë. Kështu ka për të ndodhur edhe me këtë hidhërim. Me kalimin e kohës nuk do të çaj më kokën për të".

Por kishin kaluar tre muaj dhe, megjithatë, ai nuk e kishte harruar këtë gjë: ashtu si edhe ditët e para, i sëmbonte në zemër sa herë që e kujtonte. Nuk po qetësohej dot, sepse kish ëndërruar për një kohë të gjatë jetën familjare dhe e ndiente veten të përgatitur për një jetë të tillë; por, megjithatë, nuk qe martuar dhe qe larg nga martesa, aq larg sa nuk kishte qenë kurrë. Ndiente me keqardhje të thellë, ashtu siç e ndienin edhe ata që kishte rreth e rrotull, se nuk ishte mirë që një njeri, në moshë të tij, të bënte një jetë beqari. I kujtohej se, para se të nisej për në Moskë, i kishte thënë një ditë loparit të tij, Nikollajit, një muzhiku babaxhan, me të cilin i pëlqente të kuvendonte: "Si thua, Nikollaj? Kam qejf të martohem." Dhe Nikollaji i qe përgjigjur menjëherë, ashtu siç do të bënte sikur të bëhej fjalë për një punë për të cilën nuk mund të kishte asnjë dyshim: "Duhej të ishe martuar qëkur, Konstantin Dmitriç". Por tani martesa qe larguar edhe më shumë nga ai, aq larg sa nuk kishte qenë kurrë. Vendi qe i zënë dhe, në përfytyrim e sipër, kur vinte në atë vend një nga ato vajza që njihte, e ndiente se një gjë e tillë ishte krejt e pamundur. Përveç kësaj, brenga e turpit e brente shumë, sa

herë që i kujtohej mospranimi i Kitit dhe roli që kishte luajtur ai në këtë çështje. Sado që mundohej të bindej se nuk kishte asnjë faj në këtë mes, ky kujtim, ashtu si edhe kujtimet e tjera të turpshme të këtij lloji, e bënte të dridhej e të skuqej. Në të kaluarën e tij, ashtu si edhe çdo njeri tjetër, kishte bërë punë të këqija, për të cilat duhej ta vriste ndërgjegjja; por kujtimi i atyre punëve të këqija nuk e brengoste aq sa ai i disa gjërave krejt pa rëndësi, por që ishin të turpshme. Këto plagë nuk shëroheshin kurrë. Dhe tani, pranë kujtimeve të hidhura, qëndronte dhe kujtimi i mospranimit, si edhe ajo gjendje e vajtueshme në të cilën u qe paraqitur të tjerëve atë mbrëmje. Por, me kalimin e kohës dhe duke u marrë me punë, kujtimet e hidhura zunë të veniteshin gjithnjë e më shumë përpara ngjarjeve të jetës së fshatit, që ishin vërtet të vogla, por të rëndësishme për të. Javët iknin njëra pas tjetrës dhe ai e kujtonte Kitin gjithnjë e më rrallë. Priste me padurim lajmin e martesës së Kitit, duke vajtur me shpresë se ky lajm do ta shëronte, ashtu siç shërohet njeriu kur shkul një dhëmballë të prishur.

Ndërkohë erdhi pranvera, papritur e pa kujtuar, një pranverë e bukur, pa ato gënjeshtrat dhe shpresat e kota që sjell me vete kjo stinë, një nga ato pranvera të rralla, për të cilën gëzohen e gazmohen bimët, kafshët dhe njerëzit. Kjo pranverë e bukur i dha Levinit një hov të ri dhe e forcoi edhe më tepër qëllimin e tij për të hequr dorë nga ëndrrat e së kaluarës, si edhe për të selitur në një truall të fortë jetën e tij të vetmuar e të pavarur. Meqenëse shumë nga planet me të cilat qe kthyer në fshat, nuk qenë realizuar, ai kishte ruajtur të pacenuar gjënë kryesore, pastërtinë e jetës. Nuk e ndiente më atë turp që e brengoste zakonisht pas dështimit dhe tani mund t'i vështronte njerëzit në sy me guxim. Që në shkurt kishte marrë letër nga Maria Nikollajevna, e cila i shkruante se i vëllai, Nikollaji, po binte gjithnjë nga shëndeti dhe nuk donte të mjekohej. Me të marrë këtë letër, Levini vajti në Moskë, tek i vëllai dhe mundi t'ia mbushë mendjen që të vizitohej te doktori dhe të shkonte jashtë shtetit në llixha. Ai jo vetëm që ia mbushi mendjen të vëllait që të shkonte në llixha, por edhe të pranonte hua një shumë të hollash për të bërë këtë udhëtim, pa e zemëruar dhe, për këtë gjë, ndiente një kënaqësi të thellë.

Përveç punëve të bujqësisë, që kërkonin një kujdes të veçantë në kohën e pranverës, përveç leximit, Levini vazhdonte të shkruante edhe veprën rreth ekonomisë bujqësore që e kishte nisur në dimër. Në këtë studim

Levini nisej nga e dhëna se karakteri i punëtorit në bujqësi duhet të merret parasysh, ashtu siç merret parasysh klima e toka dhe, si pasojë, të gjitha ligjet e shkencës bujqësore nuk duheshin bazuar vetëm në të dhënat e tokës dhe të klimës, po edhe në të dhënën e njohur e të përcaktuar të karakterit të punëtorit. Në këtë mënyrë, me gjithë jetën e tij të vetmuar, ose ndoshta për arsye të kësaj vetmie, jeta e tij qe mbushur plot dhe vetëm më të rrallë ndiente nevojën të plotësonte atë dëshirë që kishte mbetur e paplotësuar: mendimet që i zienin në kokë, t'ia shfaqte dikujt tjetër, përveç Agafja Mihajllovnës megjithëse edhe me atë fliste dendur për fizikë, për bujqësi dhe sidomos për filozofi. Agafja Mihajllovnës i pëlqente shumë të kuvendonin për filozofi.

Pranvera erdhi vonë. Gjatë javëve të fundit të kreshmëve moti qe i kthjellët dhe bënte ftohtë. Ditën bora shkrihej nga rrezet e diellit, por natën temperatura zbriste gjer më shtatë gradë nën zero. Shtresa e borës së ngrirë qe kaq e fortë sa qerret shkonin rrugë pa rrugë. Edhe pashkët kaluan me borë. Pastaj, përnjëherësh, pas javës së madhe, nisi të fryjë një erë e ngohtë, qielli u mbulua me re dhe, tri ditë e tri net, breroi një shi i ngrohtë. Të enjten era pushoi, një mjegull e dendur ngjyrë hiri mbuloi gjithësinë, sikur donte të mbante të fshehur misterin e ndryshimeve që po ndodhnin në gjirin e natyrës. Në mes të kësaj mjegulle, dëgjoheshin ujërat që derdheshin duke marrë me vete akullin që kërciste, e duke formuar përrenj me ujë të turbullt e gjithë shkumë. Në mbrëmje, mbi Kodrën e Kuqe mjegulla u përhap, retë u shpërndanë si qengja të bardhë, moti u çel dhe erdhi pranvera e vërtetë. Të nesërmen në mëngjes, dielli i shkëlqyer e shkriu shpejt shtresën e hollë të akullit që kishin zënë ujërat natën dhe pastaj gjithë ajri i ngrohtë u drodh nga avullimet e tokës së përtërirë. Nisi të gjelbërojë bari i vjetër dhe fijet e barit të njomë mugulluan si mijëra gjilpëra; sythat e butinave fletëlara, të kullumbrive e të mështeknave veshtullore filluan të lëngësohen dhe, mbi degët e praruara të shelgjeve të bardha, zunë të zukatnin luzmat e bletëve. Laureshat e padukshme ia thoshin këngës sipër fushave bleroshe si prej kadifeje dhe arave ku kashta kishte zënë akull; piskat vajtonin me logori mbi baltinat dhe moçalishtet e mbytura nga ujërat e turbullta, kurse kurrillat dhe patat e egra fluturonin lart në qiell duke përshëndetur pranverën me gagarimën e tyre. Bagëtia, që kishte filluar të ndërronte qimet, por që vende-vende i dukej ende lëkura e rrjepur, buluronte në kullotat; qengjat

këmbështrembër lodronin rreth deleve që blegërinin; fëmijët këmbështpejtë nisën të vraponin shtigjeve, ku mbeteshin gjurmët e thara të këmbëve të zbathura; fshatarkat xërlisnin plot gaz te pellgu duke larë këmishët, kurse në oborre dëgjoheshin krismat e sëpatave të muzhikëve, që ndreqnin parmendat dhe lesat. Kishte ardhur pranvera e vërtetë.

XIII

Levini mbathi çizmet e mëdha dhe, për herë të parë atë vit, nuk veshi qyrkun, por podiovkën[1] prej cohe dhe doli të shihte çifligun, duke kapërcyer rrëketë që shkëlqenin nga dielli aq shumë sa të përvdireshin sytë dhe duke shkelur herë mbi një copë akulli, herë mbi plisat tërë baltë që i ngjitej pas çizmeve.

Pranvera është koha e ëndrrave dhe e projekteve. Ashtu si pema, që në pranverë nuk e di ende se ç'drejtim do të marrin filizat dhe bisqet e saj të njomë, që janë mbyllur në mugujt e lëngësuar, edhe Levini, kur doli jashtë, nuk dinte me saktësi se çfarë pune do t'i përvishej tani në çifligun e tij të dashur; por e ndiente se në mendjen e tij gëlonin mendimet dhe planet më të bukura për të ardhmen. Pikësëpari shkoi të shihte bagëtinë. Lopët, që i kishin nxjerrë jashtë, me ato qime të lëmuara që u shndritnin, shullëheshin në diell dhe buluronin sikur po luteshin që t'i shpinin në fushë. Si i soditi lopët, që i njihte gjer në. hollësitë më të vogla, Levini dha urdhër t'i shpinin në fushë, kurse viçat të mos i lëshonin, por t'i mbanin aty te shullëri. Lopari u nis vrap me gëzim për të bërë ashtu siç e kishin urdhëruar. Bareshat, pëqinjshpërvjelë, me ato këmbët e zbathura e të bardha që dielli ende nuk i kishte nxirë, luturiseshin duke shkelur pllac-plluc nëpër baltë dhe, me një shufër në dorë, rendnin pas viçave që ishin dehur nga gëzimi i pranverës dhe pëllitnin në oborr.

Levini soditi viçat që kishin lindur atë vit dhe që ishin shumë të bukur; viçat që kishin lindur më parë qenë të mëdhenj sa lopët e muzhikëve; e bija e Pavës, që ishte tre muajshe, dukej sa një mëshqerrë. Pastaj ai dha urdhër që t'ua nxirrnin koritën jashtë dhe t'u hidhnin sanën në grazhdet

1) Pardesy burrash me ca palë te beli.

portative. Por këto grazhde, që ishin bërë që në vjeshtë dhe që ndodheshin në vathën e papërdorur në dimër, qenë thyer. Ai dërgoi e thirri marangozin, që ishte porositur të bënte shirësen; por i thanë se marangozi po ndreqte lesat, të cilat duhet të ishin meremetuar që në kreshmët. Levini u zemërua shumë. I vinte inat se në punët e çifligut nuk ishte zhdukur ende ajo pakujdesi e plogështi kundër të cilave kishte luftuar kaq vjet me radhë me mish e me shpirt. Mori vesh se grazhdet portative, që nuk nevojiteshin në dimër, i kishin shpënë në shtallën e punëtorëve dhe atje qenë thyer, sepse nuk ishin të forta, mbasi qenë ndërtuar për viçat. Përveç kësaj, mësoi gjithashtu se lesat dhe të gjitha veglat bujqësore, që duheshin mbajtur mirë dhe ndrequr në dimër dhe për të cilat kishin pajtuar apostafat tre marangozë, nuk qenë meremetuar; lesat i ndreqnin kur duhej të venin të lesonin arat. Levini dërgoi e thirri qehajanë dhe, pa pritur gjersa të vinte, shkoi ta gjente vetë. Qehajai, që i qeshte fytyra atë ditë, ashtu siç qeshte gjithë natyra, veshur me një tullup të shkurtër me astrakan, po vinte nga lëmi duke luajtur me një fije kashte që kishte në duar.

- Pse nuk punon te shirësja marangozi?

- Desha t'ju them për këtë gjë që mbrëmë: duhen ndrequr lesat. Do të nisim të lërojmë.

- Po në dimër ç'bëtë?

- Ç'e doni marangozin?

- Ku janë grazhdet e viçave?

- Dhashë urdhër t'i shpinin në vendet e tyre. Po ç'mund të bësh me njerëz të këtillë! - tha qehajai dhe tundi dorën.

- Jo me njerëz të tillë, por me një qehaja të tillë! - tha Levini dhe u rrëmbye përnjëherë. - Po për ç'punë të mbaj unë, për sytë e bukur? - thirri ai. Por atë çast iu kujtua se me të bërtitur s'bëhej asgjë, e la fjalën përgjysmë dhe psherëtiu.

Heshti një copë herë dhe pastaj pyeti:

- Si thua, mund të fillojmë të mbjellim?

- Prapa Turkinit mund të fillojmë të mbjellim nesër ose pasnesër.

- Po tërfili?

- Kam dërguar Vasilin dhe Mishkën që ta mbjellin. Por nuk e di a do të shkojnë dot gjer atje, se ka shumë baltë.

- Sa desjatina?

- Gjashtë.

- Pse vetëm gjashtë dhe jo të gjitha? - pyeti Levini duke thirrur me zë të lartë.

Ai u zemërua edhe më keq se herën e parë, kur mësoi se po mbillnin gjashtë desjatina tërfil në vend që të mbillnin njëzet. Si nga teoria, ashtu edhe nga përvoja e tij, ai e dinte se e mira ishte që tërfili të mbillej sa më parë që të ishte e mundur, sapo të shkrinte bora. Por s'arrinte dot kurrë të bënte një gjë të tillë.

- S'kemi krahë pune. E ç'mund të bësh me njerëz të këtillë? Tre punëtorë s'kanë ardhur. Ja dhe Semioni...

- Të kishit marrë ndonjë nga ata që punon te kashta.

- Mora.

- Po ku janë punëtorët?

- Pesë veta merren me plehun artificial, katër të tjerë po kthejnë tërshërën, që të mos prishet, Konstantin Dmitriç.

Levini e dinte fare mirë se me fjalët "që të mos prishet" qehajai donte të thoshte se tërshëra angleze, që do të mbillej, ishte prishur. Ja, përsëri nuk e kishin zbatuar urdhrin e tij!

- Sikur s'ju thashë që për kreshmë të bënit oxhak për ta ajruar!... - tha me zë të lartë.

- Mos u bëni merak, të gjitha do të bëhen në kohën e duhur.

Levini tundi dorën me zemërim, shkoi në hambar për të parë tërshërën dhe pastaj hyri në stallë. Tërshëra ende nuk qe prishur, por punëtorët po e kthenin me lopatë, kurse do të ishte më mirë ta hidhnin drejt e në hambarin e poshtëm. Pasi dha urdhër që të bënin kështu dhe si mori dy punëtorë për t'i dërguar që të mbillnin tërfilin, Levini u zbut pas zemërimit me qehajanë. Atë ditë moti ishte kaq i bukur, saqë nuk qe e mundur të zemëroheshe.

- Ignat! - i thirri karrocierit, i cili kishte përveshur mëngët dhe po lante karrocën te pusi. - Vëri shalën kalit...

- Kujt?

- Kolpikut.

- Si urdhëron.

Ndërsa po shalonin kalin, Levini thirri qehajanë, që sillej rrotull tij për t'u pajtuar dhe nisi të tregojë për punët e ardhshme të pranverës, si edhe për planet e tij bujqësore.

Transporti i plehut duhej filluar sa më shpejt, kështu që kjo punë të merrte fund para kositjes së parë. Arat më të largëta duheshin lëruar pa ndërprerje dhe kositja të mos bëhej përgjysmë me fshatarët, por të pajtonin punëtorë.

Qehajai dëgjonte me vëmendje dhe, me sa dukej, përpiqej të bënte ashtu siç i thoshte zotëria; megjithatë ai dukej i dëshpëruar si ngaherë, kështu që, sa herë që e shihte, Levini zemërohej me të. Shprehja e fytyrës së tij dukej sikur thoshte: "Të bukura janë të gjitha këto që thoni ju, por si të bëjë emër Zoti".

Asgjë nuk e hidhëronte më shumë Levinin se ky ton me të cilin i flisnin edhe qehajallarët e tjerë që kishte pasur. Që të gjithë kishin të njëjtat pikëpamje për planet e tij dhe, për këtë arsye, ai nuk zemërohej më tani për një gjë të tillë, por hidhërohej dhe ndiente një nxitje më të madhe për të luftuar kundër asaj plogështie fataliste, të cilën ai e quante "si të bëjë emër Zoti" dhe që e pengonte gjithnjë në punën e tij.

- Në ja dalim dot në krye, Konstantin Dmitriç, - tha qehajai.

- E pse të mos ia dilni?

- Duhen pajtuar medoemos edhe pesëmbëdhjetë punëtorë të tjerë. Po ja që s'vijnë. Sot erdhën, por, për stinën e verës kërkojnë shtatëdhjetë rubla.

Levini nuk foli. Ajo fuqi fataliste e kundërshtonte përsëri. Ai e dinte se, sado që përpiqeshin, nuk ishte mundur të pajtonin më shumë se dyzet punëtorë me një çmim të arsyeshëm; dyzet punëtorë mund të pajtonin, po më tepër jo. Megjithatë ai duhej të luftonte.

- Në qoftë se nuk vijnë, dërgoni njerëz në Suri, në Çefirovkë. Kërkoni.

- Për të dërguar, dërgoj, s'është ndonjë punë e madhe, - tha si me hidhërim Vasil Fjodoroviçi. - Por duhet t'ju them se kuajt janë dobësuar.

- Do të blejmë të tjerë. Po, e di, - shtoi ai duke qeshur: - ju kërkoni të bëni sa më pak dhe sa më keq që të jetë e mundur; por këtë vit unë s'do t'ju lë të bëni sipas kokës. Të gjitha do t'i bëj vetë.

- Më duket se edhe kështu nuk flini sa duhet! Ne gëzohemi kur punojmë para syve të zotërisë...

- Domethënë se tani po mbjellin tërfil prapa Luginës së Mështeknave? Po shkoj të shoh, - tha duke i hipur Kolpikut të vogël bryms, që ia kishte sjellë karrocieri.

- Nuk e kapërceni dot rrëkenë, Konstantin Dmitriç, - i tha karrocieri.

- Atëherë do t'i bie përmes pyllit.

Hipur mbi kalin e tij të shkathët, që e kishte kaluar dimrin në limonti, që ndukte frerin dhe fërgëllonte mbi kllapat, Levini kaloi përmes oborrit tërë baltë dhe doli në fushë.

Vërtet Levini e kishte ndier veten të gëzuar në oborrin e bagëtisë dhe në atë të drithit, por kur doli në fushë ndjeu një gëzim edhe më të madh. Duke u lëkundur ngadalë majë kalit, ai thithte me ëndje ajrin e ngrohtë, që kishte ende freskinë gjithë kundërmim të borës, ndërsa kalonte përmes pyllit, ku dukeshin ende gjurmët e borës së qullët dhe gëzohej kur shihte çdo dru të pyllit të tij, ku përtërihej myshku e ku çelnin bula të reja. Kur doli nga pylli, përpara syve të tij u shtri një qilim i madh kadifeje të gjelbër, krejt i lëmuar dhe i sheshtë, me përjashtim të disa të thelluarave të mbushura me atë borë që nuk qe shkrirë ende në vendet e ulëta. Ashtu i gëzuar siç qe, nuk u zemërua kur pa se një kalë fshatari, bashkë me mëzin, po kalonte nëpër lëndinën e tij (vetëm se i dha urdhër një muzhiku që takoi, që t'i dëbonte andej); nuk u zemërua as kur dëgjoi përgjigjen qesharake që i dha fshatari, të cilin e takoi udhës dhe e pyeti: "E, Ipat, do të mbjellim së shpejti?" - "Më parë duhet lëruar, Konstantin Dmitriç", - u përgjigj Ipati. Sa më larg që shkonte, aq më të gëzuar e ndiente veten dhe projekte gjithnjë e më të bukura sajonte përfytyrimi i tij: t'i rrethonte fushat me gjerdhe duke mbjellë shelgje, kështu që bora të mos qëndronte për një kohë të gjatë; t'i ndante arat në nëntë pjesë, nga të cilat gjashtë do të plehroheshin dhe tri do të liheshin për tërfil; të ndërtonte stalla në fund të arës dhe të gërmonte një pellg; të bënte gardhe portative për të përfituar nga plehu i bagëtisë në fushë; të arrinte kështu të kishte treqind desjatina për grurë, njëqind për patate dhe njëqind e pesëdhjetë për tërfil, pa lënë djerr as edhe një desjatinë.

I kredhur në këto mendime dhe duke e ngarë kalin me kujdes në mezhdat për të mos shkelur barin, shkoi te punëtorët që po mbillnin tërfilin. Karroca me farën e tërfilit nuk qe ndalur në sinorin e arës, po kishte hyrë në tokën e punuar, të mbjellat e vjeshtës qenë shtypur nga rrotat e karrocës dhe nga thundrat e kalit. Të dy punëtorët ishin ulur te mezhda dhe pinin duhan me të njëjtën llullë. Balta, që ishte në karrocë, përzier me farën e tërfilit, nuk qe shkrifëruar dhe ishte plisa-plisa. Me të parë çifligarin, Vasili shkoi te karroca, kurse Mishka nisi të mbjellë. Kjo s'ishte punë e bukur, por Levini zemërohej rrallë me punëtorët. Kur u afrua Vasili, Levini e urdhëroi ta shpinte kalin te sinori i arës.

- S'prish punë, zotëri, se mbin prapë, - u përgjigj Vasili.

- Të lutem shumë mos më shit mend, - tha Levini, - por bëj si të thonë.

- Si urdhëron, - u përgjigj Vasili dhe vuri dorën te koka e kalit. - Ç'farë e mirë, Konstantin Dmitriç, - tha ai për ta zbutur zotërinë. - Ballë i tërfilit! Po me sa zor që ecet! Çdo opingë peshon një pud nga balta.

- Pse nuk e keni shoshur baltën e përzier me farë? - pyeti Levini.

- E thërrmojmë ne, - u përgjigj Vasili duke marrë një grusht baltë nga karroca dhe duke e thërrmuar me gishtërinj.

Vasili nuk kishte faj që i kishin sjellë baltë të pasitur por, megjithatë, kjo s'ishte punë e bukur.

Levini kishte provuar edhe herë të tjera dhe me përfitim, një mjet me anën e të cilit mposhtte zemërimin duke e kthyer kështu të keqen në të mirë; pikërisht këtë mjet ai e përdori edhe tani. Si vështroi një copë herë se si ecte Mishka duke kthyer plisat e mëdhenj të baltës që i ngjitej te këmbët në çdo hap që bënte, Levini zbriti nga kali, mori mbjellësen nga duart e Vasilit dhe shkoi të mbjellë.

- Ku ke mbetur?

Vasili tregoi vendin me këmbë dhe Levini zuri të mbjellë tërfilin e përzier me baltë. Qe me të vërtetë vështirë të ecje nëpër atë baltë si moçalishte, ndaj Levini, pasi mbolli një copë herë, dërsiu shumë, u ndal dhe ia dha prapë mbjellësen fshatarit.

- Kështu, pra, *barin*,[1] në verë mos më qortoni për këtë lëndinë, - tha Vasili.

- Po pse? - tha Levini me një ton gazmor, duke ndier se mjeti që kishte përdorur kishte pasur me të vërtetë një përfundim të mirë.

- Dale të shihni kur të vijë vera! Hajde ç'tërfil që ka për të mbirë! Shikoni atë që kam mbjellë pranverën e kaluar. Sa mirë që e kam mbjellë! Unë, Konstantin Dmitriç, punoj si për babanë tim. Nuk dua të bëj punë të keqe dhe nuk dua gjithashtu që të tjerët të nxjerrin nga dora punë të keqe. Kur është mirë *barini*, mirë jemi edhe ne. Kur i hedh sytë atje poshtë, - tha Vasili duke treguar fushën, - të bëhet zemra mal.

- Sa e bukur që është pranvera, Vasil.

---

1) Barin - çifligar, fisnik, pronar tokash.

- Pranverë të tillë pleqtë s'mbajnë mend të ketë bërë ndonjëherë.

Isha në fshatin tim dhe atje plaku kish mbjellë tre osminikë me grurë. Thonë se s'ka dallim nga tërshëra.

- Keni shumë që keni filluar të mbillni grurë?

- Që kur na keni mësuar ju, para dy vjetësh, ju madje më dhatë dy masa grurë. Një çerek e shitëm dhe mbollëm tre osminikë.

- Kështu pra, ki mendjen dhe thërrmoi mirë plisat, - tha Levini duke iu afruar kalit, - ki mendjen edhe ti Mishka. Në mbiftë mirë tërfili ta dish se do të të jap pesëdhjetë kopekë për desjatinë.

- Të falem nderit shumë. Ne jemi shumë të kënaqur nga ju.

Levini i hipi kalit dhe shkoi në fushën ku ishte mbjellë tërfili i vitit të kaluar dhe në arën që ishte lëruar dhe ishte bërë gati për mbjelljen e grurit.

Tërfili kishte mbirë shumë bukur në arën e drithit të korrur. Fijet e barit të ri gjelbëronin fort që poshtë kërcenjve të thyer të grurit të vitit të kaluar. Thundrat e kalit fundoseshin në tokën gjithë ujë ku bora nuk ishte shkrirë krejt dhe bënin shllap-shllup, kur ngriheshin lart. Përmes tokës së punuar nuk ishte e mundur të kaloje: këmbën mund ta vije vetëm atje ku kishte akull, sepse në brazda, ku bora ishte shkrirë, këmba fundosej thellë. Tokën e kishin punuar shumë mirë; pas dy ditësh mund të fillonin të lesonin dhe pastaj të mbillnin. Ishte bukuri e madhe; të bëhej zemra mal kur shihje një pamje të tillë.

Në të kthyer Levini kaloi përmes rrëkesë duke vajtur me shpresë se atje nuk do të kishte shumë ujë. Dhe me të vërtetë mundi ta kapërcejë duke trembur dy rosa të egra. "Duhet të ketë edhe shapka këtej", - tha me vete dhe, pikërisht kur arriti te kthesa për të vajtur në shtëpi, takoi pojakun, i cili i tha se atje kishte shapka.

Levini e ngau kalin trokthi që të hante drekë shpejt dhe të bënte gati çiften për të dalë për gjah po atë mbrëmje.

XIV

Kur po i afrohej shtëpisë, ashtu shumë i gëzuar siç ishte, dëgjoi tringëllimën e ziles nga ana e hyrjes kryesore.

"Do të jetë ndonjë që vjen nga stacioni, - mendoi Levini, - është

pikërisht koha kur vjen treni i Moskës... Kush mund të jetë? Vallë mos është Nikollaji? Ai më tha: "Mund të shkoj në llixhë, por mund të vij edhe tek ti". Në çastin e parë nuk e priti mirë aspak këtë mendim, sepse pati frikë për një gjë: ardhja e të vëllait, Nikollajit, mund t'ia prishte gëzimin që i kishte falur ajo ditë e bukur pranvere. Por, aty për aty, i erdhi turp nga vetja për një mendim të tillë dhe, po atë çast, sikur e hapi gjithë shpirtin e tij për të pritur të vëllanë, u mallëngjye dhe u gëzua kur mendoi për Nikollajin dhe dëshiroi me gjithë zemër që mysafiri që vinte, të ishte ai. E ngau kalin dhe, pasi doli nga shtegu i akacjeve, pa trojkën që vinte nga stacioni dhe brenda, një zotëri të veshur me qyrk. Nuk ishte i vëllai.

"Të paktën të jetë ndonjë njeri i këndshëm me të cilin të më hahet muhabeti", - mendoi Levini.

- Ah! - thirri me ngazëllim duke ngritur duart përpjetë. - Kush na paska ardhur! Ah, sa më bëhet qejfi që po të shoh! - thirri kur njohu Stepan Arkadiçin.

"Do të mësoj nga ai në është martuar ose kur do të martohet", - tha me vete.

Dhe atë ditë të bukur pranvere ndjeu se kujtimi i Kitit nuk ia lëndonte më plagën e dashurisë.

- Si, nuk më prisje? - tha Stepan Arkadiçi duke zbritur nga saja, pak i ndotur me baltë në rrëzë të hundës, te faqja dhe te vetulla, po ashtu i gëzuar dhe gjithë shëndet siç ishte. - Kam ardhur për tri arsye: e para, të të shoh, - tha ai duke e përqafuar dhe duke e puthur, - e dyta, që të dalim për gjah dhe, e treta, për të shitur pyllin e çifligut të Jergushovos.

- Shumë bukur! Si të duket pranvera? Si udhëtove me sajë?

- Me karrocë do të ishte edhe më keq, Konstantin Dmitriç, - u përgjigj karrocieri, të cilin Levini e njihte.

- Gëzohem shumë, shumë, që po të shoh! - tha Levini me një gëzim të sinqertë dhe duke buzëqeshur si fëmijët.

Levini e shpuri mikun në dhomën e mirë, ku sollën edhe plaçkat e Stepan Arkadiçit: trastën, çiften me këllëf dhe kutinë me puro. E la vetëm që të lahej dhe të ndërronte petkat dhe vajti në zyrë për të dhënë disa urdhra që kishin të bënin me punimin e tokës dhe me tërfilin.

Agafja Mihajllovna, që kujdesej për të nderuar miqtë, po e priste në hajat dhe e pyeti se ç'duhej të gatuante për drekë.

- Gatuaj ç'të duash, vetëm mos na e vono, - i tha Levini dhe shkoi të gjente qehajanë.

Kur u kthye, Stepan Arkadiçi, i larë, i krehur dhe me buzë në gaz, po dilte nga dhoma e tij. Që të dy iu ngjitën shkallëve.

- Ah, sa gëzohem që erdha gjer këtu tek ti! Tani do të kuptoj se ç'punëra të fshehta na bën këtu. Të them të drejtën, të kam zili! Ç'shtëpi të bukur që paske! Këtu qenka mrekulli! Këtu vendi qenka gjithë dritë e hare, - tha Stepan Arkadiçi duke harruar se pranvera nuk mbante gjithë jetën dhe se ditët nuk ishin gjithnjë plot dritë si tani. - Pa le, sa e mirë që është dadoja jote! Sigurisht që do të ishte më mirë sikur në vendin e dados të qe një shërbyese e bukur me një përparëse elegante, por plaka i shkon mirë stilit tënd të rreptë dhe jetës prej kallogjeri që bën ti.

Stepan Arkadiçi i tregoi shumë gjëra interesante dhe sidomos dha lajmin më interesant për Levinin, duke i thënë se vëllai i tij, Sergej Ivanoviçi, kishte ndër mend të vinte në fshat për të kaluar verën me të.

Por ai nuk i tha asnjë fjalë Levinit për Kitin dhe as që i zuri në gojë Sherbackët: i tha se kishte shumë të fala nga e shoqja . Levini u tregua mirënjohës ndaj delikatesës së tij dhe qe shumë i kënaqur për mikun që i kishte ardhur. Si ngaherë, gjatë kohës që kishte jetuar vetëm, atij i qenë mbledhur shumë mendime dhe ndjenja, të cilat ai nuk mund t'ua shprehte atyre që kishte rreth e përqark; tani ai i shprehte Stepan Arkadiçit gjithë gëzimin poetik të pranverës, telashet dhe planet e çifligut, mendimet dhe vërejtjet që kishte bërë duke lexuar librat dhe sidomos idenë e veprës që po shkruante, në bazën e së cilës, ndonëse as ai vetë nuk e vinte re një gjë të tillë, qëndronte kritika që u bëhej të gjitha veprave që ishin shkruar gjer atëherë për bujqësinë. Stepan Arkadiçi, që ishte gjithmonë i dashur, që ta rrëmbente fjalën pa e nxjerrë nga goja, këtë radhë tregohej më i dashur se herët e tjera dhe Levini, në mënyrën se si sillej Stepan Arkadiçi me të, vuri re një tipar të ri respekti dhe dashurie të thellë ndaj tij dhe për këtë i erdhi shumë mirë.

Përpjekjet e Agafja Mihajllovnës dhe të gjellëbërësit që dreka të ishte sa më e mirë, patën këtë pasojë: të dy shokët, që i kishte grirë uria, u ranë mezeve dhe hëngrën bukë me gjalpë, cironka dhe kërpudha turshi e të tjera si këto, kështu që Levini dha urdhër të sillnin supën pa byreçkat me të cilat gjellëbërësi donte të linte pa mend mikun. Por Stepan Arkadiçi, megjithëse

ishte mësuar të hante ndryshe, prapëseprapë i pëlqeu të gjitha: rakinë që kishin bërë në shtëpi, bukën, gjalpin, cironkat dhe kërpudhat trushi, supën me hithra, pulën e pjekur me salcë të bardhë dhe verën e bardhë të Krimesë. Stepan Arkadiçit i pëlqyen shumë të gjitha.

- Shumë mirë, shumë mirë! - tha ai pasi hëngri pulën dhe ndezi një cigare të trashë. - Më duket vetja si ai udhëtari që zbret nga vapori në një breg të qetë pas zhurmës dhe lëkundjeve të stuhisë. Kështu pra, ti thua se elementi i përfaqësuar nga punëtori duhet të studiohet për të shërbyer si udhëheqës në të zgjedhurit e metodave bujqësore. Unë jam profan në këtë çështje; por mua më duket se teoria dhe zbatimi i saj do të kenë ndikim edhe te punëtori.

- Dale, mos u nxito: unë nuk flas për ekonomi politike, po për shkencën agrare. Kjo duhet të jetë si shkencat e natyrës dhe të studiojë dukuri të caktuara edhe punëtorin nga pikëpamja ekonomike, etnografike.

Atë çast hyri brenda Agafja Mihajllovna me poçin e reçelit në dorë.

- Të lumshin duart, moj Agafja Mihajllovna, - i tha Stepan Arkadiçi duke i puthur majat e gishtërinjve gjithë tul. - Ç'turshi e ç'raki!... Si thua, Kostja, e s'ka ardhur koha të nisemi?

Levini vështroi nga dritarja diellin që po zhdukej prapa majave të zhveshura të drurëve të pyllit.

- Ka ardhur, ka ardhur, - tha ai. - Kuzma, bëje gati karrocën! - dhe zbriti shkallët me nxitim.

Stepan Arkadiçi zbriti gjithashtu shkallët dhe vajti në katin e poshtëm, hoqi vetë dhe me kujdes këllëfin prej pëlhure, me të cilin qe mbështjellë arka e lustruar dhe, pasi e hapi, zuri të rregullonte çiften e shtrenjtë të një modeli të ri. Kuzmai, që priste një bakshish të mirë, nuk largohej nga Stepan Arkadiçi, ia mbathi çorapet dhe çizmet dhe Stepan Arkadiçi e la me gjithë qejf që ta bënte.

- Kostja, në qoftë se vjen tregtari Rjabinin, se i kam thënë të vijë sot, t'i thonë të më presë...

- Rjabininit do t'ia shesësh pyllin?

- Po. E njeh?

- E njoh, posi. Kam pasur punë me të "pozitivisht dhe definitivisht".

Stepan Arkadiçi qeshi. "Definitivisht dhe pozitivisht" ishin fjalët që tregtari i kishte në majë të gjuhës.

- Sa qesharak që bëhet kur flet! A e kupton se ku vete zoti yt? - shtoi duke përkëdhelur qenin Laska, që po sillej rreth tij duke lëpirë herë dorën e të zotit, herë çizmet dhe herë çiften.

Kur dolën jashtë, karroca priste te shkallët e hajatit.

- Thashë të bënin gati karrocën, megjithëse nuk është larg. Në do, mund të shkojmë edhe më këmbë.

- Jo, shkojmë më mirë me karrocë, - tha Stepan Arkadiçi duke iu afruar karrocës. Hipi atje, mbështolli këmbët me një batanije vija-vija si lëkura e tigrit dhe ndezi një puro. - Si është e mundur që të mos pish duhan? Puroja nuk është një kënaqësi e aq, por është, si të thuash, kurorëzimi dhe shenja e kënaqësisë. Kësaj i thonë jetë! Oh, sa mirë! Ja kështu do të doja të rroja gjithnjë!

- E kush të pengon? - tha Levini duke vënë buzën në gaz.

- Ti je i lumtur, se i ke të gjitha ato që të pëlqejnë: kuajt, qentë, gjahun, çifligun...

- Ndoshta se gëzohem për ato që kam dhe nuk hidhërohem për atë që s'kam, - tha Levini duke sjellë ndër mend Kitin.

Stepan Arkadiçi e kuptoi se ku e kishte hallin shoku, e vështroi, por s'tha asnjë fjalë.

Levini ndiente një mirënjohje të thellë ndaj Obllonskit, për arsye se ky, me taktin e tij të zakonshëm, kish vënë re se Levinit i lëndohej plaga e vjetër, po t'ia zinin në gojë emrin Sherbacki, prandaj nuk kishte folur për ata; por tani ai donte të dinte diçka rreth asaj gjëje që e mundonte shumë, por nuk kishte guxim të fliste për të.

- Si i ke punët? - pyeti Levini duke gjykuar se nuk ishte mirë që të mendonte vetëm për veten e tij.

Sytë e Stepan Arkadiçit shkreptinë plot gaz.

- Ti nuk pranon që njeriut t'i pëlqejnë kulaçët e ngrohtë kur ai e ka racionin; sipas mendimit tënd, ky është një krim; kurse unë nuk e marr dot me mend jetën pa dashuri, - tha ai duke e kuptuar sipas mënyrës së vet pyetjen që i kishte bërë Levini. - Ç'të bësh? Ja, që kështu jam. Përveç kësaj, kjo s'i bën qeder askujt, kurse mua më kënaq shumë...

- Si kështu? Mos ke ndonjë të re?

- Po, vëlla. Ti e njeh tipin e grave të Osianit... ato gra, të cilat i sheh në ëndërr... Këto gra njeriu mund t'i takojë edhe në jetë... dhe këto gra janë

të tmerrshme. Gruaja, o mik, është objekt i tillë që, sado që ta studiosh, prapëseprapë do të jetë diçka krejt e re.

- Atëherë më mirë të mos e studiosh.

- Jo. Një matematikan ka thënë se kënaqësinë nuk e gjen kur zbulon të vërtetën, por kur e kërkon atë.

Levini dëgjonte në heshtje dhe, megjithëse mundohej shumë të depërtonte në shpirtin e shokut të tij, prapëseprapë nuk arrinte të kuptonte ndjenjat e tij dhe dëshirën e zjarrtë që kishte për të studiuar gra të tilla.

XV

Vendi ku vajtën për gjah, ishte pranë rrëkesë, në një plepishte të vogël. Kur erdhën te pylli, Levini zbriti dhe e shpuri Obllonskin në këndin e një lëndine pak moçalore dhe të mbuluar me myshk, ku bora kishte shkrirë. E la atje dhe vetë vajti në anën tjetër, pranë dy mështeknave binjake dhe, pasi e mbështeti çiften te bigëzimi i një dege të ulët e të thatë, hoqi kaftanin, shtrëngoi rripin dhe bëri disa lëvizje për të parë a ia pengonte ndonjë gjë duart.

Laska, qeni plak e i thinjur, që e ndiqte këmba-këmbës, u ul me kujdes kundruall tij dhe ngriti veshët. Dielli po perëndonte prapa pyllit të madh dhe në dritën e purpurt mështeknat, të shpërndara aty-këtu në mes të plepave, binin në sy përnjëherë me ato degë të varura dhe të ngarkuara me muguj që ishin gati për të çelur.

Thellë pyllit të dendur, ku bora ende nuk kishte shkrirë, vinte gurgullimi i lehtë i ujërave që derdheshin duke formuar rrëke të vogla dredha-dredha. Zogjtë cicërinin dhe, herë pas here, fluturonin degë më degë.

Kohë më kohë, kur s'pipëtinte asgjë, dëgjohej frushullima e gjetheve të vitit të kaluar, që lëkundeshin nga shkrirja dhe nga mugullimi i barit.

"Ç'mrekulli! Këtu njeriu dëgjon dhe sheh si rritet bari!" - tha Levini me vete duke vënë re gjethen e plepit të lagur në ngjyrë të murme, që lëkundej pranë një fije bari. Rrinte më këmbë, dëgjonte dhe vështronte poshtë, herë tokën e lagët të mbuluar me myshk, herë Laskën, që rrinte me veshë të ngrehur, herë majat e drurëve të zhveshur të pyllit, që shtrihej

rrëzë kodrës si det, herë qiellin me disa re të bardha, ku drita kishte filluar të venitej. Një petrit fluturoi sipër pyllit të largët duke tundur krahët ngadalë; dhe një tjetër fluturoi po në atë drejtim dhe pastaj u zhduk. Thellë në pyllin e dendur zogjtë cicërinin e çurlikonin gjithnjë më shumë. Një buf klithi aty afër; Laska u drodh, bëri disa hapa me kujdes, vari kokën mënjanë dhe mbajti vesh. Përtej rrëkesë qyqja këndoi dy herë, pastaj sikur u ngjir dhe pushoi.

- Çudi! Qyqja që tani! - tha Stepan Arkadiçi duke dalë nga gëmusha.

- Po, dëgjoj, - u përgjigj Levini, të cilit i vinte keq që po e prishte qetësinë e thellë të pyllit, aq sa edhe vetë zëri i tij nuk i pëlqeu aspak. - Tani afroi.

Stepan Arkadiçi u fut përsëri në mes të gëmushës dhe Levini pa vetëm flakën e shkrepëses, së cilës i zuri vendin kapuçi i zjarrtë i cigares, pastaj edhe fjollën e tymit mavi.

Atë çast kërciti çarku i çiftes së Stepan Arkadiçit, i cili po mbushte armën.

- Ç'është kjo britmë? - pyeti Obllonski si për ta shtyrë Levinin që të dëgjonte një klithmë të zgjatur, e cila i shëmbëllente hingëllimës së një mëzi që lodron.

- Nuk e di ç'është? Është një lepur mashkull. Po mos fol! Dëgjo, ja ku po vjen! - tha Levini pothuaj me zë të lartë dhe ngriti çarkun.

U dëgjua një fërshëllimë e largët dhe e mprehtë dhe, pikërisht me atë ritëm të zakonshëm që e njeh mirë çdo gjahtar, pas dy sekondash, një fërshëllimë tjetër, edhe një tjetër; pas fërshëllimës së tretë u dëgjuan ca britma të ngjirura.

Levini vështroi djathtas, majtas dhe ja, përpara tij, në qiellin e kaltër të venitur, mbi bisqet e njoma të majave të plepave, pa zogun që fluturonte. Ai po vinte drejt tij: britmat e ngjirura të zogut, që dëgjoheshin fare pranë dhe që i shëmbëllenin zhurmës që mund të bëjë një pëlhurë e fortë kur e grisin me intervale të caktuara, oshëtinte mu mbi veshin e tij; shquhej fare mirë hunda e gjatë dhe qafa e shapkës; por, në çastin që Levini merrte nishan, prapa gëmushës ku qe fshehur Obllonski, shkreptiu një vetëtimë e kuqe; zogu u ul poshtë si shigjetë dhe u ngjit lart përsëri. Vetëtima shkreptiu prapë, u dëgjua e shtëna dhe zogu, duke përpjekur krahët sikur mundohej të qëndronte pezull në ajër, ndenji ashtu për një çast, pastaj u përplas rëndë në tokën me ujë.

- Më shpëtoi? - thirri Stepan Arkadiçi, i cili nuk po shihte gjë për shkak të tymit.

- Ja tek e ke! - tha Levini duke i treguar Laskën, që, me një vesh të ngrehur dhe duke tundur bishtin, po i sillte të zotit zogun e vrarë, duke ecur ngadalë, sikur donte ta zgjatte këtë kënaqësi dhe si duke nënqeshur. - Gëzohem që e vrave, - tha Levini, i cili kishte edhe zili që nuk kish mundur ta vriste vetë këtë shapkë.

- Tyta e djathtë ma lagu, - u përgjigj Stepan Arkadiçi duke mbushur armën. - Shët... ja dhe një tjetër!

Edhe vërtet u dëgjuan disa fërshëllima të tjera të mprehta, që e ndoqën shpejt njëra-tjetrën. Dy shapka, duke lodruar e duke ndjekur shoqja-shoqen, vetëm duke fërshëllyer, pa britma të ngjirura, po fluturonin atë çast mu mbi kokën e gjahtarëve. Oshëtinë katër të shtëna, por shapkat, duke u kthyer shpejt si dallëndyshet, u humbën nga sytë.

.....

Gjahu i shkoi shumë mirë, Stepan Arkadiçi vrau edhe dy shapka të tjera; dy vrau edhe Levini, nga të cilat njërën nuk e gjeti. Kishte filluar të ngrysej. Afërdita e shkëlqyer, me atë dritë të argjendtë, kishte nisur të vezullojë në skajin perëndimor, prapa mështeknave, me një xixëllim të ëmbël, kurse lart, nga veriu, Arkturusi shndrinte me një dritë të kuqe si të zymtë. Duke vështruar lart, Levini herë i shihte dhe herë nuk i shihte yjet e Arushës së Madhe. Shapkat nuk fluturonin më, por Levini tha të prisnin edhe ca, gjersa Afërdita të ngjitej sipër degës së mështeknës, poshtë së cilës dukej tani dhe gjersa yjet e Arushës së Madhe të dukeshin qartë. Afërdita kishte kaluar majën e degës së mështeknës dhe koçia e Arushës së Madhe bashkë me timonin e saj dukeshin krejt në qiellin mavi të errët, por ai ende priste.

- Ikim? - tha Stepan Arkadiçi.

Pylli kishte rënë në qetësi, asnjë zog nuk lëvizte.

- Rrimë edhe pak, - u përgjigj Levini.

- Si të duash.

Tani ata qëndronin pesëmbëdhjetë hapa larg njëri-tjetrit.

- Stiva! - tha papritmas Levini. - Si s'më the a u martua jot kunatë ose kur do të martohet?

Levini e ndiente veten kaq të fortë dhe kaq të qetë sa mendonte se asnjë përgjigje nuk mund ta trondiste. Por nuk e priste kurrë atë përgjigje që i dha Stepan Arkadiçi.

- As është martuar dhe as që ka ndër mend të martohet. Është shumë e sëmurë dhe mjekët e kanë dërguar jashtë. Madje kanë frikë për jetën e saj.

- Ç'më thua! - ja priti Levini. - Shumë e sëmurë? Po ç'ka? Si...

Atë kohë që po thoshin këto fjalë, Laska, që rrinte me veshë ngrehur, vështronte lart në qiell dhe pastaj si me zemërim të dy shokët.

"E gjetën kohën për të bërë muhabet, - dukej sikur mendonte ajo. - Zogu po vjen... Ja tek është. Do t'u shpëtojë..."

Por atë çast të dy shokët dëgjuan fërshëllimën e mprehtë që sikur ua fshikulloi veshin; që të dy rrëmbyen çiftet rrëmbimthi: dy vetëtima dhe në të njëjtin çast u dëgjuan dy të shtëna. Shapka, që fluturonte lart në qiell, mblodhi krahët dhe ra në pyllin e dendur duke përkulur bisqet e holla.

- Shumë mirë! E vramë bashkë! - thirri Levini dhe vrapoi tok me Laskën për të gjetur shapkën, që kishte rënë thellë në pyll. "Po ç'qe ai lajm i papëlqyer që dëgjova? - iu kujtua aty për aty. - Ah, po Kiti është e sëmurë... Më vjen shumë keq, po s'kam ç'të bëj", - tha me vete.

- E gjete, të lumtë! - tha Levini duke marrë nga goja e Laskës zogun e ngrohtë dhe pastaj e vuri në çantën që ishte pothuaj plot. - Stiva, e gjeti! - thirri.

XVI

Udhës, kur po ktheheshin për në shtëpi, Levini pyeti për të gjitha hollësitë e sëmundjes së Kitit dhe ç'plane kishin Sherbackët dhe, ndonëse i vinte turp ta pranonte qoftë edhe fshehtas këtë gjë, atij i vinte mirë që kishte dëgjuar këtë lajm. I vinte mirë sepse kishte lindur një rreze shprese, edhe ca më mirë, sepse ajo që e kishte bërë të vuante aq shumë, vuante tani edhe vetë. Po kur Stepan Arkadiçi nisi t'i tregojë për shkaqet e sëmundjes së Kitit dhe zuri në gojë emrin e Vronskit, Levini ia preu fjalën.

- Unë nuk kam asnjë të drejtë të di hollësitë familjare dhe, të them të drejtën, as që më interesojnë fare.

Stepan Arkadiçi bëri buzën në gaz shumë lehtë kur vuri re ndryshimin që pësoi aty për aty fytyra e Levinit, e cila u bë aq e zymtë, sa ç'ishte e gëzuar një çast më parë.

- E ke mbaruar krejt atë punën e pyllit me Rjabininin? - pyeti Levini.

- Po, e kam mbaruar. Me një çmim shumë të mirë: tridhjetë e tetë mijë, tetë mijë në dorë dhe të tjerat do të m'i paguajë brenda gjashtë vjetësh. U desh një kohë e gjatë para se të arrinim në këtë marrëveshje. Askush nuk jepte më tepër.

- Me fjalë të tjera pyllin e dhe falas, - tha Levini duke ngrysur vetullat.

- Si e paskam dhënë falas? - tha Stepan Arkadiçi me një nënqeshje plot dashamirësi, sepse e dinte që Levini tani do të mbetej i pakënaqur për çdo gjë.

- Sepse pylli vlen të paktën pesëqind rubla desjatina, - u përgjigj Levini.

- Ah, këta çifligarët! - tha me shaka Stepan Arkadiçi. - Me ç'ton përbuzjeje flisni për ne qytetarët!... Dhe kur vjen puna për të rënë në ujdi, ne e mbarojmë punën gjithmonë më mirë. Të më besosh se i kam llogaritur të gjitha, - tha ai - dhe pyllin e kam shitur me një çmim aq të mirë sa kam frikë mos pendohet tregtari. Nuk është pyll që prish punë, - tha Stepan Arkadiçi duke dashur të bindte me këto fjalë Levinin se dyshimet e tij nuk kishin bazë, - por është më tepër pyll për të bërë dru dhe andej s'nxjerr dot më shumë se tridhjetë sazhenë për desjatinë, kurse ai më dha dyqind rubla për desjatinë.

Levini nënqeshi me përbuzje. "E njoh mirë, - tha me vete, - maninë e banorëve të qytetit, të cilët vijnë dy herë në dhjetë vjet në fshat dhe, pasi mësojnë nja dy a tri fjalë nga fshatarët, i përdorin këto kuturu duke qenë të bindur se i dinë të gjitha. "Nuk është pyll që prish punë", "s'nxjerr dot më shumë se tridhjetë sazhenë..." Këto fjalë thotë, por s'kupton asgjë".

- Unë nuk do të rri të të mësoj ato punë që bën ti atje në zyrë, - tha Levini, - përkundrazi, në paça ndonjëherë nevojë, do të vij të këshillohem me ty. Ti je i bindur se merr vesh nga silvikultura dhe nuk di sa gjë e vështirë është ajo. A i ke numëruar drurët e pyllit?

- Si the? T'i numëroj drurët e pyllit? - tha Stepan Arkadiçi duke

qeshur, ngaqë donte t'ia largonte mërzinë shokut. - T'i numërosh kokrrizat e rërës, rrezet e planetëve, edhe sikur një mendje e lartë të arrijë...

- Po ja që Rjabinini e ka këtë mendje të lartë. Dhe s'ka tregtar që të mos numërojë, veç në ia falshin, kështu si bën ti. Pyllin tënd unë e njoh. Çdo vit shkoj atje për gjah; ai vlen pesëqind rubla desjatina me para në dorë, kurse ai të jep dyqind dhe me këste. Domethënë se ti i dhurove atij tridhjetë mijë rubla.

- Si shumë ia rrite vlerën, - tha Stepan Arkadiçi me një zë plot ankim. - Meqë qenka kështu si thua ti, pse nuk më pagoi njeri një çmim të tillë?

- Sepse Rjabinini është marrë vesh që më parë me tregtarët dhe u ka paguar diçka që të heqin dorë nga kjo punë. Unë i njoh mirë se kam pasur marrëdhënie me ta. Ata nuk janë tregtarë po xhambazë. Ata nuk interesohen për një punë që mund t'iu sjellë dhjetë ose pesëmbëdhjetë për qind fitim, por presin që ta blejnë rublën për njëzet kopekë.

- Mjaft, se s'qenke në terezi.

- Jo, jam shumë mirë, - tha Levini me hidhërim, kur iu afruan shtëpisë.

Përpara shkallëve të hajatit kishte qëndruar një karrocë veshur me hekur e me lëkurë të fortë dhe me një kalë të shëndoshë. Në karrocë rrinte çiraku i Rjabininit me ato faqe flakë të kuqe dhe me bel të shtrënguar me rrip, që i shërbente edhe si karrocier. Rjabinini kishte hyrë në shtëpi dhe i priti miqtë në hajat. Ishte një burrë i gjatë, thatim, nja dyzet vjeç, me mustaqe e mjekër të rruar e të dalë dhe me ca sy të kërcyer, që vështronin turbull. Kishte veshur një redingotë të gjatë mavi me kopsa më poshtë se beli dhe në këmbë kishte mbathur një palë çizme me qafa të gjata, që ishin rrudha-rrudha te noçka dhe, mbi çizmet, një palë galloshe të mëdha. Ai fshiu fytyrën me shami, kopsiti redingotën që, edhe ashtu, i rrinte shumë mirë, i përshëndeti dy shokët me buzë në gaz dhe pastaj i zgjati dorën Stepan Arkadiçit sikur donte të kapte diçka.

- Ah paskeni ardhur, - tha Stepan Arkadiçi duke i shtrirë dorën. - Shumë bukur.

- Nuk pata guxim të mos i bindesha urdhrit të shkëlqesisë suaj, ndonëse rruga është shumë e keqe. Pozitivisht, thuaj se gjithë udhën e kam bërë më këmbë, po erdha në kohën e caktuar. Nderimet e mia, Konstantin Dmitriç,

- tha ai duke u kthyer nga Levini dhe duke u munduar që t'ia kapte dorën edhe atij. Por Levini, që rrinte vetullngrysur, bënte sikur nuk e shikonte dorën e tij dhe nxirrte shapkat nga çanta. - Zotërinjtë qenkan zbavitur duke gjuajtur. Si i quajnë këta zogj? - tha Rjabinini duke vështruar shapkat me përbuzje. - A janë të shijshëm në të ngrënë?

Dhe tundi kokën si me dyshim, se nuk i besohej që ata shpendë të përdoreshin për të ngrënë.

- Do të shkosh në studio? - e pyeti Levini frëngjisht Stepan Arkadiçin duke ngrysur vetullat edhe më shumë. - Shkoni në studio dhe bisedoni atje.

- Mund të shkojmë ku të dëshironi, - tha Rjabinini me një pamje plot dinjitet e qibër, sikur donte t'i jepte të kuptonte me këtë mënyrë se, në qoftë se të tjerët kishin telashe për të përfunduar një çështje, për atë nuk mund të kishte asnjë telash.

Duke hyrë në studio, Rjabinini vështroi rreth e përqark, siç e kishte zakon, për të parë ikonën, por, kur e gjeti, nuk bëri kryq. Vështroi raftet dhe dollapët me libra po me atë dyshim që kishte pasur edhe kur kishte parë shapkat, buzëqeshi me përbuzje dhe tundi kokën siç kishte bërë edhe për shapkat, sikur s'ia vlente barra qiranë të mundoheshe për një gjë të tillë.

- I keni sjellë të hollat? - pyeti Obllonski. - Uluni.

- Nuk prishemi për të hollat. Erdha t'ju shoh, të bisedojmë.

- E për çfarë të bisedojmë? Po uluni, mos rrini në këmbë.

- Mirë thoni, - tha Rjabinini duke u ulur dhe mbështeti një dorë te shpinëza e kolltukut, në një pozë që nuk ishte aspak e përshtatshme. - Duhet të bëni pak zbritje, princ. Është mëkat të më kërkoni kaq të holla. Sa për të hollat, ato janë gati gjer te kopeku i fundit. S'prishemi për çështjen e të hollave.

Levini, që kishte vënë çiften në dollap, do të dilte atë çast nga dera, por, me të dëgjuar fjalët e tregtarit, u ndal.

- Edhe kështu badihava po e merrni pyllin, - tha ai. - Ai erdhi vonë tek unë, përndryshe çmimin do ta kisha caktuar vetë.

Rjabinini u ngrit pa folur dhe e vështroi Levinin që nga koka gjer te këmbët, me buzë në gaz.

- Konstantin Dmitriçi është shumë dorështrënguar, - tha ai përsëri, me buzë në gaz, por, duke u kthyer nga Stepan Arkadiçi. - Nga ai nuk mund

të blesh asgjë përfundimisht. Grurin që më ka shitur, e kam blerë me çmim të kripur.

- Pse t'jua jap falas mallin tim? As e kam gjetur në rrugë dhe as që e kam vjedhur.

- Më falni, si ka ardhur koha, është absolutisht e pamundur që të vjedhë njeriu. Tani çdo gjë, përfundimisht, është nën mbikëqyrjen e drejtësisë; çdo gjë bëhet tani në mënyrë fisnike dhe jo me të vjedhur. Ne kemi folur ndershmërisht. Pyllin kërkoni të ma shisni me një çmim shumë të lartë, të cilin nuk e paguaj dot. Ju lutem të më bëni një skonto të vogël.

- A e keni përfunduar këtë çështje apo jo? Në qoftë se e keni përfunduar, atëherë është e kotë të bëni pazarllëk dhe, në mos e paçi përfunduar, pyllin e blej unë, - tha Levini.

Nënqeshja u zhduk nga fytyra e Rjabininit dhe vendin e saj e zuri një shprehje e rreptë prej zogu grabitqar. Me ata gishtërinj të thatë e të shpejtë ai zbërtheu redingotën duke nxjerrë kështu jashtë këmishën, kopsat e bakërta të jelekut, qostekun e sahatit dhe nxori me nxitim portofolin e vjetër e të mbushur.

- Më falni, pylli është imi, - tha duke bërë kryq me të shpejtë dhe duke shtrirë dorën. - Merrni të hollat, pylli është imi. Ja si i bën punët Rjabinini dhe nuk rri të merret me hesape të vogla! - shtoi duke ngrysur vetullat e duke tundur portofolin.

- Po të isha në vendin tënd, nuk do të ngutesha kaq shumë, - tha Levini.

- S'kam ç'të bëj, - tha Obllonski me habi, - i kam dhënë fjalën.

Levini doli nga dhoma duke përplasur derën. Rjabinini e vështroi dhe tundi kokën me buzë në gaz.

- Kështu e ka rinia... përfundimisht kjo nuk është veçse një sjellje foshnjarake. Pyllin, të më besoni, e blej vetëm që të mburrem përpara të tjerëve duke thënë se ja, tregtari Rjabinin e ka blerë pyllin e Obllonskit dhe jo një tjetër. Zoti e di a do t'i mbuloj dot shpenzimet! Kini besim te Zoti. Urdhëroni të hollat. Dhe tani të bëjmë një kontratë të vogël...

Pas një ore, tregtari, me kontratën në xhep, kopsiti me kujdes redingotën, u mbështoll me kapotë, u ul në karrocën e mbërthyer mirë dhe u nis për në shtëpi.

- Ah, këta zotërinj! - i tha çirakut. - Avazi i Mukës.

- Ashtu vërtet, - u përgjigj çiraku duke i dhënë frerët e kalit dhe duke kopsitur mbulesën prej lëkure. - Po ajo puna e shitjes, Mihail Ignatiç?

- Eh, ehe...

XVII

Stepan Arkadiçi u ngjit lart me xhepin plot me tufa kartëmonedhash, të cilat tregtari ia kishte dhënë si kapar. Shitja e pyllit kishte marrë fund, të hollat i kishte në xhep, gjahu kishte shkuar shumë mirë dhe Stepan Arkadiçi qe shumë në qejf; për këtë arsye donte t'ia largonte mërzinë Levinit. Donte t'i jepte fund kësaj dite me një darkë po aq të këndshme siç kishte qenë dreka që kishin ngrënë atë ditë.

Me të vërtetë që Levini nuk ishte aspak në qejf dhe, me gjithë dëshirën e tij për të qenë i dashur e mikpritës ndaj mikut, nuk ishte e mundur të mos dukej i mërzitur. Lajmi që Kiti nuk ishte martuar, zuri ta dehë pak nga pak.

Kiti nuk qe martuar dhe ishte e sëmurë, e sëmurë nga dashuria që ndiente për një burrë që e kishte përbuzur. I dukej sikur kjo fyerje e prekte edhe atë. Vronski e kishte përbuzur Kitin dhe ajo e kishte përbuzur Levinin. Domethënë se Vronski kishte të drejtë ta përbuzte Levinin dhe, për këtë arsye, ishte armiku i tij. Levini nuk mendonte aspak kështu, por e ndiente turbull se në këtë çështje kishte diçka fyese për të, ishte i zemëruar dhe zemërimin e tij e shfaqte për çdo gjë. Shitja pa mend e pyllit, që ishte përfunduar pa mend në shtëpinë e tij dhe gracka ku kishte rënë Oblonski, e zemëronin edhe më shumë.

- E? Mbaruat? - pyeti ai kur Stepan Arkadiçi u ngjit lart. - Do të hamë darkë?

- Nuk kundërshtoj. Është për t'u habitur sa oreks kam këtu në fshat! Pse nuk i dhe Rjabininit diçka që të hante?

- Ah, në djall të vejë!

- Sa keq që sillesh me të! - tha Oblonski. - Ti nuk i dhe as edhe dorën. Pse të mos i japësh dorën?

- Sepse dorën nuk ia jap shërbëtorit, i cili është njëqind herë më i mirë se ai.

- Nuk qenke aspak përparimtar! Po shkrirja e klasave shoqërore ç'bëhet në këtë mes? - tha Obllonski.

- Ata që duan të shkrihen, le të shkrihen, hiç të mos rrinë. Sa për mua kjo gjë më neverit.

- Tani e shoh se s'qenke aspak përparimtar!

- Nuk e kam vrarë kurrë mendjen për të ditur se ç'jam unë. Unë jam Konstantin Levini dhe asgjë tjetër.

- Dhe ky Konstantin Levini nuk është aspak në qejf, - tha Stepan Arkadiçi duke vënë buzën në gaz.

- Po, nuk jam aspak në qejf dhe a e di pse? Për arsye të asaj shitjeje pa mend që bëre, më fal që po ta them.

Stepan Arkadiçi rrudhi ballin si ai babaxhani që e fyejnë dhe e qërtojnë pa të drejtë.

- Mjaft! - tha ai. - A ka ndodhur ndonjëherë që dikush të shesë diçka dhe të mos i kenë thënë menjëherë pas shitjes: "Kjo kushton shumë më shtrenjtë"? Dhe, kur kërkon të shesësh, asnjeri nuk të paguan më shumë... Jo, e shoh se ja ke inatin Rjabininit të shkretë...

- Ku ta dish, ndoshta dhe e kam. Dhe a e di pse? Ti do të thuash prapë se nuk jam aspak përparimtar, ose do më cilësosh me një emër të tmerrshëm. Megjithatë më vjen keq dhe më ther në zemër kur shoh se klasa e fisnikëve, së cilës i përkas, po varfëroret dita-ditës. Të të them të drejtën, me gjithë shkrirjen e klasave, unë jam shumë i gëzuar që i përkas kësaj klase... Kjo varfëri e klasës së fisnikëve nuk është pasojë e një salltaneti të tepruar: kjo do të ishte gjysma e së keqes. Vetëm fisnikët dinë të bëjnë jetë zotërinjsh - kjo është punë e tyre. Tani muzhikët blejnë toka rreth e rrotull nesh dhe kjo gjë nuk më zemëron aspak. Beu nuk punon, kurse fshatari punon dhe i zë vendin atij që bën pallë. Kjo është e drejtë. Mua më vjen shumë mirë për fshatarin. Por më vjen keq kur e shoh se klasa e fisnikëve po varfërohet, si të thuash nga axhamillëku i saj. Një ditë një fermer polak blen për gjysmën e çmimit çifligun e mrekullueshëm të bejlereshës që rron në Nicë. Një ditë tjetër një tregtar merr me qira një rubël një destjatinë, e cila kushton dhjetë rubla. Sot ti, pa asnjë arsye, i fal atij batakçiu tridhjetë mijë rubla.

- Po si t'ia bëjmë atëherë? Të rrimë e të numërojmë çdo dru?

- Drurët duhen numëruar medoemos. Ti nuk i numërove, po Rjabinini i numëroi. Fëmijët e Rjabininit do të kenë mjaft të holla për të jetuar mirë dhe për të mësuar në shkolla, kurse fëmijët e tu nuk do të kenë.

- Më fal, por ka diçka shumë të ulët në këtë llogari. Ne kemi punët tona, ata kanë punët e tyre dhe duhet të fitojnë. Kjo punë mori fund dhe le të mos flasim më për të. Ja edhe vezët e mia syze, që më pëlqejnë shumë. Dhe tani Agafja Mihajllovna do të na sjellë atë rakinë që ka zier vetë...

Stepan Arkadiçi u ul në tryezë dhe filloi të bënte shaka me Agafja Mihajllovnën, duke i thënë se një drekë dhe një darkë të tillë a'nuk kishte ngrënë prej kohe.

- Ju e thoni fjalën e mirë, - tha Agafja Mihajllovna, - kurse Konstantin Dmitriçi, edhe sikur t'i japësh një krodhe bukë, e ha pa thënë asnjë fjalë dhe ngrihet e ikën!

Sado që mundohej të mos e tregonte veten, Levini ishte i zymtë dhe rrinte i heshtur. Ai donte t'i bënte një pyetje Stepan Arkadiçit, por nuk gjente as mënyrën dhe as çastin për t'ia bërë këtë pyetje. Stepan Arkadiçi kishte zbritur poshtë në dhomën e tij, qe zhveshur, qe larë përsëri, kishte veshur këmishën e natës me pala të vogla te jaka dhe te kapakët e mëngëve dhe qe shtrirë në shtrat, kurse Levini s'po ikte ende nga dhoma e tij dhe fliste për gjëra të kota, ngaqë nuk guxonte ta pyeste për atë që dëshironte të dinte.

- Sa mirë që e punojnë sapunin, - tha ai duke vështruar kallëpin e sapunit me erë të mirë, që e kishte nxjerrë për mysafirin Agafja Mihajllovna dhe të cilin Obllonski nuk e kishte përdorur. - Shiko, kjo është me të vërtetë një vepër arti!

- Po, çdo gjë po bëhet tani më e përkryer, - tha Stepan Arkadiçi duke gogësirë me ëndje të madhe. - Teatrot, për shembull, vendet e dëfrimit... a-a-a! - gogësiu ai. - Drita elektrike kudo...a-a-a!

- Po, drita elektrike, - tha Levini. - Po. Po Vronski ku është tani? - pyeti ai duke e lënë menjëherë sapunin në vend.

- Vronski? - pyeti Stepan Arkadiçi duke lënë gogësimën përgjysmë. - Është në Peterburg. Iku menjëherë pas teje dhe nuk është kthyer më në Moskë. A e di, Kostja, do të të flas sinqerisht, - vazhdoi duke mbështetur bërrylin tek tryeza që ishte pranë shtratit dhe, pasi vuri në pëllëmbë fytyrën e tij të bukur e plot shëndet, ku sytë e përgjumur e plót ëmbëlsi shndritnin si dy yje. - Vetë e pate fajin. Pate frikë nga kundërshtari yt. Të thashë atëherë dhe po ta them edhe tani se nuk i dihet kush do të kishte fat në këtë mes. Pse nuk u vërsule përpara? Të thashë atëherë se... - dhe gogësiu pa hapur gojën.

"A e di që unë i bëra propozimin apo nuk e di? - tha me vete Levini duke e vështruar. - Po, në fytyrën e tij ka diçka plot dinakëri dhe diplomaci", - dhe, duke ndier se po skuqej, e vështroi drejt në sy dhe në heshtje Stepan Arkadiçin.

- Në qoftë se pati diçka nga ana e saj atëherë, kjo nuk ishte veçse një tërheqje nga ana e jashtme, - vazhdoi Obllonski. - Vronski është nga aristokracia e lartë dhe ka një të ardhme të shkëlqyer dhe kjo ka ndikuar shumë më tepër te nëna, sesa tek e bija...

Levini mblodhi vetullat. Turpi i mosbesimit, si një plagë e porsaftohur, ia dogji zemrën atë çast. Po ishte në shtëpinë e tij dhe ndjenja se ndodhej midis mureve të shtëpisë së tij, sikur e pajiste me një fuqi të re.

- Dale, dale, - ia preu fjalën Obllonskit. - Ti po më flet për aristokraci. Lejomë të të pyes: ç'është aristokratizmi i Vronskit ose i ndonjë tjetri, një aristokratizëm i tillë që mund të më përbuzë mua? Ti e quan Vronskin aristokrat, kurse unë jo. Ai është djali i një babai që është ngjitur nga hiçi me anën e dallavereve dhe i një nëne që një Zot e di sa dashnorë ka pasur... Jo, më fal, por aristokrat unë quaj veten time dhe njerëzit si unë, të cilët në të kaluarën mund të numërojnë tre ose katër breza njerëzish të ndershëm, shumë të mësuar (nuk flas për talentin dhe zgjuarsinë, se këto janë gjëra të tjera), që nuk e kanë poshtëruar kurrë veten e tyre përpara askujt, që nuk i kanë nderur dorën kurrë tjetrit, ashtu siç kanë jetuar im atë dhe im gjysh. Dhe unë njoh shumë njerëz të tillë. Ty të duket një gjë e ulët që unë i numëroj drurët e pyllit dhe ti je ai që i fal Rjabininit tridhjetë mijë rubla; ti merr qiratë e tokave dhe nuk di se çfarë tjetër, kurse unë s'marr qira të tilla dhe prandaj e dua edhe më shumë atë që kam trashëguar dhe atë që fitoj me punën time... Aristokratë jemi ne dhe jo ata që rrojnë me lëmoshat që u japin të fuqishmit e kësaj bote dhe që shiten për njëzet kopekë!

- Për kë flet me kaq zemërim? Jam në një mendje me ty, - tha Stepan Arkadiçi me një ton të sinqertë dhe plot gaz, ndonëse e ndiente fare mirë se Levini, në radhën e atyre që shiteshin për njëzet kopekë, shtinte edhe atë, Obllonskin. Atij i pëlqente me të vërtetë gjallëria e Levinit. - Me kë e ke kështu? Megjithëse shumë gjëra nuk janë të vërteta nga ato që the për Vronskin, nuk e kam fjalën për to. Ja ku po ta them troç: të isha në vendin tënd, do të shkoja në Moskë dhe...

- Jo, nuk e di në e di apo në s'e di, por aq më bën. Ja ku po të them se

unë i bëra propozimin Katerina Aleksandrovnës dhe ajo nuk pranoi. Ajo për mua tani është një kujtim i hidhur dhe i turpshëm.

- Pse? Gjepura!

- Le të mos flasim për këtë gjë. Më fal, të lutem, në qoftë se u solla vrazhdë me ty, - tha Levini.

Tani që i kishte thënë të gjitha, ishte bërë përsëri ashtu si qe në mëngjes. - Nuk je zemëruar me mua, Stiva? Mos u zemëro, të lutem - tha ai me buzë në gaz dhe e zuri për dore.

- Jo, s'jam zemëruar aspak dhe s'kam për se të zemërohem. Gëzohem që mundëm të shpjegoheshim. E di ç'të bëjmë? Mëngjesi është gjithmonë i mirë për gjah. A dalim? Mund edhe të mos fle dhe, pastaj, nga gjahu shkoj drejt e në stacion.

- Shumë bukur.

XVIII

Ndonëse gjithë jeta e brendshme e Vronskit ishte mbushur plot me dashurinë e zjarrtë që ndiente për Anën, jeta e tij e jashtme, ashtu si edhe më parë, vazhdonte udhën e saj të zakonshme për sa u përket lidhjeve që kishte me sferën e aristokracisë si edhe me atë të regjimentit të tij. Interesat e regjimentit zinin një vend me rëndësi në jetën e Vronskit, për arsye se ai e donte regjimentin dhe sidomos se atë e donin në regjiment. Jo vetëm që e donin, por e respektonin dhe mburreshin me të. Ata mburreshin, sepse ky burrë, që ishte shumë pasunar, i ditur dhe i shkathët, që e kishte të hapur përpara udhën e suksesit dhe të ambicies, i kishte përbuzur të gjitha këto dhe, mbi gjithë interesat e jetës së tij kishte vënë interesat e regjimentit dhe të shoqërisë. Vronski e dinte se ç'mendin kishin shokët e tij për të dhe jo vetëm që atij i pëlqente kjo jetë, por e ndiente veten si të detyruar për të përligjur mendimin e mirë që kishin shokët e tij për të.

Kuptohet vetvetiu që ai nuk fliste me asnjë nga shokët për dashurinë e tij; nuk fliste as atëherë kur shtroheshin e rrumbulloseshin (megjithëse ai nuk pinte kurrë aq shumë, sa të mos e kontrollonte veten) dhe ua mbyllte gojën atyre shokëve mendjelehtë që mundoheshin t'i hidhnin ndonjë fjalë për dashurinë e tij. Ndonëse dashurinë e tij e kishte marrë vesh gjithë qyteti

- të gjithë, shumë a pak, i merrnin me mend ashtu siç ishin në të vërtetë marrëdhëniet e tij me Kareninën - shumica e djemve të rinj e kishin zili Vronskin pikërisht për atë që ishte gjëja më e rëndë në dashurinë e tij - për pozitën e lartë të Kareninit, që e vinte në dukje edhe më tepër lidhjen që kishte Vronski me gruan e tij.

Shumica e grave që e kishin zili Anën dhe që ishin lodhur së dëgjuari se ajo qe "e urtë", gëzoheshin tani për arsye se ajo që kishin menduar për të, ishte e vërtetë dhe prisnin vetëm ndryshimin e opinionit publik, për t'iu vërsulur e për ta dërrmuar me neverinë e tyre. Ato kishin përgatitur shukat e baltës për t'ia hedhur asaj, kur të vinte koha. Shumica e njerëzve në moshë të shkuar dhe me pozitë të lartë nuk ishin aspak të kënaqur nga ky skandal i madh që po përgatitej.

Nëna e Vronskit në fillim qe gëzuar kur kishte mësuar lidhjen e të birit me Kareninën, sepse, sipas mendimit të saj, asgjë nuk i jepte më tepër shkëlqim një djali të ri, se lidhja e dashurisë me një zonjë aristokrate; përveç kësaj, ajo ishte e gëzuar edhe për një arsye tjetër: Karenina, e cila i kishte pëlqyer shumë asaj dhe i kishte folur mjaft për djalin e saj, ishte, fundi i fundit, sipas mendimit të konteshës Vronskaja, si gjithë gratë e tjera të bukura dhe për të qenë. Por kohët e fundit ajo kishte marrë vesh se i biri, për të qëndruar në regjimentin e tij - gjë që e lejonte të takohej shpesh me Kareninën - nuk kishte pranuar ta emëronin në një post me rëndësi për karrierën e tij; ajo kishte marrë vesh gjithashtu se autoritetet kishin mbetur të pakënaqura nga kjo sjellje e Vronskit, kështu që kishin ndërruar mendje. Asaj nuk i pëlqente edhe diçka tjetër: nga ato që kishte mësuar për këtë lidhje, dilte në shesh se kjo nuk qe si ato lidhjet e dashurisë së shkëlqyer e të hirshme të salloneve, për të cilat nuk kishte kundërshtim, por një dashuri e zjarrtë dhe e rrezikshme, si ajo e Verterit, siç i thoshin, që mund ta shtynte djalin të bënte ndonjë marrëzi. Ajo nuk e kishte parë Vronskin që ditën që ai ishte larguar nga Moska papritur e pa pandehur dhe tani, me anën e djalit të madh, kishte kërkuar që ai të vinte e ta takonte.

Edhe vëllai i madh s'qe i kënaqur nga sjellja e vëllait të vogël. Ai nuk e vriste mendjen për të zbuluar se ç'lloj dashurie ishte kjo, e madhe apo e vogël, e zjarrtë apo e shtruar, e ndyrë apo e kulluar (edhe ai vetë, ndonëse ishte baba, mbante si dashnore një balerinë dhe, për këtë arsye, tregohej zemërgjerë në të tilla raste). Por ai e dinte se kjo dashuri nuk u

pëlqente atyre që duhej t'u pëlqente dhe, për këtë arsye, nuk e shihte me sy të mirë sjelljen e të vëllait.

Përveç shërbimit dhe dëfrimeve të jetës mondane, Vronski ishte edhe qejfli kuajsh.

Atë vit do të bëhej një vrapim kuajsh me pengesa, ku do të merrnin pjesë oficerë. Vronski u shkrua në listën e atyre që do të konkurronin, bleu një pelë race angleze dhe, me gjithë zjarrin e dashurisë, e priste me padurim ditën e vrapimit...

Këto dy pasione nuk ishin në kundërshtim me njëri-tjetrin.

Përkundrazi, ai duhej të merrej dhe të zbavitej me diçka, që s'kishte të bënte me dashurinë e tij, që ta freskonte dhe ta çlodhte në mes të atyre përshtypjeve që e tronditnin shumë.

XIX

Ditën që do të bëhej vrapimi me kuaj në Krasnoe Selo, Vronski erdhi më shpejt se herët e tjera në mensën e oficerëve për të ngrënë biftekun. Nuk qe nevoja t'i përmbahej një regjimi të rreptë ushqimi, për arsye se pesha e tij prej katër pudësh e gjysmë ishte pikërisht pesha që kërkohej; por nuk duhej të vinte dhjamë dhe, për këtë arsye, nuk vinte kurrë në gojë brumë dhe ëmbëlsira. Po rrinte me xhaketë të shkopsitur mbi jelekun e bardhë, me dy bërrylat të mbështetura në tryezë dhe, duke pritur biftekun që kishte porositur, vështronte librin francez, që kishte vënë aty pranë. Vështronte librin, vetëm e vetëm që të mos bisedonte me oficerët që hynin e dilnin, por mendjen e kishte gjetkë.

E kishte mendjen te takimi që kishte lënë me Anën për atë natë pas vrapimit të kuajve. Kishte tri ditë që s'e shihte dhe, meqë i shoqi ishte kthyer nga jashtë, nuk dinte a mund të takoheshin atë natë dhe as se si mund ta mësonte këtë. Herën e fundit qe takuar me Anën te kushërira e tij Beci. Në vilën e Kareninëve shkonte sa më rrallë që të ishte e mundur. Tani donte të shkonte atje dhe po vriste mendjen për të ditur se ç'duhej të bënte.

"S'është ndonjë gjë e vështirë: do të them se Beci më dërgoi të pyes a do të vijë Ana në vrapimin e kuajve. Do të shkoj medoemos", - tha me vete, pasi mori këtë vendim dhe ngriti kokën nga libri. E ndjeu kaq fort lumturinë e atij çasti të takimit sa i qeshi buza e iu çel fytyra.

- Dërgoni një njeri në shtëpinë time që të më përgatitin trojkën sa më shpejt - i tha kamerierit, që i solli biftekun e nxehtë në një pjatë të argjendtë; pastaj e afroi pjatën dhe zuri të hajë.

Në sallën e bilardos, që ishte ngjitur, dëgjoheshin goditjet e bilave, zëra dhe të qeshura. Në derën e hyrjes u dukën dy oficerë: njëri nga ata ishte i ri, me një fytyrë të hequr; ai kishte pak kohë që kishte ardhur nga Korpusi i Pazhëve dhe kishte hyrë në regjimentin e tyre; tjetri ishte një oficer i vjetër trashaluq, me një bylyzyk në dorë dhe me ca sy të fryrë.

Vronski i vështroi, ngrysi vetullat, bëri sikur s'i pa, dhe, duke vështruar librin me bisht të syrit, zuri të hajë e të lexojë.

- E, po merr fuqi për vrapimin? - tha oficeri trashaluq duke u ulur pranë tij.

- Siç e sheh, - u përgjigj Vronski vetullngrysur duke fshirë buzët por pa e vështruar.

- Nuk ke frikë se mos trashesh? - tha oficeri trashaluq dhe rregulloi karrigen për oficerin e ri.

- Çfarë? - pyeti Vronski me zemërim duke ngërdheshur fytyrën me neveri dhe duke zbuluar dhëmbët e bukur.

- Nuk ke frikë se mos trashesh?

- Kamerier, një shishe Kseres! - tha Vronski pa iu përgjigjur dhe, pasi e vuri librin nga ana tjetër, vazhdoi leximin.

Oficeri trashaluq mori listën e verërave dhe u kthye nga oficeri i ri.

- Zgjidh vetë ç'të pimë, - tha ai duke i dhënë listën dhe me sytë tek ai.

- Verë Rini, - tha oficeri i ri duke vështruar Vronskin me bisht të syrit me druajtje dhe duke u munduar që të kapte qimet e mustaqeve që sapo i kishin dirsur. Kur pa se Vronski nuk po kthente kokën, oficeri i ri u ngrit.

- Shkojmë më mirë në sallën e bilardos, - tha.

Oficeri trashaluq u ngrit pa kundërshtuar dhe të dy shkuan drejt derës.

Atë kohë në sallë hyri Jashvini, kapiteni i kalorësisë, një burrë me një trup të gjatë e të derdhur; ai i përshëndeti me kokë të dy oficerët, me krenari e neveri dhe pastaj iu afrua Vronskit.

- Ja tek është! - thirri duke përplasur fort dorën e madhe te spaleta e Vronskit, i cili ktheu kokën me zemërim; por atë çast fytyra iu çel përnjëherësh nga ajo nënqeshja e qetë dhe plot ëmbëlsi që shquhej nga nënqeshjet e tjera.

- Kjo është një punë me mend, Aljosha, - tha kapiteni i kalorësisë me atë zë të fortë prej baritoni. - Ha dhe pi një gotë të vogël.

- Nuk më hahet.

- Ja dhe ata që s'ndahen kurrë, - tha Jashvini duke vështruar me tallje të dy oficerët që po dilnin atë çast nga salla. Dhe u ul pranë Vronskit duke mbledhur këmbët që i rrinin shtrënguar në kilotat e ngushta dhe që ishin shumë të gjata për atë karrige. - Pse nuk erdhe mbrëmë në Teatrin e Krasnoe Selos? Numerova e luante bukur rolin e saj. Ku ishe?

- Ndenja gjer vonë te Tvjerskët, - u përgjigj Vronski.

- Ah! - ia priti Jashvini.

Jashvini, një kumarxhi e qejfli pas të pirit, njeri jo vetëm pa parime, por, përkundrazi, plot me parime që ishin kundër moralit, ishte në regjiment shoku më i mirë i Vronskit. Vronski e donte si për fuqinë e tij të madhe fizike, të cilën ai më të shumtat e herës e tregonte duke pirë si fuçi, pa fjetur e pa humbur aspak freskinë, ashtu edhe për fuqinë e tij të madhe morale, të cilën ai e tregonte në qëndrimin që mbante kundrejt shefave dhe shokëve, duke ngjallur kështu frikën dhe respektin ndaj tij. Fuqia e karakterit të Jashvinit dukej edhe në lojë, ku s'e kishte për gjë shumën e dhjetë mijë rublave dhe, me gjithë verën që kishte pirë, tregohej mjeshtër dhe i sigurt në lojën që bënte; për këtë arsye e mbanin si lojtarin më të mirë në Klubin Anglez. Vronski e respektonte dhe e donte Jashvinin sidomos për këtë arsye: Jashvini nuk e donte atë as për emrin, as për pasurinë e tij, por e donte si shok që e kishte. Nga gjithë njerëzit e tjerë vetëm me atë Vronskit do t'i pëlqente të rrinte e të fliste për dashurinë e tij. Ai e ndiente se vetëm Jashvini - ndonëse dukej sikur ky përbuzte çdo ndjenjë që mund të kishte njeriu - mund të kuptonte pushtetin e asaj dashurie të zjarrtë që e kishte mbushur tani jetën e tij. Përveç kësaj, ai qe i sigurt se Jashvini nuk ishte nga ata që kënaqen me thashethemet dhe skandalet, por do ta kuptonte këtë ndjenjë ashtu si duhej, domethënë se do të dinte dhe do të besonte që kjo dashuri nuk ishte një shaka dhe as një dëfrim, por diçka më serioze dhe më me rëndësi.

Vronski nuk kishte folur kurrë me të për dashurinë e tij, por e dinte se Jashvini i kuptonte të gjitha ashtu si duhet dhe i vinte mirë kur këtë gjë e vërente në sytë e tij.

- Ah, po! - tha Jashvini kur dëgjoi se Vronski kishte qenë te Tvjerskët,

dhe, ndërsa sytë e zinj i shkreptinin, kapi majën e mustaqes së majtë dhe zuri ta futë në gojë, siç e kishte zakon.

- Po ti, ç'bëre mbrëmë? Fitove? - pyeti Vronski.

- Tetë mijë, nga të cilat tre mijë nuk janë të sigurta; s'besoj të m'i japin.

- Atëherë mund t'i humbasësh duke luajtur për mua, - tha Vronski duke qeshur. (Jashvini kishte vënë bast një shumë të madhe për Vronskin, në vrapimin e kuajve.)

- Nuk do të humbas aspak. Vetëm Mahotini është i rrezikshëm.

Dhe nisën të kuvendonin për vrapimin e kuajve, sepse vetëm për atë mund të mendonte tani Vronski.

- Të ikim, se mbarova, - tha Vronski dhe, si u ngrit, shkoi drejt derës. Edhe Jashvini u ngrit, duke shtriqur këmbët e gjata dhe shpatullat e gjera.

- Është ende shpejt për mua që të ha drekë, por dua të pi. Po vij shpejt. Hej, verë! - thirri me atë zë që e njihte gjithë regjimenti dhe që ishte aq i fortë, sa dridheshin xhamat nga kumbimi i tij. - Jo, mos e sill, - thirri prapë aty për aty. - Ti po shkon në shtëpi, po vij edhe unë me ty.

Dhe iku me Vronskin.

XX

Vronski banonte në një izbë të madhe dhe të pastër, që ishte ndarë më dysh nga një çatmë. Petricki jetonte me të si në Peterburg, ashtu edhe në kamp; ai po flinte kur Vronski dhe Jashvini hynë brenda në izbë.

- Çohu, se mjaft fjete! - tha Jashvini, kur u fut prapa çatmës, dhe tundte supin e Petrickit flokëshpupurishur që kishte futur hundën në jastëk.

Petricki u ngrit përnjëherësh më gjunjë dhe vështroi rreth e përqark.

- Erdhi yt vëlla, - i tha Vronskit. - Më zgjoi nga gjumi, ta marrë djalli dhe tha se do të vijë prapë. - Tërhoqi batanijen dhe e vuri prapë kokën në jastëk. - Jashvin, lërmë, po të them, - tha ai me zemërim, sepse Jashvini donte t'ia hiqte batanijen. - Lërmë, të them! - U kthye dhe hapi sytë. - Thuajmë më mirë se çfarë duhet të pi se e kam gojën shumë të hidhur...

- S'ka si vodka, - tha Jashvini me atë zë të trashë. - Tereshçenko!

Silli barinit vodkë me kastraveca, - thirri, sepse, me sa dukej, i pëlqente ta dëgjonte zërin e tij.

- Ashtu thua, vodkë? - pyeti Petricki duke rrudhur ballin e duke fërkuar sytë: - Po ti, do të pish? Atëherë po pimë bashkë: Po ti, Vronski, do të pish? - pyeti Petricki duke u ngritur dhe duke u mbuluar me batanijen që i shëmbëllente lëkurës së tigrit.

Doli te dera e çatmës, ngriti duart përpjetë dhe këndoi frëngjisht: "Na ish një mbret në Tulë". - Vronski, a do të pish?

- Qërohu! - tha Vronski duke veshur xhaketën që i kishte sjellë shërbëtori.

- Ku vete? - pyeti Jashvini. - Ja trojka, - shtoi ai kur pa karrocën që po afrohej.

- Po shkoj në stallë dhe pastaj te Brianski, për punën e kuajve, - tha Vronski.

Me të vërtetë Vronski i kishte dhënë fjalën Brianskit se do të shkonte tek ai për t'i shpënë të hollat e kuajve, ndonëse ai banonte dhjetë vjorsta larg Peterhofit; ai ngutej që të shkonte atje. Por shokët e tij e kuptuan që ai nuk do të shkonte vetëm atje.

Petricki, që nuk e kishte prerë këngën, shkeli syrin dhe mblodhi buzët sikur donte të thoshte: "E dimë, e dimë se kush është ai Brianski!"

- Shiko, mos u vono! - tha Jashvini dhe, për të ndërruar bisedë, duke vështruar nga dritarja kalin e mesit që i kishte shitur, pyeti: - Si të duket brymsi im, a të shërben mirë?

- Prit! - thirri Petricki, kur Vronski ishte duke dalë. - Yt vëlla ka lënë një letër për ty dhe një pusullë. Dale, ku janë?

Vronski u ndal:

- Po ku janë?

- Ku janë? Këtu të dua! - tha Petricki me një ton solemn, duke vënë gishtin tregues mbi hundë.

- Fol de, mos u bëj loço! - tha Vronski me buzë në gaz.

- Sobën s'e kam ndezur. Këtu do të jenë.

- Lëri numrat! Ku është letra!

- S'më kujtohet ku e vura, me gjithë mend e kam. Apo mos e pashë në ëndërr? Dale, prit! Mos u zemëro me mua! Sikur ti të kishe pirë mbrëmë si unë katër shishe, as që do të dije se ku ishe shtrirë. Dale, tani do të më kujtohet!

Petricki u fut prapa çatmës dhe u shtri në shtrat.

- Ja, unë isha shtrirë kështu dhe ai rrinte në këmbë. Po, po po... Ja tek është! - tha dhe, që poshtë dyshekut, nxori letrën që kishte fshehur.

Vronski mori letrën dhe pusullën që i kishte shkruar i vëllai. Ishin pikërisht ato që priste ai: në letrën e saj e ëma e qortonte që ai nuk kishte vajtur atje dhe në pusullën e tij i vëllai i thoshte se donte të bisedonte me të. Vronski e dinte se ku e kishin hallin.

"E ç'u hyn në punë atyre?" - tha me vete dhe, pasi i bëri shuk letrat, i futi në mes të kopsave të xhaketës që t'i lexonte udhës me vëmendje. Në hajatin e izbës u takua me dy oficerë, nga të cilët njëri ishte në regjimentin e tij.

Banesa e Vronskit ishte limeri i gjithë oficerëve.

- Për ku kështu?

- Duhet të shkoj në Peterhof.

- Mos ka ardhur kali nga Carskoe Selo?

- Ka ardhur, po unë ende nuk e kam parë.

- Thonë se Gladiatori i Mahotinit ka filluar të çalojë.

- Gjepura! Po si do të vraponi në gjithë atë baltë? - tha oficeri tjetër.

- Ja shpëtimtarët e mi! - thirri Petricki kur pa oficerët që kishin ardhur; përpara këtyre qëndronte ordinanca me shishen e vodkës dhe me kastravecat në tabaka. - Jashvini ka dhënë urdhër të pi që të freskohem.

- Ç'na e punuat mbrëmë! - tha njëri nga ata që kishin ardhur. - Gjithë natën na latë pa gjumë.

- Ju s'dini si mbaroi dëfrimi ynë mbrëmë! - tha Petricki - Vollkovi hipi në çati dhe nisi të ankohej duke thënë se ishte i mërzitur. U thashë: i bini muzikës, le t'ia marrim një marshi të përmortshëm! Dhe kështu e zuri gjumi nën tingujt e marshit të përmotshëm.

- Pi, medoemos pi vodkë dhe pastaj ujë Selci dhe shumë lëng limoni, - tha Jashvini duke qëndruar në këmbë te koka e Petrickit dhe duke e nxitur që të pinte, si ajo nëna që e detyron fëmijën të pijë ilaçin. - Pastaj pi edhe pak shampanjë, një shishe të vogël.

- Mirë thua. Prit, Vronski, dale të pimë.

- Jo, lamtumirë, zotërinj, sot nuk pi.

- Ke frikë se mos rëndohesh? Atëherë do të pimë pa ty. Sill ujë Selci dhe limon.

- Vronski! - thirri dikush kur ai po dilte në hajat.

- Ç'është?

- Qethi flokët, se të rëndojnë, sidomos te çaçka e shogët.

Vronskit me të vërtetë kishin filluar t'i binin flokët para kohe. Ai qeshi duke zbuluar dhëmbët e bukur dhe, si vuri kapelën në kokë, doli dhe hipi në karrocë.

- Në stallë! - tha dhe deshi të nxirrte letrat për t'i lexuar, por pastaj ndërroi mendje: më mirë të shikonte një herë kalin dhe pastaj t'i lexonte.

XXI

Stalla e përkohshme, një barrakë prej dërrase, ishte ndërtuar pranë hipodromit dhe kalin e Vronskit duhej ta kishin sjellë atje të djeshmen. Ai ende nuk e kishte parë. Ato ditë nuk i kishte hipur që ta shëtiste dhe ia kishte lënë trajnerit, kështu që nuk dinte se në ç'gjendje kishte ardhur dhe si qe tani kali i tij. Sapo zbriti Vronski nga karroca, kujdestari i stallës, që e kishte njohur karrocën që nga larg, thirri trajnerin. Anglezi thatim, me një palë çizme të gjata dhe me një xhaketë të vogël të shkurtër, me një tufë qime te mjekra, i doli përpara Vronskit duke ecur si xhokejtë,[1] me bërryla të hapur dhe duke u tundur.

- Si është Fru-Fruja? - pyeti Vronski anglisht.

- *All right, sir* - në rregull, zotni, - tha anglezi me atë zë që dukej sikur i kishte mbetur atje thellë në fund të grykës. - Më mirë mos hyni, - shtoi ai duke hequr kapelën. - I kam vënë gojëzën dhe kali është shumë i shqetësuar. Më mirë mos hyni, se do të shqetësohet edhe më tepër.

- Jo, do të hyj, se dua ta shoh.

- Shkojmë pra, - tha anglezi vetullngrysur dhe, i heshtur e duke tundur bërrylat, eci përpara me atë trup që lëkundej andej-këndej.

Hynë në oborrin e vogël që ishte përpara barakës. Djali i ri, që bënte shërbimin e rojës atë ditë, veshur me një xhaketë të pastër, elegant, me fshesë në dorë, i priti dhe pastaj shkoi pas tyre. Në stallë kishte pesë kuaj, nga një në çdo grazhd, dhe Vronski e dinte që atë ditë atje kishin sjellë edhe

1) Xhokej - (nga angl. jockey) - kalorës profesionist në vrapimin me kuaj.

kundërshtarin e tij kryesor, Gladiatorin e kuqërremë të Mahotinit. Vronski donte më tepër të shihte Gladiatorin, të cilin nuk e kishte parë, sesa kalin e tij, por ai e dinte se, sipas rregullave të vrapimit me kuaj, jo vetëm që nuk duhej ta shihte por as të pyeste për të. Ndërsa po ecte korridorit, kujdestari i stallës hapi derën e grazhdit të dytë, që ishte nga ana e majtë dhe Vronski pa një kalë të madh të kuqërremë me këmbë të bardha. Ai e dinte se ishte Gladiatori, po ktheu kokën menjëherë si ai që nuk do që të lexojë letrën e tjetrit; ktheu kokën dhe iu afrua grazhdit të Fru-Frusë.

- Këtu është kali i Mak... Mak... nuk është e mundur që ta shqiptoj emrin, e tij, - tha anglezi duke folur me kokë të kthyer mënjanë dhe duke treguar grazhdin e Gladiatorit me thuan e madh të ndotur.

- I Mahotinit? Po, ai është kundërshtari im më i rrezikshëm, - tha Vronski.

- Po t'i hipnit atij kali do të vija bast për ju, - tha anglezi.

- Fru-Fruja është më nevrike, ai është më i fortë, - tha Vronski duke bërë buzën në gaz me kënaqësi nga fjalët e anglezit.

- Në vrapimin me pengesa gjithë puna është si e nget kalin dhe te *pluck-u* - tha anglezi.

Pluck, do të thotë energji dhe guxim. Vronski jo vetëm që kishte mjaft - gjë që e ndjente, - por ai ishte fort i bindur se asnjeri tjetër në botë nuk kishte më tepër *pluck* se ai.

- Por a e dini mirë se kali nuk kishte nevojë të dërsinte më tepër?

- Nuk është nevoja, - u përgjigj anglezi. - Ju lutem mos flisni me zë të lartë. Kali tronditet, - shtoi ai duke bërë shenjë me kokë nga ana e grazhdit të mbyllur përpara të cilit qenë ndalur dhe ku dëgjohej zhurma e këmbëve të kalit nëpër kashtë.

Ai hapi derën dhe Vronski hyri në grazhdin e ndriçuar nga drita e dobët që futej nga një dritare e vogël. Në grazhd një pelë brymse me gojëz te turiri shkelte kashtën e njomë. Kur iu mësuan sytë me dritën e dobët të grazhdit, Vronski kapi vetëm me një vështrim dhe prapë pa dashur të gjitha tiparet e pelës së tij që e donte shumë. Fru-Fruja kishte një trup mesatar dhe format e saj nuk ishin të përkryera. Qe kockëvogël dhe kraharorin, që i dilte mjaft përpara, e kishte të ngushtë. Vithet i kishte pak të varura dhe këmbët, sidomos ato të pasmet, mjaft pajmake. Muskujt e këmbëve të pasme dhe të përparme nuk i kishte shumë të mëdhenj, gjë që të habiste tani, pasi

qe stërvitur dhe i kishte rënë barku. Kockat e këmbëve më poshtë se gjunjët dukeshin të holla sa gishti kur i vështroje nga përpara, por, po t'i shikoje anash, dukeshin shumë të gjera. Me përjashtim të ijëve, dukej sikur e kishin shtypur nga të dyja anët dhe sikur e kishin tërhequr. Por ajo kishte një cilësi që ia mbulonte të gjitha të metat që mund të kishte: qe pelë race, kishte atë **gjak që bie në sy**, siç i thonë anglezët. Muskujt e saj, që dilnin fort nën rrjetën e damarëve të mbuluar me atë lëkurë të nderur, të lëvizshëm e të lëmuar si atllas, dukeshin të fortë si kocka. Koka e thatë, me ata sy të kërcyer, të ndritur e të qeshur, zgjerohej kur turfullonte me hojëzit e dalë me atë cipë lëkure të mbushur me gjak. Në gjithë trupin e pelës dhe sidomos në kokën e saj vihej re një shprehje plot vendosmëri e energji, plot ëmbëlsi. Ajo ishte një nga ato kafshë që duket sikur nuk flasin, vetëm e vetëm se sajimi mekanik i gojës nuk ua lejon një gjë të tillë.

Të paktën Vronskit i dukej sikur ajo i kuptonte të gjitha ato që ndjente ai duke e vështruar.

Me të hyrë Vronski në grazhd, ajo thithi ajër fort dhe vështroi kaq vëngër, sa të bardhët e syrit të kërcyer iu mbush me gjak, vështroi nga ana e kundërt e atyre që hynë brenda duke tundur gojëzën dhe duke përpjekur këmbët e zhdërvjellëta.

- E shikoni sa e shqetësuar që është? - tha anglezi.

- Oh, e dashur! Oh! - tha Vronski dhe iu afrua pelës për ta qetësuar.

Por, sa më shumë që i afrohej, aq më shumë shqetësohej ajo. Vetëm kur ndjeu se ai ishte pranë kokës së saj, pela u qetësua përnjëherë dhe muskujt e saj fërgëlluan nën qimet e holla e të buta. Vronski ia lëmoi qafën e fortë, rregulloi tufën e qimeve që i kishte shkuar shtrembër nga ana tjetër e jeles, dhe afroi fytyrën te hojëzit e saj të mprehtë si fleta e laskuriqit të natës. Pela thithi ajrin me hojëzit që i fërgëllonin, turfulloi, u drodh, ngriti veshin me majë dhe zgjati buzën e fortë dhe të zezë nga Vronski, sikur donte ta kapte për mënge; por iu kujtua siç duket gojëza, të cilën e tundi dhe nisi prapë të përpiqte këmbët e holla.

- Qetësohu, e dashur, qetësohu! - tha Vronski duke ia lëmuar vithet me pëllëmbë dhe pastaj doli i gëzuar nga grazhdi, kur pa se pela ishte në gjendje shumë të mirë.

Edhe Vronski zuri ta ndjejë veten të tronditur si pela: ndjente se gjithë gjaku i trupit i vërshonte në zemër; edhe ai, si pela, donte të lëvizte, të kafshonte; kjo ndjenjë ishte e tmerrshme dhe gazmore.

- Kështu pra, shpresën e kam varur te ju, - i tha anglezit. - Në orën gjashtë e gjysmë duhet të jeni gati, te vendi.

- Të gjitha janë në rregull, - tha anglezi. - Po ju ku shkoni, milord? - pyeti ai papritur e pa pandehur duke përdorur titullin *my-Lord*, të cilin nuk e përdorte pothuaj kurrë.

Vronski ngriti kokën me habi dhe e vështroi anglezin jo në sy, por në ballë, ashtu siç dinte të vështronte ai, i habitur nga guximi që kishte pasur anglezi për t'i bërë një pyetje të tillë. Por kur vuri re se anglezi që i kishte bërë këtë pyetje, e vështronte jo sikur Vronski të ishte i zoti i tij, por xhokeji, iu përgjigj:

- Duhet të vete te Brianski dhe, pas një ore, do të jem në shtëpi.

"Sa herë e kam dëgjuar sot këtë pyetje!" - tha me vete dhe u skuq, gjë që i ndodhte rrallë. Anglezi e vështroi me vëmendje. Dhe, sikur ta dinte se ku vente Vronski, shtoi:

- Gjëja kryesore është të jeni i qetë përpara vrapimit, - tha ai. - Duhet të jeni në qejf dhe të mos shqetësoheni për asgjë.

- *All right*, - u përgjigj Vronski me buzë në gaz dhe, si i hipi karrocës, i dha urdhër karrocierit të shkonte në Peterhof.

Pak kohë pasi ishte nisur, retë që paralajmëronin shiun që në mëngjes, u dendësuan dhe pastaj filloi rrebeshi.

"Keq! - mendoi Vronski duke ngritur mbulojën e karrocës. - Kishte shumë baltë, tani do të bëhet gjol". Ashtu i ulur vetëm siç qe në karrocë, nxori letrën e s'ëmës dhe pusullën e të vëllait dhe i lexoi.

Po, ishte gjithmonë po ai avaz. Që të gjithë: e ëma, i vëllai, e quanin si një gjë të domosdoshme të përziheshin në çështjet që kishin të bënin me zemrën e tij. Kjo ndërhyrje ngjallte zemërim tek ai - ndjenjë kjo që ai e provonte më të rrallë. "Ç'u hyn në punë atyre? Pse secili e quan detyrë të tij të kujdeset për mua? Ç'kanë që më bien në qafë? Sepse e shohin se kanë të bëjnë me diçka të cilën nuk e kuptojnë. Sikur kjo të ishte një dashuri vulgare dhe e zakonshme nga ato të botës së aristokracisë, do të më kishin lënë të qetë. Ata e ndiejnë se kjo është diçka tjetër, se nuk është një lojë dhe se kjo grua është për mua më e shtrenjtë se jeta ime. Këtë gjë ata nuk e kuptojnë dhe prandaj u vjen inat. Sido që të jetë fati ynë, këtë fat e kemi vendosur ne dhe nuk ankohemi për të, - tha me vete dhe në fjalën "ne" shtinte edhe Anën. - Pale, duan të na mësojnë edhe si duhet të jetojmë. Ata as që dinë

ç'është lumturia, ata nuk dinë se pa këtë dashuri për ne nuk ka as lumturi dhe as mjerim, sepse nuk ka jetë".

Ai zemërohej me të gjithë për ndërhyrjet e tyre pikërisht sepse thellë në zemër e ndiente fare mirë se të gjithë ata që e këshillonin, kishin të drejtë. Ai e ndjente se dashuria që e lidhte me Anën, nuk ishte një dashuri e çastit, si ato dashuritë e botës së aristokracisë, që lindin dhe shuhen në jetën e njërit dhe të tjetrit, duke lënë vetëm disa kujtime të bukura ose të hidhura. Ai e ndiente gjithë brengën e madhe që i shkaktonte gjendja e tij dhe gjendja e saj, gjithë vështirësinë së cilës duhej t'i bënin ballë në sytë e gjithë asaj bote aristokratike ku jetonin, duke fshehur dashurinë e tyre e duke gënjyer; duhej të gënjenin e të mashtronin, të mendonin pa pushim për të tjerët atëherë kur dashuria që i lidhte, ishte kaq e fortë, saqë të dy harronin çdo gjë që kishin rreth e përqark, përveç dashurisë së tyre.

Iu kujtuan fare mirë të gjitha rastet e shpeshta të gënjeshtrës dhe të mashtrimit të domosdoshëm, që ishin krejt në kundërshtim me karakterin e tij; iu kujtua sidomos shumë qartë ndjenja e turpit që kishte provuar shumë herë ajo kur detyrohej të gënjente ose të mashtronte. Dhe atë çast provoi atë ndjenjë të çuditshme që kishte lindur tek ai që ditën që ishte bërë dashnori i Anës. Kjo qe një ndjenjë neverie e papërcaktuar mirë: ndiente neveri për Aleksej Aleksandroviçin, për veten e tij, për gjithë botën. Por e largonte gjithmonë këtë ndjenjë të çuditshme. Dhe tani u mundua ta largonte dhe të ndiqte vazhdimin e mendimeve të tij.

"Po, më parë ajo ishte fatkeqe, por krenare dhe e qetë; kurse tani nuk mund të jetë e qetë dhe krenare, megjithëse nuk e tregon veten. Po, duhet t'i japim fund kësaj gjëje!" - tha me vete me vendosmëri.

Dhe, për herë të parë, mendoi shumë qartë se duhej t'i jepte fund medoemos kësaj gënjeshtre dhe, sa më shpejt, aq më mirë.

"Të heqim dorë nga të gjitha dhe, ashtu vetëm me dashurinë tonë, të shkojmë e të fshihemi gjëkundi", - tha me vete.

XXII

Rrebeshi nuk mbajti shumë dhe, kur Vronski arriti në Peterhof me trojkën e kuajve që vraponin nëpër baltë me frerë të lëshuar, dielli doli përsëri dhe çatitë e vilave, blirët e vjetër të kopshteve, që ishin nga të dy

anët e rrugës kryesore, shkreptinin nga ato pika të shndritshme; uji i shiut pikonte nga degët dhe kullonte nga çatitë. Vronski nuk mendonte më se ky rrebesh do ta kishte prishur tokën e hipodromit; përkundrazi, ai gëzohej tani që kishte rënë shi, sepse qe i sigurt se do ta gjente Anën në shtëpi dhe vetëm, për arsye se Aleksej Aleksandroviçi, që ishte kthyer pak kohë më parë nga Ilixhat, nuk kishte ardhur ende nga Peterburgu për të banuar në vilën që kishte në Peterhof.

Duke vajtur me shpresë se do ta gjente vetëm, ashtu siç bënte gjithmonë për të mos tërhequr vëmendjen e të tjerëve, Vronski zbriti nga karroca para se të arrinin te ura dhe eci më këmbë. Nuk iu ngjit shkallëve të hyrjes kryesore, që ishte nga rruga, por u fut në oborr.

- Erdhi zotëria? - e pyeti kopshtarin.

- Ende jo. Zonja është në shtëpi. Urdhëroni e hyni nga shkallët e hajatit, atje ka njerëz, do t'jua hapin portën, - u përgjigj kopshtari.

- Jo, do të shkoj përmes kopshtit.

Dhe, pasi u sigurua se do ta gjente vetëm, duke dashur që t'i shkonte papritmas, ngaqë ajo nuk priste që ai të vinte e ta shikonte para vrapimit, zuri të ecte shtegut me zall, plot me lule nga të dy anët, që të shpinte tek tarraca, shkelte me kujdes mbi zallin e shtegut duke mbajtur shpatën me dorë.

Vronski i kishte harruar tani të gjitha ato për të cilat kishte menduar udhës rreth vështirësive të gjendjes së tij. Ai mendonte vetëm për një gjë: tani do ta shikonte jo në përfytyrim, por ashtu të gjallë, ashtu siç ishte në të vërtetë. Po u ngjitej shkallëve të tarracës duke shkelur me gjithë tabanin e këmbës për të mos bërë zhurmë kur, papritur, iu kujtua ajo që harronte ngaherë dhe që përbënte anën më fatkeqe të marrëdhënieve të tij me Anën: djali i saj me atë vështrimin e tij plot ankth dhe të neveritshëm, siç i dukej atij.

Ky djalë qe pengesa kryesore në marrëdhëniet e tyre. Kur ai ishte me ta, Vronski dhe Ana jo vetëm që nuk mund të flisnin për diçka për të cilën nuk do guxonin të flisnin as edhe faqe të tjerëve, por as që mund ta hidhnin fjalën larg e larg për ndonjë gjë, që të mos e kuptonte djali. Ata nuk ishin marrë vesh që më parë për këtë, por kjo ishte bërë si rregull, ashtu vetvetiu. Atyre u dukej diçka poshtëruese që ta gënjenin këtë djalë. Faqe tij kuvendonin sikur të ishin miq. Por, me gjithë këtë kujdes që tregonin,

Vronski vinte re dendur vështrimin plot vëmendje e habi të kalamanit, që ishte ngulur tek ai, si edhe sjelljen e tij të çuditshme: djali i Anës herë dukej i druajtur, herë i dashur dhe herë i ftohtë. Ai sikur e ndiente se ndërmjet këtij burri dhe nënës së tij kishte diçka me rëndësi, sikur ata i lidhte diçka që i vogli s'arrinte ta kuptonte.

Dhe me të vërtetë djali i vogël e ndiente se nuk mund ta kuptonte këtë lidhje që i bashkonte ata, përpiqej të zbulonte natyrën e vërtetë të ndjenjës që duhej të provonte ndaj këtij burri, por nuk mundte. Me atë intuitën e hollë të fëmijës ai e shihte fare qartë se i ati, guvernantja dhe taja, jo vetëm që nuk e donin Vronskin, por e vështronin me frikë e neveri, ndonëse nuk thoshin asgjë për të, kurse nëna e priste dhe e përcillte atë si mikun e saj më të mirë.

"Ç'do të thotë kjo? Kush është ai? A duhet ta dua? Në qoftë se nuk kuptoj, fajin e kam unë: ose jam budalla ose djalë i keq", - mendonte kalamani. Kjo ishte arsyeja që e bënte djalin ta vështronte Vronskin me vëmendje, si me ankth, me druajtje dhe nganjëherë edhe me urrejtje, gjë që e bezdiste Vronskin. Prania e këtij djali ngjallte gjithnjë në shpirtin e Vronskit ndjenjën e çuditshme të neverisë, që kishte filluar të provonte kohët e fundit. Prania e kalamanit ngjallte te Vronski dhe tek Ana atë ndjenjë që mund të provojë një kapiten anijeje, i cili e sheh nga busulla se anija e tij nuk shkon aspak sipas drejtimit të duhur, por nuk është i zoti ta ndryshojë këtë drejtim të gabuar dhe çdo minutë ai largohet gjithnjë më tepër nga udha e drejtë, megjithatë, ai nuk do të pranonte të ndërronte drejtim, sepse një gjë e tillë do të ishte për të njëlloj si vdekja.

Ky djalë i vogël, me atë vështrim të padjallëzuar, ishte busulla që u tregonte atyre se sa gradë ishin larguar nga udha e vërtetë, të cilën ata vetë e dinin se ku qe, por që nuk donin ta dinin.

Atë ditë Seriozha nuk ndodhej në shtëpi; Ana kishte mbetur vetëm, rrinte në tarracë duke pritur që t'i kthehej i biri, i cili kishte dalë për të shëtitur dhe e kishte zënë shiu. Ana kishte dërguar një shërbëtor dhe një shërbëtore për ta kërkuar dhe po e priste. Kishte veshur një fustan të bardhë me një qëndismë të gjerë dhe qe ulur te këndi i tarracës, prapa luleve; nuk e dëgjoi Vronskin që po afrohej. Kishte ulur kokën me flokët e zinj kaçurrelë, ballin e kishte mbështetur te ujitësja e ftohtë që ishte te parmakët dhe që e mbante me duart e bukura të stolisura me ato unaza që ai i njihte mirë. Nuri

i gjithë trupit të saj, i kokës, i qafës, i duarve, e linte pa mend Vronskin sa herë që e shihte, si diçka krejt e papritur. Ai u ndal dhe po e sodiste si i mahnitur. Por, sa deshi të bënte edhe një hap për t'iu afruar, ajo e ndjeu afrimin e tij, shtyu ujitësen dhe ktheu nga ai fytyrën që dukej sikur kishte marrë zjarr.

- Ç'keni? Mos jeni e sëmurë? - i tha frëngjisht duke iu afruar.

Ai deshi t'i vente pranë me të shpejtë, por atë çast iu kujtua se mund ta shihnin, ktheu sytë nga dera e ballkonit dhe u skuq, ashtu siç skuqej sa herë që kishte frikë dhe kthente kokën andej-këndej.

- Jo, jam mirë, - tha ajo duke u ngritur e duke shtrënguar fort dorën që i kishte shtrirë Vronski! - Nuk... të prisja.

- O Perëndi ! Sa duar të ftohta! - tha ai.

- Më trembe, - tha ajo. - Jam vetëm dhe po pres Seriozhën; ka dalë të shëtitë. Do të vijnë këtej.

Ndonëse mundohej të dukej e qetë, buzët i dridheshin.

- Më falni që erdha, po nuk mund ta kaloja ditën pa ju parë, - vazhdoi Vronski duke folur frëngjisht, siç fliste ngaherë, për të mos përdorur përemrin e ftohtë "ju" dhe përemrin e rrezikshëm "ti" në kumbimin rus.

- Për se të të fal? Jam shumë e gëzuar!

- Nuk jeni mirë ose jeni e hidhëruar, - vazhdoi ai duke ia mbajtur dorën e duke u përkulur mbi të. - Ku e kishit mendjen?

- Atje ku e kam gjithmonë, - u përgjigj ajo me buzë në gaz.

Thoshte të vërtetën. Në çdo minutë që ta pyesnin se për çfarë mendonte, ajo, pa u gabuar, mund të përgjigjej: "Mendoj gjithmonë po për atë gjë, për lumturinë time dhe për mjerimin tim". Edhe tani që Vronski e kishte gjetur të kredhur në mendime, ajo mendonte për këtë gjë: Pse, thoshte me vete, për të tjerat, për Becin, për shembull (ajo e dinte lidhjen e fshehtë të Becit me Tushkeviçin), çdo gjë ishte e lehtë kurse për atë kaq mizore? Ky mendim, për një arsye të veçantë, e brengoste sidomos sot. E pyeti Vronskin për vrapimin e kuajve. Ai u përgjigjej dhe duke parë se ajo qe e tronditur, për t'ia larguar mendimet e këqija, nisi t'i tregojë, me tonin më të thjeshtë, për hollësitë e përgatitjeve të vrapimit.

"T'ia them apo të mos ia them? - mendonte ajo duke vështruar sytë e tij të qetë e të ëmbël. - Ai. është kaq i lumtur, kaq i dhënë pas këtij vrapimi, sa nuk do ta kuptojë ashtu si duhet, nuk do ta kuptojë gjithë rëndësinë që ka për ne kjo ngjarje".

- Por nuk më thatë se për çfarë po mendonit kur erdha, - tha Vronski duke ndërprerë tregimin e tij. - Ma thoni, ju lutem!

Ajo nuk u përgjigj dhe, me kokën pak të varur mënjanë, e vështroi që poshtë vetullave me ata sy që shkreptinin përmes qerpikëve të gjatë dhe që dukeshin sikur po e pyesnin për diçka. Dora e saj, që luante me një gjethe të këputur, po dridhej. Ai e vuri re këtë dhe në fytyrën e tij u shpreh atë çast ai nënshtrim, ajo besnikëri prej skllavi që e bënte Anën t'i jepej atij me mish e me shpirt.

- E shoh se ka ndodhur diçka. A është e mundur të jem një çast i qetë duke ditur se ju më fshihni një hidhërim? Thomëni, në keni besuar Perëndinë! - tha ai me zërin që i lutej.

"Veç, nuk do ta fal, në mos e kuptoftë gjithë rëndësinë e kësaj gjëje. Më mirë të mos flas, e pse ta bëj këtë provë?" - mendonte ajo pa ia hequr sytë dhe duke ndier se dora e saj që mbante gjethen e vogël, dridhej gjithnjë e më shumë.

- Në keni besuar Perëndinë! - tha përsëri Vronski duke ia kapur dorën.

- Të ta them?

- Po, po, po...

- Jam shtatzënë, - tha ajo ngadalë me zë të ulët.

Gjethja e vogël dridhej edhe më shumë në dorën e saj, por ajo nuk ia hiqte sytë atij për të parë se si do ta priste këtë lajm. Ai u zbéh, deshi të thoshte diçka, por u ndal, ia lëshoi dorën dhe uli kokën. "Po, e kuptoi gjithë rëndësinë e kësaj ngjarjeje", - mendoi ajo dhe ia shtrëngoi dorën me mirënjohje.

Por ajo gabohej kur mendonte se ai e kishte kuptuar rëndësinë e këtij lajmi ashtu siç e kuptonte ajo, si grua që qe. Tani që kishte mësuar këtë lajm, ai po provonte me një fuqi të dhjetëfishuar atë ndjenjë të çuditshme neverie për dikë; por, bashkë me këtë, e kuptonte fare mirë se kjo krizë që dëshironte ai, tani kishte ardhur, se nuk qe e mundur që i shoqi të mos e merrte vesh këtë gjë dhe se ishte e domosdoshme që, në një mënyrë ose në një tjetër, t'i jepte fund një orë e më parë kësaj gjendjeje anormale. Përveç kësaj, mallëngjimi i Anës e pushtoi edhe atë, pothuaj fizikisht. Ai e vështroi me ata sy plot nënshtrim e mallëngjim, i puthi dorën, u ngrit në këmbë dhe, ashtu i heshtur, zuri të ecte poshtë e lart nëpër tarracë.

- Po, - tha ai duke iu afruar me vendosmëri. - As unë dhe as ju nuk e kemi parë si një lojë marrëdhënien tonë dhe tani fati ynë është vendosur.

Duhet t'i japim fund medoemos, - tha ai duke vështruar rreth e rrotull, - kësaj gënjeshtre në të cilën jetojmë.

- T'i japim fund? Si t'i japim fund, Aleksej? - pyeti ajo me zë të ulët.

Ajo ishte qetësuar tani dhe fytyra i shndrinte nga një nënqeshje e ëmbël.

- Do të ndaheni nga burri, që të bashkojmë jetën tonë.

- Edhe kështu është e bashkuar, - tha ajo me zë kaq të ulët, sa mezi u dëgjua.

- Po, por jo aq sa duhet.

- Po si të bëjmë, Aleksej, mësomë, si të bëjmë? - tha ajo me një nënqeshje plot hidhërim përpara kësaj gjendjeje shumë të vështirë dhe pa rrugëdalje. - A mund të dalim nga kjo gjendje? A nuk jam gruaja e tim shoqi?

- Njeriu mund të dalë nga çdo gjendje. Duhet vendosur, - tha ai. - Çdo gjë tjetër është më mirë në krahasim me atë gjendje në të cilën jetojmë ne. Unë e shoh sa vuan ti për të gjitha, për botën, për djalin dhe për burrin.

- Ah, veç për burrin jo, - tha ajo me një nënqeshje tallëse. - Për mua ai, një që është, një që s'është; as që mendoj ndonjëherë për të.

- Nuk është e vërtetë. Unë të njoh. Vuan edhe për të.

- Ai as që e di, - tha ajo dhe, po atë çast, u skuq përnjëherë, iu skuqën faqet, balli, qafa dhe, nga turpi, sytë iu mbushën me lot. - Le të mos flasim për të.

XXIII

Ndonëse jo me një vendosmëri të tillë, Vronski ishte munduar shumë herë që ta nxiste Anën të shqyrtonte gjendjen e saj dhe, sa herë që e kishte provuar këtë gjë, ndeshte në ato gjykime të sipërfaqshme dhe të lehta me të cilat ajo i përgjigjej tani sfidës së tij. Dukej sikur në këtë çështje kishte diçka që ajo nuk mundte ose nuk donte ta sqaronte, qoftë edhe për veten e saj, sikur, sa zinte të fliste për këtë gjë, ajo, Ana e vërtetë, zhdukej dhe vendin e saj e zinte një grua tjetër, një grua e çuditshme dhe e huaj, të cilën

ai nuk e donte dhe e kishte frikë, një grua që i kundërshtonte. Por atë ditë Vronski kishte vendosur t'ia thoshte të gjitha.

- E di ai apo s'e di, - tha Vronski me atë ton të vendosur e të qetë me të cilin fliste zakonisht, - e di apo s'e di, neve aq na bën. Nuk mundim... ju nuk mund të vazhdoni në këtë gjendje, sidomos tani.

- Ç'duhet bërë sipas mendimit tuaj? - pyeti ajo po me atë ton që kumbonte pak si me tallje. Ajo, që kishte shumë frikë se mos Vronski e priste me të qeshur lajmin e shtatzanisë së saj, tani qe zemëruar për këtë gjë: sepse ai e shihte veten të detyruar të merrte një vendim.

- Duhet t'ia tregoni të gjitha dhe të ndaheni nga ai.

- Shumë mirë. Le të zëmë se do të bëj kështu si thoni ju, - tha ajo. - A e dini se ç'do të dalë nga kjo? Po jua them unë që tani, - dhe një dritë plot ligësi shkreptiu nga ata sy që ishin aq të ëmbël një minutë më parë. - "Pa shiko, dashurokeni një burrë tjetër dhe paskeni një lidhje kriminale me të? (Ajo fliste tamam si i shoqi dhe, ashtu siç bënte Aleksej Aleksandroviçi, e kishte theksuar fjalën **kriminale**). Unë ju paralajmërova përpasojat që do të kishte kjo çështje në marrëdhëniet fetare, qytetare dhe familjare. Ju nuk më dëgjuat. Tani unë nuk mund ta lë emrin tim të merret nëpër këmbë e të mbulohet me turp... dhe djalin tim, - deshi ajo të thotë, por me djalin e saj ajo nuk mund të bënte shaka... - të mbulohet me turp" dhe diçka tjetër të këtij lloji, - shtoi ajo. - Me një fjalë, me atë mënyrën e tij prej burri të shtetit, me qartësi e saktësi, do të më thotë se nuk mund të më lërë të lirë, por se do të marrë të gjitha masat që ka në dorë, për të ndalur skandalin. Dhe do të bëjë me gjakftohtësi dhe kujdes të gjitha ato që do të thotë. Ja se ç'do të dalë nga kjo. Ai nuk është njeri, por makinë dhe një makinë e keqe, kur zemërohet, - tha ajo duke sjellë ndër mend Aleksej Aleksandroviçin me të gjitha hollësitë e fizionomisë së tij, mënyrën e tij të të folurit, karakterin e tij dhe, në këtë faj, ajo shtiu çdo gjë të papëlqyer që kishte vënë re tek i shoqi dhe nuk i fali asnjë të metë për këtë faj të tmerrshëm që e bënte Anën faktore përpara tij.

- Ana, - tha Vronski me një zë të ëmbël që kërkonte ta qetësonte, - sidoqoftë atij i duhet thënë medoemos dhe pastaj shohim e bëjmë.

- Domethënë të ikim bashkë?

- Pse të mos ikim? Më duket e pamundur që kjo punë të vazhdojë kështu. Nuk flas për mua. E shoh se ju po vuani.

- Të ikim bashkë dhe të bëhem dashnorja juaj? - tha ajo me një ton plot ligësi.

- Ana! - ia priti ai me ëmbëlsi e si me qortim.

- Po, - vazhdoi ajo, - të bëhem dashnorja juaj dhe t'i humbas të gjitha...

Ajo deshi të thotë prapë "djalin", por nuk mundi ta shqiptonte këtë fjalë.

Vronski nuk arrinte ta kuptonte se si ajo, me atë karakter të fortë e të ndershëm, mund të duronte këtë gjendje të rreme dhe nuk dëshironte të dilte prej saj; por ai nuk e merrte dot me mend se shkaku kryesor i kësaj gjëje ishte fjala "djalë", të cilën ajo nuk qe e zonja ta shqiptonte. Kur Ana mendonte për të birin dhe marrëdhëniet e ardhshme ndërmjet djalit dhe nënës që kishte lënë t'anë, tmerrohej kaq shumë për atë që kishte bërë, sa nuk qe në gjendje të gjykonte, por, si grua, mundohej si e si të qetësohej me fjalë e me arsyetime të rreme, me qëllim që çdo gjë të mbetej ashtu siç kishte qenë në të kaluarën dhe të harronte pyetjen e tmerrshme që e mundonte aq shumë: "Ç'do të bëhet djali im?"

- Të lutem, të lutem shumë, - tha ajo papritmas me një ton krejt të ndryshëm, të sinqertë e të ëmbël, duke e zënë për dore, - mos më fol kurrë për këtë gjë!

- Por , Ana...

- Kurrën e kurrës. Këtë gjë lërma mua. E di fare mirë sa poshtë kam rënë dhe sa e tmerrshme është gjendja ime; por kjo nuk është një punë aq e lehtë sa ç'e mendon ti. Këtë gjë ma lër mua dhe mos më kundërshto. Mos fol kurrë me mua për këtë gjë. Më jep fjalën se nuk do të flasësh?... Jo, jo, m'u zoto!

- Të zotohem për çdo gjë, por unë s'mund të jem i qetë sidomos tani që mësova atë që më the. Nuk mund të jem i qetë, kur ti nuk ke si të jesh e qetë...

- Unë! - përsëriti ajo. - Po, unë brengosem nganjëherë, por brenga ime do të kalojë, në qoftë se ti nuk do të flasësh me mua për këtë gjë. Unë vuaj kur ti më flet për këtë.

- Nuk e kuptoj, - tha ai.

- E di, - ia preu fjalën ajo, - sa e vështirë është për karakterin tënd të ndershëm që të gënjesh dhe më vjen keq për ty. Mendoj shpesh se për mua ti po shkatërron jetën tënde.

- Edhe unë atë po mendoja tani, - tha ai, - se si munde të sakrifikoje çdo gjë për mua. Nuk mund të duroj kurrë që ti të jesh e mjerë.

- Unë e mjerë? - tha ajo duke iu afruar e duke e vështruar me një nënqeshje plot gëzim e dashuri. - Unë jam si ai i urituri të cilit i kanë dhënë të hajë. Ndoshta ai mërdhin dhe petkat i ka të shqyera, ndoshta i vjen edhe turp, por nuk është i mjerë. Unë e mjerë? Jo, ja lumturia ime...

Atë çast dëgjoi zërin e djalit që po kthehej dhe, pasi i hodhi tarracës një vështrim të shpejtë rreth e përqark, u ngrit menjëherë në këmbë.

Vështrimi i saj shkreptiu nga një dritë të cilën ai e njihte. Me një lëvizje të shpejtë, ajo ngriti duart e saj të bukura e të stolisura me unaza, ia kapi kokën, ia nguli vështrimin një copë herë dhe, si e afroi fytyrën e saj me ato buzë të hapura që i kishte bërë në gaz, e puthi me nxitim në buzë e në të dy sytë dhe pastaj e shtyu. Deshi të ikte, por ai s'e la.

- Kur? - pyeti ai duke pështëritur dhe duke vështruar me ata sy që e përpinin.

- Sonte në orën një, - pështëriti ajo dhe, si psherëtiu thellë, eci me hapa të lehtë e të shpejtë për t'i dalë të birit përpara.

Seriozhën dhe tajën shiu i kishte zënë në kopshtin e madh; ata kishin ndenjur në qoshk dhe kishin pritur që të pushonte.

- Mirupafshim, - i tha ajo Vronskit. - Ka ardhur koha të shkojmë në vrapim. Beci më dha fjalën se do të vijë të më marrë.

Vronski vështroi orën dhe iku me të shpejtë.

XXIV

Vronski ishte kaq i tronditur dhe i kredhur në mendime, kur vështroi sahatin në ballkonin e Kareninëve, saqë i pa akrepët, por nuk pa sa ishte ora. Doli në rrugën e madhe dhe, duke ecur me kujdes në mes të baltës, shkoi drejt karrocës. Ishte rrëmbyer aq shumë nga ndjenja e dashurisë që kishte për Anën, sa nuk mendonte sa mund të qe ora dhe a do të kishte kohë të vente te Brianski. Ashtu siç ndodh nganjëherë, atij i kishte mbetur vetëm njëfarë kujtese instinktive që i tregonte se ç'duhej bërë. Iu afrua karrocierit, që dremiste në popen e karrocës në hijen e tërthortë të blirit të dendur, vështroi luzmat e mizave të vogla që vërtiteshin sipër kuajve të djersitur

dhe llamburitnin në rrezet e diellit dhe, pasi e zgjoi karrocierin, hipi në karrocë dhe i dha urdhër të shkonte te Brianski. Vetëm pasi kishte bërë shtatë vjorsta, e mblodhi veten, vështroi orën dhe pa se qe pesë e gjysmë; ishte vonuar.

Atë ditë kishte vrapime të ndryshme; kursi i kuajve të karvaneve, pastaj ai i oficerëve prej dy vjorstash, një kurs tjetër prej katër vjorstash dhe vrapimi ku merrte pjesë ai. Kishte kohë për të arritur në vrapimin e tij, por, po të shkonte te Brianski, do të arrinte atje pasi të kishte ardhur gjithë oborri perandorak, gjë që s'ishte aspak e hijshme. Por ai i kishte dhënë fjalën Brianskit se do të shkonte dhe, për këtë arsye, i tha karrocierit të vazhdonte rrugën dhe të mos i kursente kuajt.

Te Brianski ndenji vetëm pesë minuta, pastaj u nis me nxitim. Ky udhëtim i shpejtë e qetësoi mjaft. Të gjitha mendimet e hidhura që kishin të bënin me Anën, gjithë ajo gjendje shpirtërore e turbullt, që kishte mbetur pas kuvendimit të tyre, sikur ishin fshirë tani nga mendja e tij; tani ai mendonte me kënaqësi dhe me mallëngjim për vrapimin ku do të merrte pjesë dhe se do të arrinte atje në kohën e duhur. Më të rrallë, kujtimi i ëmbël i takimit, që kishte atë natë me Anën, shkreptinte si vetëtimë në mendjen e tij.

Sa më shumë që futej në atmosferën e vrapimit duke i kaluar karrocat që shkonin për te kurset nga vilat dhe nga Peterburgu, aq më tepër e pushtonte tronditja e vrapimit të ardhshëm.

Në banesën e tij nuk kishte asnjeri: të gjithë kishin shkuar të ndiqnin vrapimet dhe shërbëtori i tij po e priste te porta. Ndërsa po ndërronte petkat, shërbëtori i tha se kishte filluar vrapimi i dytë, se kishin ardhur shumë zotërinj dhe kishin pyetur për të, përveç djalit të stallës, që kishte ardhur dy herë me vrap.

Si u vesh pa u ngutur - sepse ai s'nxitohej kurrë dhe nuk e prishte gjakun - Vronski i hipi karrocës dhe shkoi te barakat. Andej shikonte tani karrocat e panumërta, mizërinë e këmbësorëve, të ushtarëve që ishin rreth e përqark hipodromit dhe tribunat, ku populli ishte mbledhur si miza e lisit. Me sa dukej po zhvillohej kursi i dytë i kuajve sepse, atë çast që po hynte në barakë, dëgjoi kambanën e dytë. Duke hyrë në stallë pa edhe Gladiatorin e kuqërremë e këmbëbardhë të Mahotinit, të cilin po e shpinin në hipodrom, ashtu i mbuluar siç ishte me një byrde bojë portokalli dhe mavi dhe me veshë mavi që dukeshin shumë të mëdhenj.

- Ku është Kordi? - e pyeti kujdestarin e stallës.

- Në stallë; po shalon pelën.

Dera e grazhdit qe e hapur dhe Fru- Frunë e kishin shaluar . Atë çast do ta nxirrnin jashtë.

- Mos u vonova ?

- *All right! All right!* Në rregull, në rregull, - tha anglezi, - mos u tronditni.

Vronski i vështroi edhe një herë format e bukura të pelës, që fërgëllonte e tëra dhe, duke u larguar me mundim nga një pamje kaq e bukur, doli nga baraka. Arriti tek tribunat në kohën më të përshtatshme për të mos tërhequr vëmendjen e njerëzve. Vrapimi prej dy vjorstash po mbaronte dhe të gjithë sytë ishin mbërthyer tek të dy kalorësit: tek oficeri i gardës, që kalëronte përpara dhe te husari, që vinte pas tij. Që të dy, me fuqitë e fundit që u kishin mbetur, po i ngisnin kuajt dhe po i afroheshin shtyllës. Si nga mesi i rrethit, ashtu edhe nga jashtë të gjithë shtyheshin për t'iu afruar shtyllës - shenjës së mbarimit të kursit - dhe grupi i ushtarëve dhe i oficerëve të gardës perandorake me britma ngazëllimi shprehte gëzimin e tij për triumfin e oficerit dhe të shokut.

Pa u vënë re nga të tjerët, Vronski u fut në mes të turmës pothuaj atë kohë kur oshëtiu kambana që lajmëronte mbarimin e vrapimit dhe kur oficeri i gjatë i gardës, i spërkatur me baltë dhe që kishte arritur i pari, ashtu si i dërrmuar mbi shalë, lëshoi frerët e hamshorit kërr, që ishte mbytur në djersë dhe mezi po merrte frymë.

Hamshori, që i hidhte këmbët me mundim, e ngadalësoi vrapimin dhe atëherë oficeri i gardës, si një njeri që zgjohet nga një gjumë i rëndë, hodhi sytë rreth e përqark dhe bëri buzën në gaz me vështirësi. Atë e rrethoi turma e shokëve të tij dhe e njerëzve të huaj.

Vronski qëllimisht nuk i afrohej turmës së zgjedhur të aristokracisë që lëvrinte lirisht dhe duke biseduar përpara tribunave. Atje pa Anën, Becin dhe të shoqen e të vëllait, por nuk u vajti pranë, që të mos mendonte për diçka tjetër veç vrapimit. Por orë e çast takonte të njohur, të cilët e ndalnin, i tregonin hollësitë e garave që ishin bërë më parë dhe e pyesnin për ç'arsye ishte vonuar.

Ndërsa kalorësit që kishin marrë pjesë në kurs, i kishin thirrur në tribunë për t'u dhënë çmimet dhe kur të gjithë po derdheshin atje, Vronskit

iu afrua vëllai i tij i madh, Aleksandri, i cili qe kolonel me kordonë, me trup të shkurtër e të lidhur mirë, ashtu siç e kishte Alekseji, por vetëm se ishte më i pashëm dhe më faqekuq se ai; hundën e kishte të kuqe dhe dukej që kishte pirë.

- E more pusullën që të kisha shkruar? - pyeti ai. - S'gjendesh kurrë në shtëpi.

Aleksandër Vronski, me gjithë jetën e shthurur që bënte, sidomos një jetë prej pijaneci, ishte tamam njeri i Oborrit.

Tani që fliste me të vëllanë për një gjë që nuk ishte aspak e pëlqyeshme për të, bënte sikur dukej buzagas, sikur kuvendonte me të vëllanë për diçka që nuk kishte rëndësi, sepse e dinte fare mirë se shumë sy ishin ngulur tek ata të dy.

- E mora dhe, të të them të drejtën, nuk e kuptoj se për çfarë bëhesh merak ti, - tha Alekseji.

- Bëhem merak ngaqë pak minuta më parë më thanë se nuk kishe ardhur ende dhe se ditën e hënë të kishin parë në Peterhof.

- Ka gjëra që u përkasin vetëm atyre që interesohen për to dhe ajo çështje për të cilën po më flet ti, është...

- Po, por në atë rast njeriu nuk qëndron më në shërbim, nuk...

- Të lutem shumë të mos përzihesh në këtë çështje, kaq po të them.

Fytyra e ngrysur e Aleksej Vronskit u zbeh dhe nofulla e poshtme, që ishte pak e dalë, zuri t'i dridhej, gjë që i ndodhte rrallë. Ashtu zemërmirë siç ishte, ai zemërohej rrallë, por kur zemërohej dhe i dridhej mjekra, bëhej i rrezikshëm dhe këtë gjë e dinte Aleksandër Vronski, i cili vuri buzën në gaz.

- Desha vetëm të të jepja letrën e nënës. Përgjigjiu dhe mos u huto përpara vrapimit. *Bonne chance*[1], - shtoi ai me buzë në gaz dhe pastaj u largua.

Por Vronski u ndal përsëri, kur dëgjoi se dikush e përshëndeti miqësisht.

- Nuk i njeh më shokët! Tungjatjeta, *mon cher*,[2] - tha Stepan Arkadiçi, i cili edhe atje, në mes të atij shkëlqimi të aristokracisë peterburgase,

---

1) Bonne chance - (frëngj.) Ju priftë e mbara.
2) Mon cher - (frëngj.) i dashuri im.

shndrinte jo më pak se në Moskë me atë fytyrë të shëndetshme e me ato baseta të krehura e të ndritura. - Erdha dje dhe gëzohem shumë që shoh triumfin tënd. Kur do të takohemi?

- Eja nesër në mensë, - tha Vronski dhe, duke i kërkuar ndjesë, i shtrëngoi llërën dhe shkoi drejt mesit të hipodromit, ku po sillnin kuajt për vrapimin me pengesa.

Kuajt e djersitur e të rraskapitur që kishin vrapuar, të shoqëruar nga kujdestarët e stallave po i hiqnin andej dhe vendin e tyre e zinin njëri pas tjetrit kuaj të çlodhur, që do të merrnin pjesë në vrapimin që do të bëhej pas një copë here; pjesa më e madhe e tyre ishin kuaj anglezë, me kapuçë, me bark të nderur dhe u shëmbëllenin ca zogjve të mëdhenj e të çuditshëm. Nga ana e djathtë po sillnin Fru-Frunë e bukur e thatime, që dukej sikur kërcente mbi sustë kur shkelte në tokë me ata zoktha si prej llastiku dhe mjaft të gjatë. Atje afër po i hiqnin byrden Gladiatorit veshllapush. Vronskit i mbetën sytë te format e mëdha, shumë të bukura dhe krejt në rregull të hamshorit, që kishte ca vithe të mrekullueshme dhe zoktha shumë të shkurtër, mu mbi thundrat. Deshi t'i afrohej pelës së tij por atë çast e ndali përsëri dikush.

- Ah, ja Karenini ! - i tha ai që e kishte ndalur dhe me të cilin bisedoi. - Po kërkon të shoqen, e cila është në mes të tribunës. Nuk e keni parë?

- Jo, s'e kam parë, - u përgjigj Vronski dhe, pa vështruar nga ana e tribunës, ku i tregonin Kareninën, shkoi drejt pelës së tij.

Vronski nuk pati kohë të kontrollonte mirë shalën për të parë në kishte diçka për të rregulluar, kur vrapuesit i thirrën te qoshku, që t'ujepnin numrat dhe pastaj të niseshin. Shtatëmbëdhjetë oficerë, me fytyra serioze, hijerëndë, nga të cilët shumë ishin edhe të zbehtë, u grumbulluan te qoshku për të marrë numrat. Vronskit i ra numri shtatë. Pastaj u dha urdhri: "Në kalë!"

Vronski e ndiente se ai, bashkë me oficerët e tjerë që merrnin pjesë në këtë vrapim, përbënin qendrën ku ishin ngulur të gjithë sytë dhe, në atë gjendje shpirtërore të nderë në të cilën ndodhej, gjendje që, zakonisht, e detyronte të bënte disa lëvizje të ngadalshme dhe të qeta, iu afrua pelës. Për këtë ditë të shënuar Kordi kishte veshur kostumin e tij më të mirë, redingotën e zezë të kopsitur gjer lart, një jakë të kollarisur fort me ato maja ku i mbështeteshin faqet, në kokë kishte vënë një kapelë të zezë të rrumbullakët

dhe në këmbë kishte mbathur një palë çizme me qafa të gjata. Si ngaherë, ai ishte i qetë dhe hijerëndë, rrinte më këmbë përpara kalit, duke e mbajtur vetë nga të dy frerët. Fru-Fruja vazhdonte të dridhej, sikur ta kishin zënë ethet. Syri i saj, që shkreptinte, vështronte vëngër Vronskin që po afrohej. Vronski futi gishtin poshtë qinglës. Pela, duke vështruar edhe më shtrembër, skërmiti dhëmbët dhe ngriti veshët. Anglezi mblodhi buzët me qesëndi për këtë kontroll që kërkonin t'i bënin mënyrës se si e kishte shaluar pelën.

- Hipni, se atëherë do të shqetësoheni më pak.

Vronski vështroi kundërshtarët e tij për herë të fundit. Ai e dinte se gjatë vrapimit nuk do t'i shihte më. Dy nga ata po shkonin përpara, drejt vendit nga do të niseshin. Galcini, shoku i Vronskit dhe një nga kundërshtarët e tij më të rrezikshëm, po sillej rreth hamshorit qimekuq që nuk e linte t'i hipte. Husari trupvogël, me një palë kilota të ngushta, e ngiste kalin me të katra, ashtu i kërrusur, si maçok, ngaqë donte të rrinte majë kalit si anglezët. Princ Kuzovljovi, me fytyrë të zbehtë, rrinte mbi atë pelë race që e kishin sjellë nga qendra e ndërzimit të Grabovskit dhe që një anglez po e tërhiqte nga freri. Vronski dhe të gjithë shokët e tij e njihnin mirë Kuzovljovin, e dinin se ai i kishte nervat "të dobëta" dhe qe shumë egoist. Ata e dinin se ai trembej nga çdo gjë, kishte frikë t'i hipte një kali të regjimentit; por tani ai kishte vendosur të merrte pjesë në këtë vrapim pikërisht se kjo qe një gjë e rrezikshme, sepse njerëzit thyenin qafën dhe se te çdo pengesë kishte një mjek, një karrocë ambulance me kryq të kuq dhe një infermiere. Kur vështrimet e tyre u takuan, Vronski i shkeli syrin me dashamirësi dhe sikur t'i jepte guxim. Ai nuk shihte vetëm kundërshtarin e tij më të fortë: Mahotinin mbi Gladiatorin e tij.

- Mos u nxitoni, - i tha Kordi Vronskit - dhe mos harroni një gjë: kalin mos e frenoni te pengesa dhe as mos e nxitni, lëreni të bëjë si të dojë.

- Mirë, mirë, - tha Vronski duke marrë frerët në dorë.

- Po të jetë e mundur dilni në krye të vrapuesve, por mos u dëshpëroni gjer në çastin e fundit, edhe sikur të mbeteni prapa.

Pela s'pati kohë të lëvizte kur Vronski, me një lëvizje të shkathët e të sigurt, futi këmbën në yzengjinë e çeliktë dhëmbë-dhëmbë; dhe, ashtu i lehtë dhe i sigurt siç, qe, u ul në shalën e lëkurtë që kërciti. Si futi edhe këmbën e djathtë në yzengji, me një lëvizje të shkathët barazoi në mes të gishtërinjve të dy frerët dhe atë çast Kordi hoqi duart. Sikur të mos dinte se

cilën këmbë duhej të hidhte përpara, Fru-Fruja tërhoqi frerin duke shtirë qafën e gjatë dhe zuri të ecë si mbi susta duke lëkundur kalorësin mbi kurrizin e saj si prej llastiku. Kordi e tërhiqte nga prapa duke shpejtuar hapat. Pela e tronditur donte të gënjente kalorësin duke tërhequr frerin herë nga njëra anë e herë nga ana tjetër dhe Vronski mundohej më kot ta qetësonte, duke i folur e duke e përkëdhelur.

Po i afroheshin lumit të zënë me pendë, duke shkuar drejt vendit nga do të niseshin vrapuesit. Shumë nga këta ishin përpara, disa prapa kur, papritur e pa kujtuar, Vronski dëgjoi nga pas galopin e një kali në baltën e udhës dhe atë çast Mahotini, kaluar mbi Gladiatorin këmbëbardhë e veshllapush, e kaloi duke bërë buzën në gaz e duke nxjerrë në shesh dhëmbët e gjatë; Vronski e vështroi me zemërim. Ai nuk e donte Mahotinin as më parë, kurse tani e kishte edhe frikë, sepse ai qe kundërshtari i tij më i rrezikshëm; i erdhi edhe inat që ai i kaloi afër duke e nxitur edhe më shumë pelën e tij. Fru-Fruja ngriti këmbën e majtë për t'u nisur me të katra, bëri dy kërcime, u zemërua që ia shtrëngonin frerët dhe pastaj zuri të shkonte trokthi duke e korkolitur kalorësin. Edhe Kordi mblodhi vetullat dhe zuri pothuaj të vrapojë pranë Vronskit.

XXV

Në këtë vrapim me kuaj merrnin pjesë shtatëmbëdhjetë oficerë. Vrapimi do të zhvillohej në një rreth të madh prej katër vjorstash në formë elipsi që shtrihej përpara tribunës. Në këtë rreth ishin ndërtuar nëntë pengesa: lumi, një ledh i madh prej dy arshinësh mu përpara tribunës, një hendek i thatë, një hendek me ujë, një faqe kodrine, një banketë irlandeze - që ishte një nga pengesat më të vështira - dhe që përbëhej nga një ledh mbuluar me shkarpa, prapa të cilit kishte dhe një hendek që nuk dukej nga përpara, kështu që kali duhet t'i kapërcente të dyja pengesat ose të vritej; pastaj kishte edhe dy hendekë të tjerë plot me ujë dhe një pa ujë; fundi i vrapimit ishte caktuar kundrejt tribunës. Vrapimi nuk fillonte nga rrethi, po njëqind sazhenë larg nga ai dhe pikërisht atje ndodhej pengesa e parë: lumi i zënë me pendë, të cilin kalorësit mund ta kapërcenin ose ta kalonin duke shkuar vahut.

Kalorësit u radhitën tri herë, sepse, sa herë që viheshin në radhë, kali i njërit a i tjetrit dilte përpara, kështu që detyroheshin të fillonin prapë nga e para. Kolonel Sestrini, që do të jepte shenjën e nisjes, filloi të zemërohej kur, më në fund, thirri për herën e katërt: "Nisuni!" - dhe kalorësit u turrën.

Të gjithë sytë, të gjitha dylbitë ishin ngulur te grumbulli i larmë i kalorësve, ndërsa ata po viheshin në radhë.

"U nisën! Po rendin!" - u dëgjuan britmat nga të katër anët pas qetësisë së pritjes.

Spektatorët, grupe-grupe ose veç e veç, filluan të lëviznin e të ndërronin vend për të parë më mirë. Që në minutën e parë grumbulli i kalorësve zuri të zgjatej dhe kalorësit, dy nga dy ose tre nga tre, ose edhe njëri pas tjetrit, filluan t'i afroheshin lumit. Spektatorëve u dukej sikur ata po vraponin të gjithë së bashku, por kalorësit e dinin se kishin sekonda ndryshim me njëri-tjetrin dhe kjo kishte rëndësi të madhe për ta.

Fru-Fruja, e tronditur dhe shumë nervoze, kishte humbur çastin e parë dhe disa kuaj të tjerë kishin përfituar nga rasti dhe e kishin kaluar; por, pa arritur ende te lumi, Vronski, që e mbante me mundim pelën që tërhiqte frerin, kaloi me lehtësi tre kalorës dhe tani përpara tij kishte vetëm Gladiatorin e kuqërremë të Mahotinit, që tundte lehtë vithet mu përpara Vronskit, duke rendur me hapa të rregullt dhe Dianën e bukur, që mbante përsipër Kuzovljovin, që ishte bërë meit.

Në çastet e para Vronski nuk qe i zoti të zotëronte as veten e tij dhe as pelën. Gjer në pengesën e parë - që ishte lumi - nuk mundi ta drejtojë pelën.

Gladiatori dhe Diana po i afroheshin pengesës tok dhe pothuaj në të njëjtin çast: që të dy u ngritën përnjëherë sipër lumit dhe fluturuan në anën tjetër; pa u vënë re fare, sikur po fluturonte, u ngrit pas tyre dhe Fru-Fruja; pikërisht në çastin që Vronski e ndjeu veten në ajër, papritmas, pothuaj nën këmbët e pelës së tij, pa Kuzovljovin, i cili po rrokullisej bashkë me Dianën në bregun tjetër të lumit (pas kërcimit, Kuzovljovi kishte lëshuar frerin dhe, bashkë me pelën, qe rrokullisur përtokë). Këto hollësi Vronski i mësoi më vonë; atë çast ai pa vetëm një gjë: pikërisht atje ku do t'i vinte këmbët Fru-Fruja, mund të ishte këmba ose koka e Dianës. Por Fru-Fruja, ashtu siç bën një mace kur bie, në kërcim e sipër bëri një përpjekje me këmbë e me

kurriz, e la mënjanë Dianën dhe shkoi më tutje.

"Të lumtë, e dashur!" - mendoi Vronski.

Si kapërcyen lumin, Vronski e ndjeu se ishte bërë zot i pelës dhe zuri ta mbajë duke pasur për qëllim që ta kapërcente ledhin e madh pas Mahotinit dhe ta kalonte pastaj, gjatë vrapimit prej dyqind sazhenësh, ku nuk kishte asnjë pengesë.

Ledhi i madh ngrihej pikërisht përpara tribunës së carit. Perandori, Oborri dhe gjithë populli i kishin sytë tek ata, te Vronski dhe te Mahotini, që e ngiste kalin me të katra përpara tij, kur ata po i afroheshin "djallit" (kështu e quanin ledhin e madh). Vronski e ndiente se sytë e të gjithëve ishin ngulur tek ai nga të katërt anët, por ai nuk shikonte asgjë tjetër përveç veshëve dhe qafës së pelës së tij, tokës që dukej sikur vinte me vrull nga ana e kundërt e vrapimit të tij dhe vitheve e këmbëve të bardha të Gladiatorit, që lëviznin sipas një ritmi të caktuar dhe sikur mbanin gjithmonë po atë distancë nga Fru-Fruja. Gladiatori u ngrit, nuk preku asgjë, tundi bishtin e shkurtër dhe u zhduk nga sytë e Vronskit.

- Bravo! - thirri dikush.

Po atë çast, përpara syve të Vronskit, mu përpara tij kaluan dërrasat e pengesës. Pa e ndryshuar aspak lëvizjen, pela u ngrit në ajër, dërrasat u zhdukën dhe vetëm nga prapa u dëgjua një trokitje. Pela, që ishte nxehur nga Gladiatori që shkonte përpara, ishte ngritur para kohe përpara pengesës dhe i qe përpjekur atje thundra e pasme. Por ajo nuk e ndryshoi vrapimin dhe Vronski ndjeu në fytyrë një shuk balte, kuptoi se ishte në të njëjtën distancë nga Gladiatori. Ai shikonte prapë përpara vithet e tij, bishtin e shkurtër dhe përsëri këmbët e bardha, që lëviznin me nxitim, por që nuk largoheshin.

Pikërisht në çastin që Vronski mendonte se kishte ardhur koha që ta kalonte Matohinin, vetë Fru-Fruja, që kishte kuptuar atë që mendonte ai, pa nxitjen më të vogël, u vërsul dhe zuri t'i afrohej Mahotinit nga ana më e përshtatshme, nga ana e litarit. Mahotini nuk e la t'i afrohej nga ajo anë. Vronski mendoi se mund t'i afrohej edhe nga ana e jashtme, Fru-Fruja ndërroi këmbë dhe filloi të sulej për ta kaluar pikërisht nga ana tjetër, ashtu siç mendonte Vronski. Supi i Fru-Frusë, që kishte nisur të nxihej nga djersa, po vinte në një nivel me vithet e Gladiatorit. Të dy kuajt vrapuan një copë herë pranë e pranë. Por përpara pengesës së cilës po i afroheshin, Vronski,

për të mos bërë një rreth më të madh, zuri të lëvizë frerët dhe e kaloi me të shpejtë Mahotinin mu në faqen e kodrinës. Brenda një grime ai pa fytyrën e Mahotinit, që ishte spërkatur me baltë. Iu duk madje sikur ai bëri buzën në gaz. Vronski e kaloi Mahotinin, por e ndjeu menjëherë që e kishte nga prapa: mu te kurrizi i tij dëgjonte trokun e rregullt të thundrave dhe frymën e vrullshme, por ende të freskët që dilte nga hojzat e Gladiatorit.

Dy pengesat e tjera, hendekun dhe ledhin, Fru-Fruja i kapërceu lehtë, por Vronski filloi të dëgjonte më afër trokëllimën dhe gulçimin e Gladiatorit. E la pelën të lirë dhe ndjeu me gëzim se ajo po shkonte më shpejt, pa u lodhur, dhe se trokëllima e thundrave të Gladiatorit zuri të dëgjohej përsëri po në atë distancë.

Vronski ishte në krye të kalorësve dhe udhëhiqte vrapimin, siç dëshironte dhe si e kishte këshilluar Kordi dhe tani qe i sigurt se do të dilte i pari. Mallëngjimi, gëzimi dhe dhembshuria që ndiente për Fru-Frunë, sa vinte po shtoheshin. Donte të vështronte nga prapa, por nuk ia mbante dhe mundohej të mbante gjakftohtësinë dhe të mos e nxiste pelën, që të ruante aq fuqi sa ç'ndiente që kishte Gladiatori. Kishte mbetur vetëm një pengesë, ajo më e vështira; po ta kapërcente këtë pengesë para dy të tj erëve, do të dilte i pari. Po i afrohej banketës irlandeze. Këtë pengesë e shikonin si ai, ashtu edhe Fru-Fruja, që nga larg dhe, që të dy, Vronski dhe pela e tij, patën një dyshim. Ai vuri re ngurrimin e pelës nga lëvizja e veshëve dhe ngriti kamxhikun, por atë çast ndjeu se dyshimi i tij nuk kishte asnjë arsye: pela dinte se ç'duhej të bënte. Shpejtoi hapat, mori vrull në rregull, ashtu siç priste ai, u shkëput nga toka dhe u hodh duke iu lëshuar fuqisë së inercisë, e cila e shpuri shumë përtej hendekut; pastaj, po me atë ritëm, pa u sforcuar, Fru-Fruja vazhdoi vrapimin.

- Bravo, Vronski! - dëgjoi britmat e disa njerëzve që rrinin më këmbë pranë pengesës: ai e dinte se këta njerëz ishin oficerët e regjimentit dhe miqtë e tij. Njohu dhe zërin e Jashvinit, por nuk e pa këtë.

"Oh, e bukura ime!" - mendonte për Fru-Frunë duke mbajtur vesh se ç'bëhej nga prapa. "E kapërceu!" - mendoi kur dëgjoi nga prapa trokëllimën e thundrave të Gladiatorit. Kishte mbetur edhe një hendek me ujë dy arshinë i gjerë. Vronski as që e vështronte dhe, duke dashur që të arrinte i pari duke lënë mjaft prapa Gladiatorin, filloi t'i tundë frerët rrotullimthi, kështu që pela ngrinte dhe ulte kokën sipas ritmit të hapave. Ai e ndiente se Fru-Fruja

vraponte me tërë fuqinë që i kishte mbetur; asaj i kishin djersitur jo vetëm qafa dhe supet, por pikat e djersës i dukeshin edhe te kreshta, te koka, te veshët me majë; mezi po merrte frymë. Por Vronski e dinte se ajo kishte aq fuqi sa t'i bënte edhe ata dyqind sazhenë që kishin mbetur. Vetëm ngaqë e ndiente veten afër tokës dhe nga ajo lehtësi e veçantë e lëvizjes, Vronski e dinte se sa e kishte shtuar pela shpejtësinë. Fru-Fruja e kapërceu hendekun pa e vënë re fare, fluturimthi, si zog; por, po atë çast Vronski, që nuk kishte mundur të vazhdonte lëvizjet e pelës, ndjeu me lemeri se kishte bërë, pa e ditur as ai vetë se si, një lëvizje të gabuar, që nuk i falej, duke u ulur rëndë mbi shalë. Papritmas pozicioni i tij ndryshoi dhe Vronski kuptoi se kishte ndodhur diçka e tmerrshme. Nuk po merrte vesh se ç'kishte ngjarë, kur pa se aty afër kaluan me shpejtësinë e vetëtimës këmbët e bardha të hamshorit qimekuq dhe Mahotini, që e ngiste kalin me të katra, e la pas. Vronski preku tokën me një këmbë dhe pela u anua nga kjo këmbë. Atë çast që mundi të çlironte këmbën, pela u rrëzua në ijë, duke gulçuar me mundim e duke bërë, me atë qafë të hollë e të djersitur, përpjekje të kota për t'u ngritur nga toka: përpëlitej te këmbët e tij si një zog i plagosur për vdekje. Lëvizja e gabuar e Vronskit i kishte thyer shtyllën kurrizore. Këtë ai e kuptoi shumë më vonë. Tani ai shihte vetëm një gjë: Mahotini po largohej me të shpejtë, kurse ai, ashtu si i dehur, po rrinte vetëm, më këmbë, mbi tokën tërë baltë e të palëvizshme dhe, përpara tij, duke marrë frymë me mundim, dergjej Fru-Fruja: ajo kishte kthyer kokën nga ai dhe e vështronte me ata sy të bukur. Pa kuptuar ende se ç'kishte ngjarë, Vronski e tërhiqte pelën për freri. Ajo përpiqej si peshku në rërë nën shalën që kërciste, pastaj u mbështet te këmbët e përparme, por, duke mos qenë e zonja të ngrinte vithet, u rraskapit menjëherë dhe ra përsëri në ijë. Atëherë Vronski, me atë fytyrë të shëmtuar nga zemërimi, i zbehtë dhe me mjekrën që i dridhej, i ra me takë në bark dhe zuri ta tërhiqte prapë nga freri. Por pela nuk lëvizte më dhe, me turirin në tokë, rrinte dhe e vështronte të zotin me ata sy që dukeshin sikur flisnin.

- Ah, ah! - ulëriu Vronski duke vënë duart në kokë. - Ah, ç'bëra! - vazhdoi ai. - E humba vrapimin! Dhe faji është imi, një faj që s'ka si të falet, oh, sa turp! Po pela e gjorë, pela e dashur që u sakatua! Ah, ah, ç'bëra!

Shumë veta, doktori, ndihmësmjeku, oficerët e regjimentit, po vinin drejt tij duke rendur. Për fatin e tij të keq e ndiente që ishte shëndoshë e mirë. Pelës i qe thyer shtylla e kurrizit dhe vendosën ta vrisnin. Vronski

nuk ishte në gjendje t'u përgjigjej pyetjeve dhe as të fliste me cilindo qoftë. Ai u ktheu kurrizin të tjerëve dhe, pa ngritur kasketën, që i kishte rënë në tokë, zuri të ikte nga hipodromi pa ditur as ai vetë se ku po shkonte. Ishte shumë i dëshpëruar. Për herë të parë në jetën e tij ndiente hidhërimin më të madh, një hidhërim që s'kishte si të rregullohej dhe që ishte shkaktuar për faj të tij.

Jashvini, që ia kishte marrë kasketën, e arriti, e çoi në shtëpi dhe, pas gjysmë ore, Vronski erdhi në vete. Po kujtimi i këtij vrapimi i mbeti për një kohë të gjatë në shpirt si kujtimi më i hidhur në jetën e tij.

XXVI

Në dukje, marrëdhëniet e Aleksej Aleksandroviçit me të shoqen ishin ashtu siç kishin qenë edhe më parë, vetëm me këtë ndryshim: ai qe i zënë me punë edhe më tepër nga ç'ishte më parë. Ashtu si edhe vitet e kaluara, me të ardhur pranvera, shkoi jashtë shtetit në llixha për t'u çlodhur e për ta marrë veten pas punës së madhe që kishte bërë gjatë dimrit dhe, ashtu siç bënte edhe vitet e tjera, u kthye në korrik dhe iu përvesh menjëherë punës së zakonshme edhe më me energji. E shoqja, ashtu siç bënte çdo vit, vajti të banonte në vilën që kishin jashtë qytetit, kurse ai qëndroi në Peterburg.

Që nga biseda që kishte pasur me të shoqen atë natë që ishin kthyer nga princesha Tvjerskaja, ai nuk kishte folur më me Anën për dyshimet e tij dhe as nuk kishte treguar shenja xhelozie dhe ai toni i tij i zakonshëm, që të shtynte të pandehje se ai tallej me atë që bisedonte, ishte shumë i përshtatshëm për marrëdhëniet e tyre të tanishme. Tregohej pak më i ftohtë kundrejt saj. Dukej sikur i kishte mbetur pak qejfi pas asaj bisede të parë që kishin pasur atë natë, sepse ajo nuk kishte dashur ta vazhdonte. Në marrëdhëniet e tij me të shoqen vihej re një zemërim shumë i lehtë, asgjë më tepër. "Ti nuk deshe të shpjegoheshe me mua, - dukej sikur thoshte duke biseduar me vete me të shoqen, - më qafë paç veten. Tani do të kërkosh ti vetë të flasim për këtë gjë, por unë nuk do të pranoj. Më qafë paç veten",- thoshte me vete, si ai, që, pasi mundohet më kot të shuajë zjarrin, zemërohet me veten e tij për mundimin e kotë dhe thotë: "S'do të shuhesh? Digju pra!"

Ai, që ishte njeri aq i mençëm dhe mendjehollë, kur kishte të bënte

me punët e shtetit, nuk kuptonte sa e gabuar ishte sjellja e tij kundrejt së shoqes. Ai nuk e kuptonte këtë gjë, sepse për atë ishte një gjë me të vërtetë e tmerrshme të kuptonte gjendjen e tij të vërtetë: dukej sikur ai kishte mbyllur dhe kishte vulosur në shpirtin e tij atë sirtar ku ndodheshin ndjenjat e tij kundrejt familjes, domethënë ndaj së shoqes dhe të birit. Ai, që kishte qenë gjithmonë baba i kujdesshëm, në të dalë dimrit kishte filluar të sillej ftohtë edhe kundrejt të birit, të cilit, sa herë që i fliste, do t'i thoshte me një ton tallës, ashtu siç e kishte zakon edhe me të tjerët: "Ah, djalosh!"

Aleksej Aleksandroviçi qe i mendimit - dhe këtë mendim ua shprehte edhe të tjerëve - se nuk kishte pasur kurrë aq punë sa atë vit; por nuk kuptonte se ai vetë i kishte nxjerrë kokës gjithë ato punë, se kjo ishte një nga ato mënyrat për të mos hapur atë sirtar ku qenë fshehur ndjenjat e tij kundrejt së shoqes dhe të birit, si edhe mendimet rreth tyre dhe që bëheshin më të tmerrshme sa më shumë që rrinin atje. Sikur dikush të kish të drejtë ta pyeste Aleksej Aleksandroviçin se ç'mendonte për sjelljen e së shoqes, atëherë ai, që ishte burrë i urtë e i dashur, nuk do të përgjigjej aspak, por do të zemërohej keq me atë njeri që do t'i bënte një pyetje të tillë. Për këtë arsye Aleksej Aleksandroviçi dukej krenar dhe i rreptë, kur e pyesnin se si qe e shoqja me shëndet. Ai nuk donte të mendonte aspak për sjelljen dhe ndjenjat e së shoqes dhe me të vërtetë që nuk mendonte fare.

Vila e Aleksej Aleksandroviçit ishte në Peterhof dhe zakonisht kontesha Lidja Ivanovna e kalonte verën atje, kështu që takohej dendur me Anën. Atë vit kontesha Lidja Ivanovna nuk vajti në Peterhof, nuk shkoi ta shihte as edhe një herë Ana Arkadjevnën dhe i dha të kuptonte Aleksej Aleksandroviçit se nuk e shihte me sy të mirë miqësinë e ngushtë që kishte zënë Ana me Becin dhe me Vronskin. Aleksej Aleksandroviçi ia preu fjalën me një ton të rreptë duke i thënë se askush nuk mund të dyshonte për sjelljen e së shoqes dhe, që atëherë, u mundua të mos e takonte më konteshën Lidja Ivanovna. Ai nuk donte të shikonte dhe nuk shikonte se në botën e aristokracisë e kishin marrë me sy të keq të shoqen; ai nuk e kuptonte dhe nuk donte të kuptonte pse e shoqja kishte ngulur këmbë që të shkonte të rrinte në Carksoje, ku banonte Beci, në një vend që ishte afër kampit të regjimentit të Vronskit. Ai nuk pranonte të mendonte për gjëra të tilla dhe nuk mendonte; megjithatë, thellë në shpirt, pa e shprehur këtë mendim qoftë edhe me veten e tij dhe pa pasur asnjë provë, ishte i bindur se e shoqja e gënjente dhe, për këtë arsye, qe shumë i pikëlluar.

Sa herë, gjatë tetë vjetëve që kishin jetuar në lumturi të plotë me të shoqen, Aleksej Aleksandroviçi kishte thënë me vete, kur shihte gratë e huaja që s'u qëndronin besnike burrave dhe burrat e gënjyer: "Si mund të arrijë njeriu gjer në një shkallë të tillë? Si është e mundur të mos i jepet fund një gjendjeje të tillë të shëmtuar?" Por tani që ky hall i madh i kishte rënë vetë atij në kokë, ai jo vetëm nuk mendonte se si mund t'i jepte fund një gjendjeje të tillë, por as që mendonte për të; nuk mendonte, sepse kjo gjendje ishte shumë e tmerrshme dhe shumë anormale.

Që kur ishte kthyer nga udhëtimi jashtë shtetit, Aleksej Aleksandroviçi kishte qenë vetëm dy herë në vilën e tij. Herën e parë kishte ngrënë drekën aty dhe herën e dytë e kishte kaluar mbrëmjen me miqtë, por s'kishte ndenjur të flinte asnjë natë, ashtu siç bënte zakonisht vitet e tjera.

Ditën e vrapimit të kuajve Aleksej Aleksandroviçi kishte gjithë ato punë për të bërë; megjithatë, duke hartuar që në mëngjes programin e asaj dite, ai vendosi ta hante drekën shpejt dhe të shkonte pastaj menjëherë në vilën e tij tek e shoqja dhe që andej në hipodrom, ku duhej të vente medoemos për arsye se atje do të ishte gjithë Oborri. Tek e shoqja do të shkonte sepse kishte marrë vendim që t'i vente një herë në javë, siç e kërkonin rregullat e mirësjelljes. Përveç kësaj, atë ditë data ishte pesëmbëdhjetë dhe, sipas rregullit që kishte caktuar vetë, duhet t'i jepte të hollat e nevojshme për shpenzimet e shtëpisë.

Duke qenë zot i mendimeve të tij, ashtu siç ishte zakonisht, pasi mendoi aq sa duhej për të shoqen, e çoi mendjen gjetkë.

Atë mëngjes, Aleksej Aleksandroviçi ishte mbytur në punë. Një ditë më parë kontesha Lidja Ivanovna i kishte dërguar broshurën e një udhëtari të shquar që kishte qenë në Kinë dhe që tani ndodhej në Peterburg; me broshurën ajo i kishte dërguar edhe një letër, ku i lutej ta pranonte këtë udhëtar, që ishte një njeri shumë interesant dhe i dobishëm për shumë arsye. Aleksej Aleksandroviçi nuk kishte pasur kohë ta lexonte broshurën në mbrëmje, kështu që e kishte mbaruar së lexuari atë mëngjes. Pastaj kishin ardhur ata që kishin ndonjë hall, kishin filluar raportet, pritjet, emërimet, pushimet nga puna, ndarja e shpërblimeve, pensionet, rrogat, korrespodenca - këto punë të përditshme, siç i quante Aleksej Aleksandroviçi dhe që i rrëmbenin shumë kohë. Pastaj pati punët e tij vetjake, vizitën e mjekut dhe të administratorit. Administratori nuk ndenji shumë. Ai vetëm sa i dha të

hollat që i duheshin Aleksej Aleksandroviçit dhe i bëri një raport të shkurtër për gjendjen e punëve, e cila nuk qe aspak e mirë, sepse atë vit qenë shpenzuar shumë të holla dhe kishin deficit. Por doktori, një mjek i shquar i Peterburgut, që kishte miqësi me Aleksej Aleksandroviçin, i rrëmbeu shumë kohë. Aleksej Aleksandroviçi as që e priste t'i vinte mjeku atë ditë; ai u habit edhe më tepër, kur pa se mjeku po i bënte shumë pyetje rreth gjendjes shëndetësore; pastaj ai i dëgjoi krahërorin, përpoqi gishtin atje dhe i kontrolloi mëlçinë. Aleksej Aleksandroviçi nuk dinte se mjekun e kishte dërguar mikesha e tij Lidja Ivanovna, e cila kishte vënë re se atë vit Aleksej Aleksandroviçi nuk qe mirë me shëndet. "Bëjeni këtë për mua!" - i kishte thënë atij kontesha Lidja Ivanovna.

- Unë do ta bëj këtë për Rusinë, konteshë! - qe përgjigjur mjeku.

- Është njeri me vlerë të madhe! - kishte thënë kontesha Lidja Ivanovna.

Mjeku nuk mbeti aspak i kënaqur nga gjendja shëndetësore e Aleksej Aleksandroviçit. Ai vuri re se këtij i qe zmadhuar shumë mëlçia, trupi s'ushqehej si duhej dhe ujërat e llixhave nuk i kishin bërë aspak mirë. I tha të bënte sa më shumë ushtrime fizike dhe sa më pak punë mendore që të ishte e mundur dhe, sidomos, të mos kishte as mërzinë më të vogël, e pamundur kjo për Aleksej Aleksandroviçin, siç qe e pamundur edhe të mos merrte frymë. Dhe pastaj iku duke e lënë Aleksej Aleksandroviçin me një përshtypje të keqe: sikur mjeku kishte vënë re tek ai diçka të papëlqyer, që ishte e pamundur të rregullohej.

Si doli nga Aleksej Aleksandroviçi, mjeku u takua në hajat me Sliudinin, shefin e kabinetit të Aleksej Aleksandroviçit, të cilin e njihte mirë. Ata kishin qenë shokë në universitet dhe, ndonëse takoheshin rrallë, kishin respekt dhe dashuri për njëri-tjetrin. Për këtë arsye mjeku mund t'i tregonte vetëm Sliudinit se ç'mendim kishte për të sëmurin.

- Më vjen mirë që e paskeni vizituar, - tha Sliudini. - Nuk është mirë dhe më duket se... Ç'thoni ju?

- Ja ç'them unë, - u përgjigj mjeku duke i bërë shenjë me dorë karrocierit sipër kokës së Sliudinit, që të afronte karrocën. - Ja ç'mendoj unë, - tha duke marrë në duart e bardha një gisht të dorezës prej shevroje dhe duke e tërhequr. - Në qoftë se nuk e tërhiqni fort një tel, është shumë e vështirë që ta këputni: por provoni ta tërhiqni sa të mundni dhe shtypeni

me gisht këtë tel të tendosur shumë: do të shikoni se do të këputet. Dhe ai, që punon me zell të madh e ndërgjegje, është si ai teli i nderur në kulm dhe, përveç kësaj, ndodhet edhe nën presionin e jashtëm, madje edhe më të madh, - përfundoi mjeku duke ngritur vetullat me plot kuptim. - Do të shkoni në vrapim? - shtoi duke zbritur nga shkallët për t'i hipur karrocës që ishte afruar. - Po, po, duhet shumë kohë, sigurisht... - u përgjigj mjeku kur Sliudini e pyeti për diçka, të cilën ai nuk e kishte dëgjuar.

Si iku mjeku, i cili kishte ndenjur shumë me Aleksej Aleksandroviçin, hyri udhëtari i shquar dhe Aleksej Aleksandroviçi, duke përfituar nga njohuritë që kishte marrë nga broshura e lexuar atë mëngjes dhe duke futur në bisedë dhe njohuritë që kishte vetë rreth kësaj teme, e la pa mend udhëtarin me njohuritë që kishte rreth kësaj teme dhe me kulturën e tij të gjerë.

Bashkë me emrin e udhëtarit Aleksej Aleksandroviçit i kishin dhënë edhe emrin e një mareshali të fisnikërisë, që kishte ardhur në Peterburg dhe me të cilin duhej të bisedonte. Kur iku ky, duhej t'i jepte fund atyre punëve të përditshme bashkë me shefin e kabinetit të tij, pastaj edhe të shkonte te një njeri me influencë për një punë me rëndësi. Aleksej Aleksandroviçi mundi të kthehej në shtëpi vetëm në orën pesë, në kohën që hante drekën zakonisht dhe, si u shtrua në tryezë bashkë me shefin e kabinetit, e ftoi që të shkonin bashkë në vilë dhe pastaj në vrapim.

Pa e kuptuar një gjë të tillë, në takimet e tij me të shoqen Aleksej Aleksandroviçi kërkonte tani rastin që të ndodhej një person i tretë.

XXVII

Ana ishte lart në dhomën e saj, përpara pasqyrës dhe, me ndihmën e Anushkës, po citoste fjongon e fundit të fustanit kur dëgjoi zhurmën e rrotave nëpër guriçkat pranë portës së vilës.

"Për Becin është ende shpejt", - tha ajo me vete dhe, duke vështruar nga dritarja, pa karrocën nga dilnin kapela e zezë dhe veshët e Aleksej Aleksandroviçit, që i njihte mirë. "Erdhi tamam kur s'duhej! Mos do të flerë sonte këtu?" - tha me vete. U tremb e u llahtaris aq shumë kur mendoi se ç'pasoja mund të kishte kjo vizitë, saqë, pa u menduar as edhe një grimë, vajti ta presë fytyrëçelur e buzagaze dhe, duke ndjerë se qe e zonja të gënjente,

e la veten nën pushtetin e frymës së mashtrimit dhe zuri të flasë pa ditur as ajo vetë se ç'thoshte.

- Oh, sa mirë që bëre! - tha ajo duke i dhënë dorën të shoqit dhe duke e përshëndetur Sliudinin me buzë në gaz, si njeri i shtëpisë që ishte. - Besoj se do të rrish sonte këtu? - Këto ishin fjalët e para që i kishte pështjellur fryma e mashtrimit. - Dhe tani të shkojmë bashkë në hipodrom. Sa keq që i dhashë fjalën Becit. Ajo do vijë të më marrë.

Aleksej Aleksandroviçi rrudhi ballin, kur dëgjoi emrin e Becit.

- Oh, unë nuk do t'i ndaj të pandarët, - tha ai me atë ton të zakonshëm tallës. - Unë po shkoj me Mihail Vasilieviçin. Mjekët më kanë porositur të eci. Rrugën do ta bëj më këmbë dhe kështu do të kujtoj se jam në ndonjë llixhë.

- Nuk është nevoja të ngutesh, - tha Ana. - Dëshironi të pini çaj?

I ra ziles.

- Sjllni çajin dhe i thoni Seriozhës se ka ardhur Aleksej Aleksandroviçi. Si je me shëndet tani? Mihail Vasilieviç, nuk keni ardhur këtu tek unë. Shikoni sa bukur që është këtu në ballkonin tim! - thoshte ajo duke u kthyer herë nga njëri e herë nga tjetri.

Ajo fliste me një ton shumë të thjeshtë e të natyrshëm, por fliste shumë dhe tepër shpejt. Edhe ajo vetë e ndiente një gjë të tillë, aq më tepër sepse, sa herë që takonte vështrimin plot kërshëri të Mihail Vasilieviçit, i dukej sikur ai po e vëzhgonte me vëmendje.

Mihail Vasilieviçi doli menjëherë në tarracë.

Ajo u ul pranë të shoqit.

- Nuk ke aspak çehre të mirë, - tha ajo.

- Po, - tha ai. - Sot erdhi mjeku tek unë dhe ndenji plot një orë. Më duket se e dërgoi ndonjë nga miqtë e mi, sepse, siç duket, shëndeti im është diçka me vlerë...

- Lëri shakatë. Ç'të tha?

Ajo zuri ta pyeste për shëndetin dhe për punët e tij, e porositi të çlodhej dhe të vinte të banonte me të.

Të gjitha këto i thoshte me një ton gazmor, duke folur me nxitim dhe me ata sy që i shkreptinin ndryshe nga herët e tjera; por Aleksej Aleksandroviçi nuk i jepte asnjë rëndësi këtij toni. Ai dëgjonte vetëm fjalët e saj dhe u jepte vetëm atë kuptim të drejtë që kishin ato. Dhe i përgjigjej

e la veten nën pushtetin e frymës së mashtrimit dhe zuri të flasë pa ditur as ajo vetë se ç'thoshte.

- Oh, sa mirë që bëre! - tha ajo duke i dhënë dorën të shoqit dhe duke e përshëndetur Sliudinin me buzë në gaz, si njeri i shtëpisë që ishte. - Besoj se do të rrish sonte këtu? - Këto ishin fjalët e para që i kishte pështpëritur fryma e mashtrimit. - Dhe tani të shkojmë bashkë në hipodrom. Sa keq që i dhashë fjalën Becit. Ajo do vijë të më marrë.

Aleksej Aleksandroviçi rrudhi ballin, kur dëgjoi emrin e Becit.

- Oh, unë nuk do t'i ndaj të pandarët, - tha ai me atë ton të zakonshëm tallës. - Unë po shkoj me Mihail Vasilieviçin. Mjekët më kanë porositur të eci. Rrugën do ta bëj më këmbë dhe kështu do të kujtoj se jam në ndonjë llixhë.

- Nuk është nevoja të ngutesh, - tha Ana. - Dëshironi të pini çaj?

I ra ziles.

- Sjllni çajin dhe i thoni Seriozhës se ka ardhur Aleksej Aleksandroviçi. Si je me shëndet tani? Mihail Vasilieviç, nuk keni ardhur këtu tek unë. Shikoni sa bukur që është këtu në ballkonin tim! - thoshte ajo duke u kthyer herë nga njëri e herë nga tjetri.

Ajo fliste me një ton shumë të thjeshtë e të natyrshëm, por fliste shumë dhe tepër shpejt. Edhe ajo vetë e ndiente një gjë të tillë, aq më tepër sepse, sa herë që takonte vështrimin plot kërshëri të Mihail Vasilieviçit, i dukej sikur ai po e vëzhgonte me vëmendje.

Mihail Vasilieviçi doli menjëherë në tarracë.

Ajo u ul pranë të shoqit.

- Nuk ke aspak çehre të mirë, - tha ajo.

- Po, - tha ai. - Sot erdhi mjeku tek unë dhe ndenji plot një orë. Më duket se e dërgoi ndonjë nga miqtë e mi, sepse, siç duket, shëndeti im është diçka me vlerë...

- Lëri shakatë. Ç'të tha?

Ajo zuri ta pyeste për shëndetin dhe për punët e tij, e porositi të çlodhej dhe të vinte të banonte me të.

Të gjitha këto i thoshte me një ton gazmor, duke folur me nxitim dhe me ata sy që i shkreptinin ndryshe nga herët e tjera; por Aleksej Aleksandroviçi nuk i jepte asnjë rëndësi këtij toni. Ai dëgjonte vetëm fjalët e saj dhe u jepte vetëm atë kuptim të drejtë që kishin ato. Dhe i përgjigjej

thjesht, ndonëse me ironinë e zakonshme. Në gjithë këtë kuvendim nuk kishte asgjë të veçantë, por më vonë këtë skenë të shkurtër Ana nuk ishte e mundur ta kujtonte pa ndier atë turp që e brengoste shumë.

Hyri Seriozha bashkë me guvernanten. Sikur Aleksej Aleksandroviçi ta vëzhgonte mirë, do të vinte re vështrimin e druajtur dhe të hutuar që Seriozha i hodhi t'et dhe pastaj s'ëmës. Por ai nuk donte të shihte asgjë dhe nuk pa.

- Ah, djalosh! Qenka rritur. Për besë që është bërë burrë! Tungjatjeta, djalosh!

Dhe i dha dorën Seriozhës së trembur.

Seriozha edhe më parë rrinte i druajtur kur qe me t'anë, por, që kur Aleksej Aleksandroviçi kishte filluar ta quante **djalosh** dhe që kur ai vetë kishte nisur ta vriste mendjen për të marrë vesh a ishte mik apo armik Vronski, rrinte si i huaj përpara tij. Djali vështroi t'ëmën, sikur deshi që ta mbronte ajo. Ai e ndiente veten mirë vetëm atëherë kur qe me t'ëmën. Në këtë kohë Aleksej Aleksandroviçi, që kishte filluar të fliste me guvernanten, mbante dorën te supi i të birit dhe Seriozha e ndiente veten si mbi gjemba, aq sa Ana e pa që ishte gati më të qarë.

Ana qe skuqur kur kishte hyrë i biri dhe, me të vënë re se Seriozha rrinte i mërzitur, u ngrit menjëherë, hoqi dorën e Aleksej Aleksandroviçit nga supi i tij, e puthi të birin, e shpuri në tarracë dhe u kthye përnjëherë tek i shoqi.

- Ka ardhur koha të ikim, - tha ajo duke vështruar orën e saj . - Po kjo Beci ç'u bë kështu?!...

- Po, - tha Aleksej Aleksandroviçi dhe, si u ngrit, bashkoi pëllëmbët dhe kërciti gishtërinjtë. - Erdha të të sillja edhe të hollat, se njeriu nuk rron me erë, - tha ai. - Besoj se ke nevojë për to.

- Jo, nuk kam nevojë... po, kam nevojë, - tha ajo pa e vështruar dhe u bë flakë e kuqe. - Por besoj se do të vish këtu pas vrapimit.

- Posi! - u përgjigj Aleksej Aleksandroviçi. - Ja edhe ylli i Peterhofit, princesha Tvjerskaja! - shtoi ai duke vështruar nga dritarja karrocën angleze me karrocerinë e vogël por shumë të lartë që po afrohej. - Ç'elegancë! Ç'bukuri ! Atëherë po ikim edhe ne!

Princesha Tvjerskaja nuk zbriti nga karroca; andej zbriti vetëm lakeu i saj me një palë geta me kopsa, me pelerinë dhe me kapelë të zezë në kokë.

- Ika, lamtumirë! - tha Ana dhe, si e puthi të birin, iu afrua Aleksej Aleksandroviçit dhe i zgjati dorën. - Shumë mirë e bëre që erdhe.

Aleksej Aleksandroviçi ia puthi dorën.

- Mirupafshim, pra. Do të vish të pish çaj pastaj? Shumë mirë! - tha ajo dhe iku, ashtu fytyrëçelur dhe buzagaze. Po atë çast që nuk e pa më të shoqin, ndjeu në dorën e saj të çikurit e buzëve të tij dhe fërgëlloi me neveri.

XXVIII

Kur Aleksej Aleksandroviçi arriti në hipodrom, Ana kishte zënë vend në tribunë pranë Becit, në atë tribunë ku qe mbledhur gjithë aristokracia e lartë. Ajo e pa të shoqin që nga larg. Dy burra, i shoqi dhe i dashuri, ishin për të dy qendrat e jetës së saj, aq sa, edhe pa i parë ose pa i dëgjuar zërat e tyre, e ndiente kur i kishte afër. Që nga larg e kishte ndier se i shoqi po afrohej dhe, ashtu padashur, e ndiqte me sy nëpër valët e asaj turme ku lëvizte ai. Ajo e shihte që po i afrohej tribunës, herë duke iu përgjigjur si me bujari përshëndetjeve plot zell të tepruar të vartësve të tij, herë duke ngjatjetuar shokët e tij me dashamirësi dhe pa e pasur mendjen aty, herë duke u munduar që t'u binte në sy njerëzve të fuqishëm të kësaj bote dhe duke ngritur përpara tyre kapelën e madhe të rrumbullakët ku takonin majat e veshëve. Ajo i njihte mirë të gjitha zakonet e të shoqit, ato zakone që i qenë neveritur.

"Vetëm ambicie, vetëm dëshirë për të shkuar përpara, - ja se ç'ka në shpirtin e tij, - mendonte ajo, - kurse mendimet e larta, dashuria për kulturë, feja, të gjitha këto nuk janë veçse mjete për të arritur qëllimin e tij".

Kur pa se ai vështronte nga tribuna e zonjave (ai i kishte sytë drejt tek ajo, por nuk po e njihte të shoqen në mes të atij deti tylesh të mëndafshta, kordelesh, puplash, ombrellash dhe lulesh) kuptoi se ai po e kërkonte, por bëri sikur nuk e pa.

- Aleksej Aleksandroviç! - i thirri princesha Beci. - Ju, si duket, nuk e shihni gruan. Ja tek e keni!

Ai vuri buzën në gaz ashtu ftohtë, siç e kishte zakon.

- Këtu ka kaq shumë dritë, sa të vriten sytë, - tha ai dhe hyri në tribunë. I nënqeshi së shoqes ashtu si duhet të shpjerë buzën në gaz burri

kur takon gruan, të cilën e ka takuar pak kohë më parë, pastaj përshëndeti princeshën dhe të njohurit e tjerë, duke i dhënë secilit atë që meritonte, domethënë duke bërë shaka me zonjat e duke këmbyer përshëndetje me zotërinjtë. Poshtë, pranë tribunës, rrinte më këmbë gjenerali-adjutant, burrë i zgjuar e i ditur, të cilin e respektonte mjaft Aleksej Aleksandroviçi. Ky nisi të bisedojë me të.

Midis dy vrapimeve pati një pushim, kështu që ata mundën të kuvendonin me qetësi. Gjenerali ishte kundër vrapimeve me kuaj, kurse Aleksej Aleksandroviçi e kundërshtonte mendimin e tij dhe i mbronte ato. Ana dëgjonte zërin e tij të hollë e të shtruar, asaj nuk i shpëtonte asnjë fjalë dhe çdo fjalë e të shoqit i dukej e rreme dhe ia vriste veshin shumë.

Kur filloi vrapimi me pengesa prej katër vjorstash, ajo u përkul përpara dhe nuk i hoqi sytë nga Vronski, që po i afrohej atë çast kalit dhe po i hipte, duke dëgjuar në të njëjtën kohë zërin e neveritshëm të burrit që s'pushonte as një çikë. Ajo vuante, ngaqë kishte frikë se mos i pësonte gjë Vronski, por vuante edhe më shumë për shkak të atij zëri të hollë të të shoqit me intonacionet që ajo i njihte mirë.

"Unë jam një grua e keqe, kam marrë veten në qafë, - mendonte ajo, - por nuk dua të gënjej, nuk e duroj dot gënjeshtrën, kurse për atë (për të shoqin) gënjeshtra është një ushqim. Ai i di të gjitha, i sheh të gjitha, po çfarë ndjen atëherë në qoftë se mund të flasë me një gjakftohtësi të tillë? Ai meritonte respekt po të më vriste mua ose Vronskin. Por jo, atij i pëlqen gënjeshtra, i pëlqejnë rregullat e mirësjelljes", - thoshte me vete Ana pa menduar se çfarë kërkonte me të vërtetë nga i shoqi dhe si donte ta shihte në atë çast. Ajo nuk kuptonte se kjo dëshirë e madhe e Aleksej Aleksandroviçit për të kuvenduar me gjeneralin - që e zemëronte kaq shumë atë - nuk ishte veçse shprehja e atij ankthi që e kishte pushtuar të shoqin. Ashtu si fëmija që vritet dhe kërcen e vë në lëvizje muskujt për të shugatur dhembjen, edhe Aleksej Aleksandroviçi duhej të vinte në lëvizje trurin për të shugatur ato mendime rreth së shoqes, të cilat në praninë e saj dhe në praninë e Vronskit, kur emri i tij përsëritej orë e çast, nuk e linin një minutë të qetë. Ashtu siç është e natyrshme për fëmijën që të hidhet, ashtu ishte e natyrshme edhe për të që të fliste bukur me fjali të stërholluara. Ai thoshte:

- Në vrapimet me kuaj të oficerëve të kalorësisë rreziku është një kusht i domosdoshëm. Në qoftë se Anglia mund të flasë në historinë e saj

për veprime të shkëlqyera të kalorësisë së saj, këtë mund ta bëjë për arsye se ajo e ka zhvilluar historikisht këtë fuqi të kuajve dhe të njerëzve. Sporti, sipas mendimit tim, ka një rëndësi të madhe dhe, si ngaherë, ne shohim vetëm anën e sipërfaqshme të një gjëje.

- Jo të sipërfaqshme, - tha princesha Tvjerskaja. - Thonë se një oficer theu dy brinjë.

Aleksej Aleksandroviçi bëri buzën në gaz pa asnjë kuptim ashtu siç e kishte zakon, vetëm duke mbuluar pak dhëmbët.

- Le ta zëmë, princeshë, se nuk është diçka e sipërfaqshme, - tha ai, - por e brendshme. Por s'është aty çështja - dhe u kthye prapë nga gjenerali, me të cilin fliste me një ton serioz. - Mos harroni se vrapojnë oficerë të cilët e kanë zgjedhur vetë karrierën e tyre dhe duhet të pranoni se çdo profesion ka anën e pasme të medaljes. Kjo hyn në radhën e detyrave të një ushtaraku. Sporti i neveritshëm i mundjes me grushte ose ai i toreadorëve spanjollë është shenjë barbarizmi. Por sporti i specializuar është shenjë përparimi.

- Jo, tjetër herë s'kam për të ardhur. Kjo gjë më trondit shumë, - tha princesha Beci. - Apo jo, Ana?

- Të trondit, por nuk është e mundur të mos shikosh, - tha një zonjë. - Të kisha qenë romake nuk do të kisha munguar asnjëherë në cirk.

Ana nuk foli dhe, pa hequr dylbinë nga sytë, vështronte po në një vend.

Atë çast një gjeneral i gjatë po kalonte nëpër tribunë. Aleksej Aleksandroviçi e la fjalën përgjysmë, u ngrit me dinjitet dhe përshëndeti gjeneralin.

- Ju nuk vraponi? - bëri shaka me të gjenerali.

- Vrapimi im është më i vështirë, - u përgjigj plot respekt Aleksej Aleksandroviçi.

Dhe megjithëse kjo përgjigje nuk kishte ndonjë kuptim, gjenerali bëri sikur kishte dëgjuar një fjalë me mend nga një njeri me mend dhe e kuptonte si duhej *la pointe de la sauce*.[1]

- Këtu ka dy anë, - vazhdoi përsëri Aleksej Aleksandroviçi. - Kemi aktorët dhe spektatorët. E pranoj se dëshira e zjarrtë për këto shfaqje është shenja më e sigurt e zhvillimit të ulët të spektatorëve, por...

---

1) Shaka e hollë dhe me kripë.

- Princeshë, e vërnë me bast? - u dëgjua poshtë zëri i Stepan Arkadiçit, që i drejtohej Becit. - Për kë jeni ju?

- Unë dhe Ana jemi për princ Kuzovljovin, - u përgjigj Beci.

- Unë jam për Vronskin. Vërnë me bast një palë doreza?

- Vërnë!

- Sa bukur që është, apo jo?

Aleksej Aleksandroviçi heshti një copë herë ndërsa po flisnin pranë tij dhe pastaj nisi përsëri:

- E pranoj, por lojërat burrërore... - vazhdoi ai.

Por atë çast qenë nisur vrapuesit dhe të gjitha kuvendimet ishin ndërprerë; edhe Aleksej Aleksandroviçi kishte heshtur. Të gjithë qenë ngritur më këmbë dhe i kishin kthyer sytë nga ana e lumit. Aleksej Aleksandroviçin nuk e tërhiqnin vrapimet me kuaj dhe, për këtë arsye, ai nuk i vështronte vrapuesit, por shikonte spektatorët me ata sy të lodhur. Vështrimi i tij u ndal tek Ana.

Fytyra e saj qe e zbehtë dhe hijerëndë. Me sa dukej, ajo nuk shikonte asgjë dhe asnjeri, përveç një burri. Dora e saj e kishte shtrënguar fort elbazenë dhe ajo vetë dukej sikur nuk merrte frymë. Ai e vështroi, pastaj i hoqi sytë me të shpejtë dhe vështroi fytyrat e tjera.

"Edhe ajo zonjë, edhe të tjerat janë shumë të mallëngjyera; kjo është një gjë shumë e natyrshme", - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi. Ai nuk deshi ta vështronte, por shikimi i tij, ashtu padashur, kthehej nga ajo. Ai vështroi përsëri fytyrën e saj, u mundua të mos lexonte atë që ishte shkruar shumë qartë atje dhe, kundër vullnetit, lexonte atje me lemeri atë që nuk donte ta besonte.

Të gjithë u tronditën kur ndodhi rrëzimi i parë, ai i Kuzovljovit, por në fytyrën e zbehtë dhe ngazëllimtare të Anës, Aleksej Aleksandroviçi pa fare qartë se ai ku i kishte sytë ajo, nuk kishte rënë. Pastaj, kur Mahotini dhe Vronski e kapërcyen ledhin e madh, kur ra me kokë dhe i vdekur oficeri që vinte menjëherë pas tyre dhe kur një shushurimë lemerie kaloi nëpër gjithë turmën, Aleksej Aleksandroviçi pa se Ana as që e kishte vënë re këtë gjë dhe mezi i kuptonte ato fjalë që thuheshin rreth e rrotull. Por ai e vështronte gjithnjë e më dendur dhe më me vërejtje. Sado e rrëmbyer që dukej nga vrapimi i Vronskit, Ana ndiente tërthorazi vështrimin e syve të ftohtë të të shoqit, që ishin ngulur tek ajo.

Ajo ktheu kokën nga ai për një çast, e vështroi sikur ta pyeste për diçka, pastaj mblodhi vetullat lehtë dhe vështroi prapë me dylbi.

"Aq më bën!" - sikur i tha atij dhe pastaj nuk e ktheu kokën as edhe një herë nga ai.

Vrapimi me kuaj nuk vajti mbarë: nga të shtatëmbëdhjetë kalorësit, më shumë se gjysma u rrëzuan e u handakosën. Në mbarim të vrapimit të gjithë ishin të tronditur dhe tronditja e spektatorëve u shtua edhe më tepër kur ata panë se perandori nuk kishte mbetur i kënaqur.

XXIX

Të gjithë e shprehnin me zë të lartë pakënaqësinë e tyre, të gjithë përsëritnin një frazë që kishte thënë dikush: "Mungon vetëm cirku me luanë!" Të gjithë qenë shumë të tronditur, kështu që, kur ra Vronski dhe klithi Ana, askush nuk u çudit për këtë gjë. Por menjëherë pastaj, në fytyrën e Anës ndodhi një ndryshim i madh dhe ky ndryshim nuk qe aspak i mirë. Ajo e kishte humbur mendjen krejt; lëvizte sa andej-këndej si ai zogu që bie në lak: herë donte të ngrihej e të ikte dhe herë kthehej nga Beci e i thoshte:

- Eja të ikim, eja të ikim!

Por Beci nuk ua vinte veshin fjalëve të saj. Ajo qe përkulur te parmakët dhe fliste me gjeneralin që i kishte ardhur pranë.

Aleksej Aleksandroviçi shkoi afër Anës dhe, ashtu plot respekt, priti që ajo t'i shtinte krahun.

- Shkojmë, po të dëshironi, - i tha frëngjisht, por Ana, që mbante vesh se ç 'thoshte gjenerali, as që e vuri re të shoqin.

- Thonë se edhe ai ka thyer këmbën, - tha gjenerali. - Këto vrapime me kuaj janë me të vërtetë diçka barbare.

Ana nuk iu përgjigj të shoqit, ngriti dylbitë dhe vështroi vendin ku qe rrëzuar Vronski; por vendi qe kaq larg dhe atje ishin mbledhur kaq njerëz, sa nuk shihje asgjë. Ajo uli dylbinë dhe deshi të ikte, por atë çast erdhi me kalë një oficer dhe i raportoi diçka perandorit. Ana u përkul shumë përpara, për të dëgjuar se ç'thoshte.

- Stiva! Stiva! - thirri kur pa të vëllanë.

Por i vëllai nuk e dëgjoi. Ajo deshi prapë të ngrihej e të ikte.

- Po ju jap krahun edhe një herë në qoftë se dëshironi të ikni, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke i prekur dorën.

Ajo u largua me neveri nga ai dhe iu përgjigj pa e vështruar:

- Jo, jo, lërmëni, do të rri.

Ajo shikonte tani se nga vendi ku qe rrëzuar Vronski një oficer, duke i rënë fushës mes për mes, po vinte me vrap drejt tribunës.

Beci i tundi shaminë. Oficeri solli lajmin se kalorësi nuk qe vrarë, por kali kishte thyer shtyllën kurrizore.

Me të dëgjuar këto fjalë, Ana u ul me të shpejtë dhe mbuloi fytyrën me elbaze. Aleksej Aleksandroviçi pa se ajo po qante dhe nuk ishte e zonja të mbante jo vetëm lotët, po as ngashërimet nga të cilat i hidhej kraharori. Aleksej Aleksandroviçi i doli përpara që të mos e shihnin bota të shoqen që qante dhe i dha kohë të mblidhte veten.

- Po ju jap krahun për të tretën herë, - i tha pas një copë here.

Ana e vështroi dhe nuk dinte ç't'i thoshte. Princesha Beci i erdhi në ndihmë.

- Jo, Aleksej Aleksandroviç. Anën e solla unë këtu dhe i kam dhënë fjalën ta shpie në shtëpi, - u hodh e tha Beci.

- Më falni, princeshë, - tha ai, ashtu i sjellshëm, duke bërë buzën në gaz, por duke e vështruar drejt në sy. - Por e shoh se Ana nuk është mirë dhe dua që ajo të vijë me mua.

Ana vështroi rreth e përqark me frikë, u ngrit pa kundërshtuar aspak dhe i futi krahun të shoqit.

- Do të dërgoj njeri të marrë vesh si është dhe do të vij të të them, - i pëshpëriti Beci.

Duke dalë nga tribuna, Aleksej Aleksandroviçi ashtu siç bënte gjithnjë, fliste me të njohurit që i dilnin përpara dhe Ana, si ngaherë, u detyrua t'u përgjigjej pyetjeve dhe t'u fliste; por ajo nuk e mblidhte dot veten ashtu si duhej dhe, si në ëndërr, ecte krah për krah me të shoqin.

"Është vrarë apo jo? A është e vërtetë? A do të vijë apo jo? A do të vijë sonte?" - mendonte ajo.

Pa thënë asnjë fjalë u ul në karrocën e Aleksej Aleksandroviçit dhe nuk hapi gojë gjersa dolën nga grumbulli i karrocave. Me gjithë ato që kishte parë, Aleksej Aleksandroviçi nuk donte ende ta pranonte gjendjen e

vërtetë në të cilën ndodhej e shoqja. Ai kishte parë vetëm shenjat e jashtme, kishte parë se ajo nuk qe sjellë ashtu si e kërkonin rregullat e shoqërisë dhe e quante për detyrë t'ia thoshte këtë. Por qe shumë e vështirë për të t'i thoshte vetëm kaq dhe jo më tepër. Hapi gojën për t'i thënë se ajo nuk ishte sjellë mirë, por, padashur, tha diçka tjetër.

- Po ja që të gjithëve na pëlqejnë shfaqje të tilla të egra, - tha ai. - Kam vënë re se...

- Çfarë? Nuk kuptoj, - tha Ana me përbuzje.

Atij i erdhi rëndë dhe zuri menjëherë t'i thotë atë që donte t'i thoshte:

- Duhet t'ju them... - filloi.

"Ja, shpjegimi", - mendoi ajo dhe u tremb.

- Duhet t'ju them se sot nuk u sollët ashtu si duhet, - i tha ai frëngjisht.

- Pse nuk u solla ashtu si duhet? - tha ajo me zë të lartë duke kthyer kokën me të shpejtë nga ai dhe duke e vështruar drejt e në sy, por këtë radhë jo me atë shprehje ngazëllimi që fshihte diçka por me një shprehje plot vendosmëri, nën të cilën ajo fshihte me mundim frikën që e kishte pushtuar.

- Mos harroni, - i tha ai duke i treguar dritaren e hapur prapa kurrizit të karrocierit.

U ngrit dhe ngriti xhamin lart.

- Çfarë ishte në kundërshtim me mirësjelljen në shoqëri? - pyeti prapë ajo.

- Dëshpërimi që nuk mundët ta fshihnit kur u rrëzua një nga kalorësit.

Ai priti se ç'do t'i thoshte ajo, por ajo rrinte e nemitur, me sy të ngulur drejt përpara.

- Unë ju luta të silleshit në shoqëri në mënyrë të atillë që as gjuhët e këqija të mos kishin ç'të thoshin për ju. Ajo kohë kur ju flisja për ndjenjat tuaja, kaloi; tani nuk flas më për to. Tani e kam fjalën për marrëdhëniet tona të jashtme. Ju nuk u sollët ashtu si duhet dhe unë dëshiroj që një gjë e tillë të mos përsëritet tjetër herë.

Ajo nuk i kishte dëgjuar gjysmat e fjalëve që i kishte thënë i shoqi, kishte frikë nga ai dhe tani i punonte mendja vetëm te një gjë: a ishte e vërtetë që Vronski nuk ishte vrarë? Për të kishin thënë se nuk kishte pësuar gjë dhe se kali kishte thyer shtyllën kurrizore. Shpuri buzën në gaz kastile me ironi, kur ai mbaroi së foluri dhe nuk tha asnjë fjalë si përgjigje, sepse nuk kishte dëgjuar ç'i kishte thënë ai. Aleksej Aleksandroviçi kishte filluar

të fliste me guxim, por kur kuptoi si duhet se ç'po thoshte, frika që ndiente ajo, e pushtoi edhe atë. Ai e pa këtë nënqeshje dhe u hutua për çudi.

"Asaj i qeshet me dyshimet e mia. Tani do të më thotë atë që më ka thënë edhe tjetër herë: se dyshimet e mia janë pa baza, se ato janë qesharake".

Tani, që i dinte të gjitha, ai dëshironte vetëm një gjë: që ajo, ashtu si edhe më parë, t'i përgjigjej me tallje dhe t'i thoshte se dyshimet e tij ishin qesharake dhe nuk kishin asnjë bazë. Ajo, që dinte ai, ishte kaq e tmerrshme, sa tani ishte gati të besonte çdo gjë. Por shprehja e fytyrës së saj të trembur dhe të zymtë nuk i jepte tani as shpresën e gënjeshtrës.

- Ndoshta gabohem, - i tha ai. - Në u gabofsha, të lutem të më falësh.

- Jo, nuk gaboheni, - tha ajo duke folur ngadalë dhe duke vështruar me hidhërim fytyrën e tij të ftohtë. - Nuk gaboheni. U pikëllova dhe ende jam e pikëlluar. Unë ju dëgjoj dhe mendjen e kam tek ai. E dua, jam dashnorja e tij. Kam frikë nga ju, nuk ju shoh dot me sy, ju urrej... Bëmëni ç'të doni.

Dhe, si u struk në këndin e karrocës, mbuloi fytyrën me duar dhe ia shkrepi të qarit. Aleksej Aleksandroviçi nuk lëvizi nga vendi dhe as që ndryshoi drejtimin e vështrimit të tij, por, papritur e pa pandehur, fytyrës së tij i ra ajo hije e madhërishme e vdekjes dhe kjo shpehje nuk ndryshoi gjatë gjithë udhëtimit me karrocë nga hipodromi për në vilë. Kur po i afroheshin vilës ktheu kokën nga ajo po me atë shprehje në fytyrë.

- Kështu! Por unë kërkoj që të ruani kushtet e jashtme të mirësjelljes, gjersa... - zëri filloi t'i dridhej, - gjersa të marr ato masa që sigurojnë nderin tim dhe t'jua kumtoj.

Ai zbriti i pari dhe i dha dorën që të zbriste edhe ajo. Kur pa shërbëtoren, i shtrëngoi dorën gruas në heshtje, pastaj hipi në karrocë dhe u nis për në Peterburg.

Menjëherë pasi iku ai, erdhi shërbëtori i Becit dhe i solli Anës këtë pusullë.

"Dërgova të pyes Aleksejin për shëndetin e tij dhe ai më shkruan se është shëndoshë e mirë por shumë i dëshpëruar".

"Atëherë do të vijë! - mendoi ajo. - Sa mirë bëra që ia thashë të gjitha!"

Vështroi orën. Duhej të priste edhe tri orë. Kujtimi i hollësive të takimit të fundit që kishte pasur me të dashurin, ia ndezi gjakun.

"O Perëndi, sa dritë që ka ende! Është një gjë e tmerrshme por dua të shoh fytyrën e tij dhe më pëlqen kjo dritë fantastike... Burri! Ah, po... por lavdi Zotit çdo gjë mori fund tani midis nesh".

XXX

Si në të gjitha vendet ku grumbullohen njerëz, ashtu edhe në llixhat e vogla gjermane, ku kishin vajtur Sherbackët, qe formuar si të thuash ai kristalizim i shoqërisë që i caktonte secilit pjesëtar vendin përkatës dhe të pandryshueshëm. Ashtu sikurse një pikë uji merr një formë të caktuar dhe të pandryshuar jashtë në të ftohtë, formën e njohur të kristalit të borës, ashtu edhe çdo fytyrë e re që vinte në llixhat, rrinte në vendin që i përshtatej në shoqëri.

Füürst Sherbacki sammt Gemahlin und Tocher[1] u kristalizua në vendin e caktuar dhe të përshtatshëm: apartamenti që zunë me qira, përputhej me emrin dhe me miqtë e tyre.

Atë vit në llixhat ndodhej edhe një princeshë e vërtetë gjermane, kështu që kristalizimi i shoqërisë u krye edhe më shpejt. Princesha Sherbackaja dëshironte t'ia paraqiste të bijën princeshës gjermane dhe kjo ceremoni u krye një ditë pasi kishin vajtur në llixhë. Kiti, veshur me një fustan vere "shumë të thjeshtë", domethënë shumë elegant, që kishin sjellë nga Parisi, u përkul shumë dhe plot hir përpara princeshës gjermane, e cila kishte thënë: "Besoj se trëndafilat do të riçelin për së shpejti në këtë fytyrë të bukur" - dhe, që atë çast, për Sherbackët ishte caktuar ajo udhë që do të ndiqnin në shoqëri dhe nga e cila nuk qe e mundur të largoheshin. Sherbackët u njohën edhe me familjen e një ledi angleze, të një konteshe gjermane, me djalin e saj, që ishte plagosur në luftën e fundit, me një dijetar suedez, si edhe me zotin Canut dhe të motrën... Por Sherbackët, ashtu padashur, rrinin më shumë me një zonjë moskovite, që quhej Maria Evgenievna Rtisheva, e cila kishte një vajzë që Kitit nuk i pëlqente sepse edhe ajo vuante nga sëmundja e dashurisë, si Kiti; rrinin edhe me një kolonel moskovit, të cilin Kiti e kishte parë që në vogëli të veshur me uniformë dhe me spaleta dhe që

1) Princ Sherbacki me të shoqen e të bijën.

këtu, me ata sy të vegjël e me atë qafë të zbuluar ku kishte lidhur një kravatë me ngjyra, qe shumë qesharak dhe i mërzitshëm, ngaqë s'të ndahej asnjë minutë. Kur kjo shoqëri u kristalizua ashtu si duhej, Kiti filloi të mërzitej shumë, aq më tepër sepse princ Sherbacki kishte vajtur në Karlsbad dhe ajo kishte mbetur vetëm me t'ëmën. Personat që njihte ajo nuk paraqitnin asnjë interes për të, sepse ata nuk mund t'i tregonin asgjë të re. Ajo tregonte tani një interesim të veçantë vetëm për një gjë: të vëzhgonte e të zbulonte të fshehtat e atyre që nuk i njihte. Sipas karakterit të saj, te njerëzit Kiti merrte me mend gjithmonë gjënë më të bukur dhe sidomos tek ata që nuk i njihte. Edhe tani, duke u marrë me këto hamendje, kur mundohej të zbulonte karakteret e ndryshme të njerëzve që nuk i njihte si edhe marrëdhëniet që kishin ndërmjet tyre, Kiti përfytyronte karakteret më të bukura dhe më të mrekullishme dhe vëzhgimet e saj nuk e gënjenin.

Në mes të këtyre njerëzve atë e tërhiqte sidomosë vajzë ruse, që kishte ardhur në llixhë me një zonjë ruse të sëmurë, që e quanin madam Shtal. Kjo ishte nga shoqëria e lartë dhe qe kaq e sëmurë, sa nuk ecte dot; vetëm më të rrallë, kur qe mot i bukur, vinte në banja me karrocë. Princesha thoshte se madam Shtali nuk rrinte me rusët më tepër nga krenaria sesa për arsye të sëmundjes. Vajza ruse kujdesej për madamë Shtalin dhe, përveç kësaj, siç kishte vënë re Kiti, ajo kujdesej edhe për të gjithë ata që vuanin nga një sëmundje e rëndë. Nga këta kishte shumë në llixhë dhe ajo kujdesej për të gjithë me një natyrësi shumë të madhe. Kjo vajzë, me aq sa kishte kuptuar Kiti nga vëzhgimet e saj, nuk kishte të bënte me madamë Shtalin dhe as që ishte infermiere me pagesë. Madam Shtali e quante Varienka, kurse të tjerët e thërrisnin "madmuazel Varienka". Përveç interesimit që tregonte për vëzhgimin e marrëdhënieve të kësaj vajze dhe të madamë Shtalit si dhe të personave të tjerë që ajo nuk i njihte, Kiti, ashtu siç ndodh dendur, ndiente një simpati të madhe për këtë madmuazel Varienkën dhe, nga vështrimet që i hidhte Varienka, ajo kuptonte se i kishte hyrë në zemër.

Madmuazel Varienka nuk qe shumë e re dhe dukej si një nga ato femrat që s'kanë rini; mund të ishte edhe nëntëmbëdhjetë vjeçe, edhe tridhjetë vjeçe. Po të rrije e të vështroje mirë tiparet e saj, ndonëse kishte një fytyrë të vrarë, ajo dukej më tepër e bukur se e shëmtuar. Ajo do të kishte një trup të bukur, sikur të mos qe shumë thatime dhe sikur të mos e kishte kokën aq të madhe për shtatin e saj mesatar; me sa dukej, nuk u pëlqente burrave.

I shëmbëllente një luleje të bukur që, edhe pse është plot me petale, ka zënë të fishket dhe nuk kundërmon. Përveç kësaj, ajo nuk mund t'i tërhiqte burrat edhe për arsye se i mungonte ajo nga e cila Kiti kishte shumë: zjarri i brendshëm i jetës dhe vetëdija e bukurisë së saj.

Ajo dukej sikur qe gjithmonë e zënë me punë dhe për këtë gjë nuk mund të kishe asnjë dyshim; prandaj kishe përshtypjen se ajo nuk interesohej për asgjë tjetër. Pikërisht për këtë arsye, për këtë karakter që ishte krejt i kundërt me karakterin e Kitit, ajo e tërhiqte shumë Kitin. Kjo e ndiente se te Varienka, në mënyrën si jetonte ajo, do të gjente atë që kërkonte me shumë mundim: interesin e jetës, qëllimin për të kaluar një jetë të denjë që të mos kishte të bënte aspak me ato marrëdhëniet mondane të neveritshme për Kitin, ku vajza paraqitej si mall në një ekspozitë të turpshme, duke pritur blerësit. Sa më shumë që e vëzhgonte Kiti shoqen e saj të panjohur, aq më tepër bindej se kjo vajzë qe ajo krijesë e përsosur siç e kishte përfytyruar ajo, prandaj edhe dëshironte të njihej me të.

Të dy vajzat takoheshin disa herë në ditë dhe, sa herë që takoheshin, sytë e Kitit pyesnin: "Kush jeni ju? Si jeni? A nuk jeni me të vërtetë ajo krijesë e bukur si ju përfytyroj unë? Por mos pandehni, o Perëndi, - shtonte vështrimi i saj, - se do t'ju mërzit duke kërkuar miqësinë tuaj. Unë vetëm sa ju sodit dhe ju dua." - "Edhe unë ju dua, sepse jeni shumë, shumë e bukur. Do t'ju doja edhe më shumë, sikur të kisha kohë" - i përgjigjej vështrimi i vajzës së panjohur. Dhe me të vërtetë Kiti e shihte se ajo ishte gjithnjë e zënë me punë: ose do të sillte nga banjat fëmijët e një familjeje ruse, ose do të sillte batanijen për të mbuluar me të një të sëmurë, ose do të mundohej të zbaviste një të sëmurë që zemërohej shpejt, ose do të shkonte të zgjidhte biskotat për kafen që do të pinte dikush.

Pak ditë pas arritjes së Sherbackëve, një mëngjes në llixhë u dukën edhe dy fytyra të reja, që tërhoqën vëmendjen e të gjithëve. Askush nuk i mirëserdhi. Burri qe shumë i gjatë, pak i kërrusur; me ca duar të mëdha, veshur me një pallto të vjetër, që i rrinte e shkurtër; kishte ca sy të zinj që dukeshin si prej të mituri, por që edhe që të shtinin frikën; gruaja, ndonëse vrarë lie, ishte e lezetshme, por qe veshur shumë keq dhe pa shije. Sapo i njohu që ishin rusë, Kiti, në përfytyrimin e saj, filloi të endte rreth tyre një roman të bukur dhe mallëngjyes. Por princesha, që kishte mësuar me anën e listës së banorëve të llixhës se burri ishte Nikollaj Levini dhe gruaja,

Maria Nikollajevna, i tha Kitit sa njeri i keq që ishte ky Levini dhe atëherë të gjitha ëndrrat rreth këtyre dy vetave u zhdukën. Këta dy njerëz iu dukën Kitit shumë antipatikë, jo nga fjalët që i kishte thënë e ëma për ta, po sepse ai burrë ishte vëllai i Konstantinit. Ky Levin, që e kishte zakon të tundte ngaherë kokën, i ndillte Kitit një ndjenjë të madhe neverie.

Asaj iu dukën sikur në sytë e tij të mëdhenj e të tmerrshëm, që e vështronin Kitin me vëmendje, shprehej urrejtja dhe tallja, kështu që ajo mundohej të mos i takonte.

XXXI

Atë ditë shiu kishte filluar që në mëngjes dhe të sëmurët, me çadra në duar, shëtitnin në galeri.

Kiti ishte me t'ëmën dhe me kolonelin moskovit, që ecte i kapardisur dhe plot shend, veshur me xhaketën evropiane që e kishte blerë në Frankfurt. Ata ecnin nga njëra anë e galerisë, që të mos takonin Levinin, i cili bridhte nga ana tjetër. Varienka, veshur me fustan të errët, me një kapelë të zezë me anë të kthyera poshtë, shëtiste me një franceze të verbër lart e poshtë galerisë dhe, sa herë që takonte Kitin, ato e vështronin njëra-tjetrën me simpati.

- Mama, a mund të kuvendoj me të? - pyeti Kiti, e cila po ndiqte me sy shoqen e saj të panjohur që vente te burimi, ku mund të takoheshin.

- Në qoftë se dëshiron kaq shumë të njihesh me atë, të pyes një herë dhe t'i flas e para, - iu përgjigj e ëma. - Por nuk shoh që të ketë ndonjë gjë të veçantë. Duket se është një shoqëruese. Në daç, po njihem me madamë Shtalin. E njihja të kunatën, - shtoi princesha duke ngritur kokën me krenari.

Kiti e dinte se princesha e ndiente veten të fyer që zonja Shtal dukej sikur nuk donte të njihej me të, kështu që nuk nguli këmbë.

- Çudi, sa e dashur që është! - tha ajo duke vështruar Varienkën, e cila i jepte francezes gotën me ujë. - Shikoni me ç'thjeshtësi e hijeshi bën çdo lëvizje.

- Sa më zbavitin këto *engouments*[1] e tua! - tha princesha. - Jo, eja të kthehemi më mirë, - shtoi ajo, kur pa se do të takoheshin me Levinin dhe

1) Engouments - (frëngj.) admirim i tepruar.

zonjën e tij, si dhe me mjekun gjerman, të cilit ai i fliste me zë të lartë dhe me zemërim.

Ato po ktheheshin për të vajtur prapë andej nga kishin ardhur kur, papritmas, në vend të kuvendimit me zë të lartë, dëgjuan britma. Levini, që ishte ndalur, bërtiste; edhe mjeku qe nxehur. Rreth tyre u mblodhën shumë veta. Princesha me Kitin u larguan me të shpejtë, kurse koloneli hyri në mes të turmës për të marrë vesh si qëndronte puna.

Pas disa minutash koloneli i arriti.

- Si ishte puna? - pyeti princesha.

- Turp i madh! - u përgjigj koloneli. - Ke frikë t'i takosh rusët jashtë atdheut. Ai zotni i gjatë zihej me mjekun, i foli shumë rëndë duke i thënë se nuk e mjekonte si duhej, pastaj i ngriti edhe bastunin. Turp i madh!

- Oh, sa keq! - tha princesha. - Po si mori fund kjo çështje?

- Shyqyr që atje u përzie ajo... me atë kapelë me kërpudhë. Si duket, është ruse, - tha koloneli.

- Madmuazel Varienka? - pyeti Kiti me një ton gazmor.

- Po, po. Ajo qe më e shpejtë se të tjerët, i futi krahun atij zotërisë dhe e largoi andej.

- Ja, mama, - i tha Kiti s'ëmës. - Ju çuditeni për admirimin që kam për të.

Që të nesërmen, duke vështruar me vërejtje shoqen e saj të panjohur, Kiti vuri re se madmuazel Varienka sillej me Levinin dhe me gruan e tij ashtu si sillej edhe me ata që kishte nën kujdesin e saj; ajo u afrohej, kuvendonte me ta dhe i shërbente si përkthyese gruas, e cila nuk dinte asnjë gjuhë të huaj.

Kiti iu lut edhe më shumë s'ëmës që ta lejonte të njihej me Varienkën. Ndonëse princeshës nuk i pëlqente aspak të bënte hapin e parë për t'u njohur me zonjën Shtal, e cila dukej sikur mburrej kushedi për ç'arsye, ajo pyeti për Varienkën dhe, si mësoi shumë hollësi rreth saj, që të linin të mendoje se nuk do të kishin as ndonjë dëm dhe as ndonjë fitim nga kjo njohje, iu afrua vetë e para V arienkës dhe u njoh me të.

Ndërsa e bija kishte vajtur te burimi dhe Varienka kishte qëndruar kundruall furrës, princesha iu afrua.

- Më lejoni të njihem me ju, - i tha ajo me atë nënqeshjen e saj plot dinjitet. - Ime bijë ka simpati të madhe për ju, - tha ajo. - Ju, ndoshta nuk më njihni. Unë...

- Edhe unë ndoshta kam simpati të madhe për të, princeshë, - u përgjigj Varienka duke folur me nxitim.

- Ç'shërbim të madh që i bëtë dje bashkatdhetarit tonë të shkretë! - tha princesha.

Varienka u skuq.

- Nuk më kujtohet; më duket sikur s'kam bërë asgjë, - tha ajo.

- Si jo? Ju e shpëtuat Levinin nga belatë.

- Po, *sa compagne*[1] më thirri dhe unë u mundova ta qetësoja; ai është shumë i sëmurë dhe nuk është i kënaqur nga mjeku. Unë jam mësuar, e di si duhet të sillet njeriu me këta të sëmurë.

- Po, kam dëgjuar se banoni në Menton bashkë me teton, që quhet, më duket, madamë Shtal. Kam njohur të kunatën.

- Jo, nuk e kam teto. E quaj *maman*, por s'e kam gjë. Ajo më ka rritur, - u përgjigj Varienka dhe u skuq përsëri.

Këto fjalë ajo i kishte thënë me një ton kaq të thjeshtë dhe kaq e ëmbël qe shprehja e sinqertë dhe e çiltër e fytyrës së saj, sa princesha e kuptoi për ç'arsye Kitit i kishte hyrë në zemër Varienka.

- Ç'bën ky Levini? - e pyeti princesha.

- Do të niset, - u përgjigj Varienka.

Atëkohë, ashtu e gëzuar kur pa se e ëma ishte njohur me shoqen e saj të panjohur, Kiti erdhi nga burimi.

- Kështu pra, Kiti, dëshira jote e zjarrtë për t'u njohur me madmuazel...

- Varienkën, - tha Varienka duke bërë buzën në gaz. - Kështu më quajnë të gjithë.

Kiti u skuq nga gëzimi dhe i shtrëngoi dorën një copë herë shoqes së re, e cila nuk iu përgjigj shtrëngimit me atë dorën e saj që rrinte pa lëvizur në dorën e Kitit. Dora nuk iu përgjigj shtrëngimit, por fytyra e madmuazel Varienkës shndrinte nga një nënqeshje ngazëllimtare dhe e qetë, ndonëse pak e hidhur, që zbulonte dhëmbët e saj të mëdhenj, por të bukur.

- Unë vetë e dëshiroja këtë gjë prej kohësh, - tha ajo.

- Por ju jeni shumë e zënë...

- Përkundrazi, unë nuk jam aspak e zënë, - u përgjigj Varienka, por,

---

1) Sa compagne - (frëngj.) shoqja e tij.

po atë çast, duhej të largohej nga shoqja e re që kishte zënë, sepse dy vajza të vogla ruse, të bijat e një të sëmuri, po vinin drejt saj duke vrapuar.

- Varienka, ju thërret mamaja! - thirrën ato.

Dhe Varienka shkoi me to.

XXXII

Ja ç'hollësi kishte mësuar princesha për të kaluarën e Varienkës, si edhe rreth marrëdhënieve të saj me madamë Shtalin, si dhe rreth madamë Shtalit vetë:

Madam Shtali, për të cilën një palë thoshin se ia kishte plasur shpirtin të shoqit, kurse një palë thoshin se ai ia kishte nxirë jetën me sjelljen e tij imorale, qe një grua shëndetligë dhe e rrëmbyer. Fëmija i parë, që kishte lindur pasi qe ndarë nga i shoqi, i kishte vdekur me të ardhur në botë dhe prindërit e madamë Shtalit, që e dinin se bija e tyre qe shumë e ndjeshme, dhe duke pasur frikë se mos pësonte ndonjë gjë kur të dëgjonte këtë lajm, e kishin zëvendësuar foshnjën e vdekur me vajzën që i kishte lindur po atë natë në Peterburg akçiut të Oborrit. Kjo ishte Varienka. Madamë Shtali kishte mësuar më vonë se Varienka nuk qe e bija, por megjithatë kishte vazhduar ta rriste vetë, aq më tepër që pas pak kohësh Varienkës i kishin vdekur prindërit.

Madamë Shtali kishte dhjetë vjet që banonte jashtë shtetit, vazhdimisht në jug dhe nuk ngrihej kurrë nga shtrati. Disa thoshin se madamë Shtali hiqej si grua e virtytshme dhe shumë fetare, kurse ca të tjerë thoshin se ajo ishte me të vërtetë një krijesë ideale që rronte vetëm e vetëm për tu bërë të mira njerëzve dhe ishte me të vërtetë ashtu si dukej. Askush nuk dinte se cilit besim i përkiste ajo: besimit katolik, protestant apo ortodoks. Po një gjë qe e sigurt: ajo kishte lidhje miqësore me personalitetet më të larta të të gjitha kishave.

Varienka rronte ngaherë me të jashtë shtetit dhe të gjithë ata që e njihnin madamë Shtalin, njihnin dhe e donin madmuazel Varienkën, siç e quanin të gjithë.

Si mësoi të gjitha këto hollësi, princesha e pa të arsyeshme që e bija të zinte miqësi me Varienkën, aq më tepër që Varienka ishte vajzë e sjellshme

dhe e rritur ashtu si duhej: ajo e fliste shumë mirë frëngjishten dhe anglishten dhe - ajo që kishte edhe më tepër rëndësi - ajo i kishte thënë princeshës se madamë Shtali qe e pikëlluar që nuk mund të njihej me princeshën për shkak të sëmundjes nga e cila vuante.

Si u njoh me Varienkën, Kiti çdo ditë e donte edhe më shumë shoqen e saj dhe, dita-ditës, zbulonte tek ajo merita të reja.

Princesha, me të mësuar se Varienka këndonte bukur, e ftoi një mbrëmje që të vinte të këndonte.

- Kiti i bie pianos, pianon e kemi, e mirë s'është vërtet, por do të na e bëni shumë qejfin, - tha princesha me atë nënqeshjen e saj të shtirur, që nuk i pëlqeu aspak atë çast Kitit, për arsye se ajo vuri re që Varienkës nuk i pëlqente të këndonte. Megjithatë, Varienka erdhi atë mbrëmje dhe solli edhe fletoren e notave. Princesha ftoi Maria Evgenievnën me të bijën dhe kolonelin.

Varienkës nuk i bëri përshtypje që atje kishte njerëz të huaj dhe iu afrua menjëherë pianos. Ajo nuk dinte ta shoqëronte veten me piano, por dinte të këndonte shumë bukur. Kiti, që i binte mirë pianos, e shoqëroi.

- Keni një zë shumë të bukur! - i tha princesha, kur Varienka mbaroi së kënduari këngën e parë.

Maria Evgenievna me të bijën e falënderuan dhe e përgëzuan.

- Pa shikoni, - tha koloneli duke vështruar nga dritarja, - sa njerëz janë mbledhur për t'ju dëgjuar!

Dhe, me të vërtetë, poshtë dritareve qenë mbledhur shumë veta.

- Më vjen shumë mirë që munda t'ju kënaq, - tha Varienka me një ton të thjeshtë.

Kiti e vështronte shoqen e saj me krenari. Asaj i bëhej zemra mal për artin e saj, për zërin, për fytyrën dhe sidomos për sjelljen e saj: me sa dukej, Varienka nuk ishte dehur nga lavdërimet dhe dukej sikur donte të dinte vetëm një gjë: a duhej të këndonte përsëri apo ta linte me kaq?

"Sa do të mburresha unë sikur të isha në vendin e saj! - thoshte me vete Kiti. - Sa do të gëzohesha kur të shihja gjithë këta njerëz që janë mbledhur poshtë dritareve! Kurse kësaj aq i bën. Atë e shtyn dëshira që të mos ua prishë qejfin të tjerëve dhe të kënaqë *maman*. Ç'ka vallë në shpirtin e saj? Çfarë i jep asaj fuqinë për të hequr dorë nga çdo gjë, për të qenë e pavarur dhe e qetë? Sa do të dëshiroja ta dija këtë gjë dhe ta mësoja nga ajo këtë!" - mendonte Kiti duke vështruar fytyrën e saj të qetë. Princesha deshi

që Varienka të këndonte edhe një herë dhe Varienka këndoi edhe një këngë tjetër, me atë zë të shtruar, të qartë e të bukur, ashtu siç ishte më këmbë pranë pianos ku përplaste dorën e hollë e të nxirë nga dielli, për të mbajtur tempin.

Pjesa tjetër, që ishte shkruar në fletoren e notave, qe një këngë italiane. Kiti i ra preludit dhe ktheu kokën nga Varienka.

- Le ta kalojmë këtë këngë, - tha Varienka duke u skuqur.

Kiti e vështroi Varienkën me frikë e kërshëri.

- Atëherë një tjetër , - tha ajo me të shpejtë duke kthyer fletët, sepse kishte kuptuar se me këtë këngë qe lidhur një kujtim.

- Jo, - u përgjigj Varienka duke vënë dorën te partitura dhe me buzë në gaz. - Jo, le ta këndojmë këtë.

Edhe këtë këngë e këndoi ashtu siç kishte kënduar më parë: me një zë të qetë, të shtruar e të bukur.

Kur mbaroi, të gjithë e falënderuan përsëri dhe vajtën të pinin çaj. Kiti dhe Varienka dolën në kopshtin e vogël, që ishte pranë shtëpisë.

- Ajo këngë... mos është e lidhur me ndonjë kujtim? - pyeti Kiti. - Mos më thoni asgjë, - shtoi ajo duke folur me nxitim. - Vetëm thoëni, a është e vërtetë?

- Jo, pse të mos e them, - u përgjigj Varienka dhe pa pritur se ç'do t'i thoshte Kiti, vazhdoi: - Po, kjo këngë është lidhur me një kujtim, që ka qenë i hidhur dikur. Dashuroja një burrë dhe këtë këngë e këndoja për atë.

Kiti u mallëngjye dhe, ashtu në heshtje, po e vështronte shoqen e saj me sy të çakërritur.

- E doja dhe ai më donte, por e ëma s'më deshi dhe pastaj ai u martua me një tjetër. Ai tani banon pranë shtëpisë sonë dhe unë e shoh nganjëherë.

Nuk pandehmit që edhe unë të kisha një histori dashurie? - tha ajo dhe në fytyrën e saj të bukur shkreptiu ajo dritë, e cila, siç e ndjeu Kiti, rrënjente në shpirtin e saj.

- Si nuk e pandehja? Të kisha qenë burrë, nuk do të shikoja asnjë femër me sy pasi t'ju kisha njohur ju. Vetëm një gjë nuk kuptoj: si mundi t'ju harrojë për të mos i prishur qejfin nënës dhe t'ju bëjë fatkeqe. Qenka zemërgur.

- Përkundrazi, është një burrë shumë i mirë dhe unë nuk jam fatkeqe aspak. Jam madje shumë e lumtur. A nuk do të këndojmë më sonte? - shtoi ajo duke shkuar drejt shtëpisë.

- Sa e mirë që jeni! Sa e mirë që jeni! - tha Kiti dhe, pasi e ndali, e puthi. - Ah, sa do të doja t'ju ngjaja juve, qoftë edhe shumë pak!

- Pse t'u ngjani të tjerëve? Ju jeni e mirë kështu siç jeni, - tha Varienka duke bërë buzën në gaz plot ëmbëlsi dhe pak si e lodhur.

- Jo, nuk jam aspak e mirë. Por a s'më thoni... Daleni, le të ulemi pak këtu, - tha Kiti dhe e uli Varienkën pranë saj. - A s'më thoni, a nuk e ndien njeriu veten të fyer kur rri e mendon se tjetri e ka përbuzur dashurinë e tij, se nuk të ka dashur?

- Ai nuk më përbuzi; unë besoj se ai më donte, por s'kishte ç't'i bënte s'ëmës...

- Po... po sikur ... jo për të mos ia prishur qejfin s'ëmës... por ai vetë... me dëshirën e tij?... - tha Kiti duke ndier se kishte zbuluar të fshehtën e saj dhe se ajo fytyrë që ishte bërë tani flakë nga turpi, e kishte tradhtuar.

- Atëherë ai do të kishte vepruar keq edhe mua nuk do të më vinte keq për të aspak, - u përgjigj Varienka, e cila e kishte kuptuar siç duket se këtu nuk bëhej më fjalë për të, po për Kitin.

- Po fyerja? - pyeti Kiti. - Fyerjen s'është e mundur ta harrosh, s'është e mundur ta harrosh, - tha duke sjellë ndër mend vështrimin që i kishte hedhur Vronskit në ballon e fundit, atëherë kur kishte pushuar muzika.

- Çfarë fyerjeje? Ju nuk bëtë ndonjë gjë të keqe!

- Jo të keqe, por shumë të keqe! Turp!

Varienka tundi kokën dhe vuri dorën mbi dorën e Kitit.

- Po çfarë gjë të turpshme paskeni bërë? - e pyeti ajo. - Ju nuk mund t'i keni thënë burrit që nuk ju donte, se e dashuronit?

- Sigurisht që nuk mund t'ia thosha. Nuk i kam thënë as gjysmë fjale për këtë gjë, por ai e dinte. Jo, jo, ka vështrime, ka mënyra. Edhe sikur njëqind vjet të rroj, s'kam për ta harruar!

- Po si kështu? Nuk kuptoj. Le ta shtrojmë çështjen kështu: a e dashuroni tani apo jo? - pyeti Varienka duke vënë pikat mbi i.

- E urrej dhe gabimin që kam bërë, nuk ia fal kurrë vetes!

- Po çfarë?

- Turpin, fyerjen.

- Ah, sikur të gjithë të ishin kështu të ndjeshëm si ju! - tha Varienka. - S'ka vajzë që të mos ketë pësuar një deziluzion të tillë. Dhe të gjitha këto nuk kanë aspak rëndësi.

- Po çfarë ka rëndësi? - pyeti Kiti duke e vështruar me kërshëri dhe me habi.

- Shumë gjëra, - tha Varienka duke vënë buzën në gaz.

- Për shembull?

- Ah, shumë gjëra kanë më tepër rëndësi, - u përgjigj Varienka pa ditur ç'të thoshte. Po atë çast nga dritarja u dëgjua zëri i princeshës.

- Kiti, koha u freskua! Ose merr shallin ose hyr brenda në dhomë.

- Vërtet, u bë vonë! - tha Varienka duke u ngritur më këmbë. - Duhet të shkoj edhe te madamë Berthe; m'u lut të mos harroja.

Kiti nuk po ia lëshonte dorën dhe po e vështronte me ata sy plot kërshëri, që dukeshin sikur i luteshin: "Cila, cila është ajo gjë që ka më tepër rëndësi dhe që të jep një qetësi të tillë? Ju e dini, thomani!" Por Varienka nuk po kuptonte për çfarë e pyeste vështrimi i Kitit. Asaj i kujtohej vetëm një gjë: atë mbrëmje duhej të shkonte te madamë Berthe dhe pastaj të shkonte shpejt në shtëpi që të ndodhej pranë *maman* në orën e çajit, më dymbëdhjetë të natës. Hyri në dhomë, mori fletoren e notave dhe, si u përshëndet me të gjithë, u mat të dilte.

- Më lejoni t'ju përcjell? - i tha koloneli.

- Si është e mundur të shkojë vetëm natën? - tha princesha. - Shkoni të paktën tok me Parashën.

Kiti vuri re se Varienka mezi e mbante të qeshurit kur dëgjonte se duhej ta përcillte dikush.

- Jo, jam mësuar të shkoj gjithmonë vetëm dhe nuk më ndodh kurrë ndonjë gjë, - tha ajo duke marrë kapelën. Dhe, si e puthi edhe një herë Kitin, pa thënë se çfarë ishte ajo gjë që kishte rëndësi, me ata hapa të shkathët dhe me notat nën sqetull, u zhduk në gjysmerrësirën e asaj nate vere, duke marrë me vete të fshehtën e saj: cila ishte gjëja me rëndësi dhe çfarë i jepte asaj atë shprehje qetësie dhe dinjiteti që ia kishe zili.

XXXIII

Kiti u njoh edhe me madamë Shtalin dhe kjo njohje, bashkë me miqësinë që kishte zënë me Varienkën, jo vetëm që pati një ndikim të fortë tek ajo, por qe edhe si një balsam për brengën e saj . Ajo ngushëllohej se ky mjedis i ri i zbulonte asaj një botë krejt të re, që nuk kishte asgjë të përbashkët me të kaluarën e saj, një botë të pastër e të bukur, nga maja e së cilës mund ta vështroje të kaluarën në qetësi. Ajo zbuloi edhe diçka tjetër: përveç jetës instinktive, nën pushtetin e së cilës qe ndodhur Kiti gjer atëherë, kishte edhe një jetë shpirtërore. Këtë jetë e zbulonte feja, por një fe që nuk kishte asgjë të përbashkët me atë që njihte Kiti që në vogëli dhe shprehej në meshat që bëheshin në Shtëpinë e Vejushave, ku mund të takoje shumë të njohur, si edhe në mësimin përmendsh, me ndihmën e priftit, të teksteve sllave. Kjo ishte një fe e lartë, misterioze, e lidhur me një varg mendime dhe ndjenja të bukura, të cilën jo vetëm që mund ta besoje, siç qe urdhëruar, po edhe ta doje me gjithë zemër.

Të gjitha këto Kiti nuk i mësoi nga fjalët. Madamë Shtali kuvendonte me Kitin si me një fëmijë të dashur, të cilën rri dhe e sodit, sepse të duket sikur të sjell ndër mend një kujtim të rinisë; vetëm një herë ajo i kishte thënë se në të gjitha hidhërimet e njerëzve vetëm dashuria dhe besimi sillnin ngushëllimin e duhur dhe se për Krishtin përdëllestar nuk ka hidhërime të vogla; pastaj ajo kishte filluar përnjëherë të fliste për diçka tjetër. Por, në çdo lëvizje të saj, në çdo fjalë, në çdo vështrim, që Kiti e quante qiellor dhe sidomos në gjithë historinë e jetës së saj, të cilën e kishte mësuar nëpërmjet Varienkës, Kiti zbulonte "atë që ishte me rëndësi" dhe atë që nuk kishte ditur gjer atëherë.

Por, sado i lartë që ishte karakteri i madamë Shtalit, sado mallëngjyese që ishte historia e jetës së saj, sado ëmbël dhe plot kuptim që tingëllonte fjala e saj, Kiti, ashtu padashur, vuri re tek ajo disa tipare që e tronditën. Ajo vuri re se një ditë, kur e kishte pyetur për prindërit e saj, madamë Shtali kishte bërë buzën në gaz me neveri, gjë që ish në kundërshtim me mirësinë kristiane. Ajo vuri re gjithashtu një ditë se në prani të priftit katolik, që ndodhej në shtëpinë e saj, madamë Shtali mundohej ta mbante fytyrën në hijen e abazhurit dhe nënqeshte në mënyrë të çuditshme. Sado pa rëndësi që mund të ishin këto dy vërejtje, ato e turbullonin Kitin, e cila kishte filluar

të dyshonte për madamë Shtalin. Përkundrazi, Varienka, që kishte mbetur pa njeri, që nuk kishte prindër e miq, ashtu e kredhur në deziluzionin e saj të hidhur, që nuk dëshironte asgjë dhe s'i vinte keq për asgjë, qe ajo gjë e përkryer për të cilën ëndërronte Kiti. Me anën e Varienkës ajo kuptoi se mjaftonte të harroje vetveten dhe të doje të tjerët për të qenë e qetë, e lumtur dhe e bukur. Dhe ja, kështu dëshironte të qe Kiti. Tani që kishte kuptuar fare qartë se ç'qe "gjëja më me rëndësi". Kiti nuk u kufizua më vetëm me soditjen e kësaj gjëje, por iu dha e tëra me gjithë shpirt kësaj jete të re që kishte zbuluar. Nga tregimet e Varienkës për ato që kishin bërë madamë Shtali dhe të tjerët - që Varienka i zuri në gojë - Kiti vendosi se ç'do të bënte në të ardhmen. Ajo, ashtu si mbesa e zonjës Shtal, Alina, për të cilën Varienka i kishte folur shumë herë, do të kërkonte të gjente, kudo që të ndodhej, njerëzit fatkeqë, do t'i ndihmonte me sa t'i vinte për dore, do të shpërndante ungjijtë, do t'u lexonte Ungjillin të sëmurëve, kriminelëve dhe atyre që janë duke dhënë shpirt. Kitin e bënte për vete sidomos mendimi se mund t'ua lexonte Ungjillin kriminelëve, ashtu siç bënte Alina. Por të gjitha këto ishin ëndrra të fshehta, të cilat Kiti nuk ia tregonte as s'ëmës dhe as Varienkës.

Duke pritur kohën kur të kryente planet e saj në stil të gjerë, edhe tani, Kiti, atje në llixhë, ku kishte aq shumë të sëmurë dhe të mjerë, gjente lehtë rastin për të vënë në jetë rregullat e saj të reja, duke bërë ashtu siç bënte Varienka.

Në fillim princesha vuri re vetëm një gjë: Kiti ndodhej nën ndikimin e fortë të *engouement* të saj, siç e quante ajo dashurinë e madhe që tregonte Kiti për madamë Shtalin dhe sidomos për Varienkën. Ajo vinte re se Kiti jo vetëm që e imitonte Varienkën në veprimtarinë e saj, por imitonte padashur edhe të ecurit e saj, të folurit e saj dhe, ashtu si Varienka, kishte filluar të kapsitte sytë. Princesha vuri re se tek e bija, përveç dashurisë që e kishte magjepsur, po ndodhte një ndryshim i madh shpirtëror.

Princesha shihte se Kiti natën lexonte Ungjillin në gjuhën frënge, të cilin ia kishte dhënë zonja Shtal, gjë që nuk e bënte më parë, se ajo përpiqej të mos shoqërohej me personat e shoqërisë së lartë dhe rrinte me të sëmurët që i kishte marrë nën mbrojtjen e saj Varienka dhe sidomos me familjen e një piktori të varfër e të sëmurë që quhej Petrov. Kiti - dhe kjo dukej sheshit - mburrej që kryente në këtë familje detyrën e një murgeshe. Të

gjitha këto qenë të mira dhe princesha nuk kishte asnjë kundërshtim, aq më tepër që e shoqja e Petrovit ishte grua për të qenë dhe princesha, që kishte vënë re veprimtarinë e Kitit, e lavdëronte dhe e quante engjëll ngushëllimtar. Të gjitha këto do të ishin shumë të mira, sikur Kiti të mos e tepronte. Po ja që princesha vinte re se e bija e tepronte, kështu që i thoshte:

- *Il ne faut jamais rien otrer*[1)]

Por e bija nuk i përgjigjej. Thellë në shpirtin e saj ajo mendonte se në punët e krishterimit nuk mund të flitej për tepri. Ç'tepri mund të kishte në ndjekjen e doktrinës që të mësonte të jepje faqen tjetër, kur të goditnin njërën dhe të falje këmishën, kur të merrnin kaftanin? Por princeshës nuk i pëlqente kjo tepri; asaj nuk i pëlqente edhe diçka tjetër: e ndiente se Kiti nuk i tregonte ato që kishte në shpirt. Dhe, me të vërtetë, Kiti ia fshihte s'ëmës pikëpamjet dhe ndjenjat e saj të reja. Ajo i mbante të fshehta këto, jo sepse nuk e respektonte dhe nuk e donte t'ëmën, por vetëm e vetëm se ajo ishte nëna e saj. Këto të fshehta ajo mund t'ia zbulonte kujtdo, veçse nënës jo.

- Ka shumë kohë që Ana Pavllovna nuk na ka ardhur, - tha një ditë princesha për të shoqen e Petrovit. - E kam thirrur. Më duket se i ka mbetur hatri.

- Jo, s'kam vënë re diçka të tillë, *maman*, - tha Kiti dhe u bë flakë.

- Ke shumë që s'ke vajtur tek ata?

- Nesër do të nisemi për të bërë një shëtitje në mal, - u përgjigj Kiti.

- Shkoni, pse të mos veni? - tha princesha duke vështruar fytyrën e hutuar të së bijës dhe u mundua të merrte vesh arsyen e atij hutimi.

Po atë ditë Varienka erdhi për drekë tek ato dhe tha se Ana Pavllovna kishte ndërruar mendje dhe nuk do të shkonte nesër në mal. Princesha vuri re se Kiti u skuq përsëri.

- Kiti, mos të ka ndodhur ndonjë gjë e papëlqyer me Petrovët? - pyeti princesha kur mbetën vetëm të dyja. - Pse nuk na i dërgon më fëmijët dhe nuk vjen të na shohë?

Kiti tha se nuk kishte ndodhur asgjë dhe nuk kuptonte me të vërtetë për ç'arsye Ana Pavllovna dukej sikur nuk kishte mbetur e kënaqur nga ajo. Kiti i tha të vërtetën. Ajo nuk dinte arsyen e ndryshimit që kishte pësuar

1) Nuk duhet tepruar.

Ana Pavllovna, por e merrte me mend. Ajo i merrte me mend këto gjëra që nuk mund t'ia thoshte s'ëmës, që nuk mund t'ia thoshte as edhe vetes së saj. Kjo ishte një nga ato gjërat që njeriu i di, po që nuk duhet t'ia thotë as edhe vetes, sepse ishte diçka e tmerrshme dhe e turpshme, po të gaboheshe.

Kiti solli ndër mend përsëri të gjitha kujtimet e marrëdhënieve të saj me këtë familje. Asaj iu kujtua ai gëzim prej të mituri që shprehej në fytyrën grumbullore e plot dashamirësi të Ana Pavllovnës sa herë që takoheshin; iu kujtuan fjalët që këmbenin fshehtas rreth të sëmurit, si mundoheshin ta largonin nga puna e tij, të cilën ia kishin ndaluar mjekët dhe ta nxirrnin shëtitje; iu kujtua sa e donte djali i vogël, i cili e quante "Kiti im" dhe nuk shkonte të flinte, po të mos e vinte ajo në shtrat. Ç'kujtime të bukura që ishin këto! Pastaj solli ndër mend trupin e vogël të Petrovit, me atë qafë të gjatë e me atë xhaketë bojë kafe, flokët e tij të rrallë e të dredhur, sytë e tij të kaltër plot kërshëri, që i ishin dukur të tmerrshëm Kitit ditët e para, si edhe përpjekjet e tij prej të sëmuri për t'u dukur plot gaz e gjallëri faqe Kitit. Iu kujtua sa ishte munduar kohët e para për të mposhtur neverinë që ndjente për piktorin, ashtu si edhe për gjithë të veremosurit, si edhe përpjekjet e saj për të gjetur se ç'fjalë t'i thoshte. Iu kujtua me sa druajtje e mallëngjim e vështronte ai, ndërsa asaj i vinte keq për të dhe dukej sikur rrinte mbi gjemba kur ishte me të, pastaj edhe ndjenja që provonte kur shihte se kryente një punë të mirë. Ç'kujtime të bukura që ishin këto! Por të gjitha këto kishin kaluar tani. Tani, prej disa ditësh, çdo gjë qe ndryshuar papritur e pa pandehur. Ana Pavllovna e priste Kitin me një dashamirësi të shtirur dhe nuk ia hiqte sytë asaj dhe të shoqit.

A ishte e mundur që gëzimi i mallëngjyer që ndjente i sëmuri, kur vinte Kiti, të qe shkaku i asaj pritjeje të ftohtë që i bënte Ana Pavllovna?

"Po, - tha ajo me vete, - në mënyrën e sjelljes së Ana Pavllovnës vura re diçka jo të natyrshme dhe që nuk i ka hije aspak dashamirësisë së saj, kur më tha pardje me zemërim: "Ju priste juve dhe nuk donte ta pinte kafen pa ju, megjithëse është dobësuar shumë".

"Po, ndoshta nuk i ka ardhur gjithashtu mirë kur unë i çova një ditë batanijen. Kjo është një gjë shumë e natyrshme, por ai u turbullua kaq shumë dhe kaq shumë më falënderoi, saqë edhe unë nuk dija ç'të thosha e si të sillesha. Pastaj edhe ai portreti im, të cilin ai e ka pikturuar aq bukur... Dhe sidomos vështrimi i tij i hutuar dhe i ëmbël! Po, po, ashtu do të jetë! - tha

përsëri Kiti si e lebetitur. - Jo, s'duhet të jetë ashtu! Ai të këput shpirtin kur e sheh!"

Kështu mendonte vajza dhe ky dyshim ia helmonte gëzimin e jetës së re që kishte filluar.

XXXIV

Nga mbarimi i stinës së llixhës, princ Sherbacki, që kishte vajtur në Baden dhe Kissingen, pasi kishte qenë në Karlsbad, te miqtë e tij rusë, për të marrë, siç thoshte, "pak frymë ruse", u kthye pranë familjes.

Pikëpamjet e princit dhe të princeshës ndaj jetës në viset e huaja ishin krejt në kundërshtim me njëra-tjetrën. Jashtë shtetit, princeshës çdo gjë i dukej e bukur dhe, me gjithë selitjen e saj të shëndoshë në shoqërinë ruse, ajo mundohej të dukej si një zonjë e madhe evropiane, por nuk e arrinte dot këtë dhe mbetej ngaherë zonjë ruse; për këtë arsye shtirej sikur rrinte pak si mbi gjemba. Përkundrazi, princi, kur ishte jashtë, kritikonte çdo gjë, mërzitej shumë nga jeta evropiane, ruante zakonet ruse dhe mundohej qëllimisht të dukej më pak evropian nga ç'ishte në të vërtetë.

Princi u kthye i dobësuar, me lapat e faqeve të varura, por shumë i gëzuar. Ai u gëzua edhe ca më tepër kur pa se Kiti e kishte marrë veten fare mirë. Lajmi i miqësisë që kishte zënë Kiti me zonjën Shtal e Varienkën dhe vërejtjet që kishte bërë princesha rreth ndryshimit që kishte ndodhur te Kiti, e turbulluan princin, ngjallën tek ai ndjenjën e zakonshme të zilisë ndaj çdo gjëje që mund ta largonte të bijën nga ai dhe frikën se mos e bija i shpëtonte ndikimit të tij e binte në disa "fusha" ku nuk mund ta arrinte ai. Por këto lajme të papëlqyera u mbytën në detin e gëzimit dhe të haresë ku lundronte princi dhe sidomos tani që ishte kthyer nga llixhat e Karlsbadit.

Të nesërmen e asaj dite që kishte ardhur, princi, me atë pallto të gjatë, me fytyrë të prerë nga rrudhat dhe me faqe si të ënjtura që mbështeteshin në majat e jakës së kollarisur, ashtu gjithë qejf siç ishte, vajti te burimi bashkë me të bijën.

Mëngjesi qe shumë i bukur: shtëpitë e pastra dhe gazmore, me kopshtet e vogla, shërbëtoret gjermane faqekuqe e llërëkuqe, të ushqyera mirë me birrë, që punonin gjithë shend dhe ai diell i shkëlqyer ta mbushnin zemrën me gëzim; por, sa më shumë që i afroheshin burimit, aq më dendur

takonin të sëmurë, që dukeshin në një gjendje edhe më të vajtueshme në mes të asaj jete të zakonshme e të bukur gjermane. Kiti nuk habitej më për këtë kontrast të madh. Dielli i shkëlqyer, ai blerim që vezullonte plot ngazëllim dhe tingujt e muzikës ishin për të një kornizë e natyrshme për të gjitha ato fytyra të njohura, si edhe për të gjitha ndryshimet, qoftë për mirë ose për keq, që vinte re çdo ditë me kujdes. Por drita dhe shkëlqimi i atij mëngjesi qershori, tingujt e orkestrës, e cila i binte një valsi gazmor që ishte në modë dhe sidomos fytyrat e shëndetshme të gjermankave topolake, i dukeshin princit si diçka e pahijshme dhe e shëmtuar në krahasim me ata gjytrymë që kishin ardhur aty nga të katër anët e Evropës dhe që mezi zvarriteshin plot trishtim.

Ndonëse e ndiente veten krenar dhe të përtërirë sikur të ishte prapë në lulen e rinisë, kur e bija ecte krah për krah me të, princit tani sikur i vinte rëndë dhe turp për atë të ecurin e tij të zhdërvjellët si edhe për ato gjymtyrë të shëndosha e tërë dhjamë. Pothuajse i dukej sikur ndodhej lakuriq në shoqëri.

- M'i paraqit, m'i paraqit miqtë e rinj që ke zënë, - i tha së bijës duke ia shtrënguar bërrylin. - Unë e desha edhe atë Sodenin tënd të keq, sepse të shëroi. Po sa vend i trishtuar që qenka ky! Po ai kush është?

Kiti thoshte emrat e atyre që takonin rrugës, si të atyre që i njihte mirë, ashtu edhe të atyre që i njihte vetëm për së pari. Kur po hynin në kopsht, takuan madamë Berthenë bashkë me shoqëruesen: princit i erdhi shumë mirë kur vuri re sa e mallëngjyer u duk fytyra e plakës franceze atë çast që dëgjoi zërin e Kitit. Dhe, menjëherë, duke folur me katikule, siç e kanë zakon francezët, ajo zuri ta përgëzojë princin për atë deli vajzë që kishte dhe, ndonëse Kiti ndodhej aty, ajo ia ngriti në qiell të bijën duke e quajtur thesar, perlë dhe engjëll ngushëllimtar.

- Atëherë do të jetë engjëlli i dytë ngushëllimtar, - tha princi duke bërë buzën në gaz. - Sepse engjëlli numër një është madmuazel Varienka.

- Oh! Madmuazel Varienka është një engjëll i vërtetë, *allez*![1] - tha madamë Berthe.

Në galeri takuan Varienkën, e cila po vinte me nxitim drejt tyre me një çantë të kuqe elegante në dorë.

---

1) Allez - (frëngj.) kështu si ju them unë.

- Ja edhe babai, erdhi! - i tha Kiti.

Me atë thjeshtësinë e natyrshme që ishte diçka e zakonshme për të, Varienka e përshëndeti princin me një përkulje as shumë të vogël dhe as shumë të madhe dhe nisi të kuvendonte menjëherë me të ashtu siç bisedonte me të gjithë, me një ton të natyrshëm dhe të thjeshtë.

- Sigurisht që unë ju njoh dhe ju njoh shumë mirë, - i tha princi me buzë në gaz dhe, nga kjo nënqeshje, Kiti e kuptoi se shoqja e saj i kishte pëlqyer t'et. - Për ku po nguteni kështu?

- *Maman* është këtu, - tha ajo duke u kthyer nga Kiti. - Ajo s'ka fjetur gjithë natën dhe mjeku e këshilloi të dilte pak. Po i shpie punëdoren.

- Domethënë ky na qenka engjëlli numër një! - tha princi kur iku Varienka.

Kiti e kuptoi se i ati donte të tallej me Varienkën, por nuk kishte mundur të bënte një gjë të tillë, sepse Varienka i kishte pëlqyer.

- Kështu pra, do t'i njoh të gjithë miqtë e tu, - shtoi ai, - edhe madamë Shtalin, në qoftë se ajo do të begenisë të njihet me mua.

- E njeh, baba? - pyeti Kiti me frikë, kur vuri re atë shkreptimë ironie që u duk në sytë e princit, kur zuri në gojë emrin e madamë Shtalit.

- E kam njohur të shoqin, por edhe atë pak, para se ajo të shkruhej në sektin e pietistëve.[1)]

- Ç'janë pietistët, baba? - e pyeti Kiti e trembur, sepse ajo gjë për të cilën ajo e çmonte kaq shumë zonjën Shtal, kishte një emër.

- As unë nuk e di mirë se ç'janë. Di vetëm që ajo për çdo gjë falënderon Zotin për çdo fatkeqësi, falënderon Zotin edhe sepse ia ka marrë të shoqin. Del diçka qesharake, sepse, sa ishte gjallë ai, nuk shkonin hiç mirë me njëri-tjetrin.

- Po ky kush është? Ç'fytyrë të vajtueshme që paska! - tha ai kur pa një të sëmurë që ishte ulur te froni: i sëmuri kishte një pallto bojë kafe dhe një palë pantallona të bardha, që ishin bërë gjithë rrudha në ato këmbë të gjata e shumë të holla.

Ky zotëri ngriti kapelën prej kashte duke zbuluar flokët e rrallë e kaçurrelë si edhe ballin e gjerë, ku kapela kishte lënë një shenjë të kuqe.

---

1) Pietist - ithtar i pietizmit. Pietizëm: sekt fetar që doli nga gjiri i protestantëve nga fundi i shekullit XVIII.

- Ky është Petrovi, piktori, - tha Kiti duke u skuqur. - Dhe ajo është e shoqja, - shtoi ajo duke treguar Ana Pavllovnën, e cila, sikur ta kishte bërë enkas, në çastin kur po afroheshin ata, kishte shkuar pas fëmijës që ishte larguar me vrap në shtegun e kopshtit.

- I shkreti, ç'fytyrë të ëmbël që paska! - tha princi. - Pse s'iu afrove? Ai deshi të të thoshte diçka.

- Atëherë le t'i shkojmë pranë, - tha Kiti duke u kthyer me vendosmëri. - Si e ndieni veten sot? - e pyeti Petrovin.

Petrovi u ngrit duke u mbështetur te bastuni dhe e vështroi princin me druajtje.

- Kjo është bija ime, - tha princi. - Më lejoni të paraqitem.

Piktori u përkul në shenjë nderimi dhe bëri buzën në gaz duke zbuluar ata dhëmbë të bardhë që i ndritnin për çudi.

- Ne ju pritëm mbrëmë, princeshëz, - i tha Kitit.

Duke thënë këto fjalë u lëkund dhe, për të treguar se nuk ishte lëkundur nga dobësia, por vetë, u lëkund edhe një herë.

- Desha të vija, por Varienka më tha se Ana Pavllovna e kishte dërguar të më thoshte se ju nuk do të dilnit shëtitje.

- Si nuk do të dilnim? - tha Petrovi duke u skuqur e duke u kollitur dhe kërkoi të shihte të shoqen. - Aneta, Aneta! - thirri me zë të lartë dhe në qafën e hollë e të bardhë i kërcyen damarët e trashë si spango.

Ana Pavllovna u afrua.

- Si i dërgove fjalë princeshëzës se nuk do të dalim shëtitje? - i pëshpëriti ai me zemërim dhe me një fije zëri.

- Mirëdita, princeshëz! - tha Ana Pavllovna me një nënqeshje të shtirur, që ishte krejt në kundërshtim me sjelljen e saj të mëparshme. - Gëzohem shumë që u njohëm me ju, - tha duke u kthyer nga princi. - Ju prisnim prej kohësh, princ.

- Si i dërgove fjalë princeshëzës se nuk do të dilnim shëtitje? - tha përsëri piktori me atë zë të ngjirur dhe këtë radhë më me zemërim, sepse zëri i tij i dobët e tradhtonte dhe ai nuk ishte i zoti t'i jepte atij shprehjen që dëshironte.

- O Perëndi, pandeha se nuk do të dilnim, - u përgjigj e shoqja me inat.

- Po si, kur... - piktori zuri të kollitej prapë dhe tundi dorën si me dëshpërim.

Princi hoqi kapelën dhe u largua me të bijën.

- Oh, oh, të mjerët ata! - tha duke psherëtirë thellë.

- Po, baba, - u përgjigj Kiti. - Duhet ta dish se kanë tri fëmijë, s'kanë asnjë shërbëtore dhe kanë mbetur pothuaj pa të holla. Ai merr një ndihmë të vogël nga Akademia, - tha ajo me gjallëri duke u munduar të mposhtte mallëngjimin që e kishte pushtuar pas ndryshimit të menjëhershëm që kishte vënë re në sjelljen e Ana Pavllovnës kundrejt saj.

- Ja dhe madamë Shtali, - tha Kiti duke treguar karrocën, ku diçka ngjyrë hiri dhe e kaltër qe shtrirë nën një ombrellë në mes të jastëkëve.

Ishte zonja Shtal. Nga prapa rrinte më këmbë një gjerman, i shëndetshëm e i zymtë që ngiste karrocën. Pranë së sëmurës kishte qëndruar një kont flokëverdhë suedez, të cilit Kiti ia dinte emrin. Disa nga të sëmurët ngadalësonin hapat duke kaluar pranë karrocës dhe vështronin këtë zonjë sikur të shihnin diçka të jashtëzakonshme.

Princi iu afrua. Dhe, menjëherë, në sytë e tij Kiti vuri re atë shkreptimë ironie që e hutonte. Ai i vajti pranë madamë Shtalit dhe i foli në atë frëngjishte të kulluar që pak veta e flasin tani ashtu si duhet.

- Nuk di a më mbani mend, por unë duhet t'ju falënderoj për dashamirësinë që keni treguar ndaj sime bije, - i tha princi duke hequr kapelën, të cilën e mbajti në dorë.

- Princ Aleksandër Sherbacki, - tha madamë Shtali duke ngritur sytë e saj të kaltër për ta parë. Kiti vuri re atje një shprehje pakënaqësie. - Gëzohem tepër. E dua shumë bijën tuaj.

- Gjithnjë e sëmurë?

- Po, por tani u mësova, - tha madamë Shtali dhe ia paraqiti princit kontin suedez.

- Shumë pak keni ndryshuar, - i tha princi. - Ka nja dhjetë vjet që nuk kam pasur nderin t'ju shoh.

- Po, Zoti na jep kryqin dhe fuqi që ta mbajmë. Shpesh çuditesh kur rri e mendon se ç'kuptim ka kjo jetë... Nga ana tjetër!... - i tha me zemërim Varienkës, e cila nuk ia mbështillte këmbët me batanije ashtu siç donte ajo.

- Rrojmë, si duket, për të bërë të mira, - tha princi, të cilit i qeshnin sytë.

- Atë s'mund ta gjykojmë ne, - tha zonja Shtal, që kishte vënë re

njëfarë shprehjeje ironie në fytyrën e princit. - Atëherë, do të ma dërgoni librin, i dashur kont? Ju falem nderit shumë, - i tha suedezit të ri.

- Pa shiko! - tha princi kur pa kolonelin moskovit që rrinte më këmbë aty afër dhe, pasi e përshëndeti zonjën Shtal u largua andej bashkë me të bijën dhe me kolonelin moskovit.

- Kjo është aristokracia jonë, princ! - tha koloneli moskovit duke dashur të thumbonte; koloneli ia kishte inatin zonjës Shtal, sepse kjo nuk donte të njihej me të.

- S'paska ndryshuar fare, - u përgjigj princi.

- E keni njohur para se të sëmurej, domethënë para se të bëhej uloke?

- Po. E njihja që atëherë që u bë uloke.

- Thonë se ka dhjetë vjet që nuk ngrihet...

- Nuk ngrihet, sepse i ka këmbët shumë të shkurtra. Ka një trup shumë të keq...

- Baba, s'është e mundur! - thirri Kiti.

- Të paktën kështu thonë gjuhët e këqija, moj bijë. Varienka jote ka për të hequr shumë me të, - shtoi ai. - Ah, këto zonjat e sëmura!

- Oh, jo, baba! - ia priti Kiti duke folur me rrëmbim. - Varienka e adhuron. Ajo zonjë bën shumë të mira. Pyet kë të duash! Atë dhe Alina Shtalin i njohin të gjithë.

- Ndoshta, - tha princi duke mbështetur bërrylin te krahu i saj. - Por është më mirë që, kur e bën të mirën, të mos e dijë askush.

Kiti heshti, jo sepse nuk kishte ç'të thoshte, por sepse nuk deshi t'i tregonte as t'et mendimet e saj të fshehta. Por - dhe kjo qe një gjë e çuditshme - ndonëse nuk kishte ndër mend t'i nënshtrohej pikëpamjes së t'et dhe ta linte të prekte atë që ishte për të një gjë e shenjtë, ajo ndjeu se figura hyjnore e zonjës Shtal, të cilën Kiti e kishte mbajtur një muaj në shpirtin e saj, qe zhdukur përngaherë, ashtu si zhduket figura e sajuar nga një fustan i hedhur, kur e sheh se nuk është gjë tjetër veçse një fustan. Tani për Kitin zonja Shtal qe vetëm një grua këmbëshkurtër, që rrinte shtrirë, sepse e kishte trupin të keq dhe i binte në qafë Varienkës së shkretë, sepse nuk ia mbështillte këmbët me batanije ashtu si duhej. Asnjë fuqi përfytyrimi nuk do të ishte e zonja të mëkëmbte përsëri figurën e madamë Shtalit të mëparshëm.

XXXV

Princi ishte në qejf, në qejf ishin edhe e shoqja, e bija, madje edhe gjermani, i zoti i shtëpisë ku banonin Sherbackët.

Si u kthye bashkë me Kitin nga burimi dhe ftoi për çaj kolonelin, Maria Evgenievnën dhe Varienkën, princi dha urdhër të nxirrnin tryezën dhe karriget në kopsht, në hijen e gështenjave dhe atje të shtronin sillën. Si i zoti i shtëpisë, ashtu edhe shërbëtorët sikur u përtërinë kur e panë princin ashtu të gëzuar. Ata e dinin sa bujar ishte ai; pas gjysmë ore, mjeku i sëmurë nga Hamburgu, që banonte në katin e sipërm, vështronte me zili nga dritarja këtë kompani gazmore rusësh të shëndetshëm që ishin mbledhur nën gështjenjat. Nën hijen fërgëlluese të gjetheve të gështenjave, rreth tryezës së mbuluar me një mësallë të bardhë, ku ishin vënë xhezvja e madhe e kafes, buka, gjalpi, djathi dhe mishi i ftohtë i shpendëve të egra, ishte ulur princesha me një skufje të stolisur me kordele bojëmanushaqe dhe u jepte miqve filxhanët me kafe dhe tartinat. Në anën tjetër të tryezës ishte ulur princi, që hante me oreks dhe kuvendonte plot hare me zë të lartë. Princi kishte vënë pranë tij sendet e ndryshme që kishte blerë: kuti të gdhendura, stringla, gjithfarë thikash të vogla për të prerë letrën; këto gjëra ai i kishte blerë në llixhat e ndryshme ku kishte qenë dhe ua dhuronte të gjithëve, edhe Liskenës, shërbëtores, edhe të zotit të shtëpisë, me të cilin bënte shaka me atë gjermanishte të handakosur që ç'ta dëgjoje; ai i thoshte se Kitin nuk e kishin shëruar ujërat e llixhës, por ato gjellë shumë të mira që kishte ngrënë në shtëpinë e tij dhe sidomos supa me hoshafe. Princesha vinte në lojë të shoqin për zakonet e huqet e tij ruse, por qe aq e çelur dhe e gëzuar sa s'kishte qenë asnjëherë që ditën që kishin ardhur në llixhë. Koloneli, si ngaherë, vinte buzën në gaz nga shakatë e princit; por, për sa i përkiste jetës që bënin në Evropë, të cilën e kishte studiuar me vëmendje, - të paktën siç i dukej atij - ai qe në një mendje me princeshën. Maria Evgenievna babaxhane shkulej së qeshuri nga të gjitha shakatë që thoshte princi dhe Varienka - gjë që Kiti nuk e kishte parë asnjëherë - gajasej me një të qeshur të lehtë që e shkaktonin shakatë e princit dhe që i bënte të qeshnin të tjerët.

Të gjitha këto e gazmonin Kitin por, megjithatë, ajo ishte e shqetësuar: nuk qe e zonja të zgjidhte çështjen që i kishte shtruar përpara padashur i ati, i cili qeshte me shoqet e saj dhe me atë jetë që ajo e donte aq shumë. Kësaj

çështjeje të koklavitur iu shtua edhe ndryshimi që kishte ndodhur në marrëdhëniet e saj me Petrovët, ndryshim që ishte vënë re sheshit në një mënyrë aq të shëmtuar atë mëngjes. Të gjithë ishin të gëzuar, por Kiti nuk qe si ata dhe kjo gjë e brengoste edhe më shumë. Ajo kishte atë përshtypje që provonte në vegjëli, kur e mbyllnin për dënim në dhomën e saj dhe dëgjonte kukurizmat gazmore të motrave.

- Ç'i ke dashur gjithë këto gjëra? - tha princesha me buzë në gaz duke i dhënë të shoqit filxhanin e kafes.

- Kur dal shëtitje dhe i afrohem ndonjë dyqani, dyqanxhiu kërkon që të blej diçka: "*Erlaucht, Excellenz, Durchalaucht*".[1] Sa dëgjoj që thonë "*Durchlaucht*" s'duroj dot më dhe kështu dhjetëra talerë fluturojnë.

- Kjo të ndodh nga mërzia, - tha princesha.

- Sigurisht nga mërzia. Këtu është një mërzi kaq e madhe, moj grua, sa njeriu s'di ku të vejë.

- Si mund të mërzitet njeriu, princ? Tani në Gjermani ka shumë gjëra interesante, - tha Maria Evgenievna.

- Po, i di të gjitha ato që janë interesante: supën me hoshafe dhe suxhukët me bizele. Të gjitha i di.

- Thoni si të doni, princ, por insitucionet e tyre janë interesante, - tha koloneli.

- Po çfarë është interesante? Të gjithë gjermanët janë të kënaqur: i kanë mundur të gjithë! Po unë, për se të jem i kënaqur? Unë s'kam mundur asnjeri. Përveç kësaj, këtu je i detyruar t'i zbathësh çizmet vetë dhe vetë t'i vësh prapa derës. Në mëngjes, sapo ngrihesh, duhet të vishesh shpejt e shpejt dhe të vesh në sallon, se përndryshe të pret një çaj i keq! Ndryshe është në shtëpi. Në shtëpi zgjohesh pa u ngutur, zemërohesh për diçka, grindesh, vjen në vete ashtu si duhet dhe mendon shtruar për të gjitha, pa u ngutur.

- Harroni se koha është flori, - tha koloneli.

- Cila kohë? Ka kohë e kohë; nganjëherë jep një muaj për një dysh dhe një herë tjetër nuk jep as gjysmë ore për një thesar. Apo jo, Katjenkë? Po ç'ke që rri e mërzitur?

- S'kam gjë.

---

1) Ekselencë, shkëlqesë, shkëlqesi.

- Ku shkoni? Rrini edhe ca, - i tha Varienkës.

- Duhet të vete në shtëpi, - tha Varienka duke u ngritur dhe ia shkrepi prapë gazit.

Si e mblodhi veten, u la shëndetin të gjithëve dhe vajti në shtëpi për të marrë kapelën. Kiti i shkoi pas. Edhe Varienka i dukej tani ndryshe nga herët e tjera. Jo se ishte më e keqe, por kishte ndryshuar, nuk qe ashtu siç e përfytyronte më parë ajo.

- Ka shumë kohë që s'kam qeshur kështu! - tha Varienka duke marrë ombrellën dhe çantën. - Sa i dashur që është babai juaj!

Kiti s'foli.

- Kur do të shihemi? - pyeti Varienka.

- *Maman* deshi të vente te Petrovët. A do të jeni atje? - pyeti Kiti duke vështruar Varienkën me vëmendje.

- Do të jem, - u përgjigj Varienka. - Ata po bëhen gati të shkojnë dhe unë u dhashë fjalën se do t'i ndihmoja për të mbledhur plaçkat.

- Po vij edhe unë.

- Jo, mos ejani.

- Pse? Pse? Pse? - pyeti Kiti duke çakërritur sytë dhe kapi ombrellën e Varienkës që të mos e linte të ikte. - Pse të mos vij?

- Se ashtu; ju ka ardhur babai dhe, përveç kësaj, ata druhen nga ju.

- Jo, thomëni, pse nuk doni që të vete shpesh te Petrovët? E di që nuk doni. Pse?

- S'kam thënë një gjë të tillë, - tha Varienka me një ton të qetë.

- Jo, thomëni, ju lutem.

- T'i them të gjitha?

- Të gjitha, të gjitha! - ia priti Kiti.

- Nuk ka ndonjë gjë me rëndësi, vetëm se Mihail Aleksejeviçi (kështu e quanin piktorin) më parë donte të iknin më shpejt kurse tani nuk do që të ikin, - tha Varienka me buzë në gaz.

- Po tjetër, po tjetër? - tha Kiti duke folur me të shpejtë dhe e vështroi e ngrysur Varienkën.

- Dhe Ana Pavllovna, kushedi për ç'arsye, tha se ai nuk donte të ikte, se jeni ju këtu. Sigurisht që këto fjalë nuk ishin me vend, por ato u bënë shkak që ata të ziheshin. Ju e dini sa shpejt rrëmbehen ata që vuajnë nga kjo sëmundje.

Kiti rrinte ashtu e heshtur dhe më e ngrysur; vetëm Varienka fliste dhe mundohej ta zbuste e ta qetësonte, sepse e shihte që po vinte rrotull një stuhi lotësh a fjalësh.

- Kështu që është më mirë për ju të mos shkoni... Duhet ta kuptoni, mos e ndieni veten të fyer...

- Mirë më bëhet, mirë më bëhet! - tha Kiti duke folur me nxitim; mori ombrellën nga duart e Varienkës dhe nuk e vështroi këtë në sy.

Varienka deshi të bënte buzën në gaz, kur pa atë shprehje zemërimi prej fëmije në fytyrën e shoqes së saj, por kishte frikë se mos e fyente.

- Pse mirë ju bëhet? Nuk kuptoj, - i tha ajo.

- Mirë më bëhet, sepse kjo nuk ishte veçse një gënjeshtër, asgjë nuk vinte nga zemra, të gjitha ishin të sajuara. E ç'punë kisha me burrin e huaj? Dhe ja, u bëra shkaktare që të pëlcasë grindja midis tyre, sepse bëra atë që nuk më kishte kërkuar njeri. Sepse ajo që bëra, ishte gënjeshtër, gënjeshtër, gënjeshtër!

- Po pse të gënjenit? Për ç'qëllim? - pyeti Varienka me zë të ulët.

- Ah, ç'marrëzi, ç'poshtërsi! Nuk kisha aspak nevojë... Të gjitha ishin gënjeshtra! - tha ajo duke hapur e duke mbyllur ombrellën.

- Po për ç'qëllim?

- Që të dukesha më e mirë se ç'jam, përpara njerëzve, përpara vetes sime dhe përpara Zotit; për t'i gënjyer të gjithë! Jo, tani nuk bëj më një gabim të tillë! Më mirë të jem e keqe sesa gënjeshtare dhe mashtruese!

- Po kush është gënjeshtare? - pyeti Varienka duke vështruar Kitin me qortim. - Ju flisni sikur...

Por Kiti ishte zemëruar shumë dhe nuk e la Varienkën të fliste.

- Nuk flas për ju, nuk flas aspak për ju. Ju jeni e përsosur. Po, po, e di se ju të gjitha jeni të përsosura. Po ç'të bëj unë që jam e keqe? Kjo gjë nuk kishte për të ndodhur sikur unë të mos isha e keqe. Kur qenka kështu puna, më mirë të jem kështu siç jam dhe të mos gënjej të tjerët. E ç'punë kam unë me Ana Pavllovnën? Le të rrojnë si të duan dhe unë do të rroj si dua vetë. Nuk mund të jem ndryshe nga ç'jam!... Dhe të gjitha këto nuk janë ashtu si duhet të ishin...

- Cilat nuk janë ashtu si duhet të ishin? - tha Varienka, që dukej e hutuar.

- Të gjitha. Unë mund të rroj vetëm ashtu siç më thotë zemra, kurse

ju jetoni sipas parimeve. Unë ju desha juve ashtu thjesht, sinqerisht, kurse ju, me sa duket, më keni dashur vetëm e vetëm për të më shpëtuar, për të më mësuar doktrinën tuaj.

- Jeni e padrejtë, - tha Varienka.

- Nuk flas për të tjerët, por për veten time.

- Kiti! - u dëgjua zëri i s'ëmës. - Eja këtu dhe tregoi babait portokajtë me shegë.

Kiti, me një pamje krenare dhe pa u pajtuar me shoqen, mori nga tryeza kutinë me portokaj me shegë dhe vajti tek e ëma.

- Ç'ke kështu? Pse je bërë flakë e kuqe? - e pyetën e ëma dhe i ati me një zë.

- Asgjë, - u përgjigj ajo. - Tani po vij, - tha dhe iku me të shpejtë.

"Këtu qenka ende! - tha me vete. - E ç't'i them, o Perëndi? Ç'bëra kështu, ç'qenë ato fjalë që i thashë?! Pse e fyeva? Ç'të bëj tani? Ç't'i them?" - mendonte Kiti dhe u ndal te pragu i derës.

Varienka, me kapelë në kokë dhe me ombrellë në dorë, qe ulur pranë tryezës dhe po vështronte sustën e ombrellës që e kishte thyer Kiti. Ajo ngri ti kokën.

- Varienka, ju kërkoj ndjesë, ju kërkoj ndjesë! - pëshpëriti Kiti duke iu afruar. - Nuk më kujtohet se ç'thashë. Unë...

- Nuk desha t'ju hidhëroja, - tha Varienka me buzë në gaz.

U pajtuan. Por me ardhjen e babait, ajo botë ku kishte jetuar Kiti gjer atëherë, u ndryshua. Ajo nuk hoqi dorë nga të gjitha ato që kishte mësuar, por kuptoi se gënjente veten kur mendonte se mund të ishte ndryshe nga ç'qe në të vërtetë. I dukej sikur ishte zgjuar nga gjumi; e ndjeu sa gjë e vështirë ishte të qëndronte pa gënjeshtra e pa mburrje në atë lartësi ku dëshironte të ngjitej. Përveç kësaj, ajo e ndjeu sa e rëndë ishte ajo jetë plot me hidhërime, me sëmundje e me gjytrymë, në të cilën jetonte. Përpjekjet që kishte bërë për t'i dashur të sëmurët, iu dukën shumë të rënda, kështu që deshi të ktheheshin sa më shpejt në ajrin e pastër në Rusi, në Ergushovo, atje ku, siç kishte mësuar nga një letër, kishte vajtur tani e motra, Dolli, bashkë me fëmijët.

Por dashuria e saj për Varienkën nuk u shua. Kur erdhi koha që të ndaheshin, Kiti e ftoi me gjithë zemër që të vente në Rusi.

- Do të vij kur të martoheni, - tha Varienka.

- Unë s'do të martohem kurrë.

- Atëherë nuk kam për të ardhur kurrë.

- Kur qenka kështu puna, do të martohem vetëm për këtë arsye. Shikoni mirë se mos harroni fjalën që më keni dhënë! - tha Kiti.

Parashikimet e mjekut u vërtetuan. Kiti u kthye në atdhe, në Rusi, e shëruar. Ajo nuk ishte krejt e shkujdesur dhe e gëzuar si më parë, por ishte e qetë. Hidhërimi i dikurshëm tani qe vetëm një kujtim.

PJESA E TRETË

I

Sergej Ivanoviç Koznishevi, ashtu i lodhur siç ishte nga puna mendore, donte të çlodhej dhe, në vend që të shkonte jashtë shtetit, siç e kishte zakon, nga fundi i majit vajti në fshat, tek i vëllaji. Sipas mendimit të tij, s'kishte si jeta e fshatit dhe ai kishte ardhur tani tek i vëllai për ta shijuar. Konstantin Levini u gëzua shumë, kur i erdhi i vëllai, aq më tepër se nuk e priste Nikollajin asaj vere. Por me gjithë dashurinë dhe respektin që kishte për Sergej Ivanoviçin, Konstantin Levini rrinte si mbi gjemba në fshat kur qe me të vëllanë: atij nuk i pëlqenin aspak pikëpamjet që kishte i vëllai për fshatin. Për Konstantin Levinin fshati qe burimi i jetës, domethënë i gëzimeve, i vuajtjeve dhe i punës, kurse për Sergej Ivanoviçin ishte një vend çlodhjeje, si njëfarë kundërhelmi i dobishëm kundër korrupsionit; këtë kundërhelm ai e merrte me gjithë qejf, sepse e ndiente që i bënte mirë. Për Konstantin Levinin fshati ishte i mirë, sepse atje i kushtoheshe një pune me të vërtetë të dobishme, kurse për Sergej Ivanoviçin fshati ishte sidomos i mirë, sepse atje njeriu mund të bënte pallë. Përveç kësaj, edhe pikëpamjet që kishte Sergej Ivanoviçi për fshatarët, e lëndonin disi Konstantinin. Sergej Ivanoviçi thoshte se i donte dhe i njihte mirë fshatarët dhe kuvendonte dendur me muzhikët; këtë gjë dinte ta bënte mirë, me sinqeritet dhe pa katikule dhe, nga çdo bisedë e tillë, nxirrte përfundime të përgjithshme në dobi të fshatarëve si edhe për të provuar se i njihte këta. Një pikëpamje e tillë për fshatarët nuk i pëlqente Konstantin Levinit. Për të fshatarët ishin

vetëm pjesëmarrësit kryesorë në punën e përbashkët dhe, me gjithë respektin e madh dhe dashurinë që kishte për muzhikun - dashuri të cilën, siç thoshte vetë, e kishte thithur bashkë me qumështin e tajës - ai, si pjesëmarrës bashkë me muzhikun në punën e përbashkët, nganjëherë gëzohej pa masë për këta njerëz që ishin të fortë, të dashur dhe të drejtë; por dendur edhe zemërohej keq me këta fshatarë, sidomos atëherë kur në punën e përbashkët kërkoheshin cilësi të tjera; zemërohej sepse ata tregoheshin të pakujdesshëm, e bënin punën shkel e shko, deheshin dhe gënjenin. Sikur ta pyesnin Konstantin Levinin a i donte fshatarët apo jo, me siguri që nuk do të ishte në gjendje t'i përgjigjej kësaj pyetjeje. Ai edhe i donte, edhe nuk i donte, ashtu si edhe gjithë njerëzit e tjerë. Sigurisht, si njeri i mirë që ishte, ai më tepër i donte sesa nuk i donte njerëzit, kështu edhe fshatarët. Ai nuk mund t'i donte ose të mos i donte fshatarët në mënyrë të veçantë, sepse jo vetëm që rronte me ta, jo vetëm që interesat e tij ishin lidhur me ata të fshatarëve, po edhe se ai vetë hiqej si një pjesë e pandarë e tyre, nuk shihte në veten e tij as edhe te fshatarët asnjë cilësi ose të metë të veçantë dhe nuk mund të ishte në kundërshtim me ta. Përveç kësaj, ndonëse kishte jetuar për një kohë të gjatë në marrëdhënie shumë të ngushta me muzhikët si pronar dhe ndërmjetës dhe sidomos si këshilltar (muzhikët kishin besim tek ai dhe bënin dyzet vjorsta udhë për t'u këshilluar me të), ai nuk kishte asnjë mendim të caktuar për fshatarët dhe pyetjes që mund t'i bëhej në i njihte fshatarët, do t'i përgjigjej po me aq vështirësi, sikur ta pyesje në i donte ata. Të thoshte se i njihte fshatarët, ishte për të njësoj sikur të thoshte se i njihte njerëzit. Ai vëzhgonte dhe njihte ngaherë gjithfarë njerëzish, duke përfshirë këtu edhe muzhikët, të cilët i mbante për njerëz të mirë dhe interesantë dhe vinte re dendur tek ata tipare të reja, hiqte dorë nga mendimet e vjetra që kishte për ta dhe formonte mendime të reja. Ndryshe mendonte Sergej Ivanoviçi. Pikërisht ashtu si e donte dhe e lavdëronte jetën e fshatit për kontrastin që paraqiste ajo me jetën e qytetit, të cilën nuk e donte, ashtu i donte edhe fshatarët, të cilët i vinte përballë asaj klase njerëzish që nuk i donte; për atë, fshatarët ishin, si të thuash, në kundërshtim me gjithë njerëzit e tjerë. Në mendjen e tij metodike ishin sajuar qartë format e përcaktuara të jetës së fshatarëve dhe ky koncept ishte formuar pjesërisht nga vetë jeta e fshatarëve, por sidomos nga kontrastet. Ai nuk e ndryshonte kurrë mendimin e tij për fshatarët, as edhe simpatinë që kishte për ta.

Në mosmarrëveshjet që ndodhnin ndërmjet dy vëllezërve rreth pikëpamjeve të ndryshme që kishin ata për fshatarët, Sergej Ivanoviçi fitonte gjithmonë, pikërisht sepse ai kishte koncepte të përcaktuara për fshatarët, për karakterin, vetitë dhe shijet e tyre, kurse Konstantin Levini nuk kishte asnjë koncept të përcaktuar dhe të prerë, kështu që në këto mosmarrëveshje Sergej Ivanoviçi e akuzonte të vëllanë duke i thënë se i kundërshtonte vetë pikëpamjet e tij.

Për Sergej Ivanoviçin, vëllai i vogël qe një djalë shumë i mirë, me një zemër që ishte në **vendin e duhur** (siç përdorte ai një shprehje frëngjisht); ai ishte mjaft mendjehollë, por ndikohej shumë nga përshtypjet e çastit. dhe, për këtë arsye, binte në kundërshtim me vetveten. Me zemërgjerësinë e një vëllai të madh, ai i shpjegonte nganjëherë rëndësinë e gjërave, por s'ia kishte ënda të rrinte e të diskutonte me të sepse e mundte shpejt.

Për Konstantin Levinin i vëllai ishte një burrë me mendje të lartë dhe shumë i mësuar, fisnik në kuptimin e vërtetë të fjalës, njeri i aftë për të bërë punëra që ishin në dobi të të gjithëve. Por , sa më shumë që kalonte koha dhe sa më shumë që e njihte të vëllanë, thellë në shpirtin e tij e brente gjithnjë e më shpesh ky dyshim që i kishte lindur: kjo aftësi për të bërë punëra që ishin në dobi të të gjithëve - aftësi që i mungonte krejt atij - mos vallë nuk ishte cilësi, por, përkundrazi, një mungesë - jo mungesë dëshirash e shijesh të mira, të ndershme dhe fisnike, por mungesë e asaj fuqie të jetës që quhet zemër, e asaj dëshire të zjarrtë që e bën njeriun të zgjedhë dhe të ndjekë vetëm një nga ato rrugë të panumërta të jetës që shtrihen përpara tij? Sa më shumë e njihte të vëllanë, aq më shumë vinte re se edhe Sergej Ivanoviçi, si shumë nga ata që i kushtojnë energjinë e tyre së mirës së përgjithshme, këtë gjë nuk e bënte i shtyrë nga zemra por nga mendja, nga arsyetimi, duke gjykuar se ishte mirë të merrej me një punë të tillë, prandaj edhe merrej. Këtë mendim ia përforcoi Levinit edhe kjo vërejtje tjetër: i vëllai interesohej për çështjet e së mirës së përgjithshme dhe të pavdekësisë së shpirtit po aq sa ç'interesohej edhe për një lojë shahu ose për mekanizmin e ndërlikuar të një makine të re.

Përveç kësaj, Konstantin Levini rrinte si mbi gjemba kur i vinte i vëllai, edhe për arsye se në fshat, sidomos në verë, Levini ishte i zënë ngaherë me punët e çifligut, aq sa nuk i mjaftonte as dita e gjatë e verës për t'i bërë të gjitha; kurse Sergej Ivanoviçi i kalonte ditët në limonti. Por, megjithëse

çlodhej tani, domethënë nuk punonte për veprën e tij, ai ishte mësuar kaq shumë të merrej me punë mendore, sa i pëlqente t'i shprehte në një formë të bukur dhe sa më të përmbledhur mendimet që i vinin; për këtë gjë i duhej një njeri që t'i dëgjonte këto mendime. I vetmi dëgjues i zakonshëm i tij ishte i vëllai. Për këtë arsye, me gjithë karakterin e thjeshtë miqësor që kishin marrëdhëniet e tyre, Konstantinit i vinte rëndë ta linte vetëm të vëllanë. Sergej Ivanoviçit i pëlqente të shtrihej në lëndinë, në diell, të shullëhej dhe të dërdëlliste më nge.

- Nuk e merr dot me mend, - i thoshte i vëllai, - se ç'kënaqësi të madhe ndiej në këto orë limontie. Më duket sikur s'kam as edhe një mendim në kokë!

Por Konstantin Levini mërzitej së ndenjuri e së dëgjuari të vëllanë, sidomos për një arsye: ai e dinte se fshatarët që plehëronin arën, kushedi se si do ta hidhnin plehun, në qoftë se ai nuk u rrinte mbi kokë; ata nuk do t'u vinin plorët parmendave, por umbet dhe pastaj do të thoshin se ato nuk ishin kurrë aq të mira sa parmendat e vjetra, e të tjera...

- Nuk u mërzite së bredhuri në mes të vapës? - i thoshte Sergej Ivanoviçi.

- Ja, sa të shkoj pak në zyrë për të parë ç'po bëhet, - thoshte Levini dhe shkonte me vrap në arë.

II

Qershori sapo kishte hyrë kur Agafja Mihajllovna, që ishte edhe tajë, edhe ekonome, duke shpënë në qilar kavanozin me kërpudha turshi, rrëshqiti, ra dhe përdrodhi kyçin e dorës. Erdhi mjeku i rrethit, një djalë i ri që sapo kishte mbaruar fakultetin e mjekësisë. Si ia pa dorën, tha se ajo nuk qe thyer, i vuri kompresa; e mbajtën për drekë dhe ai u kënaq duke biseduar me të famshmin Sergej Ivanoviç Koznishevin; për t'i treguar shkrimtarit se ishte njeri me kulturë, mjeku i ri nisi t'i flasë për të gjitha thashethemet e rrethit dhe u ankua duke thënë se punët e Zemstvos nuk shkonin mirë. Sergej Ivanoviçi e dëgjoi me vëmendje, e pyeti për disa gjëra dhe, ashtu i nxitur nga ky dëgjues i ri, nisi të fliste pa pushim duke shprehur disa vërejtje të holla dhe me rëndësi, të cilat mjeku i ri i dëgjoi me respekt dhe i çmoi

shumë. Edhe kështu, Sergej Ivanoviçi u duk plot gjallëri dhe i gëzuar, ashtu si dukej ngaherë pas një kuvendimi të shkëlqyer dhe plot gjallëri. Kur iku mjeku, Sergej Ivanoviçi deshi të vente të gjuante me grep në lumë. Atij i pëlqente të zinte peshk dhe sikur mburrej kur thoshte se i pëlqente një punë kaq pa kuptim.

Konstantin Levini, që duhej të shkonte në arën e lëruar dhe pastaj në luadh, deshi ta përcillte të vëllanë me kaloshin deri te lumi.

Ishte mesi i verës, koha kur bereqeti i vitit është pjekur mirë, kur fillojnë telashet e mbjelljeve të vitit të ardhshëm dhe të kositjes, kur thekra lëshon kalli dhe kur kalliri i lehtë ngjyrë hiri në të blertë, jo i mbushur si duhet, lëkundet nga era; kur tërshëra e gjelbër, përzier aty-këtu me tufat e barit të verdhë, ka mbirë ku më shumë e ku më pak në arat e mbjella së voni; kur hikrra e lashtë shtrihet e mbulon gjithë tokën; kur parmenda nuk i lëron dot arat plot me gurë ashtu si duhet dhe i lë përgjysmë; kur pirgjet e plehut të tharë kundërmojnë më të aguar bashkë me barin që mban erë mjaltë dhe kur në viset e ulëta lëpjeta shtrihet si det i gjerë luadheve të brigjeve të lumit, me ato tufat e kërcejve, që nisin të nxihen dhe presin kosën.

Ishte ajo kohë e vitit kur bëhet një pushim i vogël në punët e fshatit, para se të fillojnë të korrat, një punë që përsëritet vit për vit dhe që kërkon të gjitha fuqitë e fshatarëve. Bereqeti ishte bërë mirë atë vit, ditët qenë të bukura e të nxehta dhe netët të shkurtra dhe plot vesë.

Vëllezërit duhej të kalonin përmes pyllit për të vajtur te luadhet. Sergej Ivanoviçit i mbeteshin sytë te bukuria e pyllit plot me gjethe; ai i tregonte të vëllait herë blirin e vjetër, që ishte gati në të lulëzuar dhe që në hijen e pyllit dukej lara-lara nga mugujt e verdhë dhe herë bisqet e reja me një shkëlqim zymrydi të drurëve të atij viti. Konstantin Levinit nuk i pëlqente të fliste dhe të dëgjonte kur i flisnin të tjerët për bukurinë e natyrës; i dukej sikur fjalët rrëmbenin një pjesë të asaj bukurie që ai shihte. Tundte kokën në shenjë pohimi, por, padashur, mendonte për gjëra të tjera. Kur dolën nga pylli, gjithë vëmendja e tij u përqendrua te një ugar që ishte në kodër, vende-vende i mbuluar nga bari i verdhë, i ndarë në katrorë plot me pirgje dhe vende-vende i punuar. Karrocat shkonin fushës njëra pas tjetrës. Levini i numëroi karrocat dhe mbeti i kënaqur, se ato mjaftonin për të ngritur gjithë bereqetin; kur i vajtën sytë te luadhet, mendoi se kishte ardhur koha ta kositnin barin. Sa herë që kositej bari atë e pushtonte një ndjenjë e veçantë. Kur iu afruan livadhit, Levini e mbajti kalin.

Vesa e mëngjesit nuk qe tharë ende në fundin e fijeve të barit të dendur dhe Sergej Ivanoviçi, për të mos lagur këmbët, i tha të vëllait ta shpinte me kaloshin përmes luadhit gjer te gëmusha e ajdësit, ku kapnin peshkun persian. Konstantin Levini, ndonëse i therte në zemër të shkelte barin, e ngau kaloshinin mes për mes luadhit. Fijet e barit të hedhur përkuleshin ngadalë rreth rrotave dhe këmbëve të kuajve duke lënë farërat te gishtëzat dhe gavyejt e lagur me vesë.

Vëllai u ul rrëzë gëmushës së ajdësit dhe filloi të bënte gati grepin, kurse Levini e hoqi kalin mënjanë, e lidhi dhe pastaj u fut në livadhin që shtrihej si një det ngjyrë hiri i gjelbër dhe që nuk tundej aspak nga era. Atje ku toka ishte mbujake, bari i mëndafshtë me farëra të pjekura i vinte Levinit pothuaj gjer te mesi.

Si i ra luadhit mes për mes, Konstantin Levini doli në udhë dhe takoi një plak me një sy të fryrë, i cili mbante në dorë një shportëz të mbuluar me pëlhurë, ku kishte bletë.

- E, i kapët bletët, Fomiç? - e pyeti Levini.

- Ç'i kapa, Konstantin Mitriç! Të paktën të mos humbas të miat! Kjo është luzma e dytë... Shyqyr zotit, ata djemtë që lërojnë arat e tua, zgjidhën kuajt, e arritën luzmën dhe e morën...

- Si thua, Fomiç, të kositim apo të presim?

- Sipas mendimit tim duhet pritur gjer ditën e Shën Pjetrit,kurse ju kositni ngaherë më shpejt. Po goxha ka mbirë bari, që i qofshim falë Zotit! Bagëtia do të ketë ç'të hajë.

- Po moti a do të na mbajë?

- Si të ketë bërë emër Zoti. Edhe mund të mbajë.

Levini iu afrua të vëllait. Sergej Ivanoviçi nuk kishte zënë asnjë peshk, por ai nuk mërzitej dhe dukej shumë i kënaqur. Levini e kuptoi se atij ia kish ënda të bënte muhabet, pasi i kishte pëlqyer biseda që kishte pasur me mjekun; por, ngaqë donte të vendoste çështjen e kositjes, për të cilën interesohej më shumë se për çdo gjë tjetër atë çast, ngutej të shkonte në shtëpi për të dhënë urdhrin që të mblidhnin kositësit për të nesërmen.

- Shkojmë, - tha ai.

- Pse ngutesh? Rrimë edhe ca. Shiko, sa je lagur! Sa bukur që është këtu, edhe sikur të mos zësh peshk! Gjahu është një gjë shumë e bukur, se ke të bësh me natyrën. Shiko si vezullon uji me një shkëlqim çeliku. Ç'pamje

e mahnitshme! - tha ai. - Këto brigje gjithë lëndinë më sjellin ndër mend gjithmonë atë enigmë. E di? "Bari i thotë ujit: do të lëkundemi, do të lëkundemi".

- Nuk e di këtë enigmë, - u përgjigj Levini me hidhërim.

III

- A e di?! Po mendoja për ty, - tha Sergej Ivanoviçi. - Nga ato që më tregoi mjeku, i cili nuk është aspak budalla, punët nuk shkokan aspak mirë në rrethin tuaj. Unë të thashë dhe ja ku po ta them përsëri se nuk bën mirë që nuk vete në mbledhjet dhe nuk merr pjesë në punët e Zemstvos. Në qoftë se njerëzit e zotë do të rrinë mënjanë, ta merr mendja që punët do të shkojnë rrokopujë. Ne japim të hollat dhe ata paguajnë rroga, kurse, nga ana tjetër, nuk ka as shkollë, as ndihmësmjekë, as mami, as farmaci, asgjë prej gjëje.

- Kam provuar, - u përgjigj Levini me zë të ulët dhe si pa qejf, - nuk mundem më! S'kam ç'të bëj!

- Pse s'ke ç'të bësh? Të them të drejtën, nuk e kuptoj sjelljen tënde. Nuk pranoj të rrish indiferent dhe as të më thuash se nuk je i zoti. Mos vallë është nga përtimi?

- Jo, asnjë nga ato që zure në gojë. Provova të punoja dhe e pashë se nuk mund të bëja asgjë, - tha Levini.

Ai nuk e kishte mendjen shumë te fjalët që i thoshte i vëllai. Duke vështruar arën e lëruar, që shtrihej përtej lumit, shihte diçka të zezë, por nuk e shquante dot mirë se ç'ishte, kalë apo mos vinte kaluar qehajai.

- E pse nuk mund të bësh asgjë? Ti bëre një provë, nuk të eci dhe menjëherë i dorëzove armët. Si nuk ke pak sedër?

- Nuk kuptoj se ç'hyn sedra në këtë mes, - tha Levini, që ishte prekur thellë nga fjalët e të vëllait. - Do të kisha sedër sikur atëherë në universitet të më thoshin se nuk i kuptoja integralet, të cilat të tjerët i kuptonin. Por në këtë rast njeriu duhet të ketë pikësëpari aftësitë e duhura për të bërë punë të tilla dhe, ajo që ka më tepër rëndësi, duhet të jetë me të vërtetë i bindur se ato janë me shumë rëndësi.

- Ç'thua kështu? Pse, a nuk janë me rëndësi? - pyeti Sergej Ivanoviçi, i cili ishte prekur thellë gjithashtu për dy arsye: sepse i vëllai nuk e quante

me rëndësi një punë për të cilën ai interesohej dhe sidomos se, me sa dukej, ai as që e dëgjonte fare.

- Ja që nuk më duket me rëndësi, nuk më bën për vete, mos kam faj unë?... - u përgjigj Levini, kur u sigurua se ai që shihte, ishte qehajai, që, me sa dukej , i kishte lënë të lirë fshatarët që lëronin arën. Ata po i kthenin parmendat.

"Të kenë mbaruar së lëruari?" - tha me vete.

- Pa dëgjomë një herë, - tha vëllai i madh duke ngrysur fytyrën e bukur, - çdo gjë ka kufi. Eshtë një gjë shumë e bukur të jesh njeri origjinal, i sinqertë dhe të urresh gënjeshtrën. Edhe unë e di; por ato që më thua ti, ose nuk kanë asnjë kuptim, ose kanë një kuptim shumë të keq. Si nuk qenka një gjë me rëndësi që ai popull të cilin ti e do, ashtu siç thua...

"S'e kam thënë kurrë këtë", - tha me vete Konstantin Levini.

- ... të vdesë pa pasur ndihmë? Fëmijët vdesin nga shkaku i mamive xhahile, fshatarët lëngojnë në errësirën e padijes dhe janë nën pushtetin e gjithfarë qatipëve. Dhe ti, që ke mundësi t'u vish në ndihmë, nuk i ndihmon, sepse, sipas mendimit tënd, kjo punë nuk qenka me rëndësi... - Dhe Sergej Ivanoviçi i shtroi përpara këtë dilemë: - Ose ti nuk je zhvilluar intelektualisht ashtu si duhet për të parë se ç'mund të bësh, ose nuk do që të sakrifikosh qetësinë ose ambicien tënde, ose ku ta di unë se çfarë, për të bërë një punë të tillë.

Konstantin Levini e ndjeu se s'kishte nga t'ia mbante: ose duhej të dorëzohej, ose të pohonte se nuk ndiente ndonjë dashuri të madhe për punën shoqërore. Kjo ndjenjë e fyente dhe e hidhëronte.

- Mund të jetë ashtu siç thua ti, - tha ai me vendosmëri. - Nuk shoh që të jetë e mundur...

- Si? A nuk është e mundur t'u jepet fshatarëve ndihmë mjekësore po të përdoren të hollat me vend?!

- Mua më duket se nuk është e mundur... Duke marrë parasysh se rrethi ynë shtrihet në një sipërfaqe prej katër mijë vjorstash katrore, se rrugët janë tërë baltë, se në dimër kemi tufanet e borës dhe në verë punët e bujqësisë, më duket se është e pamundur të shpiesh kudo ndihmën mjekësore. Përveç kësaj nuk kam as besim te mjekësia.

- Dale, nuk ke të drejtë... Po të sjell një mijë shembuj... Mirë, po shkollat?

- E ç'i do shkollat?

- Ç'thua kështu? A është e mundur që njeriu të vërë në dyshim dobinë e arsimit? Në qoftë se nga arsimi ke përfituar ti, pse të mos përfitojnë edhe të tjerët?

Konstantin Levini moralisht e ndiente veten të mbërthyer me shpatulla pas muri; prandaj u rrëmbye dhe, ashtu padashur, shprehu arsyen kryesore të mospërfilljes së tij ndaj punës shoqërore.

- Të gjitha këto mund të jenë gjëra shumë të bukura, po pse të rri e të vras mendjen për të hapur ambulanca që nuk do të më shërbejnë kurrë dhe shkolla, ku nuk do t'i dërgoj fëmijët e mi, ku as fshatarët nuk dëshirojnë t'i dërgojnë fëmijët e tyre? Përveç kësaj, nuk jam shumë i bindur se duhen dërguar atje, - tha ai.

Sergej Ivanoviçi u habit kur dëgjoi papritmas një mendim të tillë, por, aty për aty, bëri një plan tjetër sulmi.

Heshti një copë herë, nxori një grep, e hodhi prapë dhe, duke vënë buzën në gaz, i tha të vëllait:

- Me leje... E para, ambulancat janë të domosdoshme. Për Agafja Mihajllovnën dërguam e thirrëm mjekun e rrethit.

- Megjithatë unë mendoj se asaj dora do t'i mbetet e shtrembër.

- Ajo s'dihet... Përveç kësaj, një fshatar i mësuar është më i vlefshëm se një i pamësuar.

- Jo, pyet kë të duash, - u përgjigj Konstantin Levini me vendosmëri - dhe do të të thonë se punëtori që di të lexojë është më i keq se ai që s'di. Nuk është e mundur që të ndreqë rrugët dhe, po ta vësh të ndërtojë një urë, do të vjedhë dërrasa.

- Por s'e kemi fjalën aty, - tha Sergej Ivanoviçi duke mbledhur vetullat; atij nuk i pëlqente kur ia kundërshtonin mendimin dhe sidomos atëherë kur ai që e kundërshtonte, hidhej vazhdimisht nga një argument tek tjetri, pa asnjë lidhje, kështu që nuk dinte se kujt t'i përgjigjej më parë. - Me leje... A e pranon ti që arsimi është një gjë e mirë për popullin?

- E pranoj, - tha Levini padashur dhe aty për aty e kuptoi se nuk kishte thënë ato fjalë që kishte në mendje. Ai e ndjeu se në qoftë se pranonte një gjë të tillë, i vëllai do t'i provonte se ai thoshte fjalë të kota, fjalë që nuk kishin asnjë kuptim. Nuk dinte se si do t'ia provonte këtë, por e dinte se kjo do të provohej, pa dyshim, në mënyrë logjike dhe e priste këtë provë.

Arsyetimi i vëllait qe shumë më i thjeshtë nga ç'e priste Konstantin Levini.

- Në qoftë se ti pranon që arsimi është një gjë e mirë për popullin, - tha Sergej Ivanoviçi, - atëherë ti, si njeri i ndershëm, nuk mund të mos e duash e të mos kesh simpati për një punë të tillë; prandaj s'mund të mos duash të punosh për të.

- Por mua ende nuk më duket e mirë një punë e tillë, - tha Konstantin Levini duke u skuqur.

- Si? Po ti tani më the se...

- Dua të them se kjo punë nuk më duket e mirë dhe as që mund të bëhet.

- Këtë s 'mund ta dish pa e provuar.

- Le ta zëmë, - tha Levini ndonëse nuk mendonte ashtu, - le ta zëmë se është ashtu si thua ti; sidoqoftë unë nuk shoh se për ç'arsye duhet të vras mendjen për këtë gjë.

- Ç'do të thuash ?

- Dëgjo, meqë e nisëm këtë bisedë, ma shpjego argumentin tënd nga pikëpamja filozofike, - tha Levini.

- Nuk kuptoj se ç'hyn këtu filozofia, - tha Sergej Ivanoviçi me një ton që, siç iu duk Levinit, nuk ia njihte të vëllait të drejtën për të folur për filozofi. Kjo gjë e zemëroi Levinin.

- Hyn që ç'ke me të, - tha ai duke folur me rrëmbim. - Unë mendoj se fuqia shtytëse e të gjitha veprimeve tona është lumturia personale. Në institucionet e Zemstvos, unë, si fisnik që jam, nuk shoh asgjë që të ndihmojë në mirëqenien time. Udhët nuk janë të mira dhe as që kanë për të qenë të mira; kuajt e mi më shpien edhe nëpër udhët e këqija. Unë s'kam nevojë as për mjek, as për ambulancë, nuk më duhet as gjykatësi i paqit; nuk kam pasur kurrë punë me të dhe as që do të shkoj tek ai ndonjëherë. Shkollat jo vetëm që nuk më duhen, por , përkundrazi, janë të dëmshme, siç të thashë. Për mua institucionet e Zemstvos më kushtojnë tetëmbëdhjetë kopekë për desjatinë, më detyrojnë të vete në qytet, të fle në shtrate mbushur me tartabiqe dhe të dëgjoj gjithfarë dokrrash e marrëzish dhe në këtë gjë mua nuk më shtyn asnjë interes personal.

- Me leje, - ia preu fjalën Sergej Ivanoviçi duke bërë buzën në gaz. - Ne nuk na shtyu interesi personal, kur punuam për çlirimin e fshatarëve dhe, megjithatë, punuam!

- Jo! - ia priti Konstantini duke u rrëmbyer dhe më tepër. - Çlirimi i fshatarëve qe punë tjetër. Atje kishim të bënim me interesin personal. Donim të flaknim tej atë zgjedhë që na shtypte edhe ne, të gjithë njerëzit e mirë. Po ç'interes do të kisha për të qenë delegat në Zemstvo, për të marrë pjesë në diskutime se sa llagëmxhinj duhen dhe si duhen vënë qyngjet e kanalizimit në qytetin ku nuk banoj? Ç'interes do të kisha të rrija e të gjykoja, si anëtar i betuar i gjyqit, një muzhik, sepse ka vjedhur proshutë, të rri e të dëgjoj gjashtë orë pallavrat që grijnë avokatët dhe prokurorët, kryetarin e gjyqit që pyet plakun teveqel Aljoshka: "A pranoni, i pandehur, se keni vjedhur proshutë?" - "Lepe?"

Konstantin Levini ishte larguar nga tema dhe rrinte e përfytyronte kryetarin e gjyqit dhe Aljoshka teveqelin; atij i dukej sikur të gjitha këto kishin të bënin me çështjen.

Por Sergej Ivanoviçi mblodhi supet.

- Po mirë, ç'kërkon të thuash?

- Dua të them se unë do t'i mbroj gjithmonë dhe sa të mund ato të drejta që kanë të bëjnë me interesin tim; se, kur xhandarët na kontrollonin atëherë kur ishim studentë dhe lexonin letrat tona, isha gjithnjë gati për t'i mbrojtur me të gjitha fuqitë e mia këto të drejta, të mbroja të drejtat e arsimit dhe të lirisë. E kuptoj nevojën e domosdoshme të shërbimit ushtarak, që ka të bëjë me fatin e fëmijëve të mi, të vëllezërve të mi dhe me fatin tim. Jam gati të rri e të diskutoj për atë që më përket mua; por nuk kuptoj dhe nuk mund të rri e të merrem me çështjen se ku venë të dyzet mijë rublat e Zemstvos, ose të merrem me gjyqin e Aljosha teveqelit.

Konstantin Levini fliste sikur ta kishin rrëmbyer valët pendën që kishte penguar lumin e fjalëve të tij. Sergej Ivanoviçi buzëqeshi.

- Po sikur të detyroheshe të dilje përpara gjyqit, a do të të pëlqente të gjykoheshe nga dhoma penale e dikurshme?

- Nuk kam pse të dal përpara gjyqit. Nuk do të vras asnjeri dhe nuk kam nevojë për të. Institucionet tona të Zemstvos, që thua ti, vazhdoi ai duke kaluar përsëri në një temë që nuk kishte të bënte aspak me atë për të cilën ishin duke biseduar, - u shëmbëllejnë atyre mështeknave që ngulnim ditën e Rrëshajave, që ato të dukeshin si pylli që mbin vetë në Evropë: nuk mund t'i ujit dhe të besoj me gjithë mend se është një pyll i vërtetë mështeknash!

Sergej Ivanoviçi mblodhi supet duke shprehur me këtë gjest habinë e tij se ç'hynin mështeknat në këtë bisedë, megjithëse, që atë çast, ai kishte kuptuar se ç'kërkonte të thoshte i vëllai me këto fjalë.

- Me leje, por nuk është e mundur që njeriu të arsyetojë në këtë mënyrë, - tha ai.

Por Konstantin Levini donte të përligjte mospërfilljen që tregonte ndaj së mirës së përgjithshme, prandaj vazhdoi:

- Unë mendoj se asnjë veprimtari nuk mund të jetë e shëndoshë, në qoftë se nuk është ngritur mbi bazën e interesit personal. Kjo është një e vërtetë e përgjithshme, **filozofike**, - tha ai duke përsëritur me vendosmëri fjalën **filozofike**, sikur të dëshironte të tregonte se kishte të drejtë, ashtu si të gjithë, të fliste për filozofi.

Sergej Ivanoviçi bëri buzën në gaz përsëri: "Edhe ai ka filozofinë e vet për ta vënë në shërbim të prirjeve të tij", - tha me vete.

- Lëre mënjanë filozofinë, - tha ai. - Detyra kryesore e filozofisë, gjatë gjithë shekujve, ka qenë pikërisht që të gjente lidhjen që ekziston ndërmjet interesit personal dhe atij të përbashkët. Por kjo çështje nuk hyn në diskutimin tonë. Unë duhet të korrigjoj gabimin e krahasimit tënd. Mështeknat nuk ngulen, por ato mbillen në tokë dhe kërkojnë kujdes. Të ardhme kanë vetëm ata popuj, në histori hyjnë ata popuj që e ndiejnë se cila është gjëja me rëndësi në institucionet e tyre dhe e çmojnë këtë gjë.

Dhe Sergej Ivanoviçi e hodhi çështjen në fushën filozofiko-historike, ku Konstantin Levini nuk hahej dot me të dhe i tregoi sa i gabuar ishte mendimi i tij.

- Për sa i përket faktit që kjo gjë nuk të pëlqen, më fal që po ta them, por kjo është përtesa jonë ruse, qibri ynë prej fisniku dhe unë jam i bindur se ky gabimi yt është i përkohshëm dhe do të kalojë.

Konstantini nuk foli. Ai e ndiente se s'kishte nga t'ia mbante: por ndiente gjithashtu se ato që kishte dashur të thoshte, i vëllai nuk i kishte kuptuar. Ai vetëm një gjë nuk dinte: Pse nuk i kishte kuptuar fjalët e tij? Sepse ai nuk kishte qenë i zoti të shprehej qartë, apo sepse i vëllai nuk kishte dashur ose nuk kishte mundur ta kuptonte? Por nuk deshi të thellohej në këto mendime dhe, pa e kundërshtuar të vëllanë, mendoi për diçka tjetër, për një gjë krejt personale.

Sergej Ivanoviçi mbështolli grepin, zgjidhi kalin dhe ata shkuan.

IV

Çështja personale ku i punonte mendja Levinit gjatë bisedës që kishte pasur me të vëllanë, qe kjo: vitin e kaluar, kur kishte ardhur një ditë në luadhin që po e kositnin dhe qe zemëruar me qehajanë, Levini kishte përdorur mjetin që e qetësonte: ia kishte marrë kosën një muzhiku dhe kishte filluar të kosiste vetë.

Kjo punë i kishte pëlqyer aq shumë sa kishte kositur edhe herë të tjera; kishte kositur gjithë luadhin përpara shtëpisë dhe, këtë vit, sa të hynte pranvera, kishte vendosur të kosiste bashkë me muzhikët ditë të tëra. Që ditën e ardhjes së vëllait vriste mendjen sepse nuk dinte si të bënte: të kosiste apo jo? I vinte rëndë ta linte vetëm të vëllanë gjithë ditën e ditës dhe kishte frikë se mos ai tallej pastaj me të. Por, duke kaluar përmes luadhit, iu kujtua përshtypja e kositjes dhe vendosi të kosisë. Pas asaj bisede të zjarrtë që kishte pasur me të vëllanë iu kujtua prapë vendimi që kishte marrë.

"Duhet të bëj ushtrime fizike, se përndryshe karakteri do të më prishet fare", - tha me vete dhe vendosi të kosisë, sado rëndë që mund t'i vinte nga i vëllai dhe nga fshatarët.

Në mbrëmje Konstantin Levini vajti në zyrë, dha urdhër të dërgonin të thërrisnin kositësit në fshat për të nesërmen, që të kositnin luadhin e Kalinovit, atë më të madhin e më të mirin.

- Kosën time dërgojani Titit, që ta mprehë mirë tehun dhe të ma sillni nesër; kushedi, mund të kosit edhe vetë, - tha duke u munduar që të mos hutohej.

Qehajai bëri buzën në gaz dhe tha:

- Si urdhëron.

Në mbrëmje, kur ishin duke pirë çaj, Levini i tha të vëllait:

- Më duket se koha do të mbajë. Nesër do të filloj të kosit.

- Kjo punë më pëlqen shumë, - tha Sergej Ivanoviçi.

- Edhe mua aq shumë sa s'thuhet. Kam kositur vetë disa herë bashkë me muzhikët dhe nesër dua të kosit gjithë ditën.

Sergej Ivanoviçi ngriti kokën dhe e vështroi të vëllanë me kërshëri.

- Si? Njësoj si muzhikët? Gjithë ditën?

- Po, është një punë shumë e këndshme, - tha Levini.

- Është një gjë shumë e bukur si ushtrim fizik, vetëm se nuk besoj që

të durosh dot gjer në fund, - tha Sergej Ivanoviçi me gjithë mend.

- Kam provuar. Në fillim është vështirë, pastaj mësohesh, sa t'ia marrësh dorën. Besoj se nuk do të mbetem pas tyre.

- Ashtu! Por a s'më thua, ç'do të mendojnë fshatarët për këtë gjë? Besoj se do të tallen duke thënë se barini është tuaf.

- Jo, s'besoj. Kjo është një punë gazmore, por edhe e vështirë: njeriu s'ka kohë të mendojë.

- Po si do ta hash drekën me ta? S'është mirë të ta sjellin aty shishen e verës Lafitte dhe pulën e detit të skuqur.

- Jo, ndërsa kositësit do të pushojnë, unë do të vij në shtëpi.

Të nesërmen në mëngjes Konstantin Levini u ngrit më shpejt se ditët e tjera, por, meqë do të jepte disa urdhra rreth punëve të çifligut, arriti pak vonë në luadh, atëherë kur kositësit kishin filluar radhën e dytë.

Pjesa e kositur e lëndinës, që ndodhej në hije, shtrihej rrëzë kodrinës, me ato radhë ngjyrë hiri dhe me grumbuj të zinj kaftanësh, që kositësit i kishin hequr dhe i kishin vënë në vendin e kositur. Këto Levini i pa që nga kodra.

Duke u afruar, kishte nisur të dallonte muzhikët, që ecnin njëri pas tjetrit, në një varg të gjatë dhe tundnin kosat secili sipas mënyrës së tij; disa ishin me kaftan, disa vetëm në këmishë. I numëroi: ishin dyzet e dy veta.

Ata lëviznin ngadalë në tokat e ulëta suka-suka, ku kishte qenë penda e vjetër. Levini njohu disa nga fshatarët e tij. Atje qe Ermili, plaku me këmishë të bardhë shumë të gjatë, që ecte i kërrusur duke tundur kosën; atje ishte edhe Vaska, djali i ri që kishte punuar si karrocier te Levini dhe që e përdorte kosën me vrull duke prerë përnjëherësh barin e një radhe. Atje qe edhe Titi, ustai i Levinit në punën e të kositurit, një muzhik i vogël dhe thatanik. Pa u kërrusur, ai ecte përpara, sikur luante me kosën duke kositur barin e radhës së tij të gjerë.

Levini zbriti nga kali dhe, pasi e lidhi buzë rrugës, iu afrua Titit, i cili nxori një kosë nga gëmusha dhe ia dha.

- E keni gati, barin; pret si brisk, kosit vetë, - tha Titi duke nxjerrë shapkën me buzë në gaz dhe ia dha kosën.

Levini e mori dhe e provoi. Kositësit e gëzuar dhe të djersitur që

kishin mbaruar së kosituri radhën e tyre, dilnin në udhë njëri pas tjetrit dhe përshëndetnin barinin me buzë në gaz. Të gjithë e vështronin, por asnjeri nuk i fliste, gjersa, më në fund, një plak i gjatë me fytyrë rrudha-rrudha dhe pa mjekër, veshur me gozhup, doli në udhë dhe i foli:

- Tani që iu përveshe punës, barin, shiko se mos mbetesh pas nga të tjerët, - tha ai, dhe Levini dëgjoi fshatarët që qeshën mbytas.

- Do të mundohem të mos mbetem pas nga të tjerët, - u përgjigj ai duke zënë vend prapa Titit dhe duke pritur kohën që të fillonte nga puna.

- Ki mendjen, - tha prapë plaku.

Titi shkonte përpara dhe Levini pas tij. Bari qe ndanë udhës dhe fijeshkurtër; Levini, që nuk kishte kositur qëkur dhe, si i druajtur nga vështrimet e fshatarëve që ishin ngulur tek ai, në fillim kositi keq, ndonëse kosën e tundte me vrull. Prapa krahëve të tij dëgjoheshin zëra:

- Kosën s'e kanë vënë mirë, e ka bishtin të gjatë! Pa shiko si kërruset, - tha dikush.

- Mbështete më fort thembrën, - tha një tjetër.

- S'ka gjë, do të mësohet, - tha plaku. - Pa shiko si vete përpara... E ke marrë punën me vrull, do të lodhesh shpejt... Barini punon për hesap të tij! S'është punë me sipërmarrje, or jo! Dikur, për një punë të tillë ta kopanisnin.

Bari ishte më i butë; Levini i dëgjonte këto fjalë po nuk përgjigjej: mundohej të kosiste sa më mirë duke ecur prapa Titit. Kishin bërë nja njëqind hapa. Titi vazhdonte të ecte pa u ndalur dhe pa treguar as shenjën më të vogël të lodhjes, por Levini kishte shumë frikë se nuk do të duronte dot gjer në fund, sepse qe lodhur shumë.

E ndiente se i qe këputur tërë fuqia dhe donte t'i thoshte Titit të ndalej. Por atë çast Titi u ndal vetë, u kërrus, këputi një grusht bar, fshiu kosën dhe zuri ta mprehë. Levini drejtoi trupin, psherëtiu dhe ktheu kokën. Kositësi që vinte pas tij, qe lodhur si duket edhe ai, sepse, pa ardhur gjer te Levini, u ndal dhe filloi të mprehë kosën. Titi mprehu kosën e tij dhe atë të Levinit dhe pastaj shkuan më tutje.

Po kështu vazhdoi puna edhe herën e dytë. Titi e tundte kosën me vrull, pa u ndalur dhe pa u lodhur. Levini ecte pas tij dhe përpiqej të mos mbetej prapa, kështu që e kishte punën gjithnjë më pisk: vinte koha që e ndiente veten të këputur; por atë çast Titi ndalej vetë dhe mprihte kosën.

Arritën kështu në fund të radhës së parë. Kjo radhë e gjatë iu duk shumë e vështirë Levinit; por, nga ana tjetër, kur shkuan gjer në fund dhe kur Titi, me kosën të mbështetur në sup, zuri të shkonte me hapa të ngadalshëm duke shkelur në gjurmët e takave gjatë rripit që kishte kositur, edhe Levini eci si ai në rripin e lëndinës që kishte kositur vetë. E ndiente veten shumë të kënaqur, megjithëse djersët i venin çurg në fytyrë, aq sa i pikonin nga maja e hundës dhe këmisha i qe bërë për t'u shtrydhur, sikur të qe futur në ujë. Ai gëzohej sidomos se tani e dinte që do të duronte gjer në fund.

I vinte keq vetëm për një gjë: se rripi i lëndinës i kositur nga ai, nuk qe i drejtë. "Do ta ngre më pak krahun dhe do t'i jap më shumë trupit", - tha me vete duke krahasuar vijën e drejtë të kositur nga Titi, që dukej si e hequr me pe, me vijën e tij të shtrembër dhe jo të rrafshtë.

Levini kishte vënë re se vijën e parë Titi e kishte kositur shumë shpejt, si duket për të provuar si do të punonte barini dhe kjo vijë kishte qenë e gjatë. Vijat e tjera ishin më të lehta por, megjithatë, Levini duhej të punonte me sa fuqi që kishte, për të mos mbetur pas nga muzhikët.

Mendonte vetëm për një gjë dhe dëshironte vetëm një gjë: të mos mbetej më pas se muzhikët dhe të punonte sa më mirë që të ishte e mundur. Ai dëgjonte vetëm vringëllimën e kosave dhe shihte atje përpara vetëm trupin e drejtë të Titit, gjysmërrethin e përshkruar nga kosa, fijet e barit dhe lulet e vogla që përkuleshin ngadalë e valë-valë nën tehun e kosës dhe pastaj, atje përpara, në fund të vijës, vendin ku do të çlodhej.

Në mes të punës, ashtu papritur e pa pandehur, ndjeu një freski të këndshme në tërë trupin e nxehtë e të djersitur; nuk kuptoi se ç'ishte dhe nga vinte kjo freski. Ndërsa po ia mprihnin kosën, ngriti kokën dhe vështroi qiellin: këtë e kishte mbuluar një re e zezë e ulët dhe shiu kishte filluar të bjerë me ca pika të mëdha. Disa muzhikë vajtën të merrnin kaftanët, kurse të tjerët, ashtu si Levini, mblidhnin me gëzim supet, që ua freskonte shiu.

Radhët e kositjes vazhdonin njëra pas tjetrës; herë ishin të gjata dhe herë të shkurtra, herë me bar të mirë dhe herë me bar të keq. Levini nuk dinte sa mund të qe ora, a ishte vonë apo shpejt. Në punën e tij tani vihej re një ndryshim i dukshëm dhe ky ndryshim i falte një kënaqësi të madhe. Në mes të punës kalonte disa minuta të çuditshme, gjatë të cilave harronte se ç'ishte duke bërë, nuk ndiente as lodhjen më të vogël dhe vinte re se vija e

kositur prej tij ishte po aq e drejtë sa edhe ajo e Titit. Por, sa i kujtohej puna që po bënte dhe mundohej ta bënte më të mirë, e ndiente gjithë peshën e rëndë të kositjes dhe atëherë vija i dilte e shtrembër.

Si mbaroi edhe një radhë tjetër, deshi të fillonte përsëri nga puna, por Titi u ndal, iu afrua plakut dhe i tha diçka me zë të ulët. Që të dy vështruan diellin.

"Për çfarë bisedojnë vallë dhe pse nuk fillojnë punën?" - mendonte Levini pa kuptuar se muzhikët kishin kositur katër orë pa pushuar dhe kishte ardhur koha që të hanin bukë.

- Të hamë bukë, barin, - tha plaku.

- Pse, erdhi koha? Hamë.

Levini i dha kosën Titit dhe, duke ecur tok me muzhikët, që venin te kaftanët për të marrë bukën, nëpër lëndinën e gjerë të kositur e të stërpikur nga pikat e shiut, shkoi drejt kalit të tij. Vetëm atë çast e kuptoi se nuk e kishte parashikuar kohën dhe se barin ia kishte lagur shiu.

- Do të na prishet bari, - tha.

- Jo, barin, kosit me shi dhe mblidh me diell! - tha plaku.

Levini zgjidhi kalin dhe vajti në shtëpi të pinte kafen.

Sergej Ivanoviçi sapo qe ngritur nga shtrati. Si piu kafen, Levini vajti prapë të kosiste, para se Sergej Ivanoviçi të qe veshur e të shkonte në dhomën e bukës.

V

Pas buke Levini ndërroi vend dhe u ndodh midis plakut shakatar, që e kishte ftuar të punonin bashkë dhe një fshatari të ri, i cili qe martuar vjeshtën e kaluar dhe po kosiste për herë të parë.

Plaku ecte përpara duke mbajtur trupin drejt, me këmbë të hapura dhe punonte me kosë aq lirisht, sa të dukej sikur lëvizjet e sakta e të rregullta që bënte, nuk i kushtonin as mundimin më të vogël, ashtu siç mund të tundë njeriu duart kur ecën. Dukej sikur të kositurit ishte një lojë për të, sikur kosa e shtrinte vetë përtokë barin e hedhur e të njomë.

Prapa Levinit ecte Mishka i ri. Fytyra e tij e ëmbël djaloshare, zbuku-

ruar si me kurorë nga flokët që i kishte lidhur kokorreth me fije bari të njomë, shprehte përpjekjen e madhe që bënte ai, por në vështrimin e parë që ngulej atje, bëhej buzagaze. Dukej sikur djali i ri qe gati më mirë të vdiste, sesa të pranonte që ishte lodhur.

Levini ecte midis tyre. Në palcë të vapës, të kositurit nuk iu duk një punë aq e vështirë. Djersët, që i rridhnin çurg, sikur e freskonin dhe dielli përvëlues, që ia digjte kurrizin, kokën dhe llërët e përveshura gjer te bërryli, i jepte fuqi dhe durim në punë; çastet kur nuk e kishte mendjen te puna, bëheshin gjithnjë më të shpeshta. Kosa e priste barin vetë dhe atëherë ai e ndiente veten të gëzuar. Gëzimi i tij shtohej edhe më tepër kur kositësit arrinin te caku i lëndinës, buzë lumit; atëherë plaku, si e fshinte kosën me bar të thatë dhe e lagte me ujin e freskët të lumit, merrte ujë andej me një enë dhe ia jepte Levinit, që ta pinte.

- Ja, ky është kvasi im! E, a është i mirë? - thoshte duke shkelur syrin.

Dhe me të vërtetë, Levini nuk kishte pirë kurrë një pije më të shijshme se ai ujë i ngrohtë i lumit me fijet e barit që lundronin përsipër dhe me atë amëz ndryshku që kishte nga ena prej teneqeje. Dhe menjëherë pastaj Levini e ndiente veten të lumtur, sepse, më të kthyer, ecte ngadalë, me kosë në dorë; kishte kohë të fshinte djersët që i kullonin, të merrte frymë thellë, të vështronte vargun e gjatë të kositësve dhe të shihte se ç'po bëhej rreth e përqark, në fushë dhe në pyll.

Sa më larg që shkonte Levini duke kositur, aq më të dendura bëheshin minutat kur shpirti i tij binte në gjirin e harrimit, kur kosën jo sikur e tundnin duart, po sikur vetë ajo e merrte me vete gjithë trupin e tij plot jetë e energji dhe sikur puna e rregullt dhe e përpiktë bëhej vetvetiu, si me magji. Këto ishin çastet kur e ndiente veten me të vërtetë të lumtur.

E kishte punën pisk vetëm atëherë kur detyrohej t'i ndërpriste ato lëvizje që bëheshin vetiu dhe të mendonte, kur i duhej të kosiste barin e plisave ose lëpjetën e përzier me barëra të këqija. Këtë punë plaku e bënte lehtë. Kur i dilte përpara një plis, plaku ndryshonte lëvizjen dhe, ku me thembrën e këmbës e ku me majën e bishtit të kosës shtypte plisin nga të dy anët me disa goditje të vogla. Duke bërë këtë punë, ai vështronte e vëzhgonte me kujdes se çfarë zbulohej përpara tij: herë shkulte një rrënjë, të cilën e hante vetë ose ia jepte Levinit, herë flakte mënjanë një degë me majën e

bishtit të kosës, herë vështronte me kujdes një fole shkurtash, nga fluturonte femra, pothuaj nën kosë dhe herë kapte një gjarpër që i dilte përpara e, si e ngrinte lart me kosë si me pirun, ia tregonte Levinit dhe pastaj e flakte tej.

Për Levinin dhe për fshatarin e ri, që vinte pas tij, këto ndryshime që ndodhnin nën ritmin e punës, ishin të vështira. Që të dy, si mësoheshin me një ritëm pune, rrëmbeheshin nga ky ritëm dhe nuk ishin në gjendje ta ndryshonin dhe, po në atë kohë, të shikonin se ç'kishin përpara.

Levini nuk vinte re si kalonte koha. Sikur ta pyeste dikush se sa kohë kishte që po kosiste, ai do të thoshte se kishte gjysmë ore, kurse kishte ardhur koha të hanin bukë. Si mbaruan një radhë, plaku i tregoi Levinit vajzat dhe djemtë e vegjël që vinin nga të katër anët duke ecur përmes barit të hedhur ku mezi dukeshin, ose nga udha, me qeset e rënda në duart e vogla, ku ishte buka dhe buklia e kvasit të shtuposur me leckë.

- Pa shiko, po na vijnë picirukët! - tha ai duke i treguar me dorë dhe pastaj vuri pëllëmbën skiç mbi sy dhe vështroi diellin.

Si kositën edhe dy radhë, plaku u ndal.

- Erdhi koha të hamë drekë, barin - tha ai me vendosmëri.

Kur vajtën te lumi, kositësit shkuan drejt kaftanëve të tyre, ku qenë ulur e prisnin fëmijët që u kishin sjellë drekën. Muzhikët u mblodhën: ata që kishin punuar larg, u ulën në hijen e karrocave, kurse ata që ishin afër, në hijen e gëmushës së ajdësit, që ishte mbuluar pothuaj krejt nga bari.

Levini u ul bashkë me ta; nuk donte të ikte.

Kositësit nuk e ndienin më veten të druajtur faqe Levinit dhe po bëheshin gati të hanin bukë. Një palë lanin duart e faqet, djemtë e rinj laheshin në lumë, ca të tjerë rregullonin vendin ku do të pushonin, zgjidhnin qeset ku ishte buka dhe hiqnin shtupën e shishes së kvasit.

Plaku thërrmoi bukën në gotë, e shtypi me bishtin e lugës, hodhi atje ca ujë nga buklia, bukën tjetër e preu thela-thela dhe, si i kripi, u kthye nga lindja dhe zuri të lutej.

- Ky është përsheshi im, barin, - tha plaku duke u ulur më gjunjë përpara gotës.

Përsheshi qe kaq i shijshëm, sa Levini ndërroi mendje dhe nuk vajti në shtëpi. Ai hëngri bukë tok me plakun dhe kuvendoi me të për hallet e tij familjare, duke treguar një interesim të madh, pastaj i foli për punët e tij dhe për të gjitha ato gjëra që mund ta interesonin plakun. Ai e ndiente veten

më afër këtij plaku sesa të vëllait dhe bënte buzën në gaz padashur nga ajo valë dhembshurie që e kishte pushtuar për këtë njeri. Kur plaku u ngrit, u lut përsëri dhe pastaj u shtri nën hijen e gëmushës, duke mbështetur kokën te një tufë bar; edhe Levini bëri si ai dhe, me gjithë mizat e harrjet që i ngjiteshin e s'i shqiteshin nga vapa, që ia gudulisnin fytyrën e trupin e djersitur, atë e zuri gjumi përnjëherë dhe u zgjua vetëm atëherë kur dielli kishte kaluar nga ana tjetër e gëmushës dhe po vinte gjer tek ai. Plakut i kishte dalë gjumi qëkur; ai rrinte e ndreqte kosat e djemve të rinj.

Levini vështroi rreth e përqark e iu duk sikur ndodhej në një vend tjetër, sepse gjithë pamja kishte ndryshuar. Lëndina e pakufishme qe kositur dhe radhët e barit të kundërmuar, shkëlqenin me një vezullim të ri e të veçantë në rrezet e pjerrëta të diellit të mbrëmjes. Çdo gjë dukej si diçka krejt e re: gëmushat e kositura pranë lumit, lumi vetë, i cili më parë nuk dukej dhe që tani shkreptinte me një vezullim çeliku në kthesat e tij, fshatarët që lëviznin dhe ngriheshin nga vendi, bari i lartë i vendit të pakositur të lëndinës që ngrihej si mur dhe gjeraqinat që fluturonin duke ardhur rrotull lëndinës së zhveshur.

Si e mblodhi mirë veten, Levini zuri të bënte llogari se sa bar ishte kositur dhe sa punë mbetej ende për të bërë. Të dyzet e dy kositësit atë ditë kishin bërë një punë mjaft të madhe. Atëherë kur bujqit ishin të detyruar të punonin angari për barinin, për të kositur gjithë këtë lëndinë të madhe, tridhjetë veta do të kishin punuar dy ditë, kurse tani ajo qe kositur krejt me përjashtim të disa vendeve të vogla me rreshta të shkurtër. Por Levini donte të kositnin sa më shumë atë ditë dhe i vinte keq që dielli po perëndonte kaq shpejt. Ai nuk ndiente as lodhjen më të vogël; donte të punonte si e si më shpejt dhe sa më shumë që të ishte e mundur.

- A do të kemi kohë të kositim Mashkin Vjerhun? - e pyeti plakun.

- Në dashtë Zoti. Dielli është ulur. Veç në u dhënç nga një gotë votkë djemve.

Në kohën e zemrës, kur u ulën përsëri dhe kur ata që e pinin duhanin, e ndezën një herë, plaku u tha të rinjve se do të pinin nga një gotë, po të kositnin Mashkin Vjerhun.

- Të kositur the! Tit, eja këtu! Të punojmë shpejt! Kemi kohë të hamë kur të bëhet natë. Eja! - u dëgjuan zëra dhe, si mbaruan së ngrëni bukën, kositësit iu përveshën punës përsëri.

- Mbahuni, djema! - tha Titi dhe u sul me vrap përpara.

- Shko, shko! - tha plaku duke ecur me të shpejtë pas tij dhe e arriti lehtë. - Ki mendjen se mos të të kosit!

Të rinjtë dhe pleqtë kositnin me vrull, sikur donin t'ia kalonin njëri-tjetrit. Por, megjithëse nxitonin shumë, ata nuk e prishnin barin dhe rreshtat formoheshin në rregull e në vijë të drejtë. Bari i pakositur i këndit të lëndinës u zhduk brenda pesë minutash. Kositësit që ishin prapa, nuk e kishin mbaruar ende punën e tyre, kur ata të përparmit morën kaftanët, i hodhën në sup dhe shkuan udhës drejt Mashkin Vjerhut.

Dielli po ulej përtej majave të drurëve, kur kositësit, duke tringëllitur buklitë, hynë në përruan e pyllit të Mashkin Vjerhut. Në mes të luginës bari i hedhur arrinte gjer te beli; ai ishte i butë, i njomë dhe, aty-këtu, dukej i larmë nga lulenuret.

Si u këshilluan një copë herë njëri-tjetrin për të vendosur si t'i përvisheshin punës - t'i binin për së gjati apo për së gjeri - Prohor Ermilini, një muzhik i gjatë zeshkan, që njihej si kositës i mirë, doli përpara dhe hapi vijën e parë në mes të barit shtatlartë, pastaj u kthye. Të gjithë e ndoqën dhe zunë të viheshin në një radhë me të, duke zbritur kodrinën gjer te lugina dhe pastaj duke iu ngjitur kodrinës gjer te skaji i pyllit. Dielli qe ulur prapa pyllit dhe tani dukej vetëm nga maja e kodrinës, kurse poshtë, në luginë, që kishte nisur të mbulohej me një mjegull të lehtë, kositësit ecnin në hijen e freskët, ku bari qe lagur nga vesa. Puna po ziente.

Bari kundërmues dhe gjithë lëng kositej duke shushuritur dhe shtrihej në tufa të larta. Kositësit ndodheshin kaq afër njëri-tjetrit në atë vend të ngushtë, sa përpiqeshin me shoku-shokun dhe atëherë dëgjohej tringëllima e buklive dhe vringëllima e kosave ose fërshëllima e grihës në kosën që po mprehej, ose buçitja e britmave gazmore të kositësve.

Levini, ashtu si edhe më parë, ecte në mes të plakut dhe të fshatarit të ri. Plaku, që kishte veshur gozhupin, e tundte lirisht kosën si edhe më parë, qe i gëzuar dhe s'i linte shakatë. Në pyll ndeshnin vazhdimisht në kërpudha të mëdha në mes të barit gjithë lëng, të cilat i prisnin me kosë. Plaku, sa herë që ndeshte në një kërpudhë, kërrusej, e merrte dhe e shtinte në trastë duke thënë:

- Edhe një koko për plakën!

Ishte punë e lehtë ta kositje këtë bar të njomë e të qullur, por qe punë e vështirë të zbrisje dhe të ngjiteshe përpjetë përroit thikë. Por plaku s'donte t'ia dinte. Duke tundur kosën me vrull, ashtu si edhe më parë, i ngjitej së

përpjetës me hapa të vegjël, duke shkelur me siguri me ato opinga të mëdha dhe, ndonëse dridhej i tëri, me gjithë rroba, nuk rrinte pa mbledhur asnjë fije bari që gjente udhës, asnjë kërpudhë, duke bërë gjithnjë shaka me muzhikët dhe me Levinin. Levini ecte pas tij dhe shpesh mendonte se me siguri do të rrëzohej kur t'i ngjitej me kosë në dorë kësaj kodrine thikë, ku qe vështirë të ngjiteshe edhe pa kosë. Por i ngjitej dhe vazhdonte punën. I dukej sikur e shtynte një fuqi e jashtëzakonshme.

VI

Mashkin Vjerhun e kositën, i mbaruan edhe rreshtat e fundit, pastaj i veshën kaftanët dhe u nisën gjithë gaz për në shtëpi. Levini i hipi kalit, u nda me keqardhje nga muzhikët dhe pastaj mori udhën e shtëpisë. Kur arriti në majë të kodrinës, ktheu kokën dhe vështroi nga prapa, por, për shkak të mjegullës që ngjitej nga lugina, nuk i shihte më kositësit; dëgjoi vetëm zërat e tyre gazmorë, kukurizmat dhe vrigëllimën e kosave që përpiqeshin.

Sergej Ivanoviçi kishte ngrënë qëkur dhe pinte limonatë me akull në dhomën e tij, duke u hedhur një sy gazetave dhe revistave që kishte sjellë posta, kur hyri Levini me vrull, me ata flokë të ngatërruar që i qenë ngjitur në ballë nga djersa, me xhaketën që ishte nxirë dhe lagur në kurriz dhe në kraharor dhe i tha gëzuar:

- E kositëm gjithë lëndinën! Ah, sa bukur që ishte, ç'mrekulli! Po ti, si e kalove këtë ditë? - pyeti Levini, i cili e kishte harruar fare bisedën e rrëmbyer që kishin bërë një ditë më parë.

- Si je bërë kështu, o Perëndi! - tha Sergej Ivanoviçi, i cili e vështroi të vëllanë si me zemërim. - Po mbylle derën, mbylle de! Me siguri që kanë hyrë nja dhjetë miza!

Sergej Ivanoviçi nuk i duronte dot mizat; për këtë arsye derën e mbante gjithnjë mbyllur dhe dritaret e dhomës i hapte vetëm natën.

- Nuk ka hyrë asnjë mizë, të betohem, po, edhe sikur të ketë hyrë ndonjë, do ta kap. Nuk e merr dot me mend sa shumë jam kënaqur! Po ti, si e kalove këtë ditë?

- Unë, shumë mirë. Me gjithë mend ke kositur tërë ditën? Besoj se të ka grirë uria. Kuzmai t'i ka bërë gati të gjitha.

- Jo, s'më hahet. Hëngra atje. Po vete të lahem.

- Mirë, shko, shko, se vij të takoj tani, - tha Sergej Ivanoviçi duke tundur kokën dhe duke vështruar të vëllanë. - Shko shpejt, - shtoi ai duke bërë buzën në gaz dhe zuri të mblidhte librat e u bë gati të dilte. Papritmas e ndjeu veten të gëzuar dhe deshi të rrinte me të vëllanë. - Po shiu ku të zuri?

- Shiu? Se mos qe shi ai, sa vesoi një çikë. Tani po vij. Domethënë se e paske kaluar mirë ditën? Shumë bukur, - dhe Levini iku të ndërronte rrobat.

Pas pesë minutash dy vëllezërit u takuan në dhomën e bukës. Levinit i dukej sikur nuk kishte uri dhe u ul në tryezë, që të mos ia prishte qejfin Kuzmait; po, kur nisi të hajë gjellët iu dukën shumë të shijshme. Sergej Ivanoviçi e vështronte me buzë në gaz.

- Mirë që m'u kujtua, të ka ardhur një letër, - tha ai. - Kuzma, sille, të lutem dhe ki mendjen të mbyllësh derën.

Letrën ia kishte dërguar Obllonski. Levini e lexoi me zë të lartë. Obllonski shkruante nga Peterburgu: "Kam marrë letër nga Dolli, e cila ka vajtur në Ergushovo, ku punët nuk i shkojnë mbarë. Shko, të lutem, tek ajo dhe ndihmoje duke i dhënë ndonjë këshillë, se ti i di të gjitha. Ajo do të gëzohet shumë kur të të shohë. Është fare vetëm, e shkreta. Vjehrra bashkë me gjithë të tjerët nuk janë kthyer ende nga jashtë".

- Shumë bukur! Do të vete ta takoj medoemos, - tha Levini. - Në daç, vemi bashkë. Sa grua e mirë që është! Apo jo?

- Është larg që këtu?

- Tridhjetë vjorsta, shumë-shumë dyzet. Por udha është shumë e mirë. Do të bëjmë një shëtitje të bukur.

- Me gjithë qejf, - tha Sergej Ivanoviçi me buzë në gaz.

Fytyra e qeshur e vëllait të vogël e kishte bërë me gaz edhe atë.

- Ç'oreks që paske! - tha ai duke vështruar fytyrën e qafën e skuqur nga dielli të Konstantinit, që ishte përkulur mbi pjatë.

- Mos pyet! Nuk e merr dot me mend se ç'regjim i dobishëm është kundër gjithfarë marrëzive të jetës. Dua ta pasuroj mjekësinë me një term të ri: *Arbeitskur*.[1)]

- Me sa duket, ti nuk ke nevojë për të.

---

1) Kura e punës.

- Do të ishte një gjë e mirë për ata që vuajnë nga nervat.

- Po, duhet provuar kjo kurë. Doja të vija atje në lëndinë e të të shihja, por bënte kaq vapë, sa nuk shkova dot përtej pyllit. U çlodha një copë herë dhe pastaj i rashë pyllit mes për mes dhe vajta në fshat, ku takova tajën tënde dhe e solla muhabetin rrotull për të parë se ç'mendojnë muzhikët për ty. Me ç'kuptova unë, ata nuk e shohin me sy të mirë një gjë të tillë. Ajo më tha: "Këto punë nuk janë për zotërinjtë". Përgjithësisht, me sa më duket mua, populli ka mendime të caktuara për atë që ai e quan "puna e zotërinjve", dhe nuk dëshiron që zotërinjtë të dalin jashtë kufirit të caktuar.

- Ndoshta. Sidoqoftë, unë u kënaqa aq shumë, sa nuk jam kënaqur asnjëherë në jetën time. Dhe s'ka asgjë të keqe në këtë mes. Apo jo? - ia priti Levini. - E ç'të bëj në qoftë se atyre nuk u pëlqen? Megjithatë, besoj se kjo s'ka rëndësi. Si thua ti?

- Me ç'shoh unë, ti e paske kaluar ditën shumë bukur, - tha Sergej Ivanoviçi.

- Shumë. Jam shumë i kënaqur. E kositëm gjithë lëndinën. Zura miqësi me një plak kuvendar. Nuk e merr dot me mend ç'plak i këndshëm që është!

- Edhe unë kam mbetur i kënaqur nga kjo ditë që kalova. E para, zgjidha dy probleme shahu, nga të cilat njëra më pëlqen tepër... Loja fillon me lëvizjen që bën ushtari. Do të ta tregoj. Pastaj mendova për bisedën që patëm mbrëmë.

- Çfarë? Ç'bisedë? - pyeti Levini duke kapsitur sytë me kënaqësi pas asaj darke që kishte ngrënë me oreks dhe duke mos qenë në gjendje të sillte ndër mend kuvendimin që kishin pasur të djeshmen.

- Kam menduar për këtë gjë dhe më duket se ke pjesërisht të drejtë. Pikëpamjet tona ndryshojnë, sepse ti nisesh nga fakti se interesi personal i jep shtysën çdo gjëje, kurse unë mendoj se për çdo njeri të zhvilluar pak a shumë nga pikëpamja kulturore shtysën e çdo veprimi duhet ta japë interesi i përgjithshëm. Ti ndoshta ke të drejtë kur thua se do të qe shumë mirë sikur veprimtaria shoqërore të ishte e lidhur gjithmonë me interesin personal. Përgjithësisht ke një natyrë shumë të rrëmbyer, shumë *primesautière*, siç thonë francezët. Të pëlqen të merresh me një punë plot energji, plot zjarr, ose të mos bësh asgjë.

Levini dëgjonte të vëllanë dhe nuk kuptonte asgjë nga ato që i thoshte

ai; por as që donte të kuptonte. Ai kishte frikë vetëm për një gjë: mos i vëllai i bënte ndonjë pyetje së cilës ai nuk do t'i përgjigjej dot dhe kështu ai do ta kuptonte se Levini nuk e kishte pasur mendjen aty.

- Kështu, or mik, - tha Sergej Ivanoviçi duke ia prekur supin.

- Po, ke të drejtë. Por nuk ngul këmbë në pikëpamjen time, - u përgjigj Levini me një buzëqeshje fajtore prej fëmije. - "Po ç'bisedë kemi bërë dje? - tha me vete. - Sigurisht, edhe ai ka të drejtë, edhe unë kam të drejtë. Shumë bukur. Por tani duhet të shkoj në zyrë për të dhënë disa urdhra". - U ngrit dhe u shtriq duke nënqeshur.

Edhe Sergej Ivanoviçi ishte buzëgaz.

- Në do të dalësh, dalim bashkë, - tha ai, se nuk donte të ndahej nga i vëllai, i cili dukej sikur lëshonte freski e gjallëri. - Shkojmë edhe në zyrë, po deshe.

- O Perëndi! - klithi Levini aq fort sa Sergej Ivanoviçi u tremb.

- Ç'është? Ç'pate?

- Si e ka dorën Agafja Mihajllovna? - pyeti Levini dhe i ra ballit me grusht. - Më doli nga mendja fare!

- E ka shumë mirë.

- Sidoqoftë, po vete ta shoh një herë. Do të kthehem para se të vësh kapelën në kokë.

Dhe, me ato taka që i kërcisnin fort, zbriti shkallët me vrap.

VII

Ndërsa Stepan Arkadiçi kishte vajtur në Peterburg për të kryer detyrën më të natyrshme dhe më të domosdoshme për një nëpunës, që e dinë të gjithë nëpunësit dhe nuk e kuptojnë ata që nuk janë në punë - të dukej në ministri, që të mos e shuanin nga defteri - dhe, duke kryer këtë detyrë, e kalonte gjithashtu kohën me ëndje në vrapimet me kuaj dhe në vilat, duke shpenzuar pjesën më të madhe të parave që kishte marrë nga shitja, Dolli bashkë me fëmijët kishte vajtur të banonte në fshat për të pakësuar shpenzimet sa më shumë që të ishte e mundur. Kishte vajtur në çifligun e Ergushovos, që ia kishte sjellë prikë të shoqit, në atë çiflig ku në pranverë qe shitur pylli, që ndodhej pesëdhjetë vjorsta larg nga çifligu Prokovskoe i Levinit.

Në Ergushovo shtëpia e madhe e vjetër qe shkatërruar qëkur, por babai i Dollit kish ndrequr dhe zmadhuar shtëpinë ngjitur. Kjo shtëpi, njëzet vjet më parë, atëherë kur Dolli qe ende shumë e re, qe e madhe dhe e rehatshme, megjithëse nuk e kishte ballin nga udha kryesore e kopshtit dhe nga jugu. Por tani kjo shtëpi qe e vjetër dhe harvallinë. Në pranverë, kur Stepan Arkadiçi kishte vajtur në çiflig për të shitur pyllin, Dolli e kishte porositur të shihte shtëpinë dhe të jepte urdhër të bëheshin meremetimet e duhura. Stepan Arkadiçi, ashtu si të gjithë burrat fajtorë, që kujdesen shumë për rehatinë e grave të tyre, e kishte parë vetë shtëpinë dhe kishte dhënë urdhër të bënin ato gjëra që atij i dukeshin të domosdoshme. Sipas mendjes së tij, e domosdoshme ishte t'i mbulonin mobiliet me kreton[1], t'u vinin perde dritareve, të pastronin kopshtin, të ndërtonin një urë të vogël te pellgu dhe të mbillnin lule; por ai harroi shumë gjëra të tjera të domosdoshme, mungesa e të cilave i nxori mjaft telashe e andralla pastaj Darja Aleksandrovnës.

Sado që Stepan Arkadiçi qe baba dhe burrë i kujdesshëm, prapëseprapë ai harronte që kishte grua dhe fëmijë. Ai nuk kish hequr dorë nga huqet e beqarisë dhe bënte si ta urdhëronin ato. Kur qe kthyer në Moskë, i kishte thënë së shoqes me krenari se të gjitha ishin gati, se shtëpia qe si një kuti e bukur dhe e kishte këshilluar të vente e të banonte atje. Vajtja dhe banimi i së shoqes në fshat i leverdiste Stepan Arkadiçit nga çdo pikëpamje: edhe fëmijët do të ishin mirë me shëndet, edhe shpenzimet do të pakësoheshin, edhe ai do të ishte më i lirë. Edhe Darja Aleksandrovna ishte e mendimit se duhej të shkonte e të banonte medoemos në fshat për shëndetin e fëmijëve, sidomos të vajzës, që nuk e kishte marrë veten ende pas skarlatinës që kishte kaluar dhe, më në fund, për të shpëtuar nga ato poshtërime të vogla, nga ato borxhe të vogla që i kishin dyqanxhiut që u shiste dru, atij që u shiste peshk, këpucarit, të cilët ia kishin plasur shpirtin. Përveç kësaj, asaj i pëlqente të shkonte në fshat edhe për një arsye tjetër: kishte shpresë të tërhiqte atje Kitin, e cila do të kthehej nga jashtë shtetit nga mesi i verës, sepse mjekët e kishin këshilluar që të lahej në lumë. Kiti i kishte shkruar nga Llixhat se nuk kishte gëzim më të madh për të sesa të

1) Pëlhurë e pambuktë, e bardhë ose emprime me ngjyra e vizatime me të cilën mbulojnë mobiliet.

kalonte verën me Dollin në Ergushovo, në atë çiflig që ishte plot me kujtime fëminie për të dyja.

Kohët e para jeta e fshatit iu duk Dollit shumë e vështirë. Ajo kishte jetuar në fshat në vegjëli dhe kishte përshtypjen se fshati qe një skutë e sigurt ku njeriu shpëtonte nga të gjitha telashet e qytetit, se jeta atje vërtet s'qe e bukur (Dolli nuk bënte naze për këtë gjë), por qe e lirë dhe e rehatshme: atje kishte çdo gjë, të gjitha ishin të lira, mund t'i gjeje të gjitha ato që të nevojiteshin dhe, përveç kësaj, jeta e fshatit u printe edhe fëmijëve. Por tani që kishte ardhur në fshat si kryetare familjeje, e shihte se s'paskësh qenë ashtu siç pandehte ajo.

Të nesërmen e asaj dite që kishin ardhur, shiu breroi pa pushim dhe natën uji pikoi në korridor dhe në dhomën e fëmijëve, kështu që u detyruan t'i shpinin shtretërit e vegjël në sallon. Nuk ishte e mundur të gjenin një kuzhinier për shërbëtorët. Sipas fjalëve të bareshës, nga të nëntë lopët, njëra qe me barrë, tjetra kishte pjellë viçin e parë, një tjetër qe plakë, një tjetër jepte qumësht shumë pak, kështu që gjalpi dhe qumështi s'u dilnin as fëmijëve. Vezë s'kishte. Pula s'gjeje; piqnin këndesët e vjetër që e kishin mishin bojë manushaqe dhe tërë damarë. Nuk gjeje shërbëtore për të larë dyshemetë: të gjitha kishin vajtur të punonin te patatet. Me karrocë nuk mund të dilje të shëtitje, sepse një nga kuajt tërhuzej dhe s'të linte ta lidhje tek timoni. Në lumë s'laheshe dot, sepse gjithë bregu, që e shkelnin bagëtia, dukej krejt nga rruga; nuk mund të dilje shëtitje as në park, sepse gjedhi hynte atje nga gardhi i prishur dhe një dem i tmerrshëm që ulërinte mund të të godiste me brirë. Dollapë për rroba s'kishte; ata që ishin, nuk mbylleshin dhe hapeshin vetë kur u kaloje pranë. Në kuzhinë s'kishte as enë të bakërta e as enë balte; në jerevi nuk kishte kazan, nuk kishte as dërrasë për të hekurosur.

Në fillim, në vend që të gjente qetësinë dhe prehjen, Darja Aleksandrovna u dëshpërua kur u ndodh ballë për ballë me këto andrralla, të cilat i dukeshin një gjëmë e madhe: ajo capërlohej, e shihte se e kishte punën pisk, nuk dinte nga t'ia mbante dhe mezi i mbante lotët, që i vinin mu në cep të qepallave. Qehajai, një ish-nënoficer i kalorisë, të cilin Stepan Arkadiçi e kishte marrë me sy të mirë për shtatin e tij të derdhur dhe për qëndrimin plot respekt, që e kishte graduar duke e ngritur nga shkalla e portierit në atë të qehajait, nuk merrte pjesë fare në kokëçarjet dhe skoturat

e Darja Aleksandrovnës; ai thoshte plot respekt: "Nuk është e mundur, janë njerëz të këqij" - dhe nuk i bënte asnjë punë.

Gjendja dukej e mjeruar, por në shtëpinë e Obllonskëve, ashtu si në të gjitha familjet, kishte një njeri që, ndonëse nuk binte pothuaj aspak në sy, qe me rëndësi dhe e dobishme. E thoshin Matriona Filimonovna. Ajo e qetësonte zonjën, i thoshte se çdo gjë do të rregullohej (këtë fjalë e kishte në majë të gjuhës, aq sa e përdorte edhe Matvei) dhe punonte vetë, pa u ngutur dhe pa u tronditur.

Që ditën e parë që kishin ardhur në fshat, ajo kishte zënë miqësi me të shoqen e qehajait dhe e kishte ftuar bashkë me të shoqin të pinin çaj nën akaciet. Brenda një kohe shumë të shkurtër, nën akaciet u formua klubi i Matriona Filimonovnës dhe aty, nëpërmjet këtij klubi që përbëhej nga gruaja e qehajait, nga kryeplaku dhe nga llogaritari i zyrës, nisën të zhdukeshin ca nga ca vështirësitë e jetës. Me të vertetë, pas një jave çdo gjë u rregullua. Pikat i zunë, gjetën një kuzhiniere - kumbarën e kryeplakut, blenë pula, lopët filluan të jepnin qumësht, kopshtin e rrethuan, marangozi rregulloi cilindrin prej dërrase të jerevisë, u vuri kllapa dollapëve, kështu që ata nuk hapeshin më vetiu; dërrasën e të hekurosurit, të mbështjellë me një pëlhurë ushtari, e mbështetën nga një anë te komodina dhe, nga ana tjetër, te krahu i kolltukut dhe kështu në dhomën e shërbëtorëve u ndie prapë era e hekurit të rrobave.

- E shikoni? Sa mërziteshit kot! - tha Matriona Filimonovna duke treguar dërrasën.

Buzë lumit ndërtuan një kasolle me kallama për të bërë banjë dhe kështu Lili filloi të lahej. Darja Aleksandrovnës po i plotësoheshin dëshirat, ndonëse pjesërisht: jeta e fshatit nuk i sillte qetësinë e duhur, por, sidoqoftë, ishte e rehatshme. Darja Aleksandrovna nuk mund të kalonte një jetë të qetë me gjashtë fëmijët që kishte. Njëri i sëmurej, tjetri mund t'i sëmurej, një tjetri i mungonte diçka, te një nga fëmijët kishin filluar të dukeshin shenjat e një karakteri të keq dhe kështu me radhë. Të rralla, shumë të rralla ishin çastet e shkurtra dhe me të vërtetë të qeta. Por këto telashe dhe andrralla ishin lumturia e vetme për Darja Aleksandrovnën, sepse, pa ato, ajo do ta kishte mendjen gjithnjë te burri, që nuk e donte. Përveç kësaj, sado të rënda që mund të ishin për nënën frika se mos i sëmureshin fëmijët, sëmundjet vetë, si edhe hidhërimi që e pushtonte atë kur vinte re te fëmijët shenjat e një karakteri të keq, po këta fëmijë ia lehtësonin tani brengat

nënës me disa gëzime të vogla. Këto gëzime ishin të vogla shumë dhe s'binin në sy, si nuk bie në sy ari në rërë; por kishte edhe çaste lumturie kur ajo shihte vetëm këto gëzime, vetëm arin.

Tani, në vetminë e fshatit, ajo i ndiente gjithnjë e më dendur këto gëzime. Shpesh, kur i vështronte fëmijët, mundohej të bindej që po gabohej kur mendonte se ishte shumë e dhënë pas fëmijëve. Sidoqoftë ajo nuk mund të mendonte se nuk kishte fëmijë shumë të bukur, gjashtë fëmijë dhe që të gjithë të mirë, secili sipas mënyrës së tij, siç mund të takosh rrallë. E ndiente veten të lumtur dhe krenohej me ta.

VIII

Nga fundi i majit, kur të gjitha ishin rregulluar pak a shumë mirë, ajo mori nga i shoqi përgjigjen e letrës në të cilën i ankohej për kokëçarjet e shumta që kishte në fshat. Ai i kërkonte ndjesë që nuk kishte menduar mirë për të gjitha dhe zotohej se do të vinte në rastin e parë sapo do të ishte i lirë. Ky rast nuk po paraqitej dhe, gjer në fillim të qershorit, Darja Aleksandrovna jetoi vetëm në fshat.

Të dielën e Shën Pjetrit Darja Aleksandrovna vajti në kishë për t'i kunguar të gjithë fëmijët. Shpesh, duke kuvenduar për filozofi e fè me të motrën, me t'ëmën dhe me shoqet, Darja Aleksandrovna i linte pa mend të gjithë me atë lirinë e mendimit me të cilën fliste për punët e fesë. Ajo nuk e çante kokën për dogmat e kishës dhe kishte fenë e saj të çuditshme, që bazohej te metempsikoza. Por tani në familje ajo i kryente të gjitha porositë e kishës, jo vetëm për të dhënë shembullin e mirë, por me gjithë zemër. Tani që fëmijët e saj kishin afro një vit që nuk qenë kunguar, ajo shqetësohej dendur, kështu që kishte vendosur ta kryente këtë detyrë të shenjtë, të cilën Matriona Filimonovna e kishte pritur me kënaqësi.

Që disa ditë më parë Darja Aleksandrovna mendoi se si do t'i vishte të gjithë fëmijët. Qepën fustane të reja, i rregulluan dhe i lanë ato të vjetrat, i lëshuan tegelat dhe kindat, qepën kopsat dhe kordelet. Vetëm fustani i Tanjës, që e kishte marrë përsipër ta qepte guvernantja angleze, ia prishi gjakun Darja Aleksandrovnës: tegelat nuk qenë në rregull, mëngët ishin qepur keq; me një fjalë, fustani ishte qepur si mos më keq. I rrinte kaq ngushtë te supet, sa të këputste shpirtin kur e shikoje. Por Matriona

Filimonovnës i vajti mendja që ta shtonin me një copë dhe pastaj t'i hidhnin përsipër një pelerinë të vogël. Ky mendim i pëlqeu Darja Aleksandrovnës, por edhe për pak e bëri të grindej me guvernanten. Më në fund, qenë bërë gati të gjitha atë të diel në mëngjes dhe, në orën nëntë - sepse priftit i kishin thënë të priste gjer atëherë për të kryer ceremoninë - fëmijët e veshur e të pispillosur, me ato fytyra që u shndritnin nga gëzimi, rrinin më këmbë në krye të shkallëve, përpara karrocës, duke pritur nënën.

Në karrocë, në vend të Arapit që tërhuzej, kishin lidhur Murron e qehajait, natyrisht me ndërhyrjen e Matriona Filimonovnës.

Më në fund, Darja Aleksandrovna, që ishte vonuar duke u marrë një kohë të gjatë me tualetin e saj, veshur me një fustan të bardhë prej tyli, ishte gati për të hipur në karrocë.

Darja Aleksandrovna qe krehur e qe veshur me kujdes të madh dhe dukej e mallëngjyer. Më parë ajo vishej për veten e saj, që të dukej e bukur dhe ta pëlqenin të tjerët; pastaj, sa më shumë që kalonin vitet dhe duke parë që po plakej, nuk i pëlqente më të vishej bukur, sepse e shihte që po shëmtohej. Por atë ditë ajo qe veshur me ëndje dhe mallëngjim; nuk qe veshur për veten e saj dhe as për t'u dukur e bukur, po për fëmijët e saj, që të mos prishte përshtypjen e përgjithshme. Dhe, si qe vështruar për herë të fundit në pasqyrë, kishte mbetur e kënaqur nga vetja. Ajo qe e bukur, jo aq e bukur sa ç'ishte atëherë kur vente në ballo, por të paktën e bukur për atë qëllim për të cilin qe veshur e stolisur atë ditë.

Në kishë qenë vetëm muzhikët, shërbëtorët e shtëpisë dhe gratë e tyre. Por Darja Aleksandrovna shihte, ose i dukej sikur shihte, vështrimet e mahnitura që ishin ngulur te fëmijët e saj dhe tek ajo. Fëmijët jo vetëm që ishin nur, me ato petka të bukura feste, por të bënin për vete edhe me sjelljen e tyre shembullore. Ç'është e vërteta, Aljosha nuk rrinte dhe aq urtë, ai një e dy e kthente kokën për të parë se si i rrinte nga prapa xhaketa e re; sidoqoftë, ishte shumë i mirë! Tanja rrinte mu si ndonjë e madhe dhe kujdesej për të vegjëlit, kurse ajo më e vogla, Lili, dukej shumë e bukur me ata sytë e saj plot habi miturishte përpara çdo gjëje që shihte dhe s'qe e mundur që të tjerët të mos vinin buzën në gaz kur tha, pasi mori kungatën: "*Please, some more*"[1].

---

1) Të lutem, edhe pak.

Kur po ktheheshin në shtëpi, fëmijët ishin shumë të urtë, sepse e ndienin që kishte ndodhur diçka e shënuar.

Fëmijët ndenjën urtë edhe në shtëpi, por, kur po hanin mëngjesin, Grisha zuri të vërshëllente dhe, ca më keq, nuk iu bind guvernates angleze, prandaj u dënua dhe mbeti pa ëmbëlsirë. Darja Aleksandrovna nuk do ta lejonte një dënim në një ditë të këtillë, sikur të ndodhej aty; por fjala e guvernantes nuk duhej shkelur, kështu që ajo e zbatoi vendimin e anglezes që Grisha atë ditë të mos hante ëmbëlsirë. Kështu u prish pak gëzimi i asaj dite.

Grisha qante duke thënë se Nikolinka kishte vërshëllyer por ja që atë nuk e kishin dënuar; ai thoshte se nuk qante pse e kishin lënë pa ëmbëlsirë - aq i bënte atij një copë ëmbëlsirë! - por sepse ishin treguar të padrejtë kundrejt tij. Të këpuste shpirtin kur e dëgjoje dhe Darja Aleksandrovna vendosi të fliste me anglezen për t'ia falur gabimin djalit dhe u nis për tek ajo. Por, ndërsa kalonte nëpër sallon, pa një skenë që e bëri të fluturonte nga gazi, aq sa sytë iu mbushën me lot dhe ajo vetë ia fali gabimin që kishte bërë.

Djali i dënuar rrinte në sallon, në pezulin e dritares që ishte te këndi dhe pranë tij qëndronte Tanja, me një pjatë në dorë. Kinse për t'u shpënë drekën kukullave, ajo i kishte kërkuar leje anglezes që t'u çonte ëmbëlsirën e saj në dhomën e fëmijëve dhe, në vend që ta shpinte atje vërtet, ia kishte sjellë të vëllait. Grisha s'pushonte së qari për dënimin e padrejtë që i kishin dhënë dhe, duke qarë, hante ëmbëlsirën që i kishte sjellë Tanja dhe thoshte me një zë të ngashëryer:

- Ha edhe ti... hajt të hamë bashkë!

Tanja, që ishte mallëngjyer shumë, se i vinte keq për Grishën dhe se e ndiente që kishte bërë një punë të mirë atë ditë, i kishte gjithashtu sytë të përlotur; megjithatë ia plotësoi dëshirën Grishës dhe hëngri nga ëmbëlsira.

Ata u trembën kur panë nënën, por, kur vunë re shprehjen e fytyrës së saj, kuptuan se s'bënin ndonjë gjë të keqe, qeshën dhe, me gojën të mbushur me ëmbëlsirë, zunë të fshinin me dorë buzët që u qeshnin, duke përlyer faqet me reçel përzier me lot.

- O Zot i madh! Fustani i ri i bardhë! Tanja! Grisha! - tha nëna duke u munduar që të mos e bënin fustanin me njollë; sytë e saj të përlotur shkreptinin nga gazi. Petkat e reja i hoqën; vajzave u veshën prapë grykëset

e përditshme, djemve, rrobat e vjetra; pastaj u dha urdhri të lidhnin në karrocë Murron e qehajait - të cilit nuk i erdhi hiç mirë për këtë gjë - për të vajtur për kërpudha dhe për t'u larë në lumë. Dhoma e fëmijëve buçiti nga britmat gazmore, gjersa erdhi koha kur u nisën për të bërë banjë.

Mbushën një shportë me kërpudha; edhe Lili gjeti një kërpudhë nën një mështeknë. Më parë ndodhte kështu: mis Hulli gjente kërpudhën dhe ia tregonte asaj, kurse atë ditë ajo e kishte gjetur vetë atë kërpudhë të madhe. Të gjithë thirrën me ngazëllim:

- Lili gjeti një kërpudhë!

Pastaj vajtën në lumë, i lanë kuajt në hijen e mështeknave dhe shkuan të laheshin. Terenti, karrocieri, pasi lidhi te pema kuajt që dëbonin zekthat, u shtri në lëndinë në hijen e mështeknës dhe zuri të pinte duhan duke dëgjuar britmat gazmore të kalamajve, që vinin nga lumi.

Ndonëse nuk qe punë e lehtë ta kishe mendjen tek të gjithë fëmijët dhe të mos i lije të bënin marrëzitë e zakonshme, ndonëse qe punë e vështirë të mos harroje se të kujt ishin dhe të mos ngatërroje gjithë ato çorape, mbathje të vogla, këpucka të këmbëve të ndryshme, të shkopsitje e të kopsitje kopsat, t'i shthurje e t'i thurje prapë gërshetat e vegjël, Darja Aleksandrovna, që e kishte shumë qejf banjën, që e quante të dobishme për fëmijët, ndiente kënaqësinë më të madhe kur lahej tok me të vegjëlit. Ishte me të vërtetë një kënaqësi e madhe për të, kur kapte me duar ato këmbë të vogla rrathë-rrathë, kur u mbathte çorapet, kur merrte në duar dhe e shtinte në ujë atë trup të imët e lakuriq, kur dëgjonte britmat herë gazmore dhe herë të lemerishme të fëmijëve, kur shihte fytyrat me sy të hapur, gjithë frikë e ngazëllim, të këtyre engjëjve që pllaquriteshin në lumë.

Fëmijët nuk ishin veshur ende të gjithë, kur fshatarkat e pispillosura, që shkonin për maraq, iu afruan kasolles me druajtje. Matriona Filimonovna thirri njërën nga ato dhe i dha të ndente në diell një çarçaf dhe një këmishë, që kishin rënë në ujë. Darja Aleksandrovna deshi të kuvendonte me to, por fshatarkat në fillim qeshën duke mbuluar gojën me grusht, ngaqë nuk e kishin kuptuar pyetjen që u kishte bërë ajo; pastaj morën zemër dhe nisën të kuvendonin dhe e bënë për vete Darja Aleksandrovnën duke ia lëvduar sinqerisht fëmijët e bukur.

- Sa e bukur qenka dhe bardhoshe si sheqeri, kjo pikërëna! - tha njëra duke soditur Tanjën e duke tundur kokën. - Po qenka e dobët...

- Po, ka qenë e sëmurë.

- Korba, edhe këtë e paskan larë, - tha një tjetër duke treguar foshnjën e gjirit.

- Jo, ky është tremuajsh, - u përgjigj Darja Aleksandrovna me krenari.

- Pa shiko!

- Po ti, ke fëmijë?

- Kisha katër po më kanë mbetur vetëm dy; një djalë e një vajzë. Ja preva sisën para kreshmëve të shkuara.

- Sa vjeç e ke?

- Ecën në të dytin.

- Pse e mbajte në gji kaq shumë?

- Kështu e kemi zakon ne: tri kreshmë...

Ky kuvendim qe shumë interesant për Darja Aleksandrovnën: ajo e pyeti fshataren si kishte lindur, nga se i qe sëmurë fëmija, ku e kishte të shoqin dhe a i vinte dendur në shtëpi.

Darja Aleksandrovnës i pëlqente të rrinte e të kuvendonte me fshatarkat, sepse biseda me to i dukej shumë interesante: të dy palët kishin të njëjtat interesa; Darja Aleksandrovnës i vinte sidomos mirë kur shihte se të gjitha këto gra e kishin zili sidomos për gjithë ata fëmijë të bukur që kishte dhe jo për gjë tjetër. Fshatarkat e bënë të qeshte Darja Aleksandrovnën dhe e zemëruan guvernanten angleze, sepse kjo e shihte fare mirë se ato qeshnin me të dhe nuk e kuptonte për ç'arsye. Një nga fshatarkat e reja, që po e vështronte me vëmendje anglezen, e cila po vishej pas të tjerave, kur pa se ajo po vishte tri funde një mbi një, nuk duroi dot më dhe tha:

- E zeza, ç'i veshka këto funde një mbi një!

Dhe të gjitha ia krisën gazit e kukurisën.

IX

Darja Aleksandrovna, me shami të lidhur në kokë, në mes të fëmijëve që sapo ishin larë, ashtu kokëlagur, po i afrohej shtëpisë, kur karrocieri i tha:

- Po vjen një zotëri; më duket se është ai i Pokrovskoes.

Darja Aleksandrovna vështroi përpara dhe u gëzua kur pa Levinin, me kapelë ngjyrë hiri dhe me pallto ngjyrë hiri, që po vinte në drejtim të kundërt. Ajo gëzohej gjithmonë kur e shihte, por këtë radhë u gëzua edhe më shumë, sepse Levini do ta shihte në tërë lavdinë e saj. Askush tjetër, përveç Levinit, nuk mund ta kuptonte madhështinë e saj.

Sapo e pa, Levinit iu duk sikur kishte përpara syve një nga ato tablotë e jetës së ardhshme familjare, që kishte përfytyruar sa e sa herë.

- I shëmbëlleni një klloçke, Darja Aleksandrovna!

- Oh, sa gëzohem që po ju shoh! - tha ajo duke i shtrirë dorën.

- Thoni që jeni e gëzuar, por ja që nuk më dërguat fjalë që ishit këtu. Më ka ardhur vëllai. Mora letër nga Stiva, ku më shkruante se kishit ardhur.

- Nga Stiva? - pyeti Darja Aleksandrovna me habi.

- Po, më shkruante se kishit ardhur këtu dhe më lutej që, po të mundesha, t'ju ndihmoja, - tha Levini dhe me të thënë këto fjalë, u turbullua papritmas, e preu fjalën përgjysmë dhe ashtu pa folur, vazhdoi të ecë pranë karrocës, duke këputur bisqet e blirëve, të cilat i përtypte. Ai u turbullua sepse mendoi se Darja Aleksandrovnës nuk do t'i vinte mirë që atë ta ndihmonte një burrë i huaj në ato punë që mund t'i bënte i shoqi. Dhe me të vërtetë, Darja Aleksandrovnës nuk i pëlqente aspak zakoni i Stepan Arkadiçit për t'ua ngarkuar të tjerëve punët e familjes së tij. Dhe, menjëherë, ajo e mori me mend se Levini e kishte kuptuar këtë gjë. Darja Aleksandrovna e donte Levinin pikërisht se ishte mendjehollë e delikat nga shpirti.

- Sigurisht e mora vesh që ajo letër kishte vetëm një kuptim, - tha Levini, - se ju dëshironit të më shihnit dhe për këtë gjë u gëzova shumë. Merret me mend shumë lehtë se ju, si zonjë shtëpie qytetare, e keni punën pisk këtu në fshat dhe, në qoftë se keni nevojë për diçka, jam gati t'ju ndihmoj.

- Oh, jo! - tha Dolli. - Kohët e para rrija si mbi gjemba, kurse tani të gjitha janë rregulluar shumë mirë me ndihmën e tajës sime të vjetër, - tha ajo duke treguar Matriona Filimonovnën, e cila e kishte kuptuar se bisedonin për të dhe po i nënqeshte Levinit me dashamirësi. Ajo e njihte Levinin, e dinte që ai ishte djalë shumë i mirë dhe donte me gjithë zemër që "zonjusha" ta merrte për burrë.

- Urdhëroni hipni në karrocë, se ngushtohemi ca, - i tha ajo.

- Jo, po eci pak më këmbë. Fëmijë, cili nga ju do të vijë me mua të bëjmë gara me kuaj?

Fëmijët e njihnin shumë pak Levinin, atyre nuk u kujtohej se kur e kishin parë, por, megjithatë, nuk provonin kundrejt tij atë ndjenjë druajtje dhe neverie, të cilën fëmijët e provojnë kaq dendur ndaj atyre të mëdhenjve që u duken njerëz me dy faqe; për këtë gjë ata qortohen e dënohen shumë herë. Shtirja, në çfarëdo gjë që të shfaqet, mund të gënjejë edhe njeriun më të zgjuar dhe më mendjemprehtë, kurse edhe kalamani më i padjallëzuar e dallon dhe neveritet nga ajo, sado me zotësi ta fshehin. Levini mund të kishte të meta të tjera, por tek ai nuk vije re as shenjën më të vogël të hipokrizisë dhe, për këtë arsye, ata shprehën simpatinë e tyre për të, po atë simpati që e vinin re në fytyrën e mëmës. Sapo i ftoi Levini, dy më të mëdhenjtë zbritën menjëherë nga karroca dhe vrapuan bashkë me të, ashtu siç do të kishin rendur me tajën, me mis Hullin ose me nënën. Edhe Lili deshi të bënte si të tjerët dhe nëna ia dha Levinit, i cili e vuri të rrinte në sup dhe rendi bashkë me të.

- Mos kini frikë, mos kini frikë, Darja Aleksandrovna! - i tha dhe buzëqeshi me gëzim duke vështruar nënën. - Nuk do të vritet dhe as të bjerë.

Nëna, duke parë lëvizjet e tij të shkathëta, të sigurta dhe shumë të kujdesshme, u qetësua dhe e vështroi me buzë në gaz, duke treguar kështu se nuk kishte asnjë kundërshtim.

Aty në fshat, në mes të kalamajve dhe me Darja Aleksandrovnën, për të cilën kishte simpati, Levini qeshte e dukej i gëzuar si fëmijët, siç i ndodhte dendur. Kjo gjendje e gëzuar shpirtërore i pëlqente shumë Darja Aleksandrovnës. Duke vrapuar me fëmijët, ai u mësonte gjimnastikë, e bënte të qeshte mis Hullin me atë anglishten e tij të keqe dhe i tregonte Darja Aleksandrovnës se me ç'punë merrej në fshat.

Pas dreke Darja Aleksandrovna, kur po rrinte vetëm me të në ballkon, zuri të flasë për Kitin.

- A e dini? Kiti do të vijë të kalojë verën këtu.

- Vërtet? - tha ai duke u skuqur dhe, aty për aty, për të këmbyer temën e bisedës, tha: - Atëherë t'ju dërgoj dy lopë? Në qoftë se doni të më paguani dhe që të mos ju vijë rëndë, paguamëni pesë rubla në muaj.

- Jo, ju falem nderit. Këtë e kemi rregulluar.

- Atëherë po shkoj të shoh lopët tuaja dhe, në më lejofshi, do të jap urdhër t'i ushqejnë ashtu si duhet. Gjithë puna është tek ushqimi.

Dhe, për të mos u kthyer më në bisedën që kishte nisur Darja

Aleksandrovna, i shpjegoi asaj teorinë e prodhimit të qumështit, sipas së cilës lopa nuk ishte gjë tjetër veçse një makinë për të shndërruar ushqimin e saj në qumësht.

Ai fliste për këtë gjë, ndonëse dëshironte me gjithë shpirt të dinte edhe hollësi të tjera rreth Kitit, duke pasur edhe frikë t'i dëgjonte, se mos i prishej ajo qetësi shpirtërore të cilën e kishte gjetur me aq mundime e brengë.

- Po, mirë thoni, por të gjitha këto duan kontroll. E kush ta bëjë këtë kontroll? - tha Darja Aleksandrovna si pa qejf.

Ajo i kishte rregulluar kaq mirë punët tani në çiflig me anën e Matriona Filimonovnës, saqë nuk donte të ndryshonte asgjë në rregullin e vendosur; përveç kësaj, Darja nuk kishte besim në njohuritë bujqësore të Levinit. Teoria e tij, që e quante lopën makinë për të prodhuar qumësht, i dukej e dyshimtë. I dukej sikur arsyetime të tilla mund të ishin të dëmshme për ekonominë e çifligut. Të gjitha këto asaj i dukeshin shumë më të thjeshta: siç i kishte shpjeguar Matriona Filimonovna duhej t'u jepnin më shumë ushqim Pjestruhës dhe Bjellopahas dhe të kishin mendjen që kuzhinieri të mos ia hidhte lopës së këmishëlarëses mbeturinat e kuzhinës. Kjo ishte e qartë, kurse arsyetimet rreth ushqimit të brumërave dhe të barishteve nuk ia mbushnin mendjen. Ajo donte si e si ta sillte fjalën për Kitin.

X

- Kiti më shkruan se nuk dëshiron asgjë tjetër përveç vetmisë dhe qetësisë, - tha Dolli pas një copë here që kishin heshtur që të dy.

- Si është me shëndet, më mirë? - pyeti Levini me një zë të mallëngjyer.

- Lavdi Zotit e ka marrë veten shumë mirë. Unë nuk besoja kurrë që të vuante nga mushkëritë.

- Gëzohem shumë! - tha Levini dhe Dollit iu duk sikur në fytyrën e tij u shpreh një ngashërim e dëshpërim i thellë ndërsa tha këto fjalë dhe kur e vështroi ashtu në heshtje.

- A s'më thoni, Konstantin Dmitriç, - tha Darja Aleksandrovna duke bërë buzën në gaz plot dashamirësi e si me tallje, ashtu siç e kishte zakon, - pse jeni zemëruar me Kitin?

- Unë? S'jam zemëruar, - tha Levini.

- Jo, jeni zemëruar. Pse nuk erdhët te ne ose pse nuk vajtët tek ata, kur ishit në Moskë?

- Darja Aleksandrovna, - u përgjigj Levini duke u bërë flakë i kuq, - po habitem që ju, që jeni kaq e mirë, nuk e ndieni një gjë të tillë. Si nuk ju vjen keq që m'i thoni këto fjalë kur e dini...

- Çfarë di unë?

- Ju e dini që unë bëra propozimin për martesë dhe ky propozim nuk u pranua, - tha Levini dhe gjithë ajo dashuri që kishte ndier një minutë më parë për Kitin, qe shndërruar në shpirtin e tij në një ndjenjë zemërimi për fyerjen e dikurshme.

- Pse e merrni me mend se e di?

- Sepse të gjithë e dinë.

- Po ja që gaboheni. Unë nuk e dija këtë, ndonëse e merrja me mend.

- Po ja, tani e dini.

- Dija vetëm një gjë: se kishte ndodhur diçka, se Kiti kishte një brengë të madhe dhe se ajo m'u lut të mos flisja më kurrë për këtë gjë. Kur s'ma ka thënë mua, s'ia ka thënë askujt. Po ç'ka ndodhur në mes tuaj? Thomëni.

- Jua thashë se ç'ka ndodhur.

- Kur?

- Kur isha herën e fundit te ju.

- Doni t'ju them sinqerisht se ç'mendoj për këtë gjë? - tha Darja Aleksandrovna. - Më vjen keq për Kitin, shumë keq! Ju vuani vetëm për shkak të sedrës së fyer...

- Ndoshta, - tha Levini, - por...

Ajo ia preu fjalën.

- E shkreta, më këput shpirtin. Tani i kuptoj të gjitha.

- Darja Aleksandrovna, më falni, - tha ai duke u ngritur. - Lamtumirë! Darja Aleksandrovna, mirupafshim!

- Jo, mos ikni, - tha ajo duke e kapur për mënge. - Mos ikni, uluni.

- Ju lutem, ju lutem shumë të mos flasim për këtë, - tha ai duke u ulur dhe atë çast e ndjeu se shpresa, të cilën ai e kujtonte të shuar, zuri të ngjallet e të lëvrijë në zemrën e tij.

- Sikur të mos ju doja, - tha Darja Aleksandrovna dhe sytë iu mbushën me lot, - sikur të mos ju njihja ashtu siç ju njoh...

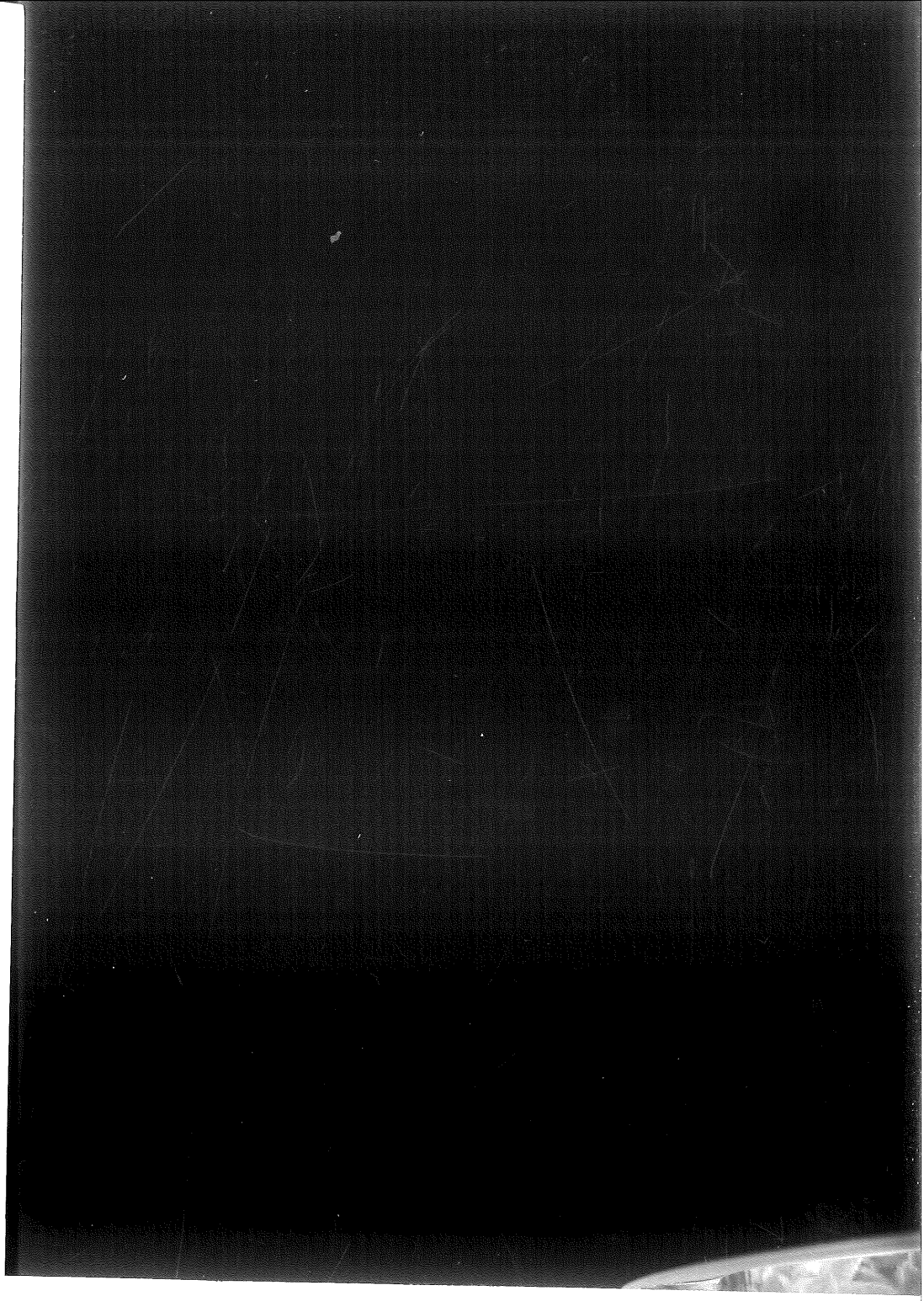

Ndjenja, të cilën ai e kujtonte të shuar, gjallërohej gjithnjë e më shumë; ajo zmadhohej dhe po e pushtonte gjithë zemrën e Levinit.

- Po, tani i kuptoj të gjitha, - vazhdoi Darja Aleksandrovna. - Ju nuk mund ta kuptoni këtë. Ju, burrat, jeni të lirë të zgjidhni e të merrni atë që doni, jeni në gjendje t'i kuptoni më mirë ndjenjat tuaja. Por vajza duhet të presë, me atë druajtjen e saj të natyrshme; vajza, që nuk i njeh burrat mirë, ashtu e padjallëzuar siç është, i beson të gjitha fjalët e tyre. Nganjëherë ndjenjat e një vajze janë aq të turbullta, sa ajo nuk është në gjendje të thotë se ç'ndien.

- Sigurisht, kur nuk flet zemra...

- Jo, edhe sikur të flasë zemra... Pa mendoni një herë: ju burrat, kur ia keni vënë syrin një vajze, i veni në shtëpi, doni ta njihni si e si më shumë, hetoni dhe e vëzhgoni mirë, prisni, mendoni a e keni gjetur me të vërtetë vajzën që doni dhe pastaj, kur jeni të bindur se e doni, e kërkoni për grua...

- Jo, nuk është ashtu.

- Sidoqoftë i bëni propozimin e martesës, kur dashuria juaj është pjekur ose kur në mes të vajzave keni zgjedhur atë që ju ka pëlqyer më shumë. Kurse vajzën nuk e lënë të zgjedhë lirisht atë që do: ajo duhet të thotë vetëm "po" ose "jo".

"Po, të zgjidhte Vronskin ose mua", - tha me vete Levini dhe dashuria e ringjallur në shpirtin e tij u shua përsëri dhe i rëndoi si plumb në zemër.

- Darja Aleksandrovna, - tha ai, - kështu njeriu zgjedh një petk ose një plaçkë tjetër për të blerë, por jo dashurinë. Zgjedhja është bërë, aq më mirë... Këto gjëra nuk fillohen për së dyti.

- Ah, krenaria, krenaria! - tha Darja Aleksandrovna, sikur e përbuzte për atë ndenjë shumë të ulët në krahasim me ato ndjenja të tjera, që i njohin vetëm gratë. - Kur i bëtë propozimin Kitit, ajo ndodhej pikërisht në një gjendje të atillë që nuk ishte e zonja t'iu përgjigjej. Nuk dinte kë të zgjidhte: ju apo Vronskin. Atë e shihte çdo ditë kurse ju s'ju kishte parë prej shumë kohësh. Sigurisht, sikur të qe më e madhe... Unë, për shembull, sikur të isha në vendin e saj, nuk do të mendoja asnjë minutë. Ai nuk më ka pëlqyer kurrë dhe nuk do të isha gabuar.

Levinit iu kujtua përgjigjja që i kishte dhënë Kiti: ajo i kishte thënë: "Jo nuk është e mundur..."

- Darja Aleksandrovna, - tha ai me një ton të thatë, - e çmoj besimin

që keni tek unë, por mendoj se gaboheni. Nuk e di në kam apo s'kam të drejtë, por ajo krenari të cilën ju e përbuzni aq tepër, nuk më lejon të mendoj për Katerina Aleksandrovnën, më bën që një mendim i tillë të jetë për mua i padurueshëm. Më kuptoni?

- Edhe vetëm një gjë do t'ju them: ju e kuptoni se po flas për time motër, të cilën e dua si fëmijët e mi. Nuk dua t'ju them se ajo ju dashuronte atëherë, por mospranimi i saj, atë çast, nuk do të thotë asgjë.

- Nuk di ç't'ju them! - tha Levini dhe u ngrit brof në këmbë. - Nuk e dini sa shumë ma keni lënduar zemrën! Është njësoj sikur t'ju ketë vdekur një fëmijë dhe t'ju thonë: "Ai do të qe ashtu dhe kështu, do të kish jetuar, do të bëhej i bukur, i mirë, do t'ju kënaqte!" Po ja që vdiq, vdiq, vdiq...

- Sa i çuditshëm që jeni, - tha Darja Aleksandrovna me një nënqeshje plot hidhërim pa i dhënë rëndësi tronditjes së Levinit. - Po, tani po e kuptoj gjithnjë e më shumë, - vazhdoi ajo si e kredhur në mendime. - Domethënë nuk do të na vini kur Kiti të jetë këtu?

- Jo, nuk do të vij. Kuptohet vetvetiu se nuk do t'i fshihem Katerina Aleksandrovnës, por, atje ku të mund, do të përpiqem të mos i rri përpara syve për të mos e bezdisur.

- Sa i çuditshëm, sa i çuditshëm që jeni! - tha Darja Aleksandrovna duke e vështruar me dhembshuri. - Mirë pra, le ta zëmë sikur nuk kemi kuvenduar bashkë për këtë. Pse erdhe ti, Tanja? - e pyeti frëngjisht të bijën Darja Aleksandrovna.

- Ku është lopata ime, mama?

- Unë të flas frëngjisht, frëngjisht m'u përgjigj edhe ti.

Vajza e vogël deshi t'i përgjigjej, po harroi si i thoshin lopatës frëngjisht; nëna ia tha me zë të ulët dhe pastaj, duke i folur përsëri frëngjisht, i tha ku ta kërkonte. Levinit kjo gjë nuk i pëlqeu.

Tani asgjë nuk i pëlqente Levinit si më parë në shtëpinë e Darja Aleksandrovnës.

"E pse flet frëngjisht me fëmijët? - tha vete. - Kjo gjë nuk është aspak e natyrshme, madje është e rreme! Edhe fëmijët e ndiejnë këtë. Do t'u mësojë frëngjishten, por do t'i çmësojë të jenë të sinqertë", - mendoi Levini pa ditur se Darja Aleksandrovna e kishte menduar e stërmenduar këtë gjë dhe kishte vendosur t'i mësonte kështu fëmijët me gjithë dëmin që do të kishte sinqeriteti i tyre.

- Po pse kërkoni të ikni? Rrini.

Levini ndenji për të pirë çajin, por gëzimi i tij ishte zhdukur; ai rrinte si mbi gjemba.

Pas çajit doli për të dhënë urdhër që të bënin gati kuajt dhe, kur u kthye, e gjeti Darja Aleksandrovnën të tronditur: ajo dukej si e hutuar dhe sytë i qenë mbushur me lot. Atëherë kur kishte dalë Levini, për Darja Aleksandrovnën kishte ndodhur diçka që e kishte prishur lumturinë e asaj dite dhe kish lënduar krenarinë e saj prej nëne. Grisha dhe Tanja ziheshin për një top të vogël. Me të dëgjuar britma në dhomën e fëmijëve, Darja Aleksandrovna kishte vajtur atje me të shpejtë. Po ç'të shihte! Tanja e kishte kapur Grishën për flokësh, kurse Grisha, me atë fytyrë të ndryshuar nga zemërimi, i binte me grusht ku të mundte. Darja Aleksandrovna mbeti shtang e zemërcopëtuar përpara një skene të tillë. Atë çast iu duk sikur po i nxihej jeta: ajo e kuptoi se fëmijët e saj, për të cilët ajo mburrej aq shumë, jo vetëm që nuk ishin më të mirë se të tjerët, por, përkundrazi, ishin edukuar më keq se të tjerët, kishin ca prirje të vrazhda prej bishe dhe jo prej njeriu; me një fjalë ishin fëmijë të këqij.

Ajo tani nuk mund të fliste ose të mendonte për diçka tjetër dhe s'iu ndejt pa i thënë Levinit për hidhërimin e madh që ndiente.

Levini e pa sa e pikëlluar ishte ajo dhe u mundua ta ngushëllonte, duke i thënë se ajo që kishte ndodhur atë ditë, nuk donte të thoshte aspak se fëmijët e saj ishin të këqij, sepse të gjithë kalamajtë zihen me njëri-tjetrin; por, duke i thënë këto fjalë, Levini mendonte: "Jo, unë nuk do të vras mendjen për të folur frëngjisht me fëmijët e mi, të cilët do të jenë ndryshe nga këta! Mjafton që njeriu të mos i prishë fëmijët, të mos kërkojë të shtrembërojnë karakterin e tyre dhe ata do të bëhen shumë të mirë. Jo, fëmijët e mi nuk kanë për të qenë si këta!"

I la shëndetin Darja Aleksandrovnës, e cila nuk e mbajti.

XI

Aty nga mesi i korrikut, Levinit i erdhi kryeplaku i fshatit të së motrës, që ndodhej njëzet vjorsta larg nga Prokovskoe, për t'i treguar se si venin punët e kositjes. Të ardhurat kryesore të çifligut të motrës vinin nga lëndinat mbujake. Vitet e mëparshme këto lëndina muzhikët i merrnin me qira për

njëzet rubla desjatinën. Kur mori përsipër të administronte çifligun e së motrës, Levini vajti vetë të shihte se në ç'gjendje ndodheshin lëndinat dhe pa se ato vlenin më shumë, kështu që çmimin e një desjatine e caktoi për njëzet e pesë rubla. Muzhikët nuk pranuan t'i merrnin me një çmim të tillë dhe, ashtu siç kishte dyshuar Levini, bënë çmos për të larguar sipërmarrësit e tjerë. Atëherë Levini vajti vetë atje e dha urdhër që një pjesë e lëndinave të kositeshin nga argatë dhe një pjesë përgjysmë. Muzhikët e kundërshtuan sa mundën këtë urdhër të ri, por puna kish vajtur ashtu siç kishte thënë Levini dhe, që vitin e parë, lëndinat i dyfishuan të ardhurat e tyre. Vitin e tretë dhe të katërt muzhikët kishin kundërshtuar përsëri, por megjithatë puna qe bërë. Këtë vit muzhikët i kishin marrë të gjitha lëndinat me të tretë dhe tani kryeplaku kishte ardhur për t'i thënë Levinit se lëndinat ishin kositur dhe se ai, nga frika se mos binte shi, kishte thirrur llogaritarin për të ndarë barin faqe tij; zotërinjve u binin në pjesë njëmbëdhjetë mullarë. Nga përgjigjet dredharake të kryeplakut rreth pyetjes se sa bar kishte pasur në lëndinën kryesore, nga nxitimi i tij për të ndarë barin pa i kërkuar njeri që të bënte një punë të tillë, si edhe nga gjithë toni i muzhikut, Levini kuptoi se në këtë ndarje të barit kishte një hile dhe vendosi të vente vetë atje për të parë si qëndronte puna.

Si arriti në fshat në kohën e sillës dhe e la kalin te fshatari plak, që ishte i shoqi i tajës së vëllait dhe të cilin e kishte mik, Levini vajti atje ku i kishte plaku kosheret e bletëve, për të mësuar nga ai hollësitë e kositjes. Parmeniçi, një plak i pashëm e kuvendar, e priti Levinin me gëzim, i tregoi pronën e tij, i foli me hollësi për bletët që mbante dhe për bletën që kishte lëshuar atë vit. Por, sapo që Levini e pyeti për livadhet, plaku nuk foli më me qejf dhe qartë. Kjo gjë ia shtoi edhe më tepër dyshimin Levinit. Atëherë ai shkoi te luadhet dhe pa mullarët. Dukej që mullarët nuk mund të kishin pesëdhjetë qerre bar secili dhe, për t'u provuar muzhikëve se s'ia hidhnin dot, Levini dha urdhër të sillnin qerret aty për aty, të ngarkonin barin e një mullari dhe ta shpinin në plevicë. Mullari kishte vetëm tridhjetë e dy qerre bar. Ndonëse kryeplaku thoshte se bari, kur e kosit, është i fryrë dhe pastaj rrasallitet në mullar dhe megjithëse bënte be e rrufe se barin e kishin ndarë pa hile, pa urdhrin e tij dhe, për këtë arsye, ai nuk pranonte që çdo mullar të kishte pesëdhjetë qerre bar. Pas shumë bisedimeve të gjata u vendos që

muzhikët t'i mbanin për vete të njëmbëdhjetë mullarët, duke llogaritur nga pesëdhjetë qerre për çdo mullar, si pjesë të tyre dhe pjesën që i binte pronarit, ta ndanin përsëri. Këto bisedime dhe ndarja e mullarëve vazhduan gjer në drekë. Kur e ndanë edhe atë bar që kishte mbetur, Levini e ngarkoi qehajanë të mbikëqyrte punët e tjera, vajti u ul mbi një mullar të shënuar me një degëz ajdhësi dhe andej soditi luadhin, ku lëvrinin fshatarët.

Përpara tij, te bërryli i lumit përtej kënetës së vogël, vargani i larmë i fshatarkave lëvizte në mes të kumbimit të shumë zërave gazmorë dhe në lëndinën e kositur, ku bari i ri gjelbërosh kishte mbirë prapë, formoheshin një pas një ledhet gjarpëruese ngjyrë hiri të sanës që ndenin. Pas grave vinin muzhikët me sfurqe dhe atëherë këto ledhe sane rriteshin e formonin mullarë të lartë, të gjerë e të fryrë. Majtas, në lëndinën nga e kishin hequr sanën, mes krikëllimit të rrotave, kalonte vargani i qerreve; pastaj, një pas një, mullarët zinin e zvogëloheshin nën sulmin e sfurqeve të gjata, zhdukeshin, pastaj qipitë e barit kundërmues i ngarkonin në qerre dhe i mbushnin ato aq shumë, sa mbulonin edhe vithet e kuajve.

- Mirë është kur e mbledh barin me kohë! Hajde ç'sanë! - tha një plak që erdhi e u ul pranë Levinit. - Nuk është sanë, po çaj! A nuk duken si zogj rose kur çukitin kokrrat e grurit? - shtoi ai duke treguar mullarët ku sana grumbullohej nga sfurqet. - Që nga silla kanë hequr gjysmën.

- E fundit është kjo? - tha ai me zë të lartë duke iu drejtuar një djaloshi që rrinte më këmbë dhe tundte frerët në karrocën që po kalonte aty pranë.

- E fundit, baba! - thirri djaloshi duke mbajtur kalin dhe vështroi me buzë në gaz fshatarkën faqekuqe e buzagaze, që ishte ulur mbi arkën e karrocës; pastaj e nisi prapë karrocën.

- Ç'e ke, djalë? - pyeti Levini.

- Është më i vogli, - iu përgjigj plaku me një buzëqeshje plot ëmbëlsi.

- Duket deli djalë!

- I mirë është.

- Është i martuar?

- Po, mbushi tre vjet në Shën Filip.

- Ka fëmijë?

- Ç'fëmijë! Një vit të tërë s'kuptonte asgjë, kishte turp lumëmadhi, - u përgjigj plaku. - Hajde ç'sanë! Tamam si çaj! - tha përsëri, ngaqë donte të flisnin për një gjë tjetër.

Levini vështroi me vëmendje Ivan Parmenovin dhe të shoqen, që po ngarkonin sanën aty pranë. Ivan Parmenovi rrinte në këmbë në karrocë dhe merrte vandakët e mëdhenj të sanës, që ia jepte me shkathtësi gruaja e tij e re dhe e bukur, në fillim me krah dhe pastaj me sfurk. Këta vandakë i shoqi i shtronte në karrocë dhe pastaj i ngjishte me këmbë. Gruaja e re punonte lehtë, plot gëzim e shkathtësi. Nuk ishte punë e lehtë ta merrje menjëherë barin e ngjeshur, ku mezi futej sfurku. Në fillim, ajo e shkrifëronte, shtinte sfurkun brenda, pastaj, me një lëvizje të shkathët e të shpejtë, rëndonte mbi sfurkun me gjithë peshën e trupit dhe, përnjëherësh drejtonte belin e përkulur të shtrënguar me një brez të kuq duke nxjerrë kraharorin e mbushur, që ia mbulonte bluza e bardhë, rrëmbente sfurkun me një lëvizje të shkathët dhe e hidhte barin mbi pirgun e lartë që ishte formuar në karrocë. Ivani, pa humbur asnjë çast, për të mos e lënë, me sa dukej, të shoqen të bënte qoftë edhe lëvizjen më të vogël të kotë, priste krahëhapur kapicën që ia jepte gruaja dhe e shtronte në qerre. Si ia dha edhe barin e fundit me grabujë, fshatarka shkundi fijet e vogla të sanës që i qe futur poshtë qafës, rregulloi shaminë e kuqe, që i kishte shkuar shtrembër mbi ballin e bardhë që nuk ia kishte zënë dielli dhe u fut nën qerre për të lidhur litarin që mbante sanën. Ivani e mësonte si ta lidhte te hallka dhe, kur dëgjoi një fjalë që i tha e shoqja, ia plasi gazit me të madhe. Në shprehjet e dy fytyrave dukej një dashuri e madhe, e re, që ishte zgjuar para kohe.

XII

Si u lidh bari, Ivani u hodh nga karroca dhe e tërhoqi për freri kalin e shëndoshë e të ushqyer mirë. Fshatarka hodhi grabujën mbi pirunin me bar dhe, me hapa të shkathët e duke tundur krahët, vajti te shoqet që hidhnin valle. Ivani doli në rrugë dhe u bashkua me karvanin e qerreve të ngarkuara. Pastaj, fshatarkat me grabujë në sup, me ato fustane ngjyrëçelët që shkëlqenin në diell dhe në mes të krismave kumbuese të kukurismave gazmore, ecën pas qerreve. Një zë i vrazhdë dhe i egër gruaje ia mori këngës vetëm gjer te refreni dhe pastaj të gjitha tok ia morën këngës edhe një herë nga fillimi, nja pesëdhjetë zëra të ndryshëm, të vrazhdë e të hollë, zëra kumbues grash të shëndetshme.

Gratë po i afroheshin Levinit duke kënduar dhe atij i dukej sikur po vinte një stuhi bubullimash ngazëllimi. Kjo stuhi hareje erdhi fare pranë, e pushtoi atë dhe çdo gjë që ishte rreth e përqark, mullarin ku qe shtrirë, edhe mullarët e tjerë, edhe qerret e karvanit dhe gjithë lëndinën dhe fushat e largëta: çdo gjë u drodh dhe dukej sikur lëkundej në ritmin e kësaj kënge të egër e gazmore, ku dëgjoheshin britma, fërshëllima e piskama. Levini i pati zili ata fshatarë të gëzuar e plot shëndet dhe ia kishte ënda të merrte pjesë edhe ai në shfaqjen e gëzimit të jetës; por nuk ishte e mundur, kështu që duhej të rrinte shtrirë, të vështronte dhe të dëgjonte. Kur fshatarët u zhdukën nga sytë dhe ai nuk dëgjoi më këngën e tyre, ndjeu një brengë të thellë për vetminë e tij, për limontinë trupore, si edhe për atë armiqësi që kishte me këta njerëz.

Disa nga ata fshatarë që ishin grindur me të më shumë se të tjerët për shkak të barit, ata që ai i kishte fyer, ose ata që kishin dashur t'ia hidhnin, e përshëndetnin tani me gëzim dhe, me sa dukej, nuk i mbanin aspak mëri dhe nuk dukeshin të penduar. Atyre as që u kujtohej se kishin dashur ta gënjenin: të gjitha këto tani ishin mbytur në detin e punës së përbashkët dhe gazmore. Zoti kishte dhënë ditën dhe Zoti kishte dhënë fuqi. Si dita, ashtu edhe fuqitë i qenë kushtuar punës dhe aty qe shpërblimi më i madh. Për kë kishin punuar ata? Ç'fryt do të jepte puna? Këto ishin çështje të dorës së dytë dhe me një rëndësi shumë të vogël.

Levini e kishte soditur dendur këtë jetë, kishte provuar ndjenjën e zilisë për këta njerëz që jetonin kështu, por atë ditë, për herë të parë, sidomos ngaqë ndodhej nën përshtypjen e punës së përbashkët të Ivan Parmenovit dhe të gruas së tij të re, për herë të parë Levinit i lindi mendimi i qartë se nga ai varej që ta ndryshonte jetën e tij egoiste, artificiale, të plogësht, që i qe rënduar shumë dhe ta zëvendësonte me një punë të përbashkët, të pastër e të bukur.

Plaku që kishte ndenjur me të, kishte vajtur në shtëpi qëkur; kositësit qenë shpërndarë të gjithë: ata që ishin nga fshatrat aty afër, kishin shkuar në shtëpi, kurse ata që kishin ardhur nga fshatrat e largëta qenë mbledhur për të ngrënë darkën dhe për të fjetur në lëndinë. Levini, të cilin nuk e shihte njeri, rrinte shtrirë mbi mullar, vështronte, dëgjonte dhe mendonte. Kositësit që kishin mbetur në lëndinë, fjetën shumë pak gjatë asaj nate të shkurtër vere. Në fillim u dëgjua kuvendimi i tyre i hareshëm dhe gazi kur po hanin darkën, pastaj kumbuan prapë këngë e të qeshura.

Gjithë ajo ditë e gjatë pune nuk kishte lënë tek ata asnjë gjurmë tjetër përveç gëzimit. Ndaj të gdhirë ranë në qetësi. Dëgjoheshin vetëm bretkosat që kuaknin në kënetë dhe kuajt që turfullonin në luadh në mes të mjegullës së mëngjesit. Levini u zgjua, u ngrit dhe, si vështroi yjet, kuptoi se nata kishte kaluar.

"Po ç'do të bëj? Si do ta bëj këtë?" - tha me vete duke u munduar që t'i kuptonte të gjitha ato për të cilat kishte menduar dhe kishte ndier gjatë asaj nate të shkurtër. Të gjitha ato për të cilat kishte menduar dhe ndier atë natë, merrnin tri drejtime të veçanta. Njëri nga këta ishte që të hiqte dorë nga jeta e tij e mëparshme, nga njohuritë e tij të kota, nga kultura e tij që nuk i hynte në asnjë punë. Kjo dorëheqje ishte një gjë e lehtë dhe e thjeshtë dhe i falte kënaqësi. Mendimet e tjera kishin të bënin me atë jetë të cilën ai donte ta fillonte tani. Ai e ndjente thjeshtësinë, pastërtinë dhe drejtësinë e kësaj jete të re dhe ishte i bindur se do të gjente atje kënaqësinë, qetësinë dhe dinjitetin, pa të cilat jeta i bëhej një barrë e rëndë. Vargu i tretë i mendimeve vërtitej rreth çështjes se në ç'mënyrë do të bëhej kalimi nga jeta e vjetër në jetën e re. Dhe këtu asgjë nuk i paraqitej atij në një dritë të qartë. "Të martohem? Të punoj dhe të ndiej nevojën e domosdoshme të punës? Të largohem nga Pokrovskoe? Të blej një copë tokë? Të shkruhem në një shoqatë fshatarësh? Të martohem me një fshatarkë? Si t'ia bëj? - pyeste veten përsëri dhe nuk gjente dot përgjigje. - Gjithë natën nuk fjeta dhe ende nuk po i kuptoj gjërat ashtu si duhet, - tha me vete. - Këtë çështje do ta sqaroj më vonë. Një gjë është e sigurt: sonte u vendos fati im. Të gjitha ëndrrat e mia të mëparshme rreth jetës familjare ishin ëndrra në diell. Të gjitha këto janë më të thjeshta dhe më të bukura..."

"Sa bukur! - mendoi duke vështruar një turmë resh të bardha, që ishin mbledhur e dukeshin si një guaskë e madhe dhe e çuditshme sedefi, mu mbi kokën e tij, në mes të qiellit. - Çdo gjë është e bukur në këtë natë të bukur! Kur u mblodhën këto re dhe formuan këtë guaskë të sedeftë? Pak kohë më parë vështroja qiellin dhe atje nuk kishte asgjë; ishin vetëm dy vija të bardha. Ja, kështu, pa u vënë re fare, u ndryshuan edhe pikëpamjet e mia për jetën!"

Doli nga lëndina dhe u nis për në fshat duke ecur xhadesë. Kishte nisur të fryjë një fllad i lehtë, çdo gjë rreth e rrotull kishte marrë ngjyrën e hirit dhe dukej e zymtë; ishte ai çast që paralajmëron agimin, fitoren e plotë të dritës mbi errësirën.

Duke fërgëlluar nga të ftohtët e mëngjesit, Levini zuri të ecte shpejt, me sy të ulur. "Po kjo ç'është? Se kush po vjen", - tha me vete kur dëgjoi ca zile dhe ngriti kokën. Nja dyzet hapa larg pa një karrocë me katër kuaj që vinte drejt tij. Kuajt, që ishin lidhur tek timoni, shtrëngoheshin pas tij për të mos shkuar vragës së udhës, por karrocieri i shkathët, që rrinte shtrembër në popen e karrocës, i ngiste kuajt në mënyrë të atillë që rrotat vërtiteshin ngaherë në tokën e sheshtë.

Vetëm këtë vuri re Levini dhe, pa vrarë mendjen se kush mund të udhëtonte me atë karrocë, i hodhi një vështrim pa pasur mendjen atje.

Në këndin e karrocës dremiste një plakë dhe, pranë dritares, rrinte një vajzë, e cila dukej se ishte zgjuar pak kohë më parë; ajo mbante me të dy duart kordelet e skufes së bardhë. Ashtu flokëverdhë dhe e kredhur në mendime, me atë fytyrë ku pasqyrohej një jetë e brendshme e bukur dhe e ndërlikuar, e panjohur për Levinin, ajo, pa e parë këtë, vështronte dritën e agimit.

Pikërisht atë çast kur vegimi do të zhdukej, ata sy plot çiltërsi vështruan Levinin. Ajo e njohu dhe fytyra i ndriti nga një ngazëllim plot habi.

Jo, ai s'mund të gabohej. Vetëm një palë sy të atillë kishte në botë. Vetëm një krijesë kishte në botë që të mblidhte për atë gjithë dritën dhe kuptimin e jetës. Ajo ishte. Ishte Kiti. Ai e kuptoi se vajza po vinte nga stacioni i trenit dhe po vente në Ergushovo. Dhe të gjitha ato mendime që e kishin tronditur Levinin gjatë asaj nate të kaluar pa gjumë; të gjitha ato vendime që kishte marrë, u zhdukën papritur e pa pandehur. Solli ndër mend me neveri mendimin që kishte pasur për t'u martuar me një fshatare. Vetëm atje, në atë karrocë që po largohej me të shpejtë dhe që kalonte nga ana tjetër e udhës, vetëm atje ishte mundësia për të zgjidhur problemin e jetës, që e kishte brengosur kaq shumë kohët e fundit.

Ajo nuk e nxori kokën nga dritarja për ta vështruar. Zhurma e rrotave të karrocës nuk po dëgjohej më; dëgjohej shumë pak vetëm tringëllima e zileve të kuajve. Nga të lehurat e qenve Levini kuptoi se karroca po kalonte përmes fshatit; rreth e përqark kishin mbetur vetëm fushat e shkreta, fshati përkarshi dhe ai vetë, i vetmuar, që ecte si i huaj dhe fillthi në atë udhë të lënë pas dore.

Vështroi qiellin me shpresë se mos shihte renë e bardhë që kishte

formën e guaskës së sedeftë, të cilën e kishte soditur më parë dhe që mishëronte për të të gjitha mendimet dhe ndjenjat e asaj nate. Në qiell nuk kishte më asgjë që t'i shëmbëllente një guacke. Një ndryshim misterioz kishte ndodhur në ato lartësi të paarritshme. Në gjysmën e qiellit dukej sikur qe shtruar një qilim resh të bardha si qengja, që sa vinin po zvogëloheshin. Qielli po kaltëronte dhe kishte nisur të shndrijë nga një dritë e ëmbël, por syri kureshtar i Levinit nuk pa veçse misterin në ato lartësi pa fund.

"Jo, - tha me vete, - sado e bukur qoftë jeta e thjeshtë dhe plot punë, unë s'mund të bëj atë jetë. E dua atë."

XIII

Askush, përveç të afërmve të Aleksej Aleksandroviçit, nuk dinte se ky burrë, që dukej njeriu më i ftohtë dhe më i arsyetueshëm, kishte një dobësi që ishte në kundërshtim me të gjitha tiparet e tjera të karakterit të tij. Aleksej Aleksandroviçi mallëngjehej kur shihte lotët e një fëmije ose të një gruaje. Me të parë lotët, dukej si i hutuar dhe e humbiste fare fillin e mendimeve. Shefi i kabinetit të tij si edhe sekretari e dinin këtë dhe i paralajmëronin gratë që vinin për të zgjidhur çështjet e tyre, që të mos qanin, në qoftë se nuk donin ta prishnin punën krejt. "Ai do të zemërohet dhe nuk do t'ju dëgjojë", - thoshin ata. Dhe, me të vërtetë, në këto raste Aleksej Aleksandroviçi tronditej shumë dhe zemërohej menjëherë. "S'kam ç'të bëj, s'mund të bëj asgjë. Shkoni!" - thërriste ai zakonisht në raste të tilla.

Kur po ktheheshin nga vrapimi i kuajve dhe kur Ana i kishte thënë se çfarë marrëdhëniesh kishte me Vronskin duke e mbuluar menjëherë fytyrën me duar e duke ia shkrepur të qarit, Aleksej Aleksandroviçi me gjithë zemërimin e madh që kishte ndier kundrejt saj, qe tronditur e trallisur përnjëherësh, ashtu siç i ndodhte gjithmonë kur shihte lot. Meqë e njihte veten e tij dhe duke e ditur se shprehja e ndjenjave të tij nuk do të qe e përshtatshme për atë gjendje që ishte krijuar, qe munduar të mos lëshohej dhe, për këtë arsye, nuk lëvizte fare dhe as që e vështronte të shoqen. Këtu e kishte burimin ajo shprehje e çuditshme e asaj fytyre prej meiti që e kishte habitur Anën aq shumë.

Kur karroca qe ndalur përpara vilës, ai e kishte ndihmuar të shoqen të zbriste dhe, duke e mbajtur veten me përpjekje të mëdha, qe ndarë nga ajo me atë mirësjelljen e tij të zakonshme, duke i thënë ca fjalë që nuk e lidhnin me asnjë detyrim kundrejt saj; ai i kishte thënë se të nesërmen do t'i kumtonte vendimin e tij.

Fjalët e gruas, që vërtetonin dyshimet e tij më të këqija, e kishin lënduar shumë zemrën e Aleksej Aleksandroviçit. Ai e kishte ndier edhe më shumë hidhërimin që i kishin shkaktuar ato fjalë, kur kishte parë sytë e saj të përlotur që ia kishin këputur shpirtin aq shumë, sa i dukej sikur ndjente një dhembje në trup. Por, kur mbeti vetëm në karrocë, Aleksej Aleksandroviçi ndjeu me habi e gëzim se kishte shpëtuar jo vetëm nga ajo keqardhje që e mundonte, po edhe nga të gjitha ato dyshime e brenga xhelozie që e kishin sfilitur aq shumë kohët e fundit.

I dukej vetja si ai që ka shkulur një dhëmballë që e mundonte prej një kohe të gjatë. Pas një dhembjeje të tmerrshme dhe ndiesisë që diçka e madhe, më e madhe se koka, i është shkulur nga nofulla, i sëmuri, ashtu papritmas, pa i zënë besë ende asaj lumturie të madhe, ndien se ajo që ia kishte nxirë e helmuar jetën për një kohë të gjatë, që s'e linte të mendonte për asgjë tjetër, është zhdukur dhe ai mund të jetojë përsëri, mund të mendojë e të interesohet për gjëra të tjera dhe të mos e ketë mendjen vetëm te dhëmballa që i dhembte. Po këtë ndjenjë po provonte dhe Aleksej Aleksandroviçi. Dhembja kishte qenë e çuditshme dhe e tmerrshme, por tani kishte kaluar; ai ndiente se mund të jetonte përsëri dhe të mos e kishte mendjen vetëm tek e shoqja.

"Nuk ka as nder, as zemër, as fè, është lavire! Këtë e dija me kohë, e kisha parë me sytë e mi, por mundohesha të gënjeja veten, se më vinte keq për të", - thoshte me vete. Dhe me të vërtetë i dukej sikur e kishte parë prej kohe këtë gjë. Sillte ndër mend hollësitë e asaj jete që kishin kaluar bashkë, ku nuk vinte re asgjë të keqe; por tani këto hollësi i tregonin qartë se ajo kishte qenë ngaherë një grua e korruptuar. "U gabova që e lidha jetën me të; por në gabimin tim nuk ka asgjë të keqe dhe, për këtë arsye, nuk kam pse të jem fatkeq. Fajtor s'jam unë, - tha ai me vete, - por ajo. Por tani as që dua t'ia di për të. As që e kam në mendje fare..."

Ai nuk interesohej më për atë që do të pësonte një grua dhe i biri; edhe kundrejt këtij, si ndaj së shoqes, ndjenjat e tij kishin ndryshuar. Ai tani vriste mendjen vetëm për një gjë: ç'vendim të merrte për ta zgjidhur

çështjen sa më mirë që të ishte e mundur, në mënyrën më të përshtatshme e dinjitoze dhe, si pasojë, më të drejtë, për të shkundur nga vetja atë baltë me të cilën e kishte spërkatur ajo në rrëzimin e saj dhe për të vazhduar udhën e asaj jete që ai kishte zgjedhur, udhën e punës së ndershme dhe të dobishme.

"A duhet të jem fatkeq, ngaqë një grua e urryer bën një krim? Jo. Vetëm një gjë mbetet për të bërë: të gjej mënyrën më të mirë për të dalë nga gjendja e vështirë në të cilën më ka lënë ajo. Dhe do ta gjej, - tha me vete duke ngrysur vetullat edhe më shumë. - Nuk jam as i pari dhe as i fundit". Dhe, pa përmendur shembujt historikë, duke filluar nga Menelau, kujtimi i të cilit ishte freskuar në kujtesën e të gjithëve nga shfaqja "Elena e bukur", një varg i tërë grash të shoqërisë së lartë të kohës sonë, që nuk u kishin qëndruar besnike burrave të tyre, parakaloi në kujtesën e Aleksej Aleksandroviçit. "Darjallovi, Polltavski, princi Karibanov, konti Paskudin, Drami... Po, edhe Drami... një burrë aq i ndershëm, aq punëtor... Semionovi, Çagini, Sigonini..." - sillte ndër mend Aleksej Aleksandroviçi. "Nuk kuptoj për ç'arsye duhet të bëhen qesharakë burrat e gënjyer. Sipas mendimit tim ky është një hall i madh që i ka gjetur ata dhe unë ua kam qarë hallin gjithnjë", - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi, ndonëse kjo nuk ishte e vërtetë: ai nuk ua kishte qarë hallin kurrë njerëzve të tillë dhe, sa më të shpeshta që bëheshin shembujt e grave që i tradhtonin burrat, aq më shumë e çmonte dinjitetin e tij. "Kjo është një fatkeqësi që mund ta gjejë cilindo. Tani më gjeti edhe mua. Gjithë puna qëndron këtu: në ç'mënyrë mund ta duroj më lehtë një gjendje të tillë?" Dhe zuri të vriste mendjen për të zbuluar se si ishin sjellë këta njerëz që ndodheshin po në atë gjendje në të cilën ndodhej tani edhe ai.

"Darjallovi bëri duel..."

Në kohën e djalërisë dueli e kishte tërhequr mjaft Aleksej Aleksandroviçin pikërisht sepse kishte një temperament të druajtur dhe e dinte fare mirë këtë gjë. Aleksej Aleksandroviçi merrte lemerinë sa herë që i shkonte mendja te pistoleta me tytë të drejtuar nga ai dhe, në jetën e tij, nuk kishte zënë kurrë armë me dorë. Kjo lemeri e kishte shtyrë qysh në kohën e rinisë që të mendonte për duelin; vriste mendjen për të ditur se si do të vepronte, në rast se jeta e tij do të ndodhej në rrezik. Po qëkurse punët i kishin shkuar mbarë dhe kishte zënë një pozitë të shëndoshë në shoqëri, ndjenja e frikës së rinisë i kishte dalë nga mendja. Po ja që ndjenja

e dikurshme i kishte lindur prapë dhe kjo frikë, se mos tregohej lalash, që tani kaq e fortë, saqë Aleksej Aleksandroviçi e rrahu dhe e stërrahu çështjen e duelit, ndonëse e dinte fare mirë se ai nuk qe nga ata burra që luftojnë në duel.

"Pa dyshim, shoqëria jonë është kaq e prapambetur (gjë që s'ndodh në Angli), saqë shumë veta... - dhe midis tyre kishte shumë nga ata mendimin e të cilëve Aleksej Aleksandroviçi e çmonte shumë, - e vështrojnë duelin me sy të mirë. Po ç'rezultat mund të japë dueli? Le ta zëmë se e thërres në duel, - vazhdonte të mendonte Aleksej Aleksandroviçi. - Përfytyroi sikur ta kishte përpara syve natën që do të kalonte pas thirrjes në duel, pastaj pistoletën me tytë të drejtuar nga ai; u drodh dhe e kuptoi se nuk do ta bënte kurrë një gjë të tillë. - Le ta zëmë se e thërres në duel. Le ta zëmë se do të më mësojnë si të shtie, do të tërheq këmbëzën, - tha me vete duke mbyllur sytë, - dhe se e vrava, - tha Aleksej Aleksandroviçi dhe tundi kokën për të larguar këto mendime të marra. - Ç'kuptim ka vrasja e një njeriu në çështjen e marrëdhënieve të mia kundrejt gruas fajtore dhe tim biri? Atëherë duhet të zgjidh një çështje tjetër: ç'duhet t'i bëj asaj? Por mund të ndodhë e kundërta dhe sigurisht që ajo ka për të ndodhur, që i plagosuri ose i vrari të jem unë. Një përfundim i tillë s'ka pikë kuptimi. Përveç kësaj, thirrja në duel nga ana ime nuk do të ishte aspak diçka e ndershme. A nuk e di unë qysh më parë se miqtë e mi nuk më lënë kurrë të mundem në duel? A mund ta lënë ata një burrë shteti, që është kaq i nevojshëm për Rusinë, të rrezikojë jetën e tij në duel? Ç'do të thotë bota? Do të thonë se unë, duke ditur që më parë se kjo çështje nuk do të arrinte kurrë gjer në atë pikë sa të rrezikoj jetën time, kam dashur të fitoj një lavdi të rreme me anën e thirrjes në duel. Një gjë e tillë nuk është e ndershme, është e rreme; kjo do të thotë t'i gënjesh të tjerët dhe veten. Dueli nuk ka pikë kuptimi dhe askush nuk mund të presë që unë të bëj duel. Unë duhet të kem vetëm një qëllim: të ruaj namin që kam, që më duhet për të vazhduar pa pengesa veprimtarinë time". Puna zyrtare, që edhe më parë kishte rëndësi të madhe për Aleksej Aleksandroviçin, tani i dukej me të vërtetë e rëndësishme.

Si e rrahu mirë çështjen e duelit dhe e la mënjanë, Aleksej Aleksandroviçi mendoi të vepronte ashtu siç kishin bërë disa nga burrat e tradhtuar, që i ishin kujtuar: të ndante gruan. Duke sjellë ndër mend të gjitha rastet e ndarjeve që dinte ai (këto raste ishin me të vërtetë të shumta në shoqërinë

më të lartë, të cilën ai e njihte mirë), Aleksej Aleksandroviçi nuk gjeti asnjë rast ndarjeje me të cilin të qe arritur qëllimi që ndiqte ai. Në të gjitha këto raste burri ose s'kishte ngulur këmbë, ose e kishte shitur gruan që e kish tradhtuar dhe gruaja, që nuk kishte të drejtë të lidhte një martesë tjetër, kishte legalizuar bashkimin e saj mëkatar me bashkëfajtorin, i cili, në sytë e botës, ishte burri i saj. Vetëm ndarja ligjore, në bazë të provave që do të dëshmonin për fajin e gruas, do ta dënonte gruan që kishte shkelur kurorën, por në rastin e tij kjo gjë ishte e pamundur. Ai e shihte se në kushtet e ndërlikuara të shoqërisë në të cilën jetonte, nuk ishte e mundur të gjendeshin ato prova që kërkonte ligji për të provuar fajësinë e gruas; ai e dinte se ajo shoqëri njerëzish me ndjenja tepër delikate, me të cilën kishte të bënte ai, nuk do pranonte t'i merrte parasysh këto prova, edhe sikur të gjendeshin dhe se përdorimi i këtyre provave do ta poshtëronte më shumë atë vetë në sytë e shoqërisë, se gruan.

Padia e ndarjes do të ishte vetëm një proces skandali, nga i cili do të përfitonin armiqt e tij për të bërë gjithfarë shpifjesh, që do të ulnin shumë pozitën e tij në shoqëri. Jo, qëllimi kryesor - që e shpëtonte me sa më pak andralla nga kjo gjendje në të cilën ndodhej - nuk arrihej as me anën e ndarjes. Përveç kësaj, ndarja, madje edhe tentativa e ndarjes, nuk bënte gjë tjetër veçse i priste marrëdhëniet e gruas me burrin dhe e bashkonte atë me dashnorin e saj. Aleksej Aleksandroviçi nuk donte tani që e shoqja të përfitonte nga gjendja e krijuar nga shkelja e kurorës, nuk donte që ajo të bashkëjetonte me Vronskin pa pasur asnjë pengesë, ndonëse, siç i dukej atij, ai nuk ndiente asgjë tjetër kundrejt gruas, përveç mospërfilljes përbuzëse. Vetëm mendimi se mund të ndodhte një gjë e tillë, e zemëroi aq shumë Aleksej Aleksandroviçin, sa rënkoi me hidhërim; u ngrit dhe ndërroi vend në karrocë. Pastaj, një copë herë, ashtu vetullngrysur siç ishte, zuri t'i mbulonte me batanijen pushake këmbët e holla që i qenë bërë akull.

"Përveç divorcit ligjor, mund të bëj ashtu siç kanë bërë edhe Karibanovi, Paskudini dhe ai Drami babaxhan, domethënë të mos jetoj me gruan, - vazhdonte të mendonte pasi u qetësua pak; por as kjo zgjidhje e çështjes nuk ishte për të qenë, se dilnin po ato avaze, si në ndarje dhe e keqja më e madhe ishte se e lejonte të shoqen të bashkëjetonte me Vronskin. - Jo, nuk është e mundur, nuk është e mundur! - tha me zë të lartë duke rregulluar batanijen. - Unë nuk dua të jem fatkeq, por nuk dua gjithashtu që ata të jenë të lumtur".

Ndjenja e xhelozisë, që e kishte munduar aq shumë atëherë kur s'dinte asgjë të sigurt rreth sjelljes së gruas, qe zhdukur atë çast që kishte dëgjuar fjalët e së shoqes dhe kur i qe dukur sikur i kishin shkulur dhëmballën që i dhembte. Por këtë ndjenjë e kishte zëvendësuar një ndjenjë tjetër: dëshira për të mos e lënë të shoqen të triumfonte, dëshira për t'i dhënë dënimin që meritonte për krimin që kishte bërë. Ai bënte sikur e largonte këtë ndjenjë, por thellë në shpirt dëshironte që ajo të vuante, të vuante sepse ia kishte prishur qetësinë dhe ia kishte marrë nderin nëpër këmbë. Dhe, si i rishqyrtoi edhe një herë kushtet e duelit, të divorcit, të ndarjes joligjore dhe si i hodhi poshtë përsëri, sepse asnjë nga ato nuk e kënaqte, Aleksej Aleksandroviçi u bind se i mbetej vetëm një rrugë: ta mbante në shtëpi të shoqen, të bënte çmos që shoqëria të mos mësonte atë që kishte ndodhur dhe të merrte të gjitha masat që mund të merrte, për të prerë marrëdhëniet e saj me Vronskin; sidomos - por këtë ndjenjë ai nuk e pranonte haptas - ta dënonte Anën. "Duhet t'i them se ç'vendim kam marrë, t'i them se, pasi e kam rrahur çështjen dhe kam menduar për gjendjen e vështirë në të cilën e ka vënë ajo familjen, të gjitha zgjidhjet e tjera do të jenë më të këqija për të dy palët sesa kjo statu quo; do t'i them se unë pranoj një gjë të tillë, por me kusht që ajo t'i bindet pikë për pikë vullnetit tim, domethënë të presë çdo marrëdhënie me të dashurin e saj". Për të forcuar edhe më shumë këtë vendim, ndonëse ishte marrë përfundimisht, Aleksej Aleksandroviçit i erdhi një mendim me rëndësi të madhe: "Vetëm në këtë mënyrë unë veproj sipas porosive të fesë, - tha me vete, - vetëm me një vendim të tillë nuk e largoj nga vetja gruan e pabesë, por përkundrazi i jap mundësinë që të ndreqë gabimin që ka bërë dhe madje - sado e rëndë që të jetë kjo gjë për mua - një pjesë të fuqive të mia do t'ia kushtoj detyrës për ta sjellë në udhë të drejtë dhe për ta shpëtuar".

Ndonëse Aleksej Aleksandroviçi e dinte fare mirë se nuk mund të kishte asnjë ndikim mbi të shoqen dhe se asgjë tjetër përveç gënjeshtrës nuk do të dilte nga përpjekja për ta sjellë atë në udhë të drejtë, ndonëse gjatë atyre minutave të rënda nuk kishte menduar asnjëherë të kërkonte se ç'udhë duhej të ndiqte nga pikëpamja fetare, tani, që vendimi i tij përputhej ose të paktën i dukej atij sikur përputhej me porositë e fesë, ky sanksionim fetar i vendimit të tij e kënaqte plotësisht dhe i sillte një pjesë të asaj qetësie që kishte humbur. I vinte shumë mirë, kur mendonte se edhe në një punë

me rëndësi kaq të madhe askush nuk mund t'i thoshte gjysmë fjale duke e kritikuar se nuk kishte vepruar ashtu siç e kërkonin rregullat e asaj feje flamurin e së cilës ai e kishte mbajtur kurdoherë lart në mes të mospërfilljes që tregonin ndaj tij të gjithë. Duke menduar edhe për hollësi të tjera, Aleksej Aleksandroviçi erdhi në këtë përfundim: nuk kishte arsye që marrëdhëniet e tij me të shoqen të mos qëndronin ashtu siç kishin qenë edhe në të kaluarën. Sigurisht, ai nuk do të ishte kurrë në gjendje të shfaqte për të respektin e dikurshëm: por s'kishte dhe as që mund të kishte asnjë arsye për të tronditur gjithë jetën e tij dhe për t'u brengosur kaq shumë për shkak të gruas së ligë e të pabesë. "Do të kalojë koha, koha që i rregullon të gjitha dhe marrëdhëniet tona do të jenë ato që ishin më parë, - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi, - domethënë do të rregullohen në mënyrë të atillë që të mos më nxjerrin kleçka gjatë jetës sime. Ajo duhet të jetë fatkeqe, por unë, që s'kam asnjë faj, s'kam pse të jem fatkeq!"

XIV

Karroca po i afrohej Peterburgut dhe Aleksej Aleksandroviçi jo vetëm që e ndiente se s'tundej nga vendimi që kishte marrë, por kishte menduar se ç'fjalë do t'i shkruante së shoqes në letrën që do t'i dërgonte. Kur hyri në paradhomë, Aleksej Aleksandroviçi vështroi letrat dhe shkresat që i kishin sjellë nga ministria dhe dha urdhër t'ia sillnin në zyrë.

- Të gjitha takimet për një ditë tjetër, nuk pranoj asnjeri! - iu përgjigj pyetjes që i kishte bërë portieri, me njëfarë kënaqësie që tregonte se ishte në qejf, duke theksuar fjalën "nuk pranoj".

Kur hyri në zyrë, Aleksej Aleksandroviçi i ra nja dy herë lart e poshtë, u ndal pranë tryezës së madhe të shkrimit, ku shërbëtori kishte ndezur gjashtë qirinj, kërciti gishtërinjtë, u ul dhe mori ç'i duheshin për të shkruar. Mbështeti bërrylat mbi tryezë, vari pak kokën mënjanë, u mendua një copë herë dhe pastaj nisi të shkruajë pa u ndalur asnjë sekondë. I shkroi Anës në gjuhën frënge, pa iu drejtuar me emër, duke përdorur përemrin "ju", që nuk kumbon aq ftohtë në këtë gjuhë sa ç'kumbon në gjuhën ruse:

"Gjatë bisedës së fundit që patëm bashkë, ju shpreha qëllimin tim për t'ju kumtuar vendimin në lidhje me objektin e kësaj bisede. Si i shqyrtova

të gjitha me vëmendje, po shkruaj tani me qëllim që të mbaj premtimin që kam dhënë. Vendimi që kam marrë, është ky: cilado që të jetë sjellja juaj, nuk ia njoh vetes të drejtën për të këputur ato lidhje me të cilat ne jemi bashkuar me vullnetin hyjnor. Familja nuk mund të shkatërrohet nga trilli, nga një vendim arbitrar ose qoftë edhe nga faji i një prej bashkëshortëve; jeta jonë duhet të vazhdojë ashtu siç ka vazhduar gjer më sot. Kjo është një gjë e domosdoshme për mua, për ju dhe për djalin tonë. Jam plotësisht i bindur se jeni penduar dhe pendoheni për atë që i shërben si argument kësaj letre, se do të më ndihmoni për të shkulur nga rrënja shkakun e grindjes sonë dhe për të harruar atë që ndodhi. Në rast të kundërt, mund ta merrni lehtë me mend se ç'ju pret ju dhe birin tuaj. Për të gjitha këto kam shpresë t'ju flas me hollësi në takimin tonë. Meqë stina e verimit po merr fund, do t'ju lutesha të ktheheni në Peterburg sa më shpejt që të jetë e mundur, jo më vonë se të martën. Urdhrat e nevojshëm që kanë të bëjnë me kthimin tuaj, do të jepen në kohën e duhur. Ju lutem të keni parasysh se unë i jap një rëndësi të madhe plotësimit të kërkesës sime.

A. Karenin

P.S. Bashkëngjitur do të gjeni të hollat që mund t'ju nevojiten për shpenzimet tuaja".

E lexoi letrën dhe mbeti i kënaqur, sidomos që i qe kujtuar të vinte në zarf edhe të holla; në atë letër nuk kishte asnjë fjalë të vrazhdë, asnjë qortim, por s'kishte gjithashtu as edhe një shenjë dobësie nga ana e tij. Dhe, ajo që kishte më tepër rëndësi qe kjo: kjo letër qe një urë e artë për kthimin.

Palosi letrën, e shtypi mirë me thikën e madhe të rëndë e të fildishtë dhe e futi brenda në zarf bashkë me të hollat; të gjitha këto i bëri me atë kënaqësi që ngjallte në shpirtin e tij rregulli që mbretëronte në tryezën e shkrimit dhe pastaj i ra ziles.

- T'ia japësh karrocierit, që nesër në mëngjes t'ia dorëzojë Ana Arkadjevnës në vilë, - tha dhe u ngrit në këmbë.

- Si urdhëron, shkëlqesi. T'jua sjell çajin në zyrë?

Aleksej Aleksandroviçi dha urdhër t'ia sillnin çajin në zyrë dhe, duke

luajtur me thikën e rëndë të fildishtë, vajti te kolltuku, pranë të cilit ndodhej llamba dhe libri frëngjisht rreth mbishkrimeve eugobine, që e kishte filluar. Sipër kolltukut qe varur portreti i Anës, në një kornizë vezake të praruar, të cilin e kishte punuar bukur një piktor i shquar. Aleksej Aleksandroviçi i hodhi një vështrim. Sytë e padepërtueshëm të gruas e shikonin pa pikë turpi dhe me shpoti, siç e kishin vështruar gjatë bisedës së fundit që kishin pasur bashkë. Çdo gjë te ky portret, i vizatuar me mjeshtëri të rrallë nga piktori, i dukej e paturpshme dhe provokuese Aleksej Aleksandroviçit, deri edhe te dantella e zezë që kishte Ana në kokë, te flokët e zinj dhe te dora e bardhë dhe e bukur me unaza në gisht. Si e vështroi portretin një copë herë, Aleksej Aleksandroviçi fërgëlloi aq sa edhe buzët iu drodhën dhe pastaj i ktheu kurrizin përnjëherë me neveri. U ul me të shpejtë në kolltuk dhe hapi librin. Deshi të lexojë, po s'qe e mundur të ngjallej në shpirtin e tij interesimi i madh i mëparshëm për mbishkrimet eugobine. Sytë i kishte te libri, po mendjen e kishte gjetkë. Nuk e kishte mendjen tek e shoqja, por te një ndërlikim që ishte shkaktuar kohët e fundit në punët e tij shtetërore, një ndërlikim që atij i dukej si një çështje me rëndësi të madhe. Ai e ndiente se tani qe futur më thellë se kurdoherë në këtë çështje të ndërlikuar dhe se në mendjen e tij kishte lindur - dhe këtë mund ta thoshte pa dashur që të mburrej - një mendim me të vërtetë me rëndësi, sepse ky mendim jo vetëm që do ta zgjidhte këtë çështje, por do ta ndihmonte të shkonte edhe më tutje në karrierën e tij, do t'i dërrmonte armiqtë e tij dhe, si pasojë, do t'i sillte një dobi të madhe shtetit.

Sapo që shërbëtori i solli çajin dhe doli nga dhoma, Aleksej Aleksandroviçi u ngrit dhe vajti tek tryeza e shkrimit, hapi çantën ku ishin dosjet, mori lapsin dhe, me një nënqeshje shumë të lehtë kënaqësie, u zhyt në leximin e dokumenteve që kishin të bënin me çështjen e ndërlikuar. Ja se ç'ishte kjo çështje e ndërlikuar. Tipari karakteristik i Aleksej Aleksandroviçit si burrë shteti, që ishte me të vërtetë veçori e tij, tipar që e ka çdo funksionar që bën karrierë, që e kishte ndihmuar në gradimin e tij po aq sa ambicia, këmbëngulja, gjakftohtësia, ndershmëria dhe siguria në vetvete, qe ky: ai kishte një neveri për shkresurinat zyrtare, donte t'i pakësonte sa të qe e mundur shkresat e dosjeve, korrespodencat dhe të futej drejt e në thelbin e çështjeve duke u treguar kështu më i kursyer. Çështja për të cilën interesohej tani, varej nga ministria e tij: në komisionin e

famshëm të 2 qershorit ishte vënë në rendin e ditës çështja e ujitjes së fushave të krahinës Zaraisk, një çështje që mund të shërbente si shembull i gjallë abuzimesh në fushën e shpenzimeve dhe të shkresurinave burokratike. Aleksej Aleksandroviçi e dinte se akuzat ishin të drejta. Çështja e ujitjes së fushave të gubernës Zaraisk kishte filluar në kohën e parardhësit të funksionarit që kishte zëvendësuar Aleksej Aleksandroviçi. Dhe, me të vërtetë, ishin harxhuar dhe po harxhoheshin shumë të holla pa sjellë asnjë dobi dhe, me sa dukej, gjithë kjo punë nuk do të sillte asnjë përfundim. Sa që emëruar në këtë detyrë, Aleksej Aleksandroviçi e kishte kuptuar këtë gjë dhe donte t'i përvishej kësaj pune, por nuk e ndiente ende veten mjaft të sigurt në postin që kishte dhe, për këtë arsye, nuk kishte dashur të trazohej në një çështje ku ishin në lojë shumë interesa; pastaj që marrë me punë të tjera dhe e kishte harruar këtë çështje. Ashtu si të gjitha çështjet e tjera, edhe kjo kishte ndjekur udhën e saj vetvetiu, për inerci. (Shumë veta ushqeheshin me këtë çështje dhe sidomos një familje e nderuar që ishte dhënë shumë pas muzikës: çdo vajzë i binte një instrumenti me tela. Aleksej Aleksandroviçi e njihte këtë familje dhe ishte nuni i vajzës së madhe.) Ngritja e kësaj çështjeje nga disa funsionarë të ministrisë, që ishin armiq të tij, sipas mendimit të Aleksej Aleksandroviçit, nuk ishte diçka e ndershme, sepse, në çdo ministri, kishte çështje të tilla, të cilat askush nuk i ngrinte, sepse nuk ishte diçka e hijshme nga ana e tyre. Por tani që kishin prekur sedrën e tij, ai kishte vendosur t'i bënte ballë kësaj sfide dhe kishte kërkuar të emëronin një komision të posaçëm për të studiuar dhe kontrolluar punimet e ujitjes së fushave të gubernës Zaraisk. Por edhe ai nuk i linte aspak të qetë kundërshtarët e tij. Kishte kërkuar të formohej edhe një komision tjetër i veçantë për të studiuar kushtet e popullsisë së huaj. Çështja e popullsisë së huaj ishte ngritur rastësisht në komitetin e 2 qershorit dhe që mbrojtur me energji nga Aleksej Aleksandroviçi, i cili e quante si një çështje të ngutshme, për shkak të kushteve shumë të këqija të jetesës së kësaj popullsie. Në komitet kjo çështje qe bërë shkak të ngjalleshin diskutime ndërmjet ministrive. Ministria, që ishte në kundërshtim me Aleksej Aleksandroviçin, ngulte këmbë duke thënë se gjendja e popullsisë së huaj qe shumë e mirë dhe se reformat e propozuara nuk do të bënin tjetër veçse ta keqësonin këtë gjendje; ajo pretendonte se, edhe në qoftë se kishte diçka që nuk ishte në rregull, kjo rridhte vetëm e vetëm nga shkaku se ministria, në të cilën punonte

Aleksej Aleksandroviçi, nuk kishte marrë ato masa që kërkonte ligji. Tani Aleksej Aleksandroviçi kishte vendosur të kërkonte që të formohej një komision i ri për të shkuar në vend dhe për të parë se në ç'gjendje ishte popullsia e huaj; në qoftë se gjendja e kësaj popullsie ishte me të vërtetë ashtu siç thoshin të dhënat zyrtare që kishte komiteti, atëherë ai do të kërkonte që të formohej një komision tjetër shkencor për të studiuar shkaqet e kësaj gjendjeje nga pikëpamja politike, administrative, ekonomike, etnografike, materiale dhe fetare. Përveç kësaj, nga ministria që e luftonte do të kërkonte një raport në lidhje me masat që kishte marrë ajo gjatë dhjetë vjetëve të fundit për të zhdukur shkaqet e gjendjes së vajtueshme dhe, më në fund, do të ngulte këmbë që ajo ministri të jepte shpjegime se për ç'arsye kishte vepruar në kundërshtim me ligjet në fuqi, vëllimi..., art. 18 dhe shënim i art. 36, fakt që rezultonte nga informatet që kishte komiteti, të dokumentuara nga relacionet Nr. 17.015 të datës 5 dhjetor 1863 dhe Nr. 18.308 të datës 7 qershor 1864.

Aleksej Aleksandroviçit iu skuqën faqet, ndërsa po shënonte shpejt e shpejt ato mendime që i vinin. Si mbushi një faqe letre, u ngrit, i ra ziles dhe ia dha fletën e letrës shërbëtorit për t'ia dorëzuar shefit të kabinetit, me qëllim që t'i gjenin të gjitha informatat për të cilat kishte nevojë. Kur po shkonte përsëri lart e poshtë nëpër zyrë, vështroi prapë portretin e së shoqes, ngrysi vetullat dhe nënqeshi me neveri. Si lexoi prapë disa faqe nga libri i mbishkrimeve eugobine dhe pa se interesimi i mëparshëm ishte ngjallur përsëri, Aleksej Aleksandroviçi, në orën njëmbëdhjetë, vajti të flerë dhe, kur u shtri në shtrat, solli ndër mend prapë atë që i kishte ndodhur në jetën familjare; por këtë radhë kjo gjë nuk iu duk aq e kobshme.

XV

Ndonëse Ana e kishte kundërshtuar me ngulm e zemërim Vronskin, kur ai i kishte thënë se gjendja e saj qe e padurueshme dhe e kishte nxitur që t'ia tregonte të gjitha të shoqit, edhe ajo, thellë në shpirtin e saj, e quante të rreme dhe të pandershme këtë gjendje dhe donte me gjithë shpirt ta ndryshonte. Duke u kthyer me të shoqin nga vrapimi, në një çast tronditjeje, ajo ia kishte treguar të shoqit të gjitha dhe, me gjithë dhembjen që kishte

ndier kur e kishte bërë këtë, i dukej sikur qe lehtësuar nga një barrë e rëndë. Si iku i shoqi, vazhdoi të thoshte me vete se qe e kënaqur, sepse tani ishin sqaruar të gjitha dhe se të paktën këtej e tutje nuk do të kishte nevojë të gënjente. Ana nuk kishte asnjë dyshim se gjendja e saj tani do të sqarohej përngahera. Kjo gjendje e re mund të ishte e keqe, por të paktën ajo do të dinte se ku ndodhej, nuk do të ishte si në tym dhe nuk do të rronte paskëtaj duke gënjyer. Dhembja që i kishte shkaktuar ajo vetes dhe të shoqit me ato fjalë që i kishte thënë, do të kishte tani si shpërblim këtë: se çdo gjë do të përcaktohej. Kështu mendonte ajo. Po atë mbrëmje ajo u takua me Vronskin, por nuk i tha se ç'kishte ndodhur ndërmjet saj dhe të shoqit, ndonëse duhej t'ia kishte thënë, në qoftë se donte që gjendja e saj të përcaktohej ashtu si duhej.

Kur u zgjua nga gjumi, të nesërmen në mëngjes, iu kujtuan menjëherë fjalët që i kishte thënë të shoqit dhe këto fjalë iu dukën aq të tmerrshme, sa nuk qe e zonja të kuptonte se si kishte pasur guximin t'ia thoshte dhe as te merrte me mend se ç'pasoja do të kishin këto fjalë. Po ja që tani këto fjalë ishin thënë dhe Aleksej Aleksandroviçi kishte ikur pa folur fare. "Vronskin e takova dhe nuk i thashë asgjë. Atë çast kur po ikte, desha ta thërrisja dhe t'ia thosha, por ndërrova mendje, sepse ai do të çuditej për ç'arsye nuk ia kisha thënë që në çastin e parë të takimit. Pse nuk ia thashë, megjithëse doja t'ia thosha?" Kështu mendoi dhe faqet iu bënë flakë nga turpi. Ajo e kuptoi se ç'e kishte ndalur që të mos ia thoshte këto fjalë: nuk e kishte lënë turpi. Gjendja e saj, e cila një natë më parë i qe dukur sikur qe sqaruar, papritmas i paraqitej tani krejt ndryshe, ajo jo vetëm që nuk ishte sqaruar, por, përkundrazi, qe edhe më e mjeruar. U lebetit kur mendoi për turpin për të cilin nuk kishte menduar më parë. Gjithfarë mendimesh të lemerishme i vinin kur mendonte se ç'mund të bënte i shoqi. I dukej sikur qehajai i Aleksej Aleksandroviçit do të vinte ta nxirrte nga shtëpia dhe se ajo do të turpërohej në sytë e të gjithëve. Vriste mendjen për të ditur se ku do të shkonte kur ta nxirrnin nga shtëpia dhe kësaj pyetjeje nuk i gjente dot përgjigje.

Kur mendonte për Vronskin, i dukej sikur ai nuk e donte më, sikur kishte filluar të mërzitej nga ajo; nuk mund të ngjitej pas tij dhe, për këtë arsye, kishte një ndjenjë zemërimi kundrejt tij. I dukej gjithashtu sikur fjalët që i kishte thënë të shoqit dhe i përsëriste pa pushim në mendjen e saj, ua kishte thënë të gjithëve dhe se të gjithë i kishin dëgjuar. Nuk qe e mundur

ndier kur e kishte bërë këtë, i dukej sikur qe lehtësuar nga një barrë e rëndë. Si iku i shoqi, vazhdoi të thoshte me vete se qe e kënaqur, sepse tani ishin sqaruar të gjitha dhe se të paktën këtej e tutje nuk do të kishte nevojë të gënjente. Ana nuk kishte asnjë dyshim se gjendja e saj tani do të sqarohej përngahera. Kjo gjendje e re mund të ishte e keqe, por të paktën ajo do të dinte se ku ndodhej, nuk do të ishte si në tym dhe nuk do të rronte paskëtaj duke gënjyer. Dhembja që i kishte shkaktuar ajo vetes dhe të shoqit me ato fjalë që i kishte thënë, do të kishte tani si shpërblim këtë: se çdo gjë do të përcaktohej. Kështu mendonte ajo. Po atë mbrëmje ajo u takua me Vronskin, por nuk i tha se ç'kishte ndodhur ndërmjet saj dhe të shoqit, ndonëse duhej t'ia kishte thënë, në qoftë se donte që gjendja e saj të përcaktohej ashtu si duhej.

Kur u zgjua nga gjumi, të nesërmen në mëngjes, iu kujtuan menjëherë fjalët që i kishte thënë të shoqit dhe këto fjalë iu dukën aq të tmerrshme, sa nuk qe e zonja të kuptonte se si kishte pasur guximin t'ia thoshte dhe as te merrte me mend se ç'pasoja do të kishin këto fjalë. Po ja që tani këto fjalë ishin thënë dhe Aleksej Aleksandroviçi kishte ikur pa folur fare. "Vronskin e takova dhe nuk i thashë asgjë. Atë çast kur po ikte, desha ta thërrisja dhe t'ia thosha, por ndërrova mendje, sepse ai do të çuditej për ç'arsye nuk ia kisha thënë që në çastin e parë të takimit. Pse nuk ia thashë, megjithëse doja t'ia thosha?" Kështu mendoi dhe faqet iu bënë flakë nga turpi. Ajo e kuptoi se ç'e kishte ndalur që të mos ia thoshte këto fjalë: nuk e kishte lënë turpi. Gjendja e saj, e cila një natë më parë i qe dukur sikur qe sqaruar, papritmas i paraqitej tani krejt ndryshe, ajo jo vetëm që nuk ishte sqaruar, por, përkundrazi, qe edhe më e mjeruar. U lebetit kur mendoi për turpin për të cilin nuk kishte menduar më parë. Gjithfarë mendimesh të lemerishme i vinin kur mendonte se ç'mund të bënte i shoqi. I dukej sikur qehajai i Aleksej Aleksandroviçit do të vinte ta nxirrte nga shtëpia dhe se ajo do të turpërohej në sytë e të gjithëve. Vriste mendjen për të ditur se ku do të shkonte kur ta nxirrnin nga shtëpia dhe kësaj pyetjeje nuk i gjente dot përgjigje.

Kur mendonte për Vronskin, i dukej sikur ai nuk e donte më, sikur kishte filluar të mërzitej nga ajo; nuk mund të ngjitej pas tij dhe, për këtë arsye, kishte një ndjenjë zemërimi kundrejt tij. I dukej gjithashtu sikur fjalët që i kishte thënë të shoqit dhe i përsëriste pa pushim në mendjen e saj, ua kishte thënë të gjithëve dhe se të gjithë i kishin dëgjuar. Nuk qe e mundur

t'i vështronte në sy ata me të cilët jetonte. Nuk i bënte zemra të thërriste shërbëtoren dhe aq më pak të zbriste poshtë e të takohej me të birin dhe me guvernanten.

Shërbëtorja, që rrinte e mbante vesh te dera e dhomës së zonjës, hyri vetë brenda. Ana e vështroi sikur të priste që ajo t'i thoshte diçka, u tremb dhe u skuq. Shërbëtorja kërkoi ndjesë që kishte hyrë dhe i tha se i qe dukur sikur i kishin rënë ziles. Ajo i solli fustanin dhe një pusullë. Këtë pusullë ia dërgonte Beci, e cila i shkruante se atë ditë në mëngjes në shtëpinë e saj do të vinin Liza Merkallova dhe baronesha Shtolc, me adhuruesit e tyre Kalluzhski dhe plaku Stremov, për të luajtur kroket. "Ejani të paktën për të parë zakonet e tyre. Ju pres." Ja, me këto fjalë e mbaronte ajo pusullën e saj.

Ana e lexoi dhe psherëtiu.

- Nuk kam nevojë për asgjë, për asgjë, - i tha Anushkës, e cila po rregullonte shishet e vogla të livandos dhe furçat në tryezën e tualetit. - Shko, tani po vishem dhe po vij. Nuk kam nevojë për asgjë.

Anushka doli, por Ana nuk filloi të vishej, ndenji ulur ashtu siç ishte, kokëvarur e krahëlëshuar; herë pas here dridhej e tëra, sikur donte të bënte një lëvizje, sikur donte të thoshte diçka dhe pastaj topitej përsëri. Thoshte pa pushim: "O Perëndi! O perëndi!" Por këto fjalë nuk kishin asnjë kuptim për të. Mendimi për të kërkuar ndihmë nga feja ishte po aq i largët për të sa ç'mund të qe edhe mendimi për t'i kërkuar ndihmë Aleksej Aleksandroviçit, megjithëse ajo ishte edukuar me frymën e fesë dhe nuk dyshonte tek ajo. Ajo e dinte se për të gjetur ngushëllim te feja duhej më parë të hiqte dorë nga ajo që ishte tani gjithë kuptimi i jetës së saj. Jo vetëm që vuante, por kishte filluar të shqetësohej shumë nga ajo gjendje shpirtërore në të cilën jetonte tani dhe që s'e kishte provuar kurrë gjer atëherë. I dukej sikur çdo gjë dyfishohej në shpirtin e saj, ashtu siç dyfishohen sendet në sytë e lodhur. Nganjëherë nuk dinte ç'dëshironte dhe nga se kishte frikë: Kishte frikë nga ajo që kishte ndodhur apo nga ajo që do të ndodhte në të ardhmen? Dëshironte atë që kishte ndodhur apo atë që do të ndodhte? Ç'donte vallë me të vërtetë? Ja këtë s'e dinte.

"Ah, ç'po bëj kështu! Tha me vete dhe, atë çast, papritmas ndjeu një dhembje në të dy tëmthat. Kur e mblodhi veten, kuptoi se kishte kapur flokët pranë tëmthave me dy duar dhe po i tërhiqte. U ngrit më këmbë dhe zuri të ecte poshtë e lart.

- Kafeja është gati dhe zonjusha me Seriozhën po ju presin, - tha Anushka, që u kthye përsëri dhe e gjeti prapë në pozën e mëparshme.

- Seriozha? Ç'ka Seriozha? - pyeti Ana dhe erdhi menjëherë në vete, kur i shkoi mendja për herë të parë atë mëngjes tek i biri.

- Si duket, ka bërë një gabim të vogël, - u përgjigj Anushka duke bërë buzën në gaz.

- Ç'gabim ka bërë?

- Në dhomën e këndit kishte disa pjeshkë dhe ai, si duket, ka ngrënë një fshehtas.

Sapo iu kujtua i biri, Ana doli nga ajo gjendje topitjeje në të cilën ndodhej. Iu kujtua roli i nënës, pjesërisht i sinqertë, ndonëse shumë i zmadhuar, roli që kishte marrë përsipër gjatë viteve të fundit dhe ndjeu me gëzim se në atë gjendje në të cilën ndodhej ajo, kishte një pikë mbështetjeje që nuk kishte të bënte fare me atë gjendje në të cilën do të ndodhej përpara të shoqit dhe Vronskit. Kjo pikë mbështetjeje qe i biri. Në çfarëdo gjendjeje që të ndodhej, ajo nuk do ta linte kurrë të birin. I shoqi mund ta poshtëronte dhe ta dëbonte, Vronski mund të mos e donte më dhe të vazhdonte jetën e tij të pavarur (ajo mendoi përsëri për të me zemërim e hidhërim), por ajo nuk do ta linte kurrë të birin. Ajo kishte një qëllim në jetë. Duhej të vepronte, të vepronte që të siguronte të drejtën e saj, të mos lejonte në asnjë mënyrë që t'ia merrnin të birin. Duhej të vepronte pa humbur kohë, sa më shpejt që të ishte e mundur, gjersa nuk ia kishin marrë. Duhej të merrte djalin dhe të ikte. Ja se ç'duhej të bënte tani. Duhej të qetësohej dhe të shpëtonte nga kjo gjendje që e mundonte shumë. Këtë qetësi shpirtërore ia dha asaj mendimi e një veprimi energjik, që lidhej me të birin, mendimi për të ikur me të që atë çast për diku.

U vesh me të shpejtë, zbriti poshtë me hapa të sigurt dhe hyri në sallon, ku e prisnin, si ngaherë, kafeja dhe Seriozha me guvernanten. Seriozha, veshur i tëri me të bardha, rrinte më këmbë pranë tryezës, poshtë pasqyrës dhe, ashtu i kërrusur e kokulur, po thurte një kurorë me lulet që kishte sjellë; në fytyrën e tij vihej re një shprehje plot vëmendje, të cilën ajo e kishte parë edhe herë të tjera dhe që e bënte të birin t'i shëmbëllente t'et.

Shprehja e fytyrës së guvernantes qe shumë e rreptë. Seriozha bërtiti me zë të mprehtë ashtu siç e kishte zakon: "Ah, mamaja!" - dhe u ndal pa ditur se ç'të bënte: t'i linte lulet dhe të vente tek e ëma, apo të mbaronte së thururi lulet kurorë dhe t'ia jepte?

Guvemantja, si u përshëndet me zonjën, nisi t'i tregojë fije e për pe atë që kishte bërë Seriozha, por Ana nuk po e dëgjonte; asaj i punonte mendja te kjo gjë: a duhej ta merrte edhe guvernanten apo jo? "Jo, nuk e marr, - vendosi ajo. - Do të iki vetëm me djalin".

- Po, s'ke bërë hiç mirë, - tha Ana dhe i vuri dorën në sup, por nuk e vështroi rreptë: përkundrazi, vështrimi i saj ishte i druajtur, aq sa e mallëngjeu dhe gëzoi të birin; pastaj e puthi. - Lëreni me mua, - i tha guvernantes së habitur dhe, pa e lëshuar dorën e të birit, u ul në tryezë, ku ishte gati kafeja.

- Mama! Unë... unë... nuk... - tha ai duke u munduar që të kuptonte nga shprehja e fytyrës së saj se ç'do t'i thoshte ajo për pjeshkën që kishte ngrënë.

- Seriozha, - tha ajo sapo që guvernantja doli nga dhoma. - Nuk është mirë kështu, por nuk do ta bësh tjetër herë. Më do mua?

E ndjeu se sytë po i mbusheshin me lot.

"A është e mundur që mos ta dua? - tha me vete me sy të ngulur te vështrimi si i trembur dhe si i gëzuar i të birit. - A është e mundur që një ditë ai të bashkohet me t'anë për të më dënuar mua? Të mos i vijë vallë keq për mua?" Lotët zunë t'i rridhnin faqeve dhe, që të mos ia shihte djali, u ngrit menjëherë dhe doli me nxitim në tarracë.

Pas shirave të stuhishme të ditëve të fundit, moti kishte çelur. Dielli shkëlqente përmes gjetheve të lara nga shiu, por ajri ishte i ftohtë.

Ajo u drodh nga të ftohtët dhe nga frika që iu shtua më shumë në ajrin e kulluar.

- Shko, shko te Marieta, - i tha Seriozhës që donte t'i shkonte pas, dhe zuri të ecte lart e poshtë mbi rrogozin që ishte shtruar në tarracë. "A është e mundur të mos më ndjejnë, të mos kuptojnë se nuk mund të bëja ndryshe?" - tha me vete.

U ndal dhe vështroi majat e plepave që lëkundeshin nga era, gjethet e tyre të lara nga shiu që shndritnin në diellin e ftohtë dhe e ndjeu se nuk do t'ia falnin gabimin që kishte bërë, se të gjithë do të tregoheshin të pamëshirshëm kundrejt saj, ashtu si qielli, ashtu si blerimi. Dhe përsëri iu duk sikur çdo gjë dyfishohej në shpirtin e saj.

"Nuk duhet menduar, nuk duhet menduar! - tha me vete. - Duhet të bëhem gati për t'u nisur. Po ku do të vete? Kur do të iki? Kë të marr me

vete? Do të vete në Moskë... me trenin e mbrëmjes. Do të marr vetëm Anushkën dhe Seriozhën, si edhe disa plaçka të domosdoshme. Por më parë duhet t'u shkruaj të dyve".

Hyri me të shpejtë brenda, në dhomën e saj, u ul në tryezë dhe i shkroi të shoqit:

"Pas asaj që ndodhi, nuk mund të rri më në shtëpinë tuaj. Po iki dhe po marr djalin me vete. Nuk i di ligjet dhe për këtë arsye nuk e di se cili prind ka të drejtë ta mbajë djalin, por po e marr me vete, sepse nuk është e mundur që të rroj pa të. Tregohuni bujar dhe lërmani".

Gjer atëherë kishte shkruar shpejt dhe fjalët i kishin ardhur vetvetiu, por thirrja që po i bënte për t'u treguar bujar - cilësi që ajo nuk ia njihte atij - dhe nevoja për t'i dhënë fund letrës me disa fjalë prekëse, e ndalën atë çast.

"Nuk mund të flas për gabimin dhe për pendimin tim, sepse..."

U ndal përsëri ngaqë i kishte mendimet shumë të ngatërruara. "Jo, - tha me vete, - s'është nevoja". E grisi letrën, pasi e kopjoi gjer tek ai vendi ku i bënte thirrje bujarisë së tij dhe e vulosi.

Letrën tjetër duhej t'ia shkruante Vronskit. "Ia tregova të gjitha burrit", - shkroi ajo dhe ndenji një copë herë, ngaqë s'dinte se ç'të shkruante tjetër. Fjalët i dukeshin vulgare, fjalë që nuk i kishin hije aspak një gruaje. "Po, ç'mund t'i shkruaj?" - mendoi. Faqet iu skuqën prapë nga turpi, iu kujtua gjakftohtësia e tij dhe, atë çast, zemërimi që ndjeu kundrejt tij, e shtyu ta bënte copë e çikë letrën me atë frazë të vetme që i kishte shkruar. "Nuk është nevoja që t'i shkruaj", - tha me vete dhe, pasi e mbylli letërthithësen, u ngjit lart, i tha guvernantes dhe shërbëtorëve se do të nisej për në Moskë po atë mbrëmje dhe nisi menjëherë të bënte gati plaçkat.

XVI

Në të gjitha dhomat e vilës kishte lëvizje të madhe: hynin e dilnin portieri, kopshtari dhe shërbëtorët që merrnin plaçkat. Dollapët dhe komotë ishin hapur; dikush vajti dy herë në dyqan për të blerë litar; në dysheme ishin hedhur gazeta. Dy arka, valixhe dhe një batanije ishin lidhur dhe qenë gati në paradhomë. Pajtoni dhe dy karroca, që i kishin marrë me qira, po

prisnin përpara hyrjes së vilës. Ana, që e kishte harruar pak brengën e saj gjatë kohës që bënte plaçkat gati, po rrinte më këmbë përpara tryezës, në dhomën e saj, duke përgatitur valixhen e dorës, kur Anushka i tha se po vinte një karrocë. Ana vështroi nga dritarja dhe, në krye të shkallëve të hyrjes, pa korrierin e Aleksej Aleksandroviçit, i cili po i binte ziles.

- Pa shko e pyet se ç'kërkon, - tha ajo, pastaj u ul në kolltuk, lidhi duart te gjunjët dhe priti në qetësi sepse ishte përgatitur për çdo gjë.

Shërbëtori i solli një zarf të madh të shkruar nga dora e Aleksej Aleksandroviçit.

- Korrierin e kanë urdhëruar të marrë përgjigje, - tha ai.

- Mirë, - tha ajo dhe, me të dalë shërbëtori, grisi zarfin me gishtërinjtë që i dridheshin. Andej ra një tufë me kartëmonedha të lidhura me një rrip letre. Nxori letrën dhe nisi ta lexonte nga fundi. "Urdhrat e nevojshme që kanë të bëjnë me kthimin tuaj, do të jepen në kohën e duhur. Jo lutem të kini parasysh se unë i jap një rëndësi të madhe plotësimit të kërkesës sime", - lexoi ajo. Pastaj lexoi frazën më sipër dhe, më në fund, edhe një herë, të tërë, që nga fillimi. Kur i dha fund, sikur e zunë dridhmat dhe iu duk sikur e kishte gjetur një gjëmë aq e madhe sa nuk e priste.

Atë mëngjes ajo ishte penduar për fjalët që i kishte thënë të shoqit, dhe nuk do të donte asgjë tjetër përveç kësaj: që këto fjalë të mos kishin dalë nga goja e saj. Dhe ja që kjo letër dukej sikur i hidhte krejt në harresë ato fjalë dhe sikur ajo ia plotësonte dëshirën. Megjithatë, i dukej sikur kjo letër i fshihte asaj diçka të tmerrshme, gjënë më të keqe që mund të merrte me mend ajo.

"Ka të drejtë, ka të drejtë! - tha me vete. - Kuptohet vetvetiu që ai ka gjithmonë të drejtë, ai është i krishterë, ai është përdëllestar! Po, është i poshtër, njeri i ulët! Dhe këtë askush nuk e kupton dhe nuk ka për ta kuptuar veç meje. Dhe unë s'kam si t'ua shpjegoj të tjerëve. Të gjithë thonë se është njeri fetar, me moral, i ndershëm dhe i mençëm, por ata nuk dinë atë që di unë. Ata nuk dinë se si e mbyti jetën time gjatë tetë vjetëve, se nuk mendoi as edhe një herë që unë isha grua e gjallë, grua që kisha nevojë për dashuri. Ata nuk e dinë se si më ka fyer orë e çast duke qenë gjithmonë i kënaqur nga vetja e tij! A nuk jam përpjekur me të gjitha fuqitë e mia të jetoja ashtu siç isha urdhëruar? A nuk jam munduar ta doja, të doja djalin tim, kur nuk ishte e mundur të doja tim shoq? Por erdhi koha dhe unë kuptova se nuk

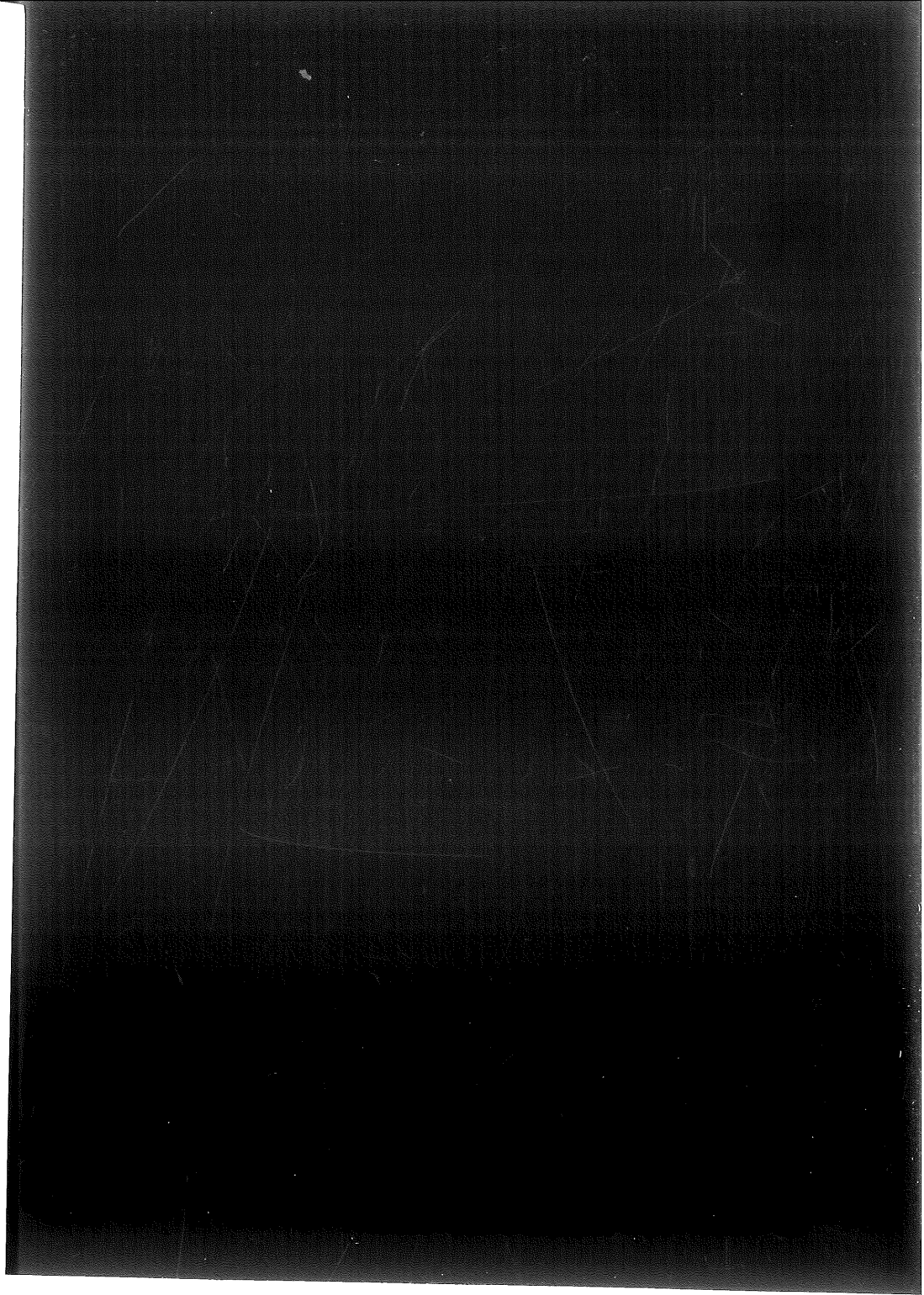

mund të gënjeja veten më gjatë, se isha një grua plot jetë e gjallëri, se nuk ishte faji im, në qoftë se Zoti më kishte bërë të tillë, më kishte bërë një grua që ka nevojë të dashurojë dhe të jetojë. Po tani, ç'do të bëj? Po të më vriste ose po ta vriste atë, do t'i duroja të gjitha, do ta falja, por jo, ai..."

"Si nuk e mora me mend që më parë se ç'do të bënte? Ai do të bëjë ashtu siç e kërkon karakteri i tij i poshtër. Do të dalë prapë si një njeri që ka të drejtë, kurse unë do të mbetem një grua fajtore, që ka marrë veten në qafë, të cilën ai do të kërkojë ta poshtërojë me çdo mënyrë..." Iu kujtua një frazë e letrës që i kishte shkruar ai: "Mund ta merrni lehtë me mend se ç'ju pret ju dhe birin tuaj". "Me këto fjalë kërkon të më kërcënojë se do të më marrë djalin; ka shumë të ngjarë që të ma marrë me ato ligjet pa kuptim që kanë nxjerrë. Vallë nuk e di unë pse m'i shkruan këto fjalë? Ai nuk beson që unë e dua djalin, e përbuz ndjenjën time prej nëne (siç është tallur shumë herë me këtë ndjenjë), por e di se unë nuk e lë kurrë djalin, se nuk mund ta lë; se pa djalin jeta për mua nuk ka asnjë kuptim, qoftë edhe duke jetuar me atë që dua; sikur ta lë djalin dhe të iki nga ai, do të sillem ashtu siç mund të sillet gruaja më e poshtër; ai e di këtë, e di se unë nuk jam e zonja ta bëj një gjë të tillë".

"Jeta jonë duhet të vazhdojë ashtu siç ka vazhduar deri sot", - iu kujtua një frazë tjetër e letrës. - "Kjo jetë edhe më parë ka qenë skëterrë për mua, ajo u bë e tmerrshme kohët e fundit. Po tani vallë, si ka për të qenë? Dhe ai i di të gjitha këto, e di që unë nuk mund të pendohem, se marr frymë, se jetoj; e di se përveç gënjeshtrës dhe mashtrimit nuk mund të ketë asgjë tjetër; megjithatë kërkon të më mundojë edhe më pas. Unë e njoh atë: ai jeton në mes të gënjeshtrës, ashtu siç jeton peshku në ujë dhe kënaqet nga kjo gjë. Por unë nuk do t'ia fal këtë kënaqësi, do ta gris pëlhurën e gënjeshtrës me të cilën kërkon të më ngatërrojë; le të bëhet ç'të bëhet. Pranoj çdo gjë, veç gënjeshtrën jo!"

"Po si? O Perëndi! O Perëndi! A ka pasur vallë ndonjëherë ndonjë grua fatkeqe si unë?..."

- Jo, do ta gris, do ta gris atë pëlhurë! - klithi ajo duke u ngritur përnjëherë në këmbë dhe duke u munduar që të mos derdhte lot. Iu afrua tryezës së shkrimit për t'i shkruar një letër tjetër. Por thellë në shpirtin e saj e ndiente se nuk qe e zonja t'i këputste vargonjtë që e lidhnin, nuk qe e zonja, të shpëtonte nga ajo gjendje në të cilën ndodhej, sado e rreme dhe e pandershme që ishte kjo gjendje.

U ul në tryezë por, në vend që të shkruante, vuri duart atje, mbështeti kokën mbi duar dhe zuri të qajë me ngashërim, ashtu siç qajnë fëmijët, aq sa i hidhej kraharori. Ajo qante sepse ëndrra e saj për të sqaruar e përcaktuar gjendjen në të cilën ndodhej, ishte shuar përgjithmonë. Ajo e dinte se kjo gjendje do të vazhdonte ashtu siç kishte qenë në të kaluarën, madje do të ishte edhe më e keqe nga ç'ishte në të kaluarën. Ajo e ndiente se nuk mund të hiqte dorë nga pozita e saj në shoqëri, nga pozita që kishte, që i qe dukur si diçka pa rëndësi në mëngjes dhe që tani ishte e shtrenjtë për të, sepse nuk qe e zonja ta zëvendësonte atë pozitë me pozitën e një gruaje që lë të shoqin dhe të birin e shkon të jetojë me dashnorin e saj; se, sado që të mundohej, nuk do të qe më e fortë se vetja e saj. Ajo nuk do ta shijonte kurrë dashurinë në liri të plotë, por do të mbetej gjithmonë një grua e përdalë, nën kërcënimin e përhershëm të skandalit, një grua që e kishte gënjyer të shoqin për të lidhur jetën e saj me një burrë të huaj, i cili do të vazhdonte jetën e tij të pavarur dhe me të cilin nuk mund të rronte kurrë bashkë. Ajo e dinte se kështu do të ndodhte, por, megjithatë, kjo ishte një gjë kaq e tmerrshme, sa as që mund ta merrte me mend se si do të mbaronte. Dhe qante pa pushim, ashtu siç qajnë fëmijët e dënuar.

E mblodhi veten, kur dëgjoi hapat e shërbëtorit që po afrohej; ktheu fytyrën mënjanë dhe bëri sikur po shkruante.

- Korrieri pret përgjigje, - tha shërbëtori.

- Përgjigje? Po, - tha Ana, - le të presë. Do t'i bie ziles.

"Ç'mund të shkruaj? - tha me vete. - Ç'mund të vendos me kokën time? Çfarë di unë? Ç'dua unë? Ç'dëshiroj unë?" Përsëri iu duk sikur çdo gjë dyfishohej në shpirtin e saj. U tremb prapë nga kjo ndjenjë dhe u mundua të mos mendonte më për veten e saj, po për diçka tjetër që ta largonte nga këto mendime. "Duhet ta shoh Aleksejin (kështu e quante ajo Vronskin me mendjen e saj), vetëm ai mund të më thotë se ç'duhet të bëj. Do të vete te Beci, ndoshta e shoh atje", - kështu mendonte Ana, që kishte harruar fare se një natë më parë i kishte thënë Vronskit se nuk do shkonte te princesha Tvjerskaja dhe se, për këtë arsye, as ai nuk do të shkonte atje. Vajti te tryeza dhe i shkroi të shoqit: "E mora letrën tuaj. A" - i ra ziles dhe ia dha letrën shërbëtorit.

- Nuk do të nisemi, - i tha Anushkës, që po hynte brenda

- Nuk do të ikim?

- Jo, por mos i zgjidhni plaçkat gjer nesër dhe karrocën mbajeni. Do të vete te princesha.

- Ç'fustan t'ju bëj gati'?

XVII

Grupi i atyre që do të luanin kroket, ku princesha Tvjerskaja e kishte ftuar Anën, përbëhej nga dy zonja dhe kavalierët e tyre. Këto dy zonja ishin përfaqësueset më të zgjedhura të një rrethi të ri peterburgas që quhej "Të shtatë mrekullitë e botës", duke imituar kështu një imitim tjetër. Zonjat ishin aristokrate, por rrethi ku bënin pjesë, ishte në armiqësi me atë ku vente Ana. Përveç kësaj, plaku Stremov, një nga personat më me influencë të Peterburgut dhe admiruesi i Liza Merkallovës, ishte armiku i Aleksej Aleksandroviçit. Për këto arsye Ana nuk kishte dashur të shkonte atje dhe pusulla që i kishte shkruar shoqja e saj, e hidhte fjalën pikërisht për këtë mospranim. Tani Ana deshi të vente atje me shpresë se mos takonte Vronskin.

Ana vajti te princesha Tvjerskaja më parë se të ftuarit e tjerë.

Kur do të hynte brenda, pa shërbëtorin e Vronskit mu te porta, me baseta të krehura, që i ngjante një shambelani të Oborrit. Ai u ndal te porta, hoqi kasketën dhe e la të kalojë. Ana e njohu dhe atë çast iu kujtua se Vronski, një natë më parë, i kishte thënë se nuk do të shkonte. Me sa dukej, ai kishte dërguar një pusullë për këtë gjë.

Duke hequr mantelin në paradhomë, ajo dëgjoi zërin e shërbëtorit që tha duke shqiptuar "r" - në si shambelanët:

- Pusullën ia dërgon konti princeshës.

Ana donte ta pyeste se ku e kishte zotërinë, donte të kthehej menjëherë në shtëpi dhe t'i shkruante një letër për t'i thënë që të vinte tek ajo, ose ajo vetë të shkonte tek ai. Por nuk ishte e mundur që të bënte as njërën, as tjetrën: u dëgjua tringëllima e ziles që lajmëronte ardhjen e saj dhe lakeu i princeshës Tvjerskaja po rrinte më këmbë, me profil nga ajo, te dera e hapur, duke pritur që ajo të hynte në sallon.

- Princesha është në kopsht, tani po e lajmërojnë, - tha një lake tjetër në dhomën ku hyri ajo. - Dëshironi të veni në kopsht?

Ashtu si edhe në shtëpi, Ana nuk dinte si të bënte, dukej si e hutuar; ishte edhe më keq se në shtëpi, sepse nuk qe e mundur të bënte asgjë për të takuar Vronskin; përkundrazi, duhej të rrinte këtu, në mes të një shoqërie të huaj që ishte shumë larg gjendjes së saj shpirtërore. Por kishte veshur një fustan që i rrinte shumë bukur dhe këtë e dinte, nuk ishte vetëm dhe ndodhej në mjedisin e zakonshëm të festës, kështu që e ndiente veten si më të lehtësuar; nuk duhej të vriste mendjen për atë që duhej të bënte. Çdo gjë bëhej vetvetiu. Kur pa Becin që vinte drejt saj, veshur me një fustan të bardhë elegant, që binte përnjëherë në sy, Ana i buzëqeshi ashtu siç bënte ngaherë. Princesha Beci po hynte bashkë me Tushkeviçin dhe me një zonjushë, të cilën e kishte kushërirë; ajo ishte nga krahina dhe prindërit e kishin dërguar me gjithë qejf të kalonte verën në shtëpinë e princeshës së shquar.

Me sa dukej, Ana do të kishte diçka të veçantë, këtë Beci e vuri re menjëherë.

- S'kam fjetur mirë, - u përgjigj Ana duke vështruar shërbëtorin që po vinte dhe që, sipas mendimit të saj, sillte pusullën e Vronskit.

- Sa gëzohem që erdhët, - tha Beci. - Jam pak e lodhur dhe desha të pija një filxhan çaj, gjersa të vijnë miqtë. Ju shkoni më mirë, - i tha Tushkeviçit, - bashkë me Mashën për të provuar *kroketground-in*[1] në atë lëndinë ku kanë kositur barin.

Pastaj Beci u kthye nga Ana duke buzëqeshur dhe i shtrëngoi dorën që mbante ombrellën:

- Ne të dyja do të kuvendojmë shtruar duke pirë çaj, *we'll have a cosy chat*[2], apo jo?

- Aq më tepër sepse nuk mund të rri shumë me ju. Duhet të shkoj medoemos te plaka Vrede. Ka kaq kohë që i kam dhënë fjalën, - tha Ana, për të cilën gënjeshtra, që ishte diçka aq e huaj për natyrën e saj, qe bërë jo vetëm diçka e lehtë dhe e natyrshme, por edhe e këndshme në shoqëri.

Nuk do të qe e zonja të thoshte se për ç'arsye kishte thënë një gjë për të cilën as që kishte menduar një sekondë më parë. Ajo e kishte thënë këtë vetëm për një arsye: duke ditur se Vronski nuk do të vinte, mundohej të

1) Terrenin e kroketit.

2) Do të bisedojmë shtruar.

gjente një shkak për të ikur dhe për ta takuar diku gjetkë. Nuk do të ishte e zonja të thoshte se për ç'arsye kishte thënë se duhej të shkonte pikërisht te plaka Vrede dhe jo te dikush tjetër; megjithatë, siç e kuptoi më vonë, ajo nuk do të kishte mundur të gjente një dredhi më të përshtatshme për t'u takuar me Vronskin, nuk mund të gjente asgjë më të mirë se këtë.

- Jo, unë s'ju lë të ikni kurrsesi, - tha Beci duke e vështruar Anën me vëmendje. - Të them të drejtën, po të mos ju doja kaq, do ta ndieja veten të fyer. Duket se keni frikë se mos ju kompromentojë shoqëria ime. Çajin na e sillni në sallonin e vogël, ju lutem, - i tha lakeut duke kapsitur sytë siç e kishte zakon. Mori pusullën që i zgjati ai dhe e lexoi. - Alekseji na e punoi. - tha ajo në gjuhën frënge. - Më shkruan se nuk mund të vijë, - shtoi me një ton kaq të thjeshtë e kaq natyrshëm, sa të dukej sikur nuk i shkonte kurrë ndër mend se Ana mund të interesohej për Vronskin më shumë se ç'mund të interesohej për një lojtar tjetër të kroketit.

Ana ishte e sigurt se Beci i dinte të gjitha, por, duke e dëgjuar se si fliste ajo për Vronskin, i dukej për një çast sikur ajo nuk dinte gjë.

- Ashtu! - tha Ana si me mospërfillje, sikur nuk interesohej për këtë gjë dhe shtoi me buzë në gaz: - Si mund të kompromentojë dikë shoqëria juaj?

Kjo lojë fjalësh, që fshihte të vërtetën, ashtu si edhe për të gjitha gratë, kishte diçka shumë të këndshme për Anën. Atë nuk e tërhiqte nevoja për të mbajtur fshehur sekretin e saj, jo e fshehta në vetvete, por vetë loja e të fshehurit.

- Nuk mund të jem më katolike se papa, - tha ajo. - Stremovi dhe Liza Merkallova janë ajka e shoqërisë. Ata i presin mirë kudo që të venë, dhe unë, - e theksoi këtë fjalë, - nuk kam qenë kurrë e rreptë dhe e paduruar. Por nuk kam kohë.

- Jo, ndoshta nuk doni të takoheni me Stremovin. Ai le të grindet me Aleksej Aleksandroviçin atje në komitet, kjo punë s'na përket neve. Por në shoqëri ai është burri më i sjellshëm që kam njohur dhe një lojtar i mirë i kroketit. Por do ta shihni vetë. Duhet ta shikoni sa bukur e luan rolin e plakut që ka rënë në dashuri me Lizën, pa u bërë qesharak. Është shumë i dashur. Nuk e njihni Safo Shtolcin? Është diçka e re, ëndja e modës.

Ndërsa Beci fliste, nga vështrimi i saj gazmor dhe i mprehtë, Ana e ndjente se ajo e kuptonte pjesërisht gjendjen në të cilën ndodhej dhe bluante diçka në mendje. Ishin në dhomën e vogël.

- Por duhet t'i shkruaj Aleksejit, - tha Beci dhe u ul pranë tryezës, i shkroi disa radhë, pastaj e futi pusullën në zarf. - I shkrova të vijë për drekë, sepse një nga të ftuarat e mia është pa kavalier. Shikoni: a janë bindëse fjalët e mia? Më falni që po ju lë vetëm një minutë. Mbylleni zarfin, ju lutem dhe jepjani shërbëtorit ta shpjerë, - tha ajo nga pragu i derës. - Duhet të jap disa urdhra.

Pa u menduar asnjë minutë, Ana u ul pranë tryezës dhe, pa lexuar se ç'kishte shkruar Beci, shtoi poshtë këto fjalë: "Duhet t'ju shoh medoemos. Ejani në kopshtin e Vredes. Do të jem atje në orën 6".

E futi letrën në zarf dhe Beci, që ishte kthyer, në sy të saj, ia dha shërbëtorit.

Dhe me të vërtetë, duke pirë çajin, që e kishin sjellë mbi një tryezë të vogël si tabaka në sallonin e vogël dhe të freskët, të dyja gratë nisën një *cosy chat*, një kuvendim të shtruar, gjersa erdhën të ftuarit, ashtu siç kishte premtuar princesha Tvjerskaja. Kuvenduan për ata që do të vinin dhe, më në fund, biseda u ndal te Liza Merkallova.

- Ajo është shumë e dashur dhe ka qenë gjithmonë simpatike për mua, - tha Ana.

- Duhet ta doni. Ajo vdes për ju. Dje, pas vrapimit, më erdhi pranë dhe u hidhërua që nuk ju gjeti. Ajo thotë se ju jeni heroinë e vërtetë romani dhe se, sikur të qe burrë, do të bënte një mijë marrëzira për ju. Stremovi i tha se ajo bënte marrëzira duke qenë edhe grua.

- Por, a s'më thoni, ju lutem, nuk kam mundur kurrë të kuptoj... - tha Ana, pasi heshti një copë herë dhe me një ton që tregonte qartë se ajo nuk bënte një pyetje edhe aq, por, përkundrazi, një pyetje që kishte një rëndësi më të madhe nga ç'dukej. - A s'më thoni, ju lutem, në ç'marrëdhënie janë Liza dhe princ Kalluzhski, i ashtuquajturi Mishka? Rrallë i kam takuar. Si e kanë punën?

Becit i qeshën sytë, ndërsa po e vështronte Anën me vëmendje.

- Është gjinia e re, - tha ajo. - Të gjitha zonjat kanë zgjedhur këtë gjini duke përparuar dhe kanë flakur tej të vjetrën. Por ka mënyra e mënyra për ta flakur të vjetrën.

- Po, por në ç'marrëdhënie janë Liza dhe Kalluzhski?

Beci ia shkrepi gazit papritmas, aq sa s'e mbante dot, gjë që i ndodhte rrallë.

- Po zini këmbën e princeshës Mjagkaja. Këtë pyetje do ta kishte bërë fëmija i tmerrshëm, - tha Beci, e cila, me sa dukej, donte ta mbante të qeshurit, por nuk mundte dhe kukurisej e gajasej ashtu si shkulen ata që qeshin rrallë. - Këtë pyetje duhet t'ua bëjmë atyre, - tha ajo me sy të përlotur nga gazi.

- Jo, mos qeshni, - tha Ana, që zuri të qeshte padashur, - nuk kam mundur kurrë të kuptoj. Nuk kuptoj këtu rolin e burrit.

- Të burrit? Burri i Liza Merkallovës i vete së shoqes gjithmonë nga prapa, mban *plad-in*[1] e saj dhe është gjithmonë gati t'i shërbejë. Dhe si është thelbi i çështjes, askush nuk e vret mendjen për ta mësuar. Në shoqërinë për të qenë njerëzit nuk flasin dhe nuk mendojnë për disa hollësi të tualetit. Kështu ndodh edhe në këto çështje.

- Do të shkoni në festën e Rolandakive? - pyeti Ana, që të ndryshonte temën e bisedës.

- Nuk besoj, - u përgjigj Beci dhe, pa e vështruar shoqen e saj, zuri të hidhte çajin kundërmues në filxhanët e vegjël të tejpashëm. Ia afroi filxhanin Anës, mori një cigare, e vuri në një çibuk të vogël të argjendtë dhe e ndezi.

- Unë ndodhem në një pozitë të privilegjuar , - zuri të thoshte ajo, por pa qeshur dhe si mori në dorë filxhanin e çajit. - Ju kuptoj edhe ju, edhe Lizën. Liza është një nga ato krijesat naive që, ashtu si fëmijët, nuk kuptojnë se çfarë është e mirë dhe çfarë është e keqe. Të paktën ajo nuk kuptonte kur ishte shumë e re. Dhe tani ajo e di që natyra e saj miturishte i ka hije dhe, ndoshta, bën sikur nuk kupton, - tha Beci me një nënqeshje të lehtë. - Por, sidoqoftë, kjo gjë i ka hije. Ka mënyra e mënyra për të parë të njëjtën gjë: atë mund ta shikosh nga ana tragjike dhe të brengosesh shumë, mund ta shikosh nga ana e thjeshtë dhe të gëzohesh. Ndoshta ju jeni mësuar t'i shikoni gjërat nga ana e tyre tepër tragjike.

- Sa do të doja t'i njihja të tjerët ashtu siç e njoh veten time, - tha Ana duke folur me seriozitet dhe e menduar. - Si jam vallë, më e keqe se të tjerët, apo më e mirë? Mendoj se jam më e keqe.

- Fëmijë i tmerrshëm, fëmijë i tmerrshëm, - tha Beci. - Po ja ku erdhën!

---

1) Batanije udhëtimi.

XVIII

U dëgjuan hapa dhe një zë burri, pastaj një zë gruaje e kukurisma dhe ja, hynë brenda të ftuarit që po i prisnin: Safo Shtolci dhe një djalë i ri fytyrëçelur e plot shëndet, të cilin të gjithë e thërrisnin Vaska. Me sa dukej, atij i kishin bërë shumë fajde mishi i pjekur pak, *tryfelet*[1] dhe vera e Burgonjës. Vaska i përshëndeti gratë duke i vështruar, por vetëm një sekondë. Shkoi pas Safos në sallon dhe prapë pas saj nëpër sallon, sikur qe i lidhur pas saj, pa ia ndarë sytë e tij të shkëlqyer që dukeshin sikur do ta përpinin. Safo Shtolci ishte leshverdhë, me ca sy të zinj. Ajo hyri brenda me hapa të vegjël e të shkathët, duke shkelur me ato këpucë të vogla me taka të larta dhe u shtrëngoi dorën zonjave ashtu si e shtrëngojnë burrat.

Ana nuk e kishte takuar kurrë këtë grua të famshme që kishte dalë në pah kohët e fundit dhe mbeti pa mend nga bukuria e saj, nga tualeti i çuditshëm, si edhe nga sjellja e saj e guximshme. Flokët e saj dhe paruka që kishte vënë, me një ngjyrë ari të ëmbël, ishin krehur në mënyrë të atillë që koka dukej po aq e madhe sa edhe kraharori i derdhur e i gufuar, që ishte shumë i hapur përpara. Lëvizjet e saj ishin kaq të vrullshme, saqë, në çdo hap që bënte, kofshët dhe gjunjët vizatoheshin nën fustanin që ishte shumë i fryrë dhe i gjatë nga prapa, aq sa nuk mund ta merrje me mend se ku mbaronte, në atë det valëzues kindash, ai trup i vogël e i derdhur, që ishte shumë i zbuluar nga lart dhe shumë i mbuluar prapa dhe poshtë.

Beci u ngut ta njihte me Anën.

- Merreni me mend se edhe për pak shtypëm dy ushtarë, - nisi të tregojë ajo menjëherë, me sy të kapsitur dhe me buzë në gaz, duke hedhur mënjanë bishtin e gjatë të fustanit. - Isha në karrocë me Vaskën... Ah, po, harrova që nuk e njihni - Tha mbiemrin e tij, e paraqiti djalin e ri dhe, duke u skuqur, ia krisi gazit për gabimin që kishte bërë, duke e quajtur Vaskë përpara një të panjohure.

Vaska e përshëndeti edhe një herë Anën duke u përkulur lehtë, por nuk i tha asnjë fjalë. U kthye nga Safoja:

---

1) Tryfel (nga gjerm. Trilffel) - kërpudhë e shijshme që hahet, që rritet brenda në tokë, pa rrënjë e pa kërcell.

- E humbët bastin. Erdhëm para të tjerëve. Duhet të paguani, - tha ai me buzë në gaz.

Safoja qeshi edhe më tepër.

- Po jo tani, - tha ajo.

- S'prish punë, e marr më vonë.

- Mirë, mirë. Ah, po! - tha papritmas ajo duke u kthyer nga e zonja e shtëpisë. - Sa e hutuar që jam... Harrova fare... Ju kam sjellë një mik. Ja tek është.

Miku i ri, të cilin nuk e prisnin, që e kishte sjellë Safoja dhe e kishte harruar, qe një njeri me kaq rëndësi, saqë, ndonëse ishte i ri, të dy zonjat u ngritën për ta përshëndetur.

Ky ishte adhuruesi i ri i Safos. Ashtu si Vaska, edhe ai nuk i shqitej .

Pas një copë here erdhën princ Kalluzhski dhe Liza Merkallova bashkë me Stremovin. Liza Merkallova ishte një zeshkane e hajthme, me një fytyrë që i kishte rënë një hije plogështie, ashtu siç e kanë femrat e Lindjes dhe me ca sy të bukur, por të padepërtueshëm, siç thoshin të gjithë. Ngjyra e mbyllur e fustanit të saj (Ana e vuri re menjëherë këtë gjë dhe e çmoi si duhet) i kishte shumë hije bukurisë së saj. Sa e shkathët dhe e vrullshme ishte Safoja, aq e butë dhe nazike ishte Liza.

Anës i pëlqeu shumë më tepër Liza se Safoja. Beci i kishte thënë se kjo grua hiqej si një fëmijë që nuk dinte gjë prej gjëje, po, kur e pa, Ana vuri re se kjo nuk ishte e vërtetë. Ajo dukej sikur s'dinte gjë, sikur ishte një grua e shthurur, por e dashur dhe dukej sikur s'kishte asnjë përgjegjësi për ato që bënte. Është e vërtetë se edhe ajo sillej si Safoja; edhe asaj, ashtu si Safos, i qenë ngjitur nga prapa dy adhurues, që dukeshin sikur ishin qepur te fustani i saj dhe e përpinin me sy, njëri i ri dhe tjetri plak; por ajo kishte diçka që nxirrte në pah epërsinë e saj mbi çdo gjë që kishte rreth e përqark: ajo shkëlqente në mes të grave të tjera ashtu si shndrin diamanti në mes të gurëve të rremë. Vështrimi i lodhur dhe i përvëluar i atyre syve të rrethuar me hije të topiste me atë shprehje të çiltër. Kush i shihte një herë ata sy, i dukej sikur e njihte Lizën dhe, pasi e njihte, s'kishte si të mos e dashuronte. Me të parë Anën, fytyra e saj shndriti papritmas nga një buzëqeshje gazmore.

- Ah, sa gëzohem që po ju shoh! - tha ajo duke iu afruar. - Dje pas vrapimit desha të vija pranë jush, por kishit ikur. Doja t'ju takoja pikërisht mbrëmë. A nuk ishte një gjë e tmerrshme?

- Po, kurrë s'e prisja që të tronditesha aq tepër, - tha Ana duke u skuqur.

Të gjithë u ngritën atë kohë për të vajtur në kopsht.

- Unë nuk po shkoj, - tha Liza me buzë në gaz dhe duke u ulur pranë Anës. - As ju nuk do të veni? E ç'dëfrim është të luash kroket!

- Jo, mua më pëlqen, - tha Ana.

- A s'më thoni: si bëni që nuk mërziteni? Kush ju shikon, e ndien menjëherë se ju jeni e gëzuar. Ju jetoni, kurse unë mërzitem.

- Si, mërziteni? Shoqëria juaj është shoqëria më gazmore e Peterburgut, - tha Ana.

- Ndoshta ata që nuk bëjnë pjesë në shoqërinë tonë, mërziten më shumë se ne; po ja që ne, e sidomos unë, nuk jemi të gëzuar, përkundrazi jemi shumë të mërzitur.

Safoja, që kishte ndezur një cigare, doli në kopsht bashkë me dy adhuruesit e saj. Beci dhe Stremovi ndenjën të pinin çaj.

- Si mërziteni? - tha Beci. - Safoja më tha se të gjithë u kënaqën shumë mbrëmë te ju.

- Mos pyetni sa jemi mërzitur! - tha Liza Merkallova. - Pas vrapimit shkuam të gjithë në shtëpinë time. Gjithnjë po ata, po ata! Po ato gjëra! Gjithë mbrëmjen e kaluam të shtrirë nëpër kanape. E si mund të dëfrejë njeriu kështu? Jo, thoni, ç'bëni që nuk mërziteni? - pyeti ajo duke u kthyer nga Ana. - Njeriu, sapo t'ju shohë, mendon menjëherë për ju në këtë mënyrë: "Ja një grua që mund të jetë e lumtur ose e mjerë, por që nuk mërzitet. Na thoni, si bëni?

- Nuk bëj asgjë, - u përgjigj Ana duke u skuqur nga një pyetje kaq e mërzitshme.

- Kjo është mënyra më e mirë, - ndërhyri në bisedë Stremovi.

Stremovi ishte një burrë nja pesëdhjetë vjeç, gjysmë i thinjur, ende i freskët, shumë i shëmtuar, por që kishte një fytyrë karakteristike dhe plot zgjuarsi. Liza Merkallova ishte mbesë e së shoqes dhe të gjitha orët e lira i kalonte me të. Kur e takoi Ana Kareninën, ndonëse qe armiku i Aleksej Aleksandroviçit për sa u përket çështjeve të zyrës, si njeri i zgjuar dhe i salloneve që ishte, ai u munda të dukej sa më i sjellshëm kundrejt gruas së armikut të tij.

- "Nuk bëj asgjë, - tha ai duke buzëqeshur shumë lehtë. - Ky është

mjeti më i mirë. Unë jua kam thënë me kohë, - u kthye nga Liza Merkallova, - se, për të mos u mërzitur, njeriu nuk duhet të mendojë se do të mërzitet. Është njëlloj sikur të mos kesh frikë se nuk do të të zërë gjumi, kur vuan nga pagjumësia. Pikërisht këtë ju tha Ana Arkadjevna.

- Do të isha shumë e gëzuar sikur të kisha thënë një gjë të tillë, sepse këto fjalë jo vetëm që janë thënë me zgjuarsi, por kjo është e vërteta, - tha Ana me buzë në gaz.

- Jo, thomëni, pse është një gjë kaq e vështirë të të zërë gjumi dhe të mos mërzitesh?

- Sepse, që të të zërë gjumi, duhet të kesh punuar; edhe gëzimin njeriu e ndien vetëm pasi të jetë lodhur nga puna.

- E pse të punoj kur puna ime nuk i duhet askujt? Nuk jam e zonja të shtirem sikur punoj dhe as që dua.

- Jeni e pakorrigjueshme, - tha Stremovi pa e vështruar dhe u kthye nga Ana.

Ngaqë e takonte Anën rrallë, nuk mund të bisedonte me të veçse për gjëra të zakonshme, por, duke folur për kthimin e saj në Peterburg, për dashurinë që ndiente Lidja Ivanovna kundrejt saj, këto fjalë të zakonshme ai i thoshte me një shprehje të tillë që tregonte sheshit se ai mundohej të tregohej i sjellshëm, i këndshëm, madje edhe më shumë.

Hyri Tushkeviçi, i cili tha se të gjithë po prisnin lojtarët e kroketit.

- Jo, mos ikni, ju lutem, - tha Liza Merkallova, kur dëgjoi se Ana do të shkonte. Edhe Stremovi s'deshi ta linte të ikte.

- Është një kontrast shumë i madh, - tha ai, - të shkoni te plaka Vrede pas kësaj shoqërie. Do t'i jepni rast pastaj që t'ju marrë nëpër gojë, kurse këtu ju ndillni ndjenja krejt të tjera, ndjenjat më të mira, që janë në kundërshtim të plotë me kasnisjen.

Ana u mendua një copë herë, ngaqë nuk dinte si të bënte. Fjalët e bukura të këtij burri të mençëm, simpatia miturishte që i shprehte Liza Merkallova, dhe mjedisi mondan me atmosferën e të cilit ishte mësuar - të gjitha këto ndihmonin që ajo ta ndiente veten më të lehtësuar këtu, kurse atje jashtë e priste një detyrë e vështirë; për këtë arsye u mendua një copë herë në duhej të rrinte dhe të vononte edhe ca minutën e vështirë të shpjegimit. Por, kur mendoi se ç'do t'i ndodhte në shtëpi, sikur të mos mërrte një vendim, kur solli ndër mend çastin e tmerrshëm kur kishte kapur flokët me të dy duart, u ngut t'u linte shëndetin dhe iku.

XIX

Me gjithë jetën e shkujdesur mondane që bënte, Vronski i donte punët në rregull. Në kohën e rinisë së parë, kur ishte ende në Korpusin e Pazhëve, kishte mbetur pa të holla, kishte kërkuar hua, por nuk i kishin dhënë; pasi e kishte provuar këtë poshtërim, qe munduar të mos ndodhej më në një gjendje të tillë.

Për t'i mbajtur ngaherë në rregull punët e tij, disa herë në vit, sipas rrethanave, bënte llogaritë e tij dhe këtë veprim e quante *faire la lessive*.[1)]

Të nesërmen e ditës së vrapimit, Vronski u zgjua vonë nga gjumi dhe, pa u larë e pa u rruar, veshi xhaketën, vuri përpara në tryezë të hollat, llogaritë e letrat dhe iu përvesh punës. Petricki e dinte që shoku i tij zemërohej, po ta shqetësoje në çaste të tilla dhe, për këtë arsye, kur u zgjua dhe e pa shokun përpara tryezës së shkrimit, u vesh në qetësi dhe doli pa i thënë asnjë fjalë.

Çdo njeri, duke shqyrtuar edhe në hollësitë më të vogla lojën e ndërlikuar të kushteve të jetesës së tij, mendon padashur se vetëm ai ndodhet në vështirësi të tilla dhe ndien nevojën që t'i sqarojë këto vështirësi; ai nuk mendon aspak se edhe të tjerët, ashtu si ai, janë të detyruar t'u bëjnë ballë kushteve po aq të vështira. Kështu i dukej edhe Vronskit. Me të drejtë dhe duke e ndier veten krenar, ai mendonte se një njeri tjetër në vendin e tij nuk do të ishte i zoti t'u bënte ballë këtyre vështirësive, sikur të ndodhej në po ato kushte. Por ai e ndiente se kishte ardhur koha të sqaronte bilancin e tij, që të mos ndodhej në një gjendje të vështirë.

Filloi nga hesapet se i dukej sikur kjo punë ishte më e lehtë. Me shkrimin e tij të imët bëri listën e të hollave që kishte hua, bëri shumën dhe pa se ajo arrinte shifrën e shtatëmbëdhjetë mijë rublave dhe disa qindrave, të cilat nuk i zuri në llogari, që të mos ngatërrohej. Si llogariti të hollat që kishte në librezën e bankës, pa se i mbeteshin një mijë e tetëqind rubla; gjer para Vitit të Ri nuk kishte për të marrë asnjë shumë të hollash. Si e pa edhe një herë listën e huave, e shkroi përsëri duke e ndarë në tri kategori. Në kategorinë e parë hynin të gjitha ato borxhe që duheshin paguar menjëherë, ose, sidoqoftë, për të cilat duhej t'i kishte të hollat gjithmonë gati, që t'i

1) Faire la lessive - (frëngj.) laj këmishët.

paguante sapo t'ia kërkonin huadhënësit. Këto borxhe arrinin shumën e nja katër mijë rublave: një mijë e pesëqind për pelën dhe dy mijë e pesëqind që ishte bërë garant për Venevskin, një shokun e tij të ri, që ia kishte fituar një batakçi. Vronski kishte dashur t'i paguante këto të holla që atë ditë, sepse i kishte pasur me vete, por Venevski dhe Jashvini nuk e kishin lënë dhe kishin ngulur këmbë duke thënë se këto të holla do t'i paguanin ata dhe jo Vronski, i cili nuk kishte luajtur. Kjo qe një punë shumë e bukur, por Vronski e dinte se në këtë çështje të fëlliqur, ku ishte bërë garant qoftë edhe gojarisht për Venevskin, duhej të kishte gjithmonë gati të dy mijë e pesëqind rublat për t'ia flakur në turi batakçiut në çdo çast që ai t'i kërkonte këto të holla dhe kështu të mos kishte të bënte më me të. Për këto arsye duhej të kishte në këtë kategori shumë të rëndësishme katër mijë rubla. Në kategorinë e dytë, hynin borxhet që kishin më pak rëndësi dhe që kapnin shumën e tetë mijë rublave. Këtu përfshiheshin shpenzimet e stallës, llogaria e furnizuesit të tagjisë dhe të barit, rroga e anglezit, të hollat që i kishte saraçit etj. Për këto borxhe duheshin paguar nja dy mijë rubla, që të mos i binin në qafë. Kategoria e tretë përfshinte borxhet që u kishte magazinave, hotelit dhe rrobaqepësit; këto borxhe mund të paguheshin më vonë. Si bëri llogari, pa se për shpenzimet e përditshme i duheshin gjashtë mijë rubla, kurse ai kishte vetëm një mijë e tetëqind.

Për një njeri që kishte njëqind mijë rubla të ardhura, këto ishin borxhe të vogla; por puna qëndronte këtu: ai nuk i kishte këto njëqind mijë rubla. Pasuria e madhe që i kishte lënë i ati dhe që sillte dyqind mijë rubla në vit, nuk ishte ndarë midis vëllezërve. Kur vëllai i madh, i mbytur në borxhe, që martuar me princeshën Varja Çirkova, të bijën e një dekabristi që ishte shumë hollë nga gjendja, Alekseji ia kishte lënë të vëllait të gjithë të ardhurat e pasurisë së babait, duke mbajtur për vete vetëm njëzet e pesë mijë rubla në vit. Alekseji i kishte thënë atëherë të vëllait se këto të holla i mjaftonin atij gjersa të martohej, gjë që, me sa dukej, nuk kishte për të ndodhur kurrë. I vëllai, që komandonte një nga regjimentet që kërkonin shumë salltanet dhe që sapo ishte martuar, nuk kishte si të mos e pranonte këtë dhuratë. Nëna, që kishte pasurinë e saj, përveç njëzet e pesë mijë rublave, i jepte çdo vit Aleksejit edhe njëzet mijë rubla të tjera dhe Alekseji i bënte të tëra rrush e kumbulla. Kohët e fundit, si qe zënë me të birin, sepse ai kishte ikur nga Moska, ajo nuk ia dërgonte më këto të holla. Për këtë arsye, ai, që ishte

mësuar të shpenzonte dyzet e pesë mijë rubla në vit dhe që kishte marrë atë vit vetëm njëzet e pesë mijë, ndodhej ngushtë. Nuk mund t'i kërkonte të holla s'ëmës për të dalë nga kjo gjendje e vështirë. Letra e saj e fundit, të cilën e kishte marrë një ditë më parë, e kishte zemëruar shumë Vronskin pikërisht për arsye se atje nëna e hidhte fjalën duke thënë se ajo qe gati ta ndihmonte të shkonte përpara në shoqëri dhe në karrierë, por jo në atë jetë që bënte ai - jetë që skandalizonte gjithë shoqërinë e mirë. Kjo orvatje e nënës për ta blerë djalin me të holla e kishte fyer rëndë Vronskin dhe e kishte ftohur edhe më shumë nga e ëma. As nuk mund të hante fjalën bujare që i kishte dhënë të vëllait, ndonëse tani e ndiente se nuk e kishte rrahur mirë këtë çështje dhe e merrte me mend se lidhja e tij me Anën mund të krijonte një gjendje të tillë që, edhe duke mbetur i pamartuar, atij do t'i nevojiteshin të njëqind mijë rublat. Po ja që s'kishte si ta hante fjalën. Mjaftonte të sillte ndër mend të kunatën, të kujtonte Varjan e dashur e të mirë, e cila i shprehte mirënjohjen e saj sa herë që binte fjala për këtë bujari që kishte treguar ndaj tyre, për të kuptuar që nuk qe e mundur të merrte prapë atë që kishte dhënë. Kjo ishte për të një gjë e pamundur, ashtu siç ishte e pamundur që të rrihte, të vidhte ose të gënjente një grua. Vetëm një gjë mund të bënte në gjendjen në të cilën ndodhej dhe, për këtë, Vronski mori vendim pa ngurruar aspak: të merrte hua nga fajdexhiu dhjetë mijë rubla, që nuk ishte e vështirë, të pakësonte shpenzimet e tij dhe t'i shiste kuajt e vrapimit. Me të marrë këtë vendim, i shkroi një pusullë Rolandakit, i cili i kishte kërkuar shumë herë t'ia blinte kuajt. Pastaj dërgoi shërbëtorin të thërriste anglezin dhe fajdexhiun dhe ndau sipas faturave të hollat që kishte. Si u dha fund këtyre punëve, i shkroi nënës një letër të ftohtë e të thatë. Më në fund nxori nga portofoli tri pusullat që i kishte dërguar Ana, i rilexoi, i dogji dhe, me të sjellë ndër mend kuvendimin që kishte pasur me të një ditë më parë, ra në mendime.

XX

Vronski kalonte një jetë me të vërtetë të lumtur, sepse kishte bërë për nevojat e tij njëfarë kodi ligjesh që përcaktonte të gjitha ato gjëra që mund të bënte ose që nuk duhej të bënte. Ky kod përfshinte ligje që kishin të

bënin me një rreth kushtesh shumë të ngushta, por, nga ana tjetër, këto ligje ishin kaq të përcaktuara mirë, saqë Vronski, që u përmbahej pikë për pikë këtyre rregullave, nuk lëkundej kurrë dhe e kryente detyrën ashtu si duhej. Ky kod përcaktonte qartë se borxhi duhej t'i paguhej batakçiut që fitonte në lojë, kurse fatura e rrobaqepësit mund të priste; se burri s'duhej t'i gënjente burrat, por gratë mund t'i gënjente, se asnjeri s'duhej të mashtronte, kurse gruaja burrin mund ta mashtronte; se fyerja nuk mund të falej, kurse ti mund ta fyeje tjetrin etj. Të gjitha këto rregulla nuk ishin ndoshta të arsyeshme dhe të mira, por ato nuk mund të viheshin aspak në dyshim dhe, duke iu përmbajtur atyre, Vronski e ndiente shpirtin të qetë dhe mendonte se mund të dilte ballëhapur në sy të botës. Vetëm kohët e fundit, për shkak të marrëdhënieve të tij me Anën, Vronski kishte filluar të ndiente se kodi i ligjeve të tij nuk i kishte përcaktuar të gjitha kushtet dhe se në të ardhmen do të paraqiteshin vështirësi dhe dyshime në të cilat Vronski nuk do të gjente fillin e duhur për të shpëtuar nga telashet.

Tani për tani marrëdhëniet e tij me Anën dhe sjellja e tij kundrejt të shoqit ishin për të të thjeshta dhe të qarta. Ato ishin përcaktuar qartë dhe saktë në kodin e ligjeve që e udhëhiqte.

Ana qe një grua e ndershme, që i kishte dhuruar dashurinë e saj: ai e dashuronte dhe, për këtë arsye, ajo meritonte të respektohej si një grua me kurorë, madje dhe ca më tepër. Ai më mirë pranonte t'i prisnin një dorë, sesa të arrinte gjer në atë pikë, jo që ta fyente me ndonjë fjalë ose me ndonjë aluzion, por të mos tregonte kundrejt saj atë respekt që meriton të ketë çdo grua.

Edhe marrëdhëniet kundrejt shoqërisë ishin gjithashtu të qarta. Të gjithë mund të kishin dyshim për lidhjen e tij me Anën, mund të mërmin diçka me mend, por askush nuk duhej të kishte guxim ta zinte këtë në gojë. Në rast të kundërt, ai qe gati t'ua mbyllte gojën atyre që do të thoshin gjysmë fjale dhe t'i detyronte të respektonin nderin e gruas që dashuronte, nderin që ajo e kishte humbur.

Marrëdhëniet kundrejt të shoqit të Anës ishin edhe më të qarta. Që nga çasti që Ana kishte dashuruar Vronskin, ajo i përkiste vetëm atij dhe askujt tjetër. Burri i saj ishte vetëm një njeri i tepërt që i pengonte. Pa dyshim, ai ndodhej në një gjendje të mjeruar, por ç'mund të bënte Vronski? Burri i saj kishte vetëm një të drejtë: të kërkonte të shpëtonte nderin me armë në dorë dhe, për këtë gjë, Vronski ishte gati që në minutën e parë.

Por tani, marrëdhëniet e reja që e forconin edhe më shumë lidhjen e tij me Anën, e tronditnin Vronskin, me atë karakter të papërcaktuar që kishin këto marrëdhënie. Një ditë më parë Ana i kishte thënë se qe shtatzënë dhe ai e ndiente se ky lajm dhe ajo që Ana priste nga ai, ishte diçka që nuk qe përcaktuar në kodin e atyre ligjeve që e udhëhiqnin Vronskin në jetë. Këtë lajm ai e kishte mësuar papritmas dhe, në çastin e parë, i shtyrë nga dëshira që i vinte drejt nga zemra, ai i kishte thënë që ta linte të shoqin. Vërtet ia kishte thënë këtë, por tani që mendohej, e shihte qartë se ishte më mirë që të mos kishte bërë ashtu; megjithatë, duke menduar kësisoj, kishte frikë se mos bënte diçka të keqe.

"Ngula këmbë që të ikte nga i shoqi, domethënë se pranova që ajo të bashkonte jetën e saj me timen. A jam gati për një gjë të tillë? Ku ta shpie tani që s'kam asnjë dysh? Le ta zëmë se mund të gjej të holla... Po si mund të iki me të, kur jam në shërbim? Meqë e thashë fjalën, duhet të jem gati për një gjë të tillë: domethënë të kem të holla dhe të jap dorëheqjen".

Kështu mendonte ai. Çështja në duhej të jepte dorëheqjen ose jo, e shtyu të mendonte për diçka tjetër, të fshehtë, që vetëm ai e dinte dhe që ishte pothuaj gjëja më kryesore në jetën e tij.

Ambicia kishte qenë ëndrra e vegjëlisë dhe e djalërisë së tij dhe kjo ëndërr, ndonëse ai mundohej ta mbante fshehur, ishte kaq e fortë, saqë edhe tani ajo luftonte ballë për ballë me dashurinë. Hapat e tij të parë në botën e aristokracisë dhe në shërbimin e tij kishin qenë të mbara, por, para dy vjetësh, ai kishte bërë një gabim shumë të rëndë. Duke dashur të tregohej si njeri i pavarur dhe të shkonte përpara në karrierën e tij, nuk kishte pranuar një detyrë që i kishin ngarkuar, mbase ishte i bindur se mospranimi i tij do t'ia ngrinte vlerën edhe më shumë. Guximi i tij kishte qenë shumë i madh dhe kështu e kishin lënë aty ku ishte. Dashur pa dashur qe ndodhur në gjendjen e një njeriu të pavarur dhe rolin e këtij njeriu e luante me shumë takt e zgjuarsi: dukej sikur nuk qe zemëruar me asnjeri, sikur nuk e ndiente veten aspak të fyer dhe sikur donte vetëm një gjë: ta linin të qetë, sepse ishte aq mirë sa s'kishte ku të vente më. Në të vërtetë, që vitin e kaluar, domethënë që atëherë që kish vajtur në Moskë, ai nuk dëfrehej më me atë jetë që kalonte. E ndiente se fama e tij, si njeri i pavarur, që mund të bëjë ç'të dojë por që nuk bën asgjë, kishte filluar të venitej: shumë veta kishin filluar të mendonin se ai vërtetë ishte djalë i mirë dhe i ndershëm, por nuk

qe i zoti të bënte asgjë. Lidhja e tij me Kareninën, që kishte bërë bujë dhe kishte tërhequr vëmendjen e të gjithëve, i kishte dhënë një shkëlqim të ri dhe kishte qetësuar përkohësisht krimbin e ambicies që e brente përbrenda; por para një jave ky krimb kishte filluar ta brente përsëri dhe me një fuqi më të madhe. Shoku i tij i vegjëlisë, Serpuhovskoi, që kishte qenë i rrethit të tij dhe shok i korpusit, bashkë me të cilin kishte mbaruar shkollën dhe hahej si në klasë, ashtu edhe në gjimnastikë, në dëfrimet prej bandilli, si edhe në fushën e ëndrrave të ambicies, para pak ditësh qe kthyer nga Azia Qendrore, ku kishte fituar dy grada dhe një dekoratë, që i jepej shumë rrallë një gjenerali kaq të ri.

Sapo kishte ardhur në Peterburg, të gjithë flisnin për të si për një yll të madh që ngjitej gjithnjë e më lart. Moshatar dhe bashkënxënës i Vronskit, ai ishte gjeneral dhe priste ta emëronin në një detyrë që mund të ndikonte në çështjet e shtetit, kurse Vronski, ndonëse ishte njeri i pavarur, i shkëlqyer dhe i dashuri i një gruaje të bukur, nuk qe veçse kapiten kalorie, të cilin e kishin lënë të rrinte i pavarur sa të donte.

"Kuptohet vetvetiu që unë nuk e kam zili Serpuhovskoin, por gradimi i tij tregon sheshit se një njeri si unë duhet të presë çastin e volitshëm për të kapur rastin dhe për të bërë një karrierë të shpejtë. Tre vjet më parë ai ishte në gjendjen time. Në qoftë se jap dorëheqjen, do të marr veten në qafë, kurse, po të qëndroj në shërbim, nuk humbas asgjë. Ajo vetë më tha se nuk kërkon të ndryshojë gjendjen e saj. Dhe unë, që kam dashurinë e asaj gruaje, nuk e kam zili aspak Serpuhovskoin".

Dhe, duke dredhur mustaqet me një lëvizje të ngadalshme, u ngrit në këmbë dhe zuri të ecte lart e poshtë nëpër dhomë. Sytë i shkreptinin fort dhe e ndiente veten të sigurt, të qetë dhe të gëzuar, ashtu siç e ndiente gjithmonë, pasi bënte bilancin e llogarive të tij. Të gjitha, ashtu si edhe pas llogarive të mëparshme, ishin të qarta dhe në rregull. U rrua, bëri një banjë të ftohtë, u vesh dhe pastaj doli.

XXI

- Për ty po vij, - tha Petricki. - Si shumë u vonove me këto hesapet. A u dhe fund?

- U dhashë, - u përgjigj Vronski duke nënqeshur vetëm me sy dhe i

drodhi majat e mustaqeve me një kujdes shumë të madh, sikur kishte frikë se mos prishte rregullin që kishte vendosur në çështjet e tij duke bërë një lëvizje të shpejtë dhe të guximshme.

- Pas kësaj pune ti gjithmonë sikur del nga banja, - tha Petricki. - Po vij nga Gricka (kështu e quanin komandantin e regjimentit). Po të presin.

Vronski vështroi shokun pa u përgjigjur dhe pa e pasur mendjen te fjalët që i tha.

- Atje bie muzika? - tha ai duke mbajtur vesh tingujt e polkave dhe të valseve që u binte banda. - Pse kjo festë?

- Ka ardhur Serpuhovskoi.

- Ah! - tha Vronski. - S'e dija.

Sytë e qeshur i shkreptinë edhe më tepër.

Që kur i qe mbushur mendja se ishte me të vërtetë i lumtur nga dashuria e tij, duke sakrifikuar për të edhe ambicjen, ose, më mirë, që kur kishte vendosur të luante një rol të tillë, Vronski nuk mund ta kishte aspak zili Serpuhovskoin dhe as të zemërohej me të që nuk kishte ardhur ta takonte para të tjerëve. Serpuhovskoi qe një shok i mirë dhe Vronski qe gëzuar që ai kishte ardhur.

- Ky lajm më gëzon shumë.

Demini, komandanti i regjimentit, banonte në shtëpinë e madhe të një çifligari. Të gjithë ishin mbledhur në ballkonin e gjerë të katit të parë. Në oborr, Vronskit i vajtën sytë menjëherë te këngëtarët e regjimentit, veshur me xhaketa vere, që rrinin më këmbë pranë fuçisë së vogël me vodkë, dhe pastaj te komandanti plot shëndet e hare, të cilin e kishin rrethuar oficerët. Ashtu më këmbë siç rrinte në shkallën e parë të ballkonit, me atë zërin e fortë që buçiste në mes të tingujve të muzikës që i binte një kadrili të Offenbahut, ai u jepte disa urdhra dhe u bënte shenjë me dorë disa ushtarëve që qëndronin mënjanë. Grupi i ushtarëve, nënoficeri i kalorisë dhe disa nënoficerë të tjerë iu afruan ballkonit bashkë me Vronskin. Komandanti i regjimentit, që ishte kthyer tek tryeza, doli prapë në krye të shkallëve me kupë në dorë dhe ngriti dollinë:

- Për shëndetin e shokut tonë të vjetër dhe gjeneralit trim princ Serpuhovskoi! Urra!

Pas komandantit të regjimentit, me kupë në dorë dhe buzë në gaz doli edhe Serpuhovskoi.

- Ti sa vete e po përtërihesh, Bondarenko, - tha ai duke iu drejtuar nënoficerit të kalorisë, një djalë i ri faqekuq që qëndronte përpara tij.

Vronski nuk e kishte parë Serpuhovskoin që prej tre vjetësh. Ai kishte lënë baseta, dukej më burrë, por trupin e kishte prapë ashtu të derdhur dhe binte përnjëherë në sy më tepër nga ëmbëlsia dhe fisnikëria e tipareve të fytyrës dhe të sjelljes sesa nga dukja e tij e pashme. Ndryshimi i vetëm që vuri re Vronski, ishte ky: në fytyrën e tij shkëlqente vazhdimisht ai vezullim i qetë që bie në sy menjëherë në fytyrat e atyre që u shkojnë punët mbarë dhe që janë të sigurt se të gjithë e dinë ç'sukses kanë korrur. Vronski e njihte këtë shprehje ngazëllimi dhe e vuri re aty për aty në fytyrën e Serpuhovskoit.

Duke zbritur shkallët, Serpuhovskoi pa Vronskin dhe, atë çast, gjithë fytyra iu çel e i ndriti nga një nënqeshje ngazëllimi. Ai e përshëndeti me kokë, ngriti kokën duke i treguar me këtë gjest se duhej t'i shkonte pranë më parë nënoficerit të kalorisë, i cili po qëndronte gatitu dhe priste që ta puthte gjenerali.

- Ja tek paske ardhur! - thirri komandanti i regjimentit, kur pa Vronskin. - Jashvini më tha se nuk ishe aspak në qejf.

Serpuhovskoi e puthi në buzët e freskëta e të njoma nënoficerin e kalorisë, fshiu buzët me shami dhe pastaj iu afrua shokut.

- Sa gëzohem që po të shoh! - tha ai duke i shtrënguar dorën dhe duke e hequr mënjanë.

- Merruni me të! - i thirri Jashvinit komandanti i regjimentit duke i treguar Vronskin dhe zbriti shkallët për të vajtur tek ushtarët.

- Pse nuk erdhe dje në vrapim? Shpresoja të të shihja atje, - tha Vronski duke vështruar Serpuhovskoin.

- Erdha, por vonë. Më falni, - shtoi ai duke iu drejtuar një adjutanti, - ua ndani këto ushtarëve, ju lutem.

Dhe nxori me të shpejtë nga portofoli tri bileta njëqind rublëshe dhe u skuq.

- Vronski! Do të hash diçka apo do të pish? - e pyeti Jashvini. - Hej, silli kontit për të ngrënë! Na, pije këtë.

Pinë dhe bënë qejf gjer vonë në shtëpinë e komandantit.

Pinë shumë, pastaj e lëkundën në krahë dhe e hodhën përpjetë Serpuhovskoin, pas tij lëkundën komandantin e regjimentit. Pastaj

komandanti hodhi valle me Petrickin përpara grupit të këngëtarëve dhe, si u lodh, u ul në një fron të oborrit dhe nisi t'i shpjegonte Jashvinit se Rusia kishte epërsi mbi Prusinë, sidomos në rast sulmi të kalorisë; argëtimi u fashit për një copë herë. Serpuhovskoi hyri brenda në shtëpi, u fut në banjë për të larë duart dhe atje gjeti Vronskin, i cili kishte zhveshur xhaketën, kishte vënë qafën e kuqe te currili i ujit të musllukut dhe po lahej. Si mbaroi së lari, Vronski u ul pranë Serpuhovskoit, në kanape dhe ia nisi një bisede që ishte interesante për të dy.

- Lajmet rreth teje i kam marrë vesh nga gruaja, të gjitha, - tha Serpuhovskoi. - Më vjen shumë mirë që e ke takuar shpesh.

- Ajo është shoqja e ngushtë e Varjas dhe ato të dyja janë gratë e vetme peterburgase me të cilat më pëlqen të bisedoj, - u përgjigj Vronski duke bërë buzën në gaz. Ai buzëqeshi, sepse e parandjeu rreth cilës temë do të zhvillohej biseda e tyre dhe për këtë i erdhi mirë.

- Të vetmet? - pyeti Serpuhovskoi me buzë në gaz.

- Po, edhe unë kam mësuar shumë gjëra për ty, por jo me anën e gruas sate, - tha Vronski me një shprehje të rreptë në fytyrë, duke i dhënë të kuptonte se nuk i pëlqente një aludim i tillë. - U gëzova shumë për suksesin tënd, por nuk u habita aspak. Unë prisja edhe më shumë.

Serpuhovskoi bëri buzën në gaz. Me sa dukej, atij i vinte mirë për këtë mendim që kishin për të dhe nuk e quante të nevojshme ta fshihte kënaqësinë e tij.

- Kurse unë, të them të drejtën, përkundrazi, prisja më pak. Por jam i kënaqur, shumë i kënaqur. Jam ambicioz, kjo është dobësia ime dhe këtë dobësi e pranoj.

- Ndoshta nuk do ta kishe pranuar këtë, sikur të mos kishe pasur sukses, - tha Vronski.

- Nuk besoj, - u përgjigj Serpuhovskoi duke bërë buzën në gaz përsëri. -Nuk them se pa ambicie s'e vlen barra qiranë që të jetosh, por, pa ambicie, jeta do të qe e mërzitshme. Ndoshta e kam gabim, por më duket se kam disa aftësi në fushën e asaj veprimtarie që kam zgjedhur dhe se në duart e mia pushteti do të japë përfundime më të mira se ç'mund të japë po të jetë në duart e shumë të tjerëve që njoh, - tha Serpuhovskoi dhe fytyra i ndriste nga vetëdija e suksesit. - Prandaj, sa më shumë që i afrohem pushtetit, aq më tepër e ndiej veten të kënaqur.

- Ndoshta për ty është kështu siç thua ti, po jo për të gjithë. Ashtu mendoja edhe unë, por tani e shoh se njeriu nuk mund të rrojë vetëm për këtë, - tha Vronski.

- Këtu të kam! Këtu të kam! - tha Serpuhovskoi duke qeshur. - Të thashë se kisha mësuar shumë gjëra rreth teje, rreth mospranimit tënd... Kuptohet vetvetiu që të dhashë të drejtë. Por ka mënyra e mënyra për të bërë diçka. Unë mendoj se ajo që bëre ti, është e drejtë, por mënyra duhej të ishte ndryshe.

- U bë, ç'u bë, edhe ti e di se unë nuk pendohem kurrë për atë që bëj. Sidoqoftë jam shumë i kënaqur.

- Shumë i kënaqur përkohësisht. Por ti nuk do të jesh i kënaqur nga kjo gjendje për një kohë të gjatë. Nuk do t'i flisja kështu, për shembull vëllait tënd, që është burrë i mirë, ashtu siç është edhe komandanti juaj i regjimentit. Dëgjoje si bërtet "Urra"! - shtoi ai, kur dëgjoi britmën e komandantit, - edhe ai është i gëzuar, por ti nuk je nga ata që kënaqen me kaq.

- Nuk them se kjo gjë më kënaq si duhet.

- Dua të të them edhe diçka tjetër. Njerëz si ti janë të nevojshëm.

- E kush ka nevojë për ta?

- Kush? Shoqëria. Rusia ka nevojë për njerëz, për një parti, se përndryshe ka për ta marrë lumi.

- Për çfarë e ke fjalën? Për partinë e Bertenevit kundër komunistëve rusë?

- Jo, - tha Serpuhovskoi duke ngërdheshur fytyrën, sepse mund të dyshonin për të për një marrëzi të tillë. - *Tout ça c'est une blague.*[1] Kështu ka qenë dhe kështu do të jetë gjithmonë. Nuk ka komunistë. Por njerëzit intrigantë dhe të rrezikshëm kanë nevojë ngaherë të thonë se ka një parti të dëmshme dhe të rrezikshme. Ky është një marifet i vjetër. Duhet një parti e formuar nga njerëz të pavarur, siç jemi ti dhe unë.

- Po pse nuk janë njerëz të pavarur ata? - tha Vronski dhe zuri në gojë disa emra të atyre që kishin pushtetin.

- Sepse ata nuk kanë ose nuk kanë pasur që ditën që kanë lindur, këtë pavarësi që e jep pasuria; ata nuk kanë lindur, si të thuash, pranë diellit, siç

1) Këto janë broçkulla.

kemi lindur unë e ti. Ata mund të blihen qoftë me të holla, qoftë me lajka.

Dhe, që të mund të mbahen më këmbë, kanë nevojë për një parti. Futin disa mendime dhe prirje, të cilat ata vetë nuk i besojnë të parët, mendime dhe prirje që bëjnë dëm. Fundi i fundit, ideja e tyre shërben për të marrë një rrogë dhe për të banuar në një shtëpi të cilën e paguan shteti. *Cela n'est pas plus fin que ça*[1] kur ua zbulon hilen. Ndoshta unë jam më i keq se ata, jam më budalla, ndonëse nuk shoh pse të jem më i keq se ata, por kam një epërsi të padiskutueshme mbi këta njerëz, ashtu siç ke edhe ti: ne mund të shitemi me vështirësi dhe, njerëz si ne, janë të nevojshëm më shumë se kurrë.

Vronski dëgjonte me vëmendje; ajo që e interesonte më tepër, nuk ishte kuptimi i fjalëve, por qëndrimi i Serpuhovskoit, i cili qe përgatitur për të luftuar kundër atyre që kishin pushtetin në dorë dhe që kishte simpatitë e antipatitë e tij, kurse ai vetë ndodhej në rrethin e ngushtë të interesave të skuadronit të tij. Vronski vuri re gjithashtu se Serpuhovskoi qe shumë i aftë për t'i rrahur e për t'i kuptuar gjërat ashtu si duhej, se ishte burrë i zgjuar dhe dinte të fliste bukur, cilësi këto që ishin shumë të rralla në mjedisin ku jetonte ai. - Dhe, sado që i vinte turp për një gjë të tillë, e pati zili.

- Sidoqoftë, mua më mungon për këtë ajo që është më kryesorja, - u përgjigj ai. - Më mungon dëshira për të marrë pushtetin. E kam pasur, por tani s'e kam më.

- Më fal, por nuk është e vërtetë, - tha Serpuhovskoi me buzë në gaz.

- Jo, është e vërtetë, është e vërtetë!... Tani, - shtoi Vronski për të qenë i sinqertë.

- Po, vërtet, tani, kjo është një punë tjetër; tani po, por jo përgjithmonë.

- Ndoshta, - tha Vronski.

- Thua ndoshta, - vazhdoi Serpuhovskoi, sikur të kishte kuptuar se ç'mendonte ai, - kurse unë të them me siguri. Dhe ja, për këtë desha të të takoj. Ti veprove ashtu siç duhej të veproje. Këtë,e kuptoj, por nuk duhet të **perseverosh**[2] në këtë gjë. Të lutem të bësh vetëm një gjë: të më japësh *carte blanche*[3] Nuk dua të të marr nën patronazhin tim... megjithëse duhet të të

1) S'është ndonjë zgjuarsi e madhe.
2) Të ngulësh këmbë.
3) Letër të bardhë, liri veprimi.

ndihmoj... Sa herë më ke ndihmuar ti! Besoj se miqësia jonë qëndron më lart se kjo. Po, - tha ai duke vënë buzën në gaz me ëmbëlsi sikur të qe grua, - më jep *carte blanche*, largohu nga regjimenti dhe unë do të të tërheq pa e kuptuar as ti vetë.

- Ti duhet të kuptosh se nuk kam nevojë për asgjë, - tha Vronski. - U bë, ç'u bë.

Serpuhovskoi u ngrit dhe i qëndroi përpara.

- Ti thua: "U bë, ç'u bë". Unë e kuptoj se ç'do të thotë kjo. Por dëgjomë: ne jemi vërsnikë dhe ti, ndoshta, ke njohur më shumë gra se unë. - Nënqeshja dhe gjestet e Serpuhovskoit i jepnin Vronskit të kuptonte se nuk duhej të kishte frikë, se ai e prekte ngadalë dhe me kujdes plagën, për të mos e lënduar. - Por unë jam i martuar dhe duhet të më besosh për një gjë: siç ka shkruar edhe dikush, unë, që e kam njohur gruan time, gruan që e dua, i njoh më mirë të gjitha gratë, më mirë se ç'do t'i kisha njohur sikur të kisha të bëja me një mijë prej tyre.

- Tani po vijmë! - i tha Vronski oficerit që kishte futur kokën te dera dhe i thërriste se i kërkonte komandanti.

Tani Vronski donte të dëgjonte gjer në fund se ç'do t'i thoshte Serpuhovskoi.

- Mendimi im është ky: gruaja është pengesa kryesore në karrierën e njeriut. Është vështirë të duash një grua dhe të bësh diçka të mirë. Ka vetëm një mënyrë që nuk e lë dashurinë të bëhet pengesë në karrierën e njeriut, dhe kjo është martesa. Si mund të ta shpjegoj më mirë mendimin tim? - tha Serpuhovskoi, të cilit i pëlqente të bënte krahasime. - Ja kështu, për shembull: Në qoftë se do të mbash një barrë dhe dëshiron që t'i kesh duart e lira, duhet që këtë barrë ta lidhësh në kurriz dhe kjo është martesa. Këtë e ndjeva kur u martova. Papritur e pa pandehur ndjeva se i kisha duart të lira. Por, të tërheqësh nga pas një barrë, pa u martuar, duart do t'i kesh të zëna, aq sa nuk do të jesh i zoti të bësh asgjë. Shiko Mazankovin dhe Krupovin. Ata e prishën krejt karrierën e tyre për shkak të grave.

- Po ç'gra ishin ato! - tha Vronski duke sjellë ndër mend dashnoret e tyre, nga të cilat njëra ishte franceze dhe tjetra artiste.

- Sa më e lartë të jetë shkalla e gruas në shoqëri, aq më e rrezikshme është ajo për burrin. Jo vetëm që duhet ta tërheqësh barrën, por duhet që, më parë, t'ia marrësh nga duart një tjetri.

- Ti nuk ke dashuruar kurrë, - tha Vronski me zë të ulët duke vështruar përpara dhe duke e pasur mendjen tek Ana.

- Ndoshta. Por mos i harro fjalët që të thashë. Do të të them edhe një gjë: gratë janë më materialiste se burrat. Për ne dashuria është diçka shumë e madhe, kurse gratë janë gjithmonë *terre-a-terre*.[1)]

- Tani po vijmë, tani po vijmë! - i tha shërbëtorit, që erdhi atë çast. Shërbëtori nuk kishte ardhur për t'i thirrur, por i solli Vronskit një pusullë.

- E ka sjellë një burrë nga ana e princeshës Tvjerskaja.

Vronski hapi pusullën dhe u bë flakë në fytyrë.

- Më dhemb koka, po shkoj në shtëpi, - i tha Serpuhovskoit.

- Atëherë mirupafshim. E, si thua, më jep *carte blanche*?

- Flasim më vonë për këtë gjë. Do të të takoj në Peterburg.

XXII

Ora ishte gjashtë; prandaj, për të mos vajtur vonë në takim dhe sidomos me kuajt e tij, që i njihnin të gjithë, Vronski i hipi karrocës së Jashvinit dhe i dha urdhër karrocierit të ecte sa më shpejt. Ishte një karrocë e madhe me katër vende, nga ato që jepen me qira, e vjetër. Vronski u ul në një kënd, shtriu këmbët në fronin që ishte përpara dhe ra në mendime.

Ndjenja se i kishte rregulluar mirë e bukur punët e tij, përshtypja që i kishte lënë miqësia e Serpuhovskoit dhe fjalët e tij të bukura, sipas të cilave ai e quante njeri të domosdoshëm dhe sidomos ndjenja se pas një copë here do të takohej me Anën - të gjitha këto e bënin ta shijonte jetën. Kjo ndjenjë ishte aq e fortë, sa e shtyu të bënte buzën në gaz pa dashur. I uli këmbët nga froni, i vuri një mbi një, preku pulpën e fushkët, që i ishte vrarë të djeshmen kur qe rrëzuar, u mbështet më mirë dhe mori frymë thellë.

"Mirë, shumë mirë!" - tha me vete. Ai e kishte provuar edhe më parë ndjenjën gazmore që i lindte nga vetëdija e trupit të tij të shëndetshëm, por nuk e kishte dashur kurrë trupin e tij aq sa ç'e donte atë çast. I vinte mirë kur ndiente edhe atë dhembje të lehtë në këmbën e fortë, ashtu siç i vinte mirë kur ndiente, edhe hapjen e muskujve të kraharorit sa herë që merrte frymë. Ajo ditë e bukur dhe e freskët gushti, që e kishte hidhëruar

1) Që nuk kanë mendime të larta.

Anën aq tepër, sikur i jepte gjallëri atij dhe sikur ia freskonte fytyrën dhe qafën. Kundërmimi i livandos, me të cilën kishte lyer mustaqet, i pëlqente shumë mes asaj puhie. Të gjitha ato që shihte nga dritarja e karrocës në atë ajër të kulluar, në dritën e venitur të perëndimit, i dukeshin po aq të freskëta, gazmore dhe të fuqishme siç ishte edhe ai vetë: çatitë e shtëpive që shndritnin nga rrezet e diellit në të perënduar, vijat e prera të avllive dhe të këndeve të ndërtesave, këmbësorët dhe karrocat që haste më të rrallë, drurët dhe bari i gjelbër, arat me hullitë e rregullta të patateve, hijet e tërthorta që binin nga shtëpitë dhe nga drurët, nga gëmushat dhe nga hullitë e patateve. Të gjitha ishin të bukura, si një peizazh i këndshëm që sapo është mbaruar dhe lyer me vernik.

- Më shpejt, më shpejt! - i tha karrocierit duke nxjerrë kokën nga dritarja , nxori nga xhepi një kartëmonedhë trirublëshe dhe ia dha karrocierit, që kishte kthyer kokën. Ai mori kamxhikun që qëndronte pranë fenerit, u dëgjua një fshikullimë dhe karroca zuri të shkonte më shpejt në xhadenë e shtruar mirë.

"Nuk kam nevojë për asgjë tjetër përveç kësaj lumturie, - mendonte duke vështruar kopsën e eshtërt të ziles që ndodhej midis dy dritareve, dhe e përfytyroi Anën ashtu siç e kishte parë herën e fundit. - Çdo ditë që kalon, e dua edhe më shumë. Ja edhe kopshti i vilës së Vredes. Po ku është ajo? Ku? Po pse më la takim këtu dhe pse më shkroi në fund të pusullës së Becit?"

Ja, këto mendime i vinin tani, ndonëse nuk ishte koha që të mendonte. I tha karrocierit ta ndalte karrocën para se të arrinin te udha kryesore e kopshtit që çonte në vilën e Vredes, hapi derën dhe, pa u ndalur karroca, zbriti dhe eci nëpër atë udhë. Atje nuk kishte njeri; vështroi djathtas dhe pa Anën. Ajo e kishte mbuluar fytyrën me vel, por ai e njohu nga të ecurit, nga supet dhe nga mënyra si e mbante kokën dhe, atë çast, sikur e përshkoi korrenti elektrik. E pushtoi përsëri ajo ndjenjë e fortë e fuqisë së tij fizike, që i vinte nga lëvizjet e shkathëta të këmbëve dhe zgjerimi i mushkërive sa herë që merrte frymë. Diçka sikur ia gudulisi buzët.

Kur u takuan, Ana ia shtrëngoi dorën fort.

- Nuk je zemëruar me mua që të thirra këtu? Duhej të të shihja medoemos, - i tha ajo. Vija serioze dhe e rreptë e buzëve të saj, që ai e shihte përmes velit, e ndryshoi përnjëherë gjendjen e tij shpirtërore.

- Të zemërohem?! Po pse ke ardhur këtu, nga vjen?

- S'prish punë, - tha ajo dhe vuri dorën mbi dorën e tij. - Eja të shkojmë, duhet të bisedojmë.

Ai e kuptoi se kishte ndodhur diçka dhe se ky takim nuk do të qe i këndshëm... Pranë saj ai nuk kishte pikë vullneti: pa ditur shkaqet e shqetësimit të saj, ai ndjeu se ky shqetësim po e pushtonte edhe atë.

- Po ç'ke? Ç'ke? - pyeste ai duke ia shtrënguar dorën me bërryl dhe duke u munduar që të zbulonte mendimet e saj.

Ajo bëri disa hapa pa thënë asnjë fjalë, për të marrë zemër dhe, papritmas, u ndal.

- Mbrëmë nuk të thashë, - nisi të thoshte ajo duke marrë frymë me të shpejtë dhe me mundim, - se, duke u kthyer për në shtëpi me Aleksej Aleksandroviçin, ia thashë të gjitha... i thashë se nuk mund të isha më gruaja e tij, se... ia thashë të gjitha.

Ai po e dëgjonte duke u përkulur përpara me tërë trupin, sikur donte t'ia lehtësonte kështu gjendjen e vështirë në të cilën ndodhej ajo. Por, si i tha ajo këto fjalë, Vronski drejtoi trupin menjëherë dhe fytyra e tij mori një shprehje të rreptë e plot krenari.

- Po, po, kështu është një mijë herë më mirë! E kuptoj sa gjë e vështirë ka qenë kjo për ty, - i tha.

Por ajo nuk i dëgjoi këto fjalë, sepse lexonte mendimet e tij nga shprehja e fytyrës. Ajo nuk mund ta merrte me mend se shprehja e fytyrës së tij kishte të bënte me mendimin e parë që i kishte ardhur Vronskit: me mendimin e duelit të pashmangshëm. Ajo as që kishte menduar ndonjëherë për duelin dhe, për këtë arsye, shprehjen e rreptë e levarashe të fytyrës së tij ajo e shpjegoi ndryshe.

Kur kishte marrë letër nga i shoqi, ajo e dinte - dhe këtë ia thoshte zemra - se çdo gjë do të mbetej ashtu si në të kaluarën, se ajo nuk do të qe e zonja t'i jepte shkelmin pozitës së saj, të linte djalin dhe të bashkohej me të dashurin. Mëngjesi që kishte kaluar në shtëpinë e princeshës Tvjerskaja, ia kishte forcuar edhe më tepër këtë bindje. Por ky takim me të dashurin kishte një rëndësi shumë të madhe për Anën. Ajo vente me shpresë se takimi do ta shpëtonte dhe do ta ndryshonte gjendjen e tyre. Sikur ai, me të dëgjuar këtë lajm, t'i thoshte me vendosmëri dhe dashuri, pa ngurruar asnjë çast: "Lëri të gjitha dhe eja me mua!" - ajo do të linte djalin dhe do të shkonte me

të. Por ky lajm nuk i kishte bërë atij atë përshtypje që priste ajo: ai dukej pak si i fyer.

- Nuk qe aspak diçka e vështirë për mua. Kjo u bë vetvetiu, - tha ajo me një ton plot zemërim. - dhe ja...

Nxori letrën e të shoqit nga doreza.

- Kuptoj, kuptoj, - tha Vronski duke ia marrë letrën dhe duke ia prerë fjalën, por nuk e lexoi dhe u mundua ta qetësonte. - Unë doja vetëm një gjë, kërkoja vetëm një gjë: t'i jepej fund kësaj gjendjeje, që t'ia kushtoja gjithë jetën time lumturisë sate.

- Pse ma thua këtë? - tha ajo. - A mund të dyshoj për këtë gjë? Sikur të dyshoja...

- Kush janë ata që po vijnë? - pyeti befas Vronski duke treguar dy zonjat që vinin në drejtim të kundërt. - Ndoshta na njohin...

Dhe u fut shpejt në një nga shtigjet e ngushta të kopshtit duke e tërhequr Anën për dore.

- Ah, aq më bën! - tha ajo. Buzët i dridheshin. Dhe atij iu duk sikur sytë e saj vështronin me një zemërim të çuditshëm përmes velit. - Të thashë se nuk është çështja aty, unë nuk mund të dyshoj për këtë gjë; por ja se ç'më shkruan. Lexoje.

Ajo u ndal prapë.

Ashtu si edhe në minutën e parë, kur kishte mësuar lajmin që i kishte dhënë Ana për atë që i kishte ndodhur me të shoqin, duke e lexuar letrën, Vronski, padashur, ndiente atë përshtypjen e natyrshme që i kishte ndjellë qëndrimi që do të mbante kundrejt burrit të fyer. Tani që mbante në duar letrën e tij, përfytyronte padashur letrën e thirrjes në duel, të cilën atë ditë ose të nesërmen do ta gjente në shtëpi, pastaj përfytyroi edhe duelin vetë, kur, me atë shprehje të ftohtë e plot krenari që vihej re tani në fytyrën e tij, do të priste, pasi të kishte shkrehur, të shtënën e burrit të fyer. Atë çast iu kujtuan fjalët që i kishte thënë Serpuhovskoi dhe ajo që kishte menduar ai vetë atë mëngjes: ishte më mirë të mos lidhej me të... Këtë mendim ai s'kishte si t'ia tregonte asaj.

Si lexoi letrën, ngriti sytë dhe e pa; në vështrimin e tij nuk kishte vendosmëri dhe Ana e kuptoi menjëherë se ç'kishte menduar ai për këtë gjë. Ajo e dinte se çfarëdo që t'i thoshte ai, nuk do t'i thoshte atë që mendonte. Dhe e kuptoi se shpresa e saj e fundit e kishte lënë në baltë.

- E sheh se ç'burrë është? - tha ajo me zërin që i dridhej. - Ai...

- Më fal që po të them, por gëzohem shumë për këtë gjë, - ia preu fjalën Vronski. - Lërmë të flas, në ke besuar Perëndinë, - shtoi ai duke e vështruar si me lutje për të sqaruar fjalët e tij. - Gëzohem, sepse kjo gjë nuk mund të mbetet kështu siç pandeh ai...

- Pse nuk mund të mbetet? - pyeti Ana duke mbajtur lotët dhe, me sa dukej, pa i dhënë rëndësi asaj që do të thoshte ai. Ajo e ndiente se fati i saj qe vendosur.

Vronski deshi t'i thoshte se pas duelit, që ishte i pashmangshëm sipas mendimit të tij, gjendja do të ndryshonte vetvetiu, por tha diçka tjetër.

- Nuk mund të vazhdojë kështu. Besoj se tani do ta lësh. Besoj, - tha ai dhe u skuq, - se do të më lejosh të mendoj si mund ta rregullojmë jetën tonë. Nesër...

Por Ana nuk e la të fliste.

- Po djali? - klithi ajo. - A e sheh se ç'më shkruan? Duhet ta lë, kurse unë nuk mund ta lë dhe as që dua ta lë!

- Por çfarë është më mirë? Ta lësh djalin apo të vazhdosh këtë gjendje poshtëruese?

- Për kë është poshtëruese kjo gjendje?

- Për të gjithë, dhe sidomos për ty.

- Thua se është poshtëruese ... mos e thuaj tjetër herë këtë fjalë. Kjo fjalë nuk ka asnjë kuptim për mua, - tha ajo me zë të dridhur. Nuk donte të dëgjonte asnjë fjalë të rreme nga goja e tij. Asaj i kishte mbetur vetëm dashuria e tij dhe ajo e donte. - Ti duhet të dish se që ditën që të dashurova, çdo gjë ndryshoi për mua. Vetëm një gjë ka rëndësi tani për mua: dashuria jote. Në qoftë se e kam këtë dashuri, e ndiej veten kaq lart dhe kaq të sigurt, sa asgjë nuk mund të jetë poshtëruese për mua. Unë jam krenare për gjendjen në të cilën ndodhem, sepse... jam krenare... sepse...

Nuk mundi të thoshte pse ishte krenare. Lotët e turpit dhe të dëshpërimit nuk e lanë të shprehte mendimin e saj. Heshti dhe zuri të qajë.

Edhe ai ndjeu mallëngjimin e thellë që erdhi e iu mblodh si lëmsh në grykë, sikur e pickoi diçka në hundë dhe, për herë të parë në jetën e tij, ndjeu se ishte gati të qante. Nuk qe i zoti të thoshte se çfarë e kishte mallëngjyer dhe tronditur kaq tepër; i vinte shumë keq për Anën dhe e ndiente se nuk mund ta ndihmonte; ai e dinte se faji i mjerimit të saj i binte atij, sepse kishte bërë diçka të keqe.

- Nuk është e mundur të ndahesh nga ai? - pyeti Vronski me një zë të dobët.

Ajo tundi kokën dhe nuk iu përgjigj.

- A nuk është e mundur të marrësh djalin dhe të ikësh nga ai?

- Kjo varet prej tij. Tani do të vete ta gjej, - tha ajo me një ton të thatë. Parandjenja e saj se gjendja e mëparshme nuk do të ndryshonte, nuk e kishte gabuar.

- Të martën do të vete në Peterburg dhe atëherë do të vendoset kjo çështje.

- Po, - tha ajo. - Le të mos flasim më për këtë gjë.

Karroca e Anës, që duhej të vinte ta merrte te kangjellat e kopshtit të Vredes, po afrohej. Ana i la shëndetin Vronskit dhe vajti në shtëpi.

XXIII

Komisioni i 2 qershorit mblidhej zakonisht të hënave. Aleksej Aleksandroviçi hyri në sallën e mbledhjes, përshëndeti kryetarin dhe anëtarët, ashtu siç bënte ngaherë, u ul në vendin e tij dhe vuri dorën mbi letrat që kishte përpara. Në mes të këtyre letrave ishin edhe disa dokumente dhe letra me shënimet e fjalimit që kishte ndër mend të mbante atë ditë. Por ai as që kishte nevojë për ato shënime, sepse i kujtoheshin të gjitha dhe nuk qe nevoja t'i përsëriste në kujtesën e tij ato që do të thoshte. Ai e dinte se, kur të vinte koha dhe kur të shihte përpara armikun e tij, fjalët do t'i dilnin vetiu më mirë nga ç'mund t'i përgatiste tani. E ndiente se brendia e fjalimit të tij ishte me kaq brumë, saqë çdo fjalë do të kishte kuptim. Ndërkaq, duke dëgjuar raportin e zakonshëm, shprehja e fytyrës së tij dukej shumë e qetë. Duke vështruar duart e tij të bardha me damarë të fryrë, ata gishtërinj të gjatë që preknin dy majat e fijes së letrës së bardhë që kishte përpara dhe kokën e tij të varur pak mënjanë, që dukej si e lodhur, askujt nuk mund t'i shkonte ndër mend se nga goja e tij do të dilnin fjalë të tilla që do të shpërthenin një stuhi të tmerrshme në atë sallë, që do t'i bënin anëtarët të bërtisnin e të flisnin me njëri-tjetrin dhe kryetarin, t'i binte ziles për të rivendosur qetësinë. Kur mbaroi raporti, Aleksej Aleksandroviçi tha me

atë zë të hollë e të qetë se do të shfaqte disa mendime rreth çështjes së sistemimit të popullsisë së huaj. Të gjithë kthyen sytë nga ai. Aleksej Aleksandroviçi u kollit dhe, pa e vështruar armikun e tij, siç bënte ngaherë kur mbante fjalë, ia nguli sytë atij që kishte përpara - një plaku të vogël e të urtë që nuk shfaqte kurrë mendimin e tij në komision - dhe nisi të parashtronte mendimet e veta. Kur preku thelbin e çështjes dhe ligjin organik, kundërshtari u ngrit menjëherë në këmbë dhe nisi ta kundërshtojë. Stremovi, që ishte anëtar i komisionit dhe qe prekur shumë gjithashtu, zuri të justifikohej. Mbledhja po zhvillohej në një atmosferë të stuhishme. Por Aleksej Aleksandroviçi po triumfonte dhe propozimi i tij u pranua: u caktuan tri komisione të reja dhe, të nesërmen, në një rreth të njohur të Peterburgut nuk flitej veçse për këtë mbledhje. Një sukses të tillë Aleksej Aleksandroviçi as që e priste.

Të nesërmen në mëngjes, të martën, sapo u zgjua, Aleksej Aleksandroviçi solli ndër mend me kënaqësi fitoren që kishte korrur të djeshmen dhe bëri buzën në gaz padashur, ndonëse dëshironte të dukej i qetë, kur shefi i kabinetit të tij, që donte t'i bënte qejfin e ta lajkatonte, i tha se kishte dëgjuar për suksesin që kishte korrur në mbledhjen e djeshme.

Duke biseduar me shefin e kabinetit, Aleksej Aleksandroviçit i kishte dale fare nga mendja se atë ditë qe e martë, dita e caktuar prej tij kur do të kthehej Ana Arkadjevna, kështu që u habit nga lajmi i papritur dhe jo i këndshëm i ardhjes së saj.

Ana kishte ardhur në Peterburg në mëngjes herët; Aleksej Aleksandroviçi e dinte që do të vinte, sepse ajo kishte bërë telegram që t'i dërgonin karrocën. Por ai nuk kishte dalë ta priste: i thanë se po bisedonte me shefin e kabinetit. Dha urdhër të lajmëronin të shoqin se kishte ardhur, hyri në dhomën e saj dhe filloi të zgjidhte plaçkat duke pritur që të vinte Aleksej Aleksandroviçi. Por kaloi një orë dhe ai s'po vinte. Hyri në sallën e bukës gjoja për të dhënë disa urdhra, foli me zë të lartë kastile dhe priti se mos vinte atje; por ai nuk erdhi, megjithëse ajo dëgjoi se i shoqi iu afrua derës, kur po përcillte shefin e kabinetit. Ana e dinte se, zakonisht, ai nisej për në zyrë pas një copë here dhe donte të fliste me të para se të largohej, për të sqaruar marrëdhëniet e tyre.

Zuri të ecte lart e poshtë nëpër sallë, pastaj e mblodhi dhe shkoi drejt e tek ai. Kur hyri në studion e tij, Aleksej Aleksandroviçi, veshur me

uniformë - ishte gati, siç dukej, për të dalë - qe ulur dhe rrinte pranë tryezës së vogël ku kishte vënë duart dhe vështronte përpara; dukej i trishtuar. Ajo e pa para se ta shihte ai dhe kuptoi se po mendonte për të.

Kur e pa, ai deshi të ngrihej, por pastaj ndërroi mendje, fytyra iu skuq, gjë që Ana nuk e kishte parë kurrë gjer atëherë; pastaj ai u ngrit me të shpejtë dhe u afrua ta takonte, me sy të ngulur jo në sytë e saj por më lart, te balli dhe te flokët e saj. Iu afrua, e zuri për dore dhe i tha të ulej.

- Gëzohem shumë që erdhët, - tha ai duke iu ulur pranë; deshi të thoshte edhe diçka tjetër, por nuk foli. U mat disa herë të fliste përsëri, por nuk foli. Ndonëse Ana, duke u përgatitur për këtë takim, qe munduar të gjente tek i shoqi çdo gjë që do ta shtynte ta përbuzte dhe t'ia ngarkonte fajin atij, ajo tani nuk dinte se ç't'i thoshte dhe i vinte keq për të. Heshtja vazhdoi një copë herë.

- Si është Seriozha, mirë? - pyeti ai dhe, pa pritur përgjigje, shtoi: - Sot drekën nuk kam për ta ngrënë në shtëpi dhe tani duhet të shkoj.

- Desha të vete në Moskë, - tha ajo.

- Jo, bëtë mirë, bëtë shumë mirë që u kthyet këtu, - tha ai dhe heshti përsëri.

Kur pa se ai nuk ishte në gjendje të fliste, Ana zuri të fliste vetë:

- Aleksej Aleksandroviç, - tha ajo duke e vështruar dhe pa ulur sytë përpara vështrimit të tij që ishte ngulur te flokët e saj. - Unë jam një grua e keqe, një grua mëkatare; por jam ajo që isha, ashtu siç ju thashë atëherë dhe erdha t'ju them se nuk mund të ndryshoj asgjë.

- Nuk ju pyeta për këtë, - tha ai papritmas me vendosmëri dhe duke e vështruar me urrejtje drejt në sy. - Kështu mendoja edhe unë. - Ashtu, nën ndikimin e zemërimit e kishte mbledhur veten prapë shumë mirë. - Por, siç ju thashë atëherë dhe siç ju shkrova, - tha ai me një zë të hollë e të ashpër, - ja ku po e them përsëri se nuk dua ta di këtë gjë. Unë e quaj si të paqenë. Por të gjitha gratë nuk janë kaq të mira sa ju për t'u dhënë burrave të tyre një lajm kaq **të këndshëm**. - E theksoi fjalën "të këndshëm". - Unë do ta quaj të paqenë, gjersa bota të mos e ketë marrë vesh, gjersa emri im të mos jetë i mbuluar me turp. Prandaj ja ku po ju lajmëroj se marrëdhëniet tona duhet të jenë ashtu siç kanë qenë gjithmonë dhe se vetëm atëherë kur ju do të **kompromentoni** veten tuaj, unë do të marr ato masa që duhet të marr për të ruajtur nderin tim.

- Por marrëdhëniet tona nuk mund të jenë ashtu siç ishin më parë, - tha Ana me një zë të druajtur dhe duke e vështruar me frikë.

Kur ajo i pa përsëri ato lëvizje të qeta, kur dëgjoi zërin e tij të mprehtë si prej fëmije dhe plot shpoti, neveria që pati për të, asgjësoi keqardhjen e mëparshme; ajo tani kishte frikë, por donte medoemos të sqaronte gjendjen e saj.

- Nuk mund të jem gruaja juaj, kur unë... - nisi të thoshte ajo.

Ai qeshi ftohtë dhe me ligësi.

- Me sa duket, mënyra e jetesës që keni zgjedhur, pasqyrohet edhe në të menduarit tuaj. Por unë e respektoj ose e urrej edhe njërën, edhe tjetrën... e respektoj të kaluarën tuaj dhe urrej të tanishmen... saqë s'e kisha menduar aspak interpretimin që u dhatë fjalëve të mia.

Ana psherëtiu dhe uli kokën.

- Por nuk kuptoj se si ju që keni fituar një liri kaq të madhe, - vazhdoi ai duke u rrëmbyer, - sa t'ia përplasni në fytyrë burrit pabesinë tuaj pa pikë qederi, ju zë qederi kur vjen puna për të kryer detyrat që ka gruaja kundrejt burrit.

- Aleksej Aleksandroviç, ç'kërkoni nga unë?

- Nuk dua që ai njeri të më shkelë në shtëpi; dua që të silleni në mënyrë të atillë që as bota, as shërbëtorët të mos kenë ç'të thonë për ju... që të mos takoheni me të. Më duket se nuk kërkoj shumë nga ju. Si shpërblim, do të gëzoni të drejtat e një gruaje të ndershme edhe pa i kryer detyrat e gruas ndaj burrit. Ja, këto kisha për t'ju thënë. Tani duhet të shkoj. Drekën nuk do ta ha në shtëpi.

U ngrit dhe shkoi drejt derës. Edhe Ana u ngrit. Ai e përshëndeti në heshtje dhe e la të kalojë.

XXIV

Nata që kishte kaluar Levini shtrirë mbi mullarin e barit, kishte lënë një mbresë në shpirtin e tij: çifligu që qeveriste ai, nuk kishte më asnjë interes për të dhe i qe neveritur. Ndonëse bereqeti qe bërë shumë atë vit, atij punët nuk i kishin shkuar kurrë kaq ters, ose të paktën i dukej sikur nuk i kishin shkuar dhe as nuk kishte pasur kaq hasmëri me muzhikët sa atë vit.

Tani e kuptonte për ç'arsye i venin punët ters dhe pse ishte në hasmëri me fshatarët. Kënaqësia që kishte ndier duke punuar me muzhikët, zilia që kishte pasur për ata, për jetën e tyre, dëshira për të kaluar një jetë të tillë - dëshirë që ishte kthyer në vendim atë natë që kishte menduar për çdo gjë me hollësi - të gjitha këto i kishin ndryshuar kaq shumë pikëpamjet e tij rreth pronës që qeveriste, sa nuk ishte e mundur të gjente tani atje interesin e mëparshëm; e shihte fare mirë tani se qëndrimi i tij armiqësor kundrejt punëtorëve ishte shkaku kryesor i të gjitha të këqijave.

Kopetë e lopëve të racës së seleksionuar, si Pava, gjithë toka e punuar dhe e plehëruar, e ndarë në nëntë ara të barabarta të rrethuara me gjerdhe, një tokë prej nëntëdhjetë desjatinash, mbjelljet e bëra ashtu si duhet - të gjitha këto ishin gjëra të bukura, por me kusht që këto ai t'i bënte vetë ose me shokët e tij, me njerëz që ia donin të mirën. Por tani, i sqaruar nga studimet që bënte rreth ekonomisë bujqësore, ku, sipas mendimit të tij, elementi kryesor duhej të ishte punëtori, ai e shihte fare të qartë se puna që bënte në pronën e tij, nuk ishte veçse një luftë e ashpër dhe e paprerë ndërmjet tij dhe punëtorëve, në të cilën ai mundohej me të gjitha fuqitë e tij për ta bërë sa më mirë çdo gjë, kurse muzhikët, nga ana e tyre, donin të ruanin rregullin e gjërave ashtu siç e kishin gjetur nga të parët e tyre. Në këtë luftë ai shihte se, sado që mundohej, çdo nismë e tij haste në plogështinë e fshatarëve; askush nuk ia shihte hairin kësaj prone, makinat e bukura prisheshin kot dhe po kot shkonin toka dhe bagëtia. E keqja më e madhe ishte kjo: ai jo vetëm shihte se i shkonte kot gjithë energjia që derdhte në këtë punë, por nuk mund të ndjente - tani që kishte një mendim më të qartë rreth shkaqeve të fshehta të vështirësive të punës - se vetë qëllimi i energjisë nuk ishte i denjë. Ç'ishte në të vërtetë kjo luftë? Ai luftonte për çdo kopek dhe nuk mund të bënte ndryshe, sepse, pak ta dobësonte energjinë me të cilën punonte, nuk do të kishte mjaft të holla për të paguar punëtorët, kurse fshatarët mundoheshin të bënin një punë sa më të qetë e më të këndshme, domethënë të punonin ashtu siç kishin punuar gjithnjë. Interesi i tij ishte që çdo punëtor të punonte sa më shumë që të qe e mundur, të mos humbiste kohë, të përpiqej të mos thyente makinat që hidhnin drithin, grabujat, shirëset, që të punonte me mend në kokë; kurse fshatari donte të punonte në një mënyrë sa më të kënaqshme që të ishte e mundur, duke u çlodhur dhe, sidomos, pa e vrarë mendjen. Asaj vere Levini pati rast të bindej për këtë në çdo hap

që bënte. Kur jepte urdhër të kositnin tërfilin për sanë, pasi kishte zgjedhur arat më të këqija, ku tërfili qe përzier me barëra të egra dhe me pelin, kështu që s'vlente për t'u mbjellë, fshatarët kositnin tërfilin e arave më të mira, duke thënë se ashtu kishte dhënë urdhër qehajai dhe, për ta zbutur, i thoshin se sana do të qe shumë e mirë; por ai e dinte se tërfili i atyre desjatinave kositej më lehtë. Kur dërgonte fshatarin për të trazuar barin me një makinë, fshatari, që mërzitej së ndenjuri në popen e karrocës nën ato fletë që vërtiteshin sipër kokës së tij, e prishte vetë makinën dhe pastaj i thoshte pronarit: "Mos u bëni merak se gratë tona e bëjnë këtë punë fët e fët". Fshatarët thoshin se plugjet nuk ishin të mira, sepse nuk u shkonte ndër mend të ulnin plorin e ngritur për të çarë tokën, kështu që nuk bënin gjë tjetër veçse i lodhnin kuajt dhe prishnin tokën. Kështu bënin dhe thoshin që të mos e prishte gjakun. Kuajt hynin në arat me grurë, sepse asnjë punëtor nuk donte të ishte rojë nate dhe, me gjithë urdhrin që kishte dhënë çifligari për të mos lejuar një gjë të tillë, ata ruanin me radhë, por, ashtu të lodhur siç ishin nga punët e ditës, i zinte gjumi, siç e kishte zënë Vankën, i cili e kishte pranuar fajin që kishte bërë, dhe i kishte thënë Levinit: "Dënomëni, po të doni". Tri mëshqerrat më të mira, që kishin hyrë në një arë me tërfil, kishin ngordhur, ngaqë kishin kullotur shumë pa pirë ujë, dhe fshatarët nuk ishte e mundur ta besonin se ato kishin plasur nga tërfili; si për të ngushëlluar Levinin, i thanë se çifligarit fqinj i kishin ngordhur njëqind e dymbëdhjetë krerë brenda tri ditësh. Të gjitha këto nuk ishin bërë me qëllim për të dëmtuar Levinin ose çifligun e tij; përkundrazi, ai e dinte se fshatarët e donin, se e mbanin për fisnik të thjeshtë (gjë që ishte lavdërimi më i madh); këto kishin ndodhur vetëm e vetëm për arsye se muzhikët donin të punonin sipas qejfit, të mos e vrisnin mendjen dhe se interesat e tij jo vetëm që ishin të huaj dhe të pakuptueshëm për ta, por ishin edhe fatalisht krejt në kundërshtim me interesat e tyre të natyrshëm.

Prej një kohe të gjatë Levini nuk ishte i kënaqur nga punët e çifligut të tij. Kishte atë përshtypje që ka lundërtari që sheh se varka i fut ujë. Në fillim qe munduar të mos e vinte re një gjë të tillë, të gënjente veten, por tani kjo gënjeshtër duhej të merrte fund. Punët e çifligut tani jo vetëm që nuk paraqitnin interes për të, por, përkundrazi, i qenë neveritur dhe ai nuk mund të merrej më me to.

Përveç këtyre halleve kishte edhe një hall tjetër: aty afër ishte Kiti

Sherbackaja, të cilën ai donte ta shihte, por nuk mund të vente atje ku ishte ajo. Darja Aleksandrovna Obllonskaja, kur kishte qenë Levini tek ajo, e kishte ftuar të shkonte prapë dhe i kishte dhënë të kuptonte se e motra qe gati të martohej me të, në rast se ai e kërkonte edhe një herë. Kur e kishte parë Kiti Sherbackajan atë mëngjes, Levini kishte kuptuar se dashuria e tij për atë vajzë nuk qe shuar asnjë çast në zemrën e tij; por ai s'mund të shkonte te Obllonskët duke ditur se ajo ndodhej atje. Ajo nuk kishte pranuar të bëhej gruaja e tij dhe kjo gjë ishte bërë një pengesë e pakapërcyeshme midis tyre. "Nuk mund të kërkoj të bëhet gruaja ime vetëm për një arsye: se ajo nuk mundi të bëhej gruaja e atij që donte", - thoshte me vete. Sa herë që mendonte kështu, e pushtonte një ndjenjë e ftohtë dhe armiqësore ndaj vajzës. "Nuk do të jem në gjendje të flas me të pa një ton qortimi, ta vështroj pa zemërim, kështu që ajo do të më urrejë edhe më shumë dhe me të drejtë. Përveç kësaj, si mund të vete tek ato pas atyre fjalëve që më tha Darja Aleksandrovna? A është e mundur që shtirem sikur nuk di asgjë, sikur nuk e di atë që më tha ajo? Të vete atje për t'u treguar bujar, për ta falur për gabimin që bëri dhe për ta nderuar me dashurinë time!... Po pse ma tha këtë Darja Aleksandrovna? Sikur të mos ma kishte thënë, mund ta shihja Kitin rastësisht dhe atëherë puna do të ndreqej vetiu, kurse tani është e pamundur, e pamundur!"

Darja Aleksandrovna i dërgoi një ditë një pusullë ku i kërkonte një shalë kali për gra, për Kitin. "Më thanë se ju keni një shalë, - i shkruante ajo. - Besoj se do ta sillni vetë".

Këtë s'e duroi dot. Si ishte e mundur që një grua e mençme dhe plot skofi ta poshtëronte kaq shumë të motrën? Shkroi nja dhjetë pusulla, pastaj i grisi të gjitha dhe e dërgoi shalën pa përgjigje. T'i shkruante se do të shkonte, nuk ishte e mundur, sepse nuk do të shkonte; ishte edhe ca më keq po t'i shkruante se nuk mund të vente për arsye se i kishte dalë një punë ose se do të nisej për udhëtim. Dhe kështu, e dërgoi shalën pa përgjigje, duke ndier se kishte bërë diçka të turpshme. Të nesërmen, pasi ia ngarkoi qehajait mbikëqyrjen e atyre punëve të çifligut që i qenë neveritur, u nis për t'i bërë një vizitë shokut të tij, Sviazhskit, i cili i kishte shkruar Levinit pak kohë më parë që t'i kujtonte fjalën që i kishte dhënë për të vajtur në çifligun e tij, që ishte mjaft larg nga ai i Levinit. Këneta e dëgjuar e rrethit të Surovskit e joshte prej kohësh Levinin, sepse atje kishte shumë shapka, por këtë vizitë

ai e shtynte me sot, me nesër, sepse nuk e linin punët e çifligut. Tani gjeti rastin e volitshëm për t'u larguar nga Sherbackët dhe sidomos nga çifligu i tij, aq më tepër që atje ku vente, do të dilte për gjah, që ishte ngushëllimi më i mirë, kur e ndiente veten të brengosur.

XXV

Në rrethin e Surovskit nuk kishte as udhë të hekurta dhe as shërbim postar, kështu që Levini shkoi atje me karrocën e tij.

Në gjysmë të udhës, u ndal te një muzhik i pasur për t'u dhënë kuajve të hanin. Një plak tullac, por që mbahej ende shumë mirë, me një mjekër të gjerë të kuqërreme që ishte thinjur te faqet, hapi portën dhe u hoq mënjanë, që të hynte brenda karroca. Si i tregoi karrocierit vendin nën strehë, në një oborr të madh e të pastër, që dukej i ri, me parmenda të djegura, plaku e ftoi Levinin të hynte në shtëpi. Një fshatarkë e re, veshur pastër, me galloshe në këmbët pa çorape, qe kërrusur dhe po fërkonte dyshemenë e hajatit, që ishte ndërtuar rishtaz. Ajo u tremb kur pa qenin që hyri brenda pas Levinit, dhe klithi, po kur Levini i tha se qeni nuk kafshonte, qeshi nga frika që kishte pasur. Me dorën që kishte përveshur, i tregoi Levinit derën e dhomës, u kërrus përsëri duke fshehur fytyrën e bukur dhe zuri të lante prapë dyshemenë.

- E doni samovarin? - pyeti ajo.

- Po, ju lutem.

Dhoma ku hyri Levini, qe e madhe, e ndarë më dysh nga një çatmë. Ajo kishte një sobë holandeze; nën ikonat qe një tryezë e zbukuruar me larime, një fron, kishte edhe dy karrige. Pranë derës qe dollapi i vogël i enëve. Kanatet e dritareve ishin të mbyllura, miza kishte pak dhe dhoma ishte kaq e pastër, sa Levini pati kujdes që Laska, që kishte vrapuar udhës e qe laturisur në gropat me ujë, të mos shkelte në dysheme, po të rrinte tek ai vendi që i tregoi te këndi, pranë derës. Si i hodhi një sy dhomës rreth e përqark, Levini doli në oborrin që ishte prapa shtëpisë. Fshatarka e bukur, me galloshe në këmbë, duke tundur kovat e zbrazëta, që ishin varur te shiluerthi, e kaloi duke vrapuar dhe vajti në pus për të mbushur ujë.

- Jepi, kapedane! - thirri plaku me gëzim duke e vështruar dhe pastaj

iu afrua Levinit. - Po shkoni te Nikollaj Ivanoviç Sviazhski, zotëri? Edhe ai, kur udhëton, ndalet gjithmonë këtu te ne, - nisi të thoshte plaku kuvendar duke u mbështetur te parmakët e shkallëve.

Kur plaku po tregonte se si e kishte njohur Sviazhskin, porta kërciti prapë dhe në oborr hynë punëtorët që ktheheshin nga arat, me parmenda dhe me lesa. Kuajt që tërhiqnin parmendat dhe lesat, ishin të ushqyer mirë dhe të mëdhenj. Me sa dukej, punëtorët ishin të familjes: dy ishin të rinj, me këmishë basme dhe me kasketë në kokë; dy të tjerët ishin argatë, veshur me këmishë të pambukta; njeri qe plak, tjetri i ri.

Plaku u largua nga parmakët e shkallëve dhe iu afrua kuajve për t'i zgjidhur.

- Kanë lëruar? - pyeti Levini.

- Po, arën e patateve. Edhe ne kemi një copë tokë. Fedot, mos e lësho kalin e tredhur, lëre te korita, se lidhim një tjetër...

- Baba, a e sollën plorin që kisha porositur? - pyeti djaloshi me trup të madh e të shëndetshëm, që ishte, me sa dukej, i biri i plakut.

- Atje është... në sajë, - u përgjigj plaku duke mbledhur frerët dhe duke i hedhur përtokë. - Vëre në vend, para se të ulemi në sofër.

Fshatarka e bukur, me supin e përkulur nga kovat plot me ujë, u fut në hajat. Erdhën edhe gra të tjera, të reja, të bukura, plaka e të shëmtuara, me fëmijë e pa fëmijë.

Qyngji i samovarit oshëtinte nga zjarri që kishte marrë mirë. Ata të shtëpisë, bashkë me punëtorët, që i kishin rregulluar kuajt, vajtën të hanin drekë. Levini mori pakon e ushqimeve nga karroca dhe e ftoi plakun ta pinin çajin bashkë.

- S'ka shumë që piva, - tha plaku duke pranuar ftesën me kënaqësi. - Por po ju shoqëroj.

Ndërsa ishin duke pirë çaj, Levini mësoi gjithë historinë e pronës së plakut. Dhjetë vjet më parë plaku kishte marrë me qira nga një çifligare njëqind e njëzet desjatina tokë dhe, vitin e kaluar, këtë tokë e kishte blerë; pastaj kishte marrë me qira edhe treqind desjatina nga tokat e çifligarit fqinj. Një pjesë të vogël të tokave, atë më të keqen, e jepte me qira, kurse dyzet desjatina i punonte vetë me ndihmën e njerëzve të shtëpisë dhe dy argatëve që kishin pajtuar. Plaku ankohej duke thënë se punët nuk venin mirë, por Levini e kuptoi se ai ankohej pa pasur arsye, sepse, në të vërtetë,

punët i kishte në vijë që ç'ke me të! Të mos i kishte në vijë, nuk do të kishte blerë tokë për njëqind e pesë rubla desjatinën, nuk do të kishte martuar tre djem dhe të nipin, nuk do të kishte ndërtuar dy herë shtëpinë që i kishte rënë zjarri dhe gjithnjë mirë e më mirë. Me gjithë ankimet e plakut, dukej sheshit se ai mburrej me të drejtë për mirëqenien e tij, mburrej për të bijtë, për nipin, për nuset që kishte futur në shtëpi, për kuajt, për lopët dhe sidomos për zotësinë që tregonte duke qeverisur një çiflig të tillë. Nga fjalët e plakut Levini kuptoi se ai nuk ishte fshatar i prapambetur: mbillte shumë patate dhe patatet e tij, të cilat Levini i kishte parë kur po i afrohej shtëpisë së plakut, kishin lëshuar lulet dhe kishin lidhur, kurse patatet e Levinit sapo kishin çelur. Tokën e patateve plaku e lëronte me parmendë, të cilën e merrte me qira nga çifligari. Ai mbillte grurë. Levini u habit me të vërtetë kur dëgjoi se plaku, pasi tëharrte tërshërën, ushqente me të kuajt. Levini kishte parë shumë herë se ky ushqim i mirë shkonte kot, qe munduar ta mblidhte me fshatarët, po s'kishte qenë e mundur. Muzhiku e kishte bërë një gjë të tillë dhe ai s'pushonte së lëvduari këtë ushqim.

- E me se të merren gratë? I nxjerrin kapicat në udhë dhe pastaj ato i merr karroca.

- Por ne, çifligarët, nuk i kemi hiç mirë punët me argatët, - tha Levini duke i dhënë gotën me çaj.

- Ju falem nderit, - u përgjigj plaku duke marrë gotën, por sheqer tjetër nuk deshi dhe tregoi petën e sheqerit që kishte kafshuar pak. - Si është e mundur të punosh me argatë? - tha ai. - Puno me ta, në do që të ta marrë lumi prokopinë. Kemi shembull tokat e Sviazhskit. Tokë e shkrifët, kajmak, po ç'e do që s'jep shumë bereqet. Pse, do të thuash zotrote, se nuk e kullandrisin si duhet!

- Po ja, edhe ti me argatë punon.

- Ndryshe jemi ne muzhikët. Vetë i bëjmë të gjitha. S'punon mirë argati, udha mbarë i qoftë, i përvishemi punës vetë.

- Baba, Finogeni më tha se ka nevojë për katran, - tha gruaja me galloshe që hyri atë çast brenda.

- Kështu që thua zotrote! - tha plaku duke u ngritur, bëri kryq një copë herë përpara ikonave, falënderoi Levinin dhe pastaj doli.

Kur hyri në pjesën tjetër të izbës, që ishte ndarë me çatmë, për të thirrur karrocierin e tij, Levini pa atje gjithë burrat e shtëpisë të ulur rreth

sofrës. Gratë qëndronin më këmbë dhe u shërbenin. Duke ngrënë çorbën, djali i ri plot shëndet tregonte diçka për të qeshur dhe të gjithë shkuleshin nga gazi, sidomos gruaja me galloshe në këmbë, që e hidhte çorbën në misur. Ka shumë të ngjarë që fytyra e asaj fshatarke të bukur me galloshe në këmbë kishte ndikuar shumë për të krijuar atë përshtypje të thellë mirëqenieje që i kishte bërë Levinit ajo shtëpi fshatarësh. Dhe kjo përshtypje ishte kaq e fortë, sa s'qe e mundur që Levini ta harronte. Gjatë gjithë udhës, nga shtëpia e plakut gjer tek tokat e Sviazhskit, i kujtohej çifligu i vogël i plakut dhe i dukej sikur kishte parë atje diçka që e bënte të mendohej.

XXVI

Sviazhski ishte mareshal i fisnikërisë në rrethin e tij. Qe pesë vjet më i madh se Levini dhe ishte martuar qëkur. Në shtëpinë e tij jetonte e kunata, një vajzë e re që i pëlqente shumë Levinit, i cili e dinte se Sviazhski dhe e shoqja donin t'ia bënin atij. Pa dyshim që ai e dinte këtë, ashtu siç e dinë të gjithë djemtë e rinj që i lakmojnë t'i bëjnë dhëndurë, megjithëse nuk do t'ia zinte kurrë në gojë këtë gjë asnjeriu. Ai dinte gjithashtu edhe këtë: megjithëse donte të martohej, ndonëse sipas të gjitha shenjave kjo vajzë shumë tërheqëse do të ishte një grua shumë e mirë, ai nuk kishte për t'u martuar me të edhe sikur të mos kishte rënë në dashuri me Kiti Sherbackajan; një gjë e tillë ishte po aq e pamundur sa ç'ishte e pamundur që ai të fluturonte në qiell. Ky mendim e prishte atë kënaqësi që shpresonte të ndiente gjatë vizitës që do t'i bënte Sviazhskit.

Kur mori letrën e Sviazhskit, në të cilën ky e ftonte për gjah, Levinit i kishte shkuar mendja menjëherë te kjo gjë, por, megjithatë, kishte vendosur të shkonte, sepse, fundi i fundit, ajo që mendonte ai, mund të ishte vetëm një hamendje që nuk kishte asnjë bazë të shëndoshë; prandaj vendosi të shkonte. Përveç kësaj, thellë në zemër dëshironte ta vinte veten përpara një prove dhe të shihte se ç'përshtypje do t'i bënte prapë kjo vajzë. Jeta në shtëpinë e Sviazhskit ishte me të vërtetë e këndshme dhe Sviazhski qe njeri shumë interesant, anëtari më i mirë i Zemstvos, sipas mendimit të Levinit.

Sviazhski ishte një nga ata njerëz të çuditshëm, mendimet e të cilëve, që ishin shumë të qëndrueshme, ndonëse asnjëherë të pavarura, vazhdonin

udhën e tyre, kurse jeta, që ishte shumë e përcaktuar dhe e qëndrueshme në drejtimin e saj, ndiqte një udhë tjetër, krejt e pavarur dhe pothuaj gjithmonë në kundërshtim të plotë me mendimet e tyre. Sviazhski qe shumë liberal: ai i përbuzte fisnikët dhe shumicën e këtyre i quante armiq të fshatarësisë, njerëz që, në të vërtetë, ishin pronarë skllevërish, por që nuk shfaqeshin dot sheshit ngaqë druheshin. Për të Rusia ishte një vend i humbur, si Turqia dhe qeveria e saj ishte aq e keqe, sa nuk e vlente barra qiranë të kritikoje seriozisht punën e saj. Megjithatë, ai i shërbente shtetit, ishte një mareshal shembull i fisnikërisë dhe kur nisej për udhë, nuk harronte kurrë të vinte në kokë kasketën me kokardë dhe me anë të kuqe. Ai ishte i mendimit se njeriu mund të jetonte vetëm jashtë kufijve të Rusisë, ku vente të rrinte sapo i paraqitej rasti; megjithatë, në Rusi kishte pronën e tij, ku punët e bujqësisë bëheshin sipas metodave të përkryera dhe të ndërlikuara, përveç kësaj ndiqte me interesim të madh çdo gjë që ndodhte në Rusi. Sipas mendimit të tij, muzhiku rus ishte një qenie e ndërmjetme në mes të majmunit dhe njeriut, por megjithatë në zgjedhjet e Zemstvos ai u shtrëngonte dorën me qejf muzhikëve dhe dëgjonte mendimet e tyre. Nuk besonte në pavdekësinë e njeriut, por interesohej shumë për çështjen e mirësimit të klerit, për pakësimin e numrit të famullive dhe përpiqej shumë që kisha të mbetej në fshatin e tij.

Në çështjen e gruas ishte me ata që donin t'i jepnin gruas lirinë e plotë dhe sidomos të drejtën e punës; me të shoqen kalonte një jetë të mirë, në harmoni të plotë, aq sa të gjithë i kishin zili; së shoqes i kishte krijuar kushte të tilla jetese, saqë ajo nuk bënte asgjë dhe kujdesej, ashtu si edhe i shoqi, që të kalonin kohën sa më mirë e sa më bukur që të ishte e mundur.

Sikur Levini të mos i shihte gjithmonë njerëzit nga ana e tyre e mirë, karakteri i Sviazhskit nuk do t'i dukej i ndërlikuar dhe do të thoshte kështu me vete: "Është budalla ose i poshtër" - dhe çdo gjë do të ishte e qartë. Por nuk mund të thoshte se ishte **budalla**, sepse Sviazhski jo vetëm që ishte dreqi vetë, por qe edhe njeri shumë i mësuar dhe aspak mburravec. S'kishte gjë që të mos e dinte ai dhe diturinë e tij e tregonte vetëm atëherë kur paraqitej rasti. Aq më pak Levini mund ta quante të poshtër, për arsye se Sviazhski ishte pa dyshim burrë i ndershëm, i mirë, i zgjuar, që bënte ngaherë me gëzim e gjallëri një punë që e çmonin të gjithë ata që e njihnin dhe që, pa dyshim, nuk do të bënte kurrë me vetëdije një punë të keqe.

Levini mundohej të kuptonte natyrën e këtij njeriu, por nuk e kuptonte dot, kështu që ai dhe jeta e tij mbeteshin për të si një enigmë e gjallë; ai mundohej ta studionte atë dhe të vëzhgonte jetën e tij.

Si shokë që ishin, Levini merrte guxim dhe e pyeste Sviazhskin duke u munduar që të futej thellë në shpirtin e tij për të kuptuar se ç'mendime kishte për jetën; por përpjekjet e tij dështonin gjithnjë. Sa herë që Levini orvatej të depërtonte në skutat më të fshehta të mendjes së Sviazhskit, vinte re se Sviazhski turbullohej pak, në vështrimin e tij pasqyrohej një frikë e lehtë, sikur trembej se mos Levini kuptonte se ç'ndodhte në shpirtin e tij dhe dëshirën e Levinit për të shuar kërshërinë, e kundërshtonte me shaka dhe me një buzëqeshje prej babaxhani.

Tani që Levinit i qe neveritur puna në çifligun e vet, qëndrimi në shtëpinë e Sviazhskit i pëlqente shumë. Përveç ndjenjës gazmore që i ndillte ky çift i lumtur e i kënaqur nga çdo gjë, si edhe foleja e tyre e rregulluar mirë e bukur, ai, që ishte i pakënaqur nga jeta e tij, donte të zbulonte të fshehtën e Sviazhskit, atë të fshehtë që ishte burimi i qetësisë, i sigurisë dhe i gëzimit në jetë. Përveç kësaj, Levini e dinte se te Sviazhski do të takonte çifligarët fqinj, kishte dëshirë të bisedonte dhe të dëgjonte ato që do t'i thoshin për të korrat, për argatët dhe për çështje të tjera të këtij lloji, të cilat, ndonëse ishin çështje shumë të ulëta në sytë e shoqërisë, Levinit i dukeshin shumë të rëndësishme. "Këto çështje ndoshta nuk ishin interesante në kohën e bujkrobërisë ose nuk janë të rëndësishme në Angli. Në të dy rastet vetë kushtet janë të përcaktuara; por tani që në vendin tonë çdo gjë u përmbys dhe po rregullohet nga e para, ka vetëm një çështje me rëndësi që shtrohet përpara nesh: si formohen këto kushte në Rusi", - mendonte Levini.

Gjahu nuk shkoi aq mbarë sa ç'priste Levini. Këneta qe tharë dhe shapka nuk kishte pothuaj fare. Ai brodhi gjithë ditën dhe vrau vetëm tri; por, si ngaherë, pati shumë oreks kur u kthye nga gjahu, qe shumë në qejf dhe mendjen e kishte shumë të kthjellët, siç i ndodhte gjithmonë pas një lëvizjeje të sforcuar fizike. Edhe në kohën e gjahut, atëherë kur i dukej sikur nuk mendonte për asgjë, kohë më kohë i kujtohej fshatari plak me familjen e tij dhe kjo përshtypje sikur kërkonte nga ai jo vetëm përqendrimin e vëmendjes, por edhe zgjidhjen e një çështjeje që ishte e lidhur me të.

Në mbrëmje, duke pirë çaj, në praninë e dy çifligarëve që kishin ardhur për disa çështje tutorie, zuri fill ai kuvend shumë interesant që priste Levini.

Tek tryeza e çajit Levini qe ulur pranë zonjës së shtëpisë dhe përballë motrës së saj, kështu që duhej të kuvendonte me to. Zonja e shtëpisë qe një grua fytyrëgrumbullore, flokëverdhë e topolake dhe kishte ca faqe me gropka që shndritnin kur vinte buzën në gaz. Duke folur me të, Levini mundohej të zbulonte enigmën e të shoqit, që ishte e rëndësishme për të, por nuk e gëzonte atë lirinë e plotë të mendimit, sepse e ndiente veten si mbi gjemba. E ndiente veten kështu, sepse kundrejt tij qe ulur kunata e Sviazhskit, me një fustan me jakë të prerë në formë trapezi në kraharorin e bardhë, të cilin, siç i dukej atij, ajo e kishte veshur për të. Kjo jakë e prerë kështu, që zbulonte kraharorin e saj shumë të bardhë, ose pikërisht sepse zbulonte kraharorin e saj shumë të bardhë, sikur e trulloste Levinin dhe nuk e linte të mendonte lirisht. Ai mendonte (ndoshta e kishte gabim) se kjo jakë e prerë sipas atij modeli kishte për qëllim të tërhiqte vëmendjen e tij, mendonte se nuk kishte të drejtë të ngulte sytë atje dhe mundohej të vështronte gjetkë; megjithatë i dukej sikur ai e kishte fajin që vajza e kishte prerë jakën sipas atij modeli. Levinit i dukej sikur mashtronte dikë, sikur duhej të sqaronte diçka, por, meqë ai nuk kishte mundësi ta bënte një gjë të tillë, skuqej orë e çast, nuk e ndiente veten aspak të qetë dhe rrinte si mbi gjemba. Po ashtu e ndiente veten edhe vajza e hijshme, kur e zonja e shtëpisë shtirej sikur nuk vinte re asgjë dhe mundohej që ajo të merrte pjesë në bisedë.

- Ju thoni, - vazhdoi e zonja e shtëpisë kuvendimin që kishin zënë, - se im shoq nuk interesohet për asgjë që është ruse. Përkundrazi, ai vërtet është i gëzuar kur dalim jashtë atdheut, por nuk është kurrë kaq i gëzuar sa këtu. Këtu e ndien veten në mjedisin e tij. Është i mbytur në punë dhe, megjithatë, është i zoti të interesohet për të gjitha. Meqë ra fjala, nuk keni qenë në shkollën tonë?

- E pashë... Mos është ajo ndërtesa e vogël e mbuluar me urth?

- Po, këtë punë e ka bërë Nastja, - tha ajo duke treguar të motrën.

- Ju jepni mësim? - pyeti Levini duke u munduar që të mos vështronte jakën e hapur, por e ndiente se, sado që të mos vështronte nga ajo anë, prapëseprapë do ta shihte atë jakë.

- Po, edhe unë kam dhënë mësime dhe jap edhe tani, por kemi një mësuese shumë të mirë. Kemi futur edhe mësimin e gjimnastikës.

- Jo, ju falem nderit, nuk dua më çaj, - tha Levini dhe u ngrit duke u

skuqur, sepse nuk ishte e mundur të vazhdonte këtë bisedë dhe, ndonëse e ndiente se sjellja e tij nuk ishte aspak e pëlqyer. - Dëgjoj se atje po bisedojnë për diçka shumë interesante, - shtoi ai dhe vajti tek ana tjetër e tryezës, ku qe ulur i zoti i shtëpisë bashkë me dy çifligarë. Sviazhski ishte ulur ijas në tryezë: me dorën e mbështetur atje kthente e rrotullonte filxhanin, kurse me dorën tjetër kapte mjekrën, e shpinte te hunda, sikur donte t'i merrte erë dhe pastaj e ulte prapë. Sytë e zinj e të shndritshëm ia kishte ngulur çifligarit mustaqethinjur që fliste me rrëmbim dhe, me sa dukej, zbavitej me fjalët e tij. Çifligari i ankohej për fshatarët. Levini e dinte se ç'përgjigje mund t'u jepte Sviazhski ankimeve të çifligarit, një përgjigje të atillë që t'ia hidhte poshtë të gjitha fjalët, por që, për arsyet e tij, nuk mund t'ia jepte këtë përgjigje dhe rrinte e dëgjonte me kënaqësi fjalët e çifligarit, që e bënin të qeshte.

Çifligari mustaqethinjur ishte, me sa dukej, armik i regjur i emancipimit të bujkrobërisë, fshatar denbabaden dhe i dhënë me mish e me shpirt pas bujqësisë. Këto shenja viheshin re si në petkat e tij - në redingotën e vjetër dhe të modës së dikurshme, të cilën dukej që s'ishte mësuar ta vishte, ashtu edhe në sytë e tij që i vetëtinin nën vetullat e mbledhura, në të folurit e bukur të rusishtes, në tonin urdhërues që e kishte fituar, siç dukej, pas një përvoje të gjatë dhe në lëvizjet e sigurta të duarve të mëdha, të bukura e të nxira nga dielli, me rrethin e vjetër të martesës te gishti i unazës.

XXVII

- Sikur të mos më vinte keq t'i lija të gjitha këto që kam rregulluar vetë... ku kam derdhur aq djersë... do të kisha hequr dorë nga të gjitha, do t'i shisja dhe do të shkoja si Nikollaj Ivanoviçi të dëgjoja... **Elenën e Bukur**, - tha çifligari dhe atë çast fytyra e tij plot zgjuarsi ndriti nga një nënqeshje e këndshme.

- Po ja që nuk i lini, - tha Nikollaj Ivanoviç Sviazhski, - domethënë keni leverdi.

- Kam vetëm një leverdi, që banoj në shtëpinë time dhe plaçkat as i kam blerë, as i kam marrë me qira. Përveç kësaj, njeriu vete me shpresë se

do të vijë një ditë që fshatarët do të vënë mend. Se, përndryshe, si do t'u vejë halli me atë vesin e të pirit dhe me atë jetë të shthurur që bëjnë? I kanë ndarë të gjitha, tokat e pasurinë, aq sa tani s'kanë asnjë kalë e asnjë lopë. Fshatari tani po vdes nga uria dhe provoje ta pajtosh argat! Jo vetëm që do të të prishë punë, por do të të shpjerë edhe te gjyqtari i paqit.

- Edhe ju mund të veni te gjyqtari i paqit, - tha Sviazhski.

- Unë të vete të ankohem? Kurrën e kurrës! Do të haheshim me fjalë aq shumë, saqë nuk do ta vlente barra qiranë të shkoja të qahesha te gjyqtari! Për shembull: disa punëtorë, që punonin në uzinë, morën kaparin e rrogës dhe s'u dukën më në punë. A e dini se ç'bëri gjyqtari i paqit? I fali. Mjeti i vetëm që t'ua mbledhë rripat është gjyqi i komunës dhe kryeplaku, që ua ndreq samarin ashtu si qëmoti. Të mos qenë këto, s'të mbetej tjetër veçse t'i lije të gjitha e të ikje nga sytë këmbët.

Me sa dukej, çifligari donte ta ngacmonte Sviazhskin, i cili, jo vetëm që nuk zemërohej, por zbavitej me këto fjalë.

- Por ja që ne e qeverisim pronën tonë pa marrë këto masa, - tha ai duke bërë buzën në gaz, - unë, Levini, ai.

Dhe tregoi çifligarin tjetër.

- Po, e qeveris çifligun e vet Mihail Petroviçi, por pa pyeteni se si. Mos e qeveris në mënyrë racionale? - tha çifligari duke shqiptuar me mburrje fjalën "racionale".

- Punët e çifligut tim janë të thjeshta, - tha Mihail Petroviçi. - Lavdi Zotit. Punët e çifligut i kam në rregull, nëse në vjeshtë i kam gati paratë për t'i paguar taksën taksidarit. Fshatarët e gjorë vijnë atëherë e më thonë: "Ndihmona, të keqen!" Të gjithë i kam fqinjë dhe më vjen keq për ta. U paguaj peshin një të tretën e rrogës edhe u them: "Djema, mos harroni që ju kam ndihmuar! Shikoni të më ndihmoni edhe ju kur të kem nevojë, kur të mbjell tërshërën, kur të kosit barin, kur të korrim bereqetin!". Dhe merremi vesh se sa do të japë secili. Sigurisht ka edhe nga ata që janë pa ndërgjegje.

Levini, që i dinte prej kohësh këto mënyra patriarkale, vështroi Sviazhskin që i kishte sytë tek ai dhe ia preu fjalën Mihail Petroviçit, duke iu drejtuar përsëri çifligarit mustaqethinjur.

- Atëherë si mendoni ju? - pyeti ai. - Si duhet qeverisur tani çifligu?

- Ashtu si e qeveris Mihail Petroviçi: ose ta punosh përgjysmë, ose t'ua japësh me qira muzhikëve. Sigurisht që mund të bëhet kështu, por

pasuria e vendit shkatërrohet në këtë mënyrë. Tokat e mia, në kohën e bujkrobërisë dhe me një punim të mirë jepnin tri herë më shumë se tani që punohen përgjysmë. Rusinë e shkatërroi emancipimi.

Sviazhski vështronte Levinin me ata sy të qeshur, madje i bëri edhe një shenjë të lehtë shpotie; por Levinit fjalët e çifligarit nuk i dukeshin aspak qesharake: ai i kuptonte më mirë ato sesa mendimet e Sviazhskit. Shumë nga ato fjalë që tha pastaj çifligari, i cili ngulte këmbë se Rusinë e kishte shkatërruar emancipimi, i dukeshin shumë të drejta, të reja dhe s'mund të hidheshin poshtë. Çifligari, me sa dukej, shprehte mendimin e tij - gjë që ndodh rrallë - dhe ky mendim nuk ishte zbavitja e një mendjeje të plogët, por një mendim i ushqyer me kushtet e jetës, i pjekur në vetminë e fshatit dhe i rrahur e shoshitur mbarë e prapë.

- Puna është se çdo përparim bëhet vetëm me anën e pushtetit, - tha ai duke dashur, siç duket, të tregonte se nuk qe njeri i pamësuar. - Merrni, për shembull, reformat që ka bërë Pjetri i Madh, Katerina dhe Aleksandri. Merrni historinë e Evropës. Aq më tepër kur është fjala për mbarëvajtjen e ekonomisë bujqësore. Edhe pataten me forcë e kanë futur te ne. Tokën tonë nuk e kanë punuar gjithmonë me parmendë. Ndoshta edhe parmendën e kanë futur me forcë në kohën e feudalëve. Tani, ne çifligarët, në kohën e bujkrobërisë e përmirësuam punën në çiflig: shtimë në punë makinat tharëse, makinat për të hedhur drithin, mënyrën e transportimit të plehut dhe të gjitha veglat bujqësore; të gjitha këto i futëm me forcë; muzikët në fillim kundërshtuan, por pastaj bënë si ne. Tani që u hoq e drejta e bujkrobërisë, na ka ikur pushteti nga dora dhe çifligjet tona, që ishin ngritur në një shkallë të lartë, duhet të bien prapë në gjendjen e egër primitive. Kështu e kuptoj unë këtë çështje.

- Po pse? Në qoftë se e keni organizuar punën në mënyrë racionale, mund ta bëni me argatë - tha Sviazhski.

- Po s'kemi pushtetin. Me se ta bëjmë punën, në më lejoni t'ju pyes?

"Ja, fuqia punëtore, elementi kryesor i ekonomisë bujqësore", - mendoi Levini.

- Me argatët.

- Argatët nuk duan të punojnë mirë dhe as që duan të punojnë me almise të mira. Argati ynë vetëm një gjë di: të pijë si derr, të bëhet xurxull dhe t'i shkatërrojë të gjitha ato që i jep. Ose do t'u japë ujë kuajve atëherë

kur s'duhet, ose do të këputë takëmet e reja, ose do të këmbejë rrotën me gomë me një rrotë më të keqe, që të pijë me ato të holla që do të marrë nga ky këmbim, ose do të shtjerë ndonjë menteshë në makinën shirëse për ta thyer. Ai s'i honeps dot ato që s'ia pret tutka. Ja, për këtë arsye po e merr lumi ekonominë bujqësore. Tokat i kanë lënë pas dore, ato i ka mbuluar pelini, ose janë ndarë ndërmjet muzhikëve dhe, atje ku mermin një milion çetvjort[1] bereqet, tani marrin vetëm disa qindra mijë. Pasuria e vendit po pakësohet. Sikur kjo punë të bëhej me llogari...

Dhe nisi të parashtronte planin e çlirimit të fshatarësisë, të menduar prej tij dhe që, sipas mendimit të tij, nuk do të nxirrte aspak telashe.

Levini nuk interesohej shumë për këtë çështje, por, kur mbaroi çifligari, ai u kthye në temën e fillimit të bisedës dhe, duke u kthyer nga Sviazhski e për ta nxitur që të shprehte mendimin e tij, tha:

- Është e vërtetë se ekonominë bujqësore po e merr lumi, siç thoni ju dhe se me këto marrëdhënie që kemi ne me punëtorët, nuk është e mundur të bëjmë një punë racionale në fushën e ekonomisë bujqësore.

- Nuk jam i këtij mendimi, - ia priti seriozisht Sviazhski. - Unë vë re vetëm një gjë: se ne nuk jemi të zotët të qeverisim çifligjet tona dhe se përkundrazi, ajo ekonomi që qeverisnim ne në kohën e bujkrobërisë, nuk ishte aspak në një gjendje shumë të mirë, por shumë të keqe. Ne nuk kemi as makina për të qenë, as bagëti të mira, as dorë siç duhet për të qeverisur pronën dhe as që dimë t'i bëjmë hesapet si duhet. Pyetni cilin çifligar që të doni: ai nuk do të jetë në gjendje t'ju thotë se çfarë i leverdis dhe çfarë nuk i leverdis.

- Kontabilitet italian, - tha çifligari me ironi. - Bëj llogari sa të duash, prapëseprapë hesapi s'të del e s'ke leverdi, se t'i shkatërrojnë të gjitha.

- E pse të m'i shkatërrojnë? Mund të prishin një shirëse të keqe, të fabrikuar në Rusi, por makinën time me avull s'kanë si e prishin. Mund të më dërrmojnë kalin që është mësuar të vërsulet përpara kur e tërheq për bishti, por jo kalin e racës, për shembull pershëronin[2]. Dhe kështu për të gjitha gjërat e tjera. Ne duhet të ngremë nivelin e ekonomisë bujqësore.

- Po, sikur të kishim me se, Nikollaj Ivanoviç! Ju mund ta bëni, por

1) Një çetvjort është baraz me 2,197 ha.

2) Kalë i një race të veçantë, për të tërhequr barrë të rënda.

unë duhet ta mbaj djalin në universitet dhe të vegjlit duhet t'i shpie në gjimnaz, kështu që s'mund të blej kuaj të racës pershëron.

- Po pse janë bankat?

- Që të më shesin pasurinë në ankand? Jo, ju falem nderit.

- Sipas mendimit tim nuk është e mundur dhe as që duhet të kërkojmë të ngremë më lart nivelin e ekonomisë bujqësore, - tha Levini. - Unë merrem me bujqësi dhe mjetet i kam, po ja që nuk munda të bëj asgjë. Nuk e di se kush mund të ketë përfitim nga bankat. Të paktën unë, nga të gjitha ato të holla që harxhova për çifligun tim, nuk nxora asnjë fitim, përkundrazi, humba: humba me bagëtinë, humba edhe me makinat.

- Kjo është e vërtetë, - tha çifligari mustaqethinjur duke qeshur nga kënaqësia që ndiente.

- Dhe s'jam vetëm unë, - vazhdoi Levini. - Mund të zë në gojë emrat e gjithë pronarëve që qeverisin çifligun e tyre në mënyrë racionale. Që të gjithë, me përjashtime shumë të rralla, qeverisin me humbje. Por ju, a s'më thoni, a keni fitim nga prona juaj? - tha Levini dhe, aty për aty në vështrimin e Sviazhskit vuri re atë shprehje levarashe frike që kishte parë edhe atëherë kur kishte dashur të depërtonte në skutat më të fshehta të mendimit të tij.

Përveç kësaj, nuk i kishte hije të bënte një pyetje të tillë: e zonja e shtëpisë, pak kohë më parë, i kishte thënë se asaj vere i shoqi i kishte sjellë nga Moska një llogaritar gjerman, i cili, për një shpërblim prej pesëqind rublash, kishte bërë të gjitha llogaritë e çifligut të tyre dhe kishte nxjerrë si përfundim se kishin një humbje prej afro tre mijë rublash. Asaj nuk i kujtohej me saktësi shuma e humbjeve, por, sipas fjalëve të saj, gjermani kishte llogaritur edhe kopekun e fundit.

Çifligari bëri buzën në gaz kur dëgjoi pyetjen që i bëri Sviazhskit Levini, sepse, siç dukej, e dinte se ç'humbje kishte nga çifligu fqinji i tij, mareshali i fisnikërisë.

- Ndoshta çifligu im s'ka leverdi, - u përgjigj Sviazhski. - Por kjo provon vetëm një gjë: ose unë jam pronar i keq, ose harxhoj kapitalin për të shtuar rentën.

- Ah, rentën! - klithi Levini me lemeri. - Për rentë mund të flitet ndoshta në Evropë, ku toka është bërë më pjellore nga kujdesi që kanë treguar për të, kurse këtu te ne toka bëhet më e keqe, se s'dimë ta punojmë, dua të them se nuk dimë ta mbajmë ashtu si duhet. Domethënë kot që të flasim për rentë.

- Si s'paska rentë? Është ligji.

- Atëherë ne jemi jashtë ligjit: Fjala "rentë" nuk na pasqyron asgjë në bisedën tonë, përkundrazi na ngatërron. Jo, na thoni më mirë se në ç'mënyrë teoria e rentës mund...

- Doni ca kos? Masha, na sill kos ose një pjatë me mjedra, - i tha së shoqes. - Për çudi, sa shumë po durojnë mjedrat sivjet!

Dhe Sviazhski u ngrit gjithë qejf dhe u largua duke menduar, me sa dukej, se kuvendi kishte marrë fund në atë pikë ku Levinit i dukej sikur sapo kishte filluar.

Levini, që kishte mbetur pa bashkëbisedues, e vazhdoi kuvendimin me çifligarin duke u munduar që t'i provonte se të gjitha vështirësitë rridhnin ngaqë pronarët nuk donin të merrnin parasysh karakterin dhe zakonet e fshatarit. Por çifligari, ashtu si të gjithë njerëzit që rrinë e mendojnë në vetmi për një kohë të gjatë, ngulte këmbë në mendimet e tij dhe nuk pyeste fare për mendimet e të tjerëve. Ngulte këmbë duke thënë se muzhiku rus është derr dhe i pëlqen të jetë derr dhe, për ta nxjerrë nga kjo gjendje, duhej forca, shkopi, por ja që kohët kishin ndryshuar dhe njerëzit ishin bërë aq liberalë, saqë shkopin, që ka dalë nga xheneti, e kishin zëvendësuar me ca avokatë e burgje, ku muzhikët e zokopisur i ushqenin me supë të mirë dhe ku bënin hesap se sa metra kub ajër u duhej atje.

- Pse mendoni kështu? - pyeti Levini duke u munduar që të kthehej tek ajo çështje sipas së cilës nuk qe e mundur të arrihej në një trajtim të tillë të fuqisë punëtore që ta bënte punën me të vërtetë prodhuese.

- Këtë s'ka për ta bërë kurrë populli rus! S'ka pushtetin, - u përgjigj çifligari.

- Po si mund të gjenden kushte të reja? - pyeti Sviazhski, i cili kishte ngrënë kosin, kishte ndezur cigaren dhe u qe afruar përsëri atyre që kuvendonin. - Të gjitha marrëdhëniet e mundshme me forcën punëtore janë studiuar dhe përcaktuar mirë, - tha ai. - Komuna primitive me garancinë solidare po merr fund vetvetiu, e drejta e bujkrobërisë është fshirë nga faqja e dheut dhe tani ka mbetur vetëm puna e lirë, format e saj janë përcaktuar; duhet t'i marësh ashtu siç janë: argatin, mëditësin, fermerin. Ndryshe s'keni si bëni.

- Por Evropa nuk është e kënaqur nga këto reforma.

- Nuk është e kënaqur dhe po kërkon të reja. Ka të ngjarë që të gjejë.

- Këtë them edhe unë, - u përgjigj Levini. - Pse të mos kërkojmë edhe ne?

- Sepse është njëlloj sikur të kërkosh një sistem tjetër për ndërtimin e udhës së hekurt, në një kohë që e kemi të gatshëm.

- Po sikur të mos na vlejë neve, sikur të mos jetë për të qenë? - pyeti Levini.

Dhe vuri re përsëri shprehjen e frikës te sytë e Sviazhskit.

- Pandehni se ne do të trumbetojmë fitoren dhe do të gjejmë atë që kërkon Evropa? Të gjitha këto unë i di, por, më falni: a e dini se ç'ka bërë Evropa për rregullimin e punëtorëve?

- Jo, pak gjëra di.

- Me këtë çështje merren tani mendjet më të ndritura të Evropës. Është orientimi Shulc-Deliç... Rreth çështjes së punëtorëve ka një letërsi shumë të gjerë... Idetë ultraliberale të Lasalit... Organizimi i Mulhausenit është një fakt i kryer, për të cilin ju jeni sigurisht në korrent.

- Di diçka, por turbull.

- Jo, ashtu thoni ju; jam i sigurt që të gjitha këto ju i dini po aq mirë sa ç'i di edhe unë. Kuptohet vetvetiu që unë nuk jam profesor sociologjie dhe, në qoftë se interesoheni për këtë çështje, nuk do të bëni keq të merreni me të.

- Po ç'kanë nxjerrë në shesh ata?

- Më falni...

Çifligarët u ngritën dhe Sviazhski vajti t'i përcillte duke e ndalur prapë Levinin në orvatjen për të depërtuar në skutat e fshehta të mendjes së tij.

XXVIII

Atë mbrëmje Levini u mërzit shumë me gratë: pakënaqësia që ndiente për çështjet e çifligut nuk e kishte tronditur kurrë aq shumë sa tani që kishte rastin të shikonte se këtu s'qe fjala vetëm për gjendjen e tij, por për gjendjen e përgjithshme të Rusisë, se vendosja e marrëdhënieve të tilla me punëtorët që do t'i nxitnin të punonin si argatët e muzhikut plak, tek i cili qe ndalur në mes të udhës, nuk ishte ëndërr, por detyrë që duhej zgjidhur medoemos. I dukej sikur kjo detyrë mund të zgjidhej dhe duhej përpjekur për të.

Si u përshëndet me zonjat dhe u dha fjalën se të nesërmen do ta kalonin ditën bashkë e do të shkonin me kalë për të parë gropën e madhe në pyllin e komunës, Levini, para se të binte për të fjetur, hyri në studion e të zotit të shtëpisë për të marrë librat që trajtonin çështjen punëtore dhe të cilat Sviazhski ia kishte këshilluar t'i lexonte.

Studioja e Sviazhskit qe mjaft e madhe, plot me rafte me libra; atje kishte dy tryeza: njëra, tryeza e madhe e shkrimit, qe në mes të dhomës, kurse tjetra, e rrumbullakët, ishte plot me gazeta dhe revista të reja në gjuhë të ndryshme, të vendosura në formë ylli rreth e përqark llambës, që ishte vënë në mes. Tek tryeza e shkrimit ishte vënë një skedar me kuti të shënuara me pllaka të vogla të praruara për gjëra të ndryshme.

Sviazhski gjeti librat dhe pastaj u ul në kolltukun që lëkundej.

- Ç'po shikoni kështu? - e pyeti Levinin, i cili ishte ndalur tek tryeza e rrumbullakët dhe po vështronte revistat.

- Ah, po, aty ka një artikull shumë interesant, - tha Sviazhski për revistën që kishte në duar Levini. - Duket se fajtori kryesor i ndarjes së Polonisë nuk ka qenë aspak Frederiku, - shtoi ai plot gaz e gjallëri. - Duket se...

Dhe, me atë qartësinë që e karakterizonte, tregoi shkurt se cilat ishin këto zbulime të reja shumë interesante dhe të rëndësishme. Ndonëse Levini e kishte mendjen tani te çështjet e ekonomisë bujqësore, duke dëgjuar të zotin e shtëpisë, ai pyeste veten: "Ku i punon vallë mendja? Pse interesohet kaq shumë për ndarjen e Polonisë?"

Kur Sviazhski mbaroi së foluri, Levini pyeti padashur:

- Po tjetër?

Tjetër gjë s'kishte. Artikulli qe interesant, sepse "kishte pasur diçka të re". Por Sviazhski nuk shpjegoi dhe as që e pa të udhës të shpjegonte për ç'arsye kishte qenë interesant për të.

- Ai çifligari grindavec m'u duk një tip shumë interesant, - tha Levini duke psherëtirë. - Duket i zgjuar dhe tha shumë gjëra të vërteta.

- Lëreni më mirë! Është një armik i vjetër i emancipimit, ashtu siç janë të gjithë! - tha Sviazhski.

- Dhe ju jeni udhëheqësi i tyre...

- Po, vetëm se unë i udhëheq nga ana tjetër, - tha Sviazhski duke qeshur.

- Kjo çështje më duket shumë interesante, - tha Levini. - Ai ka të drejtë kur thotë se ekonomia jonë bujqësore nuk shkon ashtu si duhet, në mënyrë racionale; se çifligjet qeverisen vetëm me metoda prej fajdexhiu, si çifligu i atij që dukej i urtë, ose me metodat më të thjeshta... Kush e ka fajin në këtë mes?

- Sigurisht që ne vetë. Përveç kësaj, nuk është e vërtetë që ekonomia bujqësore nuk shkon ashtu si duhet. Vasilçikovi i ka punët në vijë.

- Po, uzina...

- Por nuk kuptoj pse habiteni. Populli ndodhet në një shkallë kaq të ulët nga pikëpamja e zhvillimit moral dhe material, saqë, me sa duket, kundërshton çdo gjë që është e huaj për të. Në Evropë ekonomia bujqësore ka një bazë racionale, sepse atje populli është i mësuar. Domethënë se edhe ne duhet ta mësojmë popullin. Ja kështu është puna.

- Po si duhet mësuar populli?

- Për të mësuar popullin duhen tri gjëra: shkolla, shkolla, shkolla.

- Po ju vetë thatë se populli ynë ndodhet në një shkallë shumë të ulët të zhvillimit material. Ç'mund të bëjnë shkollat për këtë gjë?

- A e dini? Ju më sillni ndër mend anekdotën e këshillave që i japin të sëmurit: "Duhet të merrni një purgativ". - "Kam marrë: më keq." - "Vini shushunja" - "Kam vënë: më keq". - "Atëherë faljuni Zotit". - "Jam falur: më keq." Edhe ne kështu e pësuam. Ju them të provoni ekonominë politike, më përgjigjeni: më keq. Socializmin: më keq. Arsimin: më keq.

- Po si mund të ndihmojnë shkollat?

- Se do ta bëjnë popullin të ketë aspirata të reja.

- Ja, këtë s'e kam kuptuar kurrë, - ia priti Levini me rrëmbim. - Në ç'mënyrë shkollat do ta ndihmojnë popullin të përmirësojë gjendjen e tij materiale? Ju thoni se shkollat, arsimi, do ta bëjnë popullin të ketë aspirata të tjera. Do të jetë edhe më keq, sepse atëherë populli s'do të mundë të plotësojë dëshirat e tij. Nuk kam mundur të kuptoj kurrë se në ç'mënyrë njohuria e veprimit të mbledhjes, të zbritjes dhe ajo e katekizmit mund ta ndihmojnë popullin të përmirësojë gjendjen e tij materiale. Parmbrëmë takova një fshatarkë që kishte fëmijën në gji dhe e pyeta ku shkonte. Ajo më tha: "Vajta te nëna, që të ma shëronte foshnjën, se e kanë marrë më sysh: plasi së qari." E pyeta se si e shëronte e ëma këtë sëmundje dhe ajo m'u përgjigj: "E vuri në qymez, te purteka e pulave dhe e yshti."

- Mirë që e thoni vetë! Që fshatarkat të mos i shpien fëmijët te një grua që t'i vërë në qymez në purtekën e pulave për ta yshtur, duhet që... - tha Sviazhski duke qeshur me gaz.

- Jo, jo! - tha Levini me zemërim. - Sipas mendimit tim, një shërim i tillë është njëlloj si shërimi i popullit me anën e shkollave. Populli jeton në varfëri dhe në errësirën e padijes; këtë e shohim po aq mirë sa ç'e sheh edhe fshatarka se foshnjën ia kanë marrë më sysh, sepse ajo qan. Por nuk kuptohet se ç'ndihmë mund të sjellin shkollat në këtë varfëri dhe errësirë të padijes, ashtu si nuk kuptohet se si mund ta shërojnë foshnjën yshtjet në qymezin e pulave. Duhet luftuar shkaku i varfërisë.

- Të paktën në këtë pikë jeni në një mendje me Spenserin, të cilin nuk e doni aspak. Edhe ai thotë se arsimi do të gjejë kushte më të përshtatshme zhvillimi në një mjedis të pasur dhe plot komoditet, "ku, - siç thotë ai, - njeriu të lahet më shpesh" dhe se nuk mjafton vetëm të dijë të lexojë dhe të bëjë hesap...

- Meqë është kështu, jam shumë i gëzuar ose, përkundrazi, më vjen shumë keq që qenkam në një mendje me Spenserin. Por këtë mendim e kam prej kohësh. Shkollat nuk do të ndihmojnë në këtë gjë, mund të ndihmojë vetëm një organizim i mirë ekonomik që ta bëjë fshatarin të pasur, të lejojë të ketë orë të lira për të dëfryer. Atëherë edhe shkolla do të ndihmojë.

- Por në të gjithë Evropën arsimi është i detyrueshëm.

- Si jeni atëherë në një mendje me Spenserin? - pyeti Levini.

Por në sytë e Sviazhskit fektoi shprehja e frikës dhe ai bëri buzën në gaz e tha:

- Anekdota e yshtjes qenka me të vërtetë e bukur! E keni dëgjuar me veshët tuaj?

Levini e shihte se në këtë mënyrë nuk do të gjente lidhjen që bashkonte jetën e këtij njeriu me mendimet e tij. Me sa dukej ai as që e vriste mendjen për të ditur se ku do ta shpinte arsyetimi i tij; atij i pëlqente vetëm procesi i arsyetimit dhe nuk i vinte mirë aspak kur ky proces i arsyetimit e futte në një udhë pa krye. Kjo gjë nuk i pëlqente aspak dhe, për këtë arsye, e këmbente menjëherë temën e bisedës me një temë të lehtë e të këndshme.

Të gjitha përshtypjet e asaj dite, duke filluar që nga ajo që i kishte lënë fshatari plak në shtëpinë e të cilit qe ndalur udhës dhe që kishte shërbyer si themel i vërtetë për të gjitha përshtypjet dhe mendimet e tjera, e kishin

tronditur mjaft Levinin. Ky Sviazhski i dashur kishte disa mendime për sa u përket nevojave të shoqërisë, kurse, me sa dukej, kishte disa mendime krejt të ndryshme që ishin baza e jetës së tij dhe krejt të fshehta për Levinin; megjithatë, ky njeri, bashkë me turmën, që quhet legjion, drejtonte opinionin publik me disa mendime që ishin të huaja për të; edhe ai çifligari i zemëruar, që kishte të drejtë kur fliste duke u bazuar në arsyetimet që i kishte nxjerrë nga përvoja e jetës, nuk kishte aspak të drejtë, kur sulmonte me zemërim gjithë klasën, që ishte klasa më e mirë e popullit rus. Këto përshtypje ishin bashkuar me pakënaqësinë që ndiente Levini nga puna e tij dhe me shpresën e turbullt se do të mund t'i rregullonte me gjithë shpirt, t'i gjente një zgjidhje sa më të shpejtë kësaj çështjeje.

Kur mbeti vetëm në dhomën e mysafirëve, ashtu i shtrirë në dyshekun me susta, që e hidhte përpjetë sa herë që lëvizte krahët ose këmbët, Levinin s'po e zinte gjumi. Biseda që kishte pasur me Sviazhskin, megjithëse ky kishte shprehur shumë mendime të arsyeshme, nuk i dukej me rëndësi, kurse, përkundrazi, fjalët e çifligarit të zemëruar i vinin në mendje shumë herë, sikur kërkonin një studim të veçantë. Fjalët e tij i kujtoheshin padashur dhe ai vetë mendonte se ç'përgjigje duhej t'u kishte dhënë.

"Po, duhet t'i kisha thënë kështu: "Ju thoni se çifligu juaj nuk vete mirë, sepse muzhiku i urren të gjitha mjetet dhe mënyrat e përsosurisë dhe se ato duhen futur me forcë. Do të kishit të drejtë, në qoftë se punët e bujqësisë nuk do të shkonin aspak mirë pa këto mjete e mënyra përsosurie; po ja që këto punë shkojnë mirë, por me kusht që fshatari të punojë sipas zakonit të tij, ashtu siç punon në çifligun e muzhikut plak atje në mes të udhës, ku u ndala. Pakënaqësia juaj dhe imja nga punët e çifligut nuk provojnë aspak se fajin e ka fshatari, por përkundrazi, ne. Prej një kohe të gjatë ne duam ta bëjmë atë që të punojë ashtu siç punojnë në Evropë, pa vrarë mendjen që të zbulojmë se cilat janë veçoritë e fuqisë punëtore. Po të na mbushet mendja se nuk ndodhemi përpara një fuqie punëtore ideale, por përpara **muzhikut rus**, me të gjitha instinktet e tij, atëherë do mund të organizojmë punët e bujqësisë sipas kësaj bindjeje. Përfytyroni për një çast, duhet t'i kisha thënë, se çifligu juaj qeveriset si çifligu i atij fshatari plak, se keni gjetur mënyrën për t'i nxitur argatët që të interesohen për mbarëvajtjen e punës dhe se keni mundur të përdorni ato mjete e mënyra përsosurie që i pranojnë ata; ju siguroj se toka jo vetëm që nuk do të varfërohet, por

përkundrazi, do t'ju japë prodhim dy herë, madje edhe tri herë më tepër nga ç'jepte më parë. Ndajeni pronën tuaj më dysh dhe gjysmën jepuani argatëve: dhe ju do të përfitoni më shumë, edhe ata do të kenë më tepër. Por, për të bërë një gjë të tillë, duhet ulur niveli i ekonomisë bujqësore dhe duhet t'i nxitësh fshatarët që të interesohen për mbarëvajtjen e punës së çifligut. Si mund të bëhet në praktikë? Kjo është vetëm një çështje hollësish, por që, pa dyshim, mund të zgjidhet".

Ky mendim e tronditi shumë Levinin, aq sa, duke menduar se si mund ta vinte në zbatim projektin e tij, e zuri gjumi shumë vonë. Ndonëse kishte ndër mend të rrinte te Sviazhski edhe një ditë, vendosi të nisej të nesërmen, në mëngjes herët. Përveç kësaj, kunata e Sviazhskit, me atë jakë të hapur fustani, i ndillte një ndjenjë turpi dhe pendimi, aq sa i dukej sikur kishte bërë diçka të keqe. Duhej të nisej sa më shpejt, pa humbur kohë: duhej t'ua parashtronte fshatarëve projektin e tij të ri, para mbjelljeve të vjeshtës, me qëllim që këto mbjellje të bëheshin në baza të reja. Vendosi t'ia ndërronte krejt faqen çifligut të tij.

XXIX

Nuk ishte punë e lehtë për Levinin të vinte në zbatim planin e tij; por ai përpiqej me mish e me shpirt për këtë gjë. S'bëri dot aq sa deshi, po bëri aq sa mundi, nuk e gënjeu veten me ëndrra të kota dhe pati bindjen se e vlente barra qiranë të merrej me këtë punë. Një nga vështirësitë më të mëdha ishte se çifligu qeverisej sipas mënyrës së vjetër dhe nuk qe e mundur ta ndalje punën dhe t'i filloje të gjitha nga e para: reformat ai duhej t'i bënte ca nga ca.

Kur u kthye atë natë në shtëpi dhe i foli qehajait për planin e tij, qehajai, me një kënaqësi të dukshme, shprehu pëlqimin e tij për atë pjesë të fjalëve të Levinit sipas të cilave gjithë puna e bërë gjer atëherë ishte pa pikë kuptimi dhe pa leverdi. Qehajaji tha se një mendim të tillë ai e kishte shfaqur prej kohe, por nuk e kishin dëgjuar. Po, kur i foli Levini për qëllimin që kishte për ta bërë atë dhe argatët pjesë të të gjithë sipërmarrjes së punëve bujqësore, qehajai u duk shumë i hidhëruar dhe nuk shprehu asnjë mendim të caktuar, e ndërroi përnjëherë temën e bisedës dhe tha se, të nesërmen,

duhet të mbartnin duajt e fundit të thekrës dhe të fillonin lërimin e dytë, kështu që Levini e ndjeu se s'kishte ardhur koha që të fliste për këtë.

Duke biseduar me muzhikët për planin e tij dhe duke u thënë se donte t'ua jepte tokën me qira me kushte të reja, ai haste prapë po në atë vështirësi kryesore: ata i thoshin se qenë kaq shumë të zënë me punët e ditës, sa nuk kishin kohë të rrinin e të mendonin në kishin fitim apo humbje nga kjo sipërmarrje.

Një muzhik i patëkeq, Ivan Iopari, sikur e kuptoi ashtu si duhej qëllimin e Levinit: të merrte pjesë bashkë me familjen në fitimet e blegtorisë, dhe e priti me gëzim këtë lajm. Por, kur fillonte Levini i fliste për fitimet e ardhshme, në fytyrën e Ivanit pasqyrohej shqetësimi dhe keqardhja, ngaqë ai nuk kishte kohë të rrinte e ta dëgjonte gjer në fund dhe gjente aty për aty një shkak për të bërë një punë të ngutshme: ose do të rrëmbente sfurkun për të hedhur sanë në grazhd, ose do të mbushte koritën me ujë, ose do të fshinte plehun.

Levini hasi edhe në një vështirësi tjetër: fshatarët kishin bindjen e thellë se të gjithë çifligarët kishin vetëm një qëllim: t'i rripnin sa më shumë të qe e mundur. Fshatarët ishin plotësisht të bindur se, çfarëdo që t'u thoshte, Levini nuk do t'ua tregonte kurrë qëllimin e tij të vërtetë. Edhe vetë ata, duke shfaqur mendimin e tyre, thoshin shumë gjëra, por nuk shprehnin kurrë qëllimin e tyre të vërtetë. Përveç kësaj, Levini e ndiente se çifligari i zemëruar që kishte takuar në shtëpinë e Sviazhskit, kishte të drejtë: për çdo marrëveshje, fshatarët shtronin si kusht kryesor dhe të domosdoshëm që të mos i detyronin të punonin sipas sistemeve të reja të ekonomisë bujqësore dhe të përdornin almise të reja. Ata pranonin se plugu e punonte tokën më mirë, se kultivatori i qëronte barërat më shpejt, por gjenin një mijë arsye për të mos përdorur as njërin e as tjetrin dhe, ndonëse ai ishte i bindur se u duhej bërë një lëshim fshatarëve duke u kthyer pjesërisht në metodat primitive të punës, i vinte keq të hiqte dorë nga mjetet dhe mënyrat e përsosura përfitimi prej të cilave dukej sheshit. Por, me të gjitha këto vështirësi, ai e vuri në zbatim planin e tij, kështu që, në vjeshtë, puna zuri të bëhej siç donte ai, ose të paktën, iu duk sikur po bëhej ashtu.

Në fillim, gjithë çifligun, ashtu siç ishte, Levini mendoi t'ua jepte muzhikëve, argatëve dhe qehajait, me kushte të reja miqësore, por, pas pak kohësh, u bind se një gjë e tillë nuk qe e mundur dhe vendosi ta ndante

pronën. Stallat, kopshti, bostani, luadhet, arat, ashtu të ndara siç ishin, formuan seksione të ndryshme. Ivani i patëkeq, i cili, siç i dukej Levinit, e kishte kuptuar mendimin e tij më mirë se të tjerët, kishte formuar një kooperativë të përbërë në pjesën më të madhe nga njerëzit e familjes së tij; ai u bë pjesëmarrës në punën e blegtorisë. Një arë e largët, që ishte lënë djerrë tetë vjet me radhë, me ndihmën e Fjodor Rezunovit, marangozit të zgjuar, iu dha një kooperative të formuar nga gjashtë familje muzhikësh me kushte të reja dhe muzhiku Shurajev, po me këto kushte, mori përsipër të punonte të gjitha bostanet. Pjesa tjetër e çifligut mbeti ashtu siç qe, por këto tri kooperativa ishin fillimi i rregullimit të ri, për të cilin interesohej kaq shumë Levini.

E vërteta është se punët e blegtorisë nuk shkonin aspak më mirë se më parë; Ivani tregohej kundërshtar i rreptë i stallave të ngrohta të lopëve dhe i përpunimit të gjalpit me ajkë të freskët, duke thënë se lopët që rrinë në një vend të ftohtë, duan më pak ushqim dhe se gjalpi me ajkë pak të thartuar ishte më i mirë; përveç kësaj, ai rrogën kërkonte ta merrte si më parë dhe nuk kuptonte se të hollat që merrte, nuk ishin rrogë, por paradhënie e fitimeve të ardhshme.

Edhe kooperativa e Fjodor Rezunovit nuk i lëroi për së dyti arat para mbjelljeve, ashtu siç ishin marrë vesh për këtë gjë, duke nxjerrë si shkak se nuk kishte kohë. Ndonëse fshatarët e këtij grupi kishin pranuar ta punonin këtë tokë me kushte të reja, ata nuk e quanin si diçka të përbashkët, por si tokë që e kishin marrë me qira. Shumë herë muzhikët e kësaj kooperative edhe vetë Rezunovi, i kishin thënë Levinit: "Më mirë na e jepni tokën me qira, se kështu edhe ju do të jeni më rehat edhe ne do të punojmë më lirisht". Përveç kësaj, këta muzhikë, duke gjetur arsye të ndryshme, e shtynin me sot me nesër ndërtimin e stallave dhe të hambarit në atë tokë. Kjo punë u zvarrit gjer në dimër.

Bostanin që kishte marrë përsipër ta punonte, Shurajevi deshi ta ndante pjesë-pjesë dhe t'ua jepte muzhikëve, duke treguar kështu se nuk i kishte kuptuar kushtet e reja të shfrytëzimit ose se kishte dashur t'i kuptonte shtrembër kushtet e punimit të tokës që i kishin dhënë.

Duke biseduar me fshatarët dhe duke u munduar që t'u shpjegonte të gjitha të mirat që do të kishin këto sipërmarrje, Levini e ndiente se ata dëgjonin vetëm tingullin e zërit të tij dhe ishin të bindur se, çfarëdo që t'u

thoshte, ai nuk mund t'i gënjente. Këtë ai e ndiente sidomos kur kuvendonte me muzhikun më të zgjuar, Rezunovin dhe vinte re në sytë e tij një shprehje të lehtë ironie, njëfarë qesëndie e bindjeje, që dukej sikur i thoshte Levinit: "Në u gënjeftë njeri në këtë mes, ta dish se ai s'do të jetë Rezunovi".

Po megjithatë Levini mendonte se puna vente mirë; mjaftonte t'i mbanin hesapet në rregull dhe të punonin me ngulm për t'ua mbushur mendjen atyre se organizmi i ri do t'u sillte të mira në të ardhmen dhe atëherë puna do të ecte vetë.

Të gjitha këto punë, bashkë me punimet bujqësore të asaj pjese të çifligut që kishte mbajtur për veten e tij, si edhe me kohën që kalonte duke shkruar librin e tij, e tërhoqën kaq shumë Levinin asaj vere, sa pothuaj nuk doli për gjah. Nga fundi i gushtit shërbëtori i familjes Obllonski solli shalën që kishte marrë dhe nga ai Levini mori vesh se Obllonskët kishin shkuar në Moskë. Levini e ndiente se nuk qe sjellë aspak me njerëzi ndaj Darja Aleksandrovnës duke mos iu përgjigjur letrës që i kishte dërguar dhe, sa herë që mendonte për këtë, turpërohej; e ndiente se i kishte këputur të gjitha lidhjet që e bashkonin me këtë familje dhe nuk do të kishte më sy e faqe të shkelte në shtëpinë e tyre. Po kështu qe sjellë dhe me familjen e Sviazhskit, sepse kishte ikur pa u ndarë me ta. As tek ata nuk mund të shkonte më. Por aq i bënte tani: puna e riorganizimit të çifligut e tërhiqte kaq shumë, sa s'e kishte tërhequr asgjë gjer atëherë.

Lexoi librat që i kishte dhënë Sviazhski, pastaj porositi edhe botime të tjera që i mungonin; lexoi libra të ekonomisë politike dhe libra sociologjie që trajtonin këtë çështje; por, ashtu siç mendonte, atje nuk gjeti asgjë që të kishte të bënte me çështjen së cilës i qe përveshur ai. Në librat e ekonomisë politike, për shembull, në atë të Millit, të cilin e studioi para të gjithëve me një dëshirë të zjarrtë, me shpresë se atje mund të gjente zgjidhjen e problemeve për të cilat interesohej, nuk gjeti veçse disa ligje që i kishin nxjerrë nga kushtet e ekonomisë bujqësore në Evropë: ai nuk besonte se këto ligje mund të zbatoheshin në Rusi. Po këtë gjë e shihte edhe në librat e sociologjisë: ose ishin fantazi të bukura, që nuk mund të zbatoheshin në praktikë dhe që e kishin entuziazmuar atëherë kur qe student, ose ishin korrigjime për të ndrequr dhe për të përmirësuar kushtet e bujqësisë në Evropë, me të cilat s'kishin të bënin fare çështjet bujqësore të Rusisë. Ekonomia politike thoshte se ligjet sipas të cilave qe zhvilluar dhe po zhvillohej pasuria e Evropës, ishin ligje të përgjithshme dhe të

padiskutueshme, kurse doktrina socialiste thoshte se zhvillimi i pasurisë sipas këtyre ligjeve çonte në greminë. Asnjë nga librat që kishte lexuar, nuk i kishte dhënë një përgjigje ose të paktën një udhëzim të vogël se ç'rrugë duhej të ndiqnin muzhikët dhe çifligarët rusë, me ato miliona duar e desjatina, për t'i bërë tokat sa më pjellore për mirëqenien e përgjithshme.

Meqë i kishte hyrë kësaj pune, Levini rilexoi me vëmendje të gjitha librat që kishin të bënin me këtë çështje; përveç kësaj, në vjeshtë kishte ndër mend të shkonte jashtë shtetit për ta studiuar këtë çështje në vend, kështu që të mos i ndodhte edhe me këtë problem ajo që i kishte ndodhur kaq dendur me çështje të tjera. Sa niste të kuptonte mendimin e një prej bashkëbiseduesve të tij dhe të parashtronte mendimin e vet, i thoshin papritur e pa pandehur: "Po Kauffmanin, Xhonsin, Dybuanë dhe Miçelin? Nuk i keni lexuar? Duhet t'i lexoni librat e tyre. Ata e kanë rrahur gjerësisht këtë çështje."

Ai tani e shihte qartë se as Kauffmani dhe as Miçeli nuk kishin se ç't'i thoshin. Ai e dinte se ç'kërkonte. Ai e shihte se Rusia kishte toka pjellore, punëtorë shumë të mirë dhe, në disa raste, si për shembull ajo që kishte vënë re në pronën e muzhikut plak ku qe ndalur në mes të udhës, toka prodhonte dhe fshatarët punonin mirë; në më të shumtat e rasteve, kur kapitalin e derdhnin në mënyrë evropiane, tokat nuk prodhonin shumë dhe kjo ndodhte, sepse fshatarët donin të punonin dhe punonin mirë vetëm sipas metodave të tyre tradicionale; kundërshtimi i tyre nuk ishte diçka e rastit, por diçka e përhershme që i kishte rrënjët thellë në shpirtin e popullit. Levini mendonte se populli rus, që ishte në gjendje të kultivonte hapësira të mëdha toke që s'ishin lëruar ndonjëherë dhe që ishte lidhur gjer atëherë me vetëdije me metodat e tij të punës, nuk gabohej shumë në këto metoda, ashtu siç mendonin zakonisht shumë njerëz. Mendimin e tij ai donte ta provonte teorikisht në librin që ishte duke shkruar dhe praktikisht në organizimin e çifligut të tij.

XXX

Në fund të shtatorit, transportuan dërrasat për të ndërtuar stallën në tokën që e shfrytëzonte kooperativa dhe shitën gjalpin e lopëve e ndanë fitimet. Pra, në praktikë, punët shkonin mirë, ose të paktën kështu i dukej

Levinit. Për të sqaruar teorikisht mendimin e tij duhej t'i jepte fund librit që kishte nisur të shkruante; ky libër, sipas mendimit të Levinit, do të bënte jo vetëm një revolucion në fushën e ekonomisë politike, por do ta përmbyste fare për ta ngritur prapë mbi bazën e një shkence të re, mbi marrëdhëniet e popullit me tokën. Për të bërë një punë të tillë ai duhej të shkonte jashtë shtetit dhe të studionte në vend të gjitha ato që ishin bërë atje për të zgjidhur çështjen për të cilën interesohej dhe për të provuar pastaj se të gjitha ato që ishin bërë, nuk duhej të ishin bërë ashtu. Levini priste sa të shitej bereqeti për të pasur të hollat e nevojshme që të shkonte jashtë. Por kishin filluar shirat që pengonin punën e korrjes së bereqetit dhe të vjeljes së patateve; shirat pezulluan edhe shitjen e bereqetit. Udhët ishin tërë baltë; dy mullinj i mori uji që kishte vërshuar dhe koha sa vinte po prishej më shumë.

Më tridhjetë shtator, në mëngjes, doli dielli dhe Levini, duke menduar se koha do të mbante, nisi të përgatitej për udhëtimin që do të bënte jashtë shtetit. Dha urdhër t'i mbushnin thasët me grurë, dërgoi qehajanë tek tregtari, që të merrte të hollat dhe pastaj brodhi nëpër çiflig për të dhënë urdhrat e fundit para se të nisej.

Ndajnatëherë, si i mbaroi të gjitha punët, ashtu qull siç ishte nga shiu që i kullonte në zverk nga jaka e xhaketës së lëkurtë dhe brenda në qafat e çizmeve, por në gjendje shpirtërore të gëzuar dhe plot energji, Levini u kthye në shtëpi. Ndaj të ngrysur moti qe prishur edhe më shumë dhe breshri i imët e fshikullonte kaq shumë kalin e qullur, sa shkonte ijas duke tundur veshët dhe kokën. Por Levini, me kapuçin e leshtë në kokë, e ndiente veten shumë mirë dhe vështronte me gëzim rreth e përqark, shihte rrëketë e vogla të ujit të turbullt që rridhnin vragave të udhës, pikat e shiut që kullonin nga degët e zhveshura, grumbullin e kokrrave të breshrit që nuk ishin shkrirë ende dhe formonin një si njollë të bardhë mbi dërrasat e urës, si dhe gjethet ende të shijshme të vidhave që ishin shtruar rreth drurëve të zhveshur si një shtresë e trashë. Ai e ndiente veten të kënaqur, me gjithë pamjen e zymtë të natyrës që kishte rreth e përqark. Bisedat që kishte bërë me fshatarët e një fshati të largët, i kishin treguar se ata fshatarë kishin filluar të mësoheshin me marrëdhëniet e reja që ishin krijuar. Një plak, tek i cili qe ndalur për të tharë rrobat, me sa dukej e miratonte planin e Levinit dhe ai vetë, me dëshirën e tij, kishte kërkuar të bashkohej me të për të blerë bagëti.

"Duhet të ndjek me ngulm qëllimin e caktuar dhe këtij qëllimi do

t'ia arrij, - mendonte Levini. - E vlen barra qiranë të punosh për një gjë të tillë. Këtu s'është fjala për një punë personale, po për një çështje që është në dobinë e përgjithshme. Gjithë ekonomia bujqësore dhe kryesisht gjendja në të cilën ndodhet populli, duhet të ndryshojë nga rrënja. Në vend të varfërisë, do të kemi pasurinë e përgjithshme, mirëqenien dhe, në vend të armiqësisë, mirëkuptimin dhe lidhjen e interesave. Me një fjalë, do të kemi revolucion pa gjakderdhje, por revolucionin më të madh, që do të fillojë në rrethin e vogël të distriktit tonë dhe që do të përhapet pastaj në gjithë Rusinë, në tërë botën. Kështu ka për të ndodhur, sepse një mendim i drejtë nuk ka si të mos sjellë fryt. Po, e vlen barra qiranë të luftosh për një qëllim të tillë. Nuk do të thotë asgjë që nismëtari i kësaj pune të madhe jam unë, Kostja Levini, ai që vajti në ballo me kravatë të zezë dhe u duk në gjendje të mjeruar, një hiç në sytë e vet, kur Kiti Sherbackaja nuk pranoi të bëhej gruaja e tij. Jam i bindur se edhe Franklinit i është dukur vetja hiç, as ai nuk ka pasur besim të madh gjithmonë te fuqitë e tij. Kjo nuk do të thotë asgjë. Edhe ai ka pasur siguristh Agafja Mihajllovnën e tij, së cilës ia thoshte mendimet më të fshehta".

Kështu mendonte Levini dhe, kur erdhi në shtëpi, qe ngrysur.

Qehajai, që kishte vajtur tek tregtari, qe kthyer dhe i kishte sjellë një pjesë të parave të grurit. Marrëveshja me pastruesin e oborrit qe përfunduar dhe, udhës, qehajai kishte marrë vesh se bereqeti ende kudo qe në arë, kështu që në krahasim me atë që kishte mbetur në arat e çifligarëve të tjerë, të njëqind e gjashtëdhjetë kapicat e tyre nuk ishin asgjë.

Pas buke Levini, siç e kishte zakon, u ul në kolltuk me libër në dorë dhe, duke lexuar, mendonte për udhëtimin që do të bënte jashtë shtetit dhe që kishte lidhje me librin që shkruante. Atë ditë e ndiente edhe më shumë rëndësinë e veprës së tij dhe, ashtu vetvetiu, në mendjen e tij formoheshin fraza të tëra, që shprehnin thelbin e mendimeve të tij. "Këto duhet t'i shkruaj, - mendoi ai. - Kjo do të jetë një hyrje e shkurtër, e cila më parë më dukej e kotë".

U ngrit që të shkonte tek tryeza e shkrimit; pas tij, si u shtriq, u ngrit edhe Laska, që ishte shtrirë në këmbët e tij dhe vështroi rreth e përqark sikur deshi të dinte se ku do të venin. Por Levini nuk pati kohë të hidhte në letër mendimet që i gëlonin në kokë, sepse në paradhomë kishin ardhur kryetarët e ekipeve për të ditur se ç'punë do të bënin të nesërmen, kështu që vajti tek ata.

Si u dha urdhër se ç'punë duhej të bënin të nesërmen dhe si priti të gjithë muzhikët që kishin ardhur ta takonin për punë, Levini hyri në studio dhe u ul të punonte. Laska u shtri nën tryezë dhe Agafja Mihajllovna, me çorapen dhe me shtizat në duar, u ul në vendin e saj.

Si shkoi një copë herë, papritmas Levinit iu kujtua Kiti, me një qartësi të jashtëzakonshme, mospranimi i saj, si edhe takimi i fundit. U ngrit dhe zuri të ecte lart e poshtë nëpër dhomë.

- Kot që mërzitesh, - i tha Agafja Mihajllovna. - Pse rri gjithënjë në shtëpi? Nisu më mirë për në llixhat meqë e ke mbledhur të shkosh.

- Do të nisem pasnesër, Agafja Mihajllovna. Duhet të mbaroj punët një herë.

- Punët! Pse, mos kanë përfituar pak muzhikët nga ti? Ata thonë se cari do ta falënderojë barinin për këtë punë. Çudi: pse bëhesh merak kaq shumë për muzhikët?

- S'bëhem merak për ta, po këtë punë e bëj për veten time.

Agafja Mihajllovna i dinte të gjitha hollësitë e planeve bujqësore të Levinit. Dendur Levini ia shfaqte asaj fill e për pe mendimet e tij, hahej me të me fjalë, sepse nuk ishin të një mendjeje. Por tani ajo i kishte kuptuar krejt ndryshe fjalët e tij.

- Domosdo, më shumë se për çdo gjë njeriu do të mendojë për shpirtin e tij, - tha ajo duke psherëtirë. - Ja, Parfen Denisiçi, që ishte njeri pa shkollë, vdiq si vdekshin të gjithë! - tha ajo për bujkrobin që kishte vdekur para pak kohe. - U kungua dhe vdiq siç ka urdhëruar Zoti.

- Nuk e kam fjalën aty, - tha Levini. - Them se këtë punë e bëj se kam leverdi. Fitimi im është në qoftë se muzhikët punojnë më mirë.

- Mundohu sa të duash, në është dembel muzhiku, ai punën do të ta bëjë shkel e shko. Në pastë dëshirë, do të punojë; në mos pastë, mundohu sa të duash.

- A nuk më keni thënë ju vetë se Ivani kujdeset më shumë për lopët?

- Unë them vetëm një gjë, - u përgjigj Agafja Mihajllovna, me sa dukej jo ashtu kuturu, por duke ndjekur fillin e mendimeve të saj. - Duhet të martohesh, atë të bësh ti!

Fjalët e Agafja Mihajllovnës, që kishin të bënin me atë që ai sapo e kishte pasur në mendje, e hidhëruan Levinin dhe ia lënduan plagën e zemrës. Levini mblodhi vetullat dhe, pa iu përgjigjur, u ul prapë në tryezë për të

vazhduar punën, duke përsëritur me vete të gjitha ato që kishte menduar për rëndësinë e kësaj pune. Më të rrallë mbante vesh në mes të heshtjes dhe dëgjonte tingullin e lehtë të shtizave të Agafja Mihajllovnës dhe, duke sjellë ndër mend atë që nuk donte t'i kujtohej, ngryste vetullat përsëri.

Në orën nëntë u dëgjua një tringëllimë zilesh dhe zhurma e mbytur e një karroce në udhën gjithë baltë.

- Ja ku po të vijnë mysafirë, kështu që s'do të mërzitesh, - tha Agafja Mihajllovna duke u ngritur dhe shkoi drejt derës. Por Levini doli përpara saj. Atë natë nuk kishte qejf të punonte dhe u gëzua që po i vinte një mik, cilido që të ishte ky.

XXXI

Si zbriti me vrap gjer në gjysmë të shkallëve, Levini dëgjoi se dikush u kollit atë çast në paradhomë, por këtë kollë, që e njihte, nuk e dëgjoi mirë nga zhurma e këmbëve të veta dhe pandehu se u gabua; pastaj, pa shtatin e gjatë, thatanik, që e njihte mirë. Tani dukej sikur s'qe e mundur të gabohej, por, megjithatë, shkonte me shpresë se gabohej dhe se ai burrë gjatosh, që po zhvishte qyrkun dhe po kollitej, nuk ishte vëllai i tij, Nikollaji.

Levini e donte të vëllanë, por gjithmonë vuante kur ishin bashkë. Takimi me vëllanë i dukej shumë i rëndë, sidomos tani që e kishte mendjen të turbullt, të ngritur nga mendimet që i kishin buisur dhe nga fjalët që i kishte thënë Agafja Mihajllovna. Në vend që të priste një mik gazmor, të shëndetshëm, të huaj, që do t'ia largonte mërzinë, duhej të takonte të vëllanë, i cili ia dinte edhe mendimet më të fshehta dhe do ta detyronte t'ia tregonte të gjitha, gjë që Levinit s'ia kishte ënda aspak.

Ashtu i zemëruar siç qe me veten e tij për këtë ndjenjë të keqe që kishte pasur, Levini vajti me të shpejtë në paradhomë. Sapo e pa të vëllanë nga afër, ndjenja e deziluzionit egoist që kishte përjetuar, u zhduk dhe vendin e saj e zuri keqardhja. Vëllai i tij, Nikollaji, të kallte gjithmonë lemeri me atë dobësi e pamje prej të sëmuri, por tani ai qe bërë fare dhe dukej i rraskapitur. Ishte bërë kockë e lëkurë.

Rrinte në këmbë në paradhomë duke shtrembëruar qafën e gjatë e të hollë, ndërsa hiqte shallin dhe të vinte çudi e keq kur e shihje të nënqeshte

në atë mënyrë. Me të parë atë nënqeshje të ëmbël, Levini ndjeu një lëmsh në grykë.

- Ja ku të erdha, - tha Nikollaji me një zë të mbytur, pa i hequr asnjë sekondë sytë nga fytyra e të vëllait. - Doja të vija qëkur, por nuk e ndieja veten mirë. Tani e kam marrë veten ashtu si duhet, - tha duke fërkuar mjekrën me pëllëmbët e mëdha të dobësuara.

- Po, po! - u përgjigj Levini dhe u lemeris më shumë, kur e puthi dhe ndjeu me buzë sa i qenë dobësuar faqet dhe kur pa nga afër sytë e tij të mëdhenj që shkreptinin nga një shkëlqim i çuditshëm.

Disa javë më parë Levini i kishte shkruar të vëllait për ta lajmëruar se e kishte shitur atë pjesë të vogël të pasurisë që kishte mbetur e pandarë dhe se, pas kësaj shitjeje, do t'i jepte të hollat e pjesës që i takonte, rreth dy mijë rubla.

Nikollaji tha se kishte ardhur të merrte këto të holla dhe sidomos për të ndenjur ca kohë në folenë e tij, për të shkelur tokën, që të merrte fuqi, ashtu si kreshnikët e dikurshëm, para se t'i përvishej punës së ardhshme. Megjithëse kurrizi i qe kërrusur më shumë dhe me gjithë dobësinë e madhe të atij trupi të gjatë, lëvizjet e tij, si zakonisht, ishin të shpejta dhe të vrullshme. Levini e futi në studio.

I vëllai i ndërroi rrobat me kujdes të madh, gjë që nuk i ndodhte më parë, krehu flokët e rrallë e të drejtë dhe, ashtu buzagaz, u ngjit lart.

Dukej shumë i gëzuar dhe i dhembshur, ashtu siç qe shpesh në fëmini dhe si ç'i kujtohej Levinit. Ai nuk foli keq as kur zuri në gojë emrin e Sergej Ivanoviçit. Kur pa Agafja Mihajllovnën, bëri shaka me të dhe e pyeti për shërbëtorët e vjetër. U hidhërua kur mësoi lajmin e vdekjes së Parfen Denisiçit: fytyra e tij u duk e trembur. Por pastaj u qetësua përnjëherësh.

- Po plak ishte, - tha ai dhe deshi të fliste për diçka tjetër. - Do të rri këtu tek ti nja një muaj ose dy dhe pastaj do të vete në Moskë. Mjagkovi më ka gjetur një vend dhe do të filloj nga shërbimi. Tani do ta rregulloj jetën time krejt ndryshe, - vazhdoi ai. - A e di? E lashë atë grua.

- Maria Nikollajevnën? Si? Pse?

- Ah, është grua e keqe! Ma plasi shpirtin. - Por nuk tha për se ia kishte plasur shpirtin. Nuk mund të thoshte se e kishte dëbuar Maria Nikollajevnën, sepse ajo s'ia bënte çajin të fortë dhe sidomos se ajo kujdesej për të, si i sëmurë që ishte. - Me një fjalë, tani dua ta ndryshoj krejt jetën

time. Dhe unë, sigurisht, ashtu si të gjithë, kam bërë marrëzira, por pasuria është gjëja e fundit që e kam në mendje dhe s'më vjen keq aspak për të. Veç të kem shëndet, po edhe këtë, lavdi Zotit, e kam tani.

Levini e dëgjonte dhe vriste mendjen se ç'përgjigje mund t'i jepte. Me sa dukej, Nikollaji e ndjeu këtë gjë, kështu që nisi ta pyeste të vëllanë për punët e tij. Levini kishte qejf të fliste për veten e tij, sepse kështu mund të fliste hapur dhe i foli të vëllait për planet e veta.

Nikollaji e dëgjonte, por, me sa dukej, nuk e kishte mendjen tek ato që i thoshte ai.

Këta dy njerëz ishin kaq të afërt dhe e njihnin kaq mirë njëri-tjetrin, saqë edhe lëvizja më e vogël ose toni i zërit kishin për ta një kuptim më të thellë se ç'mund të kishin fjalët.

Që të dy tani kishin vetëm një gjë në mendje: sëmundjen dhe vdekjen e afërt të Nikollajit; ky mendim zotëronte mbi gjithë të tjerët. Por as njëri dhe as tjetri nuk kishin guxim të flisnin për të, prandaj çdo fjalë që thoshin, pa shprehur atë ku u punonte mendja, ishte e rreme. Levini nuk e kishte pritur kurrë me aq gëzim sa atë natë orën që të binin të flinin. Kurrë, as me një njeri të huaj dhe as në ndonjë vizitë zyrtare, nuk e kishte ndier veten kaq shumë të shtirur dhe kaq pak të sinqertë sa atë natë. Ndjenja e kësaj sjelljeje të shtirur dhe pendimi e bënin edhe më pak të sinqertë. Atij i vinte të qante për vëllanë e tij të dashur që ishte buzë varrit dhe, në vend që të bënte kështu, duhej të kuvendonte se si do të jetonte paskëtaj.

Meqë në gjithë shtëpinë kishte lagështirë dhe vetëm një dhomë ishte e ngrohtë, Levini e vuri të vëllanë të flinte në dhomën e tij, në shtratin e ndarë me perde.

Nikollaji u shtri, por Levini nuk kuptonte në e kishte zënë gjumi apo jo: si gjithë të sëmurët, ai kthehej sa në një krah në tjetrin, kollitej dhe, kur s'e nxirrte dot këlbazën, murmuriste diçka. Nganjëherë thoshte pasi psherëtinte thellë: "O perëndi!" Nganjëherë, kur këlbaza nuk e linte të merrte frymë, ai thoshte me zemërim: "Hej, dreq!" Levini e dëgjoi një copë herë të madhe, se nuk po e zinte gjumi. Mendime të ndryshme i buisnin në kokë dhe të gjitha përfundonin në atë të vdekjes.

Vdekja, fundi i pashmangshëm i çdo gjëje, po i paraqitej për herë të parë me tërë fuqinë e saj dërrmuese. Ajo ishte atje, e tulatur në kraharorin e vëllait të dashur, që rënkonte në gjumë duke zënë në gojë, siç e kishte bërë

zakon, herë emrin e Perëndisë e herë atë të djallit; ajo nuk ishte aspak aq e largët, ashtu siç i dukej Levinit më parë. Ajo ishte edhe në veten e tij dhe ai e ndiente fare mirë. Në mos atë natë, të nesërmen, në mos të nesërmen, pas tridhjetë vjetësh, - ç'rëndësi kishte se kur? - ajo do vinte. Po ç'ishte vallë kjo vdekje e pashmangshme? Jo vetëm që nuk e dinte, jo vetëm që nuk kishte menduar ndonjëherë për të, por as që kishte guxim të mendonte.

"Punoj, dua të bëj diçka, por ja që paskam harruar se të gjitha mbarojnë, se vdekja do të vijë një ditë."

Ndenji ulur në shtrat, ashtu i kërrusur, me duar të lidhura te gjunjët dhe mezi merrte frymë, ngaqë ishte thelluar shumë në mendime. Sa më shumë që kridhej në këtë mendim, aq më mirë e kuptonte se kështu ishte, se në konceptimin e jetës ai kishte harruar një hollësi të vogël: vdekjen. Ajo do të vinte për t'i dhënë fund çdo gjëje, kështu që nuk e vlente barra qiranë të ndiqje një qëllim, se asgjë s'mund të shpëtonte nga një mbarim i tillë. E tmerrshme ishte kjo gjë, po s'kishe ç'të bëje.

"Por unë ende jam gjallë. Ç'duhet të bëj tani? Ç'duhet të bëj?" - thoshte me dëshpërim.

Ndezi qiriun, u ngrit ngadalë, iu afrua pasqyrës dhe nisi të vështronte fytyrën dhe flokët. Po, flokët kishin filluar t'i thinjeshin tek tëmthat. Hapi gojën. Dhëmballët kishin zënë të prisheshin. Përveshi mëngët dhe zbuloi llërët e fuqishme. Po, ishte mjaft i fuqishëm. Po edhe Nikollaji që gulçonte atje me ato pak mushkëri që i kishin mbetur, kishte pasur një trup plot shëndet. Dhe, papritmas, iu kujtua se, kur ishin të vegjël dhe i vinin të flinin, ata prisnin me padurim sa të dilte nga dera Fjodor Bogdaniçi, për t'i rënë njëri-tjetrit me jastëk, e qeshnin e kukuriseshin pa pushim, aq sa as frika që kishin nga Fjodor Bogdaniçi nuk mund ta ndalte gazin e jetës, që u derdhej nga zemra si shkuma e një kupe të mbushur. "Dhe ja tani ky kraharor i futur... si gropë... dhe unë.... që nuk di se çfarë do të më ndodhë..."

- Khë! Khë! Ah, ta marrë djalli! Po ç'bën kështu, pse nuk fle? - e pyeti i vëllai.

- Nuk e di pse nuk po më zë gjumi.

- Kurse unë fjeta mirë. Tani nuk dërsij më natën. Prekma këmishën të shohësh. Nuk ka djersë, hë?

Levini ia preku këmishën, pastaj u kthye në shtratin e tij dhe shuajti qiriun, por gjumi nuk po e zinte. Sapo i kishte gjetur njëfarë zgjidhjeje

problemit se si duhej të jetonte, i kishte dalë një problem tjetër, që s'kishte zgjidhje në asnjë mënyrë: vdekja.

"Po, ai do të vdesë, do të vdesë në pranverë... Si mund ta ndihmoj? Ç'mund t'i them? Çfarë di unë për atë? Unë madje kisha harruar se ka vdekje në këtë botë!"

XXXII

Levini kishte vënë re qëkur se urtësia dhe nënshtrimi i disa njerëzve i shtyjnë ata përnjëherë të bëhen të padurueshëm me kërkesat e tyre të tepruara dhe me karakterin e tyre grindavec. E ndiente se kështu do t'i ndodhte edhe me të vëllanë. Dhe me të vërtetë, urtësia e Nikollajit nuk vazhdoi shumë. Që të nesërmen në mëngjes, Nikollaji nisi të zemërohej dhe kërkonte si e si t'i binte në qafë të vëllait, për t'ia lënduar plagët e tij më të rënda.

Levini e ndiente veten fajtor, por s'kishte ç'të bënte. Ai e dinte se, po të mos i fshihnin që të dy mendimet e tyre të vërteta dhe të flisnin, siç i thonë fjalës, me zemër të hapur, domethënë të thoshin vetëm ato fjalë që mendonin dhe ndienin, atëherë nuk do të bënin gjë tjetër veçse të vështronin njëri-tjetrin në sy dhe Konstantini do të thoshte vetëm këto fjalë: "Ti po vdes, ti po vdes, ti po vdes!" - kurse Nikollaji do t'i përgjigjej vetëm me këto fjalë: "E di se do të vdes; por kam frikë, kam frikë, kam frikë!" Dhe asnjë fjalë më tepër nuk do të thoshin, sikur të flisnin e të thoshin atë që kishin në zemër. Por kështu nuk ishte e mundur që të jetonin dhe, për këtë arsye, Konstantini mundohej të bënte ashtu siç kishte dashur të bënte gjithë jetën, ndonëse s'kishte mundur, ashtu siç bënin shumë mirë të tjerët dhe pa të cilën nuk qe e mundur të jetoje: ai përpiqej të mos thoshte ato që mendonte, dhe ndiente orë e çast se nuk e mbulonte dot këtë shtirje dhe se i vëllai ia kuptonte hilen dhe zemërohej për këtë gjë.

Ditën e tretë Nikollaji e nxiti të vëllanë t'ia parashtronte përsëri planin e tij dhe nisi jo vetëm ta qortonte, por edhe t'i ngatërronte me qëllim mendimet e tij me komunizmin.

- Ke përvetësuar mendimin e tjetrit, e ke shtrembëruar dhe kërkon ta zbatosh pikërisht atje ku nuk mund të zbatohet.

- Unë po të them se kjo s'ka të bëjë fare me atë që thua ti. Komunistët mohojnë të drejtën e pronës private, atë të kapitalit dhe të trashëgimisë, kurse unë nuk e mohoj këtë stimul kryesor, dua vetëm të rregulloj punën. - Levinit nuk i pëlqente aspak të përdorte fjalë të tilla, po, që kur i qe përveshur punës me afsh, thoshte padashur gjithnjë e më dendur fjalë të huaja.

- Pikërisht këtë them unë: ke marrë mendimin e tjetrit, ke hequr andej atë që përbënte tërë fuqinë e saj dhe kërkon të provosh se ky është një mendim i ri, - tha Nikollaji duke shtrembëruar qafën sikur e shtrëngonte kravata.

- Po mendimi im nuk ka asgjë të përbashkët me...

- Mendimet e komunistëve, - tha Nikollaj Levini duke bërë buzën në gaz me ironi dhe me ata sy që shkreptinin plot ligësi, - kanë të paktën bukurinë që mund ta quaj gjeometrike - qartësinë dhe saktësinë. Ndoshta janë utopi. Por le ta zëmë se mund të bëhet *tabula rasa*[1] për të gjitha ato që kanë kaluar: s'ka pasuri, s'ka familje dhe atëherë puna do të rregullohet. Kurse projekti yt nuk ka...

- Pse i ngatërron kështu mendimet? Unë s'kam qenë kurrë komunist.

- Kurse unë kam qenë; sipas mendimit tim, komunizmit ende nuk i ka ardhur koha, por ai e ka të ardhmen përpara, siç e kishte krishterimi në shekujt e parë.

- Sipas mendimit tim fuqia punëtore duhet parë nga ana e shkencës së natyrës, dua të them ajo duhet studiuar, duhen përcaktuar cilësitë e saj dhe...

- Kjo është krejt e kotë. Kjo fuqi do ta gjejë vetiu, sipas shkallës së zhvillimit të saj, formën e caktuar të veprimtarisë së saj. Kudo ka pasur më parë skllevër dhe pastaj *metayers*.[2] Edhe te ne kemi formën e punës përgjysmë, dhënien e tokave me qira dhe punën që bëhet me anën e argatëve. Ç'kërkon tjetër?

Levini u rrëmbye papritmas kur dëgjoi këto fjalë, sepse thellë në zemër kishte frikë se këto fjalë ishin të vërteta; e vërteta ishte se orvatjet e tij lëkundeshin në mes të komunizmit dhe formave të caktuara, gjë që nuk ishte e mundur të bëhej.

---

1) T'i fshijmë të gjitha ato që kanë kaluar.

2) Fermer.

- Unë kërkoj mënyrën që puna të jetë e frytshme edhe për mua, edhe për punëtorin. Dua të rregulloj... - tha me rrëmbim.

- Ti nuk do të rregullosh asgjë; ti gjithnjë kërkon të hiqesh si njeri origjinal, ashtu siç ke bërë gjithë jetën. Kërkon të tregosh se ti nuk e shfrytëzon fshatarin ashtu siç bëjnë të gjithë, por me një ide.

- Në qoftë se ti mendon kështu, atëherë le t'i japim fund kësaj bisede! - tha Levini duke ndier se muskuli i faqes së majtë i lëvizte pa pushim.

- Ti nuk ke dhe as që ke pasur ndonjë bindje; kërkon vetëm të kënaqësh sedrën tënde.

- Ashtu është, siç thua ti. Lërmë rehat!

- Do të të lë! Madje duhej të të kisha lënë me kohë. Në djall të vesh! Më vjen shumë keq që erdha!

Pastaj Levini u mundua shumë ta qetësonte të vëllanë, por Nikollaji nuk i jepte arsye dhe thoshte se ishte më mirë të ndaheshin. Konstantini e shihte se vëllait i qe mërzitur shumë jeta!

Nikollaji po bëhej gati për udhë, kur Konstantini erdhi prapë tek ai duke i thënë, me një zë që nuk ishte aspak i natyrshëm, ta falte në qoftë se e kishte fyer.

- Ah, kërkon të tregohesh bujar! - tha Nikollaji dhe bëri buzën në gaz. - Në qoftë se kërkon të kesh të drejtë, mund të ta fal këtë kënaqësi. Ti ke të drejtë, por unë prapëseprapë po shkoj!

Kur po ndaheshin, Nikollaji e përqafoi dhe, duke e vështruar papritmas me seriozitet dhe në mënyrë të çuditshme, i tha:

- Sidoqoftë, mos ma vër re, Kostja! - Zëri iu drodh kur i tha këto fjalë.

Vetëm këto fjalë ishin të sinqerta. Levini kuptoi se këto fjalë fshihnin këtë mendim: "Ti e sheh vetë dhe e kupton se unë jam keq dhe ndoshta nuk do të shihemi më". Levini e kuptoi këtë dhe sytë iu mbushën me lot. E puthi edhe një herë të vëllanë dhe nuk dinte ç't'i thoshte tjetër.

Dy ditë pasi kishte ikur i vëllai, Levini u nis për në vise të huaja. Në stacion takoi Sherbackin, kushërirën e parë të Kitit, i cili u habit kur e pa aq të mërzitur.

- Ç'ke kështu? - e pyeti Sherbacki.

- Asgjë; njeriu mund të jetë i gëzuar në jetë shumë rrallë.

- Shumë rrallë? Eja me mua në Paris në vend që të shkosh në Mylhauz. Atje ke për të parë se sa i gëzuar mund të jetë njeriu!

- Jo, për mua jeta ka marrë fund. Ka ardhur koha që të vdes.

- Ç'janë këto që thua! - tha Sherbacki duke qeshur. - Unë tani po filloj të jetoj.

- Po ashtu mendoja edhe unë pak kohë më parë, por tani e di se për së shpejti do të vdes.

Levini thoshte atë që mendonte. Gjatë kohëve të fundit, ai e kishte mendjen vetëm te vdekja, te vdekja që po i afrohej. Megjithatë i kushtohej me zell punës që kishte marrë përsipër. Ai duhej të jetonte gjersa të vinte vdekja. I dukej se çdo gjë qe kredhur në errësirë; por pikërisht për shkak të kësaj errësire ai e ndiente se filli i vetëm që e udhëhiqte mes territ, qe puna e tij, kështu që ishte kapur tek ajo me të gjitha fuqitë.

PJESA E KATËRT

I

Kareninët, burrë e grua, vazhdonin të jetonin në një shtëpi, takoheshin çdo ditë, por qenë krejt të huaj për njëri-tjetrin. Për të mos u dhënë shkas shërbëtorëve që të mendonin kushedi se çfarë, Aleksej Aleksandroviçi e kishte bërë si rregull që të rrinte çdo ditë me të shoqen, për do të gjente gjithmonë një arsye që të mos e hante drekën në shtëpi. Vronski nuk vinte kurrë në shtëpinë e Aleksej Aleksandroviçit, por Ana takohej me të jashtë dhe i shoqi e dinte këtë.

Që të tre vuanin nga kjo gjendje dhe asnjë nga ata nuk do të jetonte dot kështu qoftë edhe vetëm një ditë, sikur të mos qe i bindur se kjo situatë do të ndryshonte medoemos dhe se ajo nuk ishte veçse një fatkeqësi që do të kalonte. Aleksej Aleksandroviçi priste që kjo dashuri të merrte fund, ashtu siç merr fund çdo gjë në këtë jetë, vente me shpresë se kjo gjë do të harrohej dhe emri i tij nuk do të mbulohej me turp. Ana, nga e cila varej kjo gjendje, ndonëse vuante më shumë se të tjerët, e duronte, sepse jo vetëm që priste, por qe plotësisht e bindur se ajo do të sqarohej për së shpejti. Ajo nuk e dinte aspak se në ç'mënyrë do të sqarohej kjo gjendje por, megjithatë, qe e bindur se do të sqarohej shumë shpejt. Vronski, që i nënshtrohej padashur gjykimit të saj, priste gjithashtu që diçka, që nuk varej nga ai, ta sqaronte këtë gjendje të vështirë.

Aty nga mesi i dimrit, Vronski kaloi një javë shumë të mërzitshme. E kishin vënë të shoqëronte një princ të huaj që kishte ardhur në Peterburg dhe t'i tregonte gjërat më të bukura të kryeqytetit. E kishin ngarkuar me

këtë detyrë, sepse qe i pashëm, kishte një paraqitje të respektueshme e me dinjitet dhe dinte se si duhej sjellë me njerëz të këtillë. Por kjo detyrë i dukej shumë e vështirë. Princi dëshironte t'i shihte të gjitha gjërat interesante të kryeqytetit, kështu që, kur të kthehej në vendin e tij, të mund t'u përgjigjej të gjitha pyetjeve që do t'i bënin rreth udhëtimit që kishte bërë në Rusi; përveç kësaj, ai donte të përfitonte sa më shumë nga të gjitha zbavitjet që mund të shijonte në këtë vend. Vronski duhej ta shoqëronte dhe t'i tregonte edhe ato, edhe këto. Mëngjesin e kalonin duke parë vendet interesante të Peterburgut dhe në mbrëmje, shkonin për t'u zbavitur. Ky princ na ishte shumë i shëndetshëm, aq sa edhe vetë princat mund ta kishin zili; me anën e gjimnastikës dhe të kujdesit të madh që tregonte për trupin e tij, kishte arritur të bëhej kaq i fortë, sa, ndonëse jepej shumë pas qejfeve, ishte i freskët e i njomë si ata kastravecët e mëdhenj të gjelbër e të shkëlqyer të Holandës. Princi kishte udhëtuar shumë dhe, sipas mendimit të tij, një nga përfitimet më të mëdha të mjeteve të tanishme të komunikacionit ishte se njeriu mund të merrte pjesë në zbavitjet kombëtare të viseve të ndryshme. Ai kishte qenë në Spanjë, kishte bërë serenata dhe qe mpleksur me një spanjollkë që dinte t'i binte mandolinës. Në Zvicër kishte vrarë një kaproll. Në Angli kishte marrë pjesë në vrapime me kuaj dhe, veshur me frak të kuq, kishte kapërcyer gjerdhe dhe kishte vrarë dyqind fazanë, se e kishte vënë me bast. Në Turqi kishte hyrë brenda në harem, në Indi i kishte hipur elefantit dhe tani në Rusi donte të shijonte të gjitha ëndjet ruse.

Vronski, me cilësinë e tij si mjeshtër i ceremonisë, hartoi me vështirësi programin e zbavitjeve të ndryshme ruse. Në program qenë shënuar vrapimet me kuaj që ecnin trokthi, blinjtë, gjahu i arinjve, trojkat, ciganët dhe dafrungat ruse, ku njerëzit shabakohen e thyejnë gotat e pjatat. Dhe princi e përvetësoi me një lehtësi të çuditshme frymën ruse: thyente tabakatë plot me gota, merrte kurbatkën në prehër dhe dukej sikur pyeste: "Nuk ka dëfrime të tjera? Kjo qenka gjithë fryma ruse?"

E vërteta është se nga të gjitha kënaqësitë ruse princit i pëlqyen më shumë artistet franceze, kërcimtarja e baletit dhe shampanja me etiketë të bardhë. Vronski ishte mësuar të shoqëronte princat, por kjo detyrë që vazhdoi plot një javë, iu duk shumë e mërzitshme, ndoshta sepse qe i detyruar të rrinte vazhdimisht me këtë princ ose se kishte ndryshuar kohët e fundit. Gjatë gjithë javës pati gjithmonë këtë përshtypje të çuditshme: i dukej sikur

e kishin vënë të ruante një të marrë të rrezikshëm, të cilit ia kishte frikën dhe, ngaqë ndodhej shumë afër tij, kishte frikë se mos çmendej edhe ai. Vronski ishte i detyruar vazhdimisht të mbante ndaj princit atë sjelljen e rreptë zyrtare, të rezervuar e plot respekt, që të mos e fyente. Princi mbante një qëndrim gjithë neveri ndaj atyre personave që bëheshin copë - dhe kjo e habiste Vronskin - për t'i dhënë mundësinë që të shijonte sa më shumë nga kënaqësitë ruse. Mendimet e shfaqura prej tij rreth grave ruse, të cilat dëshironte t'i studionte, e bënë Vronskin të skuqej shumë herë nga zemërimi. Arsyeja kryesore që e bënte Vronskin të mërzitej në shoqërinë e princit, ishte se ai e ndiente që i ngjante shumë atij. Dhe ajo që shihte ai në këtë pasqyrë, nuk e nderonte aspak. Shihte një njeri shumë budalla, mendjemadh, i cili mund të mburrej se kishte një trup të shëndoshë, se qe i pastër dhe për asgjë tjetër. Është e vërtetë se ai ishte xhentëlmen dhe Vronski nuk mund ta mohonte këtë. Tregohej i matur dhe jo lajkatar me të mëdhenjtë, i shpenguar dhe i thjeshtë me njerëzit e sërës së tij dhe babaxhan, por i ftohtë me ata që kishte nën vete. Edhe vetë Vronski qe kështu dhe këtë gjë e quante si meritë të madhe; por kundrejt princit ai qëndronte më poshtë, kështu që e ndiente sedrën e tij të lënduar nga qëndrimi bujar, por i ftohtë që mbante princi kundrejt tij.

"Ç'karabush që është! A është e mundur që edhe unë të jem kështu?" - thoshte me vete.

Më në fund, në krye të javës, kur u nda me princin që po shkonte në Moskë dhe që i shprehu mirënjohjen e tij, Vronski e ndjeu veten të lumtur që kishte shpëtuar nga një gjendje ku rrinte si mbi gjemba dhe që nuk ishte më i detyruar të vështronte atë pasqyrë të papëlqyer. Ai u nda me të në stacion, pasi ishin kthyer nga gjahu i arinjve dhe si kishin kaluar gjithë natën në një shfaqje, ku kishin soditur trimërinë ruse.

II

Kur u kthye në shtëpi, Vronski gjeti pusullën që i kishte dërguar Ana. Ajo i shkruante: "Jam e sëmurë dhe e mërzitur. Nuk mund të dal dhe as që mund të rri më shumë pa ju parë. Ejani në mbrëmje. Në orën shtatë

Aleksej Aleksandroviçi do të shkojë në këshill, ku do të rrijë gjer në orën dhjetë". Si u mendua një copë herë se si mund ta ftonte Ana në shtëpinë e saj pas urdhrit që i kishte dhënë i shoqi që ai të mos shkelte më atje, Vronski vendosi të shkonte.

Atë dimër Vronski qe graduar kolonel, e kishte lënë regjimentin dhe jetonte vetëm. Si hëngri mëngjesin, u shtri menjëherë në kanape dhe, brenda pesë minutave, kujtimet e skenave të shëmtuara që kishte parë gjatë ditëve të fundit, u përzien me kujtimin e Anës dhe të muzhikut që kishte luajtur një rol me rëndësi në gjahun e ariut. Dhe kështu e zuri gjumi. U zgjua në errësirë duke u dridhur nga frika dhe ndezi shpejt qiriun. "Ç'qe kjo? Ç'qe? Ç'pashë ashtu në ëndërr? Po, po. Muzhiku i gjahut, një burrë i vogël, i palarë, mjekërshprishur, qe kërrusur dhe po bënte diçka, kur, papritur e pa pandehur, foli frëngjisht dhe tha disa fjalë të çuditshme. Po, asgjë tjetër nuk pashë në ëndërr, - tha me vete. - Po pse ishte kaq e lemerishme kjo gjë?" - Iu kujtua përsëri muzhiku, iu kujtuan edhe fjalët e pakuptueshme frëngjisht që i kishte thënë muzhiku dhe u rrëqeth e u pupurriq përsëri.

"Ç'marrëzi!" - mendoi Vronski dhe vështroi orën.

Ora ishte tetë e gjysmë. I ra ziles për të thirrur shërbëtorin, u vesh shpejt e shpejt dhe doli në hajat; ëndrrën e kishte harruar fare dhe ishte i mërzitur se qe vonuar. Kur po i afrohej shtëpisë së Kareninëve, vështroi edhe një herë sahatin dhe pa se ora ishte nëntë pa dhjetë. Një karrocë e lartë dhe e ngushtë, ku qenë lidhur dy kuaj kërr, kishte qëndruar përpara hyrjes. Ai e njohu karrocën e Anës dhe mendoi: "Ajo do të vinte tek unë dhe më mirë do të qe. Nuk më vjen mirë aspak që shkel në këtë shtëpi. Po s'kam ç'të bëj: s'mund të fshihem". - Dhe me atë sigurinë e një njeriu që nuk di ç'është druajtja - siguri që e kishte pasur që në vegjëli - Vronski zbriti nga saja dhe iu afrua portës. Porta u hap dhe portieri, me batanije në dorë, i bëri shenjë karrocierit që të afronte pajtonin. Vronski, që nuk ishte mësuar të vinte re hollësitë, atë çast vuri re shprehjen e çuditshme me të cilën e vështroi portieri. Mu te porta Vronski edhe për pak u përplas me Aleksej Aleksandroviçin. Drita e llambës me gaz ra drejt e në fytyrën e zbehtë dhe të dobësuar nën kapelën e zezë të Aleksej Aleksandroviçit, si edhe në kravatën e tij të bardhë që shkëlqente nën jakën prej kastori. Sytë e veshur të Kareninit u ngulën në fytyrën e Vronskit, i cili e përshëndeti. Aleksej

Aleksandroviçi lëvizi buzët, çoi dorën te kapela dhe iku. Vronski e pa që hipi në karrocë, pa kthyer kokën, mori nga dritarja batanijen dhe dylbinë që i dha portieri, dhe pastaj karroca u largua. Vronski hyri në hajat vetullngrysur: sytë i shkreptinin plot zemërim e krenari.

"Hajde ç'gjendje! - tha me vete. - Po të luftonte me mua, po të mbronte nderin, edhe unë mund të veproja dhe të shprehja ndjenjat e mia; por dobësia ose poshtërsia e tij më vë në gjendjen e gënjeshtarit, kurse unë nuk kam dashur kurrë dhe nuk dua të jem i tillë".

Që nga ajo ditë që kishte kuvenduar me Anën në kopshtin e Vredes, mendimet e Vronskit kishin ndryshuar shumë. Ashtu i robëruar siç qe nga dashuria e Anës, që i jepej atij me mish e me shpirt dhe priste vetëm nga ai zgjidhjen e fatit, duke iu nënshtruar çdo gjëje në të ardhmen, ai kishte kohë që nuk mendonte më, siç kishte menduar më parë, se kjo lidhje mund të merrte fund. Ëndrrat e tij ambicioze qenë strukur përsëri në hije dhe, duke e ndier fare mirë se kishte dalë nga ai rreth veprimtarie ku çdo gjë qe e përcaktuar mirë, jepej i tëri pas dashurisë që e kishte robëruar dhe që e lidhte gjithnjë e më tepër me Anën.

Që në hajat i ndjeu hapat e saj që po largoheshin. Kuptoi se ajo po e priste duke mbajtur vesh dhe se tani po kthehej në sallon.

- Jo, - tha ajo kur e pa dhe, që në tingullin e parë të zërit të saj, sytë iu mbushën me lot. - Jo, në qoftë se kjo gjë do të vazhdojë kështu, atëherë puna do të zgjidhet shumë më shpejt, shumë më shpejt!

- Ç'ke, e dashur?

- Ç'kam? Kam një orë që po të pres zemërdridhur, dy orë... Jo, jo!... Nuk mund të zihem me ty! Sigurisht, nuk kishte mundësi të vije më parë. Jo, nuk do të zihem!

I vuri të dy duart në supet e tij dhe e vështroi një copë herë me ata sy të thellë e ngazëllimtarë, që kërkonin të zbulonin të gjitha të fshehtat e shpirtit të tij. Hetonte fytyrën e tij duke u munduar që të lexonte atje të gjitha gjurmët e atyre ditëve që kishin kaluar pa e parë. Ashtu si në çdo takim, ajo mundohej të bashkonte në një përshtypje të vetme fytyrën e të dashurit ashtu siç ishte në të vërtetë, me fytyrën që ëndërronte ajo, e cila qe shumë më e mirë dhe që s'mund të qe ashtu në të vërtetë.

III

- E takove? - pyeti ajo kur u ulën pranë tryezës së ndriçuar nga llamba. - Mirë-t'u bë, se u vonove.

- Po si kështu? A nuk duhej të qe në kështill?

- Ishte dhe u kthye dhe doli prapë. Nuk e di se ku vajti. Po s'ka gjë. Le të mos flasim më për këtë. Ku ishe? Gjithnjë me princin?

Ajo i dinte të gjitha hollësitë e jetës së tij. Vronski deshi t'i thoshte se nuk kishte fjetur gjithë natën dhe, ashtu i lodhur siç qe, e kishte kapitur gjumi; por, duke vështruar fytyrën e saj të mallëngjyer e të gëzuar, i erdhi turp ta pohonte këtë dhe i tha se qe detyruar të vente e të paraqiste një raport rreth nisjes së princit.

- Por tani kjo punë mori fund? Iku?

- Lavdi Zotit mori fund. Nuk e merr dot me mend sa jam mërzitur këtë javë!

- Si kështu? Kjo është jeta e zakonshme e djemve të rinj, si ti me shokë, - tha ajo duke mbledhur vetullat, pastaj mori punëdoren, që ishte mbi tryezë dhe, pa e vështruar Vronskin, hoqi citën andej.

- Unë kam hequr dorë me kohë nga ajo jetë, - tha ai kur vuri re ndryshimin e fytyrës së saj dhe duke u munduar që të merrte vesh arsyen. - Dhe, të them të drejtën, - shtoi me buzë në gaz duke zbuluar dhëmbët e bardhë e të bukur, - gjatë kësaj jave, duke vështruar këtë jetë, m'u duk sikur pashë veten time si në pasqyrë dhe nuk m'u duk aspak një gjë e këndshme.

Ajo mbante punëdoren në duar, por nuk punonte: ia kishte ngulur sytë e saj të ndritshëm që e vështronin me një zemërim të çuditshëm.

- Sot në mëngjes erdhi Liza... ato ende nuk kanë frikë të më vijnë në shtëpi, me gjithë fjalët që thotë për mua kontesha Lidja Ivanovna, - tha ajo, - dhe më tregoi për ato netët tuaja athiniote. Ç'ndyrësi!

- Desha vetëm të them se...

Ajo ia preu fjalën.

- Tereza ishte ajo që njihje më parë?

- Desha të them...

- Sa të ndyrë që jeni ju burrat! Si nuk jeni në gjendje të kuptoni se një grua nuk mund të harrojë një gjë të tillë, - tha ajo duke u rrëmbyer gjithnjë e më shumë dhe duke zbuluar kështu shkakun e zemërimit të saj. - Sidomos

ajo grua që nuk e di jetën tënde. Çfarë di unë për jetën tënde? Çfarë? Vetëm atë që më thua ti. E nga ta di unë në janë të vërteta ato që më ke thënë?...

- Ana! Ti po më fyen. Nuk më beson mua? A nuk të kam thënë se nuk të fsheh asgjë, qoftë dhe mendimin më të vogël?

- Po, po, - tha ajo dhe, me sa dukej, mundohej t'i largonte dyshimet e xhelozisë, - të besoj... Ç'po më thoshe?

Por atij nuk iu kujtua aty për aty se ç'donte t'i thoshte. Këto kriza xhelozie që e mbërthenin Anën gjithnjë më dendur kohët e fundit, e hidhëronin shumë Vronskin dhe, sado që ky mundohej ta mbante të fshehtë këtë ndjenjë, i ftohej zemra nga ajo, megjithëse e dinte se shkaku i xhelozisë ishte dashuria që ndiente ajo për të. Sa herë kishte thënë me vete më parë se lumturia e tij përfshihej në dashurinë e saj! Dhe ja, ajo tani e dashuronte siç mund të dashurojë një grua për të cilën dashuria qëndron mbi çdo gjë tjetër në këtë botë. Por, megjithatë, i dukej sikur qe shumë më larg nga lumturia nga ç'kishte qenë atëherë kur qe nisur nga Moska për ta ndjekur Anën. Atëherë i dukej sikur nuk ishte i lumtur, por lumturinë e kishte përpara, kurse tani lumturia i përkiste së kaluarës. Ana nuk qe më ajo e para; ajo kishte ndryshuar shumë si moralisht, edhe fizikisht dhe për keq. Qe trashur dhe në fytyrën e saj, atëherë kur ishte duke folur për artisten franceze, qe dukur një shprehje plot ligësi, që i shëmtonte tiparet e saj. Ai po e vështronte ashtu siç mund të vështrojë njeriu lulen e fishkur që e ka këputur, ku mezi mund të shohë bukurinë për të cilën e ka këputur dhe e ka prishur. Dhe megjithëkëtë, e ndiente se atëherë kur dashuria e tij kishte qenë më e madhe, po të donte, mund ta shkulte nga zemra këtë dashuri; por tani, që i dukej se nuk e dashuronte më, e dinte se lidhja që e bashkonte me të, nuk mund të këputej.

- Po ç'deshe të më thoshe për princin? E dëbova, e dëbova djallin, - shtoi ajo. Djall e quanin ata në mes tyre xhelozinë. - Kështu pra, ç'fillove të më thoshe për princin? Pse u mërzite kaq shumë nga kjo detyrë?

- Ah, ishte një gjë e padurueshme! - tha ai duke u munduar të gjente fillin e mendimit të këputur. - Më mirë të mos e njohësh nga afër atë njeri. Mund ta përcaktoja kështu: është si ato kafshët e ushqyera mirë që marrin medaljet e para në ekspozitat blegtorale dhe asgjë tjetër, - tha me zemërim, por kjo nxiti kërshërinë e Anës.

- Si kështu? - ia priti ajo. - Sidoqoftë ai ka parë shumë duke udhëtuar, është njeri i mësuar.

- Arsimi i tyre ndryshon krejt nga ai që mendojmë ne. Me sa duket, ai ka marrë një arsim që të ketë të drejtë ta përbuzë arsimin, ashtu siç e përbuzin të gjithë shokët e tij; ai me shokë vetëm një gjë nuk përbuzin: ëndjet shtazore.

- Po ju të gjithë i doni këto ëndje shtazore, - tha ajo dhe Vronski vuri re përsëri vështrimin e saj të zymtë, që nuk donte të takonte sytë e tij.

- Pse e mbron kaq shumë? - pyeti ai duke bërë buzën në gaz.

- Nuk e mbroj aspak; as që më prishet puna; mendoj se, po mos të të pëlqenin këto ëndje, mund të mos merrje pjesë fare në to. Po ja që të pëlqen ta shikosh Terezën me kostumin e Evës...

- Prapë djalli, prapë! - tha Vronski duke kapur dorën që Ana e kishte mbështetur në tryezë dhe e puthi...

- Po, s'e kam veten në dorë! Nuk e merr dot me mend sa shumë jam brengosur duke të pritur! Nuk më duket të jem xheloze. Jo, nuk jam xheloze. Kam besim tek ti kur të kam pranë meje; por, kur je larg, i rrëmbyer nga kjo jetë të cilën nuk e njoh...

U largua nga ai, e hoqi më në fund citën nga punëdorja dhe, shpejt e shpejt, thiletë e leshit të bardhë, që shkëlqente në dritën e llambës, formoheshin një pas një me ndihmën e gishtit tregues; dora e vogël në kapakun e qëndisur të mëngës lëvizte me shpejtësi dhe me nervozizëm.

- A s'më thua ku e takove Aleksej Aleksandroviçin? - pyeti ajo papritmas dhe zëri i saj pati një kumbim jo të natyrshëm.

- U takuam te porta.

- Dhe të përshëndeti kështu?

Ajo zgjati fytyrën, kapsiti sytë, ndryshoi me të shpejtë shprehjen e fytyrës, lidhi duart dhe Vronski, në fytyrën e saj të bukur, vuri re shprehjen e pasqyruar të Aleksej Aleksandroviçit kur e kishte përshëndetur Vronskin. Ai vuri buzën në gaz dhe Ana ia shkrepi atij gazi kumbues e të ëmbël që i pëlqente aq shumë atij.

- Nuk është e mundur që ta kuptoj atë njeri, - tha Vronski. - Sikur të qe ndarë prej teje pas pohimit që i bëre atje në vilë, sikur të më thërriste në duel, do të ishte një gjë e natyrshme.... por këtë nuk e kuptoj: Si është e mundur të durojë një gjendje të tillë? Megjithatë, duket që vuan.

- Ai? - tha ajo me një shprehje plot shpoti. - Ai është shumë i kënaqur.

- Sepse ne vuajmë kur mund të jetonim fare mirë.

- Por ai nuk vuan. Mos nuk e njoh unë? Ai është i larë në gënjeshtër fund e krye. A është e mundur, në qoftë se ndjen, të rrosh me një njeri ashtu siç jeton ai me mua? Ai nuk kupton asgjë, nuk ndien asgjë. A është e mundur që një burrë që ndien, të rrojë në një shtëpi me gruan që e ka tradhtuar? A mund të flasë me të? A mund t'i thotë "ti"? - Dhe, padashur, tha ashtu siç thoshte ai: "Ti, *ma chère*, ti, Ana!" - Nuk është burrë, nuk është njeri, por kukull. Askush nuk e njeh ashtu siç e njoh unë. Të kisha qenë në vendin e tij do ta kisha vrarë qëkur, do ta kisha bërë copë-copë një grua si unë dhe nuk do t'i thosha: "Ti *ma chère*, Ana!" Ai nuk është njeri, por makinë ministrie. Ai nuk kupton se unë jam gruaja jote, se ai është njeri i huaj, njeri i tepërt... Po le të mos flasim për të, le të mos flasim!

- Nuk ke të drejtë, nuk ke të drejtë, e dashur, - tha Vronski duke u munduar ta qetësonte. - Sidoqoftë nuk do të flasim më për të. Thuamë më mirë se ç'ke bërë këto ditë. Ç'ke? Ç'është ajo sëmundje dhe ç'të tha mjeku?

Ana e vështroi me ata sy që shkreptinin plot gaz e qesëndi. Me sa dukej, asaj i kujtohej edhe diçka qesharake e të shoqit dhe priste çastin e volitshëm për t'u tallur me të.

Por Vronski vazhdoi:

- E marr me mend që kjo nuk është sëmundje, por të vjen nga shtatzania. Kur do të shpëtosh?

Ai vezullim ironie që shkreptinte në sytë e saj, u shua dhe një nënqeshje u duk në fytyrën e saj, një nënqeshje ku pasqyrohej një hidhërim i ëmbël dhe njohuria për diçka që Vronski nuk e njihte.

- Për së shpejti, për së shpejti. Ti ke thënë shpesh se gjendja jonë është shumë e mundimshme, se duhet t'i japim fund! Ah, sikur ta dije sa e rëndë është ajo për mua! Ç'nuk do të kisha dhënë sikur të kisha mundësinë të të dashuroja lirisht dhe duke mbajtur kokën lart! Nuk do të brengosesha dhe as që do të të bija në qafë me xhelozinë time... Kjo do të ndodhë për së shpejti, por jo ashtu si pandehnim ne.

Kur mendoi se si do të zgjidhej nyja e koklavitur e asaj gjendjeje, ashtu e pushtuar nga një keqardhje e madhe për veten e saj, u mallëngjye aq shumë, sa iu mbushën sytë me lot dhe nuk qe më e zonja të vazhdonte. Vuri në krahun e tij dorën e saj që vetëtinte nga unazat në dritën e fortë të llambës dhe që ishte aq e bardhë, sa dukej sikur shkëlqente.

- Nuk do të jetë ashtu siç mendojmë ne. Nuk doja të t'i thosha këto

fjalë, por më detyrove. Për së shpejti, për së shpejti do të zgjidhet kjo çështje, do të qetësohemi dhe nuk do të vuajmë më.

- Nuk të kuptoj, - tha ai, megjithëse e merrte me mend se ç'donte t'i thoshte ajo.

- Ti më pyete kur do të shpëtoj? Për së shpejti. Por nuk do të shpëtoj gjallë. Lërmë të flas! - Dhe nisi të fliste me të shpejtë. - E di me siguri. Do të vdes dhe jam shumë e gëzuar që do të vdes, sepse kështu do të shpëtojmë që të tre, unë dhe ju të dy.

Lotët zunë t'i derdheshin nga sytë; ai u përkul mbi dorën e saj dhe filloi ta puthte duke u munduar që të fshihte mallëngjimin e tij, të cilin nuk po e mposhtte dot, ndonëse e dinte që ishte pa arsye.

- Po, kështu.... kështu është më mirë, - tha ajo duke ia shtrënguar dorën. - Kjo është gjëja e vetme që na ka mbetur.

Ai e mblodhi veten dhe ngriti kokën.

- Lëri marrëzitë! Këto që thua ti, janë marrëzi!

- Jo, kjo është e vërtetë.

- Çfarë është e vërtetë?

- Që do të vdes. E pashë në ëndërr.

- Në ëndërr? - përsëriti Vronski dhe, papritur e pa pandehur, iu kujtua muzhiku që kishte parë ai vetë në ëndërr.

- Po, në ëndërr. - tha Ana. - Këtë ëndërr ka shumë kohë që e kam parë. Pashë në ëndërr sikur hyra me të shpejtë në dhomën time të gjumit për të marrë diçka, ose për të pyetur për diçka... ti e di se si ndodh në ëndërr, - tha ajo duke zgurdulluar sytë me lemeri - dhe në këndin e dhomës qëndronte diçka...

- Ç'marrëzi! Si mund t'i zësh besë...

Por ajo nuk e la që t'ia priste fjalën: ato që thoshte, asaj i dukeshin me shumë rëndësi.

- Atëherë ajo gjë u kthye dhe pashë që ishte një muzhik mjekërshprishur, një muzhik i shkurtër dhe i tmerrshëm. Desha të ikja me vrap, por ai u kërrus mbi thesin dhe zuri të kërkonte atje me duar...

Ajo bëri sikur po kërkonte diçka me duar në një thes. Dukej e lebetitur. Lemeria e saj e pushtoi edhe Vronskin, kur iu kujtua muzhiku që kishte parë vetë në ëndërr.

- Ai po kërkonte dhe thoshte në gjuhën frënge duke folur me të shpejtë,

duke i shqiptuar "r-të ashtu siç i shqiptojnë francezët: "*Il faut le battre le fer, le broyer, le pétrir...*"[1] Dhe unë, nga frika desha të zgjohesha dhe u zgjova... por u zgjova në ëndërr. Dhe po vrisja mendjen se ç'kuptim kishte kjo ëndërr. Dhe Kornei më tha: "Do të vdesësh duke lindur, do të vdesësh duke lindur, matushka..." Dhe u zgjova.

- Ç'marrëzi, ç'marrëzi - tha Vronski, por edhe ai vetë e ndiente se zëri i qe dridhur, kur i kishte thënë këto fjalë.

- Le të mos flasim më për këtë gjë. Bjeri ziles, që të jap urdhër të na sjellin çajin. Ki pak durim, tani nuk do...

Por, paritmas, ajo u ndal. Shprehja e fytyrës së saj u ndryshua menjëherë. Lemeria dhe tronditja ishin zhdukur papritur e pa pandehur nga fytyra e saj, e cila tani dukej e lumtur dhe e kredhur në një vëmendje serioze. Ai nuk ishte i zoti të kuptonte arsyen e këtij ndryshimi. Ana kishte ndier brenda qenies së saj përpëlitjen e një jete të re.

IV

Si u takua me Vronskin te hyrja e shtëpisë, Aleksej Aleksandroviçi, ashtu siç e kishte ndër mend, vajti në Operën Italiane, ndenji atje gjer në fund të aktit të dytë dhe pa ata që duhej të shihte. Kur u kthye në shtëpi, vështroi me vëmendje varësen që ishte në hajat dhe, kur pa se atje nuk qe varur kapota, shkoi, siç e kishte zakon, në dhomën e tij. Por, në vend që të shtrihej në shtrat e të flinte, siç bënte përnatë, zuri të shkonte lart e poshtë nëpër studio gjer në orën tre të mëngjesit. Qe zemëruar me të shoqen, e cila nuk kishte dashur të ruante nderin sa për sy e faqe dhe t'i përmbahej kushtit të vetëm që i kishte parashtruar ai: që të mos e priste të dashurin e saj në shtëpi; qe zemëruar aq shumë, saqë nuk kishte qetësi asnjë minutë. Ajo nuk kishte bërë ashtu siç kishte kërkuar ai, kështu që ai duhej ta dënonte dhe të vinte në zbatim kërcënimin e tij: të kërkonte divorcin dhe ta linte pa djalë. Ai e dinte sa gjë e vështirë ishte të vinte në zbatim një gjë të tillë, por, meqë e kishte kërcënuar të shoqen se do ta merrte këtë masë, duhej ta merrte. Kontesha Lidja Ivanovna ia kishte hedhur fjalën një ditë duke i thënë se kjo

1) Hekuri duhet rrahur, duhet shtypur, ngjeshur...

qe mënyra më e mirë për të dalë nga kjo gjendje; përveç kësaj, kohët e fundit praktika e divorceve kishte arritur në një shkallë të tillë përsosurie, sa Aleksej Aleksandroviçi do të gjente mundësinë për t' i kapërcyer vështirësitë formale. Nga ana tjetër, ai kishte edhe telashe të tjera: çështja e rregullimit të popullsisë së huaj dhe ajo e ujitjes së fushave të krahinës së Zaraiskit i kishin nxjerrë kaq andrralla Aleksej Aleksandroviçit në punën e tij, saqë këto kohët e fundit i kishte ardhur shpirti në majë të hundës.

Gjithë natën nuk mbylli sy dhe, në mëngjes, zemërimi i tij arriti kulmin. U vesh me nxitim dhe, me të marrë vesh që e shoqja qe ngritur, vajti tek ajo; atij që do ta shihte atë çast, do t'i dukej sikur ai mbante kupën e zemërimit të mbushur buzë më buzë, të cilën kishte frikë se mos e derdhte dhe mos humbiste, bashkë me një pjesë të pezmit, edhe energjinë që i duhej për t'u sqaruar me të shoqen.

Ana, që pandehte se e njihte shumë mirë të shoqin, mbeti shtang nga pamja e tij, kur ai hyri brenda. Kishte ngrysur vetullat dhe sytë e tij të zymtë vështronin drejt përpara, për të mos takuar vështrimin e saj; buzët i kishte mbledhur me neveri. Nga të ecurit e tij, nga lëvizjet që bënte dhe nga tingulli i zërit, e shoqja e kuptoi se ai kishte marrë një vendim të prerë dhe dukej i patundur, gjë që nuk e kishte vënë re kurrë më parë tek ai. Ai hyri në dhomë dhe, pa e përshëndetur, shkoi drejt e tek tryeza e shkrimit, mori çelësat dhe hapi sirtarin.

- Ç'kërkoni?! - klithi ajo.

- Letrat e dashnorit tuaj, - u përgjigj ai.

- Nuk janë aty, - tha ajo dhe deshi të mbyllte sirtarin; por nga kjo lëvizje që bëri ajo, Aleksej Aleksandroviçi e kuptoi se letrat ishin aty; e shtyu dorën e saj me një lëvizje të vrazhdë dhe mori me të shpejtë çantën ku ajo vinte letrat e saj më të rëndësishme. Ajo deshi t'ia merrte çantën me zor, por ai e shtyu.

- Uluni, duhet të bisedoj me ju! - tha ai duke vënë çantën nën sqetull dhe e shtrëngoi kaq shumë me bërryl sa iu ngrit supi.

Ajo e vështronte në heshtje, me habi dhe me druajtje.

- Ju thashë se nuk ju lejoja ta pranonit dashnorin tuaj në shtëpinë time.

- Kisha nevojë ta takoja, sepse...

Heshti, se nuk dinte ç'arsye të gjente.

- Nuk dua të hyj në hollësitë e arsyeve që e shtyjnë një grua të takohet me të dashurin.

- Desha... desha vetëm... - tha ajo dhe atë çast u bë flakë. Sjellja e tij e vrazhdë e kishte zemëruar shumë dhe i kishte dhënë zemër. - A është e mundur të mos e ndieni se sa gjë e lehtë është për ju të më fyeni?

- Njeriu mund të fyejë një burrë të ndershëm ose një grua të ndershme, por, t'i thuash hajdutit se është hajdut, kjo nuk është gjë tjetër veçse *la constation d'un fait.*[1)]

- Këtë tipar të ri të egërsisë nuk e kisha vënë re gjer më sot në karakterin tuaj.

- Ju quani egërsi sjelljen e një burri që, duke e lënë gruan të lirë, kërkon të mbajë në siguri nën mbrojtjen e emrit dhe të nderit të tij me të vetmin kusht që ajo ta ruajë këtë nder sa për sy e faqe. Egërsi është kjo?

- Është më keq se egërsi: është poshtërsi, në qoftë se doni t'jua them copë! - klithi Ana ashtu e zemëruar dhe, pasi u ngrit, deshi të dilte.

- Jo! - thirri ai me atë zë të hollë, që u bë edhe më i mprehtë nga ç'ishte zakonisht; ia kapi dorën me gishtërinjtë e mëdhenj dhe e shtrëngoi kaq shumë, sa asaj i mbeti një shenjë e kuqe nga byzylyku dhe kështu e detyroi të ulej përsëri. - Poshtërsi? Në qoftë se dëshironi të përdorni një fjalë të tillë, atëherë do t'ju them se poshtërsi bën ajo që lë burrin, djalin, për të dashurin dhe ha bukën e të shoqit!

Ajo uli kokën. Jo vetëm që nuk i tha ato fjalë që i kishte thënë të dashurit një natë më parë, se burri i saj ishte ai dhe se burri në këtë mes qe, i tepërt, por këto fjalë as që i erdhën në mendje. E ndjeu sa të drejta ishin fjalët e tij dhe tha me zë të ulët:

- Nuk mund ta përshkruani gjendjen time më keq nga ç'e kuptoj unë vetë. Po pse m'i thoni këto fjalë?

- Pse i them? Pse? - vazhdoi ai duke folur prapë me zemërim. - Që të dini një gjë, meqë nuk iu përmbajtët vullnetit tim për të ruajtur nderin, qoftë edhe sa për sy e faqe, unë do të marr masat e duhura për t'i dhënë fund kësaj gjendjeje.

- Ajo do të mbarojë për së shpejti, për së shpejti, - vazhdoi ajo dhe sytë iu mbushën prapë, me lot, kur mendoi se po i afrohej vdekja e dëshiruar.

---

1) Konstatim i faktit.

- Ajo do të mbarojë më shpejt se ç'e pandehni ju bashkë me të dashurin! Ju doni të kënaqni epshin tuaj shtazarak...

- Aleksej Aleksandroviç! Nuk them se është mungesë bujarie, por nuk është aspak e ndershme që të godasësh atë që është shtrirë përdhe.

- Ju mendoni vetëm për veten tuaj dhe nuk doni t'ia dini aspak për brengën e madhe të atij që ishte burri juaj. Juve aq ju bën në qoftë se atij i është nxirrë jeta, në ka vuajtur... në është sfiri... sfiti... sfititur.

Aleksej Aleksandroviçi fliste me aq nxitim, sa iu mor goja dhe nuk mundi të shqiptonte fjalën "sfilitur", dhe tha "sfititur". Anës i erdhi për të qeshur, po edhe turp që kishte mundur të vinte re diçka për të qeshur në një çast të tillë. Dhe, për herë të parë, ndjeu se i shoqi vuante dhe i erdhi keq për të. Po ç'mund të thoshte ose të bënte ajo? Uli kokën dhe s'foli. Edhe ai heshti një copë herë dhe pastaj foli me një zë më pak të mprehtë, të ftohtë duke theksuar qëllimisht disa fjalë që, fundi i fundit, nuk kishin ndonjë rëndësi të veçantë.

- Erdha t'ju them... - nisi të thotë.

Ajo e vështroi: "Jo, ashtu m'u duk, - tha me vete duke sjellë ndër mend përshtypjen që i kishte bërë fytyra e tij kur qe ngatërruar duke folur dhe kishte thënë "sfititur". - Jo, a është e mundur që një njeri me këta sy të veshur, me pamjen e qetë të një njeriu të kënaqur nga vetja, të ndiejë diçka?"

- Nuk mund të ndryshoj, - përshpëriti ajo.

- Erdha t'ju them se nesër do të nisem për në Moskë dhe nuk do të kthehem më në këtë shtëpi. Vendimin tim do t'jua njoftojë avokati, të cilin do ta ngarkoj me çështjen e divorcit. Djali im do të shkojë të rrijë te motra, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke sjellë ndër mend me vështirësi fjalët që donte të thoshte për të birin.

- Kërkoni të ma merrni Seriozhën, që të vuaj, - tha ajo duke e vështruar që poshtë vetullave. - Ju nuk e doni... Lërmani Seriozhën!

- Po, unë nuk e dua as djalin, sepse ai më kujton neverinë që kam për ju. Sidoqoftë, do ta marr. Lamtumirë!

Dhe deshi të ikte, por tani s'e la ajo.

- Aleksej Aleksandroviç, lërmani Seriozhën! - përshpëriti ajo edhe një herë. - Nuk kam ç'të them tjetër. Lërmani Seriozhën gjersa... Për së shpejti do të lind, lërmani!

Aleksej Aleksandroviçi u bë flakë në fytyrë, ia largoi dorën dhe, pa thënë asnjë fjalë, doli nga dhoma.

V

Dhoma e pritjes së avokatit të shquar peterburgas qe mbushur plot kur Aleksej Aleksandroviçi hyri brenda. Atje ishin tri zonja: një plakë, një e re dhe gruaja e një tregtari, si edhe tre zotërinj: një bankier gjerman, me unazë në gisht, një tregtar me mjekër dhe i treti ishte një nëpunës i lartë vetullngrysur, veshur me uniformë, me dekoratë varur në qafë. Me sa dukej, ata prisnin prej një kohe të gjatë. Dy sekretarë shkruanin në tryezat e tyre duke gërvishtur letrën me penë. Takëmet e shkrimit, për të cilat Aleksej Aleksandroviçi qe shumë merakli, ishin me të vërtetë shumë të bukura. Aleksej Aleksandroviçi nuk mund të mos e vinte re një gjë të tillë. Njëri nga sekretarët, pa u ngritur nga vendi, kapsiti sytë dhe i tha me zemërim Aleksej Aleksandroviçit:

- Ç'dëshironi?

- Kam punë me avokatin.

- Avokati është i zënë, - u përgjigj sekretari me një ton të ashpër, duke treguar me penë ata që prisnin dhe pastaj vazhdoi të shkruajë.

- Nuk mund të gjejë pak kohë për të më pritur? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi.

- Ai nuk ka nge të marrë frymë, është gjithmonë i zënë. Kini mirësinë të prisni.

- Atëherë kini mirësinë t'i jepni kartëvizitën time, - tha Aleksej Aleksandroviçi me dinjitet, kur pa se nuk qe e mundur të ruante inkonjiton e tij.

Sekretari mori kartëvizitën e tij, i hodhi një vështrim, ashtu si i pakënaqur dhe hyri në studion e avokatit.

Aleksej Aleksandroviçi i miratonte parimisht gjyqet e reja, por atij nuk i pëlqenin disa hollësi të zbatimit të reformës gjyqësore në Rusi, për disa fakte që i dinte ai - fakte që kishin të bënin me çështjen e shërbimit - dhe i kritikonte ato, po aq sa ç'mund të kritikonte një institucion që ishte

sanksionuar nga pushteti më i lartë. Gjithë jetën e tij e kishte kaluar duke u marrë me punë administrative dhe, për këtë arsye, sa herë që nuk i pëlqente diçka, mospëlqimi i tij ishte gjithnjë i zbutur: Ai e pranonte se ishte e pamundur të shmangeshin gabimet në të gjitha fushat e veprimtarisë së shtetit dhe parashikonte mundësinë për t'i ndrequr këto gabime. Në çështjen e reformës gjyqësore ai nuk i miratonte kushtet në të cilat ishte vënë avokatia. Por, meqë gjer atëherë nuk kishte pasur punë me avokatë, kritika e tij qe bazuar vetëm në teori, kurse tani mospëlqimi i tij u përforcua nga përshtypja e keqe që pati në sallën e pritjes së avokatit.

- Tani po vjen, - tha sekretari dhe, me të vërtetë, pas dy minutash te dera u duk trupi i gjatë i një juristi të vjetër që ishte këshilluar me avokatin dhe pastaj vetë avokati.

Avokati ishte një burrë i shkurtër, por me një trup të lidhur mirë, tullac, me një mjekër të zezë e të kuqërreme, me ca vetulla të gjata në ngjyrë të çelët dhe me ballë të gjerë. Veshja dhe spitullimi i tij, që nga kravata dhe qosteku i dyfishtë, e gjer te këpucët lustrina, ishin si të një dhëndri. Fytyra e tij qe plot zgjuarsi, por dukej si prej muzhiku; elegant qe veshur vërtet, por pa shije.

- Urdhëroni, - tha avokati duke iu drejtuar Aleksej Aleksandroviçit dhe, ashtu i zymtë siç ishte, e la të kalonte Kareninin dhe mbylli derën.

- Uluni, ju lutem. - I tregoi kolltukun që ishte pranë tryezës së shkrimit të mbuluar me letra, kurse ai vetë u ul në vendin e tij përpara tryezës duke fërkuar duart e vogla me gishtërinj të shkurtër plot me qime të bardha dhe pastaj vari kokën mënjanë. Sa zuri vend atje dhe u qetësua në pozën e tij, pa se një molë po fluturonte sipër tryezës. Me një shpejtësi, që nuk pritej aspak nga një njeri i tillë, avokati e kapi molën në fluturim dhe mori përsëri pozën e mëparshme.

- Para se të nisim të bisedojmë për çështjen time, - tha Aleksej Aleksandroviçi, që kishte ndjekur me habi lëvizjen e avokatit, - duhet t'ju vë në dukje se çështja për të cilën do të bisedoj me ju, duhet të mbetet e fshehtë.

Mustaqet e kuqërreme të avokatit lëvizën nga një nënqeshje shumë e lehtë.

- Nuk do të isha avokat, sikur të mos mundja të ruaja të fshehtat që më besojnë. Por, në qoftë se dëshironi të siguroheni...

Aleksej Aleksandroviçi i hodhi një vështrim fytyrës së tij dhe pa se sytë ngjyrë hiri e plot zgjuarsi të avokatit nënqeshnin dhe sikur i dinin të gjitha.

- Ma dini emrin? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi.

- Po, e di; di gjithashtu, - kapi përsëri një molë, - se ç'punë të dobishme bëni, ashtu siç e di çdo rus, - tha avokati duke u përkulur.

Aleksej Aleksandroviçi psherëtiu, se mezi po vendoste të fliste. Por, si mori vendim, vazhdoi të fliste me atë zë të hollë pa asnjë druajtje, pa belbëzuar dhe duke theksuar disa fjalë.

- Kam fatkeqësinë, - tha Aleksej Aleksandroviçi, - të jem një burrë i gënjyer dhe dua të këput ligjërisht të gjitha lidhjet me time shoqe, domethënë të ndahem nga ajo, natyrisht nuk dua që djali im t'i mbetet asaj.

Sytë ngjyrë hiri të avokatit, ndonëse ai mundohej të dukej hijerëndë, lëvrinin nga një gëzim i papërmbajtur dhe Aleksej Aleksandroviçi shihte se atje nuk pasqyrohej vetëm gëzimi i një njeriu që do të merrte përsipër një çështje me rëndësi, por edhe triumfi, entuziazmi, një shkreptimë, që i solli ndër mend atë vezullim ogurzi që kishte vënë re në sytë e gruas.

- Keni nevojë për ndihmën time që të përfundohet divorci?

- Po, pikërisht. Por duhet t'ju paralajmëroj se ndoshta e shpërdoroj kujdesin tuaj të madh. Kam ardhur një herë për një herë vetëm që të këshillohem me ju. Dua të ndahem nga gruaja, por për mua kanë rëndësi formalitetet që kërkon kjo çështje. Në qoftë se këto formalitete nuk përputhen me kërkesat e mia, atëherë do të heq dorë nga rruga ligjore.

- Oh, kështu është gjithmonë, - tha avokati. - Jeni i lirë të bëni si të doni.

Avokati uli sytë dhe vështroi këmbët e Aleksej Aleksandroviçit, sepse mund ta fyente klientin me pamjen e tij gazmore. Vështroi molën që ishte duke fluturuar m'u përpara hundës së tij, deshi ta kapte, por s'e kapi, nga respekti që kishte për gjendjen në të cilën ndodhej Aleksej Aleksandroviçi.

- Megjithëse, në vija të përgjithshme, ligjet që merren me divorcin nuk janë të panjohura për mua, - vazhdoi Aleksej Aleksandroviçi, - do të dëshiroja të dija format e ndryshme që përdoren në praktikë.

- Ju dëshironi, - u përgjigj avokati pa ngritur sytë dhe duke përdorur me kënaqësi tonin e klientit të tij, - që t'ju parashtroj se çfarë udhe duhet të ndiqni për të kryer dëshirën tuaj.

Aleksej Aleksandroviçi pohoi me kokë dhe avokati vazhdoi të fliste duke vështruar herë pas here faqet e Aleksej Aleksandroviçit, që skuqeshin nga tronditja.

- Divorci, sipas ligjeve tona, - tha ai me një ton të lehtë mospëlqimi ndaj ligjeve ruse, - siç e dini është i lejueshëm në këto raste... I thoni të presë, - i dha urdhër sekretarit që kishte futur kokën te dera; por, megjithatë, u ngrit, i tha disa fjalë dhe erdhi e u ul përsëri. - Në këto raste: cene fizike të bashkëshortëve, zhdukja e njërit prej tyre për pesë vjet, - duke folur përkuli gishtin e vogël të mbuluar me qime të bardha, - pastaj kemi shkeljen e kurorës (këtë fjalë e shqiptoi me një ëndje që dukej sheshit). Kemi pastaj nënndarjet që vijojnë (vazhdoi të përkulte gishtërinjtë e trashë, megjithëse rastet dhe nënndarjet nuk mund të klasifikoheshin bashkë): cenet fizike të burrit ose të gruas, pastaj shkeljen e kurorës nga ana e burrit ose e gruas. - Meqenëse të gjithë gishtërinjtë i kishte përkulur, e hapi dorën dhe vazhdoi: - Kjo është ana teorike. Po, meqë më nderuat duke m'u drejtuar mua për të ditur se si bëhet zbatimi i ligjit në praktikë, duke u bazuar mbi ato që thashë më lart, mund t'ju them se rastet e divorcit zakonisht rrjedhin nga një fakt i vetëm: Këtu s'kemi të bëjmë me cene fizike, në mos gabohem? As edhe me zhdukjen e një prej bashkëshortëve?...

Aleksej Aleksandroviçi pohoi me kokë.

- Domethënë se kemi të bëjmë me rastin e tretë: shkelja e kurorës nga ana e një bashkëshorti; në rast se të dy palët merren vesh në mes tyre, konstatohet fakti flagrant; në rast se kjo marrëveshje nuk arrihet, atëherë është e domosdoshme që ana fajtore të kapet në flagrancë. Duhet t'ju them se rasti i fundit ndodh rrallë në praktikë, - tha avokati dhe, pasi i hodhi një vështrim të shpejtë Aleksej Aleksandroviçit, heshti, si ai shitësi i revolverëve që, pasi i vë në dukje klientit anët e mira të dy armëve që kërkon t'i shesë, pret që ai të blejë njërën prej tyre. Por Aleksej Aleksandroviçi nuk foli, kështu që avokati vazhdoi: - Gjëja më e zakonshme, e thjeshtë dhe e arsyeshme, sipas mendimit tim, është shkelja e kurorës me marrëveshjen e të dy palëve. Nuk do të isha shprehur në këtë mënyrë sikur të kisha të bëja me një njeri jo të zhvilluar si duhet, - tha avokati, - por besoj se më kuptoni.

Aleksej Aleksandroviçi ishte kaq i turbulluar, sa nuk e kuptoi pse të qe diçka e arsyeshme shkelja e kurorës me marrëveshjen e të dy palëve dhe ky hutim u shpreh në vështrimin e tij. Por avokati i erdhi menjëherë në ndihmë:

- Kemi të bëjmë me dy njerëz që nuk mund të jetojnë bashkë - ky është një fakt. - Në qoftë se të dy palët merren vesh për këtë gjë, atëherë hollësitë dhe formalitetet nuk ngrenë peshë. Përveç kësaj, kjo është mënyra më e thjeshtë dhe më e sigurt.

Aleksej Aleksandroviçi tani e kishte kuptuar fare mirë se ç'i thoshte avokati. Por ndjenjat e tij fetare nuk e lejonin të përdorte këtë mënyrë.

- Në këtë rast ky mjet nuk mund të përdoret, - tha ai. - Këtu vetëm një gjë mund të bëhet: faji i provuar me anën e disa letrave që kam në dorë.

Kur dëgjoi të bëhej fjalë për letrat, avokati mblodhi buzët dhe lëshoi një tingull të hollë, duke treguar kështu se nuk ishte në një mendje me Aleksej Aleksandroviçin dhe sikur ia qante hallin.

- Kini mirësinë të mos harroni, - nisi të thoshte, - se çështjet e këtij lloji, siç e dini edhe vetë, janë në kompetencën e klerit tonë; kryepriftërinjtë tanë, në çështjet e këtij lloji, duan të dinë edhe hollësitë më të vogla, - tha avokati me një nënqeshje simpatie për shijen që kishin kryepriftërinjtë. - Letrat, natyrisht, mund të shërbejnë gjer në një pikë për të vërtetuar faktet; sidoqoftë, provat duhet të sigurohen drejtpërsëdrejti, domethënë me anën e dëshmitarëve. Me një fjalë, në qoftë se më nderoni me besimin që keni tek unë, lejomëni të marr ato masa që duhen përdorur në këtë rast. Kush kërkon të arrijë qëllimin nuk pyet për masat.

- Në është kështu... - nisi të thoshte Aleksej Aleksandroviçi dhe u zbeh menjëherë, por atë çast avokati u ngrit në këmbë dhe vajti prapë te dera, sepse sekretari kishte futur kokën përsëri.

- I thoni asaj se këtu nuk jemi në dyqanin e mallrave të lira! - tha ai dhe u kthye prapë te Aleksej Aleksandroviçi.

Kur po kthehej në vendin e tij, kapi edhe një molë. "Në ç'gjendje do të jetë stofi i mobilieve të mia kësaj vere?" - mendoi dhe mblodhi vetullat.

- Kështu, pra, dëshironit të më thoshit... - tha ai.

- Vendimin tim do t'jua kumtoj me shkrim, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke u ngritur dhe mbështeti dorën tek tryeza. Ndenji një copë herë ashtu pa folur dhe pastaj tha: - Nga fjalët tuaja mund të nxjerr si përfundim se divorci mund të bëhet. Ju lutem të më thoni se cilat janë kushtet tuaja.

- Çdo gjë mund të bëhet në qoftë se më lejoni të veproj lirisht, - tha avokati pa iu përgjigjur pyetjes. - Kur mund të shpresoj se mund të kem

kumtimin tuaj? - pyeti ai duke shkuar drejt derës ndërsa sytë i shndritnin si këpucët e lustruara.

- Sot një javë. Ju lutem të keni mirësinë të më kumtoni atëherë, në qoftë se pranoni të merreni me çështjen time dhe cilat do të jenë kushtet tuaja.

- Shumë mirë.

Avokati përshëndeti me respekt, e përcolli klientin dhe, kur mbeti vetëm, sikur u deh nga gëzimi i madh që ndiente. Ishte kaq i gëzuar, sa nuk ia prishi një zonje që bënte pazarllëk për të zbritur honorarin që i kërkonte, gjë që ishte në kundërshtim me zakonin e tij dhe nuk i kapi më molat, sepse mendonte për një gjë: dimrin e ardhshëm duhej t'i vishte mobiliet me kadife, ashtu siç i kishte veshur Sigonini.

VI

Aleksej Aleksandroviçi kishte korrur një fitore të shkëlqyer në mbledhjen e komisionit të shtatëmbëdhjetë gushtit, por pasojat e kësaj fitoreje qenë shumë të dëmshme për të. Komisioni i ri, që ishte ngarkuar të hetonte gjendjen e popullsisë së huaj nga të gjitha anët, qe formuar dhe dërguar në vend me një shpejtësi dhe energji që e kishte nxitur vetë Aleksej Aleksandroviçi. Në krye të tre muajve ai e kishte paraqitur raportin. Gjendja e popullsisë së huaj ishte hetuar nga pikëpamja politike, administrative, ekonomike, etnografike, materiale dhe fetare. Relacioni u jepte përgjigje të përcaktuara mirë të gjitha pyetjeve dhe këto përgjigje nuk linin shteg për asnjë dyshim, sepse ato nuk ishin pjellë e mendjes njerëzore, që nuk u shpëton dot gabimeve, siç e dimë të gjithë, por pjellë e një pune thjesht administrative. Të gjitha përgjigjet kishin për bazë të dhënat zyrtare, deklaratat e guvernatorëve dhe të arqipeshkëve, të bazuara në raportet e shefave të distriktit dhe të kryepriftërinjve, të bazuara nga ana e tyre, në raportet e zyrave të administratës komunale dhe të famullitarëve. Për këtë arsye asnjë nga përgjigjet e tyre nuk mund të vihej në dyshim. Të gjitha ato pyetje, si për shembull ato që kishin të bënin me shkaqet e të korrave të këqija dhe të arsyeve për të cilat popullsia e huaj nuk hiqte dorë nga feja e saj etj. - çështje këto që, pa ndërhyrjen e makinës administrative, nuk zgjidhen kurrë as për shumë shekuj - gjenin një zgjidhje të qartë që nuk

linte shteg për asnjë dyshim. Relacioni vërtetonte mendimin që kishte shprehur Aleksej Aleksandroviçi. Por Stremovi, që ishte prekur shumë në sedër gjatë mbledhjes së fundit, pas paraqitjes së raportit të komisionit përdori një taktikë që nuk e priste aspak Aleksej Aleksandroviçi. Bashkë me një grup të anëtarëve të tjerë të këshillit, ai kaloi nga ana e Aleksej Aleksandroviçit dhe jo vetëm që mbrojti me zjarr masat e propozuara nga Karenini, por parashtroi edhe të tjera, po të asaj natyre, por shumë të tepruara. Këto masa, që e kapërcenin shumë idenë themelore të Aleksej Aleksandroviçit, u pranuan dhe atëherë u zbatua taktika e Stremovit. Masat e tepruara, që kishin kapërcyer çdo kufi, u dukën papritmas kaq pa kuptim, sa që të gjithë: personat me influencë të shtetit, opinioni i shoqërisë së lartë, zonjat intelektuale dhe gazetat, u vërsulën kundër tyre dhe shprehën zemërimin si ndaj tyre, ashtu edhe ndaj Aleksej Aleksandroviçit, që ishte autori i tyre. Stremovi u tërhoq atëherë nga fusha e betejës, duke u shtirur sikur kishte ndjekur verbërisht planin e Kareninit dhe se tani edhe ai vetë çuditej dhe zemërohej për atë punë që ishte bërë. Kjo e dërrmoi Aleksej Aleksandroviçin. Por ai nuk u dorëzua, megjithëse binte dita-ditës nga shëndeti dhe kishte telashe familjare. Këshilli u nda më dysh: disa anëtarë, me Stremovin në krye, përligjnin gabimin e tyre, duke thënë se kishin pasur besim te komisioni i udhëhequr nga Aleksej Aleksandroviçi, i cili, sipas fjalëve të tyre, kishte paraqitur një raport gjepurash, që s'ishte gjë tjetër veçse një letër e shkruar. Aleksej Aleksandroviçi nga ana tjetër, me grupin e atyre që e quanin të dëmshëm një qëndrim të tillë revolucionar ndaj shkresave zyrtare, vazhdonte të mbronte relacionin e hartuar sipas të dhënave të komisionit të revizionimit. Si pasojë e kësaj përpjekjeje të mendimeve në gjirin e Këshillit, çështja u ngatërrua kaq shumë, sa që të gjithë, si në sferat e larta, ashtu edhe në shoqëri, ndonëse interesoheshin shumë për këtë çështje, nuk qenë në gjendje të kuptonin a ishin me të vërtetë në gjendje shumë të keqe ata të popullsisë së huaj apo jetonin mirë. Për këtë arsye dhe pjesërisht edhe për përbuzjen që kishte ngjallur te shumë njerëz nga shkaku i gruas që s'i kishte qëndruar besnike, gjendja e Aleksej Aleksandroviçit u bë shumë e lëkundshme. Dhe në këto kushte ai mori një vendim me rëndësi. Komisioni u habit kur e dëgjoi të thoshte se do të kërkonte leje të shkonte ai vetë në vend për ta hetuar këtë çështje. Dhe, pasi komisioni i dha leje, Aleksej Aleksandroviçi u nis për në ato guverna të largëta.

Vendimi që mori për t'u nisur, bëri shumë bujë, aq më tepër sepse në çastin e nisjes, bashkë me një letër zyrtare, ai ktheu shpenzimet e udhëtimit që ishin caktuar për dymbëdhjetë kuaj poste për të arritur në vendin e duhur.

- Kjo tregon se është shumë bujar, - tha për këtë gjë Beci kur po fliste me princeshën Mjagkaja. - Pse shteti të paguajë shpenzime për kuaj poste kur të gjithë e dinë se tani kudo ka udhë të hekurta?

Princesha Mjagkaja jo vetëm që nuk ishte në një mendje me princeshën Tvjerskaja, por mendimi i saj madje e zemëroi mjaft.

- Ju mund të flisni lehtë kështu, - tha ajo, - sepse keni kushedi sa milionë, por unë gëzohem shumë kur ma dërgojnë burrin në verë për inspektim. Ai kënaqet sa herë që niset për udhëtim, e ndien veten më mirë; përveç kësaj, kjo gjë është mirë edhe për mua sepse me këto të holla kam mundësi të mbaj një karrocë dhe të paguaj karrocierin.

Gjatë udhëtimit të tij për në krahinat e largëta Aleksej Aleksandroviçi u ndal tri ditë në Moskë.

Të nesërmen e asaj dite që arriti, vajti t'i bënte një vizitë guvernatorit të qytetit. Në një udhëkryq, te këndi i rrugicës "Gazetni," ku grumbullohen ngaherë karroca private dhe nga ato që jepen me qira, Aleksej Aleksandroviçi dëgjoi papritmas që e thërriste dikush me një zë kaq të fortë e gazmor, sa s'kishte si të mos kthente kokën.

Në këndin e trotuarit, veshur me një pallto të shkurtër të qepur sipas modës së fundit, me një kapelë të modës së fundit mbi sy, kishte qëndruar Stepan Arkadiçi, i cili i bënte me shenjë dhe i bërtiste që të mbante karrocën; fytyra e tij djaloshare shndrinte plot ngazëllim dhe dhëmbët e bardhë vetëtinin në mes të buzëve të kuqe, që i qeshnin. Me një dorë mbahej te dritarja e karrocës që ishte ndalur te këndi i rrugës, nga kishin nxjerrë kokën një grua me kapelë kadifeje dhe dy fëmijë, buzëqeshte dhe i bënte shenjë me dorë dhëndrit. Edhe zonja kishte vënë buzën në gaz dhe i bënte shenjë me dorë Aleksej Aleksandroviçit. Ishte Dolli me fëmijët.

Aleksej Aleksandroviçi nuk donte të takohej me asnjeri në Moskë dhe aq më pak me të kunatin. Ngriti kapelën dhe deshi të vazhdonte rrugën, por Stepan Arkadiçi i bëri shenjë karrocierit të ndalej dhe, duke ecur nëpër borë, shkoi tek ai.

- Po si është e mundur të mos na lajmërosh? Ke shumë që ke ardhur? Dje isha në hotelin "Dyso", atje pashë në tabelë "Karenin" dhe as që më

shkoi ndër mend se mund të ishe ti! - tha Stepan Arkadiçi duke futur kokën nga dritarja e karrocës. - Përndryshe do të kisha ardhur të të takoja. Sa gëzohem që po të shoh! - tha ai duke përpjekur këmbët që të shkundte borën. - Si është e mundur që të mos na lajmërosh fare?! - tha përsëri.

- Nuk kisha kohë, jam shumë i zënë, - u përgjigj Aleksej Aleksandroviçi me një ton të thatë.

- Eja përshëndete time shoqe; ajo ka shumë qejf të të shikojë!

Aleksej Aleksandroviçi hoqi batanijen me të cilën ishin mbështjellë këmbët e thara nga të ftohtët, zbriti nga karroca dhe, duke ecur nëpër borë, shkoi drejt karrocës ku ishte Darja Aleksandrovna.

- Ç'është kështu me ju, Aleksej Aleksandroviç? Si na harruat kështu? - tha Dolli duke bërë buzën në gaz.

- Isha shumë i zënë. Gëzohem shumë që po ju shoh, - tha ai me një ton që thoshte krejt të kundërtën. - Si jeni me shëndet?

- Si është Ana ime e dashur?

Aleksej Aleksandroviçi murmuriti disa fjalë të pakuptueshme dhe deshi të ikte, por Stepan Arkadiçi nuk e la.

- Ja se ç'të bëjmë nesër: Dolli, ftoje për drekë! Do të thërresim Koznishevin dhe Pescovin që ta gostisim me lulen e intelektualëve moskovitë!

- Urdhëronani, ju lutem, - tha Dolli, - do t'ju presim gjer në orën pesë, gjer më gjashtë, po të dëshironi. Po si është Ana ime e dashur? Ka shumë kohë që...

- Është shëndoshë e mirë, - tha Aleksej Aleksandroviçi vetullngrysur. - Gëzohem shumë!

Dhe u nis për të vajtur te karroca e tij.

- Do të vini? - i thirri nga prapa Dolli.

Aleksej Aleksandroviçi tha diçka që Dolli nuk mundi ta dëgjonte nga zhurma e karrocave që kalonin rrugës.

- Nesër do vij të të marr! - thirri Stepan Arkadiçi.

Aleksej Aleksandroviçi u ul në karrocë dhe u struk atje në një pozicion të tillë që as të mos shihte dhe as të mos e shihnin.

- Ç'njeri i çuditshëm! - tha Stepan Arkadiçi; pastaj vështroi orën, bëri me dorë një shenjë përpara fytyrës së tij, me të cilën përshëndeti përzemërsisht të shoqen dhe fëmijët dhe, me një hap levendi, u largua duke ecur trotuarit.

- Stiva! Stiva! - thirri Dolli dhe u skuq.

Ai u kthye.

- Duhet t'i blej pallto Grishës dhe Tanjës. Nëm të holla!

- Thuaj se faturën do ta paguaj unë. - Dhe u largua përsëri duke përshëndetur me kokë dikë që po kalonte me karrocë.

VII

Të nesërmen ishte e diel. Stepan Arkadiçi vajti në Teatrin e Madh, ku do të bëhej prova e përgjithshme e baletit dhe i dha Masha Çibisovas, balerinës së bukur që e kishin pranuar në balet me ndërhyrjen e tij, stolinë prej korali që i kishte premtuar një ditë më parë; duke përfituar nga errësira e kulisave, mundi ta puthte atë fytyrëz të bukur që shndrinte nga gazi i dhuratës që kishte marrë. Përveç dorëzimit të dhuratës së koralit ai, duhej të merrej vesh me balerinën se ku do të takoheshin pas baletit. I tha se për ç'arsye nuk mund të ndodhej në sallë në fillimin e baletit dhe i dha fjalën se do të vinte në aktin e fundit, që ta merrte pastaj e të hanin darkën bashkë. Nga teatri Stepan Arkadiçi vajti në pazarin Ohotni, zgjodhi vetë peshkun dhe shpargujt për drekë dhe, në orën dymbëdhjetë, ishte në hotelin "Dyso", ku, për fatin e tij, ndodheshin të tre personat që duhej të takonte: Levini, që kishte zënë një dhomë në këtë hotel pas udhëtimit që kishte bërë jashtë shtetit, shefi i ri që sapo qe emëruar në një vend me rëndësi dhe që kishte ardhur për të bërë një inspektim në Moskë dhe dhëndri i tij, Karenini, të cilin do ta merrte medoemos për drekë në shtëpi.

Stepan Arkadiçit i pëlqente të shtrohej në tryezë e të hante mirë, por ca më tepër i pëlqente të shtronte drekë, jo të madhe e me salltanet, të tepruar, por me një shije të hollë, si për sa u përket gjellëve dhe pijeve ashtu edhe miqve të zgjedhur. Lista e gjellëve dhe e pijeve i pëlqeu shumë: atje do të kishte peshk persian të freskët, shparguj dhe *la pièce de résistance*[1], rostbif të thjeshtë por të mrekullishëm, si edhe verëra të ndryshme; kaq për sa u përket gjellëve dhe pijeve. Sa për miqtë, atje do të ishte Kiti dhe Levini dhe, për të mbuluar këtë takim, edhe një kushërirë, si edhe Sherbacki i ri

1) Pjatë me gjellë që të ngop.

dhe *la pièce de résistance* e miqve - Sergej Koznishevi dhe Aleksej Aleksandroviçi. Sergej Ivanoviçi ishte moskovit dhe filozof, Aleksej Aleksandroviçi ishte peterburgas dhe njeri praktik; do të ftonte dhe Pescovin, një njeri origjinal që e njihnin të gjithë në qytet, liberal, entuziast, kuvendar, muzikant, historian, i cili, edhe pse i kishte kapur të pesëdhjetat, dukej tamam si një djalë i ri. Ky do të ishte, si të thuash, salca ose garnitura për Koznishevin dhe Kareninin. Ai do t'i nxiste këta që të sulmonin njëri-tjetrin.

Të hollat e këstit të dytë të shitjes së pyllit ishin marrë dhe nuk ishin shpenzuar ende. Kohët e fundit Dolli tregohej shumë e dashur dhe e mirë ndaj të shoqit dhe Stepan Arkadiçi ishte shumë i gëzuar që i kishte vajtur mendja të shtronte një drekë të tillë. Ishte aq shumë në qejf sa s'thuhej. Vetëm se qenë dy rrethana që ia prishnin pak qejfin; por që të dyja këto rrethana mbyteshin në detin e gëzimit që mbushte shpirtin e Stepan Arkadiçit. E para e këtyre dy rrethanave ishte kjo: një ditë më parë ai kishte takuar në rrugë Aleksej Aleksandroviçin dhe kishte vënë re se i kunati kishte mbajtur një qëndrim të ftohtë kundrejt tij dhe i kishte folur me një ton të thatë; shprehja e fytyrës së Aleksej Aleksandroviçit, fakti se ai nuk kishte ardhur në shtëpinë e tyre duke kaluar nga Moska, si edhe ato fjalë që kishte dëgjuar për Anën dhe Vronskin, i dhanë të kuptonte Stepan Arkadiçit se burrë e grua diç kishin në mes tyre.

Kjo ishte rrethana e parë e papëlqyer. Rrethana tjetër më pak e papëlqyer ishte se shefi i ri, ashtu si të gjithë shefat e rinj, thuhej se qe njeri i tmerrshëm, që ngrihej në orën gjashtë të mëngjesit, punonte si kalë dhe kërkonte që edhe vartësit e tij të punonin si ai. Përveç kësaj, shefi i ri kishte edhe këtë nam: thoshin se sillej shumë ashpër me të tjerët dhe, sipas thashethemeve, kishte prirje krejt të kundërta me ato të paraardhësit të tij, pra ca prirje që ishin në kundërshtim të plotë me ato të Stepan Arkadiçit. Të djeshmen Stepan Arkadiçi qe paraqitur në shërbim i veshur me uniformë dhe shefi i ri ishte treguar shumë i njerëzishëm kundrejt tij dhe kishte kuvenduar me Obllonskin sikur ta njihte prej një kohe të gjatë; prandaj Arkadiçi e kishte quajtur për detyrë t'i bënte një vizitë, i veshur me redingotë. Por kishte frikë se shefi i ri mund të mos e priste mirë dhe ja, kjo ishte rrethana tjetër e papëlqyer. Megjithatë, Stepan Arkadiçi e ndiente instinktivisht se të gjitha "do të rregulloheshin" shumë bukur. "Të gjithë njerëzit janë mëkatarë, pse të zemërohemi e të zihemi?" - thoshte me vete duke hyrë në hotel.

- Tungjatjeta, Vasil, - i tha kamerierit që e njihte dhe, ashtu me kapelë mbi sy, kaloi korridorit. - Paske lënë baseta? A s'më thua, në dhomën Nr. 7 është Levini? Shpjermë tek ai, të lutem. Pyet pastaj, të lutem, në pret konti Aniçkin (ky ishte shefi i ri).

- Si urdhëron, - u përgjigj Vasili duke bërë buzën në gaz. - Ka shumë kohë që s'na keni urdhëruar.

- Isha dje, por hyra nga porta tjetër. Kjo është dhoma Nr. 7?

Levini ishte më këmbë në mes të dhomës bashkë me një muzhik dhe me një arshin po maste një lëkurë ariu kur hyri brenda Stepan Arkadiçi.

- E paskeni vrarë? - thirri Stepan Arkadiçi. - Ç'lëkurë e bukur! Lëkurë arushe? Tungjatjeta, Arhip!

I shtrëngoi dorën muzhikut dhe u ul në karrige pa zhveshur pallton dhe pa hequr kapelën.

- Hiqe pallton, rri pak me mua! - tha Levini dhe ia hoqi kapelën nga koka.

- Jo, nuk kam kohë, erdha vetëm për një minutë, - u përgjigj Stepan Arkadiçi. Shkopsiti pallton, por pastaj e hoqi dhe ndenji një orë duke kuvenduar me Levinin për gjahun dhe për gjëra të tjera, për të cilat ia kishte ënda të kuvendonin.

- A s'më thua, të lutem, ç'bëre jashtë shtetit? Ku ishe? - tha Stepan Arkadiçi kur doli muzhiku.

- Isha në Gjermani, në Prusi, në Francë, në Angli, jo në kryeqytetet, por në qytetet industriale. Pashë shumë gjëra të reja dhe jam shumë i gëzuar që vajta.

- Po, i njoh idetë e tua rreth organizimit të punëtorëve.

- Jo, aspak: në Rusi nuk ka çështje punëtore. Në Rusi kemi problemin e punëtorëve në marrëdhënie me tokën. Ky problem nuk është zgjidhur as në Evropë, por atje ajo që është bërë keq, po rregullohet kurse te ne...

Stepan Arkadiçi po e dëgjonte Levinin me vëmendje.

- Po, po! - tha ai. - Ka shumë të ngjarë që të kesh të drejtë. Sidoqoftë gëzohem shumë që po të shoh në qejf: vete në gjahun e ariut, punon dhe entuziazmohesh për një ide. Shumë mirë, sepse Sherbacki më kishte thënë se të kishte takuar dhe ti ishe aq i mërzitur sa i kishe folur vetëm për vdekjen.

- Është e vërtetë, por prapëseprapë mendoj gjithnjë për vdekjen, - tha Levini. - A nuk është e vërtetë që po i afrohemi gjithmonë e më shumë

fundit dhe se çdo gjë rreth nesh nuk është veçse kotësi? Të them të drejtën, e dua shumë mendimin dhe punën time, por, në të vërtetë... pa mendo një herë: gjithë jeta jonë nuk është veçse pak myk në sipërfaqen e një planeti shumë të vogël... kurse ne pandehim se kemi diçka të madhe: mendime, punë! Të gjitha këto nuk janë veçse kokrriza pluhuri.

- Ky mendim, vëlla, është i vjetër sa bota!

- I vjetër është vërtet, por, kur e kupton ashtu si duhet, çdo gjë përpara tij të duket pa asnjë rëndësi. Kur mendon se mund të vdesësh sot ose nesër dhe se asgjë nuk do të mbetet, asgjë nuk ta mbush syrin në këtë botë! Edhe mendimi im, që më duket i madhërishëm, kur mendoj për vdekjen, më duket krejt pa rëndësi, si gjahu i arushës. Dhe kështu mundohem ta jetoj këtë jetë duke u zbavitur me gjah, me punë, që të mos mendoj për vdekjen.

Stepan Arkadiçi po e dëgjonte Levinin duke buzëqeshur lehtë dhe me ëmbëlsi.

- Kuptohet vetvetiu! Ja se si i afrohesh pikëpamjes sime. A të kujtohet si më qortoje duke më thënë se unë kërkoja kënaqësi në jetë? Mos ji, omoralist, kaq i rreptë!

- Sidoqoftë, në jetë ka shumë gjëra të mira... - tha Levini dhe u ngatërrua në mes të mendimeve të tij. - Nuk e di. Di vetëm një gjë: do të vdesim për së shpejti.

- Po pse për së shpejti ?

- A e di... bukuria e jetës venitet kur mendon për vdekjen, por ky mendim sikur të qetëson.

- Përkundrazi! Kur mendon sa e shkurtër është jeta, kërkon ta shijosh edhe më tepër. Tani po shkoj, - tha Stepan Arkadiçi dhe u ngrit për të dhjetën herë.

- Dale, rri edhe pak! - tha Levini duke e mbajtur. - Kur do të shihemi prapë? Nesër do të iki.

- Sa i hutuar që jam! Unë erdha pikërisht... Sot për drekë do të vish medoemos te ne. Kam thirrur vëllanë tënd, dhëndrin tim Karenin...

- Pse, këtu është? - tha Levini dhe deshi ta pyeste për Kitin. Kishte dëgjuar se ajo kishte qenë në Peterburg në fillim të dimrit tek e motra, që ishte martuar me një diplomat dhe nuk dinte në qe kthyer. U bë gati ta pyeste, por pastaj ndërroi mendje. "Në daç të ketë ardhur, në daç të mos ketë ardhur, aq më bën", - tha me vete.

- Kështu pra, do të vish?
- Sigurisht.
- Më ora pesë... Duhet të veshësh redingotën.

Stepan Arkadiçi u ngrit dhe zbriti poshtë te shefi i ri. Instinkti i tij nuk e kishte gabuar: shefi i ri, që thoshin se qe njeri i tmerrshëm, qe një burrë shumë i dashur; Stepan Arkadiçi hëngri mëngjesin me të dhe ndenji me të aq shumë, sa ora ishte katër, kur vajti tek Aleksej Aleksandroviçi.

VIII

Aleksej Aleksandroviçi, si u kthye nga mesha, e kaloi gjithë mëngjesin në dhomën e tij. Atë mëngjes kishte dy punë për të bërë: do të priste e do të përcillte një përfaqësi të popullsisë së huaj që ndodhej në Moskë dhe që do të shkonte në Peterburg dhe do t'i shkruante avokatit letrën që i kishte premtuar. Megjithëse përfaqësia ishte thirrur në kryeqytet me iniciativën e Aleksej Aleksandroviçit, ky parashikonte se ndërhyrja e saj mund të sillte shumë ndërlikime, madje edhe rreziqe; për këtë arsye, Aleksej Aleksandroviçi u gëzua që e takoi në Moskë. Anëtarët e kësaj përfaqësie nuk kishin as idenë më të vogël të detyrës që duhej të kryenin. Ata ishin aq naivë sa besonin se detyra e tyre ishte kjo: të parashtronin gjendjen e vërtetë të gjërave dhe nevojat e popullsisë që përfaqësonin dhe t'i kërkonin ndihmë qeverisë; ata nuk e kuptonin se disa nga thëniet dhe kërkesat e tyre përkrahnin mendimin e partisë kundërshtare dhe vinin kështu në rrezik gjithë punën. Aleksej Aleksandroviçi kuvendoi një copë herë të madhe me ta, u hartoi programin dhe u tha që të mos largoheshin aspak nga ky program. Kur u nis përfaqësia, u shkroi letra disa personave, që ta drejtonin përfaqësinë në Peterburg. Ajo që mund ta ndihmonte më shumë në këtë punë, do të ishte kontesha Lidja Ivanovna, sepse ajo qe specialiste në çështjen e përfaqësive; askush tjetër, përveç asaj, nuk mund ta drejtonte përfaqësinë në Peterburg ashtu siç duhej. Si mbaroi me këtë punë, Aleksej Aleksandroviçi nisi të shkruajë letrën e avokatit. Pa ngurrimin më të vogël, ai i jepte leje të vepronte ashtu siç do ta shihte të arsyeshme ai vetë. Brenda në zarf futi edhe tri pusullat që i kishte shkruar Vronski Anës dhe të cilat i kishte gjetur në çantën e saj.

Që kur Aleksej Aleksandroviçi kishte ikur nga shtëpia me mendje që të mos kthehej më atje, që kur kishte qenë tek avokati dhe i kishte treguar qoftë edhe vetëm një njeriu qëllimin e tij dhe sidomos që kur e kishte shndërruar këtë dramë të jetës së tij në një çështje shkresash, mësohej gjithnjë e më tepër me vendimin që kishte marrë dhe bindej gjithnjë e më shumë se do t'ia arrinte qëllimit.

Po vuloste zarfin e letrës së avokatit kur dëgjoi zërin kumbues të Stepan Arkadiçit, i cili po hahej me shërbëtorin e Aleksej Aleksandroviçit duke ngulur këmbë që ta lajmëronte të zotin për këtë vizitë.

"S'më prishet puna, - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi, - më mirë që erdhi: do t'i them se në ç'marrëdhënie jam me të motrën dhe do t'i shpjegoj se për ç'arsye nuk mund t'u shkoj për drekë".

- Lëre të hyjë! - tha me zë të lartë dhe zuri t'i fuste letrat në letërthithëse.

- E pse më gënjeve? Ja tek është! - i tha Stepan Arkadiçi shërbëtorit, që nuk e linte të hynte brenda dhe, në ecje e sipër, hoqi pallton dhe hyri brenda në dhomë. - Gëzohem shumë që të gjeta brenda! Kështu pra, shpresoj..., - nisi të thoshte Stepan Arkadiçi.

- Nuk mund të vij, - i tha Aleksej Aleksandroviçi me një ton të ftohtë dhe pa e ftuar që të ulej.

Aleksej Aleksandroviçi mendoi aty për aty të mbante një qëndrim të ftohtë ndaj kunatit, sepse do të ndahej nga e motra; por nuk e kishte marrë parasysh atë dashamirësi të madhe që e kishte mbushur plot shpirtin e Stepan Arkadiçit.

Stepan Arkadiçi hapi sytë e ndritur e të kulluar.

- Pse nuk mund të vish? Ç'kërkon të thuash? - tha ai si i hutuar në gjuhën frënge. - Jo, më ke dhënë fjalën! Të presin të gjithë.

- Dua të them se nuk mund ta pranoj ftesën tuaj, se lidhjet e gjirisë që na bashkonin më parë, tani do të këputen.

- Si? Në ç'kuptim? Pse kështu? - tha Stepan Arkadiçi me buzë në gaz.

- Sepse po ndaj motrën tuaj, time shoqe. Duhej...

Por Aleksej Aleksandroviçi nuk e kishte mbaruar ende frazën e tij, kur Stepan Arkadiçi nisi të sillej krejt ndryshe nga ç'e priste Aleksej Aleksandroviçi.

Stepan Arkadiçi psherëtiu dhe u ul në kolltuk.

- Jo, Aleksej Aleksandroviç, ç'thua kështu! - tha Obllonski dhe u duk i brengosur.

- Kështu është puna.

- Më fal, por nuk mund ta besoj një gjë të tillë...

Aleksej Aleksandroviçi u ul duke ndier se fjalët e tij nuk kishin bërë atë përshtypje që priste ai; tani e kuptonte se ishte e domosdoshme të shpjegohej dhe se, sido që të shpjegohej, marrëdhëniet e tij me të kunatin do të mbeteshin ashtu siç ishin.

- Po, jam i detyruar të kërkoj divorcin, - tha ai.

- Vetëm një gjë po të them, Aleksej Aleksandroviç: unë të di për burrë të mirë e të drejtë, e di se Ana është një grua shumë e mirë - më fal që nuk mund të ndryshoj mendimin që kam për të - dhe prandaj nuk mund ta besoj këtë që po më thua. Në këtë mes ka një keqkuptim.

- Eh, sikur të ishte vetëm keqkuptim...

- Lërmë të flas, të kuptoj, - ia preu fjalën Stepan Arkadiçi. - Por, kuptohet vetvetiu... Vetëm një gjë dua të të them: nuk duhet të ngutesh. Jo, nuk duhet të ngutesh!

- Nuk u nguta, - tha Aleksej Aleksandroviçi me një ton të ftohtë. - Për një çështje të tillë nuk mund të këshillohesh me asnjeri. Kam marrë vendim të prerë.

- Kjo është e tmerrshme! - tha Stepan Arkadiçi duke psherëtirë thellë. - Por unë do të kisha bërë një gjë, Aleksej Aleksandroviç. Të lutem shumë, bëje këtë! - tha ai. - Me ç'kam kuptuar, padija e divorcit nuk është ngritur ende. Para se ta ngresh këtë padi, takohu me gruan time, bisedo me të. Ajo e do Anën si motër, të do edhe ty; Dolli është një grua shumë e mirë. Fol me të, në ke besuar Perëndinë! Bëje këtë për hir të miqësisë sonë, të lutem shumë!

Aleksej Aleksandroviçi u mendua një copë herë; Stepan Arkadiçi po e vështronte me keqardhje dhe nuk e prishi heshtjen që mbretëronte.

- Do ta takosh?

- Nuk e di. Nuk erdha në shtëpinë tuaj pikërisht për këtë arsye. Mendoj se marrëdhëniet tona nuk mund të jenë ato që kanë qenë deri më sot.

- Pse të mos jenë? Nuk shoh për ç'arsye mund të ndryshojnë! Lejomë të them se, përveç lidhjes së gjirisë, ti ke për mua qoftë edhe një pjesë të asaj

ndjenje miqësie që kam unë për ty... Dhe respekt të madh... - tha Stepan Arkadiçi duke i shtrënguar dorën. - Edhe sikur të jenë të vërteta hamendjet e tua më të këqija unë nuk e lejoj kurrë veten të gjykoj njërën palë ose tjetrën dhe nuk e shoh se për ç'arsye duhet të ndryshojnë marrëdhëniet tona. Tani bëje këtë për mua: eja të takohesh me time shoqe.

- Ne kemi pikëpamje të ndryshme rreth kësaj gjëje, - tha Aleksej Aleksandroviçi me një ton të ftohtë. - Por le të mos flasim më për këtë.

- Po pse të mos vish? Të paktën eja sot. Eja, të lutem. Bisedo me time shoqe. Ajo është një grua shumë e mirë. Eja, në ke besuar Perëndinë, po të lutem më gjunjë!

- Në qoftë se dëshironi me të vërtetë që të vij, do të vij, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke psherëtirë.

Dhe, duke dashur që të ndryshonte temën e bisedës, e pyeti për atë që u interesonte të dyve - për shefin e Stepan Arkadiçit, që ishte ende i ri dhe qe emëruar në një post me kaq rëndësi.

Aleksej Aleksandroviçi as më parë nuk e donte kontin Aniçkin, me të cilin nuk qe kurrë në një mendje; por tani ai kishte një ndjenjë urrejtjeje për të, siç mund të ketë një njeri që ka pësuar disfatë në shërbimin e tij, për një njeri që është graduar.

- A u takove me të? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi me një buzëqeshje plot qesëndi.

- Po, na erdhi dje në mbledhje. Me sa duket është në korrent të çështjeve dhe është shumë punëtor.

- Ashtu, po ç'qëllim ndjek puna e tij? - tha Aleksej Aleksandroviçi. - - Të bëjë punë vërtet apo të bëjë nga e para atë që është bërë? Plaga e shtetit tonë është administrata burokratike dhe ai është përfaqësuesi i saj i denjë.

- Të them të drejtën, nuk e di se ç'kritikë mund t'i bëhet. Nuk ia njoh qëllimet, por di vetëm një gjë: më duket burrë shumë i mirë, - u përgjigj Stepan Arkadiçi - Tani isha tek ai; është një burrë shumë i mirë. Hëngrëm mëngjesin bashkë dhe e mësova se si bëhet pija me verë dhe me lëng portokalli. Është një pije freskuese. Çudi e madhe si nuk e dinte. I pëlqeu shumë. E them me gjithë mend që është një burrë shumë i mirë.

Stepan Arkadiçi vështroi orën.

- O Perëndi, ora është pesë dhe duhet të shkoj edhe te Dollgovushini! Kështu pra, të lutem eja për drekë. Mua dhe gruas, do të na vijë shumë keq sikur të mos na vish!

Aleksej Aleksandroviçi e përcolli të kunatin shumë ndryshe nga ç'e kishte pritur.

- Të dhashë fjalën që do të vij dhe do të vij, - u përgjigj me hidhërim.

- Të më besosh se e çmoj shumë mirësinë tënde; besoj se nuk do të pendohesh, - tha Stepan Arkadiçi duke vënë buzën në gaz.

Veshi pallton duke ecur, vuri dorën në kokën e shërbëtorit, qeshi dhe pastaj doli.

- Në orën pesë. Të lutem të veshësh redingotën! - tha edhe një herë duke u kthyer te porta.

IX

Ora ishte pesë e ca dhe disa të ftuar kishin ardhur kur i zoti i shtëpisë hyri brenda bashkë me Sergej Ivanoviç Koznishevin dhe Pescovin, me të cilët ishte takuar te porta. Këta ishin përfaqësuesit kryesorë të inteligjencies moskovite, siç i quante Obllonski. Që të dy ishin njerëz të nderuar, si për karakterin, ashtu edhe për zgjuarsinë e tyre. Ata kishin respekt për njëri-tjetrin por nuk merreshin vesh aspak në mes tyre; nuk kishin mendime të ndryshme, përkundrazi, ishin të një kampi (aq sa armiqtë ngatërronin shpesh prirjet e tyre), por në këtë kamp kishin secili mënyrën e vet të të menduarit. Dhe meqë asgjë nuk krijon një antagonizëm më të madh sesa ndryshimi i mendimeve rreth hollësive të mendimeve abstrakte, ata të dy jo vetëm që nuk bashkoheshin kurrë në mendimet e tyre, por, që prej disa kohësh, e kishin bërë zakon të talleshin, pa u zemëruar, me gabimet e pandreqshme të njëri-tjetrit.

Ata të dy po hynin nga porta e madhe duke kuvenduar për kohën kur Stepan Arkadiçi i kishte arritur. Në sallon kishin zënë vend princ Aleksandër Dmitrieviçi, vjehrri i Obllonskit, Sherbacki i ri, Turovcini, Kiti dhe Karenini.

Stepan Arkadiçi vuri re menjëherë se në mungesë të tij punët nuk shkonin mirë në sallon. Darja Aleksandrovna, veshur me fustanin më të bukur të mëndafshtë ngjyrë hiri, ashtu e shqetësuar siç qe sepse fëmijët do të hanin vetë në dhomën e tyre dhe se i shoqi ende nuk kishte ardhur, nuk qe e zonja të mbante gjallë kuvendin që po regëtinte. Të gjithë rrinin si priftëreshat, kur shkojnë mysafire (sipas shprehjes së princit të vjetër) dhe

të dukej sikur po vrisnin mendjen se për ç'arsye kishin ardhur atje; nxirrnin me zor ca fjalë nga goja, që të mos rrinin si mumje. Turovcini babaxhan nuk e ndiente veten, me sa dukej, në shoqërinë e tij dhe nënqeshja e buzëve të tij të trasha, me të cilën e priti Stepan Arkadiçin, dukej sikur i thoshte: "Eh, vëlla, më paske vënë në mes të njerëzve të zgjuar! Do të më pëlqente shumë më tepër të pija një gotë dhe në *Château des fleurs*". Princi i vjetër rrinte pa folur dhe, me ata sy të shndritshëm, vështronte shtrembër Kareninin; Stepan Arkadiçi e kuptoi se ai po mendohej të gjente ndonjë fjalëz me thumb për ta bukosur këtë burrë shteti, që ua shërbenin miqve ashtu siç servirin një bli të bukur. Kiti vështronte derën e sallonit dhe mundohej të tregohej e fortë që të mos skuqej kur të hynte Konstantin Levini. Sherbacki i ri, që nuk i ishte paraqitur Kareninit, bënte çmos që të mos tregohej i druajtur. Karenini, sipas zakonit të Peterburgut, në këtë drekë ku do të kishte edhe zonja, kishte veshur frakun dhe kishte lidhur kravatë të bardhë; që nga shprehja e fytyrës së tij Stepan Arkadiçi e kuptoi se ai kishte ardhur sa për t'i qëndruar fjalës që i kishte dhënë dhe se prania në këtë shoqëri ishte për të një detyrë e vështirë. Ai qe shkaku i asaj atmosfere të akullt që i kishte ngrirë të gjithë të ftuarit gjer në çastin kur hyri brenda Stepan Arkadiçi.

Stepan Arkadiçi hyri në sallon, u kërkoi ndjesë miqve për vonesën e tij duke thënë se e kishte mbajtur një princ, të cilit ia ngarkonte gjithnjë fajin në rast vonese ose mungese dhe, brenda një minute, i njohu të gjithë njëri me tjetrin; e uli Sergej Koznishevin pranë Kareninit, nisi bisedën e rusifikimit të Polonisë ku ata u kapën përnjëherë bashkë me Pescovin. I ra lehtë në shpatull Turovcinit, i pëshpëriti në vesh një shaka të vogël dhe e uli pranë Darja Aleksandrovnës dhe princit të vjetër. Pastaj i tha Kitit se ishte bërë shumë e bukur dhe ia paraqiti Sherbackin e ri Kareninit. Me një fjalë, brenda një kohe shumë të shkurtër, gjithë shoqëria sikur u shkriftua menjëherë dhe salloni, që u mbush me gjallëri, nisi të oshëtijë nga zërat kumbues. Vetëm Konstantin Levini mungonte. Por aq më mirë që s'kishte ardhur, sepse, duke hyrë në sallën e bukës, ku kishte vajtur të shihte se ç'po bëhej, Stepan Arkadiçi u tmerrua kur pa se verërat *porto* dhe *kseres*, në vend që t'i merrnin te Leveja i kishin marrë te Depreja; dha urdhër menjëherë të dërgonin karrocierin te Leveja sa më shpejt që të mundnin dhe pastaj vajti prapë në sallon.

Kur po dilte nga salla e bukës, u takua me Konstantin Levinin.

- Mos jam vonë?

- Po kur nuk je vonuar ti? - tha Stepan Arkadiçi duke i futur krahun.

- Ka shumë të ftuar? Kush e kush është? - pyeti Levini duke u skuqur padashur dhe duke shkundur borën e kapelës me dorezë.

- Të gjithë tanët janë. Është edhe Kiti. Eja se do të të njoh me Kareninin.

Me gjithë idetë e tij liberale, Stepan Arkadiçi e dinte se qe një nder të njiheshe me Kareninin dhe, për këtë arsye, donte që gjithë miqtë e tij më të mirë të njiheshin me të. Por Konstantin Levini atë minutë nuk ishte në gjendje të ndiente gjithë kënaqësinë e një njohjeje të tillë. Ai nuk e kishte parë Kitin që prej asaj mbrëmjeje të paharruar kur kishte njohur Vronskin, me përjashtim të asaj minute kur e kishte parë në udhën e fshatit. Ia thoshte zemra se atë mbrëmje do ta shihte atje, por, për të mos qenë rob i mendimit, donte të hiqej sikur nuk e dinte me siguri këtë. Atë çast që dëgjoi se ajo ishte atje, ndjeu papritmas një gëzim e një frikë aq të madhe, sa iu duk sikur po i zihej fryma dhe nuk qe në gjendje të thoshte ato fjalë që donte të thoshte.

"Si do të jetë, si do të jetë? Ashtu siç ishte atëherë, apo ashtu siç e pashë në karrocë? Po sikur të jetë e vërtetë ajo që më tha Darja Aleksandrovna? E pse të mos jetë e vërtetë?" - thoshte me vete.

- Të lutem, njihmë me Kareninin, - tha duke i shqiptuar fjalët me mundim dhe hyri në sallon me një hap çuditërisht të vendosur dhe e pa atë.

Ajo nuk ishte as ashtu siç qe më parë dhe as ashtu siç qe në karrocë; ajo ishte krejt ndryshe.

Ishte e trembur, e druajtur, rrinte si e turpëruar, ndaj dukej edhe më e bukur. Ajo e pa në çastin që ai hyri në sallon. E priste. U gëzua dhe u turbullua aq shumë nga gëzimi që ndjeu saqë, në kohën kur Levini po i afrohej zonjës së shtëpisë duke i hedhur edhe asaj një vështrim, gati sa s'ia shkrepi të qarit. Dolli, që i shihte të gjitha, e vuri re këtë gjë, ashtu siç e vuri re edhe Levini. Kiti u skuq, u zbeh, u skuq përsëri dhe mbeti ashtu si e ngrirë, buzëdridhur, duke e pritur. Levini iu afrua, e përshëndeti në heshtje dhe i zgjati dorën. Sikur të mos i dridheshin buzët lehtë dhe sikur sytë e saj të mos ishin pak të përlotur - kështu që dukeshin edhe më të shndritshëm - ajo do të ishte pothuaj e qetë kur tha me buzë në gaz:

- Sa kohë ka që nuk jemi parë! - Këto fjalë i tha me një vendosmëri shumë të madhe duke i shtrënguar dorën me dorën e saj të ftohtë.

- Ju nuk më keni parë, por unë ju kam parë, - tha Levini dhe fytyra i ndrinte nga gazi. - Ju pashë në udhën e fshatit kur shkonit nga stacioni për në Ergushovo.

- Kur? - pyeti Kiti me habi.

- Po shkonit me karrocë në Ergushovo, - tha Levini, që e ndiente shpirtin të mbushur aq shumë me lumturi sa i dukej sikur do të mbytej. "Si kam guxuar të bashkoj qoftë edhe një mendim sadopak fajtor me një qenie që të mallëngjen kaq shumë? Po, po, më duket se Darja Aleksandrovna më ka thënë të vërtetën", - tha me vete.

Stepan Arkadiçi e zuri për dore dhe e shpuri te Karenini.

- Më lejoni t'ju paraqes.

Dhe tha emrat.

- Gëzohem shumë që po ju takoj përsëri, - tha me një ton të ftohtë Aleksej Aleksandroviçi duke i shtrënguar dorën Levinit.

- Njiheni? - pyeti me habi Stepan Arkadiçi.

- Kemi udhëtuar bashkë tri orë në një vagon, - tha Levini duke bërë buzën në gaz, - por u ndamë pa u njohur, si pas një balloje me maska, plot kërshëri, unë të paktën.

- Ashtu! Urdhëroni, pra! - tha Stepan Arkadiçi duke treguar derën e sallës së bukës.

Burrat hynë në sallën e bukës dhe iu afruan tryezës së mezeve, ku kishin vënë gjashtë lloje vodke dhe gjashtë lloje djathi, thika dhe pirunë të argjendtë, pjata me havjar, me kubla, me konserva të ndryshme si edhe pjata me copa franxholle.

Burrat rrinin në këmbë pranë gotave me vodkë kundërmuese e pjatave me meze të shijshme dhe biseda rreth rusifikimit të Polonisë ndërmjet Sergej Ivanoviç Koznishevit, Kareninit dhe Pescovit nuk e kishte më atë gjallërinë e mëparshme, sepse ata prisnin të hanin drekën.

Sergej Ivanoviçi, që ishte i vetmi për të mbyllur një bisedë serioze me një shaka të hollë që vinte papritur e pa pandehur dhe ndryshonte kështu krejt gjendjen shpirtërore të bashkëbiseduesve, vendosi të përdorte një mënyrë të tillë edhe tani.

Aleksej Aleksandroviçi thoshte se rusifikimi i Polonisë mund të kryhej vetëm me anën e parimeve të larta që duhej të zbatonte shteti rus.

Pescovi ngulte këmbë duke thënë se një popull asimilon një popull tjetër vetëm atëherë kur është shumë më i madh se ai.

Koznishevi i pranonte të dy mendimet, por me rezerva. Kur po hynin në sallën e bukës, Koznishevi, për ta mbyllur këtë bisedë, tha duke bërë buzën në gaz:

- Prandaj, për rusifikimin e popullsive të huaja ka vetëm një mjet: të bëjmë sa më shumë fëmijë. Në këtë pikë unë dhe im vëlla nuk bëjmë aspak mirë, kurseju, zotërinj të martuar dhe sidomos ju, Stepan Arkadiç, veproni pikërisht ashtu siç mund të veprojë një patriot i mirë. Sa fëmijë keni? - e pyeti të zotin e shtëpisë duke nënqeshur me ëmbëlsi dhe i zgjati gotën e vogël të likerit.

Të gjithë qeshën por më shumë nga të gjithë qeshi Stepan Arkadiçi.

- Po, ky është mjeti më i mirë! - tha ai duke përtypur një copë djathë dhe pastaj e mbushi me një vodkë speciale gotën e vogël që i kishin nderur. Dhe me të vërtetë biseda mori fund me këtë shaka.

- Ky djathi s'është i keq. Doni pak? - tha i zoti i shtëpisë. - A bën ende gjimnastikë? - e pyeti Levinin dhe ia preku muskulin me dorën e majtë. Levini vuri buzën në gaz, shtrëngoi krahun duke e përkulur dhe, nën gishtërinjtë e Stepan Arkadiçit, poshtë cohës së hollë të redingotës, u formua një xhungë e fortë si prej çeliku dhe e rrumbullakët si djathi që ishte në tryezë.

- Hajde ç'biceps! Samson!

- Besoj se duhet të jesh shumë i fortë fizikisht që të shkosh në gjahun e ariut, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke lyer me djathë një thelë buke shumë të hollë. Ai kishte disa njohuri shumë të turbullta rreth gjahut.

Levini bëri buzën në gaz.

- Aspak. Përkundrazi, ariun mund ta vrasë edhe një fëmijë, - tha ai duke u mënjanuar me një përshëndetje të lehtë për t'u bërë vend zonjave, që po i afroheshin tryezës së mezeve bashkë me zonjën e shtëpisë.

- Më thanë se paskeni vrarë një ari ! - tha Kiti duke u munduar më kot që të kapte me pirun një kërpudhë që i rrëshqiste. Përmes dantellës së mëngës që tundej dukej dora e saj e bardhë. - Pse, ka arinj në tokat tuaja? - shtoi ajo duke kthyer nga Levini atë kokë të bukur dhe ashtu buzagaze siç qe.

Nuk kishte asgjë të veçantë në ato fjalë qe kishte thënë, por në çdo tingull të zërit të saj, në çdo vështrim, në çdo lëvizje të buzëve dhe të duarve kishte diçka të fshehtë, që nuk mund të shprehej me fjalë. Atje kishte edhe lutje që kërkonte ndjesë, edhe besim tek ai, edhe përkëdheli të ëmbël e të

druajtur, edhe premtim, shpresë e dashuri... dashuri tek e cila ai mund të kishte besim dhe që dukej sikur do ta mbyste në një det lumturie.

- Jo, për gjah shkuam në krahinën Tvjerskaja. Duke u kthyer andej, takova në tren kunatin tuaj... ose më mirë kunatin e kunatit tuaj, - tha ai me buzë në gaz. - Ka qenë një takim qesharak.

Dhe i tregoi me gëzim dhe në mënyrë të këndshme se si kishte hyrë me rrëmbim në kompartimentin e Aleksej Aleksandroviçit veshur me qyrkun e shkurtër dhe pas një jave që kishte kaluar pa gjumë.

- Kontrollori i biletave, në kundërshtim me fjalën e urtë, më gjykoi sipas veshjes dhe deshi të më nxirrte jashtë, por unë fillova t'i hakërrohesha... Edhe ju, - tha duke u kthyer nga Karenini, të cilit ia kishte harruar emrin, - në fillim deshët të më nxirrnit jashtë për shkak të qyrkut tim, por pastaj më mbajtët anën dhe për këtë ju falemnderit shumë.

- Përgjithësisht të drejtat e udhëtarëve për të zgjedhur vendet e tyre janë shumë të papërcaktura, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke fshirë majat e gishtërinjve me shami.

- Vura re se nuk dinit ç'të bënit për sa më përket mua, - tha Levini me një nënqeshje prej babaxhani. - Por fillova me ju një bisedë prej njeriu të mësuar për të zhdukur përshtypjen e keqe që ju kishte bërë qyrku im i shkurtër.

Sergej Ivanoviçi vazhdonte të kuvendonte me zonjën e shtëpisë, por me një vesh dëgjonte ato që thoshte i vëllai dhe e vështronte me bisht të syrit. "Ç'ka kështu sot? Duket sikur ka fituar një gjë të madhe!" - thoshte me vete. Ai nuk e dinte se Levinit i dukej sikur ishte bërë me fletë. Levini e ndiente se Kiti i dëgjonte fjalët e tij dhe se i dëgjonte me ëndje. Vetëm për këtë gjë mendonte ai. I dukej sikur jo vetëm në atë dhomë, po sikur në gjithë botën nuk kishte njeri tjetër përveç atij dhe asaj; i dukej sikur ishte bërë njeri shumë i madh, sikur qe ngritur aq lart, sa i merreshin mendtë. Kurse atje poshtë dhe shumë larg ishin ata njerëz shumë të mirë: Karenini, Obllonskët dhe gjithë njerëzimi.

Duke i ftuar miqtë në tryezë, Stepan Arkadiçi, në një mënyrë kaq të thjeshtë e të natyrshme sa askujt nuk i ra në sy, Levinin dhe Kitin i vuri të rrinin pranë, sikur s'kishte vend tjetër në tryezë.

- Ti ulu këtu, - i tha Levinit.

Dreka ishte po aq e mirë sa edhe servisi që Stepan Arkadiçi e kishte blerë nga më i miri. Supa *Mari Luizë* qe shumë e shijshme; byreçkat e vogla që shkrinin në gojë, s'kishin të sharë. Dy lakej dhe Matvei, me ato kravata të bardha, shërbenin pa u ndier fare. Nga çdo pikëpamje, të gjithë mbetën shumë të kënaqur nga kjo drekë. Kuvendi, herë i përgjithshëm e herë i pjesshëm, nuk pushonte asnjë minutë dhe nga mbarimi i drekës nisi të vlonte kaq shumë saqë burrat u ngritën nga tryeza pa e prerë bisedën. Edhe Aleksej Aleksandroviçi fliste plot gjallëri.

X

Pescovit i pëlqente ta rrihte një çështje gjer në fund dhe, për këtë arsye, nuk kishte mbetur i kënaqur nga fjalët e Sergej Ivanoviçit, aq më tepër sepse mendimi i tij nuk i dukej i drejtë.

- Duke folur për dendësinë e popullsisë, unë s'kisha ndër mend të them se ajo është parimi i asimilimit, por vetëm një mjet, - i tha Aleksej Aleksandroviçit kur po hanin supën.

- Mua më duket se është po ajo gjë, - u përgjigj ngadalë dhe si me përtim Aleksej Aleksandroviçi. - Sipas mendimit tim, një popull mund të ushtrojë ndikimin e vet mbi një tjetër vetëm atëherë kur është më i zhvilluar se tjetri, kur...

- Po pikërisht këtu qëndron çështja, - ia preu fjalën në mes Pescovi me zërin e tij të trashë; ai e kishte zakon që fliste me nxitim dhe dukej sikur fliste me shpirt për të mbrojtur mendimin e tij. - Ku qëndron ky zhvillimi më i lartë? Cili ka arritur shkallën më të lartë të përparimit midis anglezëve, francezëve dhe gjermanëve? Cili nga këta popuj do t'i asimilojë të tjerët? Po shohim se Renin po e francizojnë francezët dhe dihet se gjermanët nuk bien më poshtë se francezët! - thirri ai. - Atëherë duhet të ketë një ligj tjetër!

- Mua më duket se ajo që ka një ndikim më të madh është shkalla e arsimit të vërtetë, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke ngritur lehtë vetullat.

- Po cilat janë shenjat e arsimit të vërtetë? - pyeti Pescovi.

- Besoj se këto shenja i njohin të gjithë, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

- Por a i njohin me të vërtetë ashtu siç duhet? - ndërhyri Sergej

Ivanoviçi duke vënë buzën në gaz shumë lehtë. - Tani pranohet nga të gjithë se arsimi i vërtetë është vetëm arsimi klasik; por, megjithatë, shohim se po zhvillohen diskutime të zjarrta nga të dy anët dhe nuk mund të mohojmë se edhe kampi kundërshtar ka argumente të forta nga ana e tij.

- Ju jeni klasik, Sergej Ivanoviç. Dëshironi verë të kuqe? - tha Stepan Arkadiçi.

- Unë nuk shfaq mendimin tim për asnjërin prej këtyre arsimeve, - tha Sergej Ivanoviçi me një nënqeshje të ëmbël si prej fëmije dhe duke zgjatur gotën e tij. - Dua të them se të dy palët kanë argumente të forta, - vazhdoi ai duke u kthyer nga Aleksej Aleksandroviçi. - Unë jam klasik nga arsimi që kam marrë, por në këtë diskutim nuk di se anën e kujt të mbaj. Nuk shoh argumente të forta të cilat t'i japin të drejtën arsimit klasik që të qëndrojë mbi arsimin real.

- Shkencat e natyrës nuk kanë aspak një vlerë më të vogël nga pikëpamja pedagogjike, - tha Pescovi. - Merrni, për shembull, vetëm astronominë, merrni botanikën, zoologjinë me sistemin e saj të ligjeve të përgjithshme!

- Nuk jam plotësisht në një mendje me këtë pikëpamje, - u përgjigj Aleksej Aleksandroviçi. - Mua më duket se nuk mund të lihet mënjanë fakti se vetë procesi i studimit të formave të gjuhëve ushtron ndikimin e tij të mirë mbi zhvillimin intelektual. Përveç kësaj, nuk mund të mohohet ndikimi moral i shkrimtarëve klasikë, kurse, për fat të keq, studimi i shkencave të natyrës është ndërlikuar me disa doktrina të rreme dhe të dëmshme që janë plaga e kohës sonë.

Sergej Ivanoviçi deshi të thoshte diçka, por Pescovi ia preu fjalën me zërin e tij të trashë. Ai filloi të provonte gjithë pasion se sa i padrejtë ishte ky mendim. Sergej Ivanoviçi priste në qetësi që të merrte fjalën dhe, me sa dukej, kishte bërë gati një përgjigje që do ta dërrmonte kundërshtarin e tij.

- Por, - tha Sergej Ivanoviçi me një buzëqeshje të lehtë dhe duke u kthyer nga Karenini, - nuk mund të mohohet se është vështirë të peshosh me saktësi të madhe të mirat dhe të këqijat e shkencave të ndryshme; përveç kësaj, çështja se çfarë duhej të pëlqehej nuk do të zgjidhej kurrë kaq shpejt dhe në mënyrë përfundimtare, sikur arsimi klasik të mos kishte atë të mirë që zotë në gojë pak kohë më parë: ndikimin moral - *disons le mot*[1] - ndikimin antinihilist.

1) Le ta themi troç.

- Pa dyshim.

- Sikur arsimi klasik të mos e kishte avantazhin e ndikimit antinihilist, ne do të kishim menduar më tepër dhe argumentet e të dy palëve do të peshoheshin shumë më tepër, - tha Sergej Ivanoviçi me një nënqeshje të lehtë, - kështu që do t'i jepnim më shumë liri të dyja prirjeve. Por tani e dimë se në këto hape të arsimit klasik gjejmë fuqinë shëruese të antinihilizmit dhe kështu ua japim pacientëve tanë... Po sikur atje të mos ketë fuqi shëruese? - pyeti ai duke u treguar skeptik.

Të gjithë qeshën me këto hapet e Sergej Ivanoviçit dhe më shumë nga të gjithë qeshi Turovcini, i cili priste të dëgjonte më në fund shakanë e hollë.

Stepan Arkadiçi nuk qe gabuar që kishte ftuar Pescovin. Me Pescovin një kuvendim serioz nuk pushonte asnjë minutë. Me të mbyllur bisedën Sergej Ivanoviçi me shakanë e tij, Pescovi nisi menjëherë një tjetër.

- Nuk mund të pranohet, - tha ai, - që qeveria të ketë këtë qëllim.

Qeveria, me sa duket, udhëhiqet nga arsye të tjera, pa e vrarë mendjen për ndikimet që mund të kenë masat që merren. Për shembull, çështja e arsimit të gruas duhej të shikohej si e dëmshme, kurse, përkundrazi, qeveria organizon kurse për gra dhe u hap atyre dyert e universitetit.

Dhe biseda zuri të zhvillohej rreth temës së re të arsimimit të gruas.

Aleksej Aleksandroviçi shprehu mendimin se çështja e arsimimit të gruas përzihej zakonisht me çështjen e lirisë së gruas dhe vetëm për këtë arsye mund të quhej e dëmshme.

- Përkundrazi, unë mendoj se këto dy çështje janë të lidhura ngushtë me njëra-tjetrën, - tha Pescovi. - Ky është një rreth i mbyllur. Gruaja nuk ka të drejta sepse nuk ka arsim, kurse mungesa e arsimit vjen nga mungesa e të drejtave. Nuk duhet harruar se skllavërimi i gruas është kaq i vjetër dhe kaq shumë i rrënjosur në mendjen tonë sa ne, dendur, nuk jemi në gjendje të kuptojmë sa e thellë është gremina që na ndan nga gratë, - tha ai.

- Ju folët për të drejtat, - tha Sergej Ivanoviçi duke përfituar nga heshtja e shkurtër e Pescovit, - për të drejtën që gratë të kryejnë detyrën e gjyqtareve të betuara, të këshilltareve bashkiake, të kryetareve të këshillave, të nëpunëseve, të anëtareve të parlamentit...

- Natyrisht.

- Por në qoftë se gratë, si një përjashtim i rrallë, mund të zënë këto

vende, mua më duket se ju nuk e përdorët me vend fjalën "të drejta". Do të ishte më me vend të thoshit "detyra". Secili nga ne e pranon se duke ushtruar funksionin e gjyqtarit të betuar ose atë të zgjedhësit, ose të telegrafistit, ne e ndiejmë se kryejmë një detyrë. Për këtë arsye do të ishte shumë më e drejtë të thoshim se gratë kërkojnë detyra dhe kjo është diçka krejt e ligjshme. Prandaj duhet ta përkrahim këtë dëshirë që kanë ato për ta ndihmuar burrin në punët e ndryshme.

- Shumë e drejtë, - tha Aleksej Aleksandroviçi. - Çështja qëndron vetëm këtu: a janë ato të zonja të kryejnë detyra të tilla?

- Ka shumë të ngjarë të jenë të zonja kur arsimi të përhapet në mes tyre, - tha Stepan Arkadiçi. - Ne e shohim...

- Po fjala e urtë? - u hodh e tha princi që e dëgjonte këtë bisedë prej një kohe të gjatë, ndërsa sytë e vegjël i shkreptinin nga ironia. - Mund ta them edhe përpara vajzave të mia: flokëgjatë e mendjeshkurtër.

- Kështu mendonin edhe për zezakët para se të çliroheshin, - tha Pescovi me zemërim.

- Ajo që më duket e çuditshme në këtë mes është kjo: gratë kërkojnë detyra të reja kurse ne, për fat të keq, shohim se burrat zakonisht u bëjnë bisht detyrave të tyre, - tha Sergej Ivanoviçi.

- Detyrat janë të lidhura me të drejtat, pushtetin, të hollat, nderet: ja ç'kërkojnë gratë, - tha Pescovi.

- Është njëlloj sikur të kërkoja të drejtën për t'u bërë tajë dhe të fyhesha kur të mos më pranonin, kurse gratë i paguajnë për këtë punë, - tha princi i vjetër.

Turovcini qeshi me të madhe dhe Sergej Ivanoviçit i erdhi keq që nuk i tha ai këto fjalë. Edhe Aleksej Aleksandroviçi bëri buzën në gaz.

- Po, por burri nuk mund t'i japë gji foshnjës, - tha Pescovi, - kurse gruaja...

- Jo, një anglez e ka ushqyer vetë foshnjën në një anije, - tha princi i vjetër që kishte të drejtë të fliste kaq lirisht përpara vajzave të tij.

- Sa anglezë taja të ketë, aq duhet të ketë edhe gra nëpunëse, - tha Sergej Ivanoviçi.

- Po vajza që s'ka familje, ç'të bëjë atëherë? - ndërhyri Stepan Arkadiçi, të cilit iu kujtua balerina Çibisova për të cilën mendonte vazhdimisht dhe, për këtë arsye, qe në një mendje me Pescovin dhe e përkrahte atë.

- Po të studiohet me vëmendje historia e kësaj vajze, do të dalë në shesh se ajo ka ikur nga familja e saj, ose nga ajo e së motrës, ku mund të gjente një punë të përshtatshme për një grua, - tha papritmas Darja Aleksandrovna me një ton të zemëruar, sepse, me sa dukej, e kishte marrë me mend se për cilën vajzë fliste Stepan Arkadiçi.

- Por ne përkrahim parimin, idealin! - u përgjigj Pescovi me atë zë të trashë. - Gruaja kërkon të ketë të drejtën për të qenë e pavarur dhe e mësuar. Ajo vuan dhe duket si e shtypur që nuk ka mundësi të jetë e pavarur dhe e mësuar.

- Edhe mua më duket sikur jam i shtypur që nuk më pranojnë si tajë në befotrof, - tha përsëri princi i vjetër dhe nga këto fjalë Turovcini qeshi aq shumë sa shpargulli i ra brenda në salcë, picingul.

XI

Të gjithë merrnin pjesë në bisedë përveç Kitit dhe Levinit. Në fillim, kur kuvendonin për ndikimin që mund të ushtrojë një popull mbi një popull tjetër, Levinit i erdhën ndër mend, ashtu padashur, fjalët që mund të thoshte rreth kësaj teme; por këto mendime, që ishin shumë të rëndësishme më parë për të, tani ngatërroheshin e treteshin si në ëndërr dhe nuk i dukeshin interesante. I dukej madje një gjë e çuditshme që njerëzit flisnin për diçka që i dukej krejt pa vlerë. Edhe Kiti, nga ana e saj, duhej të tregonte interesim për këtë kuvendim, sepse atje bëhej fjalë për të drejtat e gruas dhe për arsimimin e saj. Ajo kishte menduar shumë herë për këtë temë duke kujtuar shoqen e saj, Varienkën, e cila ndodhej në një gjendje të rëndë vartësie; ajo kishte menduar shumë herë edhe për veten e saj, kishte menduar se çdo të bëhej sikur të mbetej pa martuar dhe për këtë gjë qe ngrënë shumë herë me të motrën! Por tani ajo nuk interesohej aspak për këtë problem. Një bisedë tjetër zhvillohej ndërmjet saj dhe Levinit, jo bisedë, por si një mirëkuptim i fshehtë, që i afronte gjithnjë e më shumë dhe ndillte tek të dy ndjenjën e një frike gazmore përpara asaj udhe të panjohur që po merrnin.

Duke iu përgjigjur pyetjes së Kitit se si ai kishte mundur ta shihte në karrocë vitin e kaluar kur udhëtonte nga stacioni për në Ergushovo, Levini i tregoi se po kthehej nga kositja duke ecur xhadesë dhe atje e kishte parë.

- Kjo ndodhi në mëngjes herët, ndaj të gdhirë. Me sa dukej, ju sapo ishit zgjuar nga gjumi. Nëna juaj po flinte ende në këndin e karrocës. Ishte një mëngjes shumë i bukur. Po ecja dhe thosha me vete: "Kush mund të udhëtojë me këtë karrocë me katër kuaj?" Kuajt, me zilet që tringëllinin, kaluan me nxitim përpara meje dhe, brenda një grime, ju pashë në dritaren e karrocës; ishit ulur dhe mbanit me të dy duart kordelet e skufjes, ja kështu... Dukeshit e kredhur në mendime, - tha ai dhe bëri buzën në gaz. - Sa do të dëshiroja të dija për çfarë mendonit atë ditë! Për ndonjë gjë me rëndësi?

"Vallë mos më ishin prishur flokët?" - tha ajo me vete. Po kur pa buzëqeshjen ngazëllimtare që lindi në buzët e tij nga hollësitë e këtij kujtimi, Kiti ndjeu, përkundrazi, se përshtypja që i kishte bërë ajo atë ditë, kishte qenë shumë e mirë. U skuq dhe qeshi gjithë gëzim.

- Të them të drejtën, nuk më kujtohet.

- Sa bukur që qesh Turovcini! - tha Levini duke soditur gëzimin e këtij njeriu, që i kishte sytë të përlotur dhe që i tundej gjithë trupi.

- Ka shumë kohë që e njihni? - pyeti Kiti.

- Kush nuk e njeh atë!

- Më duket se mendoni që është njeri i keq?

- I keq jo, po s'vlen asnjë dysh!

- Nuk është e vërtetë! Ju lutem të mos mendoni më kështu! - tha Kiti. - Edhe unë kisha një mendim shumë të keq për të, por është njeri shumë i dashur dhe i mirë. Ka një zemër flori.

- Si keni mundur t'ia njihni zemrën?

- Jemi miq të ngushtë. E njoha shumë mirë. Dimrin e kaluar, pak kohë pas... kur kishit ardhur në shtëpinë tonë, - tha ajo me një nënqeshje si fajtore, por edhe plot besim, - të gjithë fëmijët e Dollit kaluan skarlatinën. Turovcini erdhi një ditë tek ime motër; atij i erdhi kaq keq për të sa ndenji ta ndihmonte duke u kujdesuar për fëmijët. Po, ndenji tri javë në shtëpinë e tyre dhe u kujdes si tajë për fëmijët.

- Po i tregoj Konstantin Dmitriçit për Turovcinin, që erdhi në kohën e skarlatinës, - tha ajo duke u kthyer nga e motra.

- Po, është njeri i çuditshëm, aq i mirë sa s'bëhet! - tha Dolli duke vështruar Turovcinin, i cili e kishte marrë me mend se po kuvendonin për të dhe i nënqeshi me ëmbëlsi. Levini e vështroi edhe një herë Turovcinin dhe u habit se si nuk e kishte vënë re më parë sa simpatik qe ky njeri.

- Më falni, më falni, këtej e tutje nuk do ta shfaq kurrë me ngut gjykimin tim rreth njerëzve! - tha ai me gëzim, duke shprehur sinqerisht atë që ndiente tani.

XII

Biseda rreth të drejtave të gruas prekte disa çështje shumë delikate, që nuk mund të shtjelloheshin faqe zonjave, si për shembull atë të pabarazisë së të drejtave në martesë. Në kohën e drekës, Pescovi e preku disa herë këtë çështje, por Sergej Ivanoviçi dhe Stepan Arkadiçi patën kujdes ta shmangnin këtë bisedë.

Kur u ngrit nga tryeza dhe kur dolën zonjat, Pescovi, që nuk vajti pas tyre, iu drejtua Aleksej Aleksandroviçit dhe zuri t'i shpjegonte mendimin e tij rreth pabarazisë në martesë. Sipas mendimit të tij, pabarazia qëndronte sidomos në këtë pikë: ligji dhe opinioni publik kishin vendosur një ndryshim të madh ndërmjet shkeljes së kurorës nga ana e gruas dhe shkeljes së kurorës nga ana e burrit.

Stepan Arkadiçi iu afrua me të shpejtë Aleksej Aleksandroviçit dhe deshi t'i jepte një cigare.

- Jo, nuk e pi duhanin, - u përgjigj Aleksej Aleksandroviçi me një ton të qetë dhe, sikur donte të tregonte se nuk kishte frikë nga një bisedë e tillë, u kthye nga Pescovi me një nënqeshje të ftohtë në buzë.

- Unë mendoj se baza e një pikëpamjeje të tillë duhet kërkuar në thelbin e gjërave, - tha ai dhe deshi të shkonte në sallon. Por atë çast, papritur e pa pandehur, ndërhyri Turovcini, i cili e pyeti Aleksej Aleksandroviçin:

- A keni dëgjuar se ç'i ndodhi Prjaçnikovit?

Kishte ardhur në qejf nga shampanja që kishte pirë dhe kishte kohë që priste rastin të prishte heshtjen e mërzitshme. - Vasja Prjaçnikovi, - tha ai me atë nënqeshje prej babaxhani në buzët e lagura dhe të kuqe, duke iu drejtuar më shumë mysafirit më me rëndësi, Aleksej Aleksandroviçit, - sot më thanë se kishte bërë duel në Tver me Kvitskin dhe e kishte vrarë.

Siç na ndodh gjithmonë kur lëndojmë një plagë dhe duket sikur këtë e bëjmë qëllimisht, edhe tani Stepan Arkadiçi ndiente një keqardhje se biseda orë e çast lëndonte plagën e Aleksej Aleksandroviçit. Ai deshi ta mënjanonte prapë dhëndrin, por Aleksej Aleksandroviçi pyeti me kërshëri:

- Pse bëri duel Prjaçnikovi?

- Për shkak të gruas. I lumtë! E thirri në duel dhe e vrau.

- Ashtu! - tha Aleksej Aleksandroviçi si me mospërfillje duke ngritur vetullat dhe vajti në sallon.

- Sa mirë bëtë që erdhët! - i tha Dolli me një nënqeshje plot frikë, kur e takoi në sallonin e vogël para se të hynte në atë të madhin, - dua të bisedoj me ju. Le të ulemi këtu.

Aleksej Aleksandroviçi, me atë shprehje mospërfillëse që i jepnin fytyrës së tij vetullat e ngritura, u ul pranë Darja Aleksandrovnës dhe nënqeshi me pahir.

- Me gjithë qejf, - tha ai, - aq më tepër se do t'ju lutem të më falni: meqë nisem nesër duhet t'ju lë shëndetin.

Darja Aleksandrovna qe e bindur se Ana nuk kishte asnjë faj në këtë mes; e ndjeu se po zbehej dhe buzët po i dridheshin nga zemërimi për shkak të këtij njeriu të ftohtë dhe pa ndjenja që kishte ndër mend të merrte në qafë shoqen e saj të dashur me një gjakftohtësi të tillë.

- Aleksej Aleksandroviç, - tha ajo dhe e vështroi drejt e në sy me vendosmëri të madhe. - Ju pyeta për Anën dhe ju nuk m'u përgjigjët. Si është?

- Siç duket është shëndoshë e mirë, Darja Aleksandrovna, - u përgjigj Aleksej Aleksandroviçi pa e vështruar.

- Aleksej Aleksandroviç, më falni, unë nuk kam të drejtë... por unë e dua dhe e respektoj Anën si motrën time; ju lutem, ju lutem shumë të më thoni se çfarë ju ka ngjarë. Ç'faj i vini përsipër?

Aleksej Aleksandroviçi rrudhi ballin, kapsiti sytë dhe uli kokën.

- Besoj se burri juaj ju tha se për ç'arsye e quaj të domosdoshme të ndryshoj marrëdhëniet e mia të mëparshme me Ana Arkadjevnën, - tha ai pa e vështruar në sy, por duke vështruar përkundrazi padashur Sherbackin, që po kalonte atë çast nëpër sallonin e vogël.

- Nuk e besoj, nuk e besoj, nuk mund ta besoj një gjë të tillë! - tha Dolli duke shtrënguar gishtërinjtë e hollë. U ngrit me të shpejtë dhe vuri dorën te krahu i Aleksej Aleksandroviçit. - Këtu na pengojnë. Ejani të shkojmë atje, ju lutem.

Mallëngjimi i Dollit e pushtoi edhe Aleksej Aleksandroviçin. Ai u ngrit dhe e ndoqi pa kundërshtuar në dhomën ku mësonin zakonisht fëmijët.

U ulën pranë tryezës së mbuluar me mushama, që ishte prerë vende vende me brisk.

- Nuk e besoj, nuk e besoj këtë! - tha Dolli duke u munduar që të kapte vështrimin e tij.

- Nuk është e mundur që njeriu të mos u zërë besë fakteve, Darja Aleksandrovna, - tha ai duke theksuar fjalën "fakte".

- Po ç'ka bërë ajo? - pyeti Darja Aleksandrovna. - Çfarë ka bërë pikërisht?

- Ajo ka shkelur detyrat e saj dhe ka tradhtuar të shoqin. Ja ç'ka bërë, - tha ai.

- Jo, jo, nuk është e mundur! Mos, në keni besuar Perëndinë, mos, se mos jeni gabuar! - tha Dolli duke shpënë duart te tëmthat dhe mbylli sytë.

Aleksej Aleksandroviçi nënqeshte ftohtë vetëm me cepat e buzëve, ngaqë donte t'i tregonte asaj sa i prerë qe vendimi që kishte marrë. Fjalët e zjarrta të Dollit, që mbronin Anën, nuk e lëkundën Aleksej Aleksandroviçin në vendimin që kishte marrë, por ia lënduan plagën. Atëherë zuri të fliste më me gjallëri.

- Është shumë e vështirë të gabohesh kur vetë gruaja ia pohon të shoqit me gojën e saj, kur i thotë se bashkëjetesa me të prej tetë vjetësh dhe djali që ka me të janë një gabim dhe se ajo kërkon ta fillojë jetën prapë nga e para, - tha ai me zemërim duke gulçuar.

- Ana dhe vesi... nuk është e mundur t'i bashkoj këto dy mendime, nuk është e mundur të besoj një gjë të tillë!

- Darja Aleksandrovna! - tha ai duke vështruar fytyrën e mallëngjyer të Dollit dhe duke ndjerë se gjuha po i zgjidhej padashur. - Kush e di se ç'do të jepja sikur të kishte vend për dyshim në këtë mes. Është e vërtetë se vuaja kur dyshoja, por, sidoqoftë, nuk vuaja sa tani. Kur dyshoja kisha një shpresë, kurse tani s'kam shpresë dhe nuk kam besim në asgjë. Dyshoj për çdo gjë, aq sa e urrej edhe djalin tim dhe nuk besoj që ai të jetë djali im. Jam shumë fatkeq.

Nuk ishte nevoja që ai t'i thoshte këto fjalë, sepse Darja Aleksandrovna e kishte kuptuar gjendjen e tij shpirtërore sapo e kishte parë. Asaj i erdhi keq për të dhe besimi në pafajësinë e Anës u lëkund në shpirtin e saj.

- Ah, kjo është e tmerrshme, e tmerrshme! Po a është e vërtetë që keni vendosur të kërkoni divorcin?

- Vendosa të marr këtë masë të fundit. Tjetër s'kam ç'të bëj.

- S'keni ç'të bëni, s'keni ç'të bëni... - tha ajo me sy të përlotur. - Jo, s'është e vërtetë! Keni ç'të bëni!

- Gjëja më e keqe këtu është se nuk mund të mbledhësh mendjen dhe të mbash kryqin tënd si në çdo mjerim tjetër, si për shembull në një humbje ose në një vdekje. Jo, këtu duhet vepruar, - tha ai sikur të kishte kuptuar mendimin e saj. - Duhet të dal nga kjo gjendje poshtëruese në të cilën ndodhem. Nuk mund të jetojmë të tre.

- E kuptoj, e kuptoj fare mirë, - tha Dolli dhe uli kokën. Ajo heshti, duke menduar për veten e saj, për fatkeqësinë që e kishte gjetur familjen e saj dhe, papritur e pa pandehur, me një lëvizje energjike, ngriti kokën dhe lidhi duart sikur t'i lutej. - Mos u nxitoni! Ju jeni i krishterë. Mendoni për atë! Ç'do të bëhet sikur ta lini?

- Kam menduar, Darja Aleksandrovna, kam menduar shumë për këtë gjë, - tha Aleksej Aleksandroviçi. Faqet i qenë skuqur dhe sytë e veshur ishin ngulur te sytë e saj. Darja Aleksandrovnës tani i vinte shumë keq për të. - Kështu bëra edhe unë kur ajo ma përplasi në fytyrë turpin tim: desha t'i vija kapakun kësaj çështjeje. I dhashë mundësinë të ndreqte gabimin që kishte bërë dhe u mundova ta shpëtoja. Po ç'fitova? Ajo nuk iu përmbajt as kërkesës sime më të vogël: të më ruante nderin sa për sy e faqe, - tha ai duke folur gjithnjë më me rrëmbim. - Mund të shpëtosh një njeri që nuk dëshiron të merret në qafë; por kur natyra e kësaj gruaje është prishur e përdhosur aq shumë, sa edhe vetë shthurja i duket asaj si shpëtim, atëherë ç'mund të bëjë njeriu?

- Çdo gjë, veç divorcin jo! - u përgjigj Darja Aleksandrovna.

- Po çfarë?

- Oh, jo, kjo është e tmerrshme. Ajo nuk mund të martohet më dhe do të merret në qafë për gjithë jetën.

- Po ç'mund të bëj unë? - tha Aleksej Aleksandroviçi duke ngritur vetullat dhe supet. Kujtimi i sjelljes së fundit të gruas e kishte zemëruar aq shumë sa u bë përsëri, i ftohtë, ashtu siç kishte qenë në fillim të bisedës. - Ju falemnderit shumë për keqardhjen tuaj, por tani duhet të shkoj, - tha dhe u ngrit.

- Jo, prisni! Nuk duhet ta merrni në qafë! Prisni, do t'ju flas për veten time. Unë u martova dhe im shoq më tradhtoi. Në krizën e zemërimit dhe të

xhelozisë desha t'i lë të gjitha edhe unë desha... Por pastaj e mblodha veten dhe a e dini se kush më shpëtoi? Më shpëtoi Ana. Dhe ja ku po jetoj përsëri. Fëmijët po më rriten, im shoq po kthehet në familje, e ndjen gabimin që ka bërë, po bëhet më i mirë, më i pastër dhe unë jetoj... Unë e fala dhe ju duhet ta falni!

Aleksej Aleksandroviçi e dëgjonte, por fjalët e saj nuk e mallëngjenin më. Në shpirtin e tij qe ndezur përsëri pezmi i asaj dite kur kishte vendosur të kërkonte divorcin. Mblodhi veten dhe tha me zë të lartë e të mprehtë:

- Nuk mund dhe as që dua ta fal! Nuk do të ishte një gjë e drejtë!

Kam bërë çmos për atë grua dhe ajo i ka shkelur të gjitha e i ka bërë baltë, baltë siç është ajo vetë. Unë s'jam njeri i keq, nuk kam urryer kurrë ndonjë njeri, por atë e urrej me gjithë shpirt dhe urrejtja ime është aq e madhe saqë nuk mund ta fal për atë të keqe që më ka bërë!

Fjalët e tij të fundit u mbytën në lotët e përmbajtur, që ishin gati të rridhnin nga zemërimi.

- Ti doni ata që ju urrejnë... - pëshpëriti me druajtje Darja Aleksandrovna.

Aleksej Aleksandroviçi nënqeshi me përbuzje. Këtë ai e dinte me kohë, por një mësim i tillë nuk mund të zbatohej në rastin e tij.

- Mund t'i duash ata që të urrejnë por nuk është e mundur të duash atë që e urren. Më falni që ju shqetësova. Mjaft e ka sikush hallin e tij!

Dhe, si e mblodhi veten ashtu si duhej, Aleksej Aleksandroviçi i la shëndetin me gjakftohtësi dhe iku.

XIII

Kur u ngritën nga tryeza, Levini donte të shkonte pas Kitit në sallon, por kishte frikë se mos e mërziste duke dashur që të rrinte gjithnjë me të, kështu që mbeti me burrat; duke marrë pjesë në bisedën e përgjithshme, ai e shihte Kitin pa e vështruar, ndjente çdo lëvizje që bënte ajo, çdo vështrim që hidhte ajo dhe e dinte se në ç'vend të sallës ndodhej atë çast.

Që tani, pa as më të voglin mundim, ai e kryente premtimin që i kishte dhënë Kitit: të mendonte mirë për të gjithë njerëzit dhe t'i donte ngaherë të gjithë. Biseda zhvillohej rreth komunës ruse, të cilën Pescovi e

quante si diçka të re që do t'i shërbente si shembull gjithë botës. Levini nuk ishte në një mendje as me Pescovin dhe as me të vëllanë, i cili e pranonte, por dhe nuk e pranonte rëndësinë e komunës ruse. Veçse ai fliste me ta duke u munduar që të pajtonte pikëpamjet që kishin dhe të zbuste kundërshtimet e tyre. Levini nuk interesohej aspak për ato që thoshte vetë dhe ca më pak për ato që thoshin ata; vetëm një gjë donte: ai dhe të gjithë të ishin të kënaqur dhe ta ndienin veten mirë. Levini e dinte tani se çfarë kishte rëndësi për të. Dhe ajo që kishte rëndësi për të, në fillim qe atje, në sallon, por pastaj zuri të afrohej dhe u ndal te dera. Pa u kthyer, ai ndjeu se Kiti ia kishte ngulur sytë dhe e vështronte me buzë në gaz. Levini ktheu kokën. Ajo kishte qëndruar te dera bashkë me Sherbackin dhe po e vështronte.

- Kujtova se po shkonit t'i binit pianos, - tha ai duke iu afruar Kitit. - Ja se ç'më mungon atje në fshat: muzika.

- Erdhëm t'ju gjenim, - tha ajo me një nënqeshje që atij iu duk si një dhuratë. - Ju falemnderit që erdhët. Ç'kënaqësi mund të ndjejë njeriu duke diskutuar? Askush nuk ia mbush dot mendjen tjetrit.

- Po, ashtu është vërtet, - tha Levini. - Më të shumtat e herës diskuton me pasion vetëm e vetëm se nuk kupton se çfarë kërkon të provojë pikërisht kundërshtari.

Levini kishte vënë re shpesh se në diskutimet që zhvilloheshin ndërmjet njerëzve shumë të mençëm, pas shumë përpjekjesh, pas shumë hollësive logjike dhe fjalëve që thuheshin, ata që haheshin, arrinin në këtë përfundim: ishin munduar për një kohë të gjatë për t'i provuar njëri-tjetrit atë që ishte një gjë e njohur për të dy, prej kohësh, që në fillimin e bisedës, por atyre u pëlqenin mendimet e ndryshme dhe, për këtë arsye, nuk donin të shfaqnin sheshit atë që donin, që të mos mundeshin në diskutim. Dendur, gjatë një diskutimi, Levini e kuptonte se ç'i pëlqente kundërshtarit dhe, papritmas, edhe atij i pëlqente ky mendim dhe e pranonte aty për aty dhe atëherë të gjitha argumentet nuk kishin më asnjë vlerë; nganjëherë ai vinte re të kundërtën: po të shprehte me fjalë të sinqerta dhe të qarta atë që i pëlqente më shumë dhe për të cilën mendonte të gjente argumente, atëherë kundërshtari pranonte përnjëherë dhe nuk diskutonte më. Ja këtë donte të thoshte ai.

Ajo rrudhi ballin duke u munduar që të kuptonte. Dhe, sapo që ai nisi t'i shpjegonte mendimin e tij ajo kuptoi se ç'donte t'i thoshte.

- Kuptoj: duhet të dish se për çfarë diskuton kundërshtari, çfarë i pëlqen atij dhe atëherë mund...

Ajo e kishte kuptuar mirë dhe e kishte shprehur si duhej atë mendim që ai e kishte shprehur keq. Levinit iu çel fytyra nga një nënqeshje ngazëllimtare: pas atij diskutimi të ngatërruar e plot fjalë që ishte zhvilluar ndërmjet Pescovit dhe të vëllait, ai u habit, u mahnit nga këto fjalë të qarta e shumë të kursyera, që kishin mundur të shprehnin mendimet më të ndërlikuara.

Sherbacki u largua prej tyre; Kiti iu afrua një tryeze të lojës me letra, që ishte e hapur, u ul atje dhe, me një copë shkumës, zuri të bëjë ca rrathë në cohën e re të gjelbër që ishte shtruar atje.

E nisën prapë bisedën që ishte zhvilluar në tryezë ndërsa hanin drekë: rreth lirisë dhe detyrave të gruas. Levini ishte në një mendje me Darja Aleksandrovnën, e cila thoshte se një vajzë që mbetet e pamartuar, gjithnjë mund të gjejë punë për të bërë në familjen e saj. Këtë mendim ai e mbrojti duke thënë se çdo familje kishte nevojë për një ndihmëse, se çdo familje, e pasur ose e varfër, kishte nevojë për një tajë, të cilën mund ta pajtonin ose ta merrnin nga rrethi i familjes.

- Jo, - tha Kiti duke u skuqur, por duke e vështruar edhe më me guxim me ata sy të çiltër, - një vajzë mund të ndodhet në kushte të tilla që s'ka si të hyjë në një familje, sepse do të qe diçka shumë poshtëruese për të...

Ai e kuptoi se ku e hidhte fjalën ajo.

- Oh, po! - tha ai. - Po, po, po, keni të drejtë, keni të drejtë!

Duke lexuar në zemrën e Kitit frikën se mos mbetej pa martuar dhe poshtërohej, ai e kuptoi menjëherë se ç'kishte dashur të provonte Pescovi në kohën e drekës për sa i përkiste lirisë së gruas dhe, ngaqë e dashuronte Kitin, e ndjeu këtë frikë e këtë poshtërim dhe hoqi dorë aty për aty nga argumentet e tij.

Mbretëroi një heshtje. Kiti vazhdonte të bënte vija me shkumës në cohën e tryezës. Sytë i shndritnin nga një vezullim i ëmbël. Si i magjepsur nga ajo, Levini e ndiente si i mbushej shpirti me lumturi.

- Ah, ç'bëra kështu! E zhgarravita gjithë tryezën! - tha ajo dhe, pasi e la copën e shkumësit, bëri një lëvizje sikur deshi të ngrihej.

"Si është e mundur të rri vetëm, pa të?" - mendoi ai me lemeri dhe mori shkumësin.

- Prisni, - tha ai duke u ulur në tryezë. - Prej kohësh kam dashur t'ju pyes për një gjë.

E vështroi drejt në ata sytë e ëmbël që dukeshin si të trembur.

- Pyetmëni.

- Ja, - tha ai dhe shkroi me shkumës këto shkronja: K, m, th: n, ë, e, m, n, i, e, m, a, a, p? Këto shkronja nënkuptonin këto fjalë: "Kur më thatë: nuk është e mundur, nuk ishte e mundur atëherë apo përgjithmonë?" Levini nuk kishte shpresë se Kiti mund ta kuptonte këtë frazë të ndërlikuar, por ai e vështronte me një shprehje të atillë sikur jeta e tij varej nga kuptimi ose moskuptimi i këtyre fjalëve.

Ajo e vështroi me seriozitet, pastaj mbështeti ballin e ngrysur te pëllëmba e dorës dhe zuri të lexonte. Kohë më kohë ngrinte sytë dhe e vështronte sikur ta pyeste: "A është kështu si mendoj unë?"

- Kuptova, - tha ajo dhe u skuq.

- Ç'fjalë është kjo? - pyeti ai duke i treguar shkronjën "p", me të cilën nënkuptohej fjala "përgjithmonë".

- Kjo shkronjë nënkupton fjalën **përgjithmonë**, - tha ajo, - por nuk është e vërtetë!

Ai fshiu shpejt ato që ishin shkruar, i dha asaj shkumësin dhe u ngrit. Ajo shkroi: a, n, m, t, p, n.

Dolli e harroi krejt hidhërimin që i kishte shkaktuar biseda që kishte pasur me Aleksej Aleksandroviçin, kur i pa ata të dy: Kitin me shkumës në dorë dhe me atë buzëqeshje të druajtur e të lumtur, që kishte ngritur sytë dhe po e vështronte Levinin, kur pa pastaj edhe shtatin e tij të derdhur, që ishte përkulur mbi tryezë dhe sytë e tij të zjarrtë, që nguleshin herë në tryezë dhe herë tek ajo. Atij befas iu çel e i ndriti fytyra: kishte kuptuar. Shkronjat kishin këtë kuptim: "Atëherë nuk mund të përgjigjesha ndryshe".

Ai e vështroi me druajtje dhe sikur priste përgjigje.

- Vetëm atëherë?

Nënqeshja e saj thoshte "po".

- Po t... Po tani. - pyeti ai

- Ja lexoni. Do të shkruaj atë që do të dëshiroja me gjithë zemër. Me gjithë zemër!

Edhe shkroi këto shkronja: d, t, d, t, h, dh, t, m, f,. domethënë: "Do të dëshiroja të harronit dhe të më falnit".

Ai e kapi shkumësin me gishtërinjtë që i dridheshin dhe, duke e thyer, shkroi shkronjat që nënkuptonin këto fjalë: "S'kam ç'të harroj dhe ç'të fal, ju kam dashuruar gjithmonë".

Ajo e vështroi me një nënqeshje që nuk zhdukej nga buzët e saj.

Ai u ul dhe nënshkroi një frazë të gjatë. Ajo i kuptoi të gjitha dhe, pa e pyetur në kishte kuptuar drejt, mori shkumësin dhe iu përgjigj menjëherë.

Ai ndenji një copë herë i menduar, se nuk kuptonte ato që kishte shkruar ajo, dhe e vështronte herë pas here në sy. Ishte si i dehur nga lumturia. Nuk qe e mundur të kuptonte ato fjalë që fshiheshin nën ato shkronja, por në sytë e saj të bukur, që shkreptinin nga gëzimi, ai i kuptoi të gjitha ato që donte të merrte vesh. Dhe shkroi tri shkronja. Por ende nuk kishte mbaruar së shkruari, kur Kiti, që lexonte ndërsa dora e tij shkruante, e përfundoi vetë pyetjen që donte t'i bënte ai, dhe u përgjigj: Po.

- Po luani *secrétaire*?! - tha princi i vjetër duke u afruar. - Ka ardhur koha të ikim, nëse dëshiron të vesh në teatër.

Levini u ngrit dhe e përcolli Kitin deri te dera.

Ata i kishin thënë të gjitha ç'kishin për të thënë; ajo i kishte thënë se e donte dhe se do t'i thoshte babait dhe nënës që ai do të vinte të nesërmen në mëngjes.

XIV

Kur iku Kiti, Levini e ndjeu veten shumë të shqetësuar që nuk e kishte përsëri pranë. Një dëshirë e zjarrtë e kishte pushtuar tani të jetonte gjer të nesërmen në mëngjes kur do ta shihte përsëri dhe kur do të bashkohej me të përgjithmonë. Por ato katërmbëdhjetë orët që duhej të kalonte pa Kitin i kishte frikë si vdekjen. Duhej të rrinte e të bisedonte medoemos me dikë që të mos mbetej vetëm gjatë kësaj kohe. Shok më të këndshëm se Stepan Arkadiçin s'kish ku të gjente për t'i kaluar ato orë, por ai kishte thënë se duhej të shkonte në një mbrëmje dhe kishte vajtur në balet. Levini mundi t'i thoshte vetëm se e ndiente veten të lumtur, se e donte shumë dhe se nuk do të harronte kurrë atë që kishte bërë për të. Vështrimi dhe buzëqeshja e Stepan Arkadiçit i tregonin Levinit se ai e çmonte këtë ndjenjë.

- Si kështu, nuk ka ardhur koha që të vdesësh? - tha Stepan Arkadiçi ashtu i mallëngjyer duke i shtrënguar dorën.

- Jo, - u përgjigj Levini.

Kur po ndahej me të, Darja Aleksandrovna, si për ta uruar, i tha:

- Sa e gëzuar jam që u takuat përsëri me Kitin! Miqësia e vjetër nuk duhet të harrohet kurrë!

Por Levinit nuk i pëlqyen këto fjalë të Darja Aleksandrovnës. Ajo nuk mund të kuptonte se ndjenja e tij qëndronte aq lart sa ajo nuk mund të arrinte kurrë gjer atje dhe, për këtë arsye, nuk duhej të guxonte të thoshte këto fjalë. Si u përshëndet me ta dhe për të mos mbetur vetëm, Levini pyeti të vëllanë:

- Ku do të vesh?

- Në një mbledhje.

- A mund të vij edhe unë me ty?

- Pse jo? Mund të vish, - i tha Sergei Ivanoviçi duke vënë buzën në gaz. - Po ç'ke kështu sonte?

- Ç'kam? Jam i lumtur! - tha Levini duke ulur xhamin e dritares së karrocës, me të cilën po udhëtonin. - Ta ulim xhamin, se po na zihet fryma! Jam i lumtur! Pse nuk je martuar ti?

Sergej Ivanoviçi nënqeshi.

- Më vjen shumë mirë. Më duket se është një vajzë shumë e mi...

- Mos fol, mos fol, mos fol! - tha Levini duke e kapur me të dy duart nga jaka e qyrkut dhe duke futur hundën te gëzofi. "Ajo është një vajzë shumë e mirë"- ishin fjalë shumë të thjeshta, shumë të ulëta, që nuk i përshtateshin aspak ndjenjës së tij.

Sergej Ivanoviçi qeshi me gëzim, gjë që i ndodhte rrallë.

- Sidoqoftë, mund të të them se gëzohem shumë për këtë gjë.

- Këtë mund të ma thuash nesër, nesër dhe asgjë tjetër! Tani asnjë fjalë tjetër, asnjë, vetëm heshtje! - tha Levini dhe, si futi hundën edhe një herë te gëzofi i të vëllait, shtoi: - Sa shumë që të dua! A mund të vij edhe unë në mbledhje?

- Mund të vish, posi.

- Për çfarë do të diskutoni sonte? - pyeti Levini gjithmonë me buzë në gaz.

Vajtën në mbledhje. Sekretari, duke belbëzuar, lexonte protokollin, të cilin, me sa dukej, nuk e kuptonte; por, duke vështruar fytyrën e tij, Levini e ndiente se sekretari ishte njeri i mirë, i dashur dhe xhanan. Këtë e kuptoje kur shihje me sa druajtje e lexonte protokollin. Pastaj filluan fjalimet. Ata diskutonin për caktimin e disa shumave dhe për vendosjen e disa

qyngjeve. Sergej Ivanoviçi sulmoi dy anëtarë me një pamje prej ngadhënjimtari dhe foli një copë herë të madhe. Një nga anëtarët, që kishte marrë disa shënime në një letër, iu përgjigj në fillim me druajtje dhe pastaj me thumba. Pastaj e mori fjalën Sviazhski (edhe ai ishte atje) dhe shprehu disa mendime të bukura dhe fisnike. Duke i dëgjuar kur flisnin, Levinit i dukej se shumat e të hollave dhe qyngjet për t'u vendosur nuk ishin veçse një shkak që të mblidheshin, se të gjithë anëtarët ishin njerëz të mirë, xhananë, se nuk ziheshin në mes tyre, se merreshin vesh shumë mirë me njëri-tjetrin dhe gëzoheshin që ishin bashkë. Ata nuk i binin në qafë askujt dhe ishin të kënaqur nga shoku-shoku. Atë natë Levini habitej për një gjë: i dukej sikur i shihte shumë më mirë se herët e tjera dhe, nga disa shenja të vogla, që nuk i kishte vënë re më parë, njihte shpirtin e secilit dhe e shihte fare qartë se sa të mirë ishin ata. Sidomos atë natë të gjithë e donin Levinin. Kjo dukej nga mënyra se si kuvendonin me të, me sa dashuri e vështronin edhe ata që nuk e njihnin.

- E, a të pëlqeu mbledhja? - e pyeti Sergej Ivanoviçi.

- Shumë. Nuk e pandehja kurrë që të ishte një gjë kaq interesante! Shumë, shumë e bukur!

Sviazhski iu afrua Levinit dhe e ftoi në shtëpi për të pirë çaj. Levinit s'iu kujtua dhe as që mundi të kuptojë pse kishte mbetur i pakënaqur nga Sviazhski dhe çfarë kishte dashur të zbulonte dikur në shpirtin e tij. Tani Sviazhski ishte për të një burrë i zgjuar dhe shumë i mirë.

- Do të vij me gjithë qejf, - tha ai dhe e pyeti për të shoqen dhe për kunatën. Dhe, meqë sa herë që mendonte për të kunatën e Sviazhskit i shkonte mendja te mártesa, tha me vete se nuk mund të gjente njerëz më të mirë se e shoqja dhe se e kunata e Sviazhskit, të cilave mund t'u tregonte sa të lumtur e ndiente veten; prandaj e pranoi ftesën me kënaqësi.

Sviazhski e pyeti se si i shkonte puna atje në fshat; si ngaherë ai nuk pranonte që të mund të gjendej diçka e re që të mos ishte gjetur në Evropë, por tani ky mendim i Sviazhskit nuk e zemëroi aspak Levinin. Përkundrazi, ai e ndiente se Sviazhski kishte të drejtë që gjithë kjo punë nuk kishte aspak rëndësi dhe vinte re me habi të madhe se sa i butë e i dashur dukej Sviazhski kur shtjellonte disa argumente që goditnin në shenjë. E shoqja dhe e kunata e Sviazhskit u treguan shumë të dashura. Levinit i dukej sikur ato i dinin të gjitha dhe merrnin pjesë në lumturinë e tij, por nuk e zinin në gojë këtë gjë

vetëm për arsye delikatese. Ndenji tri orë në shtëpinë e tyre, foli për shumë gjëra, por në fund të çdo gjëje që thoshte fshihej vetëm një mendim: ajo që ia mbushte gjithë shpirtin. As që e vinte re se ishte bërë i mërzitshëm sa s'thuhej dhe se kishte ardhur koha qëkur që të binin të flinin. Sviazhski e përcolli gjer në paradhomë, duke gogësitur dhe i habitur nga ajo gjendje e çuditshme shpirtërore në të cilën ndodhej shoku. Ora ishte një e ca. Levini u kthye në hotel dhe, ashtu i turbulluar siç ishte, mendohej se si do t'i kalonte në vetmi ato dhjetë orë që kishin mbetur. Kamerieri që ishte rojë nate, ndezi qirinjtë në dhomën e tij dhe u mat të dilte, por Levini e ndali. Ky kamerier, Egori, të cilin Levini nuk e kishte vënë re më parë, iu duk një burrë shumë i mençëm dhe sidomos shumë i mirë.

- A është një gjë e vështirë, Egor, të rrish gjithë natën pa gjumë?

- Ç'të bësh! Ja që kështu është detyra jonë. Po të punoj në një shtëpi private, do të kem punë më pak, por këtu kam fitime më shumë.

Egori na kishte familje: tre djem dhe një vajzë rrobaqepëse, të cilën donte ta martonte me një kallfë, që punonte te një saraç.

Me këtë rast, Levini i tha Egorit se gjëja kryesore në martesë ishte dashuria, se vetëm dashuria e bënte njeriun të lumtur, sepse lumturinë njeriu e kishte në veten e tij.

Egori e dëgjonte me vëmendje dhe, me sa dukej, e kuptonte fare mirë mendimin e Levinit, por, në vend që ta përkrahte këtë mendim, kamerieri, ashtu papritmas, tha se, kur shërbente në një shtëpi zotërinjsh të mirë, ai ishte i kënaqur gjithmonë nga ata; edhe tani qe shumë i kënaqur, megjithëse i zoti i hotelit ishte francez.

"Shumë burrë i mirë", - tha me vete Levini.

- Po ti, Egor, a e doje gruan, kur u martove?

- E si të mos e doja? - u përgjigj Egori.

Levini vuri re se edhe Egori dukej i mallëngjyer dhe po matej t'i hapte zemrën.

- Jeta ime është e çuditshme. Që në vegjëli... - nisi të thoshte ai; sytë i shkreptinin, si duket nga gëzimi që i kishte ndjellë Levini, sepse edhe gazi është diçka ngjitëse ashtu siç është gogësima.

Por atë çast ra zilja. Egori iku dhe Levini mbeti vetëm. Në drekë nuk kishte ngrënë pothuaj asgjë. Në shtëpinë e Sviazhskit nuk kishte pirë çaj dhe as nuk kishte ngrënë darkë; megjithatë as që i shkonte mendja për të

ngrënë. Një natë më parë nuk kishte fjetur fare dhe sonte as që i flihej. Në dhomë ishte freskët por atij i dukej sikur do t'i zihej fryma nga vapa. I hapi të dy dritaret e vogla që shërbenin për të ndërruar ajrin dhe u ul pranë tryezës kundruall dritareve. Sipër çative të mbuluara me borë dukej kryqi i skalitur i kishës dhe, ca më lart, trekëndëshi i ndritur i Yllësisë së Qerrexhiut me Kapellën e shkëlqyer si në të verdhë. Ai vështronte herë kryqin dhe herë yjet, thithte me plot mushkëritë ajrin e freskët të natës, që hynte në dhomë valë-valë dhe ndiqte ninëzat dhe kujtimet që lindnin si në ëndërr në fantazinë e tij. Në orën katër të mëgjesit dëgjoi këmbë në korridor dhe vështroi nga dera. Ishte Mjaskini, një kumarxhi, të cilin ai e njihte dhe që po kthehej nga klubi. Ai ishte vetullngrysur, i zymtë dhe kollitej. "I shkreti, i varfëri!"- mendoi Levini dhe sytë iu mbushën me lot, ngaqë i erdhi keq për këtë njeri, të cilin e donte. Donte t'i fliste, ta ngushëllonte; por iu kujtua se ishte në këmishë, ndërroi mendje dhe u ul përsëri përpara dritareve, për t'u kredhur prapë në ajrin e freskët të natës dhe për të soditur kryqin me atë formë të mrekullishme, që kishte një kuptim shumë të thellë për të në qetësinë e natës, si edhe yllin verdhush të shkëlqyer, që ngjitej gjithnjë e më lart. Pas orës gjashtë dëgjoi shërbëtorët që fërkonin dyshemenë dhe tingullin e kambanës së kishës. Vetëm atëherë Levini ndjeu freskinë e mëngjesit; mbylli dritaren e vogël, u la, u vesh dhe doli nga hoteli.

XV

Rrugët ishin ende të shkreta. Levini u nis për në shtëpinë e Sherbackëve. Porta e madhe ishte e mbyllur, të gjithë po flinin. U kthye, u kthye prapë në hotel dhe porositi një kafe. Kafen nuk ia solli Egori, po një kamerier tjetër. Levini donte të niste kuvend me të por kamerieri iku se dëgjoi zilen që binte. Levini gjerbi kafen dhe kafshoi bukën, por buka nuk i shkonte poshtë, kështu që e nxori kafshatën që kishte futur në gojë; pastaj veshi pallton dhe doli prapë, që të ecte. Ora ishte nëntë e ca kur u ndodh përsëri përpara portës së Sherbackëve. Atje sapo ishin ngritur nga gjumi dhe kuzhinieri po shkonte në pazar për të blerë harxhet. Duhej të priste ende edhe dy orë.

Gjithë atë natë dhe atë mëngjes Levinit i dukej sikur ishte në ëndërr

sikur nuk kishte të bënte me jetën normale. S'kishte ngrënë prej njëzet e katër orësh dhe kishte net pa fjetur, kishte kaluar disa orë pothuaj i zhveshur në freskinë e natës, por, megjithatë, e ndiente veten të fortë e të freskët, ashtu siç nuk kishte qenë kurrë; i dukej sikur do të fluturonte, sikur nuk kishte të bënte fare me trupin e tij: lëvizte pa as më të voglin sforcim të muskujve dhe ndiente se mund të bënte çdo gjë. E ndiente veten aq të fortë, sa ishte i bindur se mund të fluturonte ose të lëvizte këndin e një shtëpie, po të qe nevoja. Ato dy orë që kishin mbetur brodhi rrugëve duke vështruar sahatin orë e çast dhe duke kthyer kokën andej-këndej.

Dhe ato që pa atë ditë nuk i pa më kurrë. U mallëngjye shumë kur i pa fëmijët që venin në shkollë, pëllumbat e kaltër që fluturonin nga çatitë në trotuarët dhe bukët e bardha të mbuluara me një shtresë të hollë mielli që një dorë e padukshme i vinte në vitrinë. Ato bukë, ata pëllumba dhe ata dy fëmijë nuk ishin qenie të kësaj bote. Të gjitha këto ndodhën në të njëjtën kohë: djali i vogël vrapoi drejt pëllumbit dhe, ashtu me buzë në gaz, vështroi Levinin; pëllumbi përplasi krahët dhe fluturoi duke shndritur në rrezet e diellit në mes të pahut të borës që fërgëllonte në ajër; kurse nga dritarja ku ishin vënë bukët e bardha, vinte era e kundërmuar e bukës së ngrohtë. Të gjitha këto ishin aq të bukura, sa Levini qeshi dhe qau nga gazi.

Si brodhi një copë herë të madhe në rrugicën "Gazetni" dhe pastaj nëpër Kisllovka, u kthye prapë në hotel, u ul, pasi vuri orën përpara dhe priti sa të shkonte ora dymbëdhjetë. Në dhomën ngjitur po bisedonin për disa makina dhe për një mashtrim dhe dikush kollitej, ashtu siç kollitet njeriu në mëngjes. Ata njerëz nuk kuptonin se akrepat e orës po i afroheshin dymbëdhjetës. Më në fund erdhi dhe çasti që e kishte pritur aq shumë. Dhe atëherë Levini doli në krye të shkallëve të hotelit. Dukej sikur karrocierët e dinin si e kishte hallin ai, sepse e rrethuan menjëherë Levinin, duke u zënë në mes tyre kush e kush ta merrte në sajën e tij. Levini nuk donte t'ia prishte qejfin asnjërit, prej tyre dhe, pasi u dha fjalën se do të hipte edhe në sajat e tyre një herë tjetër, zuri një sajë me qira dhe i tha karrocierit ta shpinte në shtëpinë e Sherbackëve. Karrocieri iu duk shumë i hijshëm, me jakën borë të bardhë të këmishës që i dilte nga kaftani dhe që ia shtrëngonte qafën e shëndetshme, të kuqe dhe tërë gjak. Saja e këtij karrocieri ishte e lartë, e shpejtë dhe aq e mirë sa Levini s'pati më rast t'i hipte një herë tjetër një saje të tillë; edhe kali i mirë ishte dhe mundohej të ecte me nxitim, por mezi

i tundte këmbët e shkreta. Karrocieri, që e dinte se ku qe shtëpia e Sherbackëve, tregoi një respekt të madh për udhëtarin në mënyrën elegante me të cilën mbajti kalin përpara portës së shtëpisë. Me sa dukej, portieri i Sherbackëve i dinte të gjitha, sepse kjo dukej nga sytë e tij që qeshnin dhe nga mënyra si i tha këto fjalë:

- Ka shumë kohë që nuk jeni dukur këtej, Konstantin Dmitriç!

Ai jo vetëm që i dinte të gjitha, por, me sa dukej, ishte shumë i gëzuar dhe mundohej që mos e tregonte gëzimin e tij. Kur takoi vështrimin e plakut, Levini kuptoi se diçka e re i qe shtuar lumturisë së tij.

- Janë ngritur?

- Urdhëroni ! Mund ta lini këtu, - tha ai duke bërë buzën në gaz kur Levini deshi të kthehej për të marrë shapkën. Kjo duhej të kishte një kuptim.

- Kë duhet të lajmëroj që keni ardhur? - pyeti lakeu.

Ndonëse lakeu ishte i ri si nga mosha dhe nga koha që shërbente në këtë shtëpi, megjithëse ishte shumë elegant edhe ai iu duk shumë i mirë Levinit, se i kuptonte të gjitha.

- Princeshën... Princin... Princeshëzën... - tha Levini.

Para të gjithëve takoi madmuazel Linonin, që po kalonte nëpër sallon, me ata kaçurrela të vegjël e me atë fytyrë gjithë hare. Sa ndërroi dy fjalë me të, papritmas te dera u dëgjua një fëshfëritje fustani dhe madmuazel Linoni u zhduk nga sytë e Levinit, të cilin e pushtoi një ndjenjë frike dhe gëzimi bashkë përpara lumturisë që po afrohej. Madmuazel Linoni u ngut që ta linte vetëm dhe doli nga një derë tjetër. Sapo doli ajo, Levini ndjeu këmbë të lehta që shkelnin shpejt e shpejt në parketin e sallonit dhe atëherë lumturia e tij, jeta e tij, gjëja më e mirë e vetes së tij, ajo që ai kishte kërkuar dhe kishte pritur për një kohë të gjatë, po i afrohej me të shpejtë. Dukej sikur ajo nuk ecte, po sikur fluturonte drejt tij e shtyrë nga një fuqi e padukshme.

Ai pa vetëm sytë e saj të kulluar, të çiltër, të trembur nga ngazëllimi i dashurisë, që kishte mbushur edhe zemrën e tij. Këta sy shkreptinin gjithnjë më afër duke e verbuar me dritën e dashurisë. Ajo u ndal fare pranë tij, ngriti duart dhe i mbështeti te supet e tij.

Ajo bëri ç'mundi: erdhi shpejt tek ai dhe sikur iu lëshua e tëra, ashtu e druajtur dhe e gëzuar. Ai e përqafoi dhe mbështeti buzët te buzët që prisnin të puthurën e tij.

As Kiti nuk kishte mbyllur sy atë natë dhe e kishte pritur gjithë mëngjesin. Prindërit e saj nuk kishin pasur asnjë kundërshtim dhe qenë të gëzuar që ajo ishte e lumtur. Ajo e kishte pritur. Donte të qe e para për t'i dhënë sihariqin e lumturisë së tyre. Ndjente një gëzim të madh, kur mendonte se do ta takonte e para, por qe e druajtur dhe e turpëruar dhe as vetë nuk dinte si do të sillej. Kishte dëgjuar këmbët dhe zërin e tij dhe kishte pritur prapa derës gjersa të largohej madmuazel Linoni. Dhe pastaj nuk kishte menduar për asgjë dhe i qe afruar menjëherë.

- Eja të vemi te mamaja! - tha ajo dhe e kapi për dore. Ai ndenji një copë herë të madhe pa thënë asnjë fjalë, jo vetëm ngaqë kishte frikë se mos e prishte me fjalë bukurinë e ndjenjës së tij, por sidomos se çdo herë që donte të thoshte diçka i dukej sikur në vend të fjalëve do të shpërthenin lot gëzimi. Ia mori dorën dhe e puthi.

- A është e vërtetë vallë? - tha më në fund me një zë të mbytur. - Nuk mund të besoj që ti më dashuron!

Ajo bëri buzën në gaz për këtë "ti" dhe për druajtjen që vuri re në vështrimin e tij.

- Po, - tha ajo ngadalë dhe rëndë-rëndë. - Jam shumë e lumtur.

Pa ia lëshuar dorën e shpuri në sallon. Sapo i pa ashtu të dy, princesha zuri të ngulçonte nga mallëngjimi, ia shkrepi të qarit dhe pastaj përnjëherë qeshi dhe u sul drejt tyre me kaq vrull saqë Levini u habit. Ajo i hodhi dorën në qafë dhe e puthi duke ia lagur faqet me lot.

- Domethënë u mbarua kjo punë! Sa e lumtur që jam! Të ma duash vajzën. Sa e lumtur që jam! ... Kiti!

- I paskeni rënë shkurt! - tha princi i vjetër duke u munduar që të tregohej i qetë; por Levini vuri re se ai i kishte sytë të përlotur kur i foli atij.

- Këtë kam dashur unë ngaherë! - tha ai duke e zënë Levinin për dore dhe e afroi nga vetja. - Që atëherë kur kjo torolingë deshi...

- Baba! - klithi Kiti dhe ia mbuloi dorën me gojë.

- Mirë, mirë, nuk do të flas! - tha ai. - Jam shumë... shumë i këna... Ah, sa teveqel që jam!

Përqafoi Kitin, e puthi në faqe, ia puthi dorën, pastaj prapë e puthi në faqe dhe bëri kryq përpara saj.

Levinin e pushtoi një ndjenjë e re dashurie për këtë burrë, i cili gjer atëherë kishte qenë një njeri i huaj për të; kjo dashuri për princin e vjetër i lindi atij kur pa se me ç'dhembshuri e puthte Kiti dorën e t'et.

XVI

Princesha qe ulur në kolltuk dhe rrinte ashtu e heshtur dhe buzagaze. Princi erdhi e i ndenji pranë. Kiti rrinte më këmbë pranë kolltukut të babait, pa ia lëshuar dorën. Asnjë nuk fliste.

Heshtjen e prishi e para princesha, e cila të gjitha mendimet dhe emrat i quajti me emrat e tyre dhe i shndërroi në probleme të jetës. Në çastin e parë fjalët e saj të gjithëve iu dukën të çuditshme dhe sikur u ranë rëndë.

- Atëherë kur? Duhet t'u japim uratën dhe të shpallim fejesën. Kur do ta bëjmë dasmën? Si thua ti, Aleksandër?

- Fol me të, ç'më pyet mua, - tha princi i vjetër duke treguar Levinin. - Ai duhet të vendosë për këtë.

- Kur? - tha Levini duke u skuqur. - Nesër. Në më pyetshi mua, unë kështu them: sot të na jepni uratën dhe nesër bëjmë dasmën.

- Mjaft, *mon cher*, lëri marrëzitë!

- Atëherë sot një javë.

- Më duket se e ka humbur fare toruan!

- Jo, pse të mos jetë e mundur?

- Në ke besuar Perëndinë! - tha nëna me buzë në gaz nga kënaqësia që ndiente për këtë padurim që tregonte Levini. - Po paja?

"U dashka paja dhe më the të thashë? - mendoi Levini dhe sikur u tmerrua atë çast. - Por as paja, as urata e prindërve dhe as gjërat e tjera nuk mund të ma prishin lumturinë! Asgjë s'mund të ma prishë lumturinë".

Vështroi Kitin dhe vuri re që ajo nuk qe shqetësuar aspak për shkak të përgatitjes së pajës.

"Domethënë se u dashka paja", - tha me vete.

- Unë s'kuptoj nga këto gjëra, shpreha vetëm dëshirën time, - tha Levini si për të kërkuar ndjesë.

- Atëherë do të vendosim ne për këtë punë. Tani mund t'ju japim uratën dhe të shpallim fejesën. Kështu të bëjmë.

Princesha iu afrua të shoqit, e puthi dhe deshi të ikte, por ai nuk e la, e përqafoi dhe e puthi disa herë me dashuri, si ashik i djegur. Me sa dukej, pleqtë sikur ishin turbulluar aq shumë sa, për një çast, nuk dinin se kush kishte rënë në dashuri: ata apo vajza e tyre. Kur iku princi me princeshën,

Levini iu afrua së fejuarës dhe e kapi për dore. Ai tani e kishte mbledhur mendjen dhe qe në gjendje të fliste. Kishte shumë gjëra për t'i thënë Kitit. Por nuk i tha atë që duhej t'i thoshte.

- E dija se kështu do të bëhej! Nuk kisha asnjë shpresë, por, thellë në shpirt, isha gjithmonë i bindur, - tha ai. - Besoj se kështu qe shkruar.

- Po unë? - tha ajo. - Edhe atëherë... - u ndal dhe pastaj vazhdoi prapë duke e vështruar me vendosmëri me ata sy të çiltër, - edhe atëherë kur i rashë me shkelm lumturisë ju kam dashur gjithmonë, vetëm juve. Ndjenja tjetër nuk ishte veçse një iluzion. Duhet t'ju them... A mund ta harroni këtë?

- Ndoshta kështu është më mirë. Ju duhet të më falni për shumë gjëra.

Duhet t'ju them... .

Qe një nga ato gjërat që kishte vendosur t'ia thoshte. Që ditët e para ai duhej t'i thoshte asaj dy gjëra: se nuk ishte i pastër si ajo dhe se nuk qe besimtar. Kjo ishte një gjë fort e rëndë për të, por e quante të nevojshme t'ia thoshte edhe njërën, edhe tjetrën.

- Jo, jo tani, pastaj! - tha ai.

- Mirë, pastaj, por do të ma thoni medoemos. Nuk kam frikë nga asgjë. Duhet t'i di të gjitha. Tani kjo punë ka marrë fund.

Ai plotësoi mendimin e saj:

- Ka marrë fund dhe do të më pranoni kështu siç jam? Po?

- Po, po.

Bisedën e tyre e ndërpreu madmuazel Linoni, e cila, pak si e shtirur, por duke nënqeshur me dhembshuri, erdhi të uronte nxënësen e saj të dashur. Ajo s'kishte ikur ende kur erdhën shërbëtorët për urimet e rastit. Pastaj erdhën farefisi dhe filloi ajo gjullurdi e uruar nga e cila Levini doli vetëm të nesërmen e dasmës. Levinit i dukej sikur ishte ngaherë si mbi gjemba, mërzitej, por, megjithatë, lumturia e tij sa vente bëhej më e madhe. I dukej sikur nga ai kërkonin shumë gjëra, shumë gjëra që ai nuk i dinte dhe ai bënte ç't'i thoshin, të gjitha dhe kështu e ndiente veten të lumtur. Ai vente me mendje se krushqia e tij nuk do t'u ngjante fare krushqive të tjera, mendonte se në kushtet e zakonshme të krushqisë do të prishej lumturia e tij që ishte ndryshe nga lumturitë e tjera; por kjo punë përfundoi krejt ndryshe: ai bëri ashtu siç bënin të gjithë dhe lumturia e tij nuk u prish aspak, përkundrazi, ajo u bë edhe më e madhe duke marrë një karakter të

veçantë, aq sa i dukej sikur në botë nuk kishte lumturi tjetër si lumturia e tij.

- Tani do të hamë bonbonet, - tha madmuazel Linoni, - dhe Levini vajti t'i blinte.

- Gëzohem shumë, - tha Sviazhski. - Lulet të këshilloj t'i marrësh te Fomini.

- Pse, duhen lule?

Dhe vajti te Fomini.

I vëllai i tha të merrte të holla hua, sepse do të bëheshin shumë shpenzime për dhuratat që do t'i bënte së fejuarës...

- Pse edhe dhurata duhen?

Dhe vente me karrocë në dyqanin e Fuldes.

Si në pastiçeri, ashtu edhe në dyqanin e Fominit dhe në atë të Fuldes iu duk sikur e prisnin, sikur e prisnin gjithë gëzim. Të gjithë ata me të cilët u takua ato ditë, dukeshin sikur qenë shumë të gëzuar për lumturinë e tij. Çuditej sidomos për një gjë: se e donin të gjithë. Edhe ata njerëz të ftohtë e pa shije, që i dukeshin përpara antipatikë, tani gëzoheshin e gazmoheshin për të, s'dinin ç't'i bënin, silleshin me shumë njerëzi me të dhe, me sa dukej, ishin po aq të bindur sa edhe ai se qe njeriu më i lumtur në botë, sepse nuse më të mirë nga ç'kishte zgjedhur ai nuk kishte asgjëkundi. Kështu i dukej edhe Kitit. Kur kontesha Nordston kishte pasur guxim t'i hidhte një ditë fjalën Kitit duke thënë se mund të gjente një burrë më të mirë, Kiti u rrëmbye aq shumë sa i tha - dhe këtë ia provoi - se djalë më të mirë se Levini nuk kishte në botë dhe kontesha Nordston deshi s'deshi e pranoi mendimin e saj. Dhe, që atë ditë, faqe Kitit, ajo shpinte buzën në gaz me ngazëllim sa herë që e takonte Levinin.

Levini i kishte premtuar Kitit një shpjegim, i cili u kthye në një ngjarje të hidhur që e turbulloi lumturinë e atyre ditëve. Si u këshillua me princin dhe me lejen e tij, Levini i dha Kitit ditarin e tij, ku kishte shkruar ato që e shqetësonin më shumë. Këtë ditar ai e kishte shkruar për nusen e tij. Atë e mundonin shumë dy gjëra: nuk ishte i kulluar dhe nuk qe besimtar. Kitit nuk i bëri ndonjë përshtypje të madhe që ai nuk ishte besimtar. Ajo qe fetare dhe nuk kishte pasur kurrë dyshime për dogmat e kishës; por nuk u turbullua nga mungesa e besimit të të fejuarit, sepse e gjykoi si diçka të sipërfaqshme. Me anën e dashurisë ajo ia njihte gjithë shpirtin dhe në shpirtin

e tij shihte atë që donte; ajo nuk shqetësohej në qoftë se në gjendjen shpirtërore të të fejuarit të saj viheshin re disa dyshime për sa i përket fesë. Por pohimi tjetër e bëri të derdhte lot të hidhur.

Pas një lufte të ashpër, që ishte zhvilluar në shpirtin e tij, Levini i kishte dhënë Kitit ditarin e vet. Ai nuk donte që ndërmjet tij dhe Kitit të kishte të fshehta dhe, për këtë arsye, vendosi të bënte kështu; por ai nuk kishte qenë i zoti të merrte me mend se ç'përshtypje mund t'i bënte asaj një gjë e tillë, sepse nuk e njihte si duhej shpirtin e saj. Një mbrëmje, kur erdhi në shtëpinë e Sherbackëve që pastaj të shkonin bashkë në teatër, kur hyri në dhomën e Kitit, pa fytyrën e saj të bukur të përlotur, të dërrmuar dhe të pikëlluar nga ai hidhërim i thellë që i kishte shkaktuar dhe vetëm atëherë e kuptoi se ç'gremínë e thellë e ndante të kaluarën e tij të turpshme nga pastërtia e saj: u tmerrua nga kjo që kishte bërë.

- Merreni, merreni këtë ditar të tmerrshëm! - tha ajo duke shtyrë fletoret që kishte përpara mbi tryezë. - Pse m'i dhatë? Jo, më mirë që t'i di të gjitha, - shtoi ajo sepse i erdhi keq kur pa sa u hidhërua ai. - Por është e tmerrshme, e tmerrshme!

Ai rrinte ashtu kokulur dhe s'fliste. Nuk mund të thoshte asnjë fjalë. Më në fund pëshpëriti:

- Ju nuk do të më falni.

- Jo, ju kam falur, por kjo është e tmerrshme!

Por lumturia e tyre ishte aq e madhe, saqë ky pohim nuk kishte ç't'i bënte; ai vetëm sa i dha një laryshi të re. Ajo e fali, por, që prej asaj dite, ai e quante veten edhe më pak të denjë për të, përulej gjithnjë e më shumë përpara pastërtisë së saj duke e çmuar edhe më tepër lumturinë e pamerituar që i kishte falur ajo.

XVII

Duke u kthyer në dhomën vetmitare të hotelit, Aleksej Aleksandroviçi sillte ndër mend të gjitha përshtypjet që i kishin bërë bisedat e zhvilluara në kohën e drekës dhe pas saj. Fjalët e Darja Aleksandrovnës për ndjesë nuk kishin bërë gjë tjetër veçse kishin ngjallur zemërim në shpirtin e tij. Sipas mendimit të tij, ishte shumë vështirë të vendosje në duhej zbatuar ose jo

parimi i krishterë në rastin e tij dhe nuk mund të flisje kuturu; përveç kësaj Aleksej Aleksandroviçi e kishte zgjidhur me kohë këtë çështje në mënyrë mohuese. Nga të gjitha fjalët që i kishin thënë atë ditë, ajo që i kishte bërë përshtypje më të thellë nga të gjitha të tjerat, qe një frazë që kishte dalë nga goja e atij Turovcinit babaxhan e teveqel: "I lumtë! E thirri në duel dhe e vrau!" Ashtu mendonin të gjithë ata që ishin aty, por nuk e kishin shfaqur mendimin e tyre, se u vinte rëndë.

"Sidoqoftë kjo punë mori fund dhe është e kotë të mendoj për këtë gjë", - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi. Dhe, duke menduar vetëm për udhëtimin e afërt që do të bënte për të inspektuar, hyri në dhomën që kishte zënë në hotel dhe e pyeti portierin që e shoqëronte, se ku ishte shërbëtori i tij. Portieri i tha se shërbëtori sapo kishte dalë. Aleksej Aleksandroviçi dha urdhër t'i servirnin çajin, u ul pranë tryezës, mori në dorë librin-udhëheqës të Frumit dhe zuri të hartonte itinerarin e udhëtimit që do të bënte.

- Kanë ardhur dy telegrame, - tha shërbëtori i tij, që ishte kthyer dhe që hyri atë çast në dhomë. - Më falni, shkëlqesi, që dola shumë pak.

Aleksej Aleksandroviçi mori telegramet dhe i hapi. Telegrami i parë e lajmëronte se Stremovi që emëruar pikërisht në atë detyrë të cilën donte ta kishte ai. Aleksej Aleksandroviçi u skuq nga zemërimi, hodhi telegramin, u ngrit nga vendi dhe nisi të ecte lart e poshtë nëpër dhomë.

"*Quos vult perderl? Jupiter dementat*[1]", - murmuriti duke nënkuptuar me fjalën "quos" ata persona që e kishin emëruar Stremovin në atë detyrë. Ai u zemërua jo që nuk e kishin emëruar në këtë post, por sidomos se çuditej dhe nuk kuptonte si mund ta kishin zgjedhur Stremovin, atë llafazan bombastik, që ishte më pak i aftë se kushdo tjetër për këtë punë. Çuditej se sa të verbër ishin ata të ministrisë që nuk shihnin se me këtë emërim kompromet onin prestigjin e tyre dhe merrnin veten në qafë!

"Do të jetë prapë ndonjë gjë e këtij lloji", - mendoi me zemërim duke hapur telegramin e dytë. Këtë telegram ia dërgonte e shoqja. Fjala e parë që i ra në sy, ishte firma "Ana", e shkruar me laps blu. Telegrami thoshte: "Po vdes. Ju lutem shumë ejani. Do të vdes më e qetë po të më falni, lexoi ai. Bëri buzën në gaz me përbuzje dhe e hodhi mënjanë telegramin. Në çastin e parë nuk pati asnjë dyshim: këtu kishte një gënjeshtër, një dinakëri.

---

1) Jupiteri ua merr mendjen atyre që kërkon t'i humbasë, pa i humbet.

"Ajo është e zonja të trillojë çdo gënjeshtër. Për së shpejti do të lindë. Do ta kenë zënë dhembjet. Po ç'qëllim kanë vallë ata të dy? Duan që unë ta legjitimoj foshnjën, duan të më kompromentojnë dhe të pengojnë divorcin, - mendoi. - Por këtu është shkruar se po vdes... E lexoi telegramin edhe një herë dhe, papritur e pa pandehur, u habit nga kuptimi i qartë i këtyre fjalëve. - Po sikur të jetë e vërtetë? - tha me vete. - Po sikur të jetë penduar me të vërtetë në çastin e vuajtjeve dhe të afrimit të vdekjes? Dhe unë, duke pandehur se kjo është gënjeshtër, të mos pranoj të vete? Jo vetëm që do të tregohem mizor dhe të gjithë do të më qortojnë, por do të jetë edhe poshtërsi nga ana ime."

- Pjotër, shko zër një karrocë, se do të nisem për në Peterburg, - i tha shërbëtorit.

Aleksej Aleksandroviçi vendosi të shkonte në Peterburg dhe të shihte të shoqen. Në qoftë se sëmundja e saj ishte gënjeshtër do të nisej prapë pa thënë asnjë fjalë. Në qoftë se ajo do të qe me të vërtetë e sëmurë dhe dëshironte ta shihte para se të vdiste, atëherë do ta falte, po ta gjente gjallë dhe, po të arrinte shumë vonë, do t'i bënte nderimet e fundit.

Gjatë gjithë udhës nuk mendoi më se ç'do të bënte, sepse kishte marrë vendim të prerë.

Ashtu i lodhur dhe tërë pluhur siç qe nga udhëtimi gjatë asaj nate në vagon, Aleksej Aleksandroviçi arriti në mëngjes herët në Peterburg dhe po ecte nëpër Nevski Prospekt, që ishte i shkretë atë orë, duke vështruar përpara në mjegullën e mëngjesit dhe pa menduar se ç'e priste. Mundohej të mos mendonte për atë gjë, sepse padashur, duke menduar se ç'mund të ndodhte, nuk e largonte dot edhe këtë mendim: vdekja e saj do të zgjidhte menjëherë gjithë vështirësinë e gjendjes së tij.

Vështronte të gjitha ato që i kalonin me të shpejtë përpara syve - dyqanet dhe furrat që ishin ende të mbyllura, karrocat që punonin natën, portierët që fshinin trotuarin përpara portës - të gjitha këto i vështronte duke u munduar që të mposhtte mendimin e asaj gjëje që e priste dhe të asaj dëshire që nuk guxonte ta shprehte, por që, megjithatë, e kishte në zemër.

Kur erdhi te porta e shtëpisë pa atje një karrocë dhe karrocierin që po flinte. Kur hyri në hajat, Aleksej Aleksandroviçi gjeti në një skutë të mendjes së tij këtë mendim: "Në më ka gënjyer, do të sillem kundrejt saj

me një përbuzje të ftohtë dhe do të iki; në është vërtet sëmurë, do të sillem ashtu siç e kërkojnë rregullat e mirësjelljes".

Portieri hapi portën përpara se Aleksej Aleksandroviçi t'i binte ziles. Petrovi, portieri, ose Kapitoniçi, siç e quanin ndryshe, kishte një pamje të çuditshme me atë xhaketë të vjetër, pa kravatë dhe pa papuçe në këmbë.

- Si është zonja?

- Lindi mbrëmë në rregull.

Aleksej Aleksandroviçi u ndal dhe u zbeh. Atëherë e kuptoi ashtu si duhet sa shumë e kishte dëshiruar vdekjen e Anës.

- Si është me shëndet?

Kornei, shërbëtori, me përparësen e mëngjesit, zbriti me të shpejtë shkallët.

- Zonja është shumë keq, - u përgjigj ai. - Dje mjekët patën një konsultë. Mjeku është ende këtu.

- Merri plaçkat, - tha Aleksej Aleksandroviçi dhe hyri në paradhomë duke e ndier veten si të lehtësuar nga lajmi se e shoqja ishte shumë sëmurë dhe se mund të vdiste.

Te varësja Aleksej Aleksandroviçi pa një kapotë të varur dhe pyeti:

- Kush është aty?

- Mjeku, mamia dhe kont Vronski.

Aleksej Aleksandroviçi hyri në apartament.

Në sallon nuk kishte njeri. Kur dëgjoi këmbët e tij, nga dhoma e Anës doli mamia me skufje me kordele bojëmanushaqe.

Ajo iu afrua Aleksej Aleksandroviçit dhe, me atë familjaritet që sjell afrimi i vdekjes, e kapi për dore dhe e çoi drejt dhomës së gjumit.

- Lavdi Zotit që erdhët! Vetëm juve ju ka në gojë, vetëm juve! - tha ajo.

- Silleni shpejt akullin! - u dëgjua nga dhoma e gjumit zëri urdhërues i mjekut.

Aleksej Aleksandroviçi hyri në dhomën e së shoqes. Tek tryeza e saj, i ulur brinjazi në një karrige të ulët, Vronski kishte mbuluar fytyrën me duar dhe po qante. Me të dëgjuar zërin e mjekut, u ngrit flakërimë në këmbë, hoqi duart nga fytyra dhe pa Aleksej Aleksandroviçin. U turbullua aq shumë, kur pa të shoqin e Anës, sa u ul përsëri dhe u mblodh kruspull, sikur donte të zhdukej krejt; por pastaj e mblodhi veten, u ngrit dhe tha:

- Ajo po vdes. Mjekët thonë se nuk ka asnjë shpresë. Zot këtu jeni ju,

jam në dorën tuaj, por lejomëni të rri këtu... do të bëj si të dëshironi ju, unë...

Aleksej Aleksandroviçi pa se Vronski po qante, dhe atë çast u turbullua ashtu si turbullohej kur shihte vuajtjen e të tjerëve. Pa i dëgjuar të gjitha fjalët që i tha Vronski, i ktheu kurrizin dhe shkoi me nxitim drejt derës. Në dhomën e gjumit u dëgjua atë çast zëri i Anës, që thoshte disa fjalë. Ky zë ishte plot gaz e gjallëri, me disa intonacione të caktuara. Aleksej Aleksandroviçi hyri në dhomën e gjumit dhe iu afrua shtratit. Ajo dergjej me fytyrë të kthyer nga ai. Faqet i qenë bërë flakë, sytë i shkëlqenin dhe duart e vogla të bardha, që i dilnin nga mëngët e gjera të këmishës së natës, përdridhnin cepin e jorganit dhe dukeshin sikur luanin me të. Jo vetëm që dukej shëndoshë e mirë dhe e freskët, por edhe në qejf. Fliste me nxitim, me një zë kumbues dhe me disa intonacione që dridheshin nga një ndjenjë e thellë.

- Sepse Alekseji - e kam fjalën për Aleksej Aleksandroviçin (ç'fat i çuditshëm, i tmerrshëm, që të dy quhen Aleksej, apo jo?) - nuk do të ma prishte kurrë. Ai do të më kishte falur dhe unë do ta kisha harruar... Po pse nuk vjen? Ai është i mirë, as edhe ai vetë nuk e di sa i mirë është! Ah, o Zot i madh, sa keq! Sillmëni shpejt një gotë ujë! Oh, sa keq do të jetë për vajzën time të vogël! Mirë, jepjani një taje, nuk kam kundërshtim, kështu do të jetë më mirë. Ai do të vijë dhe do të hidhërohet kur ta shohë. Jepjani tajës.

- Ana Arkadjevna, erdhi. Ja tek është! - tha mamia duke i treguar Aleksej Aleksandroviçin.

- Mos më thoni marrëzira! - vazhdoi Ana pa e parë të shoqin. - Ma jepni vajzën, ma jepni vajzën! Ai nuk ka ardhur ende. Ju thoni se ai nuk do të më falë... ashtu thoni, sepse nuk e njihni. Askush nuk e njeh atë. Vetëm unë e njoh dhe vuaj shumë. Duhet t'i njohë njeriu sytë e tij... Seriozha i ka si sytë e tij dhe për këtë arsye unë nuk mund t'i shoh. A i dhatë të hajë Seriozhës? E di, asnjë nuk çan kokën për të; Aleksej Aleksandroviçi do të kujdesej për të. Seriozhën duhet ta vini në dhomën e këndit dhe Marietën ta vini të flerë pranë tij.

Papritmas u ndal dhe, ashtu e frikësuar, sikur priste që ta godiste dikush, shpuri duart në fytyrë sikur kërkonte të mbrohej. Kishte njohur të shoqin.

- Jo, jo, - tha ajo, - s'kam frikë nga ai, po kam frikë nga vdekja.

Aleksej, eja këtu. Po nxitohem sepse nuk kam kohë, edhe pak minuta më kanë mbetur për të jetuar. Tani do të më hipë zjarrmia dhe pastaj nuk do të kuptoj asgjë. Tani i kuptoj të gjitha, i shoh të gjitha...

Aleksej Aleksandroviçi dukej i pikëlluar; e kapi dorën e gruas dhe deshi t'i thoshte diçka, por s'qe e mundur të fliste. Buza e poshtme i dridhej; mundohej të mposhtte mallëngjimin që ndiente dhe vetëm më të rrallë e vështronte të shoqen. Dhe, sa herë që e vështronte, shihte sytë e saj që ishin ngulur tek ai plot me dashuri të ngashëryer; një shprehje të tillë ai nuk e kishte parë kurrë gjer atëherë në sytë e saj.

- Prit, ti nuk e di... Prisni, prisni... - ajo u ndal sikur të kishte humbur fillin e mendimeve. - Po, - nisi prapë të thoshte. - Po, po, po. Ja se ç'desha të them. Mos u habit me mua. Unë jam ajo që isha. Por tek unë është një tjetër, kam frikë nga ajo. Ajo e dashuroi atë tjetrin, desha të të urrej dhe nuk ishte e mundur të harroja atë tjetrën, gruan që isha përpara. Ajo nuk jam unë. Tani jam ajo që isha dikur, e vërteta. Tani po vdes, e di se po vdes, pyete mjekun. E ndiej peshën shumë të rëndë që kam në duar, në këmbë, te gishtërinjtë! Sa të mëdhenj që më janë bërë gishtërinjtë! Por kjo punë do të marrë fund për së shpejti... Vetëm për një gjë kam nevojë tani: të më falësh, të më falësh me gjithë zemër! Jam një grua mëkatare, por taja më ka thënë se ka pasur një shenjtore që ishte edhe më mëkatare se unë. Si e quajnë? Do të vete në Romë.... thonë se atje ka një shkretëtirë... nuk do t'i bie askujt në qafë, do të marr me vete vetëm Seriozhën dhe vajzën... Jo, ti nuk mund të më falësh! E di se nuk është e mundur të më falësh! Jo, jo, ikë, se ti je shumë i mirë!

Me një dorë, që i përvëlonte nga ethet, mbante dorën e tij dhe me tjetrën e shtynte.

Mallëngjimi i Aleksej Aleksandroviçit sa vinte po shtohej, gjersa arriti kulmin dhe atëherë ai nuk luftoi më me të. Papritmas ndjeu se ajo gjendje e turbullt shpirtërore nuk ishte me të vërtetë e tillë, por një lumturi e madhe që shpirti i tij nuk e kishte provuar kurrë dhe që e kishte pushtuar papritur e pa kujtuar. Ai nuk mendonte për atë ligjin e krishterë që e mësonte t'i falte dhe t'i donte armiqtë e tij, ligj të cilin kishte dashur ta zbatonte gjithë jetën e tij; por, pa menduar, ndjeu se shpirti i tij ngazëllehej nga gëzimi i faljes dhe i dashurisë që kishte për armiqtë e tij. Kishte rënë në gjunjë dhe, me kokën të mbështetur te krahu i saj i përkulur, që përvëlonte

nga ethet nën bluzën e hollë, qante me ngashërim si fëmijë. Ajo vuri dorën te koka e tij që kishte filluar të shogej, iu qas më shumë dhe, duke ngritur sytë, tha me krenari, sikur po i hakërrohej dikujt:

- Ja, erdhi, e dija! Mbetshi me shëndet të gjithë, lamtumirë! Po ja ku paskan ardhur prapë! Po pse nuk ikin? Pa m'i hiqni këto qyrqe që kam përsipër!

Mjeku ia hoqi dorën nga koka e të shoqit, ia mbështeti kokën me kujdes te jastëku dhe ia mbuloi krahët. Ajo ndenji shtrirë ashtu në kurriz, pa lëvizur fare, pa vështruar përpara, me ata sytë që shkreptinin.

- Vetëm këtë mos e harro: vetëm për faljen tënde kisha nevojë, nuk dua asgjë tjetër... Po ai pse nuk vjen? - tha ajo duke vështruar derën e dhomës dhe duke i folur Vronskit. - Eja, eja, jepi dorën!

Vronski erdhi gjer te buza e shtratit dhe, kur e vështroi, e mbuloi prapë fytyrën me duar.

- Mos e mbulo fytyrën, vështroje. Ai është njeri i shenjtë, - tha ajo. - Zbuloje fytyrën, zbuloje! - tha me zemërim. - Aleksej Aleksandroviç, zbuloja fytyrën! Dua ta shoh!

Aleksej Aleksandroviçi ia hoqi duart Vronskit nga fytyra e lebetitur nga vuajtja dhe nga turpi.

- Jepi dorën. Fale.

Aleksej Aleksandroviçi i dha dorën Vronskit duke mos qenë i zoti t'i mbante lotët që i derdheshin nga sytë.

- Lavdi Zotit, lavdi Zotit, - tha ajo. - Tani jam gati. Sa të shtri pak këmbët. Ja, kështu, shumë bukur. Sa keq i kanë pikturuar këto lule! Ato nuk u shëmbëllejnë aspak manushaqeve, - tha ajo duke treguar letrat me lule që stolisnin murin. - O Perëndi, o Perëndi! Kur do të mbarojë kjo gjë! Bëmëni morfinë! Doktor, bëmëni morfinë! O Perëndi, o Perëndi!

Dhe përpiqej në shtrat.

Mjekët thoshin se këto ishin ethet e lehonës dhe se nga kjo sëmundje vdisnin nëntëdhjetë e nëntë për qind e lehonave. Asaj gjithë ditën s'i ra ethja, ishte në kllapi. Në mes të natës humbi ndjenjat dhe pulsi pothuaj nuk i rrihte.

Orë e çast prisnin që të mbaronte.

Vronski, që kishte ikur në shtëpi, erdhi prapë në mëngjes për të marrë

vesh si qe gdhirë Ana. Aleksej Aleksandroviçi, që e takoi në hajat, i tha:

- Mos ikni, se ndoshta ju kërkon. - Dhe e futi vetë në dhomën e së shoqes.

Në mëngjes e sëmura filloi prapë të tronditej dhe të fliste shpejt me një ton plot gjallëri; pastaj i humbi ndjenjat përsëri. Të tretën ditë u përsërit po ajo gjë dhe mjekët thanë se tani kishte shpresë që ajo të shërohej.

Atë ditë Aleksej Aleksandroviçi hyri në dhomën ku rrinte Vronski, mbylli derën dhe u ul kundrejt tij.

- Aleksej Aleksandroviç, - tha Vronski duke ndier se po afrohej çasti i shpjegimit. - Nuk jam në gjendje as të flas dhe as të kuptoj. Kini mëshirë për mua! E madhe vërtet është vuajtja juaj, por hidhërimi im është edhe më i tmerrshëm!

Deshi të ngrihej, por Aleksej Aleksandroviçi e kapi për dore dhe i tha:

- Ju lutem të më dëgjoni: është e domosdoshme. Duhet t'ju sqaroj rreth ndjenjave që më kanë udhëhequr dhe që do të më udhëheqin këtej e tutje, kështu që të mos keni mendime të gabuara për mua. Ju e dini se unë kisha vendosur ta ndaja time shoqe, madje edhe kisha bërë hapat e parë për këtë çështje. Nuk do t'jua fsheh se, para se të merrja këtë vendim, u mendova një kohë të gjatë, se s'dija si të bëja dhe vuajta shumë. Ja ku po ju them se doja me gjithë zemër të shpaguhesha për atë që më kishit punuar ju dhe ajo. Kur mora telegramin, u nisa për këtu duke qenë nën pushtetin e atyre ndjenjave... madje edhe ca më keq: dëshiroja vdekjen e saj. Por... - heshti një copë herë, ashtu i kredhur në mendime, sepse s'dinte ç'të bënte: t'ia zbulonte apo të mos ia zbulonte ndjenjën e tij, - por e pashë dhe e fala. Gëzimi i faljes më zbuloi detyrën time. E fala me gjithë zemër. Atij që më ka rënë me shuplakë, i kthej edhe faqen tjetër; atij që më merr kaftanin, i jap edhe këmishën. Vetëm për një gjë i lutem Zotit: të mos më heqë gëzimin e faljes! - Sytë i qenë mbushur me lot dhe Vronski mbeti si i mahnitur nga ai vështrim i qetë e i kulluar. - Ja se në ç'gjendje ndodhem unë. Ju mund ta përlyeni me baltë emrin tim, të më bëni lolon e botës, por unë nuk do ta braktis kurrë këtë grua dhe juve nuk do t'ju them as një gjysmë fjale qortimi, - vazhdoi ai. - Detyrën time e kam të qartë: duhet të rri me të dhe do të rri! Në qoftë se ajo do të dëshirojë t'ju shikojë, do t'ju dërgoj fjalë; por tani mendoj se është më mirë të largoheni.

U ngrit në këmbë; nuk fliste dot nga ngashërimet. Edhe Vronski u ngrit dhe, ashtu i kërrusur siç qe, vështroi Kareninin që poshtë vetullave. Ai nuk e kuptonte ndjenjën e Aleksej Aleksandroviçit, por e ndiente se ai kishte diçka të lartë në shpirtin e tij, të cilën ai nuk qe në gjendje ta kuptonte.

XVIII

Pas kuvendimit që pati me Aleksej Aleksandroviçin, Vronski doli në krye të shkallëve të portës së shtëpisë së Kareninëve dhe u ndal: dukej sikur nuk ishte në gjendje të kuptonte se ku ndodhej dhe ku duhej të shkonte. E ndiente veten të turpëruar, të poshtëruar, të ngarkuar me faj dhe shihte që nuk ishte e mundur ta lante këtë poshtërim. E ndiente se qe larguar nga ajo udhë nëpër të cilën kishte ecur aq lehtë dhe me aq krenari deri atëherë. Të gjitha rregullat që e kishin drejtuar deri atëherë në jetën e tij dhe i qenë dukur të drejta, tani, papritur e pa pandehur, i dukeshin të rreme dhe të pazbatueshme. Burri i gënjyer, që i qe dukur një njeri që të ndillte mëshirë, si një pengesë e përkohshme dhe pak si qesharake për lumturinë e tij, papritmas ishte ngritur nga ajo në një lartësi që të ndillte respekt dhe ky burrë, në vend që të dukej i keq, i rremë dhe qesharak në atë lartësi, i qe dukur i mirë, i thjeshtë dhe madhështor. Vronski nuk kishte si të mos e ndiente këtë. Papritur e pa pandehur rolet qenë ndryshuar. Vronski ndiente sa lart qëndronte Karenini dhe sa poshtë kishte rënë ai, sa të drejtë kishte i shoqi i Anës dhe ç'gabim të rëndë kishte bërë ai. Ai e ndiente se Karenini qe treguar fisnik edhe në hidhërimin e tij, kurse ai vetë ishte treguar i ulët dhe i vogël në mashtrimin e tij. Por vetëdija e vogëlsisë së tij përpara atij njeriu të cilin ai e kishte përbuzur pa të drejtë, nuk qe veçse një pjesë e hidhërimit të vet. E ndiente veten shumë fatkeq, sepse dashuria e tij për Anën, që kishte filluar të ftohej, siç i dukej, po ndizej edhe më shumë në shpirtin e tij tani që ai e dinte se e kishte humbur të dashurën përgjithmonë. Gjatë kohës që Ana qe e sëmurë ai e kishte njohur shumë mirë shpirtin e saj dhe i dukej se gjer atëherë nuk e kishte dashur ashtu siç duhej. Dhe tani që e kishte njohur se ç'grua qe dhe e donte ashtu siç duhej ta donte, qe poshtëruar përpara saj dhe e humbiste përgjithmonë duke lënë në mendjen e saj një kujtim të turpshëm. Kujtonte me lemeri çastin e turpshëm dhe

qesharak kur Aleksej Aleksandroviçi ia kishte hequr duart nga fytyra ku qe shprehur me siguri poshtërimi i tij. Rrinte më këmbë në krye të shkallëve të shtëpisë së Kareninëve, si i trullosur dhe nuk dinte ç'të bënte.

- T'ju zë një karrocë? - pyeti portieri.

- Po, një karrocë.

U kthye në shtëpi. Kishte kaluar tri net pa gjumë dhe tani, pa u zhveshur, u shtri përmbys në kanape dhe mbështeti kokën në duart e lidhura. Kryet e kishte të rëndë. Ninëzat, kujtimet dhe mendimet më të çuditshme kalonin një pas një në mendjen e tij me një shpejtësi e qartësi për t'u habitur: herë i kujtohej çasti kur i kishte dhënë ilaçin së sëmurës duke e mbushur lugën aq shumë sa qe derdhur, herë i dukej sikur shihte duart e bardha të mamisë, herë Aleksej Aleksandroviçin të ulur në gjunjë pranë buzës së shtratit.

"Të fle! Të harroj!" - tha me vete me bindjen e qetë të një njeriu të shëndetshëm që është i sigurt se mund të flerë menjëherë në qoftë se është i lodhur dhe do që ta zërë gjumi. Dhe me të vërtetë, po atë çast, mendimet filluan t'i ngatërroheshin dhe ndërgjegjja e tij nisi të rrokullisej në greminën e harresës. Valët e jetës së pavetëdijshme po mbylleshin mbi kokën e tij, kur, papritmas, një tronditje shumë e fortë, si një shkarkim elektrik, e përshkoi nga koka gjer te këmbët dhe ai u drodh kaq shumë, sa trupi iu hodh mbi sustat e kanapesë; ashtu i trembur, u mbështet në duar dhe ndenji më gjunjë, me sy të hapur në errësirë, sikur nuk kishte fjetur asnjë çast. Nuk e ndiente më kokën të rëndë dhe as gjymtyrët të lodhura, ashtu siç i ndiente një minutë më parë.

"Ju mund ta përlyeni me baltë emrin tim", - i dukej sikur dëgjonte fjalët e Aleksej Aleksandroviçit. E shihte këtë burrë përpara tij, shihte fytyrën e Anës me ato faqe të skuqura që i përvëlonin nga ethet dhe sytë e saj gjithë shkëlqim, që vështronin me dhembshuri e dashuri jo atë, Vronskin, por Aleksej Aleksandroviçin; iu duk sikur pa edhe veten e tij, qëndrimin e tij qesharak dhe pa pikë kuptimi kur Aleksej Aleksandroviçi ia kishte hequr duart nga fytyra. Shtriu këmbët përsëri duke marrë pozën e mëparshme në kanape dhe mbylli sytë.

"Të fle; të fle!" - tha me vete. Por ashtu, me sy të mbyllur, e shihte edhe më qartë fytyrën e Anës, ashtu siç i qe dukur atë natë të paharruar pas vrapimit me kuaj.

"Kaq e pati kjo punë... e kaluara nuk do të përsëritet më, ajo madje do të dëshirojë ta shuajë nga kujtesa e saj. Por unë nuk mund të jetoj pa këtë lumturi! Po si do të pajtohemi, si do të pajtohemi? - tha me zë të lartë dhe nisi t'i përsëritte këto fjalë pa ditur se ç'thoshte. Përsëritja e këtyre fjalëve e ndali për një çast lindjen e ninëzave dhe të kujtimeve të tjera që i grumbulloheshin në mendjen e tij. Por kjo nuk zgjati shumë. Kujtimet më të bukura të së kaluarës filluan prapë të parakalonin në mendjen e tij me një shpejtësi të vërtikshme dhe, bashkë me to, edhe poshtërimi që kishte pësuar pak kohë më parë. "Hiqni duart", - thoshte zëri i Anës. Ai i kishte hequr duart dhe e ndiente sa i turpëruar duhej të qe dukur ashtu i poshtëruar përpara saj.

Rrinte shtrirë dhe mundohej që ta zinte gjumi, ndonëse e ndiente fare mirë se nuk kishte asnjë shpresë për t'u harruar në gjirin e gjumit; përsëriste orë e çast duke pëshpëritur fjalë të shkëputura të ndonjë mendimi, për të ndalur kështu vërshimin e ninëzave të reja. Mbajti vesh fjalët që thoshte dhe dëgjoi fjalët që përsëriste me një pëshpëritje të çuditshme, si prej të çmenduri: "Nuk dite të çmosh, nuk dite të përfitosh, nuk dite të çmosh, nuk dite të përfitosh!"

"Po ç'kam kështu? Mos do të prishem mendsh? - tha me vete. - Ndoshta. A nuk shkallojnë të tjerët, a nuk vrasin veten?" - mendoi. Hapi sytë dhe u habit kur pa jastëkun e qëndisur të kunatës së tij Varja, që e kishte pranë kokës. Preku një xhufkë të jastëkut dhe u mundua të sillte ndër mend Varjan, kohën se kur e kishte parë për herë të fundit. Por ishte një gjë shumë e vështirë të mendohej për diçka që nuk kishte të bënte me brengën e tij. "Jo, duhet të fle!" Afroi jastëkun dhe mbështeti kokën atje, por duhej të bënte një përpjekje të madhe për t'i mbajtur sytë mbyllur. U ngrit dhe ndenji ulur në kanape. "Kjo mbaroi për mua, - tha me vete. - Tani duhet të mendoj se ç'duhet të bëj. Ç'më ka mbetur tani në jetë?" Dhe mendoi se ç'i kishte mbetur në jetë përveç dashurisë së Anës.

"Ambicja? Serpuhovskoi? Shoqëria e lartë? Oborri perandorak?"

Asnjë nga këto nuk e joshte më. Të gjitha këto kishin një kuptim më parë, por tani nuk e tërhiqnin aspak. U ngrit nga kanapeja, hoqi xhaketën, zgjidhi rripin, zbuloi kraharorin leshatak, që të merrte frymë më lirisht dhe zuri të ecte lart e poshtë nëpër dhomë. "Kështu luajnë mendsh njerëzit, - tha prapë - dhe kështu vrasin veten... që të mos e ndiejnë turpin", - shtoi ngadalë.

Vajti te dera dhe e mbylli; pastaj, me atë vështrim si të ngrirë e të humbur dhe duke shtrënguar dhëmbët fort, iu afrua tryezës, mori revolverin, e vështroi mirë e mirë, e ktheu me tytë nga vetja dhe qëndroi një copë herë ashtu kokulur, i kredhur në mendime dhe me revolver në dorë. "Sigurisht", - tha me vete sikur të kishte arritur në këtë përfundim të pashmangshëm pas një arsyetimi të gjatë, logjik dhe të qartë. Në të vërtetë, fjala "sigurisht", që ishte bindëse për të, nuk qe tjetër veçse pasoja e përsëritjes që nga fillimi i rrethit të kujtimeve dhe të vegimeve,që i ishin fanitur nja dhjetë herë gjatë asaj ore. Qenë po ato kujtime të asaj lumturie që kishte humbur përgjithmonë, po ato mendime rreth kotësisë së gjithë atyre gjërave që mund t'i jepte jeta në të ardhmen, po ajo vetëdije e poshtërimit të tij.

"Sigurisht", - tha përsëri kur mendimi i tij u fut për të tretën herë në atë udhë pa krye të kujtimeve dhe të mendimeve; atëherë e mbështeti majën e tytës së revolverit te ana e majtë e kraharorit dhe shkeli këmbëzën me një lëvizje të vrullshme sikur mbylli grushtin. Nuk e dëgjoi shkrehjen por, nga goditja e fortë në kraharor, iu morën këmbët. Deshi të mbahej te buza e tryezës, revolveri i ra nga dora; si mbeti një sekondë ashtu si i dehur, ra në dysheme dhe vështroi rreth e rrotull me habi. Nuk e njihte më dhomën e tij kur shihte nga poshtë këmbët e përkulura të tryezës, shportën e letrave dhe lëkurën e tigrit. Hapat e shpejtë të shërbëtorit, që vinte me të shpejtë nga salloni, e sollën në vete. U mendua edhe një herë dhe e kuptoi se kishte rënë në dysheme; pa gjak në lëkurën e tigrit dhe te dora e tij dhe e kuptoi që kishte shkrehur revolverin.

- Budalla! S'qëllove si duhej! - tha atë çast dhe zuri të kërkonte revolverin me dorë. Revolverin e kishte pranë, kurse ai e kërkonte më tutje. Duke e kërkuar, u kthye nga ana tjetër dhe, ngaqë nuk ishte i zoti të mbante ekuilibrin, ra duke humbur shumë gjak.

Shërbëtori elegant me baseta, që u ankohej shpesh atyre që njihte duke u thënë sè vuante nga dobësia e nervave, u tmerrua kaq shumë kur e pa të zotin shtrirë në dysheme, sa e la ashtu të mbytur në gjak dhe vrapoi që të kërkonte ndihmë.

Pas një ore Varja, e kunata, erdhi bashkë me tre mjekë, që kishte dërguar t'i thërrisnin në të katër anët e qytetit, e shtriu të plagosurin në shtrat dhe i ndenji pranë, që të kujdesej për të.

XIX

Aleksej Aleksandroviçi nuk kishte pasur parasysh një gjë: kur kishte vendosur të takohej me të shoqen, nuk kishte parashikuar rastin se Ana mund edhe të mos vdiste pasi të pendohej me të vërtetë dhe pasi ai ta falte. Këtë gabim të madh që bëri e kuptoi dy muaj pas ardhjes së tij në Moskë. Por gabimi që kishte bërë, nuk rridhte vetëm nga rrethana se ai nuk kishte menduar për atë rast, por se nuk e kishte njohur zemrën e tij gjer në çastin që ishte ndodhur te koka e gruas që ishte shumë sëmurë. Atje, te koka e gruas, për herë të parë në jetën e tij qe pushtuar nga ndjenja e mallëngjimit që i ndillnin atij vuajtjet e të tjerëve dhe për të cilën më parë i vinte turp se e quante dobësi të dëmshme. Keqardhja që ndiente për Anën, pendimi që e brente ngaqë kishte dëshiruar vdekjen e saj dhe sidomos gëzimi i faljes, jo vetëm që i kishin mposhtur ndjenjat e tij egoiste, por i kishin sjellë shpirtit të tij një prehje të madhe, të cilën ai nuk e kishte provuar kurrë. Papritmas kishte ndier se ajo, që deri atëherë ishte për të burim vuajtjesh e sfilitjesh, tani qe bërë burim lumturie morale; ajo që dukej diçka e pazgjidhshme kur ai dënonte, qortonte dhe urrente, qe bërë e thjeshtë dhe e qartë tani që kishte falur dhe dashuronte.

Ai e kishte falur të shoqen e i vinte keq kur e shihte që vuante dhe ashtu të penduar. Edhe Vronskin e kishte falur dhe i vinte keq për të, sidomos që kur kishte marrë vesh se kishte dashur të vriste veten. Atij i vinte keq edhe për të birin: pendohej që e kishte lënë pas dore kaq kohë. Por vajza e porsalindur i ngjallte atij një ndjenjë krejt të veçantë, jo vetëm keqardhjeje, po edhe dashurie. Në fillim zuri të kujdesej për atë vajzë të vogël të dobët, që nuk ishte vajza e tij, sepse i vinte keq për të; ashtu e lënë pas dore siç qe në kohën e sëmundjes së nënës ajo do të kishte vdekur me siguri, sikur ai të mos kujdesej për të. As ai vetë s'e vuri re se si filloi ta dojë këtë vajzë. Hynte në dhomën e fëmijëve disa herë në ditë dhe rrinte atje një copë herë të madhe, aq sa taja dhe dadoja, që rrinin si të druajtura në fillim, u mësuan me të. Nganjëherë rrinte gjysmë ore dhe vështronte në heshtje fytyrën e vogël pushatake e rrudha-rrudha me një çehre të kuqe dhe të verdhë si prej shafrani, vështronte ballin e vogël që rrudhej ndërsa ajo ishte në gjumë, dhe duart e vogla me gishtërinj të përkulur që fërkonin sytë e vegjël dhe hundën. Në këto çaste Aleksej Aleksandroviçi e ndiente shpirtin shumë të qetë, sepse

ishte në harmoni të plotë me parimet e tij: në gjendjen e tij ai nuk shihte asgjë të jashtëzakonshme, asgjë që duhej të ndryshohej.

Por, sa më shumë që kalonte koha, aq më qartë shikonte ai se kjo gjendje nuk mund të zgjaste sado e natyrshme që mund t'i dukej atij tani. Përveç fuqisë morale, që udhëhiqte shpirtin e tij, kishte edhe një fuqi tjetër - fuqi e vrazhdë - që ishte po aq e pushtetshme, ndoshta edhe më shumë se e para: ajo udhëhiqte jetën e tij dhe nuk do t'i falte atë prehje morale që dëshironte ai. E ndiente se të gjithë e vështronin me habi, dukej që s'e kuptonin dhe prisnin që të bënte diçka. Ndiente sidomos se sa të brishta dhe të rreme ishin marrëdhëniet e tij me të shoqen.

Kur kaloi mallëngjimi që ishte shkaktuar në shpirtin e Anës nga afrimi i vdekjes, Aleksej Aleksandroviçi filloi të vinte re se Ana e kishte frikë, se nuk e ndiente veten të qetë kur qe me të dhe nuk e vështronte dot drejt në sy. Ajo sikur donte të thoshte diçka por nuk vendoste dot që të fliste; dukej sikur parandiente se marrëdhëniet e tyre nuk mund të vazhdonin në këtë mënyrë dhe sikur priste që ai të bënte diçka.

Nga fundi i shkurtit, vajza e porsalindur, së cilës ia kishin vënë emrin Ana, u sëmur. Aleksej Aleksandroviçi kishte qenë në mëngjes në dhomën e fëmijëve, kishte dhënë urdhër të shkonin të thërrisnin mjekun dhe pastaj kishte vajtur në ministri. Si kishte mbaruar punët, qe kthyer në shtëpi pas orës tre. Kur hyri në paradhomë, pa një lake me gajtanë, që ishte i pashëm, me pelerinë në krah dhe që mbante në dorë një manto prej gëzofi të bardhë.

- Kush ka ardhur? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi.

- Princesha Elisaveta Fjodorovna Tvjerskaja, - u përgjigj lakeu dhe Aleksej Aleksandroviçit iu duk sikur këto fjalë lakeu i tha me një nënqeshje të çuditshme.

Gjatë kësaj kohe të vështirë të jetës së tij Aleksej Aleksandroviçi kishte vënë re se të njohurit e rrethit së aristokracisë, sidomos gratë, tregonin një interesim të veçantë për të dhe për gruan e tij. Në shprehjen e fytyrës së këtyre të njohurve ai vinte re atë gëzim të fshehur keq që kishte vënë re në sytë e avokatit dhe që kishte parë tani në sytë e lakeut. Që të gjithë dukeshin të gëzuar sikur po martonin dikë. Kushdo që e takonte, e pyeste me një gëzim të fshehtë për shëndetin e së shoqes.

Aleksej Aleksandroviçi nuk kishte kujtime të mira nga princesha Tvjerskaja dhe as që e donte; për këtë arsye atij nuk i erdhi aspak mirë që

ajo ndodhej në shtëpinë e tij. Shkoi drejt e në dhomën e fëmijëve. Në studion e vogël pa Seriozhën, i cili kishte mbështetur kraharorin tek tryeza, kishte vënë këmbët te karrigia dhe po vizatonte diçka duke kuvenduar me gëzim. Guvernantja angleze, që kishte zëvendësuar francezen gjatë sëmundjes së Anës, ishte ulur pranë Seriozhës me dantellë në dorë. Me të parë Kareninin, u ngrit menjëherë, e përshëndeti dhe e tërhoqi nga kindi i xhaketës Seriozhën, që të ngrihej edhe ai.

Aleksej Aleksandroviçi përkëdheli kokën e djalit, iu përgjigj guvernantes që e pyeti si ishte e shoqja dhe, nga ana e tij, pyeti se ç'i kishte thënë mjeku për beben.

- Mjeku tha se s'ka asgjë të rrezikshme; porositi t'i bëjnë banjë, zotëri.

- Por vogëlushja vazhdon të jetë e sëmurë, - tha Aleksej Aleksandroviçi duke mbajtur vesh klithmat e foshnjës që vinin nga dhoma ngjitur.

- Unë mendoj se taja nuk është për të qenë, zotëri, - tha anglezja me vendosmëri.

- Ç'ju shtyn të mendoni kështu? - pyeti ai dhe u ndal.

- Po kështu i ngjau edhe konteshës Pol, zotëri. I jepnin barna foshnjës, kurse ajo nuk ngopej me qumësht: taja s'kishte qumësht, zotëri.

Aleksej Aleksandroviçi u mendua një copë herë ashtu më këmbë dhe pastaj u fut në dhomën ngjitur. Vajza e vogël ngrinte kokën dhe shtrembërohej në krahët e tajës, nuk zinte sisën e fryrë që i jepte ajo dhe as nuk pushonte së thirruri, me gjithë përpjekjet e tajës dhe të dados që mundoheshin ta qetësonin.

- Nuk është mirë? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi.

- Nuk është hiç e qetë, - pëshpëriti dadoja.

- Mis Eduardi thotë se taja mund të mos ketë qumësht, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

- Ashtu them edhe unë, Aleksej Aleksandroviç.

- Po pse s'keni thënë atëherë?

- Kujt t'i themi? Ana Arkadjevna nuk është shëruar ende, - tha dadoja me një ton pakënaqësie.

Taja qe shërbëtore e vjetër në këtë shtëpi dhe në fjalët e saj me nënkuptim Aleksej Aleksandroviçit iu duk sikur dëgjoi aludimin që bëhej për gjendjen e tij.

Foshnja bërtiste edhe më tepër, mekej së qari, aq sa zëri i qe ngjirur fare. Dadoja tundi dorën në shenjë dëshpërimi, iu afrua, e mori nga duart e tajës dhe nisi ta përkundë në duar.

- I duhet thënë mjekut të kontrollojë qumështin e tajës, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

Taja, që ishte tërë shëndet dhe veshur pastër e bukur, pati frikë se mos humbiste vendin, murmuriti disa fjalë, mbuloi gjirin e fryrë dhe vuri buzën në gaz me neveri për dyshimin që kishin për qumështin e saj. Edhe te kjo nënqeshje Aleksej Aleksandroviçi vuri re talljen për gjendjen e tij.

- Foshnjë e shkretë! - tha dadoja dhe vazhdoi të shkonte lart e poshtë nëpër dhomë për ta qetësuar.

Aleksej Aleksandroviçi u ul në karrige dhe, me një shprehje hidhërimi në fytyrë, vështronte dadon që vente e vinte lart e poshtë.

Kur dadoja e vuri në shtratin e vogël foshnjën që ishte qetësuar më në fund dhe e kishte zënë gjumi, kur ia rregulloi jastëkun dhe iku, Aleksej Aleksandroviçi u ngrit dhe, duke shkelur me mundim në majat e gishtërinjve, iu afrua foshnjës. E vështroi një copë herë në heshtje, i pikëlluar, por, papritur e pa pandehur, bëri buzën në gaz, balli iu çrrudh dhe, pa bërë zhurmë, doli nga dhoma.

Në sallën e bukës i ra ziles dhe i dha urdhër shërbëtorit që hyri të dërgonin të merrnin prapë mjekun. I vinte inat që e shoqja nuk kujdesej fare për këtë foshnjë të bukur dhe, në atë gjendje shpirtërore që ishte, nuk donte të shkonte ta shihte, aq më tepër ngaqë s'ia kishte qejfi të takonte atje princeshën Beci. Por Ana do të çuditej në qoftë se ai nuk vente ta shihte, ashtu siç bënte ngaherë; prandaj, kundër dëshirës, shkoi drejt dhomës së gjumit. Kur po i afrohej derës duke shkelur mbi qilimin e butë, padashur dëgjoi kuvendimin e dy grave.

- Po të mos ikte ai, unë do të kuptoja arsyen e mospranimit tuaj dhe të atij. Po burri juaj duhet të qëndrojë më lart se këto vogëlsira, - tha Beci.

- Jo për shkak të burrit, po nuk dua vetë. Mos më flisni më për këtë gjë! - u përgjigj zëri i ngashëryer i Anës.

- Nuk është e mundur të mos dëshironi t'i lini lamtumirën e fundit atij që tentoi të vriste veten për ju...

- Pikërisht për këtë arsye nuk dua...

Aleksej Aleksandroviçi, që ishte ndalur i turbulluar, sikur ta ndiente veten fajtor, deshi të largohej pa u vënë re; por ndërroi mendje, sepse një

gjë e tillë nuk do të ishte e hijshme, u kthye prapë, u kollit lehtë dhe iu afrua prapë derës. Zërat pushuan dhe ai hyri brenda.

Ana, me një rrobë dhome ngjyrë hiri, me ata flokë të prerë shkurt që, ashtu të dendur e të zinj siç ishin, ia tregonin të bukur kokën e rrumbullakët, rrinte ndenjur në kanape. Siç ndodhte gjithnjë, me të parë të shoqin, shprehja e fytyrës e humbi menjëherë gjallërinë që kishte; ajo uli kokën dhe vështroi Becin si me frikë. Beci, veshur sipas modës së fundit, me atë kapelë që i rrinte majë kokës si ai kapuçi i qelqtë i llambës, me një fustan ngjyrë gushëpëllumbi, që kishte ca vija të pjerrëta te korseja nga një anë dhe te fundi nga ana tjetër, qe ulur pranë Anës, duke e mbajtur drejt trupin me kraharorin petashuq; kishte ulur pak kokën dhe e priti Aleksej Aleksandroviçin me një nënqeshje plot qesëndi.

- Ah! - tha ajo sikur të qe habitur. - Gëzohem shumë që qenkeni në shtëpi. Nuk ju shohim më asgjëkundi; unë s'ju kam parë që ditën që Ana zuri shtratin. Po, i kam marrë vesh andrrallat që keni pasur! Jeni një burrë i mrekullueshëm! - shtoi ajo me një pamje të rëndë dhe me një ton të ëmbël, sikur po i jepte Kareninit dekoratën e bujarisë për mënyrën se si ishte sjellë kundrejt së shoqes.

Aleksej Aleksandroviçi e përshëndeti ftohtë dhe, pasi ia puthi dorën së shoqes, e pyeti si e ndiente veten.

- Më duket se jam më mirë, - tha ajo pa e vështruar në sy.

- Por keni një çehre si të vrarë nga ethet, - tha ai duke theksuar fjalën e fundit.

- Ndoshta ngaqë kemi kuvenduar shumë të dyja, - tha Beci. - E kuptoj se jam treguar shumë egoiste. Tani po iki.

Ajo u ngrit, por Ana u skuq menjëherë dhe e kapi me të shpejtë nga dora.

- Jo, rrini edhe pak, ju lutem shumë. Duhet t'ju them... jo, juve... - tha ajo duke u kthyer nga Aleksej Aleksandroviçi dhe, kur tha këto fjalë, iu skuq qafa dhe balli. - Nuk dua dhe as që mund të kem ndonjë të fshehtë për ju...

Aleksej Aleksandroviçi kërciti gishtërinjtë dhe uli kokën.

- Beci më tha se kont Vronski dëshiron të vijë te ne për të na lënë shëndetin para se të niset për në Tashkent. - Nuk e vështronte të shoqin në sy dhe fliste me të shpejtë, si duket, për t'u lehtësuar nga ajo peshë që i rëndonte në zemër. - I thashë se nuk mund ta pranoja.

- Ju thatë, shoqja ime, se kjo gjë varej nga Aleksej Aleksandroviçi, - e korrigjoi Beci.

- Jo, nuk mund ta pranoj... Përveç kësaj, do të ishte e kotë... - U ndal papritmas dhe e vështroi të shoqin sikur po priste një përgjigje nga ai (ai nuk e vështronte atë çast). - Me një fjalë, nuk dua...

Aleksej Aleksandroviçi iu afrua dhe deshi t'i kapte dorën.

Ana deshi ta hiqte dorën e saj nga dora e tij e qullët me damarë të trashë të fryrë, por nuk bëri ashtu siç dëshironte dhe ia shtrëngoi.

- Ju falem nderit shumë për besimin tuaj, por... - tha ai i turbulluar dhe i zemëruar dhe u ndal duke i hedhur një vështrim princeshës Tvjerskaja. E ndiente se ajo, që ai mund ta vendoste lehtë dhe qartë vetë, nuk mund të bëhej temë bisede faqe princeshës Tvjerskaja, e cila ishte për të mishërimi i asaj fuqie të vrazhdë nga e cila drejtohej jeta e tij në sytë e botës dhe e pengonte t'i jepej me mish e me shpirt ndjenjës së dashurisë dhe të faljes.

- Atëherë lamtumirë, e dashura ime! - tha Beci duke u ngritur.

E puthi Anën dhe iku. Aleksej Aleksandroviçi e përcolli.

- Aleksej Aleksandroviç! E di që jeni njeri shumë zemërgjerë, - tha Beci duke u ndalur pak në sallonin e vogël dhe duke i shtrënguar dorën edhe një herë, por më fort. - Unë jam e tepërt në këtë mes, por e dua aq shumë Anën dhe kam një respekt kaq të madh për ju, sa e shoh të udhës t'ju jap një këshillë. Pranojeni atë. Aleksej Vronski është mishërimi i ndershmërisë. Ai po niset për në Tashkent.

- Ju falem nderit, princeshë, për simpatinë dhe këshillën tuaj. Por vetëm gruaja ime ka të drejtë të vendosë në duhet ta pranojë ose jo atë njeri.

Këto fjalë i kishte thënë duke ngritur vetullat me dinjitet, siç e kishte zakon, por po atë çast ndjeu se çfarëdo fjalë që të thoshte, ai nuk mund të kishte pikë dinjiteti në atë gjendje në të cilën ndodhej. Këtë e kuptoi kur pa se Beci i priti këto fjalë me një nënqeshje plot ligësi e qesëndi.

XX

Aleksej Aleksandroviçi u nda me Becin në sallën e madhe dhe pastaj vajti tek e shoqja. Ajo qe shtrirë, por, me të dëgjuar këmbët e tij, u ngrit me të shpejtë dhe ndenji ulur, ashtu si më parë, duke e vështruar me frikë. Ai vuri re se kishte qarë.

- Të falem nderit shumë për besimin që ke tek unë, - i tha me ëmbëlsi duke e përsëritur frazën në gjuhën ruse, atë frazë që e kishte thënë në gjuhën frënge faqe Becit dhe u ul pranë saj. Kur i fliste rusisht dhe i drejtohej me "ti", përemri "ti" e zemëronte shumë Anën. - Të falem nderit shumë edhe për vendimin që more. Edhe unë si ti mendoj: meqë kont Vronski po ikën, nuk është aspak nevoja të vijë në shtëpinë tonë. Por...

- Unë e thashë atë që mendoja, për ç'arsye ta përsëritim? - ia preu fjalën Ana përnjëherë me zemërim, të cilin nuk qe e zonja ta përmbante. "Nuk është aspak nevoja, - tha ajo me vete, - që të vijë ai burrë për t'i lënë shëndetin asaj gruaje të cilën e dashuron, për të cilën tentoi të vriste veten dhe mori veten në qafë... asaj gruaje që nuk mund të rrojë pa të. Nuk është aspak nevoja!" Ana mblodhi buzët, uli sytë e ndritshëm dhe vështroi duart me damarë të fryrë të burrit, i cili po i fërkonte.

- Le të mos flasim më kurrë për këtë, - shtoi ajo me një ton të qetë.

- Ta lashë ty ta zgjidhësh këtë çështje dhe gëzohem shumë kur shoh... - nisi të thoshte Aleksej Aleksandroviçi.

- Se dëshira ime përputhet me dëshirën tuaj, - vazhdoi Ana duke plotësuar mendimin e të shoqit, ashtu e zemëruar, sepse ai i shqiptonte fjalët shumë ngadalë, ato fjalë që ajo i dinte para se ai t'i nxirrte nga goja.

- Po, - tha ai - dhe pincesha Tvjerskaja nuk bën aspak mirë që përzihet në çështjet më delikate familjare. Sidomos ajo...

- Unë s'besoj asgjë nga ato që thonë për të, - tha Ana duke folur me nxitim. - Di vetëm një gjë: ajo më do me të vërtetë.

Aleksej Aleksandroviçi psherëtiu dhe nuk foli. Ana, ashtu e shqetësuar siç ishte, trazonte xhufkat e rrobës së dhomës duke e vështruar të shoqin me një ndjenjë neverie fizike që e mundonte shumë, për të cilën nuk ishte aspak e kënaqur, por që s'qe e zonja ta mposhtte. Vetëm një gjë dëshironte atë çast: të mos e kishte përpara syve këtë njeri të pështirë.

- Dërgova të thërres mjekun, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

- Pse? Unë jam mirë.

- Jo, për vajzën që s'pushon së qari. Thonë se taja nuk ka qumësht.

- Pse nuk më le ta ushqeja me qumështin tim, kur t'u luta për këtë gjë? Sidoqoftë (Aleksej Aleksandroviçi e kuptoi se ç'kuptim kishte fjala "sidoqoftë"), ajo është foshnjë, do ta marrim në qafë. - I ra ziles dhe dha urdhër të sillnin foshnjën. - U luta t'i jepja qumësht vetë, po s'më lanë dhe tani po më qortojnë.

- Unë nuk ju qortoj.

- Jo, ju më qortoni! O Perëndi! Pse nuk vdiqa më mirë, të kisha shpëtuar! - Dhe zuri të qante. - Më fal, jam shumë nervoze, nuk jam aspak e drejtë, - tha ajo, pasi e mblodhi veten. - Por lërmë, ikë...

"Jo, s'mund të vazhdojë kështu", - tha me vendosmëri Aleksej Aleksandroviçi duke dalë nga dhoma e së shoqes.

Atë ditë, për herë të parë, e kuptoi fare mirë se një gjendje e tillë nuk mund të vazhdonte më kështu në sytë e botës, se e shoqja e urrente; kurrë gjer atëherë nuk e kishte ndier veten aq të shtypur sa atë ditë nga pushteti i asaj fuqie të vrazhdë e të mistershme, e cila, në kundërshtim me gjendjen e tij shpirtërore, udhëhiqte jetën e tij dhe kërkonte me ngulm ta përkulte e t'ia nënshtronte vullnetit të botës, duke e detyruar që të ndryshonte karakterin e marrëdhënieve të tij kundrejt së shoqes. Aleksej Aleksandroviçi e shihte fare qartë se të gjithë, edhe Ana bashkë me ta, kërkonin diçka nga ai, por as ai vetë nuk dinte se ç'kërkonin pikërisht. Për këtë gjë ai e ndiente se në shpirtin e tij kishte lindur një ndjenjë zemërimi, që ia prishte qetësinë dhe shkatërronte gjithë meritën për bujarinë që kishte treguar ndaj së shoqes. Ai ishte i mendimit se për Anën do të ishte më mirë të priste çdo marrëdhënie me Vronskin, por, në qoftë se kjo nuk do të ishte e mundur, atëherë ai ishte gati të pranonte përsëri marrëdhëniet e tyre; ishte gati të pranonte çdo gjë veç të mos turpëroheshin femijët, të mos mbetej pa ta dhe të mos ndryshonte gjendjen e tij. Sado e neveritshme që mund të ishte një gjendje e tillë, prapëseprapë ajo qe më e mirë se ndarja, e cila do t'ia merrte të gjitha ato që donte dhe Anën do ta shpinte në një udhë të turpshme dhe pa krye. Por nuk e ndiente veten të fortë për këtë gjë; ai e dinte që më parë se të gjithë do ngriheshin kundër tij dhe nuk do ta linin të bënte atë që i dukej e mirë dhe e natyrshme, por do ta detyronin të bënte atë që të gjithë e quanin si detyrë dhe që, për të, ishte një gjë e keqe.

XXI

Kur po dilte nga salla, Beci u takua ballë për ballë me Stepan Arkadiçin, i cili po vinte nga Elisejevi, ku kishin ardhur goca deti të freskëta.

- Ah, princeshë! Ç'takim i këndshëm! - tha ai. - Isha te ju.

- Ky takim do të jetë shumë i shkurtër, sepse po iki, - tha Beci me buzë në gaz, kur po vishte dorezën.

- Daleni, princeshë, lërmëni t'jua puth dorën dhe pastaj visheni dorezën. Asgjë nuk më pëlqen më tepër nga moda e vjetër se e puthura e dorës. - Ia puthi dorën Becit. - Kur do të shihemi?

- Ju nuk e meritoni që të takohemi, - tha Beci duke bërë buzën në gaz.

- Jo, e meritoj, madje shumë, sepse jam bërë burri më serioz. Unë rregulloj jo vetëm punët e familjes sime po edhe punët e të tjerëve... - tha ai me një pamje që i jepte rëndësi.

- Ah, gëzohem shumë! - u përgjigj Beci, që e kuptoi menjëherë se ai e hidhte fjalën për Anën.

U kthyen në sallë dhe u ulën në një kënd.

- Ai do t'ia marrë shpirtin, - tha Beci me një ton plot bindje. - Kështu nuk është e mundur, nuk është e mundur...

- Më vjen shumë mirë që mendoni kështu, - tha Stepan Arkadiçi duke tundur kokën: fytyra e tij kishte një shprehje keqardhjeje, dukej e brengosur dhe kishte një hije të rëndë. - Për këtë punë kam ardhur në Peterburg.

- Gjithë qyteti për këtë po flet, - tha ajo. - Është e pamundur që kjo gjendje të vazhdojë kështu. Ajo venitet dita-ditës. Ai nuk e kupton se Ana është një nga ato gra të cilat nuk tallen me ndjenjat e tyre. Një nga të dyja: ose ta largojë nga ai njeri, të tregohet energjik, ose ta ndajë. Kjo gjendje po e mbyt.

- Po, po... pikërisht - tha Obllonski duke psherëtirë. - Për këtë arsye kam ardhur... Jo tamam për këtë... U emërova shambelan dhe kam ardhur të falënderoj atë që u përpoq për këtë emërim. Por ajo që ka më tepër rëndësi, është që të regullojmë këtë punë.

- Zoti ju ndihmoftë! - tha Beci:

Si e përcolli princeshën Beci gjer në hajat, si ia puthi edhe një herë dorën pak më lart se doreza, atje ku rreh pulsi dhe i bëri një kompliment pak si të tepruar në mënyrë që ajo nuk diti në duhej të zemërohej apo të qeshte, Stepan Arkadiçi vajti tek e motra. E gjeti duke qarë.

Ndonëse Stepan Arkadiçi ishte kaq më qejf sa dukej sikur i vetëtinte fytyra nga gëzimi, ai zuri të flasë menjëherë me atë ton të ngashëryer të përshkuar nga një ndjenjë e hollë poetike, që i përshtatej gjendjes shpirtërore

të Anës. E pyeti si ishte nga shëndeti dhe si e kishte kaluar mëngjesin.

- Keq, shumë keq. Si mëngjesin, ashtu edhe ditën, si ditët e kaluara, ashtu edhe ditët e tjera, - tha ajo.

- Më duket se të ka lëshuar zemra. Shkundu, duhet të jesh e zonja ta vështrosh jetën drejt. E di që s'është gjë e lehtë, por...

- Kam dëgjuar që thonë se gratë nganjëherë i duan burrat edhe për veset e tyre, - nisi të thoshte Ana papritmas, - kurse unë e urrej atë për virtytet e tij. Nuk mund të jetoj me të. Duhet të dish se tronditem e tëra fizikisht kur e shoh, nuk e mbledh dot veten. Nuk mund të jetoj, nuk mund të jetoj me të. Ç'të bëj? Edhe më parë isha fatkeqe dhe pandehja se nuk qe e mundur që njeriu të ishte më fatkeq se kaq, por nuk ma merrte mendja kurrë që të ndodhesha në një gjendje kaq të tmerrshme. Të më besosh se, megjithëqë e di se ai është njeri i mirë, madje shumë i mirë, aq sa unë nuk i vij as te thoi i këmbës, prapëseprapë nuk e shoh dot me sy. E urrej për zemërgjerësinë e tij! Dhe nuk më mbetet asgjë tjetër përveç...

Deshi të thoshte "vdekjes", por Stepan Arkadiçi nuk e la të mbaronte frazën.

- Ti je e sëmurë dhe nervoze, - i tha ai. - I zmadhon tmerrësisht gjërat. Në këtë mes nuk ka asgjë të tmerrshme.

Kështu tha Stepan Arkadiçi dhe bëri buzën në gaz. Askush nuk do të guxonte të shpinte buzën në gaz, po të kishte të bënte me një dëshpërim të tillë, që të mos dukej njeri i pagdhendur; por në nënqeshjen e këtij njeriu kishte një mirësi kaq të madhe dhe një ëmbëlsi pothuaj prej gruaje, sa ajo nënqeshje nuk e lëndonte plagën e zemrës por përkundrazi e mëlconte dhe e qetësonte. Edhe fjalët e tij të ëmbla dhe qetësuese ishin si jaki për brengën e zemrës. Ana sikur u lehtësua menjëherë.

- Jo, Stiva, - tha ajo. - Unë e mora veten në qafë, e mora veten në qafë! Madje e ndiej veten në një gjendje edhe më të keqe! Nuk jam marrë ende në qafë, nuk mund të them se çdo gjë ka marrë fund; përkundrazi, e ndiej që nuk ka marrë fund. Unë jam si ai teli i nderur që duhet të këputet. Nuk ka mbaruar ende... dhe do të mbarojë në mënyrë të tmerrshme.

- Jo, jo, telin shumë të nderur mund ta shtendosësh ngadalë. S'ka gjendje nga e cila të mos mundë të dalë njeriu.

- Kam menduar, e kam menduar, ka vetëm një...

Ai e kuptoi përsëri nga vështrimi i saj i trembur se ajo mendonte për vdekjen, kështu që nuk e la të mbaronte frazën.

- Aspak, - tha ai. - Më lejo të them se ti nuk mund ta shikosh gjendjen tënde ashtu siç e shoh unë. Lejomë të të them haptas mendimin tim. - Ai nënqeshi përsëri, me atë nënqeshje që qetësonte si jaki. - Po e filloj nga e para: ti u martove me një burrë që ishte njëzet vjet më i madh se ti. Ti u martove pa dashuri, pa ditur se ç'është dashuria. Le ta zëmë se ky është një gabim.

- Gabim i tmerrshëm! - tha Ana.

- Sidoqoftë, ky është një fakt i kryer. Pastaj pate fatkeqësinë (le ta quajmë kështu) që të dashurosh një burrë tjetër. Kjo është një fatkeqësi; por edhe ky është një fakt i kryer. Burri yt ishte në gjendje ta kuptonte një gjë të tillë dhe të fali. - Ai ndalej në fund të çdo fraze që thoshte dhe priste se ç'përgjigje do të jepte ajo, por Ana nuk fliste. - Kështu janë punët, që thua ti. Tani çështja shtrohet kështu: A mund të vazhdosh të jetosh me burrin tënd? A e dëshiron një gjë të tillë? A e dëshiron ai një gjë të tillë?

- Nuk e di, unë nuk di asgjë.

- Por ti vetë the se nuk mund ta duroje një gjendje të tillë!

- Jo, nuk thashë. E bëj hasha. Unë nuk di asgjë dhe nuk kuptoj asgjë.

- Më fal, por...

- Ti nuk mund të kuptosh. Më duket sikur do të bie pingulthi në një greminë dhe e ndiej se nuk duhet të kërkoj shpëtim... Dhe as që mund.

- S'ka gjë, do të shtrojmë diçka dhe nuk do të të lëmë të biesh. Të kuptoj, të kuptoj... Nuk ke guxim të shprehësh dëshirën tënde të vërtetë, ndjenjën tënde të vërtetë...

- Unë nuk dëshiroj asgjë, nuk dëshiroj asgjë... Dua vetëm që kjo gjë të marrë fund një orë e më parë!

- Por ai e sheh këtë dhe e di si është puna. Mos pandeh ti se kjo gjendje nuk është po aq e vështirë edhe për të? Ti vuan, edhe ai vuan. Si mund të mbarojë brenga juaj? Vetëm ndarja mund ta zgjidhë këtë nyje të koklavitur, - tha Stepan Arkadiçi duke shprehur me mundim mendimin kryesor dhe duke e vështruar Anën plot kuptim.

Ajo nuk foli dhe, në mënyrë mohuese, tundi kokën me ata flokë të prerë shkurt. Shprehja e fytyrës së saj ndryshoi menjëherë, sepse ndriti nga bukuria e mëparshme dhe nga kjo shprehje i vëllai kuptoi se Ana nuk guxonte të dëshironte një zgjidhje të tillë, sepse kjo i dukej një lumturi e pamundur.

- Mua më vjen shumë keq për ju të dy! Sa do të isha i lumtur sikur ta

rregulloja këtë gjendje! - tha Stepan Arkadiçi duke nënqeshur më me guxim. - Jo, mos fol, mos më thuaj asgjë! Veç Zoti më frymëzoftë që të flas ashtu si dua, dhe të them ato që ndiej. Po shkoj tek ai.

Ana, ashtu e menduar e vështroi me ata sytë që i shkreptinin, dhe nuk foli.

XXII

Stepan Arkadiçi hyri në studion e Aleksej Aleksandroviçit me një hije pak të rëndë, që i binte kur ulej në seancë në kolltukun e kryetarit. Aleksej Aleksandroviçi, me duar të lidhura prapa, shkonte e vinte lart e poshtë nëpër dhomë dhe mendonte po për atë që kishte biseduar Stepan Arkadiçi me të motrën.

- Nuk të shqetësoj? - pyeti Stepan Arkadiçi duke u turbulluar përnjëherë, gjë që i ndodhte shumë rrallë. Për të mbuluar këtë hutim, nxori nga xhepi kutinë e re të cigareve, me një sistem të ri mbylljeje, të cilën sapo e kishte blerë, i mori erë lëkurës dhe nxori andej një cigare.

- Jo. Ke nevojë për ndonjë gjë? - pyeti Aleksej Aleksandroviçi, të cilit dukej sikur i vinte rëndë të fliste.

- Po, desha... kam qejf të... po, të bisedoj me ty, - tha Stepan Arkadiçi, i cili u habit që e ndiente veten të druajtur.

Kjo ndjenjë ishte për të kaq e papritur dhe e çuditshme, saqë Stepan Arkadiçit nuk i besohej që të qe zëri i ndërgjegjes, që i thoshte se ajo që donte të bënte ai ishte një gjë e keqe. Stepan Arkadiçi e mblodhi veten ashtu si duhej dhe e mposhti këtë druajtje.

- Nuk besoj të dyshosh në dashurinë që kam për time motër dhe as në ndjenjën e sinqertë të dashurisë dhe të respektit që kam për ty, - tha ai duke u skuqur.

Aleksej Aleksandroviçi u ndal dhe nuk foli, por shprehja e fytyrës së tij e la shtang Stepan Arkadiçin: i kishte rënë hija e një viktime të përulur.

- Kisha ndër mend... doja të të flisja për motrën dhe për gjendjen tuaj, - tha Stepan Arkadiçi, duke luftuar përsëri me atë ndjenjë druajtje të çuditshme.

Aleksej Aleksandroviçi bëri buzën në gaz me hidhërim, vështroi të

kunatin, nuk iu përgjigj, iu afrua tryezës së shkrimit, mori andej një letër të filluar dhe ia dha.

- Edhe mua atje më punon mendja vazhdimisht. Ja se ç'kam filluar t'i shkruaj Anës, sepse më duket se mund t'i shpreh më mirë me shkrim mendimet e mia; ajo bëhet nervoze sa më sheh, - tha ai duke i dhënë letrën.

Stepan Arkadiçi mori letrën, vështroi me habi të madhe ata sy të veshur, që ishin ngulur tek ai dhe nisi të lexojë:

"E shoh sa gjë e rëndë është për ju, kur më keni ndër sy. Ndonëse jam pikëlluar kur e kam kuptuar këtë, e shoh se kështu është dhe s'mund të jetë ndryshe. Nuk ju vë asnjë faj përsipër dhe një Zot e di që gjatë sëmundjes suaj vendosa me gjithë shpirt t'i harroja mosmarrëveshjet që kemi pasur dhe të filloja një jetë të re. Nuk pendohem aspak për atë që bëra, dhe nuk kam për t'u penduar kurrë. Por tani e shoh që nuk munda të arrij qëllimin që kisha: të mirën tënde, të mirën e shpirtit tënd. Thomëni ju vetë se çfarë mund t'ju japë juve lumturinë e vërtetë dhe qetësinë e shpirtit. Do t'i bindem plotësisht vullnetit tuaj dhe ndjenjës suaj të drejtësisë".

Stepan Arkadiçi ia ktheu letrën dhe, po me ata sy të hutuar, vështroi dhëndrin pa ditur ç'të thoshte. Dhe, ndërsa e vështronte në mes të asaj heshtjeje, që u dukej shumë e rëndë të dyve, buzët iu drodhën sikur t'i kishte zënë ngërçi.

- Ja se ç'doja t'i thosha, - tha Aleksej Aleksandroviçi dhe i ktheu krahët.

- Po, po... - tha Stepan Arkadiçi, që nuk ishte në gjendje të fliste, sepse lotët i qenë mbledhur si lëmsh në grykë. - Po, po. Ju kuptoj, - tha më në fund.

- Dua të di se ç'dëshiron ajo, - tha Aleksej Aleksandroviçi.

- Kam frikë se as ajo vetë nuk është e zonja të kuptojë gjendjen e saj. Ajo nuk mund të jetë gjykatëse në këtë çështje, - tha Stepan Arkadiçi, pasi e mblodhi veten. - Është e dërrmuar, po, pikërisht e dërrmuar nga zemërgjerësia jote. Po ta lexojë këtë letër, nuk do të jetë e zonja të thotë asnjë fjalë, do ta ulë kokën edhe më tepër.

- Po ç'të bëjmë në këtë rast? Si të shpjegohemi... si të marr vesh dëshirën e saj?

- Në më lejofsh të shfaq mendimin tim, do të të them se nga ti varet të marrësh masat e nevojshme për t'i dhënë fund një gjendjeje të tillë.

- Domethënë ti mendon se duhet t'i jepet fund? - ia priti Aleksej

Aleksandroviçi. - Po si? - shtoi ai duke vënë dorën përpara syve, gjest që nuk ishte i zakonshëm për të. - Nuk shoh si mund të dilet nga kjo gjendje.

- Çdo gjë ka një rrugëdalje, - tha Stepan Arkadiçi me një ton plot gjallëri dhe u ngrit në këmbë. - Një herë kishe ndër mend ta këputje këtë lidhje... Në qoftë se tani je i bindur se nuk mund të jetoni të lumtur të dy...

- Lumturinë ndryshe mund ta kuptojë njëri dhe ndryshe tjetri. Por le ta zëmë se pranoj çdo gjë, se nuk kërkoj asgjë për veten time. Si mund të dilet nga kjo gjendje?

- Në dëshiron të dish mendimin tim, - u përgjigj Stepan Arkadiçi po me atë nënqeshje të ëmbël që lehtësonte çdo brengë, me të cilën kishte biseduar me Anën, një nënqeshje plot dashamirësi dhe bindëse saqë Aleksej Aleksandroviçi, që e ndiente veten të dobët, iu nënshtrua dhe qe gati të besonte çdo fjalë që do t'i thoshte Stepan Arkadiçi, - Ana nuk do të guxojë kurrë të të shprehë atë që ndien. Por ajo mund të dëshirojë një gjë, - vazhdoi Stepan Arkadiçi - dhe kjo mund të jetë e vetmja zgjidhje: duhet t'u jepet fund marrëdhënieve që janë të lidhura me kujtimet e hidhura. Sipas mendimit tim, në rastin tuaj është e domosdoshme të ndryshohen marrëdhëniet e përbashkëta dhe këto marrëdhënie të reja mund të rivendosen vetëm me lirinë e të dy palëve.

- Divorci, - ia preu fjalën me neveri Aleksej Aleksandroviçi.

- Po, sipas mendimit tim, them se gjëja më e mirë është divorci. Po, divorci, - përsëriti Stepan Arkadiçi duke u skuqur. - Kjo do të ishte, nga çdo pikëpamje, zgjidhja më e arsyeshme për bashkëshortët që ndodhen në kushtet tuaja. Ç'mund të bëhet në qoftë se dy bashkëshortë nuk mund të vazhdojnë të jetojnë bashkë? Janë gjëra që mund të ndodhin.

Aleksej Aleksandroviçi psherëtiu thellë dhe mbylli sytë.

- Këtu duhet pasur parasysh vetëm një gjë: a dëshiron një nga bashkëshortët të lidhë një martesë tjetër? Në mos dëshiroftë, atëherë çështja thjeshtohet shumë, - vazhdoi Stepan Arkadiçi që e mposhtte druajtjen gjithnjë e më shumë.

Aleksej Aleksalidroviçi, me ballë të rrudhur nga tronditja, tha disa fjalë duke folur me vete dhe nuk i dha përgjigje të kunatit. Ai kishte menduar qindra herë për të gjitha ato që i dukeshin aq të thjeshta Stepan Arkadiçit. Të gjitha këto jo vetëm që nuk i dukeshin të thjeshta, por përkundrazi shumë të vështira, aq sa s'kishin si zgjidheshin. Divorci, tani që i njihte të gjitha hollësitë që kishin të bënin me të, i dukej diçka e pamundur, sepse ndjenja

e dinjitetit dhe respekti që kishte për fenë nuk e lejonin të merrte përsipër fajin e një shkeljeje fiktive të kurorës dhe, ca më pak, të pranonte se e shoqja, të cilën ai e kishte falur dhe e donte, të kapej në flagrancë dhe të turpërohej në sytë e botës. Kishte edhe arsye të tjera më me rëndësi që e bënin divorcin të pamundur.

Çdo të bëhej djali në rast se ata do të ndaheshin me gjyq? Nuk ishte e mundur ta linte me nënën, e cila, si grua e ndarë, do të krijonte një familje tjetër, të paligjshme, ku gjendja dhe edukimi i thjeshtrit ishin një problem shumë i vështirë. Ta mbante ai? E dinte se ky do të ishte shpagim nga ana e tij dhe nuk donte të hakmerrej. Por ai kishte një arsye edhe më të fortë për të mos e ndarë të shoqen: po ta ndante, do ta merrte Anën në qafë. Si plumb në zemër i rëndonin fjalët e Darja Aleksandrovnës, e cila, atje në Moskë, i kishte thënë se do ta merrte Anën në qafë po ta ndante dhe kjo gjë do të provonte egoizmin e tij.Tani, duke i lidhur këto fjalë me faljen, me dashurinë e re që ndiente për fëmijët, u jepte një kuptim të thellë. Të pranonte divorcin, t'i jepte Anës lirinë, ishte për të njëlloj sikur të këpuste lidhjen e fundit me fëmijët, që përfaqësonin jetën për të dhe të cilët i donte shumë dhe sikur t'i mbyllte asaj udhën e vetme të shpëtimit që i kishte mbetur, ta hidhte në greminë. Po ta linte gruan, ai e dinte fare mirë se ajo do të bashkohej me Vronskin dhe kjo lidhje do të ishte e paligjshme dhe kriminale, sepse, sipas ligjit të kishës, gruaja e lëshuar nuk mund të martohet prapë, gjersa e ka gjallë burrin e parë. "Ajo do të bashkohet me të dhe, pas nja dy vjetësh, do të ndodhë kjo: ose ai do ta lërë atë, ose ajo do të bashkohet prapë me një tjetër, - mendonte Aleksej Aleksandroviçi. - Dhe fajin e shkatërrimit të saj do ta kem unë, që lejova një divorc të paligjshëm". Të gjitha këto ai i kishte menduar shumë herë dhe qe i bindur se çështja e divorcit jo vetëm nuk ishte e thjeshtë, siç thoshte i kunati, por përkundrazi, qe një gjë e pamundur. Nuk besonte asnjë nga fjalët e Stepan Arkadiçit, për çdo fjalë ai mund të kishte një mijë përgënjeshtrime, por, megjithatë, e dëgjonte, sepse e ndiente se me anën e fjalëve të tij shprehej ajo fuqi e vrazhdë që drejtonte jetën e tij dhe së cilës ai duhej t'i nënshtrohej.

- Çështja shtrohet kështu: me ç'kusht pranon ti të bësh divorcin? Ana nuk kërkon asgjë, ajo nuk guxon të kërkojë asgjë: mbështetet vetëm në zemërgjerësinë tënde.

"O Perëndi, o Perëndi! Ç'të keqe kam bërë që të vuaj kaq shumë?" - mendonte Aleksej Aleksandroviçi duke sjellë ndër mend hollësitë e divorcit në rastin kur burri e merr fajin përsipër dhe, ashtu siç kishte bërë Vronski, mbuloi fytyrën me duar nga turpi.

- Je i tronditur, e kuptoj. Por, në qoftë se mendon...

"Dhe atij që të ka goditur në faqen e djathtë, jepi edhe faqen e majtë; dhe atij që të ka marrë kaftanin, jepi këmishën", - tha me vete Aleksej Aleksandroviçi.

- Po, po! - thirri me atë zë të mprehtë. - E marr fajin përsipër, e marr turpin përsipër, do t'ia jap edhe djalin, por... a nuk do të jetë më mirë sikur të mos flasim për këtë gjë tani? Bëj ç'të duash...

I ktheu krahët të kunatit në mënyrë që ai të mos ia shihte fytyrën dhe u ul në karrige pranë dritares. Ishte helm e vrer, i vinte turp sa s'thuhet; por bashkë më këtë hidhërim e këtë turp ndiente edhe gëzim e mallëngjim përpara madhështisë së përuljes së tij.

Stepan Arkadiçi dukej i mallëngjyer. Ndenji një copë herë pa folur.

- Aleksej Aleksandroviç, të më besosh se ajo do ta çmojë shumë zemërgjerësinë tënde, - tha ai. - Me sa duket, kështu dashka Zoti, - shtoi ai dhe, me të thënë këto fjalë, ndjeu se kishte thënë një marrëzi dhe u mundua të mos e bënte buzën në gaz për këtë marrëzi që kishte thënë.

Aleksej Aleksandroviçi deshi të përgjigjej, por lotët nuk e lanë të fliste.

- Kështu qenka shkruar, s'kemi ç'të bëjmë. Sipas mendimit tim, kjo fatkeqësi është një fakt i kryer dhe unë po mundohem të të ndihmoj si ty, ashtu edhe atë, - tha Stepan Arkadiçi.

Stepan Arkadiçi ishte ende i mallëngjyer kur doli nga dhoma e dhëndrit por, megjithatë, e ndiente veten të kënaqur që e kishte mbaruar shpejt këtë punë, sepse qe i sigurt që Aleksej Aleksandroviçi nuk do ta hante fjalën. Kësaj kënaqësie që ndiente, i shtohej edhe një tjetër. Ja se ç'mendonte: kur të merrte fund kjo punë, ai do të pyeste të shoqen dhe të afërmit e tij: "Ç'ndryshim ka ndërmjet meje dhe perandorit? - Perandori lejon divorcin dhe, nga ky divorc, nuk përfiton askush, kurse unë bëra një divorc nga i cili përfituan që të tre... Ose: ç'ngjasim ka ndërmjet meje dhe perandorit? Kur... Jo, do të mendoj diçka më të bukur", - tha me vete dhe bëri buzën në gaz.

XXIII

Vronski qe plagosur shumë rëndë megjithëse zemra nuk i ishte prekur dhe disa ditë ishte midis të jetës dhe vdekjes. Kur ishte në gjendje të fliste, në dhomën e tij ndodhej vetëm Varja, e kunata.

- Varja, - tha ai duke e vështruar ashtu vetullngrysur, - jam plagosur padashur. Të lutem shumë të mos ma zësh kurrë në gojë këtë dhe kështu t'u thuash të gjithëve, sepse është diçka shumë qesharake!

Varja u kërrus sipër tij në heshtje dhe e vështroi me një nënqeshje plot gëzim. Sytë e Vronskit ishin të kulluar, nuk digjeshin nga ethet, por vështrimi i tyre ishte i rreptë.

- Lavdi Zotit! - tha ajo. - Të dhemb gjëkundi?

- Më dhemb pak këtu, - tha dhe tregoi kraharorin.

- Dale të ta ndërroj plagën.

Ndërsa e kunata po ia ndërronte plagën, ai e vështronte në heshtje duke shtrënguar fort nofullat e gjera. Kur mbaroi, Vronski i tha:

- Nuk flas përçart. Të lutem, mundohu që të mos thonë se desha të vras veten.

- Askush nuk do të thotë një gjë të tillë. Por besoj se tjetër herë nuk do të plagosesh padashur, - tha ajo me buzë në gaz dhe duke i hedhur një vështrim pyetës.

- Nuk besoj, por do të ishte më mirë...

Dhe buzëqeshi me hidhërim.

Me gjithë këto fjalë dhe me buzëqeshjen e hidhur që i shoqëroi dhe që e trembi shumë Varjan, kur plaga zuri të mbyllej, Vronski, që kishte filluar të shërohej, ndjeu se kishte shpëtuar nga një pjesë e hidhërimit të tij. Me këtë tentativë vetëvrasjeje atij i dukej sikur kishte larë turpin e mëparshëm dhe sikur nuk e ndiente më veten të poshtëruar. Tani mund të mendonte për Aleksej Aleksandroviçin pa u tronditur, duke çmuar gjithë zemërgjerësinë e tij pa e ndier veten të poshtëruar. Ai kishte hyrë përsëri në udhën e mëparshme të jetës. Mund t'i shikonte njerëzit në sy pa u turpëruar dhe mund të jetonte sipas rregullave të zakonshme që i kishte caktuar vetes. Por kishte një ndjenjë të cilën nuk e shkulte dot nga zemra e tij, sado që të mundohej për një gjë të tillë: i vinte shumë keq që e kishte humbur Anën

përgjithmonë. Pikëllohej sa herë që mendonte për këtë. Tani, që e kishte larë fajin e tij përpara burrit të saj, kishte vendosur të mos futej më në mes të Aleksej Aleksandroviçit dhe gruas së penduar; por nuk mund të mos vajtonte për humbjen e dashurisë, nuk mund të shuante nga mendja e tij kujtimin e atyre orëve plot lumturi që kishte kaluar me të, të cilat i çmonte aq pak atëherë dhe që e robëronin tani me atë bukurinë e tyre të humbur.

Serpuhovskoi kishte menduar ta dërgonte me një punë në Tashkent dhe Vronski kishte pranuar pa u menduar aspak. Por, sa më shumë që afrohej dita e nisjes, aq më e rëndë i dukej sakrifica për atë që e quante si detyrë.

Plaga i qe mbyllur fare, ai kishte filluar të dilte dhe po përgatitej për t'u nisur.

"Veç ta shoh edhe një herë dhe pastaj do të vete të vdes për së gjalli", - thoshte me vete dhe, duke u bërë vizitat e fundit shokëve e miqve për t'u ndarë me ta, ia shfaqi Becit këtë mendim. Beci vajti për këtë punë tek Ana dhe i solli një përgjigje mohuese.

"Aq më mirë, - mendoi Vronski kur mori këtë përgjigje. - Kjo ishte dobësi nga ana ime, sepse një takim me Anën do të m'i shkatërronte fuqitë e fundit që më kanë mbetur".

Të nesërmen Beci erdhi vetë në mëngjes në shtëpinë e Vronskit për t'i thënë se kishte marrë një lajm të sigurt nga Obllonski: Aleksej Aleksandroviçi do ta ndante të shoqen dhe, për këtë arsye, Vronski mund ta shihte Anën.

Pa e përcjellë të kushërirën në shtëpi, duke harruar të gjitha vendimet që kishte marrë, pa pyetur se kur mund të shkonte të takohej me Anën, as se ku ndodhej i shoqi, Vronski vajti menjëherë te Kareninët. Iu ngjit vrap shkallëve, pa parë asnjeri dhe asgjë dhe, ashtu me hapa të shpejtë, duke e mbajtur veten që të mos vraponte, hyri në dhomën e saj. Pa u menduar, pa çarë kokën në ishin vetëm apo në kishte hyrë njeri atje brenda, e shtrëngoi pas kraharorit Anën e dashur duke ia mbuluar me të puthura fytyrën, gushën dhe duart.

Ana qe përgatitur për këtë takim, kishte menduar se ç'do t'i thoshte, por nuk i tha asgjë nga ato që kishte menduar. Edhe ajo u rrëmbye nga flaka e dashurisë së tij. Deshi ta qetësonte, deshi të mblidhte veten, por qe vonë.

Ndjenja e tij e pushtoi edhe atë. Buzët i dridheshin kaq shumë sa nuk qe e zonja të thoshte asnjë fjalë.

- Ti më bëre për vete dhe unë jam jotja, - tha ajo më në fund dhe ia shtrëngoi dorën pas kraharorit të saj.

- Kështu qenka shkruar! - tha ai. - Gjersa të jemi gjallë, kështu ka për të qenë. Tani jam i sigurt.

- Ashtu vërtet, - tha ajo dhe u zbeh më shumë duke e përqafuar. - Sidoqoftë, ka diçka të tmerrshme këtu pas gjithë atyre që ngjanë...

- Të gjitha do të kalojnë, të gjitha do të harrohen! Do të jemi shumë të lumtur! Sikur të qe e mundur që dashuria jonë të bëhej më e zjarrtë, ajo do të bëhej nga ajo gjë e tmerrshme që ka përbrenda, - tha ai duke ngritur kokën, bëri buzën në gaz dhe zbuloi dhëmbët e fortë.

Edhe ajo bëri buzën në gaz, duke iu përgjigjur kështu jo fjalëve por vështrimit të tij të ndezur nga zjarri i dashurisë. Ia mori dorën dhe përkëdheli me të faqet e saj që i qenë ftohur dhe flokët e saj të prerë shkurt.

- Nuk po të njoh fare me këta flokë të shkurtër. Sa hije të paskan! Je bërë si djalë i vogël. Po sa e zbehtë që je!

- Po, jam shumë e dobët, - tha ajo duke nënqeshur dhe buzët iu drodhën përsëri.

- Do të vemi në Itali, atje do ta marrësh veten, - tha ai.

- Thuamë, a është e mundur që ne të dy të jetojmë si burrë e grua, të kemi familjen tonë? - tha ajo duke e vështruar në sy.

- Çuditem si nuk ka ndodhur më parë kjo gjë.

- Stiva thotë se ai pranon të bëjë çdo gjë, por unë nuk mund ta pranoj zemërgjerësinë e tij, - tha ajo ashtu e menduar, pa e vështruar Vronskin. - Nuk dua të ndahem. Tani aq më bën për fjalët që do të thonë bota. Vetëm një gjë nuk di: ç'do të vendosë për Seriozhën.

Ai nuk arrinte dot të kuptonte se si mund të mendonte ajo për të birin dhe për divorcin në një çast të tillë. Ç'rëndësi kishin këto gjëra në krahasim me dashurinë e tyre?

- Mos fol për këto gjëra, mos mendo për to! - tha ai duke mbajtur dorën e Anës në dorën e tij dhe duke u munduar që të tërhiqte vëmendjen e saj. Por ajo i kishte sytë gjetkë.

- Ah, pse s'vdiqa më mirë! - tha ajo dhe lotët iu derdhën nëpër faqe ashtu në heshtje; megjithatë u mundua të buzëqeshte që të mos e hidhëronte.

Sipas mendimeve të dikurshme, Vronski do ta quante diçka të pamundur që të mos pranonte një detyrë të rrezikshme e të nderuar si ajo me të cilën e dërgonin në Tashkent. Por tani, pa u menduar fare, nuk pranoi dhe, kur vuri re se eprorët e tij nuk kishin mbetur të kënaqur nga gjesti i tij, dha dorëheqjen.

Pas një muaji Aleksej Aleksandroviçi mbeti vetëm me djalin në shtëpinë e tij, kurse Ana me Vronskin shkuan jashtë shtetit; ai kishte vendosur të mos e ndante të shoqen.

L. N. TOLSTOJ

Ana Karenina

ROMAN

BOTIMET KOKONA

Shqipërime KOKONA

ISBN 99943-627-9-8

600 lekë